Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.15, november 2019

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tilføjet punktkommentarer og tekstredegørelse i version 1.24, november 2024

Tekstkilder

A *Førstetrykket,* 1836 (SJ: 518A)

B *Anden udgave,* 1862 (SJ: 518B)

Andre udgaver

US *Udvalgte Skrifter* 6-7

Teksten er etableret af Holger Berg og Stine Guldahl Holst
Punktkommentarer er skrevet af Holger Berg og Stine Guldahl Holst, redigeret af Stine Guldahl Holst, Krista Stinne Greve Rasmussen og Steen Tullberg
Indledning er skrevet af Ole Vind, redigeret af Holger Berg
Tekstredegørelse er skrevet af Stine Guldahl Holst, redigeret af Steen Tullberg og Kirsten Vad

Tilsyn ved punktkommentarer ph.d. Lea Grosen Jørgensen og dr.phil. Ole Vind
Tilsyn ved indledning Klaus Nielsen

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2025

|**[A:i]** |US6:533

Haandbog

i

Verdens-Historien.

Efter de bedste Kilder.

Et Forsög

af

Nik: Fred: Sev: Grundtvig

Præst

Wo das meiste Leben, dort ist der Sieg.
Joh Müller.

Anden Deel.

S Schiött sculps.

KIÖBENHAVN.

Paa den Wahlske Boghandels Forlag

Trykt hos Græbe & Sön

1836.

|[A:ii] |[A:I]

Haandbog

i

Middel-Alderens Historie

Efter de bedste Kilder.

Et Forsøg

af

Nik. Fred. Sev. Grundtvig,

Præst.

Kiøbenhavn, 1836

Trykt paa den Wahlske Boghandels Forlag,

hos C. Græbe & Søn.

|[A:II]|US6:534 |A:III

Fortale.

Middel-Alderens Historie efter de bedste Kilder maa vel kaldes et Værk, der bringes seent tilveie, saa naar denne Bog fører saa stor en Titel, da maa dens Forfatter enten være meget indbildsk eller giøre Regning paa billige Læsere, saa billige, at tage de end ikke den blotte Villie i Gierningens Sted, glemme de dog gierne hvad der fattes for hvad der findes. Men **saa** billige Læsere giør jeg ogsaa virkelig Regning paa, da det første Forsøg altid, videnskabelig talt, maa være Fuskeri, og kan desuagtet giøre meget Gavn, og er nærværende Arbeide ikke det **første Forsøg** paa, efter de bedste **Kilder,** at sammenkiæde hele **Middel-Alderens** Historie, saa er de Forrige dog udentvivl andre danske Læsere ligesaa ubekjendte som de er mig. Vist nok skal ved denne Leilighed **Gibbon** og **Johannes Müller** baade hæderlig og taknemmelig ihukommes, thi den Ene af dem har bidraget uberegnelig til at kiende og den Anden til at skatte **Middel-Alderen,** men Ingen af dem har dog prøvet paa med Flid at skille de Begivenheder, der havde kiendelig Indflydelse paa det Hele, fra dem der kun angik de enkelte Folke-Færd, og at sammenkiæde dem til en Middel-Alderens Verdens-Historie. **Gibbons** berømte Værk om Romer-Rigets Tæring og Helsot (the decline and fall of the Roman Empire) har imidlertid ved et Lykke-Træf, eller dog rettere ved **Engelsk-Mandens** gode Øie til det Store og skarpe Blik for det Virkelige, faaet mere Lighed end noget Andet mig bekiendt med en saadan Hi|A:IVstorie, thi ved at begynde med **Trajan** og ende med **Konstantinopels Indtagelse,** har han **først** truffet til at tage **Middel-Alderen** i sin rette Udstrækning, og ved at sammenfatte Dens Hovedstæder, **Rom** og **Konstantinopel,** vandt hans Frem-Stilling en Middel-Punkt, hvorom alle |US6:535Hoved-Begivenheder temmelig godt kunde samles. At han ikke benyttede denne Fordeel, men kastede de store Blokke ved Siden ad hinanden, som det kunde falde, kom nu vel mest af en vis Skiødesløshed og Mangel paa Smag, som falder Engelsk-Manden naturlig, men selv naar han havde ordnet bedst, vilde Bygningen dog baade blevet skiæv og ufuldstændig, fordi han miskiendte **Christendommens velgiørende** Virkninger og oversaae aldeles **Nordens** Vigtighed, saa han fandt aldrig de rette Aarsager til det Gode, men kun til det Onde.

Hvad nu Valget og Anordningen i denne Haand-Bog angaaer, da har jeg stundom havt saa ondt ved at blive enig med mig selv, at det maatte synes et Vidunder, om jeg blev det med Alle, men i de fleste Tilfælde har jeg dog overbeviist mig om, det kan ei anderledes være, naar Begivenhederne selv skal hjemle sig deres Rang og

forsvare deres Plads. Kun mod **tre** Ting kan der vel i denne Henseende giøres grundede Indvendinger og kun om **To** har jeg lige til Slutningen været tvivlraadig. Der kan nemlig vel, som jeg paa sit Sted har vedgaaet, reises temmelig stærke Indvendinger mod **Islændernes** Optagelse i Haand-Bogen, men selv om de skulde findes uigiendrivelige, var min dobbelte Partiskhed, baade som Nord-Bo og Historie-Skriver, alt for stærk til at det enten kunde nytte mig eller gavne Læseren at bekæmpe den, saa tvivlraadig har jeg kun været om **Tydsker** og **Bøhmer,** som, hvis de læste Bogen, bestemt vilde savne Endeel, de maaskee havde Ret til at finde.

Om denne Udeladelse nu i Grunden kommer af et Horn, jeg har i Siden paa **Tydskerne,** og en vis Fornemhed, hvormed jeg seer de **Slaviske** Folk over Hovedet, det giver jeg |A:VLæseren at betænke, men beder ham troe mig paa mit Ord, at det i saa Fald er mig ubevidst, hvad han sagtens kan, da Bogen giver Exempler Nok paa, at jeg beskriver Meget, der kun er mig ilde tilpas.

Hvad nu **Tydskerne** angaaer, da prøvede jeg paa at parre dem med **Italienerne,** som var det Selskab, de i Middel-Alderen syndes selv at vælge, men jeg fandt deres **Kongers** Forhold til **Italien** saa aldeles **personligt,** at jeg hverken kunde afvinde dette Forhold noget folkeligt Præg eller turde paatvinge det mindste Skin deraf. Skulde altsaa **Tydskland, efter Otto** den **Stores** Dage, tiltrække sig vor særdeles Opmærksomhed, maatte det være ved sine **indvortes** Anliggender, men disse var for mine Øine saa udstykkede, at Man ikke ved nogen Konst kunde faae Samling paa dem, og Kiven, som de |US6:536**Tydske Konger** yppede med fremmede Fyrster om "Rang og Titler", syndes mig kun en Trætte om Keiserens Skiæg. Vist nok **forberedtes** der i **Tydskland** noget **Stort** giennem Middel-Alderen, men hverken var det af **statshistorisk** Natur, ikke heller skulde Man vel selv i **Kirkens** eller **Skolens** Historie have let ved at finde en Række af **Kiends-Gierninger,** der viiste Udviklingen, saa hvad vi derom veed, staaer udentvivl bedst i **Indledningen** til **Tydsklands** Historie i **Nyaars-Tiden.** Da jeg nu tillige fandt, at end ikke **Albert Kranz** havde vovet sig til en **Tydsklands-Krønike** i Middel-Alderen, opgav jeg ogsaa at giøre Forslag dertil, og maa nu lade den kyndige og upartiske Læser dømme, om min Tvivl-Raadighed desuagtet har reist sig af en ond Samvittighed i Grunden, eller blot af den historiske Frygt, vi **Danskere** har for at rage i Strid med saa strænge Herrer, som de Tydske Recensenter har været. Glipper imidlertid alt Andet, faaer jeg trøste mig med, at større Uret kan jeg umuelig have gjort **Tydskland,** end alle **Ny-Tydske** Historie-Skrivere har gjort **mit Fæderne-Land.**

|A:VIHvad nu **Bøhmerne** skulde anke paa, maatte naturligviis være, at **Hussiter-Krigen** ei syndes mig vigtig nok til egenlig Omtale i Middel-Alderens Verdens-Historie, men Aarsagen, hvi jeg

ikke ved Slutningen af **Kirke-Rigets** og **Kors-Togenes** Historie berørde den, var netop min forudfattede **protestantiske** Mening om dens særegne Vigtighed, og da jeg dog ikke siden uden ved et halsbrækkende Spring kunde komme til den, blev den, kun mod min Villie, aldeles uberørt. Ved nu at tænke efter, syndes mig ogsaa, den kun var et Varsel for **Religjons-Krigene** i Nyaars-Tiden og berørdes altsaa bedst i Indledningen til deres Historie, men da det skulde være et underligt Mis-Greb af En selv, Man ei skulde finde en Undskyldning for, tør jeg her ikke stole paa mit Omdømme.

Saameget om Udeladelserne, der for Resten, i Sammenligning med andre Haandbøgers Tragten efter Fuldstændighed, er saa mangfoldige, at de ei her kan opregnes end sige forsvares, og komme vi nu til **Kilde-Valget** og **Kilde-Brugen,** da er Opgaven netop i Middel-Alderens Historie saare vanskelig, og udkrævede, for ret at løses, enten endeel For-Arbeider, som end fattes, eller langt flere Kundskaber og langt mere Tid og Flid, end Man kan vente af en enkelt Mand, saa jeg kan blot sige, |US6:537at jeg har anvendt Alt hvad jeg havde og næsten mere Tid end jeg kunde paa at finde og benytte de bedste Kilder. Allerede i min Ungdom vedgik jeg, at en **Verdens-Historiker** egenlig skulde kunne alle Sprog og have læst alle Bøger, men forlangde ogsaa billigt Hensyn taget paa Umueligheden deraf, og paa **Johannes Müllers** Mis-Greb, der anvendte hele sin Tid paa Forberedelsen, saa han fik ingen til Udførelsen, og den Læse-Verden, der virkelig ønsker sig universalhistorisk **Oplysning** og **Vidskab,** maa naturligviis ønske, at vi heller, ved at give Udbyttet af vore **ufuldendte** Studier til Priis, udsætte os for endeel Irettesættelser, end at vi tage det med os i Graven. Hvad Man i denne Henseende |**A:VII**kan fordre af os, er kun, at vi skal være **forholdsmæssig** dygtige til det store Værk, vi fuske paa, og ved aldrig at nævne andre Kilder, end dem vi **virkelig** har **brugt,** giøre det, let baade for Venner og Fiender, baade for Misundere og Medhjelpere, at opdage vore Feil og Mangler, saa Hine i en Hast kan rettes og Disse afhjelpes. Naar belæste Folk for Resten her finde en Sag anderledes fortalt end ellers, da vil det sædvanlig komme deraf, at kun faa Skribenter har saa gode **Historiske Bog-Samlinger** til Tjeneste som vi **Kiøbenhavnere,** og at det er blevet en indgroet Uskik af ældre og nyere Beretninger selv at sammensætte en Fortælling, som ellers ingensteds findes, hvorimod jeg strængt har villet holde mig til **den** Efterretning, som **Tid** og **Sted** og Omstændigheder giør troværdigst. Først paa denne Maade kan nemlig Kilde-Brugen blive til virkelig Nytte og Oplysning, medens Man kun skuffer baade sig selv og Læseren, ved vel at anføre de bedste og nærmeste Efterretninger, men dog i Fortællingen sammenblande dem med egne Giætninger eller med Udladelser af Andre, der, efter Omstændighederne, umuelig kan afhjemle deres Ændringer. Dette Uvæsen har imidlertid under

Romer-Aaget taget saaledes Overhaand, at de Fleste mene, Man ikke blot med god Samvittighed kan, men skal og maa, til **Oplysningens** Fremme, rette eller beklippe og udfylde **overtroiske** eller **barbariske Vidners** Udsigende, enten efter eget Skiøn, eller dog efter Andres, der, om end langt borte fra **Begivenheden,** dog baade tænkde og skrev mere **classisk.** Selv **Sismondi,** den ædle **Genfer** af **Pisansk** Herkomst, der dog har mærket Uraad hos **Classikernes** Abekatte og lægger særdeles Vægt |US6:538paa **Samtidighed** og **Nærværelse** hos Hjemmels-Mændene, kan dog ikke bare sig for alt imellem at rette eller forbedre **Malaspinis** eller **Villanis** Efterretninger efter **Machiavell,** der et **Par hundrede** Aar senere gjorde Vind i Historien med hvad han stjal fra de Gamle.

Med denne liden Fortale anbefaler jeg da mine Lands-|A:VIIIMænd et Arbeide, jeg længe har ønsket at see, men gruet for at røre med en Finger, og mine egne Forestillinger om Middel-Alderen har derved vundet saa meget i Sammenhæng, Bestemthed og Tydelighed, at hvem der kan **lystes ved** at læse Bogen, vist ikke vil fortryde det. At nu ogsaa ret Mange og især de Unge kunde læse den med Lyst, var vist nok mit Ønske og ved Værkets Begyndelse mit Haab, men saavidt jeg har kunnet mærke, er det dog ikke Tilfældet, og hvad **Ungdommen** angaaer, tager Bogen vel Skade for Hjem-Giæld, da jeg nok seer, Fortællingerne er sædvanlig for korte og Bemærkningerne for lange til at huge dem. **Ældre** Folk derimod, som ønske at ordne og benytte deres Historiske Kundskaber, burde vist ikke lade sig afskrække af Bemærkningerne, som de har Lov til at springe over, men trods al anden Uenighed give mig Ret i, at kun naar Man saaledes stræber at gaae til Bunds, og giør med Anstrængelse **sit Bedste,** vil vi i boglig som i enhver Henseende kunne udrette Noget, der er værdt at nævne og bane Vei for Efterfølgerne.

Saaledes tager jeg, indtil videre, Afskeed med min historiske Læser, thi for det Første kan jeg af mange Grunde ikke levere den **Tredie Deel** af Værket, der skulde omfatte **Nyaars-Tiden,** saavidt vi har seet den, og om jeg nogensinde skal kunne det, synes tvivlsomt, thi saa stort et Offer, som jeg ved **Middel-Alderens** Historie har maattet bringe, hverken kan eller vil jeg bringe ved de senere Aarhundredes, der vist nok høilig kunde trænge til at blive drøftet og reengjort, men er os dog baade langt tydeligere og af mindre Vigtighed end de forrige **fuldstændige** Tids-Rums. Maatte jeg ellers uden Fortrydelse i denne Henseende raade mine Lands-Mænd Noget, da skulde de tage mig i Tjeneste som **Historie-Skriver,** mens jeg lever, og lokke mig til at være flittig, thi Rim-Smede seer dog ogsaa i Historien bedst hvad der virkelig er **stort** og **smukt** og hvad der **rimer sig,** det Ene med det Andet; men de er baade lidt flygtige og lidt ma|A:IXgelige af Natur, saa der maa

|US6:539støde mange særdeles Omstændigheder sammen, og løbe meget Vand til Strande, før En af dem bekvemmer sig til det vedholdende og tit smaalige Arbeide, Verdens-Historien i vore Dage kræver, som blandt Andet er at gaae i Heste-Møllen med **Plautus,** ved at læse de mange kiedsommelige Bøger, hvori **Latinerne** og deres Efterlignere har ormstukket og mølædt, eller parteret og radbrækket den uskyldige Historie. Hos mig har nu engang **Skjalden** og **Bog-Ormen** svoret sig i Fostbroder-Lag, som "de Græske Tvillinger," saa Skjalden maa, for Venskabs Skyld, tit slide Tiden i de Dødes Rige, og vil da gierne giøre hvad han kan til Danmarks Ære og Nordens Gavn, som en ordenlig Verdens-Historie med den deraf udspringende **menneskelige Vidskab** unægtelig vilde være; men kan mine **Haand-Bøger** kun med Nød og neppe komme ud, da bliver jeg rimeligviis i mine **koldsindige** Dage saa kied og leed ad Historie-Skrivningen, at jeg for Alvor smider Pennen og lærer mig til at giøre Svovel-Stikker, som intet Hoved-Brudd koste mig, men som Folk sætte Priis paa. See, om der da i Morgen igien opstaaer en Skriver, hælvten Skiald og hælvten Bog-Orm, der, efterat have giennemgaaet en saadan Skiærs-Ild, som jeg, vil tage fat, hvor jeg slap, og skrive de Haand-Bøger i **Nyaars-Tidens,** i **Nordens,** i **Kirkens,** i **Poesiens** og saavidt mueligt, i hele **Literaturens** Historie, som jeg har længe havt i Hovedet, og turde endnu faae Tid til at føre i Pennen, see, det er et stort Spørgsmaal, hvorpaa Man ikke skulde lade det komme an, blandt Andet, fordi jeg da ikke blev et opmuntrende, men et **afskrækkende Exempel.** Jeg veed jo nok, at Mange ansee **min** gammeldags **Tro** for en slem **Over-Tro,** der **burde** udryddes, men, alt Andet fraregnet, maa Man jo dog, som **fornuftige** Folk, indsee, at hvad der ikke **med Magt** lod sig giøre i forrige Tider, da Man i Almindelighed var anderledes kraftig og virksom, lader sig mindre giøre nu, saa Alt hvad der nu skal lykkes, maa skee med **List og Læm**|A:X**pe.** Da jeg derfor nu er blevet billig eller dog klog nok til at unde hvad jeg kalder **Vantro** hos Andre ligesaa frit Spille-Rum, som hvad Andre kalde **Over-Tro** hos mig, bør Man jo **for sin egen** Skyld af al Magt **fremme** mine Bestræbelser, med **Mund** og **Pen,** for **Folkelighed, Moders-Maal** og verdenshistorisk **Oplysning** om **Menneske-Livet,** thi det er Noget, vi kan Allesammen have godt af, og trænge Allesammen til, for at **handle klogelig** og **virke heldig** for hvilketsomhelst andet Maal og Øiemed. Vedblev Man derfor |US6:540at hindre istedenfor at fremme **denne** min ikke blot uskyldige men fra alle Sider høistønskelige **Virksomhed,** da var det blot, fordi Man virkelig elskede Døden og Afmagten og Taabeligheden høiere end Livet og Kraften og Vidskaben, og hvad Følgen deraf maatte blive, har vi dog vel Allesammen **Oplysning** Nok til at forudsee.

September 1836.

|[A:XI]

Indhold.

	Side.
Middel-Alderen	1.
Christenheden og Romer-Riget	17.
Folke-Vandringen og Nørre-Leden	56.
Hunner og Gother	72.
Byzantiner og Araber	121.
Franker og Longobarder	165.
Sachser og Angel-Sachser	198.
Danskere og Nordmænd	246.
Normanner og Islændere	308.
Kirke-Riget og Kors-Togene	383.
Engelsk-Mænd og Fransk-Mænd	584.
Italien og Konstantinopel	621.

|[A:XII] |A:1 |US6:541

Middel-Alderen.

Menneske-Slægtens Levnets-Løb, som ved Over-Gangen til Middel-Alderen kræver en egen Opmærksomhed, ansees af Mange for et tomt Hjerne-Spind, og forudsætter en os saa ubegribelig Forbindelse og Sammenhæng mellem vore Forfædre og Efterkommere, igiennem os, at selv hvor Troen derpaa har vedligeholdt sig, finder den sig dog for det Meste saa beleiret af Tvivl, at den trænger til hurtig Undsætning. Ingen Støtte kan nu vel være kraftigere end *Universal-Historien* selv, der bevidner dette Levnets-Løb, men vi giøre dog vel i at afvæbne en heel Hær af Indvendinger med den simple Bemærkning, at "Menneske-Slægtens Levnets-Løb" er kun et uegenligt, billedligt Udtryk for hvad Man ellers maatte kalde *Menneske-Naturens gradvise Udvikling* til

Klarhed over sig selv; thi vel forudsætter en Saadan samme, os endnu ubegribelige, Forbindelse mellem de hinanden afløsende Slægter, men Udtrykket *behager* os, og det er en langt større Understøttelse for en vaklende Tro, end Man sædvanlig beregner. Herved mindes vi desuden om, at det os Ubegribelige hænger paa det Nøieste sammen med alle *Menneske-Naturens* Fortrin for Dyrene, som det ikke blot er en vanskelig Sag at nægte, men for *Mennesket* en betænkelig Sag at fraskrive sig, og endelig er det en stor Trøst ved alle *ubegribelige* Ting kun at tænke sig dem |A:2saaledes *indtil videre,* da vi ikke blot kan finde os i, men føle en egen Fornøielse ved, at noget Stort, tilsyneladende Ubegribeligt, en Tidlang spænder vor |US6:542Nysgierrighed til det Høieste, naar vi kun tør haabe at faae den tilfredsstillet, uden at Storheden derved formindskes. Nu er det unægtelig en stor Idee, at tænke sig *Menneske-Naturen* giennem Aar-Tusinder i uafbrudt Virksomhed, ikke blot for, som Dyre-Naturen, med Guddommens Hjelp, trods Døden i det Enkelte, at vedligeholde Livet i det Hele, men for tillige at naae et tilsvarende stort Maal, hvortil enhver Tids-Alder og enhver Slægt har bidraget Sit, og hvorved alle Tiders Mennesker, som have havt det i Sigte, kan og skal forenede glæde sig, hvad jo vil være Tilfældet, dersom Menneske-Naturen engang bliver klar over sig selv i alle sine Forhold, og bliver sig derved Guddoms-Kraft bevidst til at opvække sine Døde, og i alle sine Skikkelser føre et evigt, saligt Liv. Tanken er nu vist nok dristig, men at der dog er en *Menneske-Aand,* som kan fatte den og arbeide paa dens Udførelse, det er en *Kiends-Gierning,* som jeg allerede tilstrækkelig beviser ved at skrive derom, og Læseren ved at fatte min Mening; thi begge Dele forudsætte aabenbar ikke alene at der har været saadan en Menneske-Aand til, men at der er saa endnu, siden vi staae i levende Forbindelse med den.

Om nu denne Tanke blot er en *Grille* af Menneske-Aanden, eller en velgrundet *Formodning,* den har om sin Natur og Bestemmelse, det er vistnok et stort Spørgsmaal, men ogsaa meget for stort til at Enkelt-Manden *paa fri Haand* kan afgiøre det; thi da det angaaer *Menneske-Naturen* i *det Hele,* saa angaaer det den aabenbar kun i det Enkelte, *forsaavidt* det Enkelte tager Deel i det Hele, og det var dog vel intet Under, om Menneske-Naturen, ved Brug af *alle* sine *Kræfter* giennem *Aartusinder,* kom i det Hele langt videre, end den, med saare |A:3indskrænkede Kræfter giennem mindre end et Aarhundrede, kommer i det Enkelte hos En af os. Om den store Tanke holder Stik, er altsaa ingenlunde et privat Spørgsmaal for Hver især, men et almindeligt for hele Menneske-Slægten, som kun *Universal-Historien* kan gyldig besvare. Det Eneste Enkelt-Manden, blot ved Kundskab til Menneske-Naturen i sig selv og sin nærmeste Omgivelse, fornuftigviis kan sige herom, er, at da Menneske-Naturen i det Hele kun er virksom giennem lutter

Enkelte, saa maa dens Virksomhed, hvorvidt den saa end gaaer, dog altid *ligne* Menneske-Livet i det Enkelte og speile sig deri. Dette er imidlertid en langt større |US6:543Oplysning end det ved første Øiekast synes, thi vi behøve nu ikke at kiende Stort til Menneske-Livet i forrige Tider, for strax at kunne skiønne, at der virkelig fra Slægt til Slægt finder en Forandring Sted, der ligner den, vi spore hos os selv og alle Enkelt-Mænd mellem Vuggen og Graven. Dette maa nemlig blive klarere, jo længere Tiden rykker frem, og det er derfor ikke noget Nyt at sammenligne Tids-Aldrene i Verdens-Historien med Omskiftelserne i Enkelt-Mandens Liv: de ældste Tider nemlig med vor *Barndom* og *Ungdom,* Middel-Alderen med vore *Manddoms-Aar,* og den nyere Tid med *Alderdommen,* kun er Sammenligningen sædvanlig betragtet som et blot poetisk Spil, der ei kunde giøre mindste Krav paa videnskabelig Gyldighed. Da vi imidlertid Alle ere enige om, at *Oplysningen* i de sidste Tider kiendelig er steget, saa vi i mange Henseender er *klogere* end vore Fædre, saa indseer Man let, at enten maa Menneske-Naturen i det Hele have udviklet sig i *samme* Orden, som i det Enkelte, eller den maatte have udviklet sig i en Anden, da det er klart, at stille, som Dyre-Naturen, har den ikke staaet, hvor den ene Slægt blev klogere end den Anden. Kan derfor Menneske-Naturen, som kun er virksom giennem lutter Enkelte, |A:4umuelig udvikle sig efter andre Love, end den i alle de Enkelte følger, saa kan vi forud være visse paa, saa langt tilbage som Menneske-Historien gaaer, at spore en aandelig Udvikling af vor Natur i det Store, der paa det Nøieste svarer til den, vi i det Smaa kan erfare hos os selv.

Med Rette tale vi derfor om et stort *Levnets-Løb* af *Menneske-Slægten* igiennem Aartusinder, da vi giennem *Jødernes* og de *Christnes* Skrifter kan stave os saalangt tilbage, og udfinde, hvilket Tidsrum det er, de gamle *Græker* og *Romere* har beskrevet, og har nu mangen Enkelt-Mands aandelige Levnets-Løb paa Jorden endt sig med den saligste Vished om Udødelighed, da er det neppe for dristig en Formodning, at Menneske-Livet i Slægten vil slutte med en herlig Triumph over Døden! Da denne imidlertid maa udvikle sig giennem Menneske-Naturens Forstand paa sig selv i sin Heelhed, saa see vi her paa een Gang *Historiens* Vigtighed og *Videnskabelighedens* høie Bestemmelse, trøstes derved lettelig over hvad Alderdoms-Skrøbelighed, der, tilligemed Forstanden, maatte være indtraadt i vor Tids-Alder, og advares kraftig mod enhver Miskiendelse af det *Menneskelige* under nogensomhelst Skikkelse, hvorved vi aabenbar kun |US6:544fordunkle vor Indsigt, forsinke, og, saavidt det staaer til os, forspilde Menneske-Naturens Triumph.

Naar vi nu fra dette Stade betragte *Old-Tidens* Historie, da har det ingen Nød, vi deri skulde miskiende Billedet af Slægtens phantasirige, men ogsaa lettroende, letsindige, viltre og balstyrige Ungdom, men vel staae vi ved Old-Tidens ulyksalige Slutning

megen Fare for at miskiende *Guddoms-Præget* i Menneske-Naturen. Den slutter nemlig med et *Verdens-Rige,* hvis herskende Folk ei kiender noget mere Guddommeligt end at undertvinge og undertrykke alle Andre, og dog er dette Røver-Folk med Rette blevet herskende, da baade *Ebræer* og *Græker* og alle de |A:5andre Folk, vi ved dem har lært at kiende, aabenbar ødelagde sig selv, og frembragde en Forvirring, hvorunder et *ordenligt* Tyranni blev et nødvendigt Onde.

Heraf synes nemlig at følge, at hvordan det end har sig i det Enkelte, er Mennesket dog i det Hele bedst tient med at blive ved Jorden, og betragte sig selv som et fornuftigt Dyr, da der enten ingen Guder er til, eller de misunde og knuse Menneske-Naturen, hvor den vover at ligne dem og eftertragte Deel i deres Frihed og Udødelighed. Vi skal imidlertid betænke, at hvad der er galt for alle de Enkelte, umuelig kan være godt for det Hele, og at Indlemmelsen af hele den dannede Verden i Romer-Riget er ingenlunde en Fortsættelse, men en voldsom Forkortelse af Slægtens Levnets-Løb, ligesom naar en Unger-Svend, for gientagne Forbrydelser, dømmes til evigt Slaveri, og har hverken Kræfter, Mod eller Frihed til mandig Virksomhed, men gaaer som unaturlig Olding kun Graven og Fortvivlelsen imøde. Herved stadfæstes nemlig den *Ebraiske Anskuelse* af *Mennesket,* som skabt i Guds Billede til *Udødelighed,* men forført og faldet i Barndommen, uddrevet af sit *Paradis,* og dømt som en Synder til Døde; thi deraf kan vi paa den mest fyldestgjørende Maade forklare os hele Slægtens Ungdoms-Liv, saavel i de mange Folke-Færd, der udgik fra Guds Ansigt, opgav Udødeligheden, slog Øinene til Jorden og nedgravede sig med Flid i den, som hos de Faa, der vel bevarede Mindet om deres høie Byrd og Lysten til Livets Krone, men smigrede sig dog med falske Indbildninger, og tilsatte Kræfterne i vilde Udsvævelser, til de faldt i *Bøddelens* Hænder, som, trods al sin Lumpenhed, dog i dette Stykke var den Guddommelige *Retfærdigheds Tjener,* og havde, mens |US6:545han udførde den Almægtiges Domme, nødvendig Lykken med sig.

Nu gjaldt det altsaa: om den *Ebraiske Anskuelse* af *Guddommen* vilde stadfæste sig ligesaa godt som den |A:6af *Mennesket,* og det lod sig forudsee, den vilde; thi den Strid, hvori *Jødernes* Folke-Liv giennem hele dets Blomster-Tid laae med deres *egne Propheters* Anskuelse, beviiste noksom, at den var ikke efter deres Hjerte, saa, var den sand, var den ogsaa guddommelig. Man maatte altsaa vente, at *Guddommens Naade* og *Miskundhed* vilde aabenbare sig ligesaa klart i Slægtens Levnets-Løb, som *Retfærdigheden,* og at der efter Døden ved Faldet vilde times en Opreisning til Livet, saa Folkene, udfriede fra Mørkets Magt oversattes i Guds elskelige Søns Rige. Dette havde nemlig de Ebraiske Propheter spaaet under mangfoldige Vendinger, og En af

de Sidste, *Daniel,* havde udtrykkelig sagt at i *"Jern-Rigets"* Dage vilde Himlens Gud stifte et evigt Rige, for hvilket alle Andre skulde falde.

Det er derfor ganske i sin Orden, at "Verdens Frelser" fødes under *August,* og at *Himmeriges Rige* kommer tilsyne midt i *Helvedes-Riget* under *Nero,* just da den store Skarp-Retter, ved *Jerusalems Forstyrrelse,* fuldender sit Værk, og maa nu, da alle Misdæderne er henrettede, bruge Øxen til de Uskyldige, for aabenbar at forbryde det Liv, han, ved hyklet Iver for *"Retfærdigheden",* hidtil har fristet.

Med *Christus-Riget,* dette Særsyn paa den store Skue-Plads, der, med hele Verden i Sigte, udvikler en forbausende Kraft, hermed begynder aabenbar en *ny Tids-Alder* i Slægtens Levnets-Løb, og naar den skal svare til Afvexlingen i Enkelt-Mandens Liv, maa det være Slægtens *Hjerte-Tid,* thi efter Ungdommens Flygtighed følger hos os Alle, som end har Kraft tilbage, en vis *Adstadighed,* da vi sætte os fast i Et eller Andet, som har vundet vort Hjerte, det være nu en Idee, en Kvinde-Favn, en egen Syssel, eller hvad det vil, og kæmpe for dette vort *"Liv-Stykke"* til det Yderste. At nu ogsaa de første *Christne* satte sig |A:7fast i *deres Tro* og kæmpede for den til det Yderste, uden at bryde sig om, det var den visse Død, det veed Man nok; men, ved at betænke os et Øieblik, skal vi finde, det var Tilfældet med alle Slags Folk, som gjorde Opsigt i *Middel-Alderen:* med *Araber* og |US6:546*Tyrker,* saavelsom med *Paver* og *Munke, Riddere, Konstnere* og *Gildes-Brødre,* immer var det enten en egen Tro, en vis bestemt Virksomhed, eller en fix Idee, som havde vundet deres Hjerte og hvorom hele deres Liv dreiede sig. Naar vi derfor vil lade Middel-Alderen, og hvad der virkede i den, videnskabelig vederfares Ret, da maae vi aldrig glemme, det var *"Følelsens Tid",* der ligesaalidt kan undværes som *"Indbildnings-Kraftens* eller *Forstandens",* naar et menneskeligt Levnets-Løb skal være fuldstændigt, og dernæst maae vi gribe i vor egen Barm, for at lære, hvorledes Følelsen, naar den er de andre Sjæle-Kræfter overlegen, gestalter Menneske-Livet. Da vil det aldrig falde os ind, enten at *Middel-Alderen* skulde være feilfri, eller at dens Billede er mindre elskværdigt, fordi den havde *andre* baade Feil og Fortrin end Old-Tid og Nu-Tid; men vi vil blive opmærksomme paa, at ligesaavel som der gives en *aandløs Følelse,* der, naar den bliver herskende, fornedrer Mennesket til Dyrene, saaledes gives der ogsaa en *aandløs Phantasi* og *Forstand,* der, naar de blive herskende, gjør netop det Samme, og at det navnlig er en saadan *"aandløs Forstand",* der i den nyere Tid har miskiendt og nedsat *Middel-Alderen,* og under Navn af *"Sandselighed"* erklæret alt Aandeligt i sin *hjertelige Skikkelse* for aandløst. Hvor denne aandløse, af sit eget Intet opblæste, Forstand er blevet enevældig, nytter det nu vist nok ligesaa lidt, som hvor den dyriske Følelse hersker, at tale

Aandens Sag, men dog er det let at bevise ethvert fornuftigt Menneske, at, da alle vore *Konster* og *Handværker* stamme fra Middel-Alderen, kunde vi ikke |A:8ønske den borte, og hvor Forstandens aandelige Retning kun er blevet skiæv ved den Brøst, Menneske-Naturen har under alle Former, der vil det sikkert hjelpe at betragte *Middel-Alderen* med stadigt Hensyn paa *"Kvinden",* som ikke tilfældigviis, men ganske nødvendig i den spiller en Hoved-Rolle. *Kvinden* er nemlig, som vi alle veed, den menneskelige Følelse i egen Person, og minder hun os end for tit i Livet om den *første Kvinde* i Paradis, er hun dog ogsaa alle Dage et ligesaa veltalende som gyldigt Vidne om, at *Menneske-Aanden ingenlunde* er indskrænket til Phantasiens og Forstandens Former, men har netop i Følelsen sin *yndigste* og *mest levende,* skiøndt vist nok tillige sin *skrøbeligste, Natur-Skikkelse* paa Jorden. *Indbildnings-Kraften* ligner nemlig en *Fugl,* der kun ved at dale kommer til at berøre Jorden, |US6:547medens *Følelsen* ligner en *Blomst,* rodfast i Jorden, der kun i *Duften* kan hæve sig til Himlen; men des beundringsværdigere er den Middel-Alder, Menneske-Slægten ved Hjelp af *Christendommen* fik, og især den ægte *"christne Kvinde",* hvor vi i Livet er saa lykkelige at møde hende, thi der er Duften blevet til Nattergal-Slag, og Blomsten slaaer kun Rødder i Jorden med den dybe Følelse, at Himmel og Jord er i Slægt, og skal fyldes af en og samme Herlighed!

Hvad der nu især skulde hindre *Forstanden* fra at miskiende Middel-Alderens aandige Præg, det er det Samme, som skal hindre enhver *"Moders Søn"* fra at miskiende det *Dybe* hos *Kvinden,* der, naar det fyldes af Kraften fra det Høie, er det mest Himmelske paa Jorden, altsaa *"Moder-Forholdet",* hvori *Følelsen* staaer til *Forstanden,* ligesom Kvinden til os alle, paa den gamle *Adam* nær, der paa en Maade var Fader baade til Moder og os, ligesom *Phantasien* paa en besynderlig Maade gestalter *Følelsen* og ægter den. Men derfor er ogsaa *For*|A:9*standen,* skiøndt *eensdan* hos os alle, i Grunden ligesaa forskiellig, som den mest dyriske Følelse er fra den Aandeligste, og den Svageste fra den Stærkeste, og da dog Forstanden altid, hvor den kommer til Bevidsthed, befinder sig i en Slags Fjeder-Ham eller Fugle-Skabning, vil den altid vurdere *Følelsen* efter *den* Følelse, hvoraf den selv er udsprunget, ligesom vi alle naturlig betragte *"Kvinden" som* vi betragte *vor Moder*.

Anvende vi nu dette paa vort Forhold til Middel-Alderen, da see vi strax, det er umueligt, at *Araberen* og *Tyrken,* hvis Moder, i det Store som i det Smaa, var En af hans Faders Slavinder, kan betragte Middel-Alderen saaledes som En af os christnede Europæer, hvis Moder var hans Faders tro Ægte-Fælle, og for hvis Vugge der blev sunget: vel er Manden ikke af Kvinden, men Kvinden af Manden, men dog er der ligesaa lidt Mand uden Kvinde, som Kvinde uden Mand i Herren; thi ligesom Kvinden er af Manden, saa er Manden

ved Kvinden og Alt af Gud!

Uagtet vi derfor ingenlunde maae oversee, at selv paa *Araber* og *Tyrker* virkede den *Ebraiske Anskuelse* og den *Christelige* Forklaring, er det dog indlysende, at *"Christenheden"* indslutter den egenlige Skue-Plads, for Menneske-Livet i Middel-Alderen, saa dens Forhold til sine aabenbare |US6:548Fiender: *Hedninger,* og *Mahomedaner,* bliver ligesaavel Sjælen i Statens, som Christendommens Forhold til Overtro og Vantro i Kirkens Historie. Derfor begynder *Middel-Alderens Stats-Historie* med *Christenheden* i Romer-Riget, og slutter med *Konstantinopels* Fald og *Granadas* Indtagelse, ligesom Middel-Alderens Kirke-Historie begynder med *Christendommens Opkomst,* og gaaer til *Reformationen,* og som *Skole-Historien* begynder med den *Christne Lære-Stand* og det *Ny Testamente,* |**A:10**og faaer sit andet Tids-Rum ved *Bogtrykker-Konsten* og den derved betingede universelle *Skribent-Virksomhed.*

Først naar vi saaledes skarpt adskille det *Uforligelige,* som det i Følelsens Tid adskildte sig selv, og atter samle det *Eensartede,* som det ligeledes i Forestillingen om *Christus-Riget* samlede sig selv, først da faae vi en rigtig Forestilling om Slægtens Middel-Alder, og lære at vurdere Følelsens Forhold til det Øvrige i Mennesket, hverken blot efter dens Himmelske Fylde i den ældste Christenhed, eller efter dens aandige Kraftløshed og dyriske Nedrighed i det udartede Pavedom, men efter *hele* sin store Virksomhed giennem *femten Aarhundreder*. Fra dette Stade indsee vi ogsaa let, at den *Papistiske Grille* at ville vedligeholde Middel-Alderen eller føre den tilbage, og det *Rationalistiske Uvæsen,* som protesterer mod Middel-Alderen, vilde om det var mueligt, udslette den af Slægtens Levnets-Løb, og fnyser over enhver Begeistring for den, at de er *lige aandløse,* skiøndt ingenlunde lige oprørende. De forholde sig nemlig til hinanden, som Jøderne *efter* Jerusalems Forstyrrelse til *Tyrannerne* paa *Roms* Throne: thi af en naturlig, skiøndt sygelig Følsomhed holdt Hine fast paa Skyggen af den forsvundne Phantasi-Verden, medens disse i unaturlig Hovmod stræbde at udslette hvert levende Spor af den og giøre sig selv til de eneste Guder. Uagtet vi derfor ligesaa alvorlig maae protestere imod *virkelig* at gaae tilbage til Middel-Alderen, som mod at gaae i vor Moder igien, da Livet, som er os kiærest, derved nødvendig gik i Løbet, saa er dog den *historisk-poetiske* Tilbage-Gang til Middel-Alderen, med virkelig Begeistring for den, os endnu mere uundværlig end det levende Minde af vor kiødelige Moder; thi det gaaer med |US6:549alt Aandeligt, som med Guddommen, der maa *elskes* for at *kiendes* og forstaaes, og det er den videnskabelige Menne|**A:11**ske-Slægt ligesaa nødvendigt at kiende og forstaae *sin* Middel-Alder, som det er Enhver af os nødvendigt at være sig sit forrige Liv bevidst, naar vi sømmelig skal fortsætte og fuldende det.

Herom skulde man da tænke, der i *Christenheden* ei kunde være uden een *videnskabelig* Mening; thi vel maatte *Skilsmissen* i det Sextende Aarhundrede mellem dem der *forstandig* vilde *fortsætte* Menneske-Livet, og dem der vilde *standse* det, en Tidlang forblinde begge Partier for det rette Forhold mellem Middel-Alderen og Forstands-Tiden; men havde deres Følelse i Grunden sammensmeltet, vilde de dog efterhaanden paa begge Sider opdaget deres Feiltagelse og mødtes paa Halv-Veien. Men ligesom *Kirke-Historien* lærer os, at der var stor Forskiel paa, hvad Apostlerne, og hvad Mange af St. Peders Efterfølgere kaldte Christendom, saaledes lærer Stats-Historien os, at der var ikke mindre Forskiel paa de *Folk,* der giennem Middel-Alderen indlemmedes i *Christenheden,* og at Maaderne, det skedte paa, var tit af det Slags, at de, *aandig* talt, var den ligesaa nær og maaskee nærmere *før* Daaben end *efter* den. Det giælder derfor i det Hele, som i det Enkelte, at hvor alvorlig end Christendommen helliger Ægteskabet, saa fødtes der dog mange uægte Børn i Christenheden, især siden Troen blev en tvungen Sag, og det bør aldrig undre os, at de, hvis Mødre sympathiserede langt meer med Araber og Tyrker end med de første Christne, ogsaa, skiøndt de blev oplærte i Christenhedens mageløse Skole, kom til at betragte baade Kvinden og Middel-Alderen, Christendommen og hele Aandens Verden med *Tyrkiske* Øine. Vi maae overalt, fra det Øieblik Christendommen blev, som man siger, *"ophøiet,"* men som det bør hedde *"fornedret"* til *"Stats-Religjon"* i Romer-Riget, huske, at der, naar man skal tale *Hjerte-Sproget,* findes kun en *skjult Christen*|A:12*hed* i Verden, saa hvad der siden yttrer sig i den Kreds, der fører det store Navn, baade giennem Middel-Alderen og den nyere Tid, maa nødvendig bære kiendeligt Præg af de christnede Folkefærds *naturlige Hjerte-Lag,* længe før det ved Reformationen kom til en aabenbar kirkelig Skilsmisse. Ligesaalidt derfor som *Nutiden* er eens i Syden og Norden, ligesaalidt var *Middel-Alderen* det; thi vel udvandrede, |US6:550saavidt vi kan skiønne, alle Nybyggerne fra *Tydskland* og *Norden,* men deels har *Tydsken* og *Nordboen* aldrig *hjertelig* giort Eet, og deels viste netop Udvandringerne hen paa en *hjertelig* Forskiel mellem de udvandrede og de Kværsiddende, som Historien klarlig lægger for Dagen, med den *Kiends-Gjerning,* at *Angel-Sachserne* var de eneste Udflyttere, inden Romer-Rigets Grændser, som nogenlunde holdt fast paa deres *Moders-Maal.*

Dette er nemlig Grunden til det Barbari og den almindelige Forvirring, der hersker fra *Konstantin* til *Karl* den Stores Tid; thi da er den første Christenhed opløst i Romer-Riget; hvad Kraft der i den *gamle* Verden endnu findes, er *Barbarisk; Gother* og *Franker* lade sig *romanisere* i *Gallien, Spanien* og *Italien;* og Angel-Sachserne lade sig først christne i det *Syvende* Aarhundrede, saa hermed begynder først den *ny Folke-Verden* at gestalte sig, hvor Følelsen er

naturlig dyb og kraftig nok til at holde paa *Moders-Maalet,* og til derigiennem *hjertelig* at tilegne sig den *Ebraiske Anskuelse* og *Saameget* af Christendommen, som lader sig forene med Folke-Naturen.

Her see vi nemlig *Knuden* i Middel-Alderens Historie, som Man hidtil forgiæves har stræbt at løse, men som dog unægtelig har Krav paa vor spændte Opmærksomhed, thi hvorledes Forsynet bar sig ad med at skabe en *ny Folke-*|A:13*Verden,* der vedligeholdt aandig Forbindelse med den Gamle, og var skikket til en Forstands-Udvikling af Old-Tidens høieste Anskuelse, skikket til en *Videnskabelighed,* hvorigiennem *Synerne* forklare sig selv, dette Mester-Stykke af *Guddoms-Konst,* der aabenbar giennem Middel-Alderen, som den store Konst-Tid, er lykkedes, det maa jo Universal-Historien, naar den skal svare til sit Navn, beskrive.

Den sædvanlige Maade, hvorpaa Man oplyser dette "Middel-Alderens Mørke", synes vel at være meget simpel, i det Man fortæller os, at da *Græsken* blev giemt i *Konstantinopel,* og *Latinen* paa en Maade i hele Vestens Kirker og Klostere, saa hændte det sig lykkeligviis, at Man i det *Fjortende* og *Femtende* Aarhundrede gav sig til at *læse* de *Latinske Classiker,* og da det nu tillige traf sig saa vel, at Tyrkerne tog Konstantinopel, og endeel *Græker* flygtede til *Italien,* |US6:551saa kom ogsaa de *Græske Classiker* for en Dag, hvoraf da den nyere Videnskabelighed, ved den Aands-Frihed, Reformationen gav, naturlig udviklede sig. Men havde Tingen været saa simpel, vilde den samme Videnskabelighed dog formodenlig udviklet sig endnu langt bedre og naturligere i Romer-Riget, mellem Augustus og Augustulus, da Man forstod meget bedre baade *Latin* og *Græsk* end Philologerne enten i det Femtende eller det Syttende Aarhundrede, og Man havde Guds-Gaver af den Aands-Frihed, der hører til at læse og skrive hvad Man vil om gamle Sager og ny Opdagelser. Rimeligviis maa altsaa Folkene i Romer-Riget enten manglet Lyst eller Kraft til at giøre de videnskabelige Kæmpe-Skridt, saa Middel-Alderen blev nødvendig, om aldrig for andet, saa dog for at befolke Studere-Kamrene med en bedre Stamme, og at den Bedste nu ikke kom til Italien, hvor Man historisk lod det beroe med at beundre hvad allerede var gjort, følger af sig selv, saa det bliver fra alle Sider Hoved-Sagen, hvorledes *Tydskland* og |A:14*Norden,* Reformationens Hjemstavn og den ny Videnskabeligheds Sæde, kom i Forbindelse med den Classiske Old-Tid. Selv fra det laveste Catheder burde Man da have seet, at der i Tydskland og Norden maae have slumret aandelige Kæmpe-Kræfter, der trængde til Christendommen og til Middel-Alderen, for at vaagne og udvikle sig til de videnskabelige Kæmpe-Skridt; men oplyse Sammenhængen kunde Man rigtignok ikke, selv med en *Johannes Müllers* Falke-Syn, uden at kiende den *Nordiske Literatur* fra *Middel-Alderen,* som Angel-Sachser og Islændere

frembragde; thi først den kan lære os, at de Nordiske Folk selv i deres Hedenskab havde aandige Forestillinger om Menneske-Livet, og følde en brændende Begiærlighed efter at kiende og afbilde det i alle sine Retninger. Denne Literatur oplyser nemlig ikke blot den Nordiske Middel-Alder fra det *Ottende* til det *Fjortende* Aarhundrede, men den viser os Folk med egne sindrige Myther og med et ganske eiendommelig historisk-poetisk Præg, af hvis Kirker og Skoler Latinen umuelig ret længe kunde fortrænge *Moders-Maalet,* som ikke blot var i Folke-Munde, men ogsaa ført til Bogs, og hvis Forstand, naar den modnedes, nødvendig maatte opfatte baade Christendommen, Middel-Alderen og hele Menneske-Livet ganske anderledes end Blandings-Folkene af Romerske Ruiner og Romaniserede Brud-Stykker fra Tydskland og Norden.

|US6:552Middel-Alderens Dunkelhed, eller, om Man vil, *Ægyptiske Mørke,* reiser sig da ingenlunde af at Folk da, fremfor nu, elskede Mørket mere end Lyset, men fornemmelig deraf, at Man har villet oplyse den med en tom Lygte, saa Mørket sad meget meer i Øinene end det laae i Tiden; thi at Lyset i Følelses-Tiden har det samme dunkle Farve-Skiær, som det altid har for Hjertet og hos Kvinden, kan aldrig undre oplyste Folk, at det kun er i Krogene, ædle Folk kunde have Lyst til at bygge og boe, viser blot, at vi har den sam|**A:15**me Menneske-Slægt for os, som i Old-Tiden kun forslog til at befolke eet *Jødeland* og halvandet *Grækenland,* og at vi endnu savne Oplysning om Adskilligt af Vigtighed, er ene og alene vore Latinske Skole-Mesteres Skyld, der enten indbildte os, at Middel-Alderen var det ikke værd at befatte sig med, eller indskiød os dog en dyb Ringe-Agt for de Kilder, der ikke i det Mindste var paa *slet Latin.* Det Sidste har nemlig gjort, at det *Islandske* Saga-Bibliothek saa seent kom for Lyset, at *Angel-Sachsernes* samlede Digte endnu med deres *Postiller* vente paa Udgivelse, og at ventelig Noget af det Bedste fra Middel-Alderen endnu ligger begravet ensteds i en Papir-Mødding eller i en Afkrog.

Dog, hvad der er meer end alle Bøger savne vi rigtig nok endnu til ret at forstaae Middel-Alderen, og det er *Grækernes* Hjelp, ligesom vi savne *Jødernes* til at forstaae Old-Tiden; men derfor er disse to Folk heller ikke saaledes udslettede, som Romerne, men vil træde til i betimelig Tid. Det kan vel synes paradox, at *Grækerne,* der kom sovende giennem Middel-Alderen, skal forklare os den; men saa vist, som Middel-Alderen er Slægtens Hjerte-Tid, saa vist er ogsaa Grækerne dens aandigste Hjerte-Folk, som, efter den oprindelige Naturens Orden, skulde *ført an* i Middel-Alderen, og maa altsaa kunne lære at forstaae den saa godt som deres egen Natur. Derfor blev *Græsken* det *Ny Testamentes* hellige Sprog, og derfor har Grækerne selv i deres sovende Tilstand havt langt mere Indflydelse paa Middel-Alderen, end Man sædvanlig troer; thi Nordboernes Krigs-Tjeneste i Maglegaard giennem det *Ellevte* og

Tolvte Aarhundrede, altsaa netop i *Islands* Blomster-Tid, maa Man ingenlunde forvexle med de gamle Barbarers i Rom. Ogsaa fra denne Side skal vi derfor indsee vor Trang i Vidskabs-Tiden til en *levende* Forbindelse med *Ny-Grækerne,* |US6:553hvem vi maae hjelpe til at indhente det Forsømte, for at de igien kan hjelpe |A:16os til at forstaae det Forbigangne; thi skiøndt vi Nordboer, ved Christendommens Hjelp, og med lidt Tilstød giennem Væringerne, slap taalelig giennem Middel-Alderen, var det dog egenlig ikke vor Høvdings-Time, og de sidste tre Aarhundreders Historie viser, at vi fortog os i Middel-Alderen, og kunde paa et hængende Haar kommet til at gaae sovende giennem Vidskabs-Tiden. Det lader sig nemlig ikke dølge, at vi, lige siden Reformationen, saa vidt som mueligt, har gaaet i *Tydskernes* Lede-Baand, saa de havde endog nær kyst os fra, ved Hjelp af *Islænderne,* at opfriske Mindet om *vor egen Middel-Alder*. Det fandt vi imidlertid dog, gik for vidt, og siden vi fandt baade Mod og Kraft til en grundig Protest mod det videnskabelige Tyranni, tør vi vel ogsaa finde, hvad vi behøve til videnskabelige Frem-Skridt i *Nordisk,* som netop er *"Universal-Historisk"* Retning. Ligesaalidt som Tydskerne kiøs os fra *Edda* og *Heimskringla,* ligesaalidt skal enten *Tyrken* eller *Paven* kyse os fra Middel-Alderen, da blandt Andet *Heimskringla* lærer os, Man kunde heroppe med Liv og Sjæl være inde i *Middel-Alderen* og skildre den deilig fra Top til Taa, uden enten at kysse Pavens Tøffel, snakke Kloster-Latin eller troe paa tossede Legender.

Dog, hvorvidt vi tør gaae, som hvorvidt vi kan komme, maa Tiden vise, og vi skal vist nok ikke rose os af vore Frem-Skridt, saalænge de *kun* staae *paa Papiret,* medens *Latinen* Hersker i vor Skole, og vi forgiæves lede om de gamle Skjaldes og Saga-Præsters Eftermænd, hvis krydrede Tale skal være Ungdommens, som Honning-Dugg Biernes Føde. Naar vi derfor beskrive de svundne Tider, som de ved et Underværk synes at hæve sig for os fra mølædte Blade, da er det ei, fordi vi indbilde os, Bøger kan oplade Øine, som før faldt sammen over dem, end sige da indgyde det Mod og den Kraft, de livløse Stakler selv saa øiensynlig fattes, men det er, |A:17fordi vi selv er *levende* Beviser paa, at *Saga* hører i *Norden* til de *Udødelige,* der vel enstund af Harme over døve Øren kan holde Tand for Tunge, men mister dog aldrig Mælet, glemmer ei heller hvortil det duer, og løfter aldrig saasnart den levende Røst, før *Odin* kommer og tømmer daglig Guld-Kalken med hende i Gynge-Salen, givende Syn for Sagn: at Nordens Aand giør altid Kæmpe-Skridt!
|US6:554

Christenheden og Romer-Riget.

Hvor *Christendommen* betragtes som en *Stats-Sag,* er det følgeligt,

at Man ogsaa i *Stats-Historien* begynder en ny Tids-Alder med *Christi Fødsel;* men naar Man seer, det kun i Middel-Alderens Dunkelhed kunde falde Folk ind saa grovelig at forvexle *Kirke* og *Stat* og Forholdet til Himlen med det til Jorden, da har det store Mis-Greb sædvanlig til Følge, at Man ogsaa bliver blind for den historisk-virkelige Forbindelse, der er mellem Christendommen og alle den ny Verdens Borger-Samfund. Derfor er det nu almindeligt i Stats-Historien knap at nævne den *Christus,* hvis *Fødsel* Man dog regner efter, men deristeden at opregne alle Roms Tyranner fra *Augustus* til *Augustulus,* som om *Slaveriet* under dem endnu bestandig var Et af Old-Tidens *Borger-Samfund,* der først opløstes ved det Vestlige Riges Undergang, og gav Plads for et lovløst Barbari. At Man herved reent glemmer det *Østlige* Romer-Rige, der dog alle Dage var ligesaa godt et Borger-Samfund som det *Vestlige,* og burde altsaa trolig følges til *Konstantinopels* Indtagelse, uden at ændse *Barbariet,* det er latterligt nok, og lader sig neppe forklare uden deraf, at vore *Skoler* var *Latinske,* ikke Græske; men *Hoved-Feilen* er dog den, at Man derved paa den ene Side *sønderriver* og *forvirrer* |A:18*Middel-Alderens Stats-Historie,* og paa den Anden *forvexler Borger-Samfund* med *Slaveri,* og at en saadan Feiltagelse hos de Lærde maa i Vidskabs-Tiden have sørgelige Følger for Staten, indseer man let.

Først maae vi derfor huske, at der i *Rom* aldrig havde været Andet end en *"Røver-Stat,"* thi det var jo der *ikke Borgere,* forbundne til fredelige Sysler og fælles Forsvar end sige til noget høiere Øiemed, men *Krigs-Folk,* der slog dem sammen, for at drive Røver-Haandværket med mere Sikkerhed og Eftertryk, leve paa Naboernes Bekostning og lade Tiden vise, hvorvidt de kunde udstrække deres Erobringer. Paa dette *Stats-Øiemed* var aabenbar alle Indretninger beregnede, saa selv Stats-Religjonen skulde udvide sig med Riget, ved at optage alle undertvungne Folks Guder, og her var da ingen *Folke-Aand* tænkelig, uden Man saaledes vil kalde den *fælles Drift* og *Evne* til at giøre alle de Opoffrelser og |US6:555underkaste sig alle de Indskrænkninger, Røver-Anslaget paa hele Verden for at lykkes maatte kræve. Kun fra dette lave, vi maae vel sige nedrige, Stade kan vi øine Noget, der ligner et Borgerligt Selskab i Rom, og derom vilde følgelig i Stats-Historien ei blevet mere Tale end om *Røver-Staterne* i Barbariet, hvis det ei var lykkedes Rom efterhaanden at undertvinge hele den dannede Verden. Da det imidlertid var skeet og alle Old-Tidens Stater forvandlede til Romerske Provindser, da veed vi, at *selv Romerne* havde ondt ved, efter de saakaldte Borger-Krige, at finde Noget, der i deres Øine lignede en Stat, fordi Alle var *een Mands* Slaver. Vilde Man nu end sige, at saalænge *Rom* raadte for Keiser-Valget, var *Keiser-Tyranniet* ogsaa En af de Byrder, Romer-Aanden drev sit Folk til at bære, for evig at nyde det herlige Røver-Liv, hele Verdens

Besiddelse skiænkede dem, saa bortfalder dog ogsaa dette med det *Juliske Huus,* thi da Krigs-Hærene i |A:19Provindserne tog sig den Frihed at vælge Keisere, tabde Rom sig aldeles i det store Slaveri, der var dets Kæmpe-Værk. Her afrunder sig ogsaa det Hele, thi skiøndt *Jødernes* Borgerlige Selvstændighed alt længe ei havde havt stort mere at betyde end den *Frihed,* Romerne skiænkede *Grækerne* og Andre, saa var *Jerusalems Forstyrrelse* dog endnu en vigtig *Stats-Begivenhed,* og den samme *Vespasian,* som derved vandt sin Navnkundighed, tilintetgjorde ogsaa den Skygge af Frihed, der end hist og her var tilbage, ved at erklære alle Lande for *Romerske Provindser*.

Her maatte altsaa *Stats-Historien* sluttet, dersom den ikke ved et Vidunder var blevet fortsat, thi da Riget udgiorde hele den dannede Verden, som laae magtesløs i Tyranniets Lænker, var der slet ingen Udsigt til bedre Tider. Ingen Keisers Personlighed kunde skabe dem, thi *Jøder* og *Græker* var ligesaa uduelige som *Romerne* til at giøre deres Fædres Gierninger, og udenfra var ingen Hjelp at faae, thi der var kun raa Folke-Færd, som, naar de bemægtigede sig Riget, i det Høieste, som *Mogolerne* i *China,* kunde tilegne sig *den* Dannelse, de forefandt, og vedligeholde den i Slaveriet indførte Orden.

Men netop i *Neros* sidste Dage kommer der i Rom og trindt i Riget et *nyskabt Folk* for Lyset, hvorimod Alt hvad der sætter en Ære i at hedde Romersk træder i Kamp, og taber |US6:556giennem tre Aarhundreder bestandig Slaget; dette Folk kan vi, trods alle Blandinger, spore lige til vore Dage, som Byg-Mestere af en heel Række nye Stater, og de maae da nødvendig tiltrække sig vor hele Opmærksomhed, saa vi kun ændse Rom og dets Keisere for *"de Christnes"* Skyld. Hvor dette Folk kom fra, hvad det fra Begyndelsen førde i sit Skjold, hvordan det midt i Romer-Riget hævdede sin Selvstændighed, og siden ligesom tabte sig i den ny Folke-Verden, |A:20Det gav Navn og Dannelse, er da *statshistoriske* Spørgsmaal af den høieste Vigtighed for hvem der tager Deel i det høiere Menneske-Liv, hvad Tro han saa end ellers bekiender sig til.

For nu, saa godt som Kilderne tillade, at besvare disse Spørgsmaal, der angaae intet mindre end vor aandelige Sammenhæng med Old-Tidens dannede Verden, begynde vi vel bedst med *Romeren Tacitus,* som i Anledning af *Jerusalems Forstyrrelse* melder, at der fattedes ikke paa frygtelige Forvarsler, saasom Krigs-Hære i Luften, Ild i Skyerne, Bulder i Templet og en Røst fra Helligdommen *"nu drage Guderne bort;"* men at *Jøderne* af en ugudelig Overtro holdt det for usømmeligt at forsone sig med Himmelen, medens Mængden trøstede sig med, der stod skrevet i *Præsternes* gamle *Bøger,* at *Øster-Leden* paa denne Tid skulde blive mægtig og *Folk fra Jødeland* komme til Regieringen, thi det faldt dem aldrig ind at Spaadommen gjaldt *Vespasian* og *Titus*[1]. Da nu

samme *Tacitus,* i Anledning af *Neros* Raseri mod *"de Christne",* fortæller os at disse bar Navn efter en vis *Christus,* som *Pontius Pilatus* korsfæstede i *Jødeland* under *Tibers* Regiering[2], saa vilde selv Romerne ikke kunne fortænke os, som kiende Følgerne, i at vi heller anvende Spaadommen paa de Christne end paa *Vespasian* og *Titus,* hvis Regiering kun var kort og ubetydelig mod det lille *Christen-Folks,* der paa samme Tid udgik fra *Jødeland.* Her faae vi da paa eengang det *umistænkeligste* Vidnesbyrd, vi kan ønske os, baade for de *Christnes Jødiske Herkomst* og for Tilværelsen af *Ebraiske Spaadomme,* som Jerusalems Forstyrrelse nøder os til at overføre paa dem, og |A:21dermed lade vi Romeren fare, for af de *Christnes Hellige Skrift* at faae nærmere Oplysning om begge Dele.

Under Keiser *Augustus,* læse vi der, mens *Herodes* den |US6:557store Blod-Hund endnu sad paa Thronen i *Jerusalem,* kom der nogle Stjerne-Kigere tilbyes fra *Øster-Leden* og spurgde efter den nyfødte *Jødernes Konge,* hvis Lykke-Stjerne de havde seet paa Himlen. Ved denne Efter-Spørgsel kom hele Jerusalem i Bevægelse, og *Herodes,* som hugede ilde til, sammenkaldte alle de Skriftkloge, for at høre, hvor *Christus* (Messias), den store af Propheterne bebudede Jøde-Konge, skulde fødes? De Skrift-Kloge svarede, at efter Propheten *Michas* Spaadom skulde den store *"Folke-Hyrde"* fødes i *Bethlehem, Davids* By, og derhen sendte nu *Herodes* Stjerne-Kigerne, med den Aftale, at de skulde komme til Jerusalem igien og melde om de havde fundet Barne-Kongen, for at ogsaa han kunde hylde Christus i Svøbet. Der blev imidlertid intet af, thi da Stjerne-Kigerne havde fundet ham de søgde, i *Jesus,* Marias Søn, og offret ham Guld, Virak og Myrrha, afskrækkedes de ved en Drøm fra at komme til Jerusalem og reiste en anden Vei hjem, og da *Herodes* mærkede, hans List mislykkedes, brugde han Vold og lod myrde alle smaa Børn under to Aar i Bethlehem og dens Omegn. *Jesus* undgik imidlertid Døden, thi hans *Pleie-Fader,* Tømmermanden *Joseph,* var alt i Forveien, efter et Drømme-Syn, flygtet med ham og Maria til *Ægypten,* hvor han blev til *Herodes* var død. Siden opslog Joseph sin Bopæl i den lille By *Nazareth* i *Galilæa,* hvor *Jesus* blev opfødt, uden at Man veed synderlig meer om ham, før han var tredive Aar; men da, i Keiser Tibers *femtende* Regierings-Aar, blev han paa een Gang navnkundig ved sin *Daab* i *Jordans* Flod. Her stod nemlig i de samme Dage hans Frænde *Johannes,* en Søn af Præsten Zacharias, ved |A:22Færge-Stæderne og gjorde stor Opsigt, thi han førde Ordet, fyrig i Aanden, ligesom En af de gamle Propheter, straffede Synd og Ugudelighed uden Persons Anseelse, og forsikkrede bestemt, at *nu* kom *Christus,* den store Konge, at oprette Himmeriges Rige paa Jorden, som der var spaaet, saa hvem der vilde vinde Borgerskab i det, maatte nu strax bekiende sine Synder og lade sig døbe i Jordan. Der strømmede Folk til *Johannes* i Tusind-Tal, ikke blot fra Landet men ogsaa fra Hovedstaden, og omsider skikkede Geistligheden og

de Lærde i Jerusalem et høitideligt Gesandtskab til ham med det Spørgsmaal: om han ikke *selv* var *Christus;* men dertil svarede han reentud Nei, og vidnede: jeg er kun *"Røsten i Ørken"* udsendt for Herrens Ansigt at bane ham Vei, men han staaer midt iblandt eder, *"den Ubekiendte",* hvis Sko-Baand jeg ikke er værdig at |US6:558løse, jeg døber med Vand, men han med den Hellig-Aand! Derefter skedte det en Dag, at *Jesus* kom til Jordan og forlangde at døbes af *Johannes* og nødte sig paa ham, skiøndt han svarede: hvad vil du hos mig, jeg kunde bedre behøve at døbes af dig, og saa snart *Jesus* var døbt og steg op af Floden, da *aabnede Himlen* sig for Døberens Øine, den Hellig-Aand neddalede i Due-Skikkelse over *Jesus,* og det lød fra Himlen: denne er min elskelige Søn, i hvem Jeg finder Velbehag. Fra denne Dag af udraabde *Johannes Jesus* for *Christus,* Guds Søn, og Verdens Frelser, stillede sig selv i Skygge, og endte snart sine Dage, fængslet og halshugget af Kong *Herodes* den Yngre, hvem han lydelig havde lastet for Ægteskabs-Brudd.

Efterat *Jesus* var døbt, kom den onde Aand og fristede ham, tilbydende ham hele *"Verdens-Riget,"* med al dets Herlighed, blot for et *Knæ-Fald,* men *Jesus* sagde: pak dig, Satan! thi der staaer skrevet: du skal tilbede Herren din Gud og tjene Ham alene, og nu begyndte *Jesus* at |**A:23**vandre om i Landet, og viste sig i alle Maader, som den omspaaede *Christus,* i hvis Dage Blinde skulde see, Døve høre, Halte gaae, Spedalske renses, Døde staae op og Fattig-Folk spørge gode Tidender. I sine Taler, der vare ligesaa mageløse som hans Jærtegn, skildrede han det *Himmerig paa Jorden,* der nu stiftedes, som et *Frihedens, Lighedens* og *Broderskabets* Rige, hvori den Ypperste bestandig skulde være Alles Tjener, ligesom han selv, skiøndt Herre født, tog en Tjeners Skikkelse paa sig, og *Enigheden,* der skulde finde Sted mellem Borgerne indbyrdes, saavelsom med Kongen, skildrede han i de stærkeste Udtryk som den fuldkomne, aandelige Eenhed, Kiærligheden skaber. Naar derfor Mængden vilde udraabe ham til Konge paa verdslig Viis, da undveeg han, og først da det endelig syndes, som hans Disciple forstod ham, holdt han sit Indtog i Jerusalem, som den omspaaede Folke-Hyrde af Davids Æt, uden at der hos hans jublende Følge var mindste Tegn til verdslige Forventninger. Hermed sluttedes imidlertid *Jesu* Prophetiske Bane, thi *Præsterne* og de *Skrift-Kloge* havde længe tragtet ham efter Livet, neppe fordi hans Tale om sin guddommelige Eenhed med den Himmelske Fader virkelig stødte dem, men fordi han bestandig nedrev dem, og det tit i Folkets Paahør, som Øien-Skalke og blinde Veiledere, der kun søgde deres egen Ære og timelige Fordeel, og som aandelige Røvere, der havde ranet Kundskabs-Nøgelen og brugde den kun til at lukke dem ude, der vilde indgaae i Helligdommen, og disse hans |US6:559uforsonlige Fiender havde nu den Glæde, at En af hans egne Apostler, *Judas Iskarioth,* forraadte

ham til dem uden Larm, hvorpaa de strax dømde ham fra Livet som en selvgjort Guds Søn, og overgav ham til den Romerske Lands-Høvding *Pontius Pilatus,* for at faae ham korsfæstet. Herved mødte nu vel den Vanskelighed, at Pilatus, som vidste godt hvad Præsterne skadte, og vilde nødig |A:24forgribe sig paa den vidunderlige Mand, forlangde Beviis for en Brøde, som Romer-Retten satte Døds-Straf paa, men da Præsterne fik Mængden til at larme og høirøstet forlange hans Korsfæstelse, da gik Pilatus dog paa Forlig med sin Samvittighed, saa han dømde, at Folket skulde faae sin Villie, men vaskede sine Hænder for deres Øine og sagde: jeg har ingen Deel i den Retfærdiges Blod, det bliver eders Sag! Ja, skreg Mængden, hans Blod komme over os og vore Børn, og fulgde ham saa til Galge-Bakken (Golgatha), hvor han blev korsfæstet mellem to Røvere, med den Over-Skrift paa *Ebraisk, Græsk* og *Latin:* Nazaræeren *Jesus, Jødernes Konge;* Noget, Præsterne vel stødte sig over og bad *Pilatus* forandre, men dertil svarede han blot: hvad jeg skrev, det skrev jeg! De Romerske Strids-Mænd deelde nu den Korsfæstedes Klæder imellem sig og kastede Lodd om hans vævede Kappe, medens Præsterne og de Lærde kappedes med Pøbelen om at spotte ham, sigende: han har hjulpet Andre og kan ikke hjelpe sig selv; er han *Israels Konge,* da stige han nu ned ad Korset, saa vil vi troe det; lad Gud nu redde ham, om han har Lyst, thi han sagde jo, han var Guds Søn; men derimod sagde den Ene af Røverne til ham: Herre! naar du kommer i dit *Rige,* da tænk paa mig, og *Jesus* svarede: sandelig, sandelig, siger jeg dig, idag skal du være med mig i *Paradis!* Da nu desuden Himlen sortnede og Jorden skjalv, og *Jesus* døde rolig med de Ord: Fader! i din Haand befaler jeg min Aand; saa gjorde det et besynderligt Indtryk paa alle Tilskuerne, Mængden slog sig for Brystet og sneg sig bort, og den Romerske Høvedsmand sagde: det var sikkert en retfærdig Mand, ja, det var en *Guds Søn!*

Saaledes døde da *Jesus* paa Korset som en Misdæder, men fik dog en hæderlig Begravelse, thi En af de Jødiske Raads-Herrer, ved Navn *Joseph* fra Arimathia, en rig Mand, som hemmelig bar Venskab for ham, fik Lov af Pila|A:25tus til at tage hans Legeme ned og jorde det prægtig et nærliggende Grav-Sted, han havde ladet udhugge til sig selv i en Klippe. Da imidlertid *Jesus* havde sagt offenlig, at *Tredie-Dagen* efter sin |US6:560Død vilde han staae op igien, fandt hans mægtige Fiender det raadeligst at forebygge de farlige Rygter, deraf kunde opstaae, ved at sætte deres Seigl for Lukke-Stenen og stille en Romersk Vagt, som de fik af Pilatus, omkring Graven, og saaledes stod Sagerne tredie Dags Morgen, som var *Paaske-Søndag,* men da foer i Dag-Brækningen en Engel ned fra Himmelen som et Lyn, væltede Stenen fra Graven og satte sig paa den, medens Vagten daanede og *Jesus* stod op. Rygtet herom søgde Præsterne og de Lærde vel at kvæle i Fødselen ved at bestikke Vagten, saa de tog dem Skylden paa og sagde, at mens de sov paa

deres Post, var det lykkedes den Korsfæstedes Discipler at stjæle hans Lig, men Disciplerne, som vidste sig fri, hørde alt om Morgenen med Forbauselse den store Tidende af nogle Veninder, der kom til Graven, just som Vagten flygtede og traf Engle der, som bevidnede Opstandelsen, og samme Dags Aften indfandt *Jesus* sig pludselig midt iblandt sine Discipler, som var forsamlede inden lukte Dørre af Frygt for Jøderne. Saaledes lod *Jesus* sig i Løbet af fyrretive Dage tilsyne for dem, og overbeviste de Tvivlende om sin virkelige Opstandelse med *"Kiød og Been",* ved at spise og drikke, lade dem føle paa sig og vise dem baade Nagle-Gabene fra Korsfæstelsen og Aabningen i hans Side, som en Romersk Strids-Mand gjorde med sit Spyd, for at see, om han var rigtig død, og for Resten dreiede hans Tale sig deels om de *Messianske Spaadomme,* hvis Opfyldelse paa sig han klarlig viiste Disciplerne, og deels om *"Christus-Riget",* som nu skulde oprettes. Blandt sine Discipler havde han lige fra Begyndelsen udvalgt *Tolv* til *Apostler* (fuldmægtige Sendebud), hvoraf dog den Ene forraadte ham, og "de Elleve", |A:26med tre *Galilæiske Fiskere,* Simon *Peder* og Zebedæi-Sønnerne, *Johannes* og *Jakob,* i Spidsen, var det da især, han efter sin Opstandelse omgikkes og oplyste, og i deres Paasyn foer han til Himmels, saa en Sky tog ham bort fra deres Øine, efterat han havde lyst sin Velsignelse over dem og sagt: gaaer ud i al Verden, underviser alle Folk og døber dem i Navnet *Faderens* og *Sønnens* og den *Hellig-Aands,* og lærer dem at holde alle de Anordninger i Hævd, som jeg har givet eder, og see, jeg er med eder alle Dage til Verdens Ende! De blev imidlertid endnu en Tidlang staaende og stirrede efter den Opfarne, indtil der kom to Mænd i Straale-Dragt og sagde til dem: hvi staae I *Galilæer* her, og stirre paa Himlen; denne *Jesus* som er optaget, han kommer igien |US6:561ligesom I saae ham opfare; men saa tilbad Apostlerne den Himmel-Farne og vendte glade tilbage til *Jerusalem,* hvor han havde befalet dem at bie, til de efter nogle Dages Forløb blev iførte med Kraft fra det Høie og fik den *Hellig-Aand,* som skulde tale igiennem dem, veilede dem til al Sandhed, og trøste dem med en salig Evighed over al den Trængsel, de for *Jesu Navns* Skyld maatte være beredt paa at lide.

Det hele *Christen-Folk,* som nu var forsamlet i Jerusalem, bestod dengang kun af *hundrede* og *tyve* Personer, men Herren havde ogsaa lignet sit Rige ved det Mindste af alle Frø-Korn, som dog snart blev høiere end alle Kiøkken-Urter og opvoxde til et Træ, hvori alle Himlens Fugle bygde Rede, og det begyndte mærkelig at stadfæste sig ti Dage efter Himmel-Farten, thi da, paa første *Pindse-Dag,* blev der pludselig et saadant Brag og Bulder i Huset, hvor Apostlerne sad, at hele Staden kom i Bevægelse, og den *Hellig-Aand* kom over Apostlerne, som glødende Tunger at see til, hvorpaa de opløftede Røsten paa allehaande Tunge-Maal og talede om Herren. Der var iblandt Tilhørerne Jøder og Jøde-|A:27Venner (Proselyter)

baade dybt inde fra *Øster-Leden,* og fra *Ægypten, Arabien* og *Nord-Afrika,* fra *Italien* og *Grækenland,* som deels boede i Jerusalem og deels var kommet reisende til den store Høitid, for Lov-Givningen med *Guddoms-Røst* paa Sinai, og forbausede sagde de til hverandre: ere ikke alle disse Talere *Galilæer,* og dog høre vi dem tale vort Moders-Maal og forherlige Gud med vore Tunger! Somme slog det vel hen i Spas og sagde: de har drukket sig fulde i sød Viin, men nu reiste Simon *Peder* sig, paa hvis Bekiendelse Herren havde sagt, han vilde grunde sin Kirke som paa en urokkelig Klippe, og han holdt en Tale, hvori han med Lys og Ild udviklede, at dette var Opfyldelsen af *Davids* Forventning og Propheternes Spaadom, saa hvem der vilde arve med dem, maatte nu troe paa den Himmel-Farne og lade sig døbe, og det gjorde samme Dag hen ved *tre Tusinder*.

Saaledes dannede sig da "den *Christne Menighed"* i Jerusalem, der var som *eet Hjerte* og *een Sjel* i mange Legemer, thi de vare ligegode om Alt, Ingen kaldte Noget *sit eget,* og hvem der havde faste Eiendomme solgde dem og bar Pengene til Apostlerne, som dermed understøttede de Trængende, og da nu Apostlerne tillige helbredte alle de Syge, Man bragde dem, i *Jesu* Navn, saa fandt den ny Menighed almindelig Yndest hos Folket. Anderledes var det med Præsterne og de Lærde, som |US6:562fnøs over, at de lærde i *Jesu* Navn og bevidnede hans *Opstandelse,* men skiøndt Apostlerne desaarsag droges for Retten, fandt Fienderne det dog raadeligst, at lade dem fare, deels for Mængdens Skyld, og deels fordi deres Orakel, den gamle, skriftkloge *Gamaliel,* gav dem at betænke, at var den ny Lærdom Menneske-Paafund, vilde den jo snart falde bort af sig selv, ligesom Skryderiet af alle de Andre, der havde udgivet dem for *Christus* (Messias), men var det *Guds Sag,* da var det jo |**A:28**Galenskab at prøve Styrke med ham! Denne Skaansel strakde sig imidlertid kun til dem, Man vidste havde kiendt *Jesus* i levende Live og været hans Discipler, saa mod den øvrige Menighed udbrød der snart en stor Forfølgelse i Anledning af *Stephan,* som var Lærer og Fattig-Forstander (Diakon), gjorde mange Mirakler, og bandt, i en offenlig Tvist om *Jesus,* Munden paa alle de Skrift-Kloge af den *Alexandrinske* Skole, hvorover de blev saa rasende forbittrede, at de trak ham for Retten, som en *Guds-Bespotter,* der talde foragtelig baade om *Mose-Loven* og *Templet,* som Ting, *Jesus* fra Nazareth skulde afskaffe. Vel forsvarede *Stephan* sig mesterlig for Raadet med Jødernes egen Hellige Skrift, hvoraf han beviiste, at baade havde *Moses* selv forkyndt den *store* Prophet, som Folket uindskrænket skulde lyde, og *Salomon,* der bygde *Templet,* havde udtrykkelig erklæret, at dette Værk af hans Hænder var *ikke* Guds Huus; men netop Klarheden skar hans Fiender i Øiet, og da han desuden sagde, han saae Himlen aaben og *Jesus* staaende ved Guds høire Haand, saa foer Man i vildt Raseri ind paa ham, slæbde ham

ud af Staden og stenede ham. Rolig befalede *Stephan* sin Aand i *Jesu* Haand, og bad i Døds-Stunden for sine Mordere, men dermed formildede han dem ikke, og det var især en ung Skrift-Klog, ved Navn *Saulus,* en Discipel af *Gamaliel,* som jublede ved Stephans Henrettelse, og rasede mod alle hans Troes-Forvandte, saa hele Menigheden, paa Apostlerne nær, blev enten kastet i Fængsel eller maatte frelse sig ved Flugten. Det var imidlertid langt fra, at Christi Rige derved forstyrredes, thi det udbredtes netop ved de Adspredte, blandt hvilke nogle *Kyprioter* og *Kyrenæer* endog stiftede en Menighed af troende *Hedninger* i *Antiochien,* som blev de Første, der kaldte sig *"Christne,"* og Forfølgeren *Saulus* blev nu selv omskabt til den store Hedning-Apostel *Paulus*.

|**A:29**|US6:563Med denne Forvandling gik det saaledes til, at da *Saulus* ei fandt meer at gjøre i *Jerusalem,* drog han til *Damask* i Syrien, med Fuldmagt fra *"Raadet"* til ogsaa der at fængsle de *Jøder,* som udraabde *Jesus* for Messias, men underveis blev han pludselig overstraalet af en himmelsk Glands, styrtede til Jorden og hørde en Røst, som raabde: Saul, Saul! hvi forfølger du mig, og da han spurgde: Herre, hvem er du; da lød Svaret: den *Jesus,* du forfølger, og det vil svide til dig at stampe mod Brodden! Skælvende og bævende spurgte nu *Saulus,* hvad han skulde gjøre, og fik Befaling at vente paa Svar i Damask, hvorpaa han stod op og lod sig lede ind i Byen, thi han havde mistet sit Syn, og i Damask kom efter nogle Dages Forløb en Christen, ved Navn *Ananias* til ham, lagde Hænderne paa ham i Herrens Navn, saa han fik sit Syn igien, og døbde ham. Siden aabenbarede Herren sig selv for ham og gav ham Apostel-Kald til Hedningerne, og ham var det især, som reiste omkring og udbredte Christendommen i Riget, ligesom han ogsaa, ved sine Breve til de nye Menigheder, skriftklog udviklede Lærdommen om Jesus, som hele Menneske-Slægtens Frelser, og den rette Sammenhæng mellem den *gamle* og den *ny* Pagt. Foruden *Antiochien,* som var Stedet, *Paulus* immer gik ud fra og vendte tilbage til, opslog han især sin Lære-Stol i *Ephesos, Corinth* og *Rom,* til hvilken sidste Stad han vel blev sendt i Lænker fra *Jødeland,* men fik dog kun Huus-Arrest, uden at det formeendes ham at tale til alle dem, der vilde besøge ham.

Her, med *Pauli* Ophold i Rom under *Nero,* slipper den mageløse Historie om *Christus* og hans *Riges Stiftelse,* i de Christnes Hellige Skrift, det saakaldte *"Ny Testamente,"* og paa Indvendingerne, Man nys i Mængde har gjort mod Paalideligheden deraf, kan vi her ikke indlade os, da de ikke grunde sig paa andre gamle Efterretninger, men |**A:30**ene og alene paa Urimeligheden, Man vil have fundet deri, at *Jesus* skulde være *Guds Søn* meer end andre Mennesker. Tvertimod maae vi bemærke, at hele Rimeligheden er paa det Ny Testamentes Side, thi af Christi Guddom lade alle Christendommens guddommelige Virkninger sig

forklare, men tænker Man den bort, da er de store *Kiends-Gierninger,* som ei lade sig rokke, den største Urimelighed under Solen. Kun *det* lod sig tænke, at Guddommens Aande, som oprindelig var Mennesket indblæst, havde selv efter Faldet paa naturlig Maade opvakt *Ebræerne,* som det *Prophetiske Folk,* til at arbeide paa Opreisningen, |US6:564og at det var lykkedes i *Jesus,* den store *Lære-Mester,* som blev, hvad *Sokrates* knap drømde om, Guds elskelige Søn, forsonede Himlen med Jorden, fornyede Samfundet mellem Gud og Mennesket, blev Opstandelsens Første-Grøde, og Veiviseren til de Levendes Land, som kun behøvede troende at betragtes og efterlignes for at hæve hele Menneske-Slægten til sin Herlighed! *Kun det* lod sig tænke, og *Maaden* hvorpaa *Guddoms-Manden* aabenbaredes og kan frelse Slægten, altsaa *Christendommens Væsen,* kan da altid være et Tvistens Æble paa Jorden, i det Nogle paastaae, det gik og gaaer Altsammen *naturlig* til, medens Andre forklare det *overnaturlig;* men den *Ebraiske Anskuelses* Rigtighed, *Christi Guddom* og hans Magt til at opvække aandelig Døde, de hvile urokkelig paa Christendommens bekiendte Virkninger i Verden, der nødvendig maae have havt en saadan Aarsag, da de ellers var udeblevet. Vist nok har Mængden af de Christne, baade Lærde og Læge, til alle Tider paastaaet, at ethvert Forsøg paa at forklare Christendommen *naturlig* var det Samme som at fornægte den, da *Jesus* vel havde en *Moder* men *ingen Fader* paa *Jorden,* og *Gienfødelsen* i *Daaben* er den eneste Optagelse i hans Samfund, men det er et *Kirke-Historisk* Spørgsmaal, |**A:31**som ei vedkommer os her, og *Stats-Historien* lader sig ikke aftrætte, at overalt, hvor man tilegnede sig den Ebraiske Anskuelse og troede paa Jesus Christus, som Guddoms-Manden, i hvem al Spaadom opfyldtes og Mennesket forligtes med Gud, der skedte, trods al anden Forskiellighed i Opfattelsen, en aandig Opreisning. Til Lykke giør den *Kirkelige* Strid, som kun er vigtig for *Enkelt-Manden* i hans *egen* Saligheds-Sag, heller ikke mindste Forskiel paa den historiske Betragtning af Christendommen; thi hvordan Christendommen end virkede, har Folkenes naturlige Vilkaar dog i det Store gjort en mærkelig Forskiel, og det *Ebraiske* Folke-Liv bliver os lige vigtigt, enten det tjende til at udvikle *begge* Christi *Forældre* eller *kun* hans *Moder*. *Christus-Riget,* som det dannede sig frit af Begyndelsen, er ligefuldt den *Mosaiske Kirke-Stat* i forklaret Skikkelse, og den *Christelige Lære-Stand* lige kiendelig en ny Skole af *Jødernes* Skrift-Kloge, der lægger *Ebræernes* Hellige Skrift til Grund, og forklarer den blot paa en ny Maade, efter Christi Levnets-Løb og hans Apostlers Anviisning, saa under alle Forudsætninger er det *Ebræernes* |US6:565*Anskuelse,* af Gud og Menneske og deres indbyrdes Forhold, som *levende* forplanter sig med de Christne i *Kirke, Stat* og *Skole*. Dette lader sig saameget mindre nægte, som vi bestandig ved Siden see en Flok Jøder, blinde for *Christus,* som i

Synagogen forgiæves lede om *Abrahams* Velsignelse, *Moses* Stav, *Elias* Kappe og *Salomons* Viisdom, medens det Altsammen lever paa de Christnes Læber og blomstrer og frugter i deres Skiød!

Hvordan nu egenlig den mærkværdige, meer end to hundredaarige, Krig mellem den *Christne Kirke-Stat* og de *Romerske Tyranner* udbrød, derom har vi ingen udførlig Beretning; thi *Tacitus,* her vor eneste Hjemmel, melder blot, at *Nero,* for at neddæmpe Rygtet om hans |A:32Deel i Roms Ildebrand, lod *de Christne* straffe som Mord-Brændere, saa de bleve deels korsfæstede, deels, indsvøbte i Dyre-Skind, sønderrevne af Hunde, og deels, indviklede i brændbare Ting, brugte som *Fakler* ved de natlige Folke-Forlystelser i Neros Haver[3]. Det kunde imidlertid dog ei saa ganske være tilfældigviis, at *Neros* høieste Grusomhed traf de *Christne,* og *Tacitus* anmærker derfor ogsaa, at vel var de uskyldige i hvad Man straffede dem for, men kunde ellers som *"Fiender ad det Menneskelige Kiøn"* fortjene hvad det skulde være, og valgdes kun af *Nero* til at bære Skylden, fordi deres Nidingsskab havde gjort dem almindelig forhadte. Da Romerens Mening hermed nu ingenlunde kan være, at de Christne havde gjort dem skyldige i andre *borgerlige Forbrydelser,* som Loven satte Døds-Straf paa, men kun at deres Aand og Tænke-Maade var ægte Romere en Vederstyggelighed, saa har han vist angivet den sande Aarsag til Krigen, der ikke blot forklarer dens Begyndelse men ogsaa dens Fortsættelse under Keisere, som, efter Romernes Dom, i alle andre Henseender var det Modsatte af *Nero*.

Ved første Øiekast, nemlig, synes vel Intet urimeligere end Christen-Forfølgelserne i Romer-Riget; thi Roms Tempel var jo et Pantheon, der skulde have Rum til alle Guder, og vel var *Freds-Aanden,* der saa øiensynlig besjælede, det ny Folk, den Romerske *Krigs-Aand* aldeles modsat; men Romerne havde jo altid ønsket, at deres Fiender vilde elske *Fred* over alle Ting og lade sig taalmodig træde paa Nakken, og Roms enevældige Tyranner maatte jo gierne givet Aar af deres Alder for at faae alle deres Undersaatter saa spagfærdige som de Christne. |US6:566Her viiste det sig imidlertid, at *Roms Aand,* før den forsvandt, havde gjort et dybt Indtryk paa mange Hjerter, saa de følde, at trods det fredelige |A:33Skin var de Christne Roms farligste Fiender, og at Romerne, med al deres Klogskab, dog i *Middel-Alderen* meest fulgde deres Hjertes Drift, kan jo aldrig undre os, da det var en tvungen Sag. Deres Følelse bedrog dem heller ingenlunde heri, thi den *Christne Kirke-Stat,* hvori "Miskundhed og Sandhed mødtes, Retfærdighed og Fred kyssedes", stod jo saa fiendsk mod den Romerske Røver-Stat som mueligt, og naar dens Borgere ei beviste det med Sværdet i Haanden, da var det aabenbar kun, fordi de troede, Sværdet i Munden var langt skarpere, og ventede for Resten paa deres usynlige Konge, som snart vilde komme igien, for at udslette de

Ugudelige af Jorden og lade de Hellige arve den. Havde nu endda de Christne viist sig *afmægtige,* da kunde Romeren foragtet dem, men nu opdagede Man snart, de var ubøieligere end *Cato* og kunde taale Ondt trods *Regulus,* saa det var klart, at en frygtelig Fiende havde indsneget sig i Riget, mens Vagten sov, og kunde blandt Romerne ei vente mindste Skaansel, med mindre han viste sig uovervindelig.

Kun fra dette Stade bliver den besynderlige Kamp mellem Romersk Grusomhed og Christelig Taalmodighed os forklarlig, men bliver det da ogsaa i den Grad, at vi see, den var uundgaaelig; thi vel maatte der tit blive Vaaben-Stilstand, fordi ethvert Nederlag, Romerne leed, maatte vise dem det var Daarskab, at bekæmpe Tanker og Troens Ord med Ild og Sværd, men enhver nyopvoxet Slægt vilde dog fornye Prøven, indtil enten Frygten aldeles lammede Armen, eller de Christne tabde deres Frygtelighed. Vi kan ogsaa virkelig i den Tid Krigen varede (68–312), tælle *syv* Hoved-Slag, altsaa Eet omtrent paa hver Menneske-Alder, skiøndt vi naturligviis ikke finde alle Mellem-Rummene lige lange.

At det var *Nero,* som slog det første Slag i Verdens *Hovedstad,* har vi hørt, og det skal, efter et gammelt |A:34Sagn i Christenheden, blandt Andet have truffet To af de Christnes ypperste Høvdinger: *Simon Peder* som blev korsfæstet, og *Paulus* som blev halshugget[4].

Under *Vespasian,* som tog Penge for sin Part, og *Titus,* hvis gode Gierninger skal have været saamange, som der er Dage i |US6:567to Aar, men hvoraf dog slet Ingen er kommet til vor Kundskab, var det stille, saa først under *Domitian* stod det andet Slag, formodenlig i *Ephesos,* hvor *Johannes, Zebedæi* Søn, En af de *tolv Høvdinger* endnu levede, men "Discipelen som Herren elskede" overlevede dog Tyrannen, der ogsaa skal have beroliget sig, da han hørde af *Jesu* Frænder i Palæstina, at *Christi* Rige var *ikke* af denne Verden[5].

Saa overfladelig tænkde ikke den forgudede *Trajan,* hvis Eftermæle hos alle Romerske Forfattere er et Side-Stykke til hans Triumph-Bue, hvis Levninger Man endnu beundrer i Roms Gruus; thi under ham blev alle *Jesu* Frænder, med den meer end hundredaarige *Jerusalemske* Biskop *Simeon* i Spidsen, henrettede, og en anden *Christen-Høvding,* Apostel-Discipelen *Ignats* i *Antiochien,* blev slæbt til Rom og kastet for de vilde Dyr[6]. Hvordan det dengang stod sig med de Christne, og hvad *ægte* Romere tænkde om dem, har vi ogsaa et umistænkeligt Vidnesbyrd om i to Breve, vexlede mellem *Keiseren* selv og hans gode Ven, *Plinius* den Yngre, som var Statholder i Bithynien, oppe ved det sorte Hav. Den samvittighedsfulde Romer beder nemlig Keiseren om nærmere Forholds-Regler, da han finder saa mangfoldige *Christne,* og er *uvis om,* enten de *kun* skal straffes, *naar de har gjort Ondt,* eller *Navnet* kanskee allerede er *Ondskab* Nok. At de |A:35skal straffes uden videre Undersøgelse, naar de *ikke* vil *nægte,* de er *Christne,* bande

Christus og offre til Guderne, det finder imidlertid *Plinius,* er soleklart, da det jo er en afskyelig *Stivhed* og *Haardnakkenhed,* saa det er kun Spørgsmaal, om Man ikke dog, naar de er *saa* føielige, skal see igiennem Fingre med hvad Man ellers veed om dem. Dertil svarer den naadige Herre, at det var som talt ud af hans Hjerte, saa hvem der vilde fornægte Christendommen, og i Gierningen vise sin Omvendelse ved at offre til Guderne, skulde benaades, hvad Mistanke der end ellers hvilede paa ham[7].

Denne de Christnes *"Haardnakkenhed"* var ogsaa en Vederstyggelighed for den boglærde Tyran, *Mark Aurel,* ellers høilig berømt under Navn af "Philosophen paa Thronen", seent i det *Andet* Aarhundrede, og i hans Dage (161–80) gik Man naturligviis *grundig* tilværks. Det gjaldt ikke blot Høvdinger, som den ældgamle Biskop *Polykarp* i Smyrna, endnu en |US6:568Discipel af Apostelen *Johannes,* og Philosophen *Justin,* der havde skrevet mod Hedenskabet; men der slagtedes for Fode, som vi see af Brevet fra Menigheden i *Lyon*. Da Grusomheden her saa ganske ligner Optrinene *sammesteds* i Rædsels-Tiden, som vi har oplevet, burde Man vist nok holde Keiseren undskyldt, naar Sagen ikke, midt under Slagteriet, var blevet indstillet til ham, i Anledning af en *Romersk Borger, Attalus,* som var iblandt Offerne, men da *Mark Aurel* dertil svarede, at hvem der ikke vilde fornægte Troen, maatte lade Livet, saa tog han sig unægtelig Skylden paa. *Attalus* blev nu, til et nyt Skue-Spil, sat paa en gloende Jern-Stol, men var saa kiedsommelig, at han, selv halvstegt, tilraabde Tilskuerne: her kan Man see, det maa være jer, ikke |A:36os, der æde Mennesker, og hvad der endnu ærgrede *Gallerne* allermest, var Slavinden *Blandines* Halstarrighed, som, skiøndt spærlemmet og svagelig, dog ikke ved de mest udtænkte Pinsler kunde bringes til at sværge ved Guderne, end sige da til at paalyve de Christne noget Ondt. Da *Gallerne* godt havde mærket, det var især *"Opstandelsen",* Martyrerne trøstede sig ved, saa besluttede de at sætte en Pind for den, ved at brænde alle Ligene og kaste Asken i *Rhone-Floden;* men selv Asken synes at have været haardnakket, thi Menigheden i *Lyon* hæver sig i den næste Menneske-Alder aabenbar som en Phønix, under sin berømte Biskop *Irenæos,* en værdig Discipel af den gamle *Polykarp*[8].

Samme *Irenæos,* den *sidste Apostoliske* Høvding blandt de *Christne,* skal være blevet nedsablet i Spidsen af sin Menighed, under Keiser *Septimius Severus,* først i det *Tredie* Aarhundrede[9]; men det Mærkværdigste ved Kampen i denne Keisers Dage (193–209) er dog, at hans Krigs-Erklæring kun giælder de *Jøder* og *Hedninger,* der gik over til *Christendommen;* thi vel gjorde det ingen synderlig Forskiel med et Rige, der paa sin Viis, ligesom det Romerske, bestandig maatte udvide sig; men det viser dog, at *Romerne* havde indtil videre opgivet Haabet om at udrydde

Christen-Folket, og vilde indskrænke sig til at hindre dets Formerelse, ligesom Pharao Israeliternes.

Den nærmeste Anledning hertil har ventelig været *Christendommens* Udbredelse i Afrika, thi *Severus* var selv derfra, og det er først under ham den *Afrikanske* Menighed begynder at giøre Opsigt, med den berømte *Jurist Tertullian* i |US6:569Spidsen; men hvorlidt det lykke|A:37des at kvæle denne Opstand i Fødselen, viser ikke blot *Tertullians* Overgang, der netop skedte under Forfølgelsen, men især den følgende Tid, da Christendommen aabenbar giør sig herskende i *Alexandrien,* hvor den Christne Skole-Mester *Origenes* beundres som et Lys af de boglærde Hedninger[10].

Under saadanne Omstændigheder havde det været *Romernes* gamle Skik at slutte en *Vaaben-Stilstand,* i Haab om bedre Tider, og en Saadan indtraadte nu ogsaa virkelig, mens *Origenes* blomstrede, under Keiserne *Alexander* Severus og *Philip,* blandt hvilke den Sidste endog gjaldt for en hemmelig Christen[11]. Man kan heller ikke sige at dette gamle Krigs-Puds mislykkedes, thi fra den Tid førdes Krigen dog med afvexlende Lykke, saa de Christne leed store Nederlag og bad om Fred.

Det første sørgelige Nederlag fandt allerede Sted i Midten af det *Tredie* Aarhundrede, under Keiser *Decius,* som fornyede Kampen; thi enkelte Christne Høvdinger, saasom Biskopperne i de *Apostoliske* Menigheder i Jerusalem, Antiochien og Rom, udmærkede sig vel endnu, men de Christne tilstaae dog selv baade at deres berømteste Anførere, *Cyprian* i *Karthago* og *Dionys* i *Alexandrien,* tog Flugten, og at Mange overgav sig, eller, hvad der var det Samme, kiøbde falske Beviser for at de havde offret til Roms Guder. *Origenes* berømmes vel af sine Venner for Tapperhed, men der ymtedes dog om, han gav tabt, og glimrende seirede han da i det Mindste ingenlunde[12]. At den gamle Tapperhed næsten var uddød under Vaaben-Stilstanden, som varede en heel Menneske-Alder, det fik de Christne da at føle, og skiøndt Endeel under Krigens Løb atter med *Cyprian* tog Mod til sig, saa viser dog den almindelige Glæde over |A:38*Freds-Tilbudet* af Keiser *Gallien,* at Helte-Tiden var omme[13].

Denne Fred, som gav *Christenheden Romersk Borger-Ret,* og varede næsten et halvt Aarhundrede (259–305), opløste derfor aldeles *Christus-Riget,* der vel kan holde Fred med alle verdslige Herrer, som ei vil forgudes, men umuelig give sig under deres Beskyttelse, og Forfølgelsen under *Diokletian* ligner da langt mindre en Krig mellem to selvstændige |US6:570Magter, end en egen Slags Grusomhed, den Romerske Tyran behagede at øve mod sine *christne Slaver*. Hermed være det ingenlunde sagt, at Christus-Riget *ophørde,* thi da det er af *aandelig* Natur, kunde det nok bestaae i Løn, fordi det ikke meer var saa kiendeligt i Verden, men det forsvandt af *Stats-Historien,* saasnart det begyndte at

sammensmelte med Romer-Riget, og denne Sammen-Smeltning, som fuldførdes under *Constantin* den Store, begyndte aabenbar under *Gallien* og fortsattes rask giennem hele Freds-Tiden. Hvad der *efter* denne Tid kaldes *Christenheden* er allerede i *Kirkelig* end sige i *Borgerlig* Henseende noget ganske Andet end det *"Himmerig paa Jorden,"* som hævede sig under *Nero* og sank under *Decius,* for under *Diokletian* aldeles at forsvinde; thi den *senere Christenhed* skabes og beherskes jo af Keisere og Konger, Bisper, Paver og Boglærde, og naar den, som under sin Sammen-Smeltning med Romer-Riget, har en kiendelig Eenhed, udgiør den netop allerklarest et Rige "af *denne* Verden," som *Christus-Riget* umuelig kan være.

Det er imidlertid klart, at det ingenlunde var *udvortes* Magt, der styrtede *Christus-Riget,* og vi maae derfor et Øieblik dvæle ved de *indvortes* Aarsager til Opløsningen af det kraftigste og ædleste, det elskværdigste og lyk|**A:39**keligste *Borger-Samfund,* der har været paa Jorden, og staaer derfor endnu overalt i *Christenheden,* selv i *Frankrig,* for de Klogestes Øine, som Idealet af en *fuldkommen Stat,* hvis Borgere kun lyde de Love, de selv bifalde, men bifalde altid de Bedste, har ingen synlig Øvrighed, uden den de selv vælge, og kan afsætte naar de lyste, men lyste det kun, naar den bryder Pagten, og har endelig baade Mod og Kraft til, hvad Øieblik det skal være, med Glæde at offre *Liv og Blod* for *Fædrene-Landet.* Et saadant Rige er det nemlig aabenbar *Lukas* beskriver, naar han skildrer Menigheden i *Jerusalem,* og skiøndt vi af *Pauli* Breve see, at der allerede i hans Dage, ved den store Udvidelse, Riget fik, indsneeg sig smaa Uordener, saa spore vi dog indtil Midten af det *Tredie* Aarhundrede alle Hovedtrækkene hos dette besynderlige Folk, der, som Brudstykker af Mange, og adspredte over hele Romer-Riget, kun havde Bopæl sammen, forsaavidt hele Jordens Kreds er det store Mandhjem, kun havde Herkomst og Sprog tilfælles, naar hele Menneske-Slægten er af eet Blod og alle Tungemaal Brudstykker af et Grund-Sprog, og som endelig kun havde et *Fædrene-Land,* der blomstrede ved deres |US6:571Selv-Opoffrelse og skiønnede paa den, naar de glemde "deres Folk og deres Faders Huus" paa Jorden over *Himlen,* som *Menneske-Aandens* oprindelige Hjem, de Levendes Land, hvortil det er *Støv-Hjertets* Ære og Fryd at opløftes. Medens vi nu maae være billige nok til at indrømme, der hører meget til at opoffre Livet for et *usynligt* Fædrene-Land, saa er det dog klart, at Rigets Selvstændighed beroede derpaa, ligesom det var Kongens (Christi) udtrykkelige Ord: hvem der *nægter mig* for Mennesker, ham *nægter jeg* igien, og naar vi derfor i Midten af Aarhundredet see de flygtende Høvdinger, *Cyprian* og *Dionys,* beholde deres Æres-Poster, og dem, der *faldt* i Slaget, stilles op igien til Rigets |**A:40**Vagt, da er vi forberedte paa det Værste. Det gik altsaa i den *Christne*

Kirke-Stat omtrent som i den *Mosaiske,* der egenlig kun varede til *Josva* og alle de Ældste, som havde seet Herrens Gjerninger, var døde; thi efter *Polykarps* Dage staaer *Irenæos* kun som et enkelt Vidne om den *forsvundne* Herlighed, hvis matte Efter-Skin vel endnu en kort Tid skjuler men kan umuelig læge Folkets Brøst. *Daaben* og *Nadveren* havde vel det store Vidnesbyrd i Menigheden, at de vidunderlig kunde skiænke *Folke-Aanden* og sammensmelte hele *Folket* med den *usynlige Konge,* men naturligviis kun under *Troens* Betingelser; og denne Tro begyndte aabenbar at vakle, saasnart de var døde, der havde seet Kongen Ansigt til Ansigt, og ved hvis Haands-Paalæggelse Aanden aabenbar kom over de Troende, og i et Rige der kun hvilede paa Troen, maatte det nødvendig føre til Opløsning. Vel fandt den vaklende Tro, paa Aandens Meddelelse og den levende Forbindelse med Kongen, to *Støtter* i den *indviede* Lære-Stand og den *Hellige Skrift,* men ved at læne sig til dem, blev den en Overtro paa dem, som maatte have ganske anderledes Virkninger, og forvandle Christus-Riget enten til et *Bispe-Rige* (Hierarchi) eller til en *lærd Republik* (et Anarchi), hvoraf Hiint trænger til *verdslig* Beskyttelse for at vare, og Denne til Tugt for at holde Fred med sig selv, medens de Begge, for at vinde Skin af Eenhed, maatte have en Tyran. Naar vi derfor see, at i det *Tredie* Aarhundrede, da *Afrikanerne* kom til at staae for Styret, indførde *Tertullian* og *Cyprian* den Tro, at *"de Indviede"* udgjorde det egenlige Christen-Folk eller de *Aandelige* (Geistligheden) og raadte for Himmerig, medens *Origenes* og alle hans Discipler med stort Bifald prædikede den Lærdom, at *Aanden* laae skjult *under Bibelens Bogstav* og maatte med Lærdom og |US6:572Kløgt opmanes deraf, da vinder det Hele en forbausende Klar|**A:41**hed; thi ligesom Hiint minder os om det gamle *Karthago* med sine i de Kabiriske Mysterier *indviede* Raads-Herrer, og Dette om *Ægyptens* Trold-Karle og *Hieroglypher,* saaledes opdage vi, at det var *ikke Christus-Riget,* men *Bispe-Riget* i *Vesten* og de *Lærdes Republik* i *Østen,* der under *Decius* tabde Slaget og lærde at elske den Rolighed, som Verden giver. Saasnart nemlig *Bisperne* hist, og de *Skrift-Kloge* her, gjorde sig selv til *Christi Statholdere* med uindskrænket Fuldmagt, da var Rigets Monarkisk-Demokratiske Forfatning forvandlet til et reent *Aristokrati,* der kun levnede *Christus* Konge-*Navnet* og kunde umuelig besjæles af *Hans Aand,* da Aanden netop er Hans Statholder, og maatte afsætte sig selv for at sætte Andre i sit Sted. Hvor stor en Ære det da end er for *Christendommen,* at den, selv misbrugt og misforstaaet, gav Tanke-Gangen en langt meer aandig Retning og Skrifterne om Gud og Menneske et langt dybere Indhold, end noget Hedenskab mægtede, saa hørde dog Christenheden, deelt mellem Bisper og Professorer, i *Borgerlig Henseende* til de Dødes Rige, hvis Indbyggere Bispe-Stav og Pen umuelig kunde levende forene eller begeistre for *Fædrene-Landet,*

der nu ikke længer var de Levendes Land men *Kirke-Gaardene* med Martyr-Grave. Hvorledes nu *Religjons-Friheden* i et halvt Aarhundrede maatte virke, hvormange Tusinde der i *Hjerte-Tiden* maatte strømme til det Christne Samfund, med de store Løfter om *Synds-Forladelse* og *Salighed,* og med de stærke Vidnesbyrd om Guddommeligt Pant, og hvor magelig Bisper og Professorer maatte giøre Himmel-Veien, for selv, mens de vendte den Ryggen, at staae som de der gik i Spidsen, det hører egenlig *Kirke-Historien* til at udvikle, men maa dog ogsaa her berøres, for at vise, hvor naturligt det gik til, at Christus-Ri|A:42get *borgerlig* tabde sig i Roms Slaveri. Behøver dette imidlertid Bekræftelse, da er Biskop *Euseb* fra Constantins Dage det umistænkeligste Vidne, naar han bekiender, at under Freden brændte de, der gik for *Hyrder,* af Had mod hinanden, og gav i *Herske-Syge* Verdens Høvdinger ei det mindste efter, saa det var intet Under at ogsaa Herren ryggede Pagten, nedbrød Murene, sløifede Fæstnings-Værkerne, gjorde Sværdet unyttigt og var ikke med sit Folk i Striden, men tog Aar fra dets Alder og gav det Skiændsel i Tilgift[14].

|US6:573Hvorledes det derimod kunde falde en *Romersk Keiser* ind, under disse Omstændigheder at forfølge de Christne, der dog aabenbar hørde til hans taalmodigste og nyttigste Slaver, og var, naar han blot vilde skaane dem, saa nær ved at forgude ham, som deres Tro neppe nok tillod, det er saa svært at begribe, at vi vel nødes til at give de Christne Ret i, det var kun *"den Onde,"* der ophidsede sine Redskaber til at udrydde *"det gode Navn,"* da det syndes afmægtigt. Det var imidlertid ingenlunde *Uromersk,* men i samme Smag som den *tredie* Puniske Krig, der til *Catos* Glæde lod ham døe i Fred, og alle hvem der følde romersk, fandt det vist meget rimeligt, at de Christne skulde udlevere deres *Hellige-Skrift,* som man ansaae for deres *Vaaben,* og lade deres *Kirker,* som Man kaldte deres *Stad,* nedrive, medens *Bisperne,* som jo var deres *Høvdinger,* gik under Aaget og offrede til *Roms Guder*.

Paa intet Mindre var det heller, Forordningen lød, som i Begyndelsen af det *Fjerde* Aarhundrede udkom i alle fire Keiseres Navn, thi saamange Tyranner var der nu om Navnet, og i hele *ti* Aar arbeidedes nu, fornemmelig i *Asien* og *Afrika,* paa at nedrive Kirker, brænde Bibler, og befolke Grave og Bjerg-Værker især med *Bisper, Præster* og andre oplyste Folk, som ei vilde udlevere Skriften |A:43og fornægte Troen[15]. At nu Mange faldt fra i Fristelsens Tid, var intet Under, og at endnu langt Flere holdt ved, skiøndt det holdt haardt at døe paa Bispe- og Bogstav-Troen, var ogsaa naturligt, da de fleste Mennesker i *Hjerte-Tiden* ei uden at føle sig *grændseløs* ulykkelige, kan fralægge sig en Tro, der giver dem ogsaa kun det svageste Haab om Synds-Forladelse og Salighed; men at selv endeel gamle *Hofmænd* før lod sig flaae end de fornægtede Herren, og at Man endnu stødte paa en *Emeritus,* som, da der spurgdes: om han

havde *hellige Skrifter* i Huset, svarede smilende: ja, i *Hjerte-Kammeret;* det minder unægtelig om Apostel-Ordet, at selv Guds *Skrøbelighed* er dog stærkere end Menneskene[16].

Det var imidlertid ingenlunde blot de Christne, der nu følde sig "i Helvede, i Pinen", thi af den levende Skildring, en samtidig Christen har efterladt os, see vi, at Riget var faldet i ryggesløse *Barbarers* Haand, hvem kun det Uhyre fornøiede, medens hvert Spor af ædle Følelser, af Dannelse og fine Sæder, var dem en Vederstyggelighed. *Dalmateren* (Illyreren) |US6:574*Diokletian* var nemlig for en Snees Aar siden (284) blevet udraabt til Keiser af en Krigshær, paa en Tid, da der var Oprør allevegne og Grændserne hærgedes af Barbarer, og han betragtede nu aabenbar hele Riget blot som en *"Krigs-Skueplads",* han som en klog General maatte stræbe at spille Mester paa og drage Fordeel af, det længste mueligt. At undertrykke Oprørene og befæste Grændserne, var altsaa hans fornemste Sag, og da han ei selv kunde være allevegne, og lykkelige Tjenere er Tyrannens farligste Fiender, saa tog han sig strax en *Medhjelper,* endnu raaere end han var selv, og de valgde sig igien hver en *Keiserling* (Cæsar), der fik sin Deel af Byttet og havde Kro|A:44nen i Vente. Paa denne Maade lykkedes det ogsaa virkelig *Diokletian* ei blot i hele tyve Aar, som var en Keiser-Evighed, at bære Kronen, men ogsaa at sikkre Grændserne og kvæle alle Oprør, men jo bedre Fred de *barbariske Keisere* vandt og holdt med hinanden, desbedre Stunder og desmere Dristighed havde de naturligviis til at plage Indbyggerne, og Alting kom nu for Alvor paa Krigs-Fod: Retten, som dog hidtil havde været pleiet til daglig Brug, sad nu udelukkende i Spyd-Stagen, og hele Riget behandledes som et fiendtligt Land, de seierrige Generaler tænkde snart paa at forlade, og udsugede da paa alle muelige Maader, deels for at leve flot og dog sanke Skatte, og deels for at holde Krigs-Folket i Virksomhed og god Lune. *Diokletian* selv var *gierrig* tilgavns, og havde desuden stor Lyst til at bygge op og rive ned, hvortil han behøvede meget, da han havde opslaaet sin Bopæl i *Nikomedien* og vilde have den ligesaa smuk som *Rom*[17]. Hans Med-Broder, *Maximianus* Herculius, havde vel ikke den Orm, men han satte sin eneste Glæde i *Liderlighed,* og traadte deri som al Ret, saa al Anstændighed under Fødder, og dog kaldte Man deres Dage gyldne, da Man oplevede *Galers,* som ogsaa var Drive-Hjulet i Raseriet mod de Christne. Dette Uhyre, hvis Moder *Romula* var født paa hin Side *Donau,* og hvis Ærgierrighed det var at kaldes, som Romulus, en Søn af *Mars,* var En af Keiserlingerne, gift med *Diokletians* Daatter *Valeria,* og førde sig taalelig op, saalænge Keiserne var i deres Kraft; men da de begyndte at ældes, kastede han Masken, piinde *Diokletian* til at forfølge de Christne, og nødte saa snart baade ham og *Maximian* til at nedlægge Regieringen. De Christne skal han have svoret Undergang, fordi Spaamændene, |US6:575som var hans

Geheime-Raader, sagde, at |A:45intet Offer vilde lykkes, da der immer var *Christne* tilstæde, som *slog Kors* for sig og forstyrrede derved det Hele; men Forfølgelsen mod dem, som hans egen Gemalinde *Valeria* maa have hørt til[18], var ham dog ingenlunde Hoved-Sagen, thi det var at indtage og ødelægge hele Riget, derfor nødte han de afgaaende Keisere til at udnævne to ret foragtelige Keiserlinger, den Ene Drukkenbolten *Severus,* og den Anden Studedriveren *Daia,* som var i Slægt med ham, og kom til at hedde *Maximin*. Det gjaldt nu kun om, at den gamle *Constantius Chlorus,* der som Keiserling havde havt *Gallien* og *Britannien,* og skulde nu være *Galers* Med-Keiser, snart vilde lægge sig til at døe; thi han var, for sin Retfærdighed og Mildhed, saa elsket baade af sin Krigshær og i sin Egn, at *Galerius* ei turde røre ved ham, men da *Constantius* indskrænkede sig til sin snevre Virke-Kreds, havde *Galer* dog alt i den største Deel af Riget frit Spille-Rum. Dette benyttede han nu til at give *Romerne* et Exempel paa en Herske-Syge, en Lovløshed, en Udsuelse og Blod-Tørst, saa upartisk og grændseløs, som de endnu ikke havde kiendt; thi hans største Morskab var at fore en stor Flok Bjørne, han hele sin Tid havde sanket paa, med levende Mennesker, saa det var en stor Naade, hvem der fik Lov at døe ved Sværdet; Lovkyndighed, Rettergang og alskens Lærdom regnede han til de *"Sorte Konster",* Man ei noksom kunde hade, Soldater sattes overalt til Dommere, og han sagde høit, at den *Persiske Forfatning,* hvorefter Enevolds-Herren eiede alle Folk med Hud og Haar, var den Eneste, han kunde lide. Hvad de gamle *Romere* (siger den samtidige Skribent meget naiv) efter Krigs-Retten (jure belli) havde gjort ved de undertvungne Folk, det vovede han at byde *Romerne selv;* thi uden Persons Anseelse maatte de ind i Mand-Tallet, deres Marker blev maalt, deres Huus-Dyr og |A:46Vin-Stokke talt, Kop-Skat skulde de Alle give, for det, sagde *Galer,* har mine Forfædre maattet give til Romerne, og vel var det kun i en vis Alder, men Man trak Aar fra de Gamle og lagde til de Unge, saa der blev hardtad Ingen fri uden *Tiggerne*. For at imidlertid Ingen uden Nødvendighed skulde regne sig til dem, "hos hvem Keiseren havde sin Ret forloret" befalede han, at Tiggerne, hvem Livet kun var til Byrde, skulde samles om Bord paa Skibe og sænkes i Havet[19].

|US6:576Dog, *Constantius* havde en Søn, ved Navn *Constantin,* som vel med Flid var forbigaaet ved Valget af Keiserlinger og opholdt sig ved *Galers* Hof, hvor Tyrannen troede ham sikker nok, men han var elsket i Krigs-Hæren, smuttede bort, og traf sin Fader i sidste Aande-Dræt, fik hans Velsignelse og udraabdes af Krigs-Hæren til hans Efter-Mand. Det maatte *Galer,* skiøndt han fnøs, finde sig i, og fik ovenikiøbet to nye Med-Beilere, da han for Alvor vilde skrive selve *Roms Borgere* i Skat, thi den aftakkede Keiser *Maximians* Søn, Uhyret *Maxents,* som var i Byen, benyttede Fortvivlelsen, fik sin Fader til at axle Purpuret igien, og tog det selv,

ved Hjelp af Liv-Vagten (Prætorianerne), som *Galer* havde opløst, og af Svine-Slagteren *Luccan,* som havde havt Leveringen af det Flæsk, Keiserne, istedenfor at beskatte Almuen, pleiede at uddele til dem[20]. Nu var de da *Sex* om Regieringen, og skiøndt det kostede *Severus* Livet at han gik til Italien imod de to Nye, blev dog Tallet fuldt igien ved Barbaren *Licinius,* som *Galer* gav Purpuret, men nu var Uhyret modent, thi han raadnede levende op. Under de Helvedes-Smerter, han leed, havde *Galer* imidlertid, tilligemed *Constantin* og *Licin,* underskrevet en Forordning, hvori Tyrannen vel roser sin gode Hensigt med |A:47Blod-Loven mod de *Christne,* men beklager dog, at den, ved de sære Menneskers Ivrighed og Halstarrighed, har voldt endeel Ulæmpe, og vil derfor lade Naade gaae for Ret, saa de *Christne* skal have Lov til at *være hvad de er* og bygge deres Kirker op igien[21].

Kort efter udbrød der Krig mellem *Constantin* og *Maxents,* ved hvilken Leilighed *Constantin,* beraabende sig paa et Syn og Varsel, førde *Korset* i sit Banner, og lod sig efter Seieren afbilde med det "som Frelsens Tegn og Manddoms rette Mærke" i sin Haand paa Torvet i Rom[22]. Strax efter udkom da ogsaa en Forordning af ham og *Licin*, der vel kun udtrykkelig tilstod *Christendommen* samme Frihed som *alle andre* Religjoner, men lød dog særdeles gunstig for dens Bekiendere, og skiøndt de endnu enstund blev forfulgt i Østerleden, først af *Maximin* (Daia) og siden af *Licin,* blev *Christendommen* dog snart paa en Maade *herskende* i Riget med *Constantin,* som lykkelig undertrykde alle sine Medbeilere og blev usædvanlig gammel paa Tronen[23].

|US6:577At dette nu ogsaa har fundet saa godt som almindeligt Bifald hos dem, der brød sig noget om Religjon, seer man blandt Andet med Constantins Broder-Søn, *Julian,* som var en ivrig Dyrker af Roms Guder (360–62); thi da han faldt paa et Perser-Tog, udraabde hans *egen* Krigshær en *Christen* (Jovian) til Keiser, og siden spore vi knap Tanken om, at det kunde være anderledes.

At nu denne *Christendommens* Seier over *Hedenskabet* er langt fra at være saa glædelig en Begivenhed i *Kirkehistorien,* som Biskop Euseb, og Millioner med ham, har tænkt, det maae netop alle *Christne* strax ind|A:48rømme, da Christendommens saakaldte *"Ophøielse"* til Stats-Religjon i Romer-Riget øiensynlig var en dyb *Fornedrelse,* der paa den ene Side aabnede Kirke-Dørren for alle dem der tænkde lavest, og paa den Anden gjorde *Roms Tyran* til Menighedens *Ypperste-Præst* (Pontifex Maximus); men i *Statens* og *Skolens* Historie er den tilvisse en Hoved-Begivenhed, al den Priis og Beundring værd, som Man vil skiænke den. At *vi* nemlig har *Stater,* som kappes om Rangen med Old-Tidens Bedste og stile end høiere, og at *vi* har en *Høi-Skole,* hvor de forbigangne Tider som ved en Trylle-Stav opstaae, for i Forening med den Nærværende og Tilkommende, at vise og forklare hele Menneske-Livet, det er

aabenbar en Følge af at *Korset* fortrængde *Ørnen* i *Roms* Banner, og skiøndt man vel kan indbilde sig, det Samme vilde skedt alligevel, er det dog kun, ligesom vi kan indbilde os, at om vi end var blevet kvalt i Fødselen, kunde vi maaskee dog levet ligegodt. Det var derfor barnagtigt, *her* at tale om Constantins *Bevæggrunde* til at blive *Christen,* om hans Ret til at hedde et *christeligt Menneske,* og om den *Maade,* hvorpaa saavel han som de Christnes *Bisper* og *Professorer* benyttede Seieren; thi det, seer Man let, bliver Altsammen *deres egen* Sag, medens *Følgen* i alle Tilfælde blev hvad den blev og er ret egenlig *vores* Sag. Jo meer man imidlertid nedsætter *Constantins* og hans Samtidiges *Christendom,* des klarere bliver det, at Christendommen paa en Maade maatte blive herskende i Romer-Riget, for at virke saa velgiørende som Tilfældet blev paa de følgende, selv de fjerneste, Tider; thi tænke vi os en *Apostolisk Menighed,* levende i Aanden, da trængde den ligesaalidt til verdslig Beskyttelse, som den attraaede verdslig Rigdom, Magt og Ære; men netop *naar* Menigheden var *udartet,* og dog uundværlig i Verden, da var det et Mester-Stykke af |A:49Forsynet, at |US6:578sammenkiæde den med Tyrannens Fordeel og med alle *Verdens-Rigets Indretninger,* som maatte give de indbrydende *Barbarer* deres høieste Forestilling om Stats-Klogskab og Dannelse. Paa *Barbarerne* er det nemlig vi nu maae fæste Øie, thi dem er Romer-Riget aabenbar givet til Priis, og kun med Hensyn paa *dem* kan vi fortsætte Stats-Historien, efterat *Christus-Riget* har tabt sin Selvstændighed og falder i det Mindste tilsyneladende sammen med det Romerske, men *Barbarernes* Riger blive nu igien kun Gienstand for Stats-Historien, fordi der i dem ved *Christendommens* Hjelp udvikle sig Stater efter den *Ebraiskes* Lignelse, med aandelig Oplysning til Hoved-Øiemed. *Hvorfor* ikke Romer-Riget heelt og holdent ved Christendommens Hjelp kunde forvandles til en saadan Stat, er et unyttigt Spørgsmaal, thi Romer-Riget var jo alle de gamle Staters Rakker-Kule, hvis Liig umuelig der kunde sammenvoxe til et Kæmpe-Legeme, og skiøndt Christendommen havde viist, den mesterlig kunde forene "Jøder og Græker, Skyther og Barbarer" til eet Folk, saa var det dog kun under *Vilkaar,* som i Constantins Dage snarere slet Ingen end alle Rigets Indbyggere vilde finde sig i. Naar derfor Christendommen under *disse* Omstændigheder kronedes til *Keiserinde,* da var det kun vigtigt, fordi, som dens Prophetiske Apostel mesterlig udtrykker det, Hun derved fik "begge den store *Ørns* Vinger" at flyve paa til Ørken, bort fra Slangens Ansigt, hvor Hende var Sted og Næring beredt i Tidernes Løb! Saa lidt derfor end *Keiser-Daaben* fortjener den Bebreidelse, at have forværret Romer-Rigets Stilling og fremmet dets Opløsning, da den aabenbar *formildede* Tyranniet og *forsinkede* Opløsningen, saa kan *Christendommen* dog ei forlange Tak derfor af *Roms* Tilbedere, da det er klart, den virkede kun for sig selv og |A:50Menneske-Slægten,

formildede kun Tyranniet fordi den skaber Retfærdighed og aander Mildhed, og forsinkede kun Opløsningen, for at faae Tid til, saavidt mueligt, at giennemtrænge det Hele og syre hele Massen, saa *Menneske-Aanden* kunde høste Gavn af Barbarernes Seier. Nu, da den nyskabte Folke-Verden ligger udbredt for os i al sin Herlighed, vidt overstraalende den Gamles, har vi ondt ved at troe vore egne Øine, naar vi, opvaagnende, betænke, hvad der Alt maatte skee, for at vi kunde komme *sovende* dertil; men forsvinde |US6:579maatte nødvendig al denne Herlighed som en Drøm, hvis vi ei vilde oplade Øiet og see hvad der er skeet, beundre Forsynets Styrelse og følge dets Vink.

Historiens Skue-Plads maatte enten lukkes eller paa en Maade flyttes fra den dannede Verden, hvor Dyd nu kun var Svaghed og Daaden Misgierning, men viselig blev den saaledes udflyttet, at den i Grunden kun blev udvidet, blev mesterlig *afdeelt* og *aflukket,* saa den gamle Verden, som sin egen Skygge, blev staaende i Bag-Grunden. Lænkerne knustes og Hjertet fik Luft, men Kiæden brast ikke; som en Ægyptisk Konge-Mumie, skrinlagt i Alabast og stillet tilskue i et Grav-Palads: i Konstantinopel og Classikerne bevaredes den gamle Verdens Dannelse til den Ny, uden at dog Forfinelsen kom ubetimelig til at smitte og fordærve de raa men stærke og dybe Naturens Børn, som skulde fortsætte Menneske-Livet! Vist nok et stort Vidunder, men ei til ørkesløs Forbauselse, nei, til lærerig Efter-Tanke, thi fordi Mennesket er skabt i Guds Billede, udvikler ethvert Guddommeligt Storværk sig i *Menneske-Naturens Orden,* og er for os vel ugiørligt, men ei uforklarligt.

Vi skal saaledes huske, at den *Eenhed,* Romer-Riget gav den dannede Verden, var kun stiv *Eens-Formighed,* altsaa kun den samme Lighed, som Døds-Kulden giver alle Menneske-Legemer, og da Christendommen igien kaldte Fol|**A:51**kene til Live, maatte der nødvendig i det Mindste vise sig *een* Hoved-Forskiel, *den* nemlig mellem *Østen* og *Vesten*. Kun *Øster-Leden, Grækenland* iberegnet, havde været den gamle Dannelses Hjem-Stavn, og kun de *Østlige* Folke-Færd havde Romeren fundet døende og overvældet, de *Vestlige* havde han fundet raa, og overvundet med Krigs-Konst, og kun, saavidt de blev unaturlig forfinede, afkræftet. Denne Forskiel var heller ingenlunde tilfældig, thi *Østerlænderen* var *Phantasi-Tidens* fødte *Konge,* og havde i Ungdommen saaledes forkiælet og forsvækket sig, at han, i det Mindste giennem Middel-Alderen, *aandelig* talt, ei vel kunde blive meer end en Skygge, og *Grækerinden,* som var født til *Hjerte-Tidens Dronning,* havde fordandset og forkiølet sig, saa hun maatte holde Sengen og være glad om hun ei sank i Graven. *Romerinden* var nu vist nok den store Skiøge, der nødvendig efter sine egne Love maatte faae de løsagtige Vestalinders Straf og levende begraves, medens de trælbaarne Kvinder i *Afrika, Spanien, Gallien* og *Britannien,* umuelig kunde

beklæde |US6:580en Dronning-Stol, hvorover Konge-Aanden svævede; men ogsaa for at raade Bod paa dette Savn var *Christendommen* kommet til Verden, og, som "*den hellige Moder, Kirken",* kronet til Keiserinde i Romer-Riget. Saalænge *Christus-Riget* stod, kunde Man i Stats-Historien ei kiende Forskiel paa *dets* Indbyggere, da de Alle var Eet, men ved dets Opløsning, giennem det Tredie Aarhundrede, viiste det sig snart, at den herskende aandige Følelse, Man i *Østen* beholdt, var Tro paa en *Guddommelig Vidskab,* øst med Lærdom af den *Hellige Skrift,* medens Man i *Vesten* foretrak den langt *dybere* Følelse, som Troen paa den *indviede Geistligheds hemmelige Samfund* med *Guddommen* |**A:52**unægtelig er. Hvor *protestantisk* vi derfor end i *Kirke-Historien* ville bedømme dette Forhold, maae vi dog finde det meget naturligt, at *"de Lærdes Republik"* i *Østen* knap under en Despots Formynderskab kunde hindres fra at ødelægge sig selv, medens *"Bispe-Riget"* i *Vesten* sammenvoxde til et *Pavedom,* de verdslige Herrer maatte bøie sig for; thi jo daarligere Lærde, desmere Kiv, men jo daarligere Bisper, desstørre Enighed, og i Troen paa de Enige kan Man hvile, men i Troen paa de Stridige maa Man kives.

Denne mærkelige Forskiel mellem *Østen* og *Vesten* kom ogsaa netop i Constantin den Stores Dage ret for Lyset ved de *"Arianske Stridigheder",* som vi vel gierne aldeles vilde overlade Kirke-Historien, men kan ikke, fordi de aabenbar hørde langt meer til *Statens* og *Skolens,* hvori de har efterladt sig uudslettelige Spor. Hele Østens Geistlighed var nemlig paa den Tid *forsaavidt* enig med sin store Lære-Fader *Origenes,* at de grundede deres Tro paa *deres egen* Skrift-Klogskab, og ved at kaare Roms Tyran til Ypperste-Præst haabede naturligviis Enhver af Østens Skole-Mestere at faae *sin* Theologi til at blive herskende, medens Vestens Bisper kun forlangde Beskyttelse mod opsætsige Lægmænd. Nu fremstod Præsten *Arius* i *Alexandrien,* Lærdommens Stapel-Stad, med et nyt Indfald om Christus *efter Skriften,* og det satte hele Østen i Bevægelse, medens Man i Vesten knap vidste, hvad Striden, der syndes at dreie sig om et *eneste Bogstav* i et Græsk Ord[24], egenlig var om. Det gik naturligviis *Constantin* ligedan, men da det var ham, der skulde afgiøre Trætten, maatte han dog |US6:581have en Mening derom, og holdt nu snart med *Arius* og snart med hans Modstandere, hvoraf der |**A:53**nødvendig, da Keiserens Ord skulde være en Lov, maatte følge store Ubehageligheder for dem, der holdt paa en modsat Mening. Den herved opkomne Skik, at *Keiserne* skrev *Troes-Bekiendelser* (Symboler), som Man skriver Forordninger, efter den Mening, Man for Øieblikket finder rimeligst, eller finder hos sin Yndling for Øieblikket, lærde Man imidlertid i Østen snart at finde sig i, som et nødvendigt Onde, der dog havde det Gode ved sig, at hvem der tabde Slaget i Dag, kunde vente at vinde det i Morgen, medens samme Skik for Vestens Bisper

og deres Hjord var en Vederstyggelighed, hvorved en *Lægmand* opkastede sig til Herre baade over *Troen* og *Geistligheden*.

Under disse Omstændigheder var det da ganske i sin Orden, at *Østen og Vesten* fik hver sin Keiser, og Østen i *Byzants* eller *Konstantinopel* en ny geistlig, verdslig og videnskabelig Middel-Punkt, hvor *Græsken* aldeles som Bog-Sprog fortrængde *Latinen,* og det var jo Betingelsen for, at Vesten kunde overlades *Barbarerne,* uden at dog den gamle Dannelse og den Græske Literatur derved gik forloren. Os kan det derfor være ligegyldigt, *hvad* der bevægede *Constantin* til at vælge *Byzants* istedenfor *Nikomedien* til den ny Hoved-Stad, eller bevægede *Theodos* til at dele Riget *ordenlig* mellem sine Sønner (395), saa *Arcadius* fik hele *Østen,* og *Honorius* hele *Vesten,* thi Følgen blev den samme, og istedenfor at gaae i Rette med den døde Keiser som en Roms Forræder, glæde vi os ved, der dog nu engang kunde blive en god Ende paa Roms Tyranni, da *Østen* og *Vesten* var blevet sig deres Uforenelighed bevidst. At dette nu ogsaa virkelig, uden al Skyld hos *Theodos* og hans Sønner, netop skedte i deres Dage, see vi klarlig ved i Skolen eller Literaturen at betragte de *to Bisper,* som under *Arcad* og *Honor* ret egenlig *deelde* Rigets Beundring: *Antiochenseren* |A:54*Chrysostomus* og *Afrikaneren Augustin, Hin* det store Lys i *Østen* og *Denne* i *Vesten*. Begge rage de op over deres Sidemænd og over deres Eftermænd giennem hele Middel-Alderen, som Bjerge over Dale, og Begges efterladte Skrifter er i Skole-Historien uforgiængelige Mindes-Mærker om det høiere Sving og den dybere Grundighed, Christendommen alt i den gamle Verden gav Hedningers Tanke-Gang; men *Chrysostomus,* i hvem Østens Professor-Stamme holder sin egen pyntelige Lov-Tale og Lig-Prædiken, er aabenbar strax færdig, da Følelsen opløser sig i |US6:582Betragtninger, og Materien taber sig i Formen; *Augustin,* i hvem Vestens Bispe-Sjæl først kommer til Besindelse, er derimod i fuld Giæring, og føler sig bestandig draget til to modsatte Sider: Spidsfindighedens bundløse Afgrund og det umaalelige Hjerte-Dyb. Hvor Man beklapper *Chrysostomus,* vil Man altsaa nøies med at balsamere Rom i Vie-Vand paa Græsk, men hvor Man føler sig grebet af *Augustin,* der stræber aabenbar et nyt christnet Grækenland at skyde sig op giennem Roms Ruiner, og da vi veed, det lykkedes, kan de store Hindringer, det mødte, men seierrig overvandt, aldrig ængste, men vel oplyse og fornøie os.

Der herskede nemlig i *Vesten,* og da især i *Nord-Afrika* og *Italien,* en Slaphed og Sædernes Fordærvelse hos de *Dannede,* der var saameget des grueligere, som *Dannelsen der* var *falsk,* var en hovedkulds Forfinelse af Barbarer, og hermed hængde hos de Boglærde en aandløs, vantro Retning paa det Nøieste sammen, saa *Grammatikeren Hieronymus* var Vestens Orakel, *Pelagius* med sin tørre Moral var nær ved at faae flere Stemmer blandt Bisperne end

Augustin, og selv Denne, der kun med Møie havde revet sig løs fra de "Latinske Classiker," var, med al sin Varme, dog meget for efteraars-kiølig til en *Vaar*-Prædikant i det store Hjerte-Aar. Naar vi derfor |A:55*nu* see *Barbarerne* bryde ind paa alle Kanter, og *Vandalerne* bemægtige sig *Nord-Afrika,* mens Augustin ligger paa sit Yderste (430), da maae vi finde, det var ogsaa paa den høie Tid, at den falske Dannelse med alle sine raadne Grene blev afhugget ved Roden, og de faa efterladte Bog-Lærde fik Andet at vide end hvad Man kan læse og gruble sig til, og Andet at giøre end at forkiættre og drille hinanden. At nu imidlertid Læge-Midlet ei blev værre end Sygdommen, at ikke selv *Spiren* til en betimelig Dannelse gik tabt i Barbariet, men at *Augustin* og *Hjeronymus,* efter, som skrinlagte Kirke-Fædre, at have sovet for Altret i tusinde Aar (fra det femte til det femtende Aarhundrede), stod lyslevende op igien med *Luther* og *Melanchton,* og blev den rette *Skole-Dags* Morgen-Haner, det er jo vist nok et stort Under, men dog slet ikke større, end at det lader sig forklare af Middel-Alderens Historie. Bagefter kan vi nemlig godt see, det gjaldt kun om *tre* Ting, for at det Romerske Helvede kunde blive en *Skiærs-Ild* for Vestens Christenhed, hvoraf Menneske-Aanden kunde luttret udgaae, |US6:583naar Forstands-Tiden kom, studere den gamle Verden i sine efterladte *Folk* og *Skrifter,* og derpaa, med "Forstands oplyste Øine" og velberegnede Kæmpe-Skridt, fortsætte sin Bane til Maalet, og disse tre Ting var: at den *Christne Tro* og Anskuelse *bevaredes,* at der indvandrede *kraftige Folke-Stammer* med *aandige* Anlæg, og at *Skolen* i *Konstantinopel,* om end faldefærdig, dog blev staaende, og aldrig i Vesten ganske tabdes af Sigte. For det Første var der nu sørget ved den Nødvendighed, det var *Geistligheden,* naar den vilde herske i Christi og hans Apostlers Navn, og tilegne sig med *Tienden* alle *Aarons* og *Leviternes* Rettigheder, at den da maatte for sin egen Skyld holde strængt over alt det *Oprindelige* i Kirken, beflitte sig paa Troes-Enighed og prise Guds Husholdning i |A:56det *Gamle Testamente.* For det Sidste vilde der blive Raad, naar paa den ene Side *Konstantinopel* trods den herskende Svaghed og Forvirring frelstes fra Barbarerne, medens paa den anden Side de *Lærdes Tvistigheder* holdtes ved Lige, og Vestens Bisper nødtes til at tage Hensyn paa dem; thi da vilde Skole-Kundskabernes Elementer mechanisk forplante sig i Østen og aldrig ganske glemmes i Vesten, saa de lærde Feider i Konstantinopel, og Tvisten mellem den *Latinske* og *Græske* Kirke, beskæmmede vel det Byzantinske Rige og vanhældede den Christne Kirke, men var dog for Christenhedens tilkommende *Høi-Skole,* og derved baade for *Kirke* og *Stat,* aldeles uundværlige. Det *Tredie:* at skaffe det vestlige Romer-Rige en god Deel nye Indbyggere, som havde anderledes Kræfter og mere Hjerte for Aand end de gamle *Italiener, Spanier, Gallier* og *Britannier,* det kunde naturligviis kun *Guddommen,* men at de derfor, langt fra at

være himmelfaldne, var skabt og giemt til Det og Meer, vil bedre *Middelalders-Historier* end vi endnu har, let kunne vise.

Hvorledes det nu gik til med Romer-Rigets Opløsning og ny Befolkning, det hører naturligviis ikke til *Romer-Rigets* men til dets Fienders Historie, og til Lykke træffe vi Folk mellem dem, hvem Historien var kiær fra Moders Liv, og hvis Levnets-Løb derfor nødvendig maatte blive en Historisk Beskrivelse værd.

1

Taciti Historieb. V. 13.

2

Taciti Aarbøger. XV. 44.

3

Taciti Aarbøger. XV. 44.

4

Euseb. II. 25.

5

Euseb. III. 18–20.

6

Euseb. III. 36. Ruinarts Martyr-Historier. 8.

7

Plins Breve X. 96–97.

8

Euseb. IV. 15–16. V. 1.

9

Ruinarts Martyrhistorie 61.

10

Euseb. V. 5. 10. VI. 1–3. 13. 14. 19.

11

Euseb. VI. 21. 34.

12

Euseb. VI. 39–46. VII. 1.

13

Euseb. VII. 10–13. Ruinart 178.

14

Euseb. VIII. 1.

15

Euseb. VIII. 2. 6–13.

16

Euseb. VIII. 6. Ruinart 343.

17

Bogen om Forfølgernes Endeligt (de mortibus persecutorum) mellem *Lactantses* Skrifter Kap. 7.

18

Forfølger-Bogen 9–15.

19

Forfølger-Bogen 18–23.

20

Forfølger-Bogen 26. Zosimos II. 9.

21

Euseb. VIII. 17. Forfølger-Bogen 31–35.

22

Euseb. IX. 1–9. Constant. Levnetsl.

23

Euseb. IX. 1–7. X. 5. 8–9.

24

Omousios og omoiusios, som om vi vilde spille med Ordene “Gud lig” og “gudelig”.

|US6:584

Folke-Vandringen og Nørre-Leden.

Man maler vist nok Krig i det Hele med dens rette Farve, naar man dypper sin Pen i Blod, men den blodigste Beskrivelse, Man kan give af Krigen, er dog kun mat, mod den Krigen giver af sig selv, saa Historien skulde aldrig befatte sig med saadanne Natur-Skildringer, men heller forbigaae alle |A:57de Krige med Taushed, der intet Mærkværdigt er ved uden Blod-Badet. Naar man derfor arbeider paa at tiltælle sine Læsere alle de Hug og Stik og Stød, Romer-Riget fik, til det faldt, af *Hunner* og *Gother, Franker* og *Longobarder, Heruler* og *Vandaler, Burgunder, Alaner* og *Svever,* og saa videre fort i det Uendelige, for saa igien at udfinde, hvor de var Alle kommet fra, og hvortit de bedes indbyrdes; naar Man giør det, da stiler Man vist nok ganske fornuftig paa at give os et tro Billede af *Folke-Vandringen,* som et brusende Hav fra “Chinas Kyst til Øster-Søens Grændse”, eller som et almindeligt Oprør i Menneske-Naturen, under hvilket hele Barbariske Folke-Færd rulle frem mod den dannede Verden som uhyre Bølger, oprørte af alle dyriske Drifter, som de til Vædde-Strid løsladte Storme, medens Millioners Vaaben-Gny og Sværde-Lyn er Torden-Veiret, der Slag i Slag udbreder Angest, Død og Ødelæggelse over alle de deilige, frugtbare, blomstrende Lande paa Middel-Havets Kyst; men det er et meget utaknemmeligt Arbeide. Der vil nemlig altid findes en Pult *Kosakker* paa Grændsen af den dannede Verden, hvis Helte-Gierninger give den en langt mere levende Forestilling om Folke-Vandringen end alle lærde Penne, saa Kiedsommeligheden, de ved idelig at gientage Et og det Samme, nødvendig udbrede, bliver i dette Stykke Pennens eneste, umisundelsesværdige Fortrin. Det lade vi altsaa fare, og stræbe heller at henlede Opmærksomheden paa Nødvendigheden af Roms Fald og Sammes lykkelige Følger,

som gyldig bevise, at det ingenlunde var dyriske Drifter, men dybere Menneskelig Følelse, der udmærkede Delerne af Romer-Riget. Barbarers Indfald i den dannede Verden er nemlig saa gamle som den, og fornye sig til alle Tider, saa *Kymrer* og *Teutoner* var ligesaavel *Skythers* og *Gallers* Efterfølgere, som *Hunners* og *Gothers* Forløbere, og |US6:585*Arabers* og *Slavers, Mogolers* og |**A:58***Tyrkers* Angreb og Indbrud er aabenbar af samme Slags, saa de Lærdes Forestilling om *Folke-Vandringen* som en mageløs Begivenhed i det femte og sjette Aarhundrede er et tomt Hjerne-Spind af Romersk Overtro. Hvad der er mærkværdigt og mageløst ved den store Omvæltning, er da ingenlunde Bulderet og Barbariet, som aldrig udebliver, hvor Dannelsen er udartet til Kiælenskab, og Kræfterne opløst i Nydelse, men det er den underfulde Gienfødelse og Fornyelse af Menneske-Livet i ungdommelig Friskhed mellem Ruinerne af den gamle Folke-Verden, det er hvad der slaaer os, baade som et mageløst Sær-Syn, og som et ganske besynderligt Trylleri, vi ikke veed andet Navn til end *"Romantisk"*. Navnet er ogsaa det heldigste, der kunde vælges, naar Man blot ikke vil udstrække det til hele Middel-Alderen, men indskrænker det til Vexel-Virkningen mellem de Romerske Ruiner og de Nordiske Udflyttere, og Betragtningen deraf i en Maanskins-Nat, ved Siden ad Barbariske Jette-Skikkelser, lig den vilde Jæger, som giennemfarer Verden for at æde den deilige, flygtende Prindsesse, han har kastet sin dyriske Kiærlighed paa[25].

Dog, disse Middel-Alderens Fee-Slotte, omsværmede af grumme Jetter og skielmske Dværge, men bevogtede af strænge Riddere og djærve Kæmper, maatte vel saare forundre os, i Egne, hvor Man, giennem fem Aarhundreder, fra August til Augustulus, kun saae Bødler og Tugthuus-Lemmer, naar Man ikke i Blusset af Martyr-Baalene saae straalende Vidnesbyrd om et guddommeligt Menneske-Liv i det Skjulte; men en *Fortsættelse* af Menneskets store Levnets-Løb kunde vi dog aldrig see i disse Tryllerier, naar vi ikke opdagede, at hine Fee-Slotte er at ligne ved Herberger i Ørken for en stor Konge, som under mange Farer kæmper sig giennem fiendtlige Ene-|**A:59**Mærker til et nyt Land, hvor han vil reise sin Throne. Tiden har imidlertid viist, at det var saaledes, at Menneske-Aanden havde en anden Verden omkring *Vester-Havet* og *Øster-Søen,* hvor den skulde fortsætte hvad der begyndtes omkring Middel-Havet, men at denne Verden var endnu ikke beredt, saa Aanden maatte enstund friste Livet i allehaande Forklædninger, snart som en vandrende Ridder og reisende Spillemand, snart som en bodfærdig Pillegrim og ydmyg Kloster-Broder; thi at |US6:586*Nørre-Leden* var Aandens Maal, see vi klarlig, da det baade var *derfra* al aandig Rørelse udgik og *der* Aanden fra Reformationen af fik en *Nyaars-Tid,* der ingenlunde maa bedømmes efter hvad den alt har naaet, men efter hvad den fører til.

Saaledes at gaae baglænds, for at komme ret ind i Fortiden, er et Kneb, vi først i den allersidste Tid har lært, og dermed har Bladet kiendeligt vendt sig saavel i den Kritiske som i den Pragmatiske Historie, thi saalænge Man blev siddende magelig i sit Studere-Kammer, og snart indbildte sig, Man kunde mane de gamle Skribenter op og efter et strængt Politi-Forhør bedømme baade dem og deres Efterretninger, snart drømde, at Man forklarede Historien, naar Man fortalde, hvad Hensigter Man selv vilde havt, og hvordan Man selv vilde baaret sig ad, naar Man havde været i de Gamles Sted, saalænge legede Man aabenbar kun med Historien eller rettere med sin egen Skygge. Nu derimod, da vi begynde med det virkelig Nærværende og nærmest Forbigangne, som er sikkert nok, bedømme vi ikke de gamle Efterretninger efter eget Tykke, men efter deres Overeenstemmelse med de Menneske-Naturens Love, vi i den sikkre Historie og vor egen lille Verden har opdaget, og Enkelt-Mændenes Hensigter lade vi staae ved deres Værd, som tvivlsomme og os uvedkommende Ting, medens vi slutte fornuftelig: at hvad der virkelig kom ud af en Ting, det var den Aands Hensigt, som styrer det Hele.

|A:60Naar vi derfor ønske at vide, hvordan det omtrent har seet ud i vort Norden ved Christi Fødsels-Tid, og hvad der foraarsagede de ældre Udvandringer, da begynde vi ikke med at sammenligne de Græske og Latinske Billinger om *Thule* med vore egne Old-Sagn, som ei engang selv veed om de er fra *Brand-Old* eller fra *Høi-Old;* men vi begynde med den *Kiends-Gierning,* at *Nord-Tydskland* og *Danmark* er nu det egenlige Sæde for universel Videnskabelighed, hvor Man stræber at samle alt Menneskeligt i Menneske-Begrebet og udlede det af Menneske-Naturen, derfor ogsaa de eneste Steder, hvor Man arbeider paa en organisk sammenhængende Verdens-Historie, medens Man andensteds, selv i National-Historien, nøies med det atomistisk Sammendyngede. Heraf slutte vi med Føie, at hvor daarlig vi maaskee end behandle den store Opgave, maa det dog ligge i vor Natur at have Lyst dertil, og i Forsynets Plan at vi skal befatte os dermed, hvad igien ei kan være Tilfældet, uden at vi ogsaa oprindelig har havt tilsvarende *Evner* og *Anlæg*.

|US6:587Heraf følger ogsaa nødvendig, at vi har havt en tilsvarende *Fortid,* og vi har nu en Prøve-Steen for de gamle Efterretninger om Norden, som i det Hele og Store er aldeles tilforladelig, og viser sig at være det, naar den sammenlignes med vore Boglige Mindes-Mærker fra *Middel-Alderen*. Man dømme nemlig hvad Man vil om *Saxos* og *Snorros* og alle de *Islandske* Saga-Skriveres historiske Tilforladelighed i det *Enkelte,* saa beviser disse Bøgers blotte Tilværelse dog lige fuldt, at Norden havde en i Middel-Alderen mageløs *Historisk* Retning, og vi behøve kun at aabne Bøgerne, for at see, at Aands-Gaverne svare dertil, saa, naar de ikke forskiærtsedes, maatte de i Forstands-Tiden avle en saadan

Historisk Vidskab, som den der nu fødes.

Nu finde vi imidlertid ogsaa baade hos *Saxo* og hos |A:61*Islænderne* en Mængde Sagn og Sange, som skal være fra Old-Tiden, og skiøndt det er vanskeligt at tale om Aar og Alder, hvor Old-Tiden løber ud i Eet til det *Niende* Aarhundrede efter Christi Fødsel, saa er dog Sagnenes *Ægthed* beviist, naar de er i den Aand, vi hos os selv og hos Middel-Alderens Fædre har lært at kiende, og hvad det *Mythiske* angaaer, kan vi ikke tvivle om at *Anskuelsen* jo er ældgammel, hvis den virkelig svarer til Bestemmelsen af det Historiske Vidskabs-Folk. En saadan Anskuelse af Menneske-Naturen i sit eget Inderste og Ahnelse af sin Løbe-Bane har nemlig et Folk, saavelsom hele Slægten, kun i sin fyrige Ungdom, og skiøndt nu Vidskabs-Folket vist nok i Forhold til Hjerte-Folket er en Silde-Fødning, har vi dog ingen Grund til at sætte deres Ungdoms-Arbeide, som Mythe-Smedningen er, paa *denne* Side Christi Fødsel.

Hvad nu den Nordiske *Mythe-Krands* selv angaaer, da er dens Ægthed, som Udtryk for *Nordens Aand,* paa det Gyldigste beviist ved den Yndest, de nye Skjalde i Norden har fattet for den, thi i dem har Aanden vedkiendt sig den; men det er ogsaa indlysende, at den tilhører det universal-historiske Vidskabs-Folk, da den udtrykker det Grund-Forhold, hvori Samme nødvendig maatte see sig til *Udødeligheden,* som for alle aandige Folk er den *Livets Krone,* hvorpaa de stadig fæste Øie.

Naar vi nemlig give Agt paa de Folk i *Old-Tiden,* i *Middel-Alderen* og i *Nyaars-Tiden,* der eftertragtede Udødelighed, da opdage vi en mærkelig Forskiel, der svarer til Forholdet mellem *Phantasi, Følelse* og *Forstand,* hvoraf den ogsaa aabenbar udspringer, saa de Ældste søgde deres |US6:588Udødelighed i *Nedstammelse* fra Guderne, de Mellemste i et hemmeligt *Samfund* med dem, og de Yngste i deres daadfulde *Kamp* derfor, hvad aabenbar kommer af, at *Phantasien* naturlig knytter sig til *For*|A:62*tiden* og lever i *Beskuelsen, Følelsen* gaaer paa det *Nærværende* og lever af *Indtryk, Forstanden* stræber *fremad* og lever i *Haabet!*

Indskrænke vi os nu til *Hedningerne,* for at være sikkre paa at see Natur-Forholdet, da er det iøinefaldende, at ligesom *Perser-Mytherne* symbolisere *Phantasiens,* og *Græker-Mytherne Hjertets* Forhold til de udødelige Guder, saaledes afbilder *Nordens* Mythologi *Forstandens* Forhold til Udødeligheden, som den Livets Krone, der kun kan ventes for daadfuld Kamp og kun naaes ved at giennemgaae og *overstaae Døden*. Hvorvidt nu disse sindrige Myther, som dreie sig om *Valhal* og *Gimle,* ere oprundne og udspundne i Norden, uden at Man først hørde en lille Fugl fra det Fremmede synge derom, det er et Spørgs-Maal, der vel kan pirre Nysgerrigheden, men er her kun forsaavidt af Vigtighed, som vi maae indsee, at skulde Vidskabs-Folket selv skabe saadanne

Myther, maatte det være tidlig mens Phantasien var i sin fulde Kraft, og skulde det have Hjelp dertil udenfra, maatte det være, mens *Aanden* var over de egenlige Old-Folk, altsaa en god Stund *før* Christi Fødsel.

Naar vi nu, med disse For-Kundskaber, spørge *Romere* og *Græker,* hvad de veed om Hyperboræerne, da svarer *Lucan* os paa Vers, at i *Neros* Dage vidste Man i det Mindste, Nordboerne havde saadanne *Valhals* og *Gimle-Myther,* som vi fandt her hjemme, thi han siger:

Kun hos eder skal Man finde
Falke-Syn for Gude-Spor,
Eller ogsaa I er blinde
Fremfor alle Folk paa Jord;
Thi hvor vi kun blege Skygger
Skimte giennem Taage-Sky,
Der for eders Øine bygger
|**A:63**Aanden sig en Hald paa ny!
Kan jer Sang Man regne efter,
Død kun deler Livets Flod,
Som sig hist med friske Kræfter
Rører i hvert Ledemod!
|US6:589Held de Folk, som boe i *Norden!*
Fare de end vild deri,
For den værste Frygt paa Jorden:
Dødens Frygt, er de dog frie!
De har Kæmpe-Mod i Bringe,
De er Dødens Over-Mænd,
Finde lumpent det at thinge
Om et Liv, Man faaer igien![26]

Herskede der nu i Norden, ved Christi Fødsels-Tid og Middel-Alderens Begyndelse, den høieste Betragtning af Jord-Livet, som er fundet eller kan findes hos Hedninger, da undrer det os ikke længer, enten at de udvandrende Stammer følde sig tiltalte af den Christelige Anskuelse, hvor de mødte den, eller at Rigerne, *de* stiftede, blev Vuggen for de nye Borger-Samfund; thi hvor Man kæmper for Evigheden, kan Man umuelig leve blot for Øieblikket, hvor Aand saa mægtig besjæler Folket, kan Tilstanden umuelig være dyrisk. Saalidt derfor, som vi i det gamle Norden kan tænke os slebne Sæder eller Forelæsninger over Menneskets og Borgerens Pligter og Rettigheder, saavist var det dog et *menneskeligt* Liv, der førdes, med mere Agtelse for Ærlighed, Billighed og for alle ædle Følelser, end Man fandt i noget andet Hedning-Land, thi det ligger i det aandige Kæmpe-Folks Natur og speiler sig i dets Myther. Ligesom nemlig Grækernes Splidagtighed speiler sig i *Olympierne,*

saaledes maa ogsaa *Asernes* indbyrdes Venlighed, og Frygt for at besmitte deres Thing-Sted selv med deres arrigste Fiendes, med Fenris-Ulvens Blod, bor|A:64ge os for, at Nordboerne havde Lyst til Lande-Fred og dyb Agtelse for Lov og Ret, skiøndt de paa deres Vikings-Tog naturligviis foer afsted som *Thor* i Øster-Leden. Ogsaa Raaheden giør Man vel i ikke at tænke sig alt for stor, da *Bærsærkerne* kun, ligesom Røvere i Middel-Alderen, var Undtagelser, de giæve Kæmper ærlig stræbde at frelse Kvinderne og hele Verden fra, medens *Skjaldene* bænkede alle Ædlinger i Valhal og i *Freias* Bur, men viste alle Niddinger til *Hel*. *Edda-Sangene* er ogsaa i denne Henseende talende Mindes-Mærker, thi vel kan Ingen af os sige, *naar* de har faaet den Skikkelse, hvori vi fandt dem paa *Island* for et Par Aarhundreder siden, men deels maae de dog være fra en Tid, da de kunde blive til, altsaa fra Heden-Old, og deels er de under alle |US6:590Omstændigheder oldnordiske Planter, der forudsætte megen Dyrkelse af Aandens Marker. Vel er nemlig *Vøluspa* (Norne-Kvadet) dunkel og *Havamaal* (Lære-Digtet) lidt klodset, og det var naragtigt at ville sammenligne Nordens episke Nyn, selv *Bjovulfs-Drape* iberegnet, med Grækenlands Høisang, men det kommer især deraf, at *Følelsen* har sin poetiske Rigdom i Begyndelsen, og *Forstanden* i Slutningen, saa vores Vædde-Løb med Grækerne i poetisk Udvikling kunde ligesaalidt falde i Old-Tiden, som det nu, hvis vi slægte Fædrene paa, kan udeblive, men Anlæget dertil maatte være medfødt, og maa have været ligesaa umiskiendeligt i hele Nordboens Liv, som det er i Nordens Myther og Eddas Viser.

Naar Man derfor har tænkt sig de gamle Nordboer som Umennesker, da kom det især af blind Tro paa *Latinernes* guddommelige Viisdom og menneskelige Fuldkommenhed; thi de Romerske Videnskabs-Mænd, latterlig Ihukommelse, forsikkrede jo, at baade nedstammede de selv fra Kannibaler og at det var alle Folk, til der kom et Andet og polerede dem, og at Man dog paa denne Maade maatte begynde med et Folk, |A:65der havde poleret sig selv, var en dybere Bemærkning end dem, der tækkes selvkloge Drenge. Hvad der imidlertid, *efter* Opdagelsen af de Nordiske Old-Sager, har hindret *Tydskerne,* de store Veiere, Maalere og Vragere i Vidskabs-Staden, fra at forudsætte en betydelig Grad af Aands-Dannelse og Borgerligt Anlæg i det gamle Norden, er deels deres egen Mangel paa aandige Mindes-Mærker og deels Beskrivelsen af Tydskland, som *Tacitus* gav i Slutningen af det *Første* Aarhundrede; thi det er en indgroet Fordom hos Tydskerne, at det er *dem,* der har civiliseret os, en Fordom, der i de sidste tre Aarhundreder, da vi unægtelig har gaaet i Tydskernes Lede-Baand, har selv i Norden vundet en vis Hævd, der hører Mod til at trodse. Men havde vi ikke det Mod, da var vi vel ikke Kæmpernes Børn, som avede Tydskland og knuste Rom, men det var dog lige vist, at vi kun fulgde Tydskerne i den Tid,

vi glemde Fædrene, og at de umuelig kan have givet os den Borgerlige Sammenhæng, de sagtens maatte fattes i Taciti Dage, da de endnu har langt mindre deraf end vi. Hermed nægtes det ingenlunde, at i det Mindste *Nord-Tydskerne* og vi har fra Arilds-Tid havt *Aand* tilfælles, ei heller skal vi prale af Mindes-Mærkerne, vi derom har forud, thi havde *Island* ikke været, vilde vi neppe engang |US6:591havt en *Saxo,* men skulde været indskrænkede til de *Angel-Sachsiske* Levninger, som er Blandings-Gods; saa hvad der skal paastaaes er blot, at hvor barbarisk det end i den første Keiser-Tid *kan* have seet ud i Tydskland, følger deraf slet ikke, det jo saae langt anderledes ud i Norden. Ligesom Havet er Natur-Kampens store Skue-Plads, saa er det aabenbar *Kæmpe-Aandens* Element, hvortil Norden anderledes fortroelig sluttede sig end Tydskland, som det endnu kiendes paa Tunge-Maalene, thi Vores ligner Havet fra Dets letteste Bølgen til Dets høieste Brusen, medens Tydskernes langt mere |**A:66**ligner Hestenes Trampen og Vognenes Rummel, Pilenes Susen og hele Vaaben-Gnyet. Tydskeren var fra Arilds-Tid langt mere *Skytte* og Nordboen *Skipper* og *Fisker,* og lige fra *Middel-Alderens* Begyndelse, da *Hjertet* faaer Anførselen, maatte *det* i Selskabs-Livet giøre en mærkelig Forskiel, om end ikke Tydsklands Beliggenhed havde ført det med sig, at de tidlig hjemsøgdes af Romerne og kløvedes af *Galliske* og *Slaviske* Stammer, som baade *Cæsar* og *Tacitus* melde.

Betragte vi nu, med disse Tanker, den Skildring, *Tacitus* giør af Tydskerne, og lade hans Frihands-Tegning, som vi ei kan bedømme og endnu mindre stole paa, staae ved sit Værd, da finde vi ikke en eneste Kiends-Gierning, der strider imod, men Flere der tale for vor Nordiske Betragtning af Sagen. Vi finde ligesaalidt hos ham som i de Eddiske Sange Spor af *Billed-Dyrkelse,* som er et vist Tegn til, at Aanden endnu var for stærk til at taale *grovt* Afguderie, og ved Siden ad National-Mythen om *Tuiske* (Tydske-Vodan) som Stam-Fader til *Ingevoner, Istevoner* og *Svever* (ventelig Saxer, Est-Gother og Svaber), finde vi en *Mars* og *Mercurius,* som naturligviis er *Tyr* og *Odin,* med en *Isis* og *Hercules,* som selv Latineren udleder *tilskibs* fra *Norden*[27]. Hermed sigter han aabenbar til *Phønicernes* Seilads paa Norden, og skiøndt han sagtens har taget *Thors-Hammeren* for Hercules-Kiøllen og *Fjorgyn* for *Isis,* hentyder dog det Sagn, han anfører om *"Hercules-Støtterne"* i *Norden,* paa, at Man dengang i Tydskland har vidst Noget at fortælle om *Tyriernes* Halvgud.

Her staae vi da ved Spørgsmaalet om *Phønicernes* Seilads |US6:592paa *Norden* og *Øster-Søen,* et Spørgsmaal, der i den nyere Tid har været meget omtvistet, og lader |**A:67**sig naturligviis altid omtviste, da Phønicerne selv ingen Bøger har efterladt, og det gamle Nordens Bøger hverken berette Noget, eller kunde, som Bøger skrevne i Middel-Alderen, være gyldige Vidner derom. Saae vi

Nordboer paa vor egen Ære, da maatte vi helst give dem Ret, der paastaae, vi fra Arilds-Tid var os selv overladt; thi at vi har en Mythe-Krands, der kroner Fædrene til et af Historiens Hoved-Folk, beviser sig selv, at der var *Ager-Dyrkning, Skibs-Byggeri, Smede-Konst, Rim-Smedning* og *Rune-Skrift* i det *Hedenske* Norden, lader sig egenlig slet ikke nægte, og er Fædrene kommet saavidt uden Hjelp af Old-Tidens store Mæglere, da har vi unægtelig stor Ære af dem, som langt vittigere end *Grækerne,* der selv maatte tilstaae, de kun ved *Ægypters* og *Phønicers* Hjelp blev ret vendt baade i Himlens og Jordens Betragtning. Men allerede denne Omstændighed maa giøre Sagen mistænkelig i alle upartiske Dommeres Øine; thi trængde selv Grækerne, som dog aabenbar var bestemte til en langt *tidligere* Udvikling, til Hjelp fra *Øster-Leden,* hvor Old-Tidens store Konge thronede, da var det høist urimeligt, at *Nordboerne* kunde undvære den, hvis Bestemmelse krævede, at *Letnemhed* og *Dannelighed,* men ingenlunde at Originalitet skulde være deres Hoved-Egenskab.

Uagtet derfor de faa Græske Efterretninger, der er os levnede om *"Thule",* baade er for korte og for mørke, til at vi deraf ene kunde drage en forsvarlig Slutning om levende Samkvem mellem Middel-Havets og Øster-Søens Folke-Kreds, saa er det dog klart, at Grækerne flere hundrede Aar før Christi Fødsel vidste meer og bedre Beskeed om Norden end Romerne efter Christi Fødsel, da deres Krigs-Hær dog havde været ved Elben, hvad kun lader sig forklare af Seilads paa de Egne, og naar vi dertil lægge den *Kiends-Gierning,* at |A:68Phønicerne fra Arilds-Tid handlede med *Tin* og *Rav,* som de efter al Rimelighed kun fandt i *Britannien* og ved *Øster-Søen,* da maatte der være stærke Grunde *mod* Nord-Farten, naar den med Føie skulde omtvivles. Grækerne har nemlig baade kaldt *Rav-Kysten Raunonia,* et Navn, de ei kunde giøre uden Hjelp fra Norden, og de har vidst Noget om de *Danske Øer* og om Nordens Beboelighed høit op imod Polar-Kredsen; thi skiøndt *Strabo* paastaaer, de vidste slet Intet, og anfører kun Sligt som lutter Løgn af Marseillianeren *Pytheas,* |US6:593saa viser Anførelsen dog ligefuldt, at *Pytheas* har vidst Endeel, og var hans *"Thules Historie"* ikke forgaaet, vilde hans Kundskab til Norden sikkert være uimodsigelig. Spørgsmaalet er nemlig her slet ikke, om der har staaet endeel Fabler i Thules Historie, thi det giør der jo altid i de første Beretninger om fjerne Lande, ei heller om *Pytheas,* som han paastod, selv havde været i Norden og var reist tilbage over Land ned til det sorte Hav, thi det bliver hans egen Sag, men om det var mueligt, at han paa fri Haand kunde digtet sin Beskrivelse af Norden, og til at vi skulle troe det, er der i Billingerne, Man har givet os, formeget Rigtigt, selv naar Man ikke læser *Ost-Daner* for Ost-Damner og finder *"Kullen"* i deres Forbjerg *Kalve.*

Hvorvidt nu *Pytheas* var ældre end *Aristoteles,* veed Man

egenlig slet ikke, men var han yngre end *Herodot,* har denne dog ligefuldt hørt tale om Floden *Eri-Dan* i Norden, hvor *Ravet* skulde findes, og vel mener han, det er en grov Løgn, da Enhver kan høre at *Eridanos* er intet *Barbarisk* men et godt Græsk Ord, som ventelig En af de gamle *Poeter* har gjort; men *den* Grund vilde han aabenbar selv fundet daarlig, hvis han havde kunnet *Dansk,* og vi slutte kun deraf, at ligesom *Homer* vidste godt, Phønicerne handlede med *Rav,* saaledes har det ogsaa |A:69været et *gammelt* Sagn i Grækenland, at Ravet kom af de Taarer, Phaetons Søstre ved den Nordiske Flod Eri-Dan fældte over deres forulykkede Broder. Disse Rav-Taarer minde nu igien os Nordboer venlig om de *gyldne* Taarer, *Freya,* efter Mythen, fældte, da hun bedrøvet ledte om sin elskede Ottar, og naar vi høre Grækerne synge om de *salige Øer* ved Verdens Ende, hvor Gudernes Yndlinger frydede sig ved Udødeligheden, da kan vi ikke undgaae at tænke paa Øerne heroppe, som vi veed, gienlød af Skjalde-Sang om alle de hedenfarne Ædlingers Gammen i det grønne Gudhjem. At Grækerne i det Mindste ikke derved tænkde paa Noget, der lignede deres "Elysium", høre vi paa *Achil,* som forsikkrer *Odysseus,* at han vilde heller være Hyrde ved et Ledd paa Jorden end Keiser i Skyggernes Rige, og Navnet *Sæl*-Land eller *Sjæl*-Land, som Dronning-Øen i Bælte-Havet bærer, kunde give de østerlandske Giæster riig Anledning til at sammensmelte det Synlige med det Usynlige i en saadan Mythe.

Lægge vi nu hertil, at den Alexandrinske Geograph *Ptolomæos*, som beraaber sig paa *Tyriske* Kilder, nævner i Norden baade *Saxer, Friser, Gother* og *Norske,* da kan vi |US6:594neppe tvivle paa, hans *Dauske* jo skal være Danske[28], og endnu mindre derpaa, at Man, før Romernes Germaniske Krige begyndte, vidste i *Tyrus* langt meer om Norden end Romerne, før vore Frænder gjorde sig den Uleilighed selv at bringe visse Tidender[29], og hvad *Tyrierne* vidste om vort Norden i Aarhundredet før Christus, var sikkert nok, som Alt hvad de da havde meer end Romerske Læn|A:70ker, kun ringe Levninger af gammel Rigdom. Yderst mærkværdigt er det ogsaa, hvad nok hidtil aldrig har været ændset, at der endnu findes *levende* Spor af *Phønicerne* i Norden, thi paa *Færøerne,* hvor Man endnu dandser i Takt med Skjaldene, der sang om *Sigurd Fofners-Bane,* der veed Man ogsaa endnu at fortælle om et Handels-Folk, der havde hjemme i Syden, en *Otting* (Økt) østligere end Færøerne, og besøgde dem fra *Irland* af, for at samle Fugle-Fier og Ædel-Stene (Tidner), samt at den Rigdom, *Irland* havde faaet ved disse Fremmede, siden lokkede de Nordiske Vikinger did for at plyndre[30].

Forudsat nu, som der er al Grund til at antage, at *Phønicerne* beseilede Norden, især *før* Perser-Tiden, da er det ikke blot naturligt, at Man talde om Herkules-Støtter ligesaavel i det høie Norden som i det yderste Vesten, men vi har i den Tyriske Historie

seet, at derved opgaaer et mærkeligt Lys over det *Herkuliske Arbeide* med Geryons Oxer, og af et saadant Samkvem mellem *Øster-Lændere* og *Nord-Boer* kan vi nemt forklare os alle Sporene af en tidlig Aands-Udvikling og Dannelse i Norden. Ikke heller kan Man nægte, det ligner *Forsynet,* der havde saa store Ting isinde med Nordens Kæmper, selv i Vuggen og i Svøbet at berede dem til deres Bane, men at Samkvemmet med de gamle Folk tidlig afbrødes, var ogsaa nødvendigt, naar Nordboen ei skulde følge dem i Graven, men erstatte dem paa Jorden!

Naar vi komme til Nordens Deeltagelse i Folke-Vandringen, da har den vist nok ogsaa mange Dunkelheder, men at baade *Gother* og *Longobarder, Angel-Sachser* og *Normanner,* altsaa alle de Stammer, der ret blev til mærkværdige Folk paa Romer-Rigets Gruus, var |A:71*Asa-Dyrkere,* altsaa meer eller |US6:595mindre besjælede af Nordens Aand, det veed vi dog, og det er Hoved-Sagen; thi hvad enten de Stammer oprindelig boede sønden, østen eller nordenfor Øster-Søen, var kun blandt vore Fædres Bog-Lærde en barnagtig Æres-Sag, som vi naturligviis strax lade falde, og naar vi ved Leilighed forfølge selv de dunkleste Spor, er det kun for at see, hvorvidt de kan giøre os Stammens bekiendte Levnets-Løb forklarligere. Kun om *Normannerne* er det klart, at de samtlig havde hjemme *nordenfor* Øster-Søen, og om *Angel-Saxerne,* at de ikke havde det, men var en Blanding af Nord-Tydske og Syd-Danske, medens *Gother* og *Longobarder* give Tvivl og Giætninger fuldt Spille-Rum, og maae i alt Fald, før de nedsatte sig i Romer-Riget, have været Blandinger af Allehaande, da de, Man veed ikke hvormange, Aarhundreder havde tumlet sig paa Grændserne. Der er imidlertid ingen Grund til at mistroe deres egne Skribenters Forsikkring, at deres Vandring var *begyndt* tilsøes fra *Skandinavien,* hvor *Goth-Landene* endnu findes, og det er da den ældste Udvandring vi spore fra det høie Norden, thi den maa have fundet Sted ved Christi Fødsels-Tid om ikke før. *Cimbrer* og *Teutoner* maae vi nemlig ganske overlade de Romerske Skribenter, som har slaaet dem ihjel til sidste Mand, thi derved har de gjort os det umueligt at forfølge deres Spor, og efter hvad de fortælle os, har det jo været lutter forvovne Kroppe uden al Aand, som ved at aarelade Romerne havde gjort deres Bedste. Navnet "Cimbrer" er i Øvrigt, saavidt vi kan skiønne, ganske det Samme som *Kymrer,* og henviser da ikke til noget andet *Norden* end *Galliens,* og at der selv i de følgende Aarhundreder har været endeel *Kymrer* og *Galer* fra *Irland* og *Bretland* med i Spillet, kan neppe omtvivles, hvad enten Man betænker deres gamle Art, eller mønstrer de høist forskiellige Folk, der Alle skal være fra Norden.

|A:72Under alt dette er der med Flid Intet talt om den *Indvandring* i Skandinavien, som vore Old-Sagn omtale, og *Upsals-Odin* staaer i Spidsen for; thi enhver Forbindelse, hvori vi vilde

sætte den enten med *Udvandringerne* eller med Nordens Kultur-Historie, vilde være aldeles vilkaarlig, medens det let kunde hænde sig, vi tog for en Indvandrings-Historie hvad der i Old-Sagnet kun var en Tempel-Mythe, sammenblandet med Nordboernes dunkle Ihukommelse af deres Asiatiske Herkomst. Skulde der desuagtet ligge noget Folke-Historisk til |US6:596Grund for *Odins* Gude-Spilop i *Sverrig,* lidt før Christi Fødsel, da løb han sikkert ikke fra *Pompeius* ved det sorte Hav, men snarere fra *Cæsar* i *Gallien,* thi baade fører Sagnet ham igiennem *Franken, Sachsen* og *Danmark,* ogsaa har Giøgleri altid bedst kunnet trives i Gallien, og endelig maa vel *Up-Svenskerne* havt et eget Natur-Anlæg, siden de, ingenlunde uden Føie, har faaet Navn af *Nordens Franskmænd*. Havde nu virkelig saadan *Svensk Indvandring* fundet Sted, da hængde den udentvivl sammen med den *Gothiske Udvandring,* men alt Sligt maa Man lade staae ved sit Værd, som løse Giætninger, der umuelig kan give noget Andet den Hjemmel, de selv fattes.

Hvad vi derimod veed om *Gotherne,* som Nordens For-Tropper, maa nu følge, da vi i *Christendommen* og *Nordiskheden* har betragtet den ny Tids aandige Elementer, og maae vi end bekiende at det Enes Indtrædelse er ligesaa dunkel som det Andets er klar, maae vi dog ogsaa finde det i sin Orden, da de jo førdes sammen, for at Nordiskheden skulde udvikles af sin dybe Dunkelhed i Christendommens Lys.

25

Dette træffende Billede af Barbariet i Middel-Alderen findes muntert udmalet i Tydskernes Heltebog, og navnlig i "Atles Konge-Liv" eller "Etzels Hofhaltung".

26

Lukans Pharsal-Kvad I. 452–62.

27

Taciti Tydskland. 3. 9. 34.

28

Efter Jornandes Angivelse har Man dengang klarlig læst *"Danske"* hos Ptolomæos, samt Navnene paa adskillige af Norges Landskaber, med Bemærkning om Soel-Hvervene deroppe.

29

Ptolomæi Geographi II. 11.

30

Min Hjemmel er en Optegnelse af Hr. Pastor *Schrøter* paa Færøe, bekiendt i de Færøiske Kvæders Historie.

Hunner og Gother.

Vel fandt selv de Romerske Skribenter sig nødt til at giøre Forskiel

mellem de vilde, dyriske *Hunner* og de høi|A:73hjertede, dannelige *Gother,* men da Begge var Rigets Fiender, hindrede det ingenlunde Dyrkerne af *"Kvirinus"* fra at hade og forbande *Gotherne* dobbelt, som de Lykkeligste, ja, vi har endog en Afhandling "om Forsynet" af en berømt Biskop (Synesius i Kyrene), hvor *Gotherne* i Ægyptisk Billed-Sprog skildres som "Typhons ɔ: Djævelens" Eiendoms-Folk. Menneske-Aanden finder sig derimod behagelig overrasket ved i *Gotherne* at see Mærkes-Mændene for den ny Folke-Skare, der ingenlunde vilde tilintetgiøre men høste Frugten af de gamle Hoved-Folks høie Syner og store Bedrifter, og naar derfor *Hunnerne,* i Spidsen af *Mogolske* og *Slaviske* Vrimle, rase frem i det Fjerde og Femte Aarhundrede og er nær ved at overvælde *Gotherne* og blive Verdens-Rigets Arvinger, da kan Aanden |US6:597ligesaa umuelig være hvad Man kalder "upartisk", som den kan være eensidig Romersk; thi for sin egen Skyld maa den aldeles afgjort tage *Gothernes* Parti mod *Romere* saavelsom mod *Hunner*. Aanden maa nemlig ønske *Verdens-Rigets* Undergang, som Betingelsen for Menneske-Livets *folkelige* Fortsættelse, efter Landenes og Tidens Leilighed, men umuelig kan den ønske det *Romerske* Verdens-Rige forvandlet til et *Hunnisk* eller *Chinesisk,* hvorved Ondt kun var blevet værre. Men Partiskheden for *Gotherne* er dog langtfra at være grændseløs, thi Man er sig selv nærmest, og et *Gothisk Verdens-Rige,* hvor klarlig det end havde fordunklet det *Romerske,* vilde dog været til ubodelig Skade, da Menneske-Aanden, naar *det* Kæmpe-Folk, *Gotherne* tilhørde, havde ødelagt sig selv, kun vilde havt Svaghed at sætte mod den dyriske Styrke og Vildhed, som aldrig uddøer. Naar derfor *Gotherne,* under *Ermanrik,* i det *Fjerde* Aarhundrede tydelig røbe Lyst til at indtage hele Verden, og der paa den store Skue-Plads slet Intet findes, som, naar de er enige, kan standse dem, da er det aabenbar *Forsynet,* |A:74som vinker ad *Hunnerne* og *adskiller* Gotherne, saa Aanden med inderlig Deeltagelse, men med den høie Rolighed, som Over-Blikket giver, betragter det store "Gothiske Sørge-Spil", der ligner et "Ragnaroke", hvori alle *Aser* falde, men kun for at opstaae forklarede, i den fra *Hel* tilbagevendte *Balders* Glands.

At slig en Tale maa synes dem bespottelig, der forgude Romerskheden, selv midt i dens Keiserlige Usselhed, er Noget, Menneske-Aandens Talsmænd ei kan ændse, men det klinger vel ogsaa mistænkeligt for somme Andre, og det maa derfor anmærkes, at det, langtfra at være blot Hjerne-Spind og glatte Tale-Maader, kun er en Anskuelse, der udspringer af hine Kæmpers egen Historie, der, som *Jornandes* vidner, ei fandt, deres Høvdinger kunde nøies med noget ringere Hæders-Navn end *Anses* (Aser) eller *Halv-Guder*[31]. Sligt bør heller ikke mere undre Nogen, som har Sands for "Aand", thi det er kun i Videnskabeligheds *Barndom,* Man drømmer om et svælgende Dyb mellem *Poesi* og *Historie,* og finder det daglig

bestyrket ved aandløse Historier og tomme Digtninger, hvorimod vi allerede nu godt kan forstaae, at da Han, som skabde det |US6:598*Udvortes,* skabde ogsaa det *Indvortes,* maatte Han slet forstaaet sin Konst, hvis det Ene ikke svarede til det Andet.

Vist nok har vi ingen fuldstændig *Gothe-Historie,* men vi maae huske, at en *fuldstændig* Historie har intet Folk uden *Jøderne* og de *Christne,* og allermindst kan vi da forlange en Saadan af Gotherne, der, som sagt, langt mere var den *Tydsk-Nordiske* Fylkings djærve For-Trop og Mærkes-Mænd af forskiellige Stammer, end et afrundet Folk. Da nu derhos *Gothernes* Levnets-Løb paa den store Skue-Plads kun var stakket og langt fra at naae Forklarings-Tiden, saa er Alt hvad vi med mindste Føie kan |A:75vente, talende *Mindes-Mærker* om, at *Kæmpe-Aanden* med dem indtraadte paa den store Skue-Plads og skabde et nyt *Tids-Rum* i Verdens-Historien, saa *Gothernes* Undergang er en kæmpemæssig Selv-Opoffrelse ligesom til Udsoning af den romerske Røvers himmelraabende Synd, en Selv-Opoffrelse, der ingenlunde rører os mindre men kun mildere, fordi vi see, at Helten i dette saalidtsom i noget ægte Sørge-Spil var uden Brøde.

De Historiske Mindes-Mærker, et *forgaaet* Folk kan have efterladt sig, er nu enten udvortes kiendeligt Stor-Værk, hvoraf Billed-Støtter høre til de Mindste og et Borgerligt Selskab til de Største, eller det er Skrift, som viser hvad de var og hvad Indtryk de gjorde paa Samtid og Efter-Slægt.

Til det første Slags Mindes-Mærker høre nu unægtelig begge *Rigerne* paa den *Pyrenæiske* Halv-Øe, thi efter *Gotherne* har *Spanien* og *Portugal* ei faaet andre nye Indbyggere end *Morerne,* og de vilde altsaa hersket der endnu, hvis de ikke havde fundet deres Overmand: enten i den knæsatte Gothe-Kæmpe selv, eller i den gamle *Spanier* og *Lusitaner,* gienfødte af Kæmpens Aande og opfostrede under hans Skjold.

I Spidsen for de Skriftlige Mindes-Mærker staae Brud-Stykkerne af den *Gothiske Bibel,* forsaavidt de klarlig vise at *Gothe-Sproget,* (efter *Prokops* Forsikkring det Samme som *Vandalers, Gepiders* og *Alaners*) var, ligesom det *Angel-Sachsiske,* en Blanding af *Tydsk* og *Nordisk,* men med den Forskiel at Tydsken, som hist laae under, var her overlegen. I alle andre Henseender er derimod den *Latinske* Gothe-Krønike af *Alaneren* Jornandes, og den *"Byzantinske* Herodot" *Prokops* Beskrivelse af den Gothiske |US6:599Undergangs-Krig i Italien de Ypperste, da de lære os baade hvad Rolle Folket spillede paa den store Skue-Plads, hvad de troede om sig selv og |A:76hvad deres klogeste Samtidige dømde om dem, men derfor maae vi dog ingenlunde oversee de *Tydske* og *Nordiske* Sagn og Sange, der dreie sig deels om Gothernes *gamle* Helte, *Volsunger* og *Niflunger,* og deels om deres berømteste Konger i det *Fjerde* og *Femte* Aarhundrede: *Ermanrik* (Jormunrik, Jarmerik) og

Didrik (Theodorik, Thjodrik) af *Bern* (Verona); thi de kan aldrig være saa æventyrlige, at de jo give os en paalidelig historisk Efterretning om det *Indtryk,* Gothernes Kæmpe-Færd gjorde paa *Nordboer* og *Tydske* i den fjerne Middel-Alder. At saadan et begeistrende Indtryk paa Efter-Slægten giennem Aarhundreder ikke blot er Kiends-Gierninger men store Helte-Gierninger, der aldrig lykkes Smaa-Sjæle, om de end herske over al Verden og paa Skrømt forgudes af feige Millioner, det maa dog vel *Grækenlands* og *Roms* Historie have lært os, og var det end ikke hidtil Skik i Skolen at anvende det paa Middel-Alderen, maa det dog nødvendig føres i Skik, naar den ei skal beskrives i Mørke, men stilles i sit rette Lys.

Hvor klart det nemlig end er, at med *Christendommen* begynder ikke blot Menneske-Slægtens aandige Hjerte-Tid, men at den er ogsaa Livs-Kraften, som giennem hele Middel-Alderen tænder og nærer den himmelske Ild i Hjertets Helligdom, saa staaer dog *Christus* med sin Martyr-Skare for Verden, som *Olympens Guder* for Grækerne, og først i de *Gothiske Helte* faaer Christenheden sine verdslige *Halv-Guder,* svarende til Grækernes *Herakles* og *Argonauter*. Det kunde Man imidlertid umuelig see, saalænge Man i Verdens-Historien aldeles oversaae *Norden,* og indbildte sig i *Karl* den Store og hans tolv Jævninger, latterlig udsmykkede paa Norsk-Arabisk, at finde Middel-Alderens høieste Idealer, og dog er det først i nærværende Aarhundrede at *Niflunge-Kvadet* (Lied der Niebelungen) og det Bedste af *Tydskernes Helte-Bog* er kommet |A:77for Lyset, medens *Bjovulfs-Drapen,* det Gothiske Helte-Digt, og *Gudruns-Kviderne,* kolossalske Brud-Stykker af det *Gothiske* Sørge-Spil, endnu kun sees af en enkelt Stjerne-Kiger og betragtes ørkesløst som uforklarlige Nord-Lys!

Saameget til Indledning i det første og vidunderligste af Middel-Alderens Fee-Slotte mellem Roms Ruiner, og lad os nu høre, hvad Man endnu i *Gothernes* Dage og strax derefter |US6:600vidste at fortælle om deres dunkle Ophav, deres aabne Færd og glimrende Fald!

Med trende Skibe, saa lyder det *Gothiske* Folke-Sagn hos *Jornandes,* slog *Berig* (Børge) fordum sit Fæste løs og seilede fra Øen *Skanzia* (Skaane eller Skandinavien) Folke-Kuben og Kæmpe-Balgen, lige over til *Veichsel-Mundingen,* gjorde Land-Gang, rykkede frem og indtog *Ulme-Rugernes* Land, som laae ved Strand-Kanten. Han undertvang ogsaa *Vandalerne* og her blev Gotherne siddende til under deres *femte* Konge, *Filimer* (Fjølner?), som førde dem ned til de Skythiske Lande, som de paa deres Sprog kaldte *Ovim* (gauiam ↄ: Auen), hvor de slog *Spalerne* og trængde frem lige til det *Sorte Hav*. Der blev imidlertid Endeel tilbage paa den *Veichsel-Øe,* Vividarierne siden beboede, men de kaldtes *Gepider* eller *Sinker,* fordi de nedstammede fra Mandskabet paa et af *Børges* Skibe, som kom drattende *bagefter,* og disse *Gepider* havde siden

Intet med Gotherne at giøre, førend de under deres Kong *Fastid* udvidede deres Grændser og holdt et stort Slag mod Kong *Oster-Gothe,* som de dog aldeles tabde[32].

Dette, tilligemed Opregnelsen af endeel gamle Gothe-Helte, hvis Navne hardtad alle er saa forskrevne, at de ei kan udtales, udgiør al den Efterretning, Jornandes "efter Gothernes Kæmpe-Viser" har givet os om deres Ophav; men det er Tegn |A:78nok til at den Gothiske Vandring er begyndt fra vort *Norden,* da det i modsat Fald umuelig kunne blive nævnt i deres Folke-Sagn, der nærmest kom fra *Krim,* mellem det *Sorte* og *Asovske* Hav. For Resten lønner det neppe Umagen at bryde sit Hoved med saa kortvillig en *Landnam*-Saga, og vi vil da kun bemærke, at *Ulme-Rugernes* Land sagtens skal betyde *Holm-Gaard* (Holm-rice), da det netop var der, og navnlig i *Esthland,* de Tydske Gother boede[33].

De Gothiske *Halv-Guders* (Asers) Slægt-Register i fjorten Ledd, fra *Gapt* (Gaut) til *Didrik* af Bern, maae vi derimod lægge vel Mærke til, ikke for at modsige *Jornandes,* som selv finder det lidt *fabelagtigt,* men baade fordi *"Gaut"* ganske rigtig er et af de berømte Eddiske Navne paa *Asernes Stam-Fader* (Odin), og fordi vi af de *fjorten* Ledd kan see, at |US6:601Gotherne selv i det Høieste har regnet *tretten* Menneske-Aldere mellem deres Udvandring og Midten af det *Femte* Aarhundrede, hvad særdeles godt passer med, at vi hos Tacitus først under Keiser *Tiber* finde *Gother* i Bevægelse[34].

Hvad *Jornandes* desuagtet fortæller os om *Gotherne* ved det Sorte Hav ei blot før *Augusts* men før *Alexander* den Stores og *Kyri* Dage, maae vi naturligviis springe over, som Noget, han ingenlunde fandt om Gotherne i deres egne Kæmpe-Viser, men læste om *Skyther* og *Geter* i Latinske Bøger, og syndes, burde tages med til Folkets Ære, da *Skyther, Geter* og *Gother* var Romerne Hip som Hap. Dette Spøgeri af Old-Tidens Døde i |A:79Middel-Alderens Krøniker maa imidlertid ligesaalidt forarge som forvirre os, da det var uundgaaeligt, naar de nye Indbyggere i den dannede Verden baade lærde at læse, og følde, de maatte være i Slægt med Fortidens Hoved-Folk, for at fortsætte deres Liv, men var langtfra at kunne giøre en ordenlig Stam-Tavle, saa den *Gothiske* fra *Geterne* er endnu langt rimeligere end den *Frankiske* fra *Trojanerne,* den *Brittiske* fra *Brutus* og den *Skotske* fra *Skytherne.*

Angaaende nu *Gothernes* Forhold til *Romere* og *Hunner,* som udgiør deres egenlige Historie, da er dets Indtrædelse naturligviis ogsaa dunkelt, thi Gotherne skrev dengang ingen Historie, og Romerne maatte blive slaaet tilgavns af dem, før de lærde at skielne dem fra andre Germaner, Skyther og Barbarer; men dog finde vi allerede Kong *Oster-Gothe* gaae over Donau, og strax efter Tyrannen *Decius* falde for *Gotherne* i *Møsien* (Bulgarien) midt i det *Tredie* Aarhundrede[35]. Under *Valerian* finde vi dem ogsaa giøre

frygtelige Vikings-Tog fra *Krim,* baade til *Lille-Asien* og *Grækenland,* men det fortjende knap at bemærkes, naar det ikke udmærkede Gotherne fra de andre Romer-Fiender som *Nordiske Ulke,* thi som *Røvere* var Romerne selv saa kolossalske, at Ingen taaler Sammenligning med dem[36]. Disse Vikings-Tog, der vist gav Stof til mange forgaaede Kæmpe-Viser, tog imidlertid kun en sørgelig Ende for *Gotherne,* thi paa det Sidste, der skal være foretaget med Skibe i Tusind og Folk i Hundrede-Tusind Tal, havde de med Hoved-Styrken gjort Land-Gang ved *Salonik* i Makedonien, men stødte paa Romer-Hæren under |US6:602Keiser *Klaudius,* leed et frygteligt Nederlag, blev afskaaret fra deres Flaade, og omkom hardtad til sidste Mand paa |**A:80**Hjem-Toget tillands over *Balkan*[37]. At nu *Romerne* høilig har overdrevet deres egen Helte-Gierning i den eneste berømte Seier, de vandt over *Gotherne,* det er rimeligt nok, men at den dog, i det Mindste i Forbund med Pesten, der fulgte den i Hælene og rev Keiser *Klaudius* med sig, har været hvad Man kalder afgiørende, det maa Man slutte deraf, at Vikings-Togene holdt op, og en heel *Menneske-Alder* henrandt, før Gotherne igien begyndte at falde Romerne besværlige. Først i *Konstantin* den Stores Dage see vi dem atter byde Brodden, og hvor tvivlraadige de Lærde end er om det Enkelte ved denne Leilighed, seer Man dog godt, Konstantin fandt det raadeligst at slutte Fred og Forbund med dem[38].

Ogsaa herved bidrog *Konstantin* aabenbar til at *forsinke* Romer-Rigets Opløsning, thi just nu fik Gotherne deres store Erobrer, *Ermanrik,* som skal have udstrakt sit Spir ei blot over Landene mellem *Donau* og *Øster-Søen,* men ogsaa over hele *Norden,* og holdt desuagtet troelig Fred og Venskab med Ætten af Konstantin. Det gik saavidt, at selv da efter *Julians* Død hans Frænde *Prokop* greb efter Kronen, understøttede *Gotherne* ham, og skiøndt de derved indvikledes i en Krig med Keiser *Valens,* som tilligemed sin Broder Valentinian beholdt Overhaand i Riget, saa tabde *Valens* dog snart Lysten til at kives med dem og fandt sig i at møde den Gothiske Høvding *Athanarik* paa et Flodd i Donau-Strømmen for at handle om Fred, da *Athanarik* havde forsvoret at sætte sin Fod paa Romersk Grund[39].

Nu er det først vi høre til *Hunnerne,* og den sam|**A:81**tidige *Latiner Ammian,* hvem det tilfaldt at indføre dem i Verdens-Historien, har gjort det paa en Maade, der vel ei kan kaldes smagfuld, men maa, sammenlignet med deres Bedrifter, dog findes dem aldeles værdig. Han skildrer dem nemlig som tobenede Fæ, eller som et Slags Kentaurer med Bukke-Been, der hængde paa Hestene Dag og Nat, som om de var sammengroet med dem, besørgede der alle deres Forretninger baade i Krig og Fred, og nøiedes med at faae Kiødet de aad, |US6:603saa mørt, som det kunde blive under Sadlen. Lige var de op og ned som Stolper, aldrig

skiftede de Klæder, før de faldt af dem i Pjalter, flængede i Ansigtet fra Barndommen af var de saagodt som skiæggeløse, aldeles uden Gud i Verden og uden al menneskelig Følelse af Ære og Skam, af Ret og Uret. Vævre var de imidlertid, saa hvor de foer afsted paa deres stygge Heste, kunde Man knap fæste Øie paa dem, og de var skrappe Bue-Skytter, skiøndt deres Pile kun havde Spidser af Been. De mylrede frem fra Hinsides det *Asovske* Hav, undertvang Alanerne og indvæltede sig paa Gothe-Kongen *Ermanriks* udstrakte Rige, som, skiøndt han var en vældig Krigs-Mand og havde indtaget mange Lande, blev dog nu saa forbluffet, at han dræbde sig selv[40].

Saavidt *Ammian,* og adspørge vi nu *Jornandes,* som aabenbar har havt *Latinerens* Skildring for Øie, hvad han veed meer at fortælle om Sammen-Stødet mellem *Hunner* og *Gother,* da høre vi, Ordet gik, at den samme Kong *Filimer* (Fjølner?) som førde Gotherne til *Krim,* havde landsforviist en Hob Trold-Hexe, som saa i Ørken ved Omgang med urene Aander blev Mødre til de skrækkelige *Hunner*. Disse dværgagtige Vanskabninger, med en Kiød-Klump til Ansigt, med to smaae sorte Prikker, hvor andre Folk har Øine, og med et Tunge-Maal, der knap kunde lig|A:82nes ved et menneskeligt Sprog, nissede nu længe om mellem Moradserne paa hin Side det *Asovske* Hav, som de holdt for uoverkommeligt, indtil engang Nogle af dem, som var paa Jagt, satte efter en *Hind,* der sagtens var en *Hex* af deres egen gamle Familie, thi hun viste dem Vei over et hemmeligt Vadsted, som derved blev Alle vitterligt. Ad den Vei kom nu *Hunnerne* over til andre Folk og hvem de ikke kiøs Livet af, overraskede de tilhest med deres sikkre Pile, saa det ene Folk gav tabt efter det Andet, og Raden kom snart til *Gotherne,* som dengang vel endnu havde den store *Ermanrik* til Konge, men han var ældgammel, over hundrede Aar, og fik desuden snart sin Hel-Sot, lemlæstet af de Rox-Alanske Brødre *Sar* og *Amme* (Sør og Hamder), hvis Syster *Sanel* (Svanhild) han havde ladt sønderrive af Heste, fordi hendes troløse Hosbond gik over til Hunnerne. *Oster-Gotherne* underkastede sig da Hunne-Kongen *Balamir,* men *Vese-Gotherne,* som alt var seilet deres egen Sø, bad |US6:604Keiser Valens om Boliger i Thrakien, som de ogsaa virkelig fik og undgik derved *Hunne-Aaget!*[41]

Her, ved *Gothernes* Indgang i Romer-Riget, maae vi nødvendig standse et Øieblik, skiøndt hverken for at opmaale *Ermanriks* Keiserdom, eller for at trættes med Folke-Sagnet om *Hunnernes* Herkomst; thi selv naar det Bedste er udenfor den dannede Verden, er det dog skjult i Mørket, hvor kun Guddommen kan finde og ingen Pen beskrive det, og det er rimeligt nok, at de Hexe og Meen-Vætter, der var *Hunnernes* første Forældre, boede *Chineserne* langt nærmere end *Gotherne,* uden at de derfor har Noget at klage over Stam-Tavlen. Men *Skils-Missen* hos *Gotherne,* som *Hunnerne* gav Anledning til, er saa vigtig en Sag i Verdens-Historien, at vi maae

stræbe derom at giøre os saa tydelig en Forestilling, som mueligt.

|A:83Man har nu saalænge været vant til at kalde *Ostro-Gother* og *Vese-Gother Øst-* og *Vest-Gother,* og følgelig at slaae Forskiellen hen i Vind og Veir, at allerede *Jornandes,* skiøndt han holder fast ved de gamle Navne, hælder til den Mening, at de forklares bedst af Øst og Vest[42]; men desuagtet maae vi nødvendig forudsætte en langt dybere Grund, da den ene Gothe-Stammes *Forbund* med *Hunnerne* og den Andens *Afsky* for dem, der indvikler og løser den store Knude i et Verdens-Drama, umuelig kan være grebet af Luften. Ladende derfor de tvivlsomme Navne staae ved deres Værd, vil vi først bemærke, at Romerne adskildte Gotherne med to Andre, som de sikkert fik fra dem selv nemlig: *Gridunger* og *Tirfinger,* og dernæst, at hver Stamme havde sin egne *Konge-Slægt:* Ostro-Gotherne *Amaler* (Helte-Bogens *Amelunger*) og Vese-Gotherne *Balther* (Baldere)[43]. Naar vi nemlig hertil lægge, at saavel Gothernes *Blandings-Sprog* som deres ældste Bo-Pæle omkring Øster-Søen henpege paa *Tydskland* og *Norden,* da kan vi neppe feile i den Slutning, at hos *En* af Stammerne har det *Tydske* og hos den *Anden* det *Nordiske* Element havt Over-Vægten. Under denne Forudsætning falder det strax i Øinene, at *Ostro-Gotherne* maa være den *Tydske* Stamme, thi *Amelungen Didrik* af |US6:605*Bern, Hunne-Kongens Ven* og Høire-Haand, er aabenbar *Tydskernes Gothe-Helt,* og da *Ermanrik* dog havde for stort et Ry til reent at glemmes, stille de Tydske Sangere ham i Spidsen for den anden *Gothe-Stamme* og lade ham overvindes af *Didrik* i det store *Ravenna-Slag*[44].|A:84Her, hvor *Vittik* (den Gothiske Tusind-Konstner *Vølunds* Søn *Vidrik)* slaaer to af *Attilas* Sønner, som er *Didrik* betroede, kæmper ogsaa baade Kong *Frode* af *Danmark* og alle *Nordens* Folk ligeop til *Grønland* for *Ermanrik,* og saa ubetydelig det end i alle Henseender er, hvordan en Tydsk Mester-Sanger skifter Lodd og Lykke mellem to *Gothe-Konger,* hvis Mellem-Værende, et heelt Aarhundrede, vel maatte forebygge Slags-Maal, saa klart viser det dog, at *Tydskerne* ansaae *den* Gothe-Stamme, der stod fiendtlig mod *Attila* for *den Nordiske,* og den der holdt *med ham* for den *Tydske*.

Om dette nu kan tjene til at kaste Lys paa *Gothernes* følgende Historie, er vist nok et andet Spørgsmaal, men Orden er dog immer en god Ting, og det eneste Historiske Grund-Lag for *Ravenna-Slaget* mellem *Gothe-Kongerne* er aabenbar det paa *Mury-Fælleden,* hvor *Ostro-Gotherne* var *Hunnernes* Støtter og *Vese-Gotherne* deres *Bane-Mænd*.

Dog, der løb meget Vand til Strande og flød meget Blod i Strømme, før *Gotherne,* som skildtes ad ved *Donau,* stødte sammen ved *Marne,* og før vi med Vese eller *Vise-Gotherne* (Viserne) flygte fra *Hunnerne,* maae vi med et Par Ord berøre deres *Christendom*. Da nemlig *Christenheden* udelukkende er Menneske-Historiens

Skue-Plads i *Middel-Alderen,* maa det endelig bemærkes, at de *Vise-Gother,* som nu fik Bo-Pæle i Romer-Riget, havde alt enstund været christnede og fik ved denne Tid en Oversættelse af *Bibelen* paa Moders-Maalet af deres Biskop *Ulfilas*[45]. Da der allerede under *Konstantin* den *Store* nævnes en *Gothisk* Biskop, har Christendommens fri Udbredelse ventelig hørt til Forbundet med ham, men vi kan her hverken indlade os videre derpaa, eller |A:85paa de Lærdes Trætte om, hvorvidt Gotherne fra Først af blev christnede af *Orthodoxe* eller af *Arianske* Præster, da det i begge Tilfælde er sikkert nok, baade at *Ulfilas* læmpede sig efter den *Arianske* Keiser Valens, og at *begge* Gothe-Stammerne selv efter deres Nedsættelse i Romer-Riget vedblev at være Arianer. *Dette* er derimod vigtigt, thi det hørde til |US6:606Gothernes ulykkelige Stjerne, som voldte deres Undergang, ingenlunde blot ved den Modsætning de derved kom i til Vester-Ledens Indbyggere, men især ved den Kulde, hvormed de Arianske Præster behandlede Troens Grund og Hjertets Dybheder.

Da nu de Christnede *Vise-Gother,* under *Fridgiern* og *Alavif* (Aleif), bad Keiser *Valens* om Forlov til at nedsætte sig syden for Donau, see da, siger den *samtidige* Ammian, var Man i *Byzants* tosset nok til at tænke, at disse arrige *Romer-Fiender* ved Flytningen kunde forvandles til trofaste Venner og blive Rigets Værn. Nu strømmede da Barbarerne saaledes skareviis over Donau, at *Skriverne,* som stod og skulde tage Tal paa dem, maatte snart opgive det utaknemmelige Arbeide, medens Romerne selv omhyggelig sørgede for, at ikke en Eneste af Rigets Ødelæggere, om han end laae i sidste Aande-Dræt, skulde lades tilbage. Men da Man saa havde faaet hele den uhyre Vrimmel sat over Floden, bar Man sig lumpent ad med dem, lod dem sulte fordærvet og solgde dem kun alt det *Hunde-Kiød,* Man kunde opdrive, i saa dyre Domme, at Man tog en smuk Slave for en død Hund. Denne smukke Handel drev den Romerske Feldt-Herre *Lupicin* og de andre Høveds-Mænd selv, hvorved de bragde Gotherne til Fortvivlelse, og Uveiret brød snart løs i Anledning af et Giæste-Bud Lupicin gjorde for Gothe-Høvdingerne, *Friedgiern* og *Aleif,* i *Marcianopel* (nærved Missjuri). Hoved-Styrken af det *Gothiske* Følge, som maatte blive udenfor Stads-Por|A:86ten, kom nemlig i Strid med Indbyggerne om Levnets-Midler, og da *Lupicin,* halvfuld og halvsovende, hørde det, lod han strax alle Gothe-Høvdingernes Drabanter nedsable. Rygtet herom kom snart til Gotherne udenfor Byen, som da tænkde, Man lod vel Høvdingerne selv drikke samme Skaal, og stormede derfor rasende frem, hvorover *Lupicin* blev saa ællevild, at han lod *Fridgiern* og *Aleif* fare frit, for, som de foregav, at berolige Gemytterne. Paa en Maade gjorde de det nu vel ogsaa, thi Barbarerne tog imod dem med Fryde-Raab i høien Sky, svang sig til Hest og foer afsted fra Byen, men snart hørde Man Luren drøne fra

alle fire Verdens-Hjørner, hele Gothe-Folket foer i Harnisk med flyvende Faner og slog *Lupicin,* som vovede sig ud imod dem, aldeles af Marken. Til al Ulykke laae der nu ogsaa endeel *Gother,* under *Kold* og *Sverre* (Sueridus et Colias), som længe havde staaet i Romersk Tjeneste, i Vinter-Leir ved *Adrianopel,* thi da Man, for en |US6:607Sikkerheds Skyld, vilde forlægge dem til Asien, gjorde de sig opsætsige og da Man vilde tvinge dem med Magt, plantede de Oprørs-Fanen og forenede sig med *Fridgiern*[46].

Saasnart Keiser *Valens,* som dengang opholdt sig i *Antiochien,* fik Tidende herom, lavede han sig vel til at komme selv, men sendte dog *Profuturus* og *Trajan* med en Deel Tropper forud, og disse Høvdinger var saa hidsige, at de angreb *Gotherne* i deres runde Vogn-Borg, hvorved Romerne vel ikke mistede saa mange Folk som Fienden, men tabde dog Modet, og indsluttede sig i *Marcianopel,* overladende *Gotherne* ikke blot Val-Pladsen men hele det aabne Land, som nu blev frygtelig udplyndret og ødelagt[47].

Endelig kom *Valens* selv og vovede ved *Adrianopel,* i sin Ubesindighed, et Hoved-Slag med *Gotherne,* |A:87men det faldt saa ulykkeligt ud, at der i hele den Romerske Historie er Intet at ligne det ved uden Nederlaget ved *Cannæ;* thi Meer end de to Tredie-Dele af Romer-Hæren blev liggende paa Val-Pladsen, med 35 Oberster (Tribuner) og Generalerne *Sebastian* og *Trajan,* og Keiseren selv enten faldt i Slagets Tummel uændset, eller blev, som Andre vil, indebrændt af nogle Gother i en Hytte, han var tyet til, saa han fik i alt Fald ingen anden Lig-Begængelse end den frygtelig majestætiske, Nederlaget gav ham[48].

Dette mærkværdige Slag, der tilintetgjorde den sidste Hær, som med mindste Skiel kunde kaldes *Romersk,* og gav Gotherne Spydstage-Ret over Riget, stod Aar 378, mellem Løvens og Jomfruens Tegn (som Ammian sirlig udtrykker sig), og havde *Gotherne* forstaaet sig det Mindste paa *Beleirings-Konsten,* vilde sagtens ei blot *Adrianopel* men selv *Konstantinopel* faldet i deres Hænder; men nu sagde *Fridgiern* med Rette, det var ikke værdt at løbe Panden imod Væggen, og da hans Folk desuagtet vilde prøve deres Lykke, fik de det at føle. Saa skulde det være, thi *Byzants* havde endnu et *Aartusinde* tilgode, og saamegen Krigs-Konst, som *Vest-Gotherne* behøvede, hvor de skulde hen, lærde de nu snart af *Spanieren Theodos* den *Store,* den sidste *Krigs-Mand,* der beklædte Verdens-Thronen!

Theodos, der selv havde opsvunget sig ved Tapperhed, vidste nemlig godt at skiønne paa *Gothernes,* og saasnart |US6:608han derfor havde indgydt dem en Smule Ærbødighed, overøste han dem med Æres-Beviisninger, saa selv den gamle Hedning *Athnarik,* som havde forsvoret at sætte sin Fod paa Romersk Grund, og havde med sine Trofaste vanket om mellem Bjergene paa hiin Side *Donau,* medens *Fridgiern* thingede og sloges med *Valens,* selv han glemde

|A:88nu sin Eed over den tappre Keisers venlige Indbydelse og giæstede ham i *Byzants,* hvor han blev fyrstelig modtaget, fandt at Keiseren var en *"Gud paa Jorden",* døde og blev kongelig begravet! Som en Følge heraf traadte *Gotherne* skareviis i Keiserens Tjeneste, saa han fik en heel Krigs-Hær af dem, hvormed han overvandt alle sine Med-Beilere og samlede for sidste Gang det store Verdens-Rige[49].

Saaledes syndes da *Vest-Gotherne* udkaarede til det *Byzantinske* Riges Liv-Vagt, og paa en Maade blev de det virkelig ogsaa for Aarhundreder, thi de udgjorde den berømte *Væring-Trop* (Forbunds-Folket), indtil deres Nordiske Frænder afløste dem; men saa stille kunde det dog umuelig gaae af, og tænkde *Theodos,* de vilde være blinde Redskaber i Haanden paa Galleren *Rufin* og Vandalen *Stilke,* som han satte til sine Keiser-Børns Formynder, da tog han mærkelig Feil. Det undrer os derfor ikke at see *Gotherne Gainas* og *Alarik* (Alrik) nærved at afløse baade *Arkad* og *Honor,* men vel er det mærkeligt, at det ogsaa var *Gothisk* Troskab og Rimelighed der reddede dem. Da nemlig Væringe-Høvdingen *Gainas,* mod hvem *Arkad* ei turde mukke, gjorde Opstand, var det kun en trofast Gothe, *Frode* Hedning (Frauita), der mægtede at kue ham[50], og Vest-Gothernes Nøisomhed under *Alrik* og *Adulf* er hardtad mageløs.

I hvad Ærinde Baltheren (Balderen) *Alrik,* med Kiernen af Vest-Gotherne, egenlig kom til *Italien,* er vanskeligt at sige, da Man derom har modsigende Efterretninger, og det slet ikke kunde undre os, om han kom selvbuden, for at iagttage Gothernes Tarv ved Vester-Ledens Deling, som nu øiensynlig skulde gaae for sig. Hans og hans Eftermands hele Adfærd passer imidlertid bedst med den Efterretning, at han |A:89var ordenlig indkaldt af Keiser *Honor* og *Stilke* for at kue Oprørerne og de over Rhinen indtrængende Barbarer; thi først efter *Stilkes* |US6:609Mord, og *efter* et haanligt Afslag paa en ydmyg Bøn om Bopæle, see vi ham gribe til Sværdet. Medens nu Barne-Keiseren *Honor,* som et egensindigt Barn, sad og kukelurede i det uindtagelige *Ravenna* og drillede Gothen, han ei turde møde, gik *Alrik* mod *Rom,* og da Byens Sendebud gav ham at betænke, at hvis han ikke fandt sig i Billighed, foer alle Mand i Harnisk, da slog han en høi Latter op og sagde: velan! jo mere Græs, desbedre Slæt, men hvad Billighed angaaer, da vil jeg nøies med alt jert Sølv og Guld og Løsøre og saa de *fremmede* Trælle. Men hvad beholde saa vi, sagde Gesandterne; *Livet,* svarede Gothen, og da Budene kom igien med den Beskeed, var der vel Endeel, som meende, at naar Man bragde *Roms* gamle *Guder* et høitideligt Offer, frelste de nok deres Kiæledægge fra Barbarerne; men Ingen turde dog foranstalte det, og Man beed da i det sure Æble at offre Gothen 5000 Pund Guld, 30000 Pund Sølv, 4000 Silke-Kofter, 3000 røde Skind og 3000 Pund Peber[51]. Hvad imidlertid en Steen maatte

græde over, siger Kviriten *Zosimos,* var at Man ikke blot for at bringe Alt tilveie, berøvede Guderne deres Smykker og lønnede saaledes Stadens Beskiærmere med den sorteste Utaknemmelighed, men Man tog endogsaa og smeltede Somme af dem. Blandt disse var *Tapperheden* (virtus), saa det er intet Under, mener *Zosimos,* Man siden ei saae Spor af den hos Romerne, men vi, som, iblandt Andet, veed, den var smeltet længe før de thingede med *Gothen,* maae vel smile ved hans Troskyldighed[52].

Istedenfor nu, da en Anden (Soldaten Konstantin) havde|A:90opkastet sig til Keiser i *Gallien* og *Brittannien,* og han selv ei turde vove sig ud af *Ravenna,* at modtage *Alriks* gientagne Tilbud om Fred og Forbund paa billige Vilkaar, idensted erkiendte *Honor* Oprøreren for Keiser, forsvor at slutte Fred med *Alrik* og hvervede *Hunner* til at slaae ham[53]. Nu syndes *Alrik,* den læmpeligste Maade var at udnævne en anden Keiser, som vilde være rimelig, og det gjorde han, til ikke liden Betuttelse for *Honor,* som nu gierne vilde dele halvt med Skabningen af ham, han ikke vilde skiænke en Øde-Mark ved Donau; men den *Attalus, Alrik* havde gjort til Keiser, var ligesaa dorsk og egensindig som den Anden, saa *Alrik* fandt det raadeligst at afsætte ham igien og prøve om *Honor* ei var blevet klog af Skade. Det var han imidlertid ikke, og nu først |US6:610erklærede *Alrik* ham aaben Feide, indtog og plyndrede Rom[54], men selv dette gjorde han med en Ædelmodighed og dyb Ærbødighed for Alt hvad der hørde *Christus* til, som den samtidige *Latiner Orosius* ei noksom kan beundre[55].

Nu tænkde *Alrik* for Alvor paa visse Værelser, men overraskedes af Døden i Nedre-Italien, hvor han lavede sig til at indtage *Sicilien* og *Nord-Afrika,* og fik sit Hvile-Sted paa Bunden af Floden *Busento* (ved Cosenza), som Gotherne afledte, mens de nedsænkede Kongens Lig og hans bedste Klenodier[56].

Efter *Alrik* besteg hans Kone-Broder *Adulf* det Gothiske Høi-Sæde, og ham synes *Honor* dog endelig at have indrømmet Bopæl i *Gallien,* naar han paa egen Fare vilde see til at rense dette Land og *Spanien* fra Oprørere og indbrudte Barbarer. I alt Fald gik *Adulf* til *Gallien,* |A:91hjalp Keiserens Feldt-Herrer og nøiedes selv med *Guienne* og *Languedoc,* hvor *Narbonne* blev hans Yndlings-By, blandt Andet fordi *Theodos* den Stores Daatter, Prindsesse *Placidia,* hvem han havde ført med som Gidsel men behandlet med ridderlig Ærbødighed, her endelig belønnede hans Kiærlighed og blev hans Dronning. Dette *Adulfs* Kongelige Bryllup (ved Jule-Tid 413) kan Man see, har gjort megen Opsigt i Verden, og det med Føie; thi Man saae her ikke alene *Gothe-Kongen* i *Romersk* Dragt, men saae ham i Spidsen af 50 Unger-Svende, der med begge Hænder øste Guld og Ædel-Stene i Skiødet paa den Romerske Prindsesse, der, som en fortørnet Gudinde, modtog til Sone-Offer hvad Kæmpen ranede i Tempel-Staden. Det urimelige Ægteskab lykkedes imidlertid ikke,

thi vel fødte *Placidia* snart en Gothisk *"Theodos",* men han døde i Svøbet, Adulf faldt snart ved et Snigmord (415), og *Placidia* kom tilbage til *Rom,* hvor hun blev Moder til *Valentinian* den Tredie og Rigs-Forstanderske i hans fleste Dage, der falde sammen med Hunne-Kongen *Attilas*[57].

Denne Rim-Thusse i Dværge Stil, med det sortsmuttede, glatte Ansigt, det tynde Skiæg og de smaa gnistrende Øine[58], er nu, efter *Alriks* og *Adulfs* Fald, det Eneste, der paa den |US6:611store Skue-Plads tildrager sig Opmærksomhed, og skiøndt det langt mindre vidner om hans Storhed end om Tidens Usselhed, at Gesandtskaber fra *Rom* og *Konstantinopel* mødes i denne Kosak-Hetmans Leir mellem *Sau* og *Drau,* som i den store Konges Gaard, til hvis Gunst al Verden maa beile, saa vilde det dog aldrig skeet, naar ikke *Attila* havde været *sin* Tids *Napoleon.* Med *Krigs-Gudens* Sværd, som en *Ungersk* Bonde havde hittet til ham, haabede han ogsaa virkelig at indtage hele Verden, og |A:92Udsigterne var særdeles gunstige, da *Vest-Gotherne* syndes at ville slaae sig til Ro ved Pyrenæerne, og hardtad alle andre bekiendte Krigs-Folk, med *Øst-Gother* og *Gepider,* stred under det *Hunniske* Banner, medens to Børne-Børn af Theodos den Store (Valentinian den Tredie og Theodos den Anden) legede med Kronerne i Rom og Konstantinopel. For vore Øine synes imidlertid *Attila* at have forsømt det gunstige Øieblik til at reise en fast *Mogolisk* Verdens-Throne midt i Europa, thi længe nøies han med at reise den aarlige Skat, Byzantinerne gav ham, fra 200 til 2000 Pund Guld og at foreskrive begge Keiserne Smaa-Love, men at det hverken var af Ædelmodighed eller af Frygt for Rigets egen Styrke, det har Konst-Taleren (Sophisten) *Priskos* klarlig viist os, i den mesterlige Beskrivelse af Hunne-Kongens Gaard, der som en Levning af hans forsvundne *"Gothiske Historie",* er kommet til os. Samme *Priskos* hørde nemlig selv til Et af de mange Gesandtskaber, den Byzantinske Keiser skikkede til *Attila,* for at smigre hans Forfængelighed, slukke eller rettere nære hans Guld-Tørst og formilde hans Vrede, og tager end Hunne-Hoffet sig ikke nær saa prægtigt ud i Sophistens lune Beskrivelse, som i den Tydske Mester-Sangers varme Skildring (Ezels Hofhaltung), saa fristes vi dog intet Øieblik til at tvivle om, at Grækeren jo baade malede efter Naturen og forstod sin Konst. Medens vi nu maae overlade det til *Attilas* og *Folke-Vandringens* Monographer at benytte dette kostelige Brud-Stykke heelt og holdent, hvad for længe siden burde være skeet, vil vi holde os til Gjæstebudet i *Attilas* Træ-Slot paa Høien (ventelig paa Hedning-Bjerget ɔ: *Heidenberg* ved *Eisenstadt,* hvor Sagnet lægger det), thi der see vi ham klarlig i al hans Glands. Guld-Kar og Sølv-Kar flyde paa Bordene og Hunne-Adelen skinner af samme Metaller, men stolt sidder Kongen i Midten paa sin Løibænk med Bæger og |A:93Brikke af Træ, |US6:612udmærkende sig i alle Maader, som *Napoleon* i sit glimrende Følge, ved dobbelt

afstikkende Tarvelighed. Skjalde træde ind og besynge hans Herrefærd, saa mange Øine funkle og mange Taarer trille, Hof-Narren kommer (som i *China*) derefter, og Huset ryster af Skogger-Latter, men ved dette, saalidt som ved Vinen, enten slaaer *Attila* et Smil eller forandrer en Mine, saa var hans lille Søn ikke kommet ind, hvem han klapper mildt paa Kinden, fordi Spaamændene har lovet, han skal ligne sin Fader, da maatte Man troe, der var slet intet Menneskeligt hos ham. Den stakkels Blaamand (Maurusier) *Zerkon,* hvis Kone Hunnerne har taget, mens han foer deres Ærende, venter da kun forgiæves i et muntert Øieblik at finde Øren-Lyd og Ret hos Kongen, han bliver kun til Latter ved at brække paa alle de tre Sprog, *Hunnisk, Gothisk* og *Ausonisk (Italiensk),* der tales i Leiren, og var det ikke for denne Mærkeligheds Skyld, havde vi ikke engang her kunnet ændse ham, thi at Bønner ikke rørde Hunne-Kongen, og at han, der knap vidste Tal paa sine Koner og nys havde holdt Bryllup med sin egen Daatter, ingen Forestilling havde om et ordenligt Ægteskab, det følger af sig selv[59].

Midt i det *Femte* Aarhundrede var det da først *Attila,* med alle fem Fingre greb efter Verdens-Kronen, sættende sine femgange Hundrede-Tusinde i Bevægelse, dog ikke, som Man skulde ventet, mod *Konstantinopel,* der just nu havde faaet en Keiser (Marcian), som nægtede ham Skat, ja ikke engang lige mod *Rom,* men over *Rhinen* til *Gallien,* hvor Barbarerne alt saalænge havde holdt deres Stævne-Møder, at Man skulde tænke, der var intet Fristende meer for en Hunner. Denne uformodenlige Vending bestyrker unægtelig den Efterretning, at det egenlig var *Vest-Gother*|A:94*ne,* Toget gjaldt, og hvor ubetydelige de end kan synes os, naar vi skatte det *Tolosanske* Rige efter Alen-Maal, havde *Attila* dog sikkert den Følelse, at *de Gother,* som lod haant om at sidde under Hunnernes Vinger, var *Kæmperne,* der maatte fældes, før det var sikkert at røre ved Krysterne, som bagefter faldt af dem selv.

Dog, skiøndt *Attila* saa dybt som mueligt foragtede Keiser *Valentinian,* var det dog ingenlunde Tilfældet med Keiserens Feldt-Herre *Aetius,* en Fremmed (som det synes en Gothe) paa Fædrene-Side, der ved sin Tapperhed havde opsvunget sig fra den nederste Hylde, havde enstund som Gidsel fulgt |US6:613Hunne-Leiren, og giennem mange Aar nydt den tvetydige Ære at regnes blandt *Attilas* ypperste Venner[60].

Samme *Aetius,* vidste Attila, stod i Marken med en vældig Hær af *Franker, Burgunder* og allehaande Tydske og Nordiske Folk, som enten slet ikke eller kun nødig stod under *Hunnerne,* og derfor var det ham en Hoved-Sag, at sætte Splid mellem *Romere* og *Vest-Gother* til han havde faaet Bugt med En af Parterne. Hertil var der saameget bedre Udsigt, som Ravenna-Hoffets Nederdrægtighed og Troløshed aldrig havde tilladt det Venskab, Vest-Gotherne attraaede, at slaae Rødder; men til Hunne-Kongens Ulykke og hele

Verdens Held, vidste imidlertid den Romerske Statholder i Gallien, *Avitus,* høit anskrevet hos *Alriks* Ætmand *Thjodrik,* som da beherskede *Vest-Gotherne,* at mægle Forlig mellem ham og *Aetius,* saa de betimelig forenede deres Styrke, og derved fortjende *Avitus* aabenbar ei blot det usle Purpur, han siden ved Gothernes Bistand et Øieblik bar, men den Navnkundighed i Verdens-Hi|A:95storien, hans Sviger-Søn, Digteren *Sidonius,* dristig nok lovede ham[61].

Til *Orleans* kom *Attila* uden Modstand og stod just paa Nippet at tage Staden med Storm, da den forbundne Hær kom til Undsætning og nødte *Hunne-Kongen* til at trække sig tilbage over *Seine,* men nu slog han Leir med sine Hundrede-Tusinder paa de saakaldte Catalauniske Marker eller *Mury-Fælleden* mellem *Troyes* og *Chalons* i Champagne. Her stod da (ved den 308de Olympiades Begyndelse omtr. 452) det mærkværdige Slag, som frelste den dannede Verden fra Hunne-Regimentet, og *Attilas* Spaamænd fandt Varslerne saa uheldige, at den eneste Trøst over Nederlaget, de turde give deres Herre, var at *"Hoved-Manden"* i den fiendtlige Hær skulde falde, hvorved *Attila* naturligviis tænkde paa *Aetius,* i hvem han saae sin farligste Modstander og bittreste Fiende. For nu dog at giøre Nederlaget saa kort som mueligt, nølede *Attila* med at begynde Slaget til ud paa Efter-Middagen, men derved fik *Vest-Gotherne* Leilighed til at bemægtige sig Høiderne, og da Slaget med rasende Forbittrelse fortsattes midt ind i den sorte Nat, blev hverken Pinen kortere eller Blod-Badet mindre. Hvorvidt det nu er bogstavelig sandt, enten at der faldt 150000 Mand, eller at en lille Bæk, der løb over Val-Pladsen, blev af |US6:614Blod til en stor Aa, derom er det nu meget for silde at trættes; men det er store Ting, at vi veed, saaledes sagde Folk som selv var med i deres unge Dage og tænkde graahærdede kun med Gru tilbage paa den Dag, da alle som tørstede drak af det røde Hav. *Ost-Gotherne,* med deres Høvdinger *Volmer, Vimmer* og *Ditmer,* havde *Attila* stillet mod deres Frænder *Vest-Gotherne,* sagtens med den Tanke, at naar *Gotherne* havde ødelagt |A:96hinanden, da spillede *Hunnerne* Mester, og det var en haardnakket Kamp, hvori vel Vest-Gotherne omsider vandt, men mistede deres tappre Kong *Thjodrik,* uden at Nogen kunde sige for vist, om han styrtede med Hesten og traadtes ihjel, eller han fældtes af Svogeren til *Jornandes* Olde-Fader: den Ost-Gothiske Prinds *Andag*[62].

Attila havde trukket sig tilbage til sin befæstede Leir, hvor han, omringet af Seier-Herrerne, lod Sadler opstable til et Baal i Nøds-Fald, men Romere og Vest-Gother var ogsaa matte, saa de vovede ikke at storme, og deres Forsæt at udhungre *Attila* tilintetgjorde *Aetius* ved at raade *Thjodriks* Søn *Thorismund* at skynde sig hjem, før hans Brødre spurgde Faderens Fald og bemægtigede sig Riget. Hvad enten han nu gav det gode Raad for gammelt Venskabs Skyld, eller fordi han meende, Man kunde ligesaa snart trænge til *Hunner*

som til *Gother,* saa frelste han *Attila,* der vel enstund holdt det for et Krigs-Puds, at Fienden forsvandt, men mærkede dog endelig, han havde Veien for sig og drog nu bort, i det Forsæt at komme snart igien og hevne Skade[63].

Hvor vi imidlertid atter møde *Hunne-Hæren,* er ved *Aqvileias* Porte (ligeoverfor *Triest),* hvor der ligesaalidt var Fare for at støde paa *Aetius,* som paa Vest-Gotherne; thi denne sin Thrones sidste Støtte havde Keiser *Valentinian,* i Mellem-Tiden, selv paa en løs Mistanke ryddet af Veien. Forstod nu end Hunnerne sig kun slet paa Beleirings-Konsten, saa synes *Attila* desbedre at have forstaaet sig paa Fugle-Skrig; thi just som han rykkede op med Hunne-Hæren, der var kied af Lange-Legen, saae han endeel Storke føre deres Unger bort fra Taarnene paa Muren og giættede sig deraf til Stadens Ulykke, som ogsaa snart paafulgde, thi et Stykke Muur styrtede ned, Borgerne var blevet |A:97trygge, Hunnerne brød ind og nøiedes ei med |US6:615at plyndre og myrde, men ødelagde i Bund og Grund den trodsige Stor-Stad, dengang Roms Medbeilerske[64]. Ogsaa *Roms* Porte nærmede sig nu den Frygtelige, men da alle Barbarerne stod i den Tro, som Romerne naturligviis ivrig bestyrkede dem i, at *Alrik* havde faaet saa brad en Død, fordi han forgreb sig paa den *hellige Stad,* saa stod *Attila* i Beraad med sig selv, om han vilde spille det høie Spil, og *Roms* Biskop, den gamle, ærværdige *Leo,* kom da ret som han var kaldet, i Spidsen af sit Præsteskab og bad ydmygelig for Staden. For første og sidste Gang i sit Liv spillede Hunne-Kongen den Ædelmodige og lod sig bevæge til at skaane Staden, men, for at Ingen skulde tænke, han var blevet et andet Menneske, svor han en høi Eed, at dersom ikke Keiseren sendte ham sin Syster *Honoria,* der selv havde beilet til ham, og gav hende et standsmæssigt Udstyr, da kom han igien og gjorde reent Bord[65]. Med dette gode Forsæt og med et umaadeligt Bytte drog nu Attila hjem, og mens Man tvistes om, hvorvidt han næste Sommer gjorde et nyt Tog mod *Vest-Gotherne* og blev slaaet af dem ved *Loire,* som *Jornandes* melder, er det en afgjort Sag, at Døden forhindrede ham fra at giæste Italien meer, og hans Helsot skal have været en pludselig *Blod-Styrtning,* han fik om Natten efter sit Bryllup med den skiønne *Ildiko*[66].

Saaledes endte da denne Døds-Engel sin blodige Bane, og naar Somme af vore Lærde formode, vi i ham vilde beundre En af Verdens ypperste og ædleste Helte, hvis han ikke havde havt det Uheld, kun at skildres af sine *Avinds-Mænd,*|A:98da skal vi huske, at han og hans Hunner ene og alene maae tilskrive sig selv dette Uheld; thi havde de benyttet "deres Time" til at giøre, lære og grunde Noget, der i den dannede Verden var værdt at mindes, da vilde de derved upaatvivlelig sikkret sig et tilsvarende Efter-Mæle; men kunde eller vilde de ikke giøre Andet end Ondt, og levede de blot for Øieblikket, da optog de deres Roes, mens de udtømde deres Kraft, og har hos Efter-Slægten, som de foragtede, og hos

Menneske-Aandens nyskabte Folk, som de stræbde at kvæle i Fødselen, kun Utak tilgode! Med saameget mere Ret afvise vi hver Hunne-Klage, som *Middel-Alderens* Digte vise, der fattedes ikke paa Folk, |US6:616hvem *Attilas* Glimmer blændede, men kun paa Sagn om store og ædle Træk hos den Frygtelige; om hvem tvertimod det eneste Skrift-Folk, der har sat en Ære i at nedstamme fra *Hunnerne, Ungarerne* nemlig, fortælle os, at hans Kongelige Vaaben var en kronet Rov-Fugl og Titelen, han førde: Attila, Bendekucz Søn, den store *Nimrods* Ætmand, af Guds Naade *Hunners, Gothers* og *Daners* Konge, Jordens Skræk og Herrens Riis[67].

Hunnerne, fortæller *Jornandes,* gjorde deres Helt en prægtig Lig-Begængelse, med Ridder-Spil og Giæstebud omkring Lig-Baaren, og med en Lovsang, der paa det Tørreste udtrykde, at *Attila,* Mundzuks Søn, havde været den Største af alle Hunne-Konger, de tappreste Folks Herre, som med mageløs Vælde undertvang baade *Skyther* og *Germaner,* gjorde Romerne skatskyldige, og havde selv i Døden Lykken med sig, da hverken Fiender fældte eller Venner sveg ham, men han endte lystig uden al Pine! Derpaa begrov de ham i Stilhed om Natten, med de Fiende-Vaaben, han *selv* tog, med et prægtigt Ride-Tøi og andet Mere, lagt i en tredobbelt Kiste af *Guld* og *Sølv* og *Jern*[68].

|**A:99***Hvor* han jordedes, veed Ingen, thi alle Graver-Karlene slog Man ihjel, men der giættes paa Egnen omkring *Jass-Bereny* i *Slavonien,* hvor Man har fundet et Guld-Horn med Billed-Skrift, som giælder for *Attilas*[69]. For sin Thrones Støtter skal han have holdt *Gepider*-Kongen *Ardrik* og *Ost-Gothen Volmer,* og vist er det, at han maa takke *Gotherne* for sin poetiske Udødelighed, thi det ægte *Chinesiske* Ligvers, som dog ogsaa kun findes i Gothe-Krøniken, forplantede vist ikke hans Priis, og naar Skjaldene kvæde om *"Ezel* og *Atle* Hunne-Konge", da er det kun enten som *Didrik* af *Berns* Beskytter eller som *Niflungernes* lumske Svoger og grusomme Bane. Det Første er mere den *Tydske* og det Andet den *Nordiske* Betragtning af ham, og ligesom Man sporer hans Dronning *Kerka* (hvem *Priskos* fandt siddende paa Gulv-Teppet at holde sine Terner i Arbeide) i *Atles* Frille *Herka* (Tydskernes Fru Helcke), saaledes gienkiende vi ogsaa i *"Ildiko"* hans Valkyrie (Gud-Run og Grim-Hild) om hvem baade *Niflunge-Kvadet* og de Eddiske *Atle-Viser* dreie sig.

|US6:617*Attilas* Sønner indbildte sig vel, de var hans Arvinger, men hverken kunde de forliges om Rangen, heller ikke var det mere venteligt, at *Gother* og *Gepider* skulde kæmpe for dem, end at de, *Napoleon* gav Kroner og Marskalk-Stave, skulde sværme for "Kongen af Rom", saa det er i sin Orden, at begge Thronens Støtter faldt fra, saasnart Herskeren var borte, og da *Ost-Gothen Thjodrik* i Verdens-Historien unægtelig er Hunne-Kongens *nærmeste Efter-*

Mand (hvorfor Sagnet ogsaa har gjort dem samtidige), saa vende vi os uden videre til ham, og kaste blot et Blik paa Italien, for at see, hvad han der fandt for sig[70].

|A:100Keiser *Valentinian* faldt omtrent paa samme Tid som *Attila,* myrdet af en vis Okyl (Eigil), der havde tjent *Aetius*[71], og nu, da *Theodos* den Stores Slægt var aldeles uddød, var der slet intet i Veien for, at hver Strids-Mand tog sin Part, naar de blot kunde enes om Delingen. *Britannien* var ogsaa for længe siden opgivet og havde alt fra Norden faaet sit ny, Angel-Sachsiske, Herskab, *Nord-Afrika* besad *Vandalerne* upaatalt, og kun *Vest-Gothernes* Beskedenhed, som heller vilde være Keiserens Bunds-Forvandte end deres egne Herrer, vedligeholdt endnu et Skin af Romer-Herskab i *Gallien* og *Spanien,* hvor der dog mylrede af Barbarer. Det var da egenlig kun *Italien,* der trængde til nyt Herskab og maatte smertelig savne det, mens den *Thjodrik* voxde op og øvede sine Kræfter, som Forsynet havde bestemt til en mageløs Keiserlig Stat-Holder paa den Classiske Jord-Bund. Vel gav nemlig den Vest-Gothiske *Thjodrik* hin Yngre sin Ven *Avitus* Purpuret, men over *Italien* raadte nu Ingen uden Høvdingen for den Barbariske Liv-Vagt, og det var for Øieblikket *Rikmer* (Reimer), halv Sveve og halv Gothe, som synes ret at have havt Lyst til at see, *hvormange* Keisere han kunde giøre og tilintetgiøre, saa selv de taalmodigste Skrivere krympe sig lidt ved at tælle dem. Reimers Eftermand, Latineren *Orest,* hvem (tilligemed hans gode Fader *Tatulus) Priskos* har lært os at kiende lidt til i *Hunne-Leiren* som En af *Attilas* Handlangere, havde vel en anden Lyst, thi han hængde Purpuret paa sin egen lille Søn, der ved et sært Lykke-Træf hedd *Romulus,* efter sin kiære *Morfader* i *Padua;* men hvad enten *Orest* nu har troet sin gamle Stal-Broder, Skythen |US6:618(Gothen) *Edkons* Søn *Odoaker* (Odger) for godt, eller Denne har stukket ham ud hos Barbarerne, saa blev *Odger* hans Bane-Mand, den lille |A:101*Romulus* (Augustulus) fik Naadsens-Brød, og uden at kalde sig enten Keiser eller Konge, gjorde *Odger* vitterligt, (omt. 476) at han og ingen Anden var *Italiens* Herre[72].

Saaledes gik da *Attila* virkelig paa en Maade *igien* og sloges om *Italien* med sin egen Skygge, men hans rette Eftermand *Thjodrik* Ditmersøn, der just var født, til stor Glæde i hans Faders Huus, da der kom Bud fra hans Broder, Kong *Volmer,* at han havde slaaet *Attilas* Sønner af Marken; denne *Thjodrik* hin Store var nu allerede kommet til Skiels-Alder og lod kun *Odger* enstund raade ene ved Po, fordi han haabede selv at finde et passende Høi-Sæde østenfor det Adriatiske Hav[73]. Dette vilde imidlertid ikke lykkes, da der endnu sad en Slump Gother, uvist af hvad Stamme, i *Thrakien,* med en tapper Konge, som ogsaa hedd *Thjodrik;* thi disse to Navnere og naturlige Medbeilere til Gothe-Riget, vidste det Byzantinske Hof vexelviis saa snildt at sætte mod hinanden, at det bestandig var

Gotherne, der tabde. Om nu Keiser *Zeno,* hvem *Ditmers* Søn havde gjort store Tjenester, omsider betalde ham med en Anviisning paa *Italien,* eller om *Thjodrik* af egen Drift fulgde *Alriks* lysende Exempel, derom var alt i gamle Dage Meningerne deelte, men i begge Tilfælde er det jo Hoved-Sagen, at han virkelig rykkede op, ei blot med alle de vaabenføre Mænd, han kunde faae Samling paa, men med "Koner og Børn, Korn og Kværne", for ordenlig at nedsætte sig i *Italien*[74]. Kuld og Mangel, Sygdom og *Gepider,* stræbde nu vel at standse ham paa Halv-Veien, men hvad han mødte, trodsede han kiækt og hvad han maatte, |A:102taalde han standhaftig, til Alt var overvundet! Med *Gepiderne,* Gothernes gamle Stalbrødre og nye Medbeilere, som dengang beherskede *Slavonien,* var Kampen imidlertid længe tvivlsom, men da lod *Thjodrik* sig række et Bæger Vin paa Hesten, tømde det paa Lykke og Held og satte sig derpaa i Spidsen, med de mærkværdige Ord: hvem der vil finde Vei giennem Fiendens |US6:619Fylking, han følge mig! Helte-Mod er ei hver Mands Sag, men Faa vinde Seier til Manges Gavn, Kongens Bedrift er Folkets Ære og det er den almindelige Dom, at som Herren er, saa følge ham Svende! Derfor, op med Konge-Banneret, saa Fienden kan see, jeg leger ei Skjul, og alle Mand vide, hvad Hals der hugges efter og hvad Vei Man maa gaae for at falde med Ære! Det hjalp, *Gepidernes* Fylking bugnede ved Gothe-Kongens Anløb og snart var den brudt, da flygtede Alt hvad flygte kunde og Gotherne beholdt ikke blot Val-Pladsen, men fandt i Fiendens Lader, paa Loft og i Bing, de Levnets-Midler, de høilig trængde til for at opholde Livet og fortsætte Reisen[75].

Odger mødte vel nu de selvbudne Giæster paa Grændsen med en talrig Hær, men Kampen ved *Isonzo,* hvor han vilde gjort *Thjodrik* Over-Gangen stridig, synes dog ei at have været ret alvorlig, saa det var først ved *Verona* Thjodrik tilkæmpede sig Hæders-Navnet "Didrik af Bern". Han synes den Dag at være kommet lidt silde op (ligesom *Alexander* den Store ved *Kameel-Gaarden);* thi efterat Slaget alt har varet en Stund, staaer han endnu i sin Telt, spænder sin Rustning paa og trøster sin *Moder,* som, tilligemed hans Syster, gaaer ham tilhaande, lidt bleg ved Tanken om Lykkens Ustadighed. Min *Moder!* sagde Gothe-Kæmpen, betænk dog, at hvad der idag skal kiendes paa Valen, det er ikke Andet, end hvad I saalænge har vidst: at det nem|A:103lig var en Mand, I bragde til Verden, da jeg blev født, og jeg maa jo ikke have Andet for Øie end mine Fædres Bedrifter, thi vanslægte vi, da er Ætten uddød! Og hvad *Lykkens* Ustadighed angaaer, da var det Noget, min Fader aldrig ændsede men beilede kiækt til dens Gunst og fandt sig aldrig skuffet! Med disse Ord svang *Thjodrik* sig paa sin Strids-Hest, der alt længe, urolig ved Lurens Drøn, havde stampet og vrinsket, og skiøndt Gotherne havde begyndt at trække sig tilbage, da Kongen kom, tjende det dog kun til at giøre Fremgangen

mere kiendelig og Seieren fuldstændig. Kun med Nød og Neppe undkom *Odger* selv til *Ravenna,* thi hvad der ellers ikke faldt i Slaget, overgav sig med Høvdingen *Tue,* eller omkom paa Flugten over *Etsch,* som de havde i Ryggen, og ved denne Leilighed kan Heltens samtidige Lov-Taler i sin høitravende Stil ei noksom berømme |US6:620Floden, der saa kraftig bidrog til at aftvætte *Italiens* Uhumskhed[76].

Hermed vilde Krigen ventelig været endt, hvis ikke *Tue,* som skulde beleire sin gamle Herre i *Ravenna,* var som en Skielm gaaet over til ham, men nu blev Omstændighederne betænkelige, Krigen varede hele tre Aar, og selv efter at *Odger* havde lidt et nyt Nederlag ved *Adda,* hvor *Vest-Gotherne* kom deres Frænder til Hjelp, vovede han et natligt Indbrud i *Thjodriks* Leir, der vel ikke lykkedes efter Ønske, men kostede dog udentvivl mange Gothers Liv. Vi see i det Mindste *Thjodrik* derefter slutte et mindeligt Forlig med *Odger,* og først siden blev han denne Med-Beiler kvit ved en Leilighed, vi ikke ret veed om *Odger* selv gav ved at staae ham efter Livet, eller *Thjodrik* greb for at raade alene[77].

Nu (493) var da Thjodrik Herre af *Italien* og *Sicilien,* og det er troeligt nok, hvad hans Lovtaler forsik|**A:104**krer, at han var hellende føer og majestætisk, med store funklende Øine og Kæmpe-Næver, men det egenlig Smukke hos ham, ligesom hos de første Vest-Gothiske Konger, er dog at hans Hug ei stod til Erobringer, men til en velgiørende og rolig Virksomhed i den ny Bopæl, saa sin store Anseelse i alle omliggende Lande benyttede han kun til, saavidt mueligt, at vedligeholde Fred mellem alle de *Tydske* og *Nordiske* Riger, som havde reist sig i Vester-Leden. Han stræbde derfor ogsaa at besvogre sig med alle de nye Konge-Huse: tog selv en Syster af *Frankeren* Klodevig (Hlodvig) som nu spillede Mester i *Gallien,* til sin anden Dronning, giftede En af sine *Døttre* med den *Vest-Gothiske* Kong *Alrik* hin Yngre og en Anden med den *Burgundiske* Kong Sigmund, sin Syster med *Vandaler-Kongen* Trasimund og hendes Daatter af første Ægteskab med *Thyringer-Drotten* Hermanfedd, og skiøndt det var ham umueligt at berolige *Hlodvig,* hvis Liv og Lyst Erobrings-Krigen var, saa bragde han dog baade med det Gode og med det Onde Franke-Drotten til nogenlunde at holde sig indenfor Galliens Grændser[78].

Saaledes skaffede *Thjodrik* Italien Fred, og dermed noget Splinternyt i det Femte Aarhundrede, men han arbeidede ligesaa utrættelig paa at skaffe dets Indbyggere Ret, Velstand og |US6:621Tilfredshed, og betjende sig dertil af Latineren *Cassiodor,* giennem hele hans Regierings-Tid Stor-Kantsler og ved Pennen i alle Maader Gothe-Kongens Høire-Haand. Sine Gother indrømmede *Thjodrik* kun *den* Tredie-Part af Landet, *Odger* allerede havde tildeelt Leie-Tropperne, og som den tynde Befolkning gjorde til et meget taaleligt Offer, især da *Gotherne*

udelukkende paatog sig *Lande-Værnet,* medens *Italienerne* beholdt alle deres gamle Love, Indretninger og offenlige Forlystelser, og skiøndt Gotherne var |A:105*Arianer,* gjorde han dog før sine allersidste Dage ei mindste Skaar i de *Rettroendes* Kirke-Frihed eller selv i deres *Geistligheds* Stilling og Anseelse. Endelig, skiøndt han selv ei kunde lære at skrive sit Navn med fire Bogstaver (Þeod) opmuntrede han dog af al Magt Konster og Videnskaber, lod overalt Stædernes forfaldne Mure, Vandledninger og Bade-Huse istandsætte, og forskiønnede især *Verona* med et prægtigt Pallads og en Bue-Gang mellem det og Stads-Porten[79].

At det nu ikke blot er hos *Thjodriks* Lovtaler hans Efter-Mæle lyder saa priselig, det see vi hos *Prokop,* der naturligviis betragtede ham med *Byzantinske* Øine, men giver ham desuagtet det Lov, at skiøndt han af Navn var en Voldsmand (Tyran) der havde anmasset sig Thronen, var han dog i Gavn saa ypperlig en Fyrste som Nogen af de bedste Keisere, aldenstund han holdt Loven i Hævd og Barbarerne i Tømme, ja, spurgde om sin Mage i Kløgt saavelsom i Kraft.

Dog, ligesaa enige som de Gamle er om at *Thjodriks* første 30 Regierings-Aar var en gylden Tid for Italien, som Alle maatte undres over, ligesaa eenstemmig berette de, at han paa Sidstningen fik et grueligt Anstød af Tyran-Feberen, og lod blandt Andet de ypperste Romerske Raads-Herrer: den vise *Boethius* og hans lærde Sviger-Fader *Symmachus,* blot paa en løs Mistanke, uden Lov og Dom henrette. Det var imidlertid, siger *Prokop,* baade den *første* og *sidste* Uretfærdighed han begik, thi da Man nogle Dage efter satte en stor Fisk paa Bordet, syndes Kongen, han saae den henrettede *Symmachus* stirre frygtelig paa sig giennem dens døde Øine, hvorover han blev saa beængstet, at han strax gik tilsengs og reiste sig aldrig meer, men skriftede med Angers-Taarer Misgierningen for sin *Læge* Elpidius[80].

|A:106|US6:622*Thjodrik* havde i levende Live bygget sig et prægtigt Grav-Sted og udsøgt en uhyre Steen til Over-Ligger[81], og det er da upaatvivlelig det saakaldte "Vor Frue Capel" udenfor *Ravenna,* hvis eneste Tag-Steen skal veie omtrent en Million Pund, og hvor *Thjodriks* Kiste af *Porphyr skal* have staaet indtil den *Franske* Beleiring af Ravenna 1509, da den mistede sin Plads og blev muret ind i Ruinerne af Stadens Konge-Borg[82].

Et *aandeligt* Side-Stykke til dette tikantede *Grav-Capel* med Helle-Taget, er det store Mindes-Mærke, Thjodrik som "Didrik af Bern" har faaet i Tydskernes *Helte-Bog* og den Islandske *Vilkin-Saga,* og hvem kan nægte, at denne *Gothe-Konge,* som aftvang *Græker* Beundring og *Romere* Kiærlighed, maa have været en Kæmpe af Vælgten, der ærlig fortjende at kommes priselig ihu, saalænge der paa Jorden fandtes Frænder ad ham, men det er dog ogsaa mærkeligt at see, hvor dyb den Følelse var, hos Venner som

hos Fiender, at der hvilede en dunkel Brøde paa ham, ei Døden selv kunde ret afsone. Medens derfor Paven i Rom uden al Barmhjertighed lader ham fare til Helvede, lader selv en venlig Historie-Skriver i næste Menneske-Alder (Prokop) ham smage Helvedes Kvaler i levende Live, *Tydskerne,* hvis Helt han ret egenlig er, lade ham lokke af en Dværg ind i Bjerget, hvor han aldrig meer seer Dagens Lys, og *Islænderen,* eller hans Hjemmels-Mand, lader ham forsvinde paa en kulsort Hel-Hest ud i Ørken at kæmpe med Drager til Domme-Dag[83]. Det er unægteligt haardt for en Kæmpe, der, efter mange *Dyre-Aldre,* atter, saavidt Enkelt-Manden kan, skabde en *"Menneske-Alder"* paa Jorden, men det er dog ikke desmindre sandt, at hvem der |A:107bliver *Tyran,* om end først paa Gravens Bredd, han maa bøde for det, og er det en Kæmpe, hvis Kald og hvis Dag-Værk det netop var at *styrte Tyranniet* og indsætte Menneske-Aanden i sine tabte Rettigheder, da maae vi lade ham fare til *Skiærs-Ilden,* om vi end ønske at kunne slukke den med vore Taarer. *Nyaars-Tidens* Kiendelse vil da stemme overeens med *Middel-Alderens* Følelse, og kun udtrykkelig tilføie, hvad Følelsen forudsatte, at Folkenes *Stor-Mænd* er Folkenes *Speil,* i alle |US6:623Maader deres *"Visere",* saa Staven kan ei brydes over *Diderik* af *Bern,* uden at brydes over *Gothe-Stammen,* hvis Krone han bar, og hvis Endeligt Historien derfor ogsaa lærer os, var ingenlunde mindre ulykkeligt end hans. Et af hans Mund-Held, som blev til et Ord-Sprog, var: en ussel Romer, som træder i Gothens, men en dygtig Gothe, som træder i Romerens Fod-Spor, og det var aabenbar Tænke-Maaden, som indviede baade ham og hans Gother til Undergang, thi selv den *bedste* Tyran er det for Konger et Selv-Mord at efterligne, og ei mindre var det et Selv-Mord af Gothe-Folket, at ville, med Opoffrelse af deres Moders-Maal og gradvise Udvikling, tilegne sig Romernes Sprog og den gamle Verdens Dannelse. Vi, der giennem tre Aarhundreder har gjort noget Lignende, vi nænne vel knap at kalde det Synd, men Døden, som er Syndens Sold, ramde os dog aabenbar i samme Grad, som vi gientog Gothernes Brøde, og vi vilde forgaaet som de, hvis vi ei havde oplevet den Time, da ægte Dannelse kan fordunkle den Falske og Aanden i Moders-Maalet opsvinge sig høit over en konstlet Veltalenheds blændende Sminke, kildrende Klang og bedøvende Blomster.

Thjodrik var sønneløs og efterlod ved sin Død (526) Riget til sin umyndige Daatter-Søn *Athalarik* (Adelrik), hvis Moder *Amalasuentha* (Malsvinde) indtil videre skulde regiere for ham, men hun, der var opdraget til den |A:108 fine Verden, blev snart for sin *overdrevne* Romerskhed Gotherne saa forhadt, at hun underhandlede med *Keiseren* i *Byzants* om et Fri-Sted i hans Rige; tidlig døde *Adelrik* og da *Malsvinde* blev myrdet af sine Egne, greb Keiseren det som et Paaskud til at bemægtige sig Italien[84]. Til

Gothernes Uheld traf det sig nemlig, at *Byzants* just paa den Tid i Keiser *Justinian* fik *sin* August, der vel endnu mindre end den *Romerske,* var selv nogen Helt, men havde, ligesom Denne, et godt Greb paa at anvende de store Midler, den Græske Dannelse, uindskrænket Magt og en rummelig Samvittighed gav ham til at naae sine ærgierrige Hensigter, og han havde ovenikiøbet hvad Man, trods alle Smagens Indvendinger, vel maa kalde den *Svine-Lykke,* at Tidens største Feldt-Herre, *Belisar,* var et *blindt* Redskab i hans Haand. Da nu paa den anden Side *Italienerne,* trods alle *Thjodriks* Velgierninger, hadede og foragtede Gotherne af Hjertens Grund, som *Arianer* og *Barbarer,* Man ei kunde giøre sig mindste Samvittighed over at forraade til det fine og |US6:624rettroende *Byzantinske* Hof, saa var det rimeligt nok, *Justinian* indbildte sig, det Hele vilde gaae af uden Sværd-Slag, naar han blot kunde deels narre og deels true Thjodriks Syster-Søn, *Theodat,* den sidste *Amale,* en gammel Gnier, som læste i *Plato,* til at opgive Riget. Deri tog han imidlertid mærkelig Feil, thi saasnart Gotherne opdagede, at deres Konge var en Forræder, slog de ham ihjel, og hyldede i hans Sted *Vittik* (Vedege) som vel var af ringe Herkomst men brav og ædel, hvorpaa en *tyveaarig* Krig lærde de Byzantinske Rænke-Smede, at blodige Offere til sidste Mand kunde Gotherne blive men aldrig Slaver!

Da nemlig *Justinian* saae, at Gotherne ei vilde lystre Pennen men klappede paa Sværdet, da greb ogsaa han |**A:109**til Sværdet og sendte dem *Belisar,* som nys havde styrtet det *Vandaliske* Rige i Nord-Afrika, og da *Prokop* fra Cæsareæ (sikkert en Jøde), et Vidunder af en Historie-Skriver i *sin* Tid, fulgde med *Belisar,* som hans Haand-Skriver, kan vi omtrent faae ligesaa klar en Forestilling om den *Gothiske* som om den *Polske* Undergangs-Krig. Vel var det kun en lille Krigs-Hær, *Belisar* førde i Marken, og den bestod ovenikiøbet af lutter hvervede Tropper, rovgierrige, balstyrige og utroe; men han var, som sagt, i sin Tid en *mageløs* Feldt-Herre, og Gotherne havde efterlignet Romerne i Alt, undtagen i det Eneste, der fortjende Efter-Ligning: den Romerske *Krigs-Konst,* selv var *Belisar* tapper og havde, under Krigen med *Perser* og *Vandaler,* dannet sig en Liv-Vagt af de stærkeste Karle og forvovneste Kroppe, der fandtes i to Verdens-Dele, Italienerne, som beboede de store Stæder, var feige og troløse, og det er derfor intet Under, at han i det *femte* Krigs-Aar (540) bragde Gotherne til Fortvivlelse, saa de kastede sig i hans Arme og deres Konge afstod ham sin Krone[85]. *Belisar* modtog imidlertid kun Kronen for at føre saavel den som Kongen til *Byzants,* og skiøndt *Jornandes,* som hermed slutter sin Gothe-Krønike, selv synes at have anseet Kampen for endt, saa var det Brede dog endnu tilbage.

Uagtet nemlig det uindtagelige Ravenna var overgivet tilligemed Kronen og næsten alle de faste Stæder var i Fiendens

Vold, besluttede dog Gotherne heller at trodse Døden end trælle for Keiseren. Det vilde sagtens kun blevet et kort Krampe-Træk, hvis *Belisar* havde faaet Lov til at krone sit Værk, men |US6:625Keiseren, som kiendte intet til Ædelmodighed uden paa Papiret, troede naturligviis ikke paa *Belisars,* men fandt det raadeligst at holde ham i et hæderligt Fangen|**A:110**skab som Binde-Hund i Konstantinopel, og han vidste slet ikke, *hvem* han turde betroe til at føre Krigen mod de *Gothiske* Tølpere, som, naar galt skulde være, heller hyldede hans Generaler end ham. Engang endnu slap han vel *Belisar* løs, men, som det synes, mere for at blive ham kvit end for at bruge ham, thi han maatte gaae til Italien *uden* sin Liv-Vagt og saagodtsom uden alle Midler til at udrette Noget mod den tappre *Totilas,* En af de ædleste Konger, Solen har beskinnet, under hvis Banner *Gothe-Levningen* dannede en Skjold-Borg bedre end nogen Fæstning, og under hvis Spir baade *Italien* og *Sicilien,* paa nogle faa Muse-Huller nær, havde bøiet sig. Dog, Gotherne var alt for faa og Italienerne alt for slette, til at ikke netop en *ædel* Helt maatte bukke under, naar den *Byzantinske* Keiser endelig fandt en klog Hær-Fører, som han troede sig sikker paa, *Gotherne* ei vilde tage til Konge, og en Saadan fandt han i den Armeniske Gilding *Narses,* der ikke blot var snu, men som en Undtagelse i sit Slags, tillige *modig*. Med uindskrænket Fuld-Magt, med Tønder Guld og talrige Leie-Tropper, hvoriblandt en heel *Longobarde-Hær,* kom *Narses* til *Italien,* og leverede *Totilas* et Hoved-Slag ved Foden af *Apenninerne,* hvori Gothernes Mangel paa Krigs-Konst ret øiensynlig berøvede dem Frugten af deres udmærkede Tapperhed, og *Totilas* fik, efter elleve Aars priselig Kamp, sit Bane-Saar. Kun den forstenende Fortvivlelse gav endnu en *Gother* Konge-Navn, men han som fik det, *Teias,* anførde dog den Gothiske Kæmpe-Levning, udhungret, omringet af Bjergene, Havet og Fienden, saa kongelig i Døds-Kampen (553) ved det ildsprudende Bebius (Vesuv), at selv den *Byzantinske* Historie-Skriver kan ikke nægte ham sin Beundring eller bare sig for at ligne ham ved Old-Tidens Halv-Guder. Hans Gothiske Slag-Sværd var en Skræk for de tappreste Fien|**A:111**der, hans brede Skjold var deres Skive, og hans Arm utrættelig, men da han, uden at rykke eller vende sig, vilde ombytte Skjoldet, hvori der hængde tolv Spyd, med et Andet, da kom det trettende Spyd og giennemborede hans nøgne Bryst. Det var imidlertid langt fra, at hans Kæmper, som Fienden havde tænkt, derved tabde Modet, thi de blev ved at stride mandelig ei blot til Aften, men hele næste Dag, og først derpaa sendte de *Narses* det Bud: at nu saae de, *Gud* selv var dem imod, saa, naar de maatte tage hvad |US6:626Løs-Øre, der hørde dem til og drage bort med Fred, at søge sig et Fristed mellem Frænder *udenfor* Keiserens Rige, da vilde de stikke Sværdet i Balgen. *Narses* fandt det ikke raadeligt at drive saadanne Kæmper til det Yderste og lod dem fare paa deres Æres-

Ord, at de vilde forlade *Italien* og aldrig meer føre Vaaben mod Romerne[86].

Hermed slutter *Prokop* sin *Gothiske* Krigs-Historie, men dog veed vi, at der endnu var en lille Kæmpe-Trop, som ved *Frankernes* Hjelp haabede at fordrive *Romerne,* og først efter Disses mislykkede Tog til Italien, overgav sig til *Narses,* 7000 Mand i Tallet og sendtes til Byzants, hvor de sagtens blev stukket ind mellem *Væringerne.* Hvormange de *Gother* derimod var, som blev boende i *Tuscien* og det *Venetianske,* veed vi ikke, men naar vi siden see *Florents* opblomstre og *Venedig* taarne sig paa Bølgerne, da see vi, der blev dog ogsaa Kæmper af Gothernes Børn[87].

Hvor de udvandrende Gother drog hen, veed Man ikke, men rimeligviis tyede de til deres Frænder i *Spanien,* og til disse, som vi forlod paa *Mury-Fælleden,* hvor de høstede deres Laurbær men begrov deres Helt, maae vi nu atter vende os, skiøndt det er kun en fattig Trøst over Kæmpe-|A:112Livets Undergang, vi der kan finde; thi vel stod Dødskampen ved *Kseres* først *halvandet hundrede* Aar efter den ved *Vesuv;* men dette Tids-Rum var for *Vest-Gothen* langt mindre Frist end Pine. Da nu desuden vore Kilder her næsten blot er tørre Aar-Bøger, maae Vest-Gotherne *efter* Seieren over *Attila* nøies med faa Ord i Verdens-Historien, ligesom deres Konger med Dage paa Thronen, thi Navn uden Gavn og Tid uden Stor-Værk er Tomhed, som Aanden forbigaaer med Taushed. *Fire og Tyve* Konger afløste hinanden i *to Aarhundreder,* mest som vilde Dyr, paa *Vest-Gothernes* Throne, og deres Hæder og Ære maa da vel lignes ved *Guld-Bordet* af 500 Punds Vægt, som kaldes en Levning af *"Salomons Herlighed"* og skiænkedes *Thorismund* af *Aetius* til en Amindelse om Gothe-Daaden i Hunne-Slaget, men brugtes siden af en Oprører til at kiøbe Hjelp af Franker-Kongen og faldt endelig i *Arabernes* Hænder[88].

|US6:627*Thorismund,* som bragde Klenodiet og Seieren hjem, blev nemlig snart myrdet, paa Anstiftelse af sin egen Broder *Thjodrik,* og denne faldt siden for den *tredie* Broder, Euriks *(Eriks)* egen Haand[89], saa naar vi maae kalde disse to Broder-Mordere de ypperste Vest-Gothiske Konger efter Hunne-Slaget, da vækker det kun en daarlig Formodning om Resten. At disse to Brødre imidlertid, trods Broder-Blodet, glimrede paa Thronen fremfor alle andre Konger i *deres* Tid, det see vi, baade af Lov-Talen over den Ene og Klagerne over den Anden, hos Biskop *Sidonius* i *Auvergne,* som personlig kiendte dem begge, og var *sin* Tids berømteste Latinske Digter, saa, naar de alligevel affærdiges kort, er det kun fordi deres Tid (453–84) var Alderen mellem |A:113*Atles* Fald og *Didrik* af Berns Thron-Bestigelse, da Alt hvad Man kaldte *stort* var det kun efter en *formindsket* Maale-Stok. I Verdens-Historien har det derfor kun lidt at betyde enten hvordan *Sidonius* gjorde Vers eller *Thjodrik Thjodriksøn* spillede Skak i *Narbonne,* eller *Erik* i

Bordeaux laande Øre til *Ost-Gothers, Frankers, Sachsers* og *Herulers,* ja, selv til *Romerske* og *Persiske* Gesandter; thi det var dog Altsammen kun Stads, som falmede snart og beskrives kun for Løier[90].

At *Erik* derimod indtog *Arles, Marseille, Auvergne* og hele *Spanien,* saanær som *Gallicien,* hvor *Sveverne* beholdt et lille Rige, at han gav Vest-Gotherne deres første skrevne Love og var en Velynder af lærde Mænd, blandt hvilke en vis *Leo* var for ham, hvad *Cassiodor* blev for den store *Ost-Gothe,* det maa der vel, for en Ordens Skyld, lægges Mærke til; men Hoved-Indtrykket, *Erik* gjorde paa sin Tid, var dog Gru for hans Tyranni, og da det *store Vest-Gothiske* Rige aldrig blev halv saa berømt som det *Lille,* har han aabenbar ikke Ære men Skam af sine Erobringer[91].

En Søn af denne udmærkede og lykkelige Tyran var *Alrik* den *Anden,* som fik *Thjodrik* den Stores Daatter, men faldt i Slaget ved *Poitiers* (507) mod Franke-Drotten *Hlodvig,* der i hans Dage indtog *Gallien* og undte ligesaalidt Vest-Gother som Burgunder, eller Andre end sig selv, det Mindste deraf[92]. Det nødtes han nu vel til, da *Thjodrik* tog sig alvorlig af |US6:628Riget, hans Daatter-Søn *Amalrik* skulde arve, men dog kunde Man nok med Rette |**A:114**sige, at *Thjodrik* hjalp kun Vest-Gotherne af Asken i Ilden; thi deels gjorde han dem *skatskyldige* og deels gav han *Amalrik* en *Ost-Gothe* til Formynder, som aabenbar saae meer paa sin Herres og især paa sin egen Fordeel end paa Rigets Bedste. Denne Formynder, *Theudes* eller *Thjodis* (Thusse), som strax giftede sig ind i en *gammelspansk* og rig Familie, skildte da ogsaa siden (531) *Amalrik* baade ved Liv og Krone, og flyttede Herre-Sædet fra det *Tolosanske* Rige (Septimanien), hvor Kiernen af *Vise-Gotherne* var, til *Spanien* midt ind imellem *Vandalers, Alaners* og *Svevers* Afkom[93].

Naar derfor *Jornandes* i Anledning af *Alrik* den *Anden* bemærker, at her, som saa tit, Konge-Rækken *endte* med samme Navn som den begyndte[94], da maae vi vel give ham Ret, og helst overlade de følgende Tyranner, uden *Slægt-Register* og *Helte-Gierninger,* til den Glemsel, der tjener dem bedst. Kun i en Sum vil vi lægge Mærke til, hvad de offenlig tog dem for meer end slaae hinanden ihjel, og det var deels, i 70 Aar (554–624), at slaaes med *Byzantinerne,* som ved at understøtte en Oprører, (Athnagild) kom i Besiddelse af alle Sø-Stæderne og var enstund nær ved at indtage hele Riget[95], deels, til Slutningen af det *Sjette* Aarhundrede, at forfølge dem der modsagde *Arius,* og endelig, i det *Syvende,* at døbe *Jøder* med Sværdet over Hovedet og halshugge de Haardnakkede. Det var i Øvrigt den tappre Tyran *Lievgild, Sveve-Rigets* Ødelægger, som i sin Kron-Prinds *Hermangild* (Irmingild) lagde det sidste blodige Offer paa *Arianismens* Alter, og hans anden Søn *Reccared* (Richard) som i Slutningen af det *Sjette* Aarhundrede afsvor |**A:115**Kiætteriet[96]. Derimod var det *Byzantinernes* lykkelige Tugte-

Mester, *Sisebut,* der begyndte det *Syvende* Aarhundrede med *Jøde-Forfølgelsen,* som her havde langt meer at betyde end i andre Lande, da Keiser *Hadrian* skal have sendt 50000 Jøder til Spanien og Landet i alt Fald nu havde Hundrede-Tusinder af dem, hvorfor vi ogsaa endnu dele Jøderne i de *Portugisiske* og *Polske*[97].

|US6:629Hvorvidt nu *Jøderne* i det Syvende Aarhundrede, da deres Frænder *Araberne* spillede Mester, følde Drift til det Samme, og derved paadrog sig Hadet, eller det først var Forfølgelsen, der vendte deres Øine mod Østen at søge Hjelp, kan vi ikke afgiøre; men *Tvangs-Daaben* (til Christenhedens Ære noget Splinternyt) var lige afskyelig, og Følgen blev den samme, saa *Araberne,* da de efter *Nord-Afrikas* Erobring, angreb *Spanien,* fandt i de mishandlede *Jøder* stærke og farlige Bundsforvandte.

Hvorlidt imidlertid disse *Jøde-Feider* var i de ægte *Gothers* Aand, seer Man blandt Andet af Opstanden i *Languedoc* mod *Vamba* i Sidstningen af det *Syvende* Aarhundrede (672), thi Grev *Hilderik* af *Nismes* greb til Vaaben for at undgaae den Straf han skulde lidt for sin *Mildhed* mod *Jøderne,* og saavel det stærke Medhold han fandt, som hans og hans Tilhængeres *Navne,* viser tydelig, at han stod i Spidsen for de egenlige *Vest-Gother*. Opstanden kom især til at see farlig ud, da *Povel Græker,* som *Vamba* med en Krigs-Hær sendte imod *Hilderik,* ikke blot selv faldt fra, men fik Hertugen i *Celtiberien,* (Arragon) i Led-Tog med sig og antog Konge-Navn; men dog lykkedes det *Vamba,* efterat have taget |**A:116**baade *Narbonne* og *Nismes* med Storm, at undertrykke Opstanden og fordrive *Jøderne*[98].

Men see, nu kom *Araberne,* og skiøndt deres første Forsøg, i *Vambas* Dage (omt. 675)[99] aldeles mislykkedes, saa naaede de dog en Menneske-Alder senere deres Hensigt og blev Herrer saagodtsom over hele det skiønne Land, der i to Aarhundreder, trods al Forvirring, havde kappedes med det *Byzantinske* Rige i Dannelse og overgaaet det i Velstand.

Den nærmeste udvortes Anledning til Stats-Omvæltninger er sædvanlig saa ringe som Gnisten, der tænder i Krudt-Taarnet, og da det dog synes Folk urimeligt, udtømme de sig gierne bag efter i Giætninger paa hemmelige Aarsager, som danne modsigende Rygter, og at ville forene dem er spildt Uleilighed. Derfor lade vi det bedst staae ved sit Værd, hvad Man fortæller om Grev *Julian* i *Ceuta,* (paa Kysten af Afrika) dengang *Spansk,* som, tilligemed to misfornøiede Konge-Sønner, *Ebbe* og *Sisbut,* skal i hemmelig Forstaaelse med Araberne have overtalt dem til Angrebet i Kong *Rodriks* Dage, som afgjorde Landets |US6:630Skæbne. Da nemlig *Araberne* under Feldt-Herren *Musa* var kommet i rolig Besiddelse af Nord-Afrika (omt. 700), behøvedes der aabenbar ingen andre Overtalelser til for Alvor at *gientage* Angrebene paa det nærmeste Land, end Herske-Sygens og Ærgierrighedens, og behøvedes der

mindste Opmuntring, da var den givet dem tilstrækkelig ved den oprørende Mishandling af *Jøderne,* som Man i Slutningen af det *Syvende* Aarhundrede (694) havde kronet med den skændige Lov, at alle Jøder, som de, der stod i *hemmelig* Forbindelse med *Ma*|A:117*homedanerne,* skulde giøres til Slaver og berøves ei blot deres Formue men ogsaa deres Børn[100].

Aar 711 (eller vel rettere 712) landede Høvdingen *Tarik* paa *Musas* Vegne ved *Gibraltar* (Grønhøi) med en lille Hær, der kun syndes bestemt til For-Trop, men forstærkedes af Jøder og havde Lykken med sig, saa Slaget, *Tarik* vovede mod en langt talrigere Hær under Kong Rodrik, ved *Kseres* de la Frontera, i Nærheden af *Cadiz,* blev ei blot vundet, men nævnes i Historien, som eenstydigt med *Spaniens Indtagelse*.

Dette Slag, der skal have varet en heel Uge "fra Søndag til Søndag" beskrives omtrent lige æventyrlig i *Spanske* og *Arabiske* Krøniker, men tillige saa taaget, at Man derved mere faaer en Ahnelse af den *syvhundredaarige* Kamp, der paafulgde, end en Forestilling om et virkeligt syvdags Kæmpe-Slag[101]. Hjemmels-Mændene for et Saadant er da ogsaa meget for *unge* til at staae fast mod den *gamle* Biskop *Isidor* i Beia (eller Badajoz), som skrev i Midten af det *Ottende* Aarhundrede, og melder ganske tørt, at Mængden, som kun af Tvang fulgde *Rodrik,* tog snart Flugten, saa *Tarik* og *Musa* fandt kun betydelig Modstand af den tappre Høvding *Theudmer* (Thjodmer), som i sin Egn (Murcia) forsvarede sig saa tappert, at ikke blot den Arabiske Feldt-Herre men *Caliphen* selv sluttede et ærefuldt og ubrødeligt Forlig med ham, i Følge hvilket hans Søn, *Athnagild,* endnu i *Isidors* Dage uanfægtet beklædte sin Faders Høi-Sæde[102].

|A:118Saaledes forgik da begge de *Gothiske* Riger, efterat *Tre* Aarhundreder havde klarlig stadfæstet Kong *Adulfs* Ord, som pleiede at sige: *først* var det min Agt at udslette hvert Spor af |US6:631Rom, saa hvad der før hedd *Romer-Rige* kom til at hedde *Goth-Land* og Keiser *August* blev glemt over Kong *Adulf,* men siden fandt jeg, at Gotherne var altfor balstyrige, og de Romerske Love for gode til at aflægges, og nu sætter jeg derfor min Ære i med den Gothiske Kraft at bøde paa den Romerske Skrøbelighed og vinde Navn ei af Rigets Ødelægger men af dets Opreiser[103]. Istedenfor da at Syd-Boerne have udskreget *Gother* som *Vandaler* for Fiender ad Riget med dets Konster og Videnskaber, burde de takke dem for Alt hvad der reddedes, og komme ihu, at ligesom det var under den store Ost-Gothers Vinger *Boethius* og *Cassiodor* udklækkedes til videnskabelige Orakler i Vesten, saaledes var det ikke blot i Spanien den hellige *Isidor* (Hispalensis) opstod, men han var selv paa *Møderne-Side* en *Gothe,* og i hans Encyklopedi fra det Syvende Aarhundrede maa Man vel sige, den gamle Dannelses Levninger i Vesten balsameredes, for at dyrkes som Reliqvier til Reformationen.

Som *Nord-Boer* pege vi imidlertid heller paa de Gothiske Reliqvier, vi *efter* Reformationen har opdaget i *Danmark,* i *England* og paa *Island,* da de baade kan og skal tjene til at give alle Historiens Dyrkere en værdig og levende Forestilling om det Kæmpe-Kuld, som Helte-Livet og dermed baade Poesi og Historie skylder sin virkelige Gienfødelse! Foruden Digtene om *Diderik* af *Bern,* i hvem *Tydskerne* søgde at sammentrænge den *Gothiske* Helte-Daad, har vi nemlig et stort Old-Sagn om *Stærk-Odder, Stor-Værks* Søn, baade Kæmpe og Skjald, barnefødt i *Esthland,* mens *Gotherne* boede der, og |A:119skiøndt det, ved først at skrives op i det *Tolvte* Aarhundrede, naturligviis har tabt meget baade i Fylde og Runding, er det dog kiendeligt nok, at Man i Norden, begeistret af Gothernes Bedrifter baade *ude* og *hjemme,* har villet sammentrænge dem i denne *trehundredaarige* Kæmpes Levnets-Løb, som fra Først havde *sex* Arme men mistede de Fire ved at brydes med *Thor*[104].

Fremdeles har vi et *Angel-Sachsisk* Digt fra det *Syvende* eller *Ottende* Aarhundrede, som i alle Maader maa kaldes et *"Gothisk Helte-Digt",* thi deels er det langt mere lagt an paa et Vædde-Løb med det Græske end paa en Efter-Ligning deraf, og deels er Helten, *Bjovulf,* ikke blot en *Gothe,* men med sin *tredivemands* Styrke saa at sige Kæmpe-Folket i |US6:632egen Person, og udtrykker i et æventyrligt Levnets-Løb deres Helte-Gierninger, i det han først fælder Trolden og Menneske-Æderen *Grændel* med Hexen, hans Moder, og dernæst, paa sit eget Livs Bekostning, *Ild-Dragen Stærk-Hjort,* som ruger over Old-Tids Skatte[105]. Heri speiler sig jo aabenbar Dobbelt-Kampen med *Hunner* og *Romere* og Slange-Giften i Romer-Dannelsen, der fortærede Gothens Kæmpe-Liv.

Endelig fandt vi paa *Island,* med Volsung-Saga, en Række gamle Viser eller poetiske Dialoger om *Volsung-Slægten,* der stammede fra *Odin,* og naaede sin Middags-Glands i *Sigurd Fofners-Bane,* berømt fra Øster-Salt til *Magle-Gaard,* som reed uskadt igiennem Luer og fældte *Dragen,* som rugede paa den mageløse Skat, men sveg, forhexet, sin *Valkyrie, Brynhild,* og myrdedes paa hendes Anstiftelse af sin ny Elskerinde *Gudruns* Brødre[106]. Allerede herved føres Tanken til *Gotherne,* |A:120men den fæstes ved dem, naar vi see *Atle* Hunne-Konge og *Jormunrek* spille med i den store Tragedie, og naar vi da bemærke, at *Valkyrie-Livet* og *Ulykkes-Ringen,* hvorom hele det store Sørge-Spil dreier sig, give Digtningen et Præg, der vel er ægte *Nordisk,* men dog hverken *Dansk* eller *Angel-Sachsisk,* end sige *Islandsk,* da kan det neppe feile, vi jo her have en Gienlyd af *Gothernes egne* historisk-poetiske Sange, som *Jornandes* omtaler, men Tiden paa deres Grund-Sprog har fortæret. Ligesom for selv at røbe det, slutte de derfor ogsaa med *Svanilds* Sønder-Trædelse af Heste "de hvide med de sorte" og *Jormunreks* Lemlæstelse af hendes Brødre *Sør* og

Hamder, som vi kiende fra *Jornandes,* og først under denne Forud-Sætning kan vi forstaae, hvi der findes kiendelige Spor af disse *Volsunger* ei blot i *Tydskernes* Niflunge-Kvad men ogsaa i *Angel-Sachsernes* Bjovulfs-Drape; thi da er det Gothe-Folkets egen Anskuelse af sit Kæmpe-Liv *til Ermanriks* Død, og den dermed sammensmeltede Ahnelse af sin følgende Skæbne, og *Atles* (Attilas) Navn er kun plumpet ind, fordi enten Gotherne selv *efter* Ermanriks Tid, eller dog den Islandske *Oversætter,* brugde det som et *"Pharao"* til *Hunne-Kongen* ihvad han saa hedd.

Naar dette bliver Alle vitterligt, og Man vænner sig til ligesaavel i *Toskanas* og *Venedigs* som i *Spaniens* og |US6:633*Portugals* Historie at see en Fortsættelse af den *Gothiske,* da vil Forestillingen om Kæmpe-Folkets Vigtighed og Virksomhed hverken være mat eller taaget, om Man end aldrig skulde opdage mere skriftligt Efterladenskab af Gotherne end det Lidet vi alt kiende. Da Man imidlertid nylig ei blot har fundet mange flere Brud-Stykker af den *Gothiske Bibel,* end der fandtes i *Upsals-Bogen* med Sølv-Stil (Codex argenteus), men ogsaa en Gothisk Af|A:121handling, turde maaskee ogsaa nogle Gothiske Viser engang komme for Dagen og lære os bedre at kiende Navn paa Folkets gamle Helte end Gothe-Krønikens Latinske Afskrivere, der synes at have villet hevnet sig aandelig paa dem ved bogstavelig at slaae dem ihjel. Jo flere virkelige Mindes-Mærker af Gotherne, Man opdager, desbedre vil Man forstaae Stærkodder-Viserne, og jo Færre Man opdager, des kiærere vil Man faae denne skurrende men dybe Efter-Klang af et æventyrligt Kæmpe-Liv *giennem tre* Aarhundreder (400–700) hvoraf Oldingen, med en dunkel Brøde paa sit Hoved, omsider selv blev kied, og kiøbde sig for sine Blod-Penge, det frygtelig røde Guld, en Bane-Mand!

31

Gothe-Krøniken af Jornandes 13.

32

Gothe-Krøniken af Jornandes 3–4. 17.

33

Ord-Spillet med *Gepidernes* Navn lærer os at *"bie"* (gebidan) hedder paa Gothisk "ge-pidan", og "Vividarierne" er "Viridarier" Øboere, af det Tydske "Werder" ɔ: en Holm.

34

Jornandes 13–14. Taciti Aarbøger II. 62.

35

Gothe-Krøniken af Jornandes 16–18. Zosimos I. 23.

36

Jornandes 19–20. Zosimos I. 27–36.

37

Zosimos 1. 42–43. 45–46.

38

Jornandes 21. Aschbachs Vest-Gothiske Historie.

39

Jornandes 23. Ammian XXX. 5–8. XXXVII. 4. Zosimos IV. 7. 10–11.

40

Ammian XXXI. 2.

41

Gothe-Krøniken af Jornandes 24–25.

42

Gothe-Krøniken af Jornandes 14. 25.

43

Ammian XXXI. 3. Jornandes 5.

44

Ravenna-Slaget i *Hagens* og *Primissers* Helte-Bog.

45

Jornandes 51. Sozomens Kirke-Historie VI. 37.

46

Ammian XXXI. 2–5.

47

Ammian XXXI. 6–8.

48

Ammian XXXI. 11–13.

49

Jornandes 27. 28. Zosimos IV. 34. 40.

50

Zosimos IV. 56. V.12–22. Idacii og Marcels Aarb.

51

Zosimos V. 26–31. 35–36. Orosii Historiske Kirke-Værn VII. 37–38.

52

Zosimos V. 35–41.

53

Zosimos V. 42–51.

54

Zosimos VI. 6–13.

55

Orosii Kirke-Værn VII. 28–29.

56

Olympiodor hos Photios. Idacii Aarbog.

57

Olympiodor hos Photios. Orosii Kirke-Værn VII. 43.

58

Jornandes 35.

59

Gesandtskabs-Beretningerne hos *Hoeschel* og i *Byzantiner*-Samlingen.

60

Franke-Krøniken af *Gregor* fra Tours II. 8. og Gesandtskabs-Beretningen af *Priskos*.

61

Jornandes 36. *Sidonii* Ære-Vers til sin Sviger-Fader, Keiser *Avitus*.

62

Jornandes Gothe-Krønike 36–40. 50. Idacii Aarbog.

63

Jornandes Gothe-Krønike 40–42.

64

Sammesteds. Prokops Vandaler-Krig I. 4. Franke-Krøniken af Gregor II. 7.

65

Gothe-Krøniken af Jornandes 42.

66

Sammest. 43. 49.

67

Ungarer-Krøniken af *Thurocz* 13.

68

Gothe-Krøniken af Jornandes 49.

69

Klemms Attila.

70

Gothe-Krøniken af Jornandes 50. 52–53.

71

Franke-Krøniken af Gregor II. 8.

72

Priskos i Gesandtskabs-Beretningerne. Udtoget bag *Ammian*. Marcellins Aarbog.

73

Gothe-Krøniken af Jornandes 52.

74

Jornandes i Gothe-Krøniken 51. 57. *Malchos* i Gesandtskabsberetn. Udtoget bag Ammian. Ennods Lovtale 6.

75

Ennods Lovtale over *Thjodrik* (bag *Mansos* Ostgothiske Historie).

76

Ennods Lovtale 8. Udtoget bag Ammian. Jornandes 57.

77

Jornandes 57. Prokops Gothe-Krig I. 1. Udtoget bag *Ammian*. Ennods Lovtale 10.

78

Jornandes 58. Udtoget bag Ammian.

79

Udtoget bag Ammian. Ennods Lovtale 11–16.

80

Prokops Gothe-Krig I. 1.

81

Udtoget bag Ammian.

82

Mansos Ost-Gothiske Historie S. 396–98.

83

P. E. Müllers Saga-Bibliothek II. 289.

84

Jornandes 59. Prokops Gothe-Krig I. 2–4.

85

Prokops Gothe-Krig, *første* og *anden* Bog. Gothe-Krøniken af Jornandes 59–60.

86

Prokops Gothe-Krig, tredie og fjerde Bog.

87

Agathias i Justinians Levnet.

88

Prokops Gothe-Krig I. 12. Fredegars Franke-Krønike 73. Aschbachs Vest-Gothiske Historie 130.

89

Idacii Aarbog. Jornandes 43–45. 47.

90

Sidonii Breve I. 2. VIII. 9.

91

Sidonii Breve VII. 6. Gregors Franke-Krønike II. 25.

92

Gregors Franke-Krønike II. 35. 37. Isidors Aarbog.

93

Jornandes 58. Prokops Gothe-Krig I. 12–13.

94

Jornandes 47.

95

Isidors Aarbog. Gregors Franke-Krønike IV. 8.

96

Isidors Aarbog. Franke-Krøniken VIII. 28. 46. IX. 15.

97

Isidors Aarbog. Aschbachs Vest-Gothiske Historie S. 238–40.

98

Den Spanske Krønike af *Rodrik* i Toledo III. 2. 10. og Aschbachs Vest-Gothiske Historie S. 276–86.

99

Rodriks Krønike III. 11.

100

Rodriks Spanske Krønike III. 18. Aschbachs Vest-Gothiske Historie

S. 317–19.

101

Den Spanske Krønike af Rodrik i Toledo III. 18–19. og Aschbach S. 319–23.

102

Isidor Pacensers Beretning om Arabernes Indbrud hos *Florenz* i Espanna Sagrada.

103

Orosii Historiske Kirke-Værn VII. 43.

104

Saxos Danmarks Krønike 6te 7de og 8de Bog.

105

Bjovulfs Drape.

106

De Historiske Sange i Sæmunds Edda.

Byzantiner og Araber.

Det *Fjerde* og *Femte* Aarhundrede, mellem *Ermanriks* Fødsel og *Thjodriks* Død, er aabenbar *Gothernes* Tid; men i det *Sjette* Aarhundrede stræber *Byzants* med Held at giøre sig til Middel-Punkten i den dannede Verden, og i det *Syvende* fordunkle *Araberne* alle andre Folk, hvad unægtelig kun aabnede det *Borgerlige Selskab* bedrøvelige Udsigter; thi selv om Man vilde forgude *Mahomed* i *Kirken* og *Byzantinerne* i *Skolen,* nødtes Man dog til at bekiende, at hverken gav *Byzantinernes* Stats-Klogskab Borger-Livet en Skikkelse, Menneske-Aanden skulde glædes ved, ikke heller oprettede *Islamismen* en Høi-Skole, hvor Aanden mødte Andet end Spot og Miskiendelse. Da vi imidlertid for længe siden er trøstede over disse Ting i Stater af Nordisk Byrd og ved Høi-Skoler af Christelig Rod, er det fornøieligt at betragte de overvundne Hindringer, som, langt fra at kunne standse, maatte selv befordre den store Udvikling.

|US6:634Vel er det nemlig langt fra, vi med de *"Latinske Jurister"* kan forgude *"Romer-Retten",* der un|**A:122**der *Justinian* fik sin berømte Skikkelse; thi den blev en Lande-Plage overalt, hvor den hos Nordiske Stammer fortrængde *"Arilds-Loven",* men baade som *Veileder* og *Afviser* var den os dog sikkert nødvendig, og havde Konstantinopel ikke holdt sig til det *Femtende* Aarhundrede, vilde vist hverken *Reformationen* lykkedes i det Sextende eller Videnskabeligheden siden. Ligeledes er det vel langt fra, vi med det Attende Aarhundredes *Humanister* kan udlede baade Middel-Alderens *Poesi* og Største-Delen af vor Dannelse fra *Araberne,* hvis *store Prophet* var selv kun en daarlig Digter, og hvis hele Dannelse aabenbar bestod i hvad de, som Tyve og Røvere, tog fra *Spanier* og

Byzantiner; men vi vilde have ondt ved at tænke os *Ny-Spanierne* uden *Morians-Kampen,* eller den *ny Tid* uden *Kors-Togene,* og for begge Dele maae vi naturligviis takke *Araberne,* som Kæmper takke deres Fiender for Seieren. Langtfra derfor i den blot tilsyneladende Krebs-Gang at savne *Forsynet,* maae vi høilig beundre den Viisdom, hvormed det satte *Byzantiner* og *Araber* sammen, saa de kom til at fremme den ny Verdens Dannelse som de begge stilede paa at forhindre.

Nu at opregne de *Byzantinske* Keisere vilde være ligesaa unyttigt som kiedeligt, men det *Justinske* Huus af *Gothisk* eller dog *Tydsk* Herkomst, maae vi lægge Mærke til, thi det gav Riget tre Keisere i Træk (518–78) blandt hvilke *Justin* den Anden maaske nok havde den bedste Villie, men den Midterste, *Justinian,* unægtelig de største Evner og den bedste Lykke, saa han er blevet En af de berømteste Fyrster i Verden. Denne de *Latinske Juristers* Halv-Gud, som skal have været Gidsel hos *Didrik* af *Bern,* og var i alt Fald, da *Didrik* dalede, den opgaaende Soel, stammede imidlertid hverken fra *Græker* eller *Romere,* men enten fra Gother, Gepider eller Et af de |A:123andre Tydsk-Nordiske Folk, der slog Leir i *Illyrien,* og *"Justinian"* skal have været en Oversættelse af hans Barbariske Navn *Uprauda,* svarende til vort *"Oprigtig"*[107]. Hans Mor-Broder *Justin* (Jostein) var kommet til *Byzants* med tomme Hænder og kunde hverken læse eller skrive, men havde i Krigs-Standen svunget sig op til Keiser og givet sin Syster-Søn en lærd og fornem Opdragelse i Hoved-Staden, og Aaret efter |US6:635*Thjodrik* den *Stores* Død (527), besteg *Justinian* det Høi-Sæde, han over en heel Menneske-Alder (til 565) skulde beklæde. Hvad der har gjort ham saa berømt er deels Erobringen af *Italien* og *Afrika,* deels hans talrige og prægtige *Bygninger,* hvoriblandt *Sophie-Kirken* har vakt selv *Tyrkens* Beundring, og endelig *"Lov-Bogen",* der i den senere Middel-Alder mangensteds var nær ved at sættes over *Mose-Loven,* og har i Nyaars-Tiden trindt i Christenheden kun havt alt for megen Indflydelse.

I de sidste Dage, da Man stod saa hardt paa, at Enhver skulde hverken have meer eller mindre end han fortjende, har Man vel ogsaa villet skille *Justinian* ved hans store Navn, men det fortjener i det Mindste ingen Efterligning, deels fordi Man kun vilde fradømme ham det paa Grund af hans slette *Tænke-Maade,* som her slet ikke maa komme i Betragtning, og deels fordi hvem der er en stor Mand i *sin Tid,* bliver, trods alle Indsigelser, historisk ved at være det til Verdens Ende. *Justinian* var nemlig vel en Lilleput i Sammenligning med Heroerne, men han var dog ligesaavel den *Byzantinske* August, som *Belisar* var den *Byzantinske* Antonius og *Prokop* den *Byzantinske Herodot,* det vil sige, han var Sjælen i en Kreds af udmærkede Mænd, der gjorde overordenlig Opsigt og havde kiendelig stor Indflydelse paa alle følgende Tider.

|A:124Nær var imidlertid Justinians store Planer blevet kvalt i Fødselen, thi i hans femte Regierings-Aar udbrød der i Konstantinopel en farlig Opstand, der sikkert vilde skildt ham baade ved Liv og Krone, dersom ikke hans gode Lykke, hans *Gemalindes* Aands-Nærværelse og *Belisars* Troskab, havde forhindret det, og her maa det da bemærkes, at *Justinian* havde ladt sin Gemalinde *Theodore* krone tilligemed sig og høitidelig erklæret hende for sin *Medhjelp* i *Regieringen*. At *Theodore* havde været *Skue-Spillerske* er sagtens vist nok, siden hendes Bagtalere knyttede alle deres Beskyldninger til denne Kiends-Gierning, men om disse Beskyldninger for al muelig Udsvævelse havde anden Grund end Misundelse, og om hendes Fader var Bjørne-Trækker, kan være os saameget mere ligegyldigt, som det hverken var Anstændighed, fornemt Væsen eller Dannelse, selv Fienderne savnede hos *Keiserinden*. Derimod skal vi lægge Mærke til, at denne *Grækerindes* Kroning og aabenbare Herredømme *over* Keiseren i Konstantinopel, som gjorde saamegen Opsigt i Verden, var kun et svagt Billede af *Følelsens Thron-Bestigelse,* som den følgende |US6:636*Middel-Alders* Historie klarlig beviser. Fra denne Side faaer ogsaa Opstanden mod *Justinian* et eget Præg, der udmærker den fra de Utallige baade før og siden, thi den udsprang af Mod-Sætningen mellem det græsgrønne og det himmelblaa Parti (Prasiner og Veneter) ved Vædde-Løbene, og opkom derved, at Øvrigheden, som ellers dengang immer begunstigede de Himmelblaa, enten af en Feiltagelse eller i et Anstød af Upartiskhed hængte en *Prasiner* og *Veneter,* grebne i et Opløb, ved Siden ad hinanden; thi da det blev vitterligt, ved det Strikken brast og Stymperne slap, giorde begge fiendtlige Partier fælles Sag mod Regieringen og satte en Anden paa Thronen. *Justinian* stod allerede paa Springet at flygte ud af Paladset, men da reiste *Theodore* sig og sagde: det beroer |A:125vel paa Keiseren selv, om han vil redde sig ved Flugten og her fattes hverken Skib eller Skatte, men udentvivl vil han snart fortryde det og i alle Tilfælde vil jeg holde Stand, thi jeg gider ikke levet et Øieblik længer end jeg er *Keiserinde,* og jeg finder Purpuret skiønt endog som Jorde-Tøi. Nu skammede Keiseren sig og blev siddende, *Belisar* med den *Gothiske* Liv-Vagt og en vis *Mundus* med *Herulerne* trængde, hver fra sin Side, uformodenlig ind paa Rende-Banen, hvor den ny Keiser thronede, og nedsablede over *Tredivetusinde* af Folket, hvormed Stormen lagde sig, og *Justinian* fik *Ro* til at udføre alle sine og *Theodores* store Anslag[108].

Hvad nu først Helte-Gierningerne angaaer, da øvedes de som Man veed, slet ikke af Keiseren selv, men især af *Belisar* og *Narses:* Denne en *Armenier* og Hin, efter en løselig Yttring hos Prokop, en *Dacier*[109], og *Gothe-Krigen,* som de var Begge om at føre, har vi betragtet, saa det er egenlig kun Toget til *Afrika,* vi her har med at giøre.

Dette Tog, som foretoges strax efter Opstanden (533) og skaffede *Belisar* hans store Navnkundighed, gjaldt Vandalerne, et Nord-Tydsk Folk, der henved *hundrede* Aar havde behersket Nord-Afrika, som raa *Arianer* faret glubsk afsted med de Rettroende og som forkiælede Barbarer ødelagt dem selv med Romersk Overdaadighed og Vellyst; men eftersom disse *Vandaler* ei har fortjent at omtales videre, maae vi her i Forbigaaende bemærke, hvordan de først kom til Afrika.

Efter Keiser *Honors* Død (423), da *Aetius* satte En af sine Venner paa Thronen, gjorde Statholderen i Afrika, *Bonifas* |US6:637sig denne mægtige Mand til Fiende ved at blive *Honors* Syster, *Placidia,* og hendes umyndige |A:126Søn tro, og da *Placidia* fik Overhaand, vidste *Aetius* at sætte Splid mellem hende og *Bonifas,* hvorpaa denne (427) for at sikkre sig, kaldte *Genserik* til Hjelp fra *Andalusien,* hvor han dengang havde leiret sig med sine *Vandaler*. Snart opdagedes vel Sandheden og *Aetius* maatte flygte til *Hunne-Leiren,* hvor han sluttede Venskab med *Attila,* men *Bonifas* kunde hverken med det Gode eller med det Onde formaae *Vandalerne* til at give Slip paa Byttet, saa de beholdt Afrika.

En af de *Byzantinske* Keisere havde siden gjort et mislykket Tog mod *Vandalerne,* og selv *Thjodrik* den Store fandt det raadeligere at besvogre sig med deres Konge end at byde ham Brodden, men nu havde Endeel af de Indfødte (Maurusierne) gjort Opstand imod dem, og *Justinian* fattedes ikke Anledning til at sende dem *Belisar* paa Halsen, thi *Gelmer,* som nu beherskede Vandalerne, havde stødt den retmæssige Konge, *Hilderik,* som desuden var *Justinians* gode Ven, fra Thronen og vilde, paa Keiserens Forlangende, ei engang sende ham til Konstantinopel[110].

Vel var der en Mand i Keiserens Stats-Raad, der af al Magt fraraadte det *Afrikanske* Tog, som et kostbart Vove-Stykke, der selv naar det lykkedes bedst, var til ingen Nytte, med mindre Man kunde og vilde tage baade *Sicilien* og *Italien* med; men hans Indvendinger frugtede saa lidt, at de ei engang skulde berøres her, hvis de ei var kommet fra en Mand, vi maae lægge Mærke til: Finants-Ministeren eller, som det hedd i Byzants, Huus-Hovmesteren *John* fra *Kappadokien,* der vel, som en Blod-Igel, Folket forbandede, havde mistet sit Embede under Opstanden, men fik det igien, saasnart den var dæmpet[111].

Under Bedækning af 97 Galeier eller som de kaldtes |A:127*Dromoner,* gik nu *Belisar* tilseils med 10000 Fodfolk og 5000 Ryttere, stolende, som han med denne Haand-Fuld Leie-Tropper maatte, især paa sig selv og sin gode Lykke, paa sin Huus-Trop af Brynieklædte, der skyede hverken Ild eller Vand, paa sin Gemalinde *Antonine* en gammel Veninde af *Theodore,* ei mindre kiæk og snild end hun, og derhos maaskee ogsaa en Smule paa sin kloge og velunderrettede Haand-Skriver, *Prokop,* som vel giøs lidt for den

lange Sø-Reise, men besluttede |US6:638dog, efter en Drøm der gav lykkeligt Varsel, at giøre Følgeskab[112]. Tør Man troe denne Skriver i Alt, da havde *John* fra Kappadokien, for at spare Ildebranden og knibe paa Vægten, gjort et stort Skielm-Stykke med Skibs-Kavringerne, som var halv raa og allerede mulne og uspiselige, da Man kom til *Morea*[113], men det Værste var dog, at Leie-Tropperne reentud erklærede, de vilde ikke slaaes *tilsøes;* thi da *Vandalerne* havde en anseelig Flaade, var det høist rimeligt, den vilde see til at forebygge Land-Gangen[114]. Temmelig raadvild kom *Belisar* derfor til *Sicilien,* som da tilhørde *Gotherne,* og skikkede *Prokop* til *Syrakus* for at indhente Efterretninger, men der var *Prokop* saa heldig hos en gammel Bekiendt at træffe en Person, der kun for tre Dage siden havde forladt *Karthago* og bevidnede, at hverken havde Vandalerne mindste Nys om Fienden, ikke heller vilde Man i disse Far-Vande støde paa deres Flaade, da den var sendt til Sardinien for at tugte en Oprører. Saasnart *Belisar* hørde det, lod han giøre klart til at lette, løb med en strygende Vind over til Kysten af Barbariet, og ankrede næste Dag ved *Kap Vade* (St. Paul), fem Dages Fod-Reise fra *Karthago*[115]. Han |**A:128**sammenkaldte nu vel et Krigs-Raad, men hvormange Indvendinger end Skat-Mesteren, den kloge og anseelige *Archelaus,* gjorde imod Landingen paa Lykke og Fromme, hvor der var ingen Havn nærmere end Karthagos, iværksatte *Belisar* den dog paa eget Ansvar og var heldig nok til at naae *Karthago* ligesaa tidlig som Flaaden. *Vandalerne* som i forskiellige Hobe omringede ham underveis, havde aftalt at mødes ved et Sted, som kaldtes *Decimum,* men de tog Feil ad hinanden, og nedsabledes eller adsplittedes stykkeviis, saa *Belisar* tog Hoved-Staden, uden videre Sværd-Slag[116]. Siden, da *Gelmer* havde faaet sin Broder *Zazon* tilbage fra Sardinien og samlet hele sin Magt, stod der imidlertid et Hoved-Slag, hvori Vandalernes Mængde og Standhaftighed enstund gjorde Seieren tvivlsom, men *Belisars* Krigs-Konst og Lykke vandt dog Prisen: Vandaler-Hæren blev knust, *Zazon* faldt og *Gelmer* skjulde sig hos Maurusierne i *Pappua* (Biban) Bjergene i det *Algierske*[117]. Her indespærredes han nu af en Trop *Heruler* under *Pharas,* til hvem han omsider |US6:639udhungret overgav sig og førdes i Triumph til *Byzants,* hvor han hverken kom til at sulte eller tørste, men fik rigeligt Naadsens-Brød til sin Død. Skiøndt det siden *Tibers* Tid var uhørt, at Andre end Keiserne selv holdt en *ordenlig Triumph,* skiænkede dog *Justinian Belisar* en Saadan; men det var kun et ynkeligt Syn, thi Helten gik til Fods og kastede sig underveis tilligemed sin kongelige Fange, i Støvet for Keiseren, der thronede paa Rende-Banen, for saaledes, om mueligt, at overbevise den mistænkelige Tyran om sin slaviske Frihed for al Ærgierrighed[118]. En Lykke var det for Verden, at *Justinian* hardtad var ligesaa bange for *Belisars* Seire som |**A:129**lysten efter Frugten af dem, og holdt ham derfor saameget

mueligt bundet i Byzants; thi ellers var *Spanien* og *Gallien* vel kommet til at gaae samme Vei, som *Italien* og *Afrika*; men jammerligt er det at see en *Belisar* behandlet som en Bul-Bider, og med al sin Forsigtighed undgik Helten dog ei ganske den Løn, hvormed alle Tyranner helst betale Stor-Værk, thi han døde, kort før *Justinian,* i fuld Unaade, arvet af Keiseren som en Majestæts-Forbryder. Hvad senere Skribenter fortælte om den blinde *Belisar,* der, gammel og graa, maatte tigge sit Brød, er da vel kun en Fabel, men afbilder dog godt hans ynkelige Skæbne[119].

Om *Justinians Bygninger* har Man en heel Bog, som temmelig tidlig er tillagt Historie-Skriveren *Prokop;* men selv om den var af ham, kunde den dog ikke her komme i Betragtning; thi vel er det mærkeligt at see den Keiserlige Byg-Mester ufortrøden kæmpe med de mange Ildebrande, Jord-Skiælv og Over-Svømmelser, der i hans Dage paa et Øieblik nedbrød, hvad der hørde mange Aar til at opbygge; men dog var det aabenbar langt mere Stadsen end Nytten, Keiseren herved havde for Øie, og desuden er det en egen Konst, ikke ret Mange forstaae, at beskrive selv de smukkeste Bygninger til Læserens Fornøielse. Derimod er det altid værdt at vide, at den egenlige Byg-Mester, som især Sophie-Kirken har gjort udødelig, var *Anthem* fra *Tralle* (i Lille-Asien), især da Alt viser, han har været en Tusind-Konstner, som med *"Damp"* og maaskee tillige med et Slags *"Krudt",* saaledes hevnede sig paa sin Nabo, der var en stor Prokurator, at denne for Retten ynkelig beklagede sig, at han, der var kun et stakkels Menneske-Barn, umuelig kunde holde ud at boe ved Siden ad *Tordneren* Zeus og *Jord Rysteren* Posidon[120].

|**A:130**|US6:640Betragte vi endelig *Justinians Lov-Bog,* da er der om den skrevet saamange baade smaa og store Bøger, at det for en Latinsk Jurist kunde være en passende Bods-Øvelse at læse dem; men af Historie-Skriveren var det allerede Synd at forlange, han med Opmærksomhed skulde giennemlæse Værket selv (Corpus-Juris), der bestaaer af Indledningen (institutiones), den egenlige Lov-Bog (codex), Forordningerne (novellæ) og Juristernes Betænkninger med Lovs-Kraft (pandectæ); og naar kun det er sandt, da indseer Man let, det var en bedrøvelig *"Lands-Lov".* Naar nemlig Loven er saa vidtløftig og indviklet, at det er umueligt for Andre end Jurister at vide, hvad der efter den skal kaldes *Ret* i Landet, da er *Dommerne* aabenbar de egenlige *Lov-Givere* og *Prokuratorerne* de eneste lovgyldige *Vidner,* saa Juristerne maatte være Engle baade i Viisdom og Dyd, naar ikke alskens Uretfærdighed skulde gaae i Svang under Rettens Navn, hvad vel maa kaldes en af de største Lande-Plager. Man behøver imidlertid blot at giennemblade Lovens *niende* Bog, om hvad vi kalde *Criminal-Retten (judicia publica),* for at see, det var slemt nok at leve i Byzants, selv naar Man kiendte Loven og saae den fulgt. Det klinger saaledes vel høimodigt nok, at talde Nogen ilde om Keiseren eller hans Regiering, da skulde han

Intet lide derfor, thi enten skedte det af Letsindighed og skulde da foragtes, eller i Afsindighed og maatte beklages, eller af Bitterhed som burde tilgives; men Slutningen bliver dog, at det strax skal *indberettes* til Keiseren, som da med personligt Hensyn vil afgiøre, om Sag skal anlægges eller bortfalde[121]. Naar Man fremdeles hører, det er *Majestæts-Forbrydelse,* ikke blot at tale om, Man vil giøre Opstand eller slaae saameget af Keiserens *uegenlige* Legeme, som en Raadmand eller en Soldat ihjel, men selv at |A:131*tænke derpaa,* da Villien maa tages i Gierningens Sted, see, da behøvede Straffen ikke at være meget haard, for at giøre Folk Livet surt, men nu skulde alt Saadant ei blot koste *Ære, Liv* og *Gods,* men Sønnerne af slige Misdædere maatte hverken ved Arv, Testament eller paa nogen Maade blive velhavende, thi, siger Loven, skiøndt vi af særdeles *Keiserlig Naade* skiænke dem Livet, skal de dog altid være usle og elendige, saa Livet er deres Plage og Døden deres Trøst[122]. |US6:641Det skader imidlertid ikke hertil at føie hvad Loven siger om *Nid-Skrifter* (libelli famosi), thi medens det klinger meget smukt, at naar Forfatteren er sit Navn bekiendt og kan bevise hvad han siger, da skal ham istedenfor Straf times Roes og Belønning, er der dog deels en *Hage* ved, da Nid-Skriftet i saa Fald ikke blot maa være forfattet af Omhu for det almindelige Bedste, men ogsaa af Hengivenhed for Keiseren, og deels sætter Loven Livs-Straf for Enhver, som, naar han finder et Nid-Skrift, ikke enten strax tilintetgiør det, eller tier dog bomstille med hvad han har seet[123]. Alt Sligt kan nemlig kun Slaver og Tyranner kalde Ret, medens alle fribaarne Mænd nævne det med sit rette Navn: Vold paa Menneske-Naturen og skamløs Forhaanelse af dens Værdighed.

Det være imidlertid langt fra, hermed at ville sværte enten *Justinian* eller hans Stor-Kantsler, *Tribonian,* som var Sjælen i den store Lov-Commissjon, thi hverken havde Nogen af dem gjort foranførte Love, som de kun lod staae, ikke heller udspilede og indviklede de Romer-Retten, som de meget mere sammentrak og klarede for Modsigelser, det Bedste, de kunde; men det skal indskiærpe os, at *"Romer-Retten"* kun passer til det *Romerske Tyranni,* hvoraf den udsprang, og har derfor Retfærdigheds Skin, men |A:132fornægter dens Kraft, og undergraver ret med Flid fra alle Sider *"Dyden* og *Retten",* som den synes at sværme for.

Tribonian blev for Resten under den store Opstand, som En af Folkets Plage-Aander, afsat, tilligemed *John* fra Kappadokien, men ogsaa strax efter indsat paa Ny, og *Prokop* giver ham kun et daarligt Skuds-Maal; thi vel siger han, det var en meget lærd og klog, yderst fiin og behagelig Mand, medens *John* derimod var en uvidende Tølper og Drukkenbolt, kun klog paa Profiten; men han forsikkrer dog tillige, at *Tribonians* Gierrighed gik over alle Grændser, saa han ansaae det for en "lovlig Fordeel" naar han hvert Øieblik for Betaling forandrede Loven[124].

Denne *Historie-Skriver* i de gamle Grækers *Smag,* som giør os fortræffelig bekiendt med hele sin Tid, kan nu vist nok gierne have gjort baade *John* og *Tribonian* Uret, men dog kun forsaavidt, som vi klarlig see, at de Fleste, han roser, var |US6:642ikke stort bedre end dem han laster, saa *Belisar* og hans *Haand-Skriver* staae for os som uforklarlige Vidundere i en afskyelig Verden. Det Sidste har nu vel tildeels sin Grund i *Prokops* naturlige Partiskhed, men dog maatte aabenbar baade han og hans Helt være besjælede af en langt høiere og ædlere Tænke-Maade end Resten, for at have baade Sind og Evne til deres udmærkede Daad. *Begge* var de ogsaa *Fremmede,* Man veed ei af hvad Herkomst, men udentvivl har *Prokop* fra *Palæstina* været en *Jøde;* thi Man seer godt, han vil hverken giælde for *Christen* eller *Hedning,* og dog endnu mindre for En af de stærke Aander, som forgude deres egen gode Fornuft og Forstand. Man har for Resten et gammelt *Nid-Skrift* over *Justinian* og *Theodore, Belisar* og Antonine, og mange Andre, som Endeel af vore Lærde har tillagt *Prokop,* og anseet for den *reneste* Kilde til hans |**A:133**Tids Historie; men hvor selv Lov-Talerne see ud som Ironi, fristes Man ikke til at øse af Nid-Skrifter, og til *Prokops* Ære maa det anmærkes, at Beskyldningen for at have skrevet den lumpne Pasqvil *(historia arcana),* er aldeles grebet af Luften, eller, hvad der er det Samme, hentet fra et halvgammelt græsk Lexikon, Man veed hverken af hvem eller fra hvad Tid[125].

I dette Nid-Skrift giøres det blandt Andet *Justinian* til Forbrydelse at have afskaffet den *Romerske Konsul-Værdighed* og nedlagt de *Offenlige Skoler,* men Sagen var dog kun, at i hans Dage Lysten ophørde til den tomme Konsul-Værdighed, der var forbundet med store Omkostninger, og at han lukkede den *Hedenske* Høi-Skole i *Athenen,* der, siden den under *Antoninerne* fik stærkt besoldede Lærere, ei synes at have gjort synderlig Nytte. Den Synd vilde da være nemt afsonet, dersom ikke *Justinian,* som vi veed fra andre Kilder, baade havde berøvet de sidste Atheniensiske Professorer, der dog gjaldt for store Philosopher, deres Leve-Brød, og forbudt dem at beholde deres Tro[126], men det viser rigtig nok, at han var en livløs Tyran, der, foragtede baade Mennesket og Videnskaberne, og misbrugde *Christendommen,* som han aldrig selv rettede sig efter, til Paaskud for en Volds-Gierning. Saa aabenbar stridende mod Christendommens Aand er nemlig |US6:643Samvittigheds-Tvang, at i Østen, hvor Man virkelig var *skriftklog,* havde Man under alle Feiderne om Kirken, eller rettere om Kirke-Gaarden, dog lige til *Justinians* Dage taalt *Jøder* og *Hedninger* i alle *verdslige* Bestillinger, og først nu, da der mellem de mange udmærkede Mænd *ikke* var *een* Biskop, lukkede Man Adgangen til alle Embeder for dem og |**A:134**undte dem knap det usleste Liv. Kun naar Man, som det nu var Skik, lover sig selv Salighed for en Troes-Bekiendelse, der kun er et tomt Munds-Veir,

da er det i sin Orden, at Man af *"Christen Kiærlighed"* aftvinger Alle et Saadant. De syv *Atheniensiske Professorer,* med Stoikeren *Simplicius* i Spidsen, maae imidlertid have hørt til de ærligste Folk paa den Tid; thi de lod sig ikke Munds-Veiret aftvinge, men gik heller i Land-Flygtighed til *Persien,* hvor de havde hørt, Kongen var en heel Philosoph, der kunde baade *Plato* og *Aristoteles* paa sine Fingre, og hvor de da ikke tvivlede om, der jo endnu herskede de samme rene Sæder og alskens høie Dyder, som *Plato,* i en af sine Samtaler, lader *Sokrates* tillægge Perserne. Vel fandt de sig, som Man nok kan vide, aldeles skuffede i disse Forhaabninger, men dog modtog Perser-Kongen dem meget artig, og da de ikke vilde blive hos ham, gjorde han det til et Vilkaar i Fred-Slutningen med den Byzantinske Keiser, at Philosopherne skulde til deres Død hæderlig opholdes paa offenlig Bekostning og have Lov til at beholde deres Tro[127].

Denne Perser-Konge hedd *Khosru* den Første, med Tilnavn *Nuschirvan* eller den *Høimodige,* hvis Retfærdighed blev til et Ordsprog, og hvis Krige med *Byzantinerne* vi har udførlig beskrevne af *Prokop* og *Agathias,* og skiøndt hverken disse Krige, om *Mesopotamien* og *Georgien,* eller *Ny-Persernes* Bedrift i det Hele, kan her komme i synderlig Betragtning, maae de dog i Forbigaaende berøres.

Vi huske nok, at *Partherne* fra *Crassus-Dagene* var de hovmodige Romere en Pæl i Kiødet, men langt frygteligere end de blev dog *Ny-Perserne,* som, i Begyndelsen af det *Tredie* Aarhundrede (under Keiser *Alexander* Severus), omstyrtede *Arsacidernes* Throne og |A:135reiste en Ny, vidt bekiendt under Navn af *Sassanidernes*. Den Første, der besteeg den, var nemlig *Artaxar* eller *Artaxerxes,* Søn af Sassan[128], hans |US6:644nærmeste Eftermand *Schapur,* fangede og Man vil sige, flaaede den Romerske Keiser *Valerian,* og i hans Dage skal *Manes* være opstaaet, og have stiftet det *Manichæiske* Troes-Samfund, der i det *Fjerde* Aarhundrede blev meget udbredt og navnkundigt over hele Romer-Riget. Saalidt vi nu end her kan indlade os paa at adsprede det Mørke, der indhyller *Manes* og hans Læres Eiendommelighed, maae vi dog bemærke, deels at denne *Persiske Prophet* naturligviis staaer i den nøieste Forbindelse med *Ny-Persernes* Opkomst, og deels, at hans Lærdom aabenbar var en Blanding af *Oldpersiske* (Magiske) og *Christelige* Forestillinger, saa *Frelsen* og *Opreisningen, Christus* bragde, skulde være den Lys-Kongens (Ormuzds) Seier over Mørke-Drotten (Ahriman), som *Zoroaster* havde forkyndt og Fædrene ventet. Heraf, seer Man let, det nødvendig fulgde, at han forkastede det Gamle Testamente, *som* Guddommens gamle Pagt med *Abrahams* Folk, men her maae vi holde os til, hvad der i *Stats-Historien* er Hoved-Sagen, at den Mosaisk-Christelige Anskuelse af Menneskets himmelske Byrd og underfulde Opreisning af Faldet

ved *Jesus Christus,* ogsaa i denne Skikkelse gjorde sin Virkning til at hæve og styrke et sjunket Folk. I hvad Forhold han nu stod til *Manes,* den *ny* Prophet *Mazdak,* som vi møde under *Nuschirvans* Fader *Kabades,* er dunkelt, men da han, med stort Bifald, udraabde *Kvindernes Fællesskab,* spaaede han sanddru om Rigets forestaaende Undergang, thi Erfaring lærer, at en saadan Udsvævelse altid giør Mænd til Kvinder og Kvinder til Dyr, og for *Øster-Lænderen* som ei engang holder sit Fruer-Bur i Hævd, er desuden slet |A:136Intet helligt. *Mazdaks* Lærdom var imidlertid ogsaa endeel Perser vederstyggelig, saa, da *Kabades* antog den, skedte der en Opstand imod ham, og hans Søn Khosru *Nuschirvan,* som stak sit Spyd i Middel-Havet, og blev berømt i Østen, som Thjodrik i Vesten, var den ingenlunde gunstig. Tvertimod synes *Nuschirvan* at have sværmet mere for *Zend-Troen* end for Retfærdighed; thi baade stræbde han med Sværdet at omvende *Georgier* og *Mingrelier,* og hans gientagne Storme paa *Edessa* (Orfa) skal have reist sig af Lyst til at giøre Christus til Løgner. Det var nemlig et almindeligt Sagn i Øster-Leden, ei blot at den gamle Kong *Augar* i Edessa havde skrevet *Jesus* til og faaet et trøsteligt Svar, men ogsaa, at |US6:645*Jesus* med det Samme havde lovet, Edessa skulde være uindtagelig[129]. Mod det Ord løb *Nuschirvan* da Storm, og skiøndt *Prokop* selv ingen Christen var, kunde han dog ikke undertrykke sin Forundring over, hvor besynderlig den mislykkedes, medens vi maae finde det i sin Orden, at skiøndt Sagnet var ugrundet, *Herren* dog tog Deel i en Kamp, der gjaldt hans Ære.

Nuschirvan sad næsten et halvt Aarhundrede (532–80) paa Thronen, og overlevede altsaa længe sin Byzantinske Med-Beiler, men han fik en ynkelig Død, thi Perser-Navnets Hæder døde med ham.

Han bortreves for Resten ventelig af den gruelige Pestilens, der i hele den sidste Halv-Deel af det *Sjette* Aarhundrede saaledes huserede i Verden, at kun den *Sorte Død* og den *Indiske Cholera* kan sammenlignes dermed. Den bemærkedes først i *Ægypten,* og udbredte sig derfra ligesom med to Arme over hele den da bekiendte Verden, men ligesom Choleraen, med de besynderligste Spring, Vendinger og Farve-Skifter, saa alle Læger maatte fortvivle om at udgrunde dens |A:137Veie, end sige da at afværge, standse eller helbrede den. Herom er *Græker* og *Latiner* enige, og *Evagrios,* som selv i sin Opvext giennemgik Pesten, og mistede henimod Alderdommen Kone og Børn deraf, er især et gyldigt Vidne om hvordan *Døds-Englen,* som den store Verdens-Erobrer, gik med Kæmpe-Skridt frem og tilbage fra *Nilen* til *Ganges* og fra *Konstantinopel* til *Herkules Støtter*[130].

Midt under denne Lande-Plage, der, som Et af Dødens Mester-Stykker, ret egenlig fordunklede baade *Nuschirvans* og *Justinians*

Storværk, fødtes en Mand, hvis Liv vel ikke er at rose, men som dog havde *Andet* end *Død* til Øiemed og satte store Kræfter i Bevægelse for at naae det, saa der ved ham virkelig paa en Maade kom Liv i Øster-Leden, og i Historiens Øine er en levende Hund bedre end en død Løve. Manden vi tale om, er naturligviis *Mahomed* den *Store,* hvem vi vel pleie at give et mindre velklingende Tilnavn, men skylde unægtelig dette, naar vi maale ham ei blot med *Justinian* og *Nuschirvan,* men selv med *Alrik* og *Thjodrik,* istedenfor med *Moses* og *Jesus,* ved Siden af hvem han, som saamange Stormænd, bliver lillebitte. Vist nok har han selv givet overflødig |US6:646Anledning til denne for ham høist ufordeelagtige Sammenligning, saa ham er i Grunden ingen Uret skeet, men det er en stor Uret baade mod Forsynet og mod os selv, naar vi, fordi en stor Mand miskiendte sig selv, med Flid giør ligesaa, og ansee det for vor Pligt at nedsætte ham ligesaa dybt under hans virkelige Høide, som han i Indbildningen hævede sig derover; thi ved at udøve denne saakaldte Giengiældelsens Ret, lade vi kun Sandhed bøde for hvad Løgnen forbrød, og slaaes til Straf med Blind|**A:138**hed baade for Slægtens Bane og Forsynets Spor. Vi maae imidlertid indrømme, at med *Mahomed* var Fristelsen stor; thi i *Kirke-Historien* hedder han med Rette *"den falske Prophet",* saa de der i den har villet redde hans Ære kun har tvættet en Morian og sværtet en Straale-Skikkelse, og i *Skolen,* hvor *Beduinen,* der hverken kan læse eller skrive, vil mestre baade *Moses* og *Propheterne,* tager han sig uhyre latterlig ud; saa at, til Man lærde at tage *Stats-Historien* særskildt og i den bestandig blive ved *Jorden,* maatte nødvendig netop de ædleste og aandigste Historie-Skrivere skildre *Mahomed* saaledes, at det blev aldeles ubegribeligt, baade hvordan saa ubetydelig en Aarsag kunde have saa forbausende Virkninger, og hvorfor det tillodes Musel-Mændene giennem Aarhundreder at hærge Christenheden, der dog aldrig sank saa dybt, den jo i kirkelig og videnskabelig Henseende var langt mere værd end Chalifatet.

Naar vi derimod betragte det *Borgerlige Selskab* for hvad det er: en blot *jordisk* Indretning til fælles *timeligt* Bedste, men som dog, ved at skiænke en vis Grad af *Fred* og *Frihed,* er Betingelsen for alt høiere Menneske-Liv, der ikke, som Eremitens, vil afsondre eller, som Martyrens, opoffre sig, altsaa Vilkaaret for Menneske-Slægtens fremskridende Udvikling; da see vi strax, det var et smerteligt Savn, hvorpaa Christendommen endnu ikke har raadet Bod, da det lille Himmerig paa Jorden, den skabde, var alt længe som forsvundet, og den dannede Verden endnu bestandig, under et tyndt christeligt Slør, det Romerske Tyranni og den hedenske Uteerlighed. *Gotherne* var opslugte af Uhyret de vilde fælde, men dog selv hemmelig nærede, som Odin af Fenris-Ulven, *Franker* og *Longobarder* stræbde af al Magt at barbarisere hvad de havde tilegnet sig, og de andre *Tydsk-Nordiske* Folk var endnu Hedninger, uden Udsigt til at

blive christnede fra Romer-Riget, hvor |US6:647Man almindelig hver|A:139ken brød sig om fjerne Barbarer eller forstod at tiltale levende Folk.

Hvad Menneske-Vennen under disse Omstændigheder maatte ønske, var vist nok især, at *Christendommen* dog maatte finde Vei til Folk med usvækkede Kræfter og høiere Sands, hos hvem den kunde udvikle en ny Tingenes Orden, og hvorledes Forsynet sørgede derfor, skal vi snart have den Fornøielse at betragte; men deels trængde Christenheden ogsaa til en *aandelig Fiende,* der lærde den at føle sin Eenhed og nødte den til at samle sine Kræfter, og deels kunde der i *Middel-Alderen* ei times *Øster-Leden* noget Bedre end at ombytte sit daglige Krampe-Slag med Dødning-Dvale i en aaben Begravelse.

Med disse Tanker skal vi giøre vor Udflugt til *Arabien,* og det store Feldt-Tog med Prophetens Fane, og vil da finde dem ret moersomme og lærerige, uagtet vi ingen Lykke finde at misunde enten Syv-Soverne, Heste-Prangerne eller Kamel-Driverne, der vilde omskabe hele Verden til et Arabisk Paradis, hvori Tomheden er det kiendeligste og Dyrene spille Hoved-Rollen. Under *Mussel-Mænd* er vi nu alt længe vant til kun at forestille os *Tyrker,* og føle naturligviis ei synderlig Sympathi med dem der godvillig kun *gav os "Døden og Djævelen",* men *Araberne* var saa langt fra at være *Tyrker,* at de end aldrig har underkastet sig dem, saa den *Ottomanniske Port* er kun et forstenet Mindes-Mærke af *Mahomeds* Rige, og kun den *næste* Menneske-Alder efter Propheten er et levende Billede af hans Tanke-Gang. Medens det derfor er uhyre fjantet, endog blot med Hensyn paa de kiendelige Virkninger, at ligne *Islamismen* ved *Christendommen,* der har en heel nyskabt Folke-Verden til sit Mindes-Mærke, og har samme Kraft til at begeistre i sit *Nittende* som i sit *Første* Aarhundrede, saa er dog *Islamismen* virkelig i sin Oprindelse en *aan*|A:140*dig Kraft,* der begeistrede Mahomed og *hans* Araber, og maatte forekomme alle halv og heel-dyriske Folke-Færd guddommelig. Uagtet derfor Araberne ret egenlig sværmede for Blod-Bad, og stod paa saa fortrolig en Fod med *Døds-Engelen,* at han, efter deres Forsikkring, bad meget høflig om Forladelse, før han tog Prophetens Sjæl, saa er deres Begeistring dog noget ganske Andet end hvad der lader sig udlede blot af en Kræmmer-Sjæls lumpne Beregninger og af dyrisk Blod-Tørst, og er i alt Fald det |US6:648*Menneskeligste,* vi giennem mange Aarhundreder møde paa den store Skue-Plads i *Øster-Leden*.

Halv-Øen mellem det Røde og det Døde Hav, Euphrat og den Persiske Bugt, er saa vidtløftig, at de *Tolv* Millioner Indbyggere, Man skatter den paa, kun giver omtrent 250 paa Kvadrat-Milen, eller en Befolkning, som *Danmark* vilde have, hvis vi kun talde 200000 Sjæle; men den *store Ørk,* med det uforglemmelige *Sinai,* kiende vi alt fra *Israeliternes* Vandring over det Røde Hav, og vil i

Forbigaaende erindre at Man i Arabien aldrig glemde den underlige Blottelse af Havets Bund og "Stien i de store Vande"[131]. Hvad nu *Arabiens* Millioner tog sig for i gamle Dage, veed Man vel ikke saa lige; men just deraf kan Man slutte, det har til Hverdags-Brug omtrent været det Samme, som de tage dem for endnu, saa i det frugtbare Syden (Jemen, det lykkelige Arabien) har de helst strakt dem paa Løibænken, i Duft af *Kaffe* og *Balsam*-Træet, medens Man i Norden helst tumlede de ædle *Heste* og lettede de tunge Vandrings-Mænd i Ørken, eller fordrev Tiden bag *Kamelerne* paa de lange Kræmmer-Veie til *Middel-Havet,* til *Euphrat* og *Nilen.* Paa disse Veie træffe vi allerede i *Jakobs* Dage *Ismaeliterne,* som blandt andre Handels-Vahre bragde *Joseph* til *Ægypten,* og det er |A:141dobbelt mærkeligt, da *Mahomed* og hele hans Kræmmer-Slægt i *Mekka* satte en Ære i at nedstamme fra *Ismael,* Abrahams Søn med den Ægyptiske Slavinde, *Hagar,* som (efter en berømt Fortolker) betyder Bjerget i *Arabien,* den store Trælle-Moder[132]. Det var nu vel just ikke *derfor* at *Araber*-Høvdingen *Aretas* vilde stækket Vingerne i Tide paa den store *Hedning-Apostel*[133]; men Sligt bør dog ikke lades ubemærket, deels fordi Man heraf seer, *Araberne* stod allerede ved *Christi* Tid for *Damask,* og deels fordi saadanne *Forvarsler* stille Menneske-Livet i et vist poetisk Lys, uden hvilket vi aldrig finde Vei giennem Verdens-Historien.

Spørge vi nu vor gamle Ven og Veiviser i Hedenskabet, *Herodot,* hvad han vidste om *Arabien,* da er Oplysningen, han giver os om denne Syd-Rand af hans beboede Verden, vel ikke stor; men dog ikke blot fortæller han os, det var alle de fine Røgelsers og selv *Kanel-Barkens* Hjem, han lærer os ogsaa, |US6:649hvad der endnu er langt paalideligere, at *Araberne* immer har havt deres Styrke i *Æventyr,* hvoriblandt det om *Kanel-Barken* udmærker sig. Denne, sagde nemlig *Araberne,* vidste de ikke selv hvor groede, om ikke der, hvor Bachus var født, men der var visse Fugle, som bygde Reder af den paa ufremkommelige Steder, og dem narrede Man med store Stykker Kiød af alle Slags, som de læssede i Reden, til den faldt ned, og saa tog *Araberne* Barken og solgde til *Phønicerne,* et Æventyr, der forklarer sig selv, naar Man veed, Kanel-Barken maatte komme til *Søes* fra *Ceilon* og ombyttedes sagtens mest med *Levnets-Midler,* hvad Man i det *lykkelige* Arabien fandt var Røver-Kiøb[134]. Hvor nær *Chaldæer*|A:142*ne* var i Slægt med de egenlige *Araber,* lader sig vel ikke bestemme, men dog giør Man vel i at lægge Mærke til, at baade kalder Herodot *Senacherib Arabers* (Chaldæers) og Assyrers Konge[135], og tillige see vi af *Ebræernes* Historie, at Chaldæer og Araber har omtrent været lige nær i Slægt med dem, saa det *Syvende* Aarhundrede *før* Christi Fødsel, da *Nebukadnezar* glimrede, maa ansees for *Araber-Timen* i Old-Tiden ligesom *Mahomeds* Aarhundrede i Middel-Alderen.

See vi endelig efter, hvad *Diodor* fra *Sicilien,* som ved *Christi*

Fødsels-Tid summede Verdens-Historien op, havde læst om Arabien, da viser det vel ikke stort mere, end at den *Ostindiske* Handel gik derover, og at Ørken i Norden havde beskyttet det rige Syden mod de store Asiatiske Erobrere; men vi see dog, der var et berømt *Tempel,* som paa en Maade forenede alle *Araberne*[136]*,* og vi kan ikke tvivle om, det jo var *Kaaba*-Templet i *Mekka,* der selv hos Mussel-Mændene spillede saa stor en Rolle, og som deres Historie-Skrivere fortælle os egenlig først var bygt af *Adam* efter et Paradisisk Forbillede, men fornyet af *Abraham* og *Ismael.*

Langt vissere er det imidlertid, at den ny Arabiske Historie begynder med en Kong *Abraham* fra *Jemen,* som vilde forstyrret *Kaaba,* thi her række *Byzantiner* og *Araber* hinanden Haand, saa vi ved at forbinde deres Efterretninger udfinde, at i *Justinians* Dage var en *Jøde* kommet paa Thronen i *Jemen,* som paa det Grusomste forfulgde baade *Christne* og *Hedninger,* men blev styrtet af den *Christne* |US6:650Konge i *Æthiopien,* og at siden bemestrede en Romersk Slave, ved Navn *Abraham* |**A:143**fra *Adulis,* sig Herredømmet[137]. Denne Kong Abraham, sige Araberne, bygde i sin Hoved-Stad en prægtig *Christen Kirke,* der begyndte at tage Søgningen fra *Kaaba,* men *Mekkenserne* var snilde nok til at faae *Abrahams* Kirke *besmittet,* hvorved den tabde sin Hellighed i Arabernes Øine, og for at hævne sig rykkede nu *Abraham* mod *Mekka,* samme Aar som *Mahomed* blev født; men mistede baade Hær og Liv ved Stene som Sands-Korn, der kastedes ned fra Luften af nogle smaa Fugle eller store Fluer, der førde Døden med sig[138].

Dette Æventyr skal formodenlig sige, at Kong *Abrahams* Tog gik overstyr ved *Landfar-Soten,* der, som sagt, paa den Tid rasede, og har maaskee, ligesom Choleraen, tit havt Fluer til Forbud; men i alt Fald lærer den hele Historie os, at *Christne, Jøder* og *Hedninger* havde levet temmelig fredeligt ved Siden ad hinanden i Arabien, indtil henved *Mahomeds* Tid, da *Religions-Krigen* begyndtes af en *Jøde-Konge* og fortsattes af en slet *Christen,* til et Varsel for dens Udbredelse over al Verden under Arabernes *Apostoliske* Fane.

Mekka ligger i en ufrugtbar Bjerg-Egn, hvor Vandet er dyrt, og dens Indbyggere levede fra Arilds Tid, ligesom nu, af Karavan-Handel og Pilegrims-Reiser. *Koreschiderne* havde dengang Overmagten og blandt dem var igien *Haschemiterne* et Slags Ypperste-Præster, som havde *Nøglerne* til Kaaba. Til denne Slægt hørde ogsaa *Mahomed* Ben Abdalla, hvis Far-Fader *Abdo Motalleb* var Kirke-Værge i Kong *Abrahams* Dage, og ved ham maae vi et Øieblik staae stille, ikke for at falde i Staver over hans Aabenbaringer, thi det overlade vi til *Tyrkerne,* ei heller for at randsage hans Hjerte, thi det overlade vi bedst til Ska|**A:144**beren, men for at see, hvad det var for en Tanke-Gang, der tækkedes ham og hvordan han forfulgde den.

Dette er nu vel langtfra at være beskrevet saa klart og

paalideligt af *Abulfeda, syvhundrede* Aar efter Prophetens Død, som *Jesu* Ord og Gierninger af Øien-Vidnerne, men denne Forskiel er saa langt fra at skade, at den meget mere peger paa det rette Forhold mellem *Islamismen* og *Christendommen,* der er som *Æventyrets* til *Historien,* hvad der bliver os |US6:651klarere, jo nøiere vi sammenligne *Alkoranen* med *Bibelen*. Man kan nemlig vel sige, og har virkelig tit sagt, at *Bibelen* var endnu mere æventyrlig end *Alkoranen,* men det lader sig dog kun paastaae i en *tom* Ord-Strid, hvori Man glemmer *Sagen* over *Begrebet* og *Livet* over *Bøgerne;* thi saasnart Man spørger om, hvad for en *Livs-Anskuelse* der speiler sig i disse "Hellige Skrifter", da seer Man strax, at den *Mosaisk-Christelige* er reen *historisk* og den *Mahomedanske* uhyre *æventyrlig*. Man tænke sig nemlig hin saa mythisk og dens Indførelse i Verden saa fabelagtig som Man vil, saa maa man dog tilstaae, at *Skabelsen* i Guds Billede, *Synde-Faldet* i Slægtens Barndom, *Optugtelsen* under Loven, de *smilende Udsigter* i Spaadommene, med *Benaadelsen* og *Opreisningen* i Tidens Fylde, hvorpaa følger et *nyt Levnets-Løb* og en seierrig *Kamp* i Aandens Kraft for *Livets Krone,* dette, der unægtelig er *Bibelens Hoved-Indhold,* udgiør en sammenhængende Kiæde af Forestillinger om det høiere *Menneskelivs Aabenbarelse, Tab* og *Fornyelse* paa Jorden, som, naar Mennesket ved *Troen* levende *kan* tilegne sig den, virkelig forbinder ham med Guddommen, og Tiden med Evigheden. Denne Tanke-Række har nu ogsaa alt for megen Lighed med den *naturlige* Gang i Menneske-Livet fra *Barndom* til |**A:145***Manddom,* med *Ungdoms-Daarskaben* midt imellem, til at den skulde falde os utroelig, og Tiden har viist, at i samme Grad som Man levende optog den i sig, i samme Grad antog Menneske-Livet en ædlere Skikkelse, og forberedtes der en *Forklaring* af Slægtens Løbe-Bane, som kun *Israels* Propheter forudsaae. Læse vi derimod *Alkoranen,* da finde vi vidunderlige Forestillinger Nok om Forholdet mellem Gud og Menneske, Himmel og Jord, Tid og Evighed, deels af *Arabisk,* deels *Jødisk* og *Christelig* Herkomst; men hvad vi aldeles *savne,* er Følgelighed og *Sammenhæng*. *Adam* er vel saa aldeles Guds udtrykte Billede, at Djævelen (Eblis) blev fordømt, blot fordi han ikke vilde tilbede ham, men dog er Guddommen en fra Menneskeheden saa væsenlig adskilt, i sig selv indsluttet, *barnløs* Enkelthed, at *Eblis,* som en god *Musel-Mand,* maatte være lovlig undskyldt. *Adams Fald* og Udjagelse af Paradis, saavelsom hele Slægtens Vildfarelse, forudsættes vel bestandig, men uden nogen *Opreisning* eller Fornyelse springer dog Porten til Paradis op for alle Musel-Mænd. Vel er endelig baade *Moses* (Musa) og *David* store |US6:652Propheter, og *Jesus* (Isa) født uden jordisk Fader og undtaget fra Døden, og vel har baade *Moses* og han gjort mange og store Mirakler til Beviis paa deres guddommelige Fuld-Magt; men dog maa man ingenlunde troe, at *Jesus* er Guds Søn,

eller bryde sig om hvad der staaer i Bibelen; thi efterat *Allah* havde sendt en eller flere Apostler til hvert Folk, for at omvende dem fra *Overtro* og *Vantro,* sendte han nu til Syvende og Sidst *Araberne Mahomed,* som vel ingen Mirakler gjorde, men annammede *Alkoranen,* som er det største Mirakel, da *Allah* deri selv har rettet og forbedret alle forrige Aabenbaringer og samlet hvad *alle* Folk skal være enige om, og lade Resten staae |A:146ved sit Værd til *Opstandelsen* og *Dommen* paa den yderste Dag. See, det klinger ikke blot æventyrlig, men er aabenbar et *stort Æventyr,* hvori den chinesiske Betragtning af Menneske-Slægten, som en egen Dyre-Art, der forplanter sig uden Frem-Skridt, er ligesaa forvirret sammenblandet med den Mosaisk-Christelige Anskuelse af en fremskridende Udvikling, og en dertil svarende "Guddommelig Husholdning", som det *Gamle* Testamente med det *Ny,* saa det maa synes os umueligt, udenfor Daare-Kisten, at sammenvæve saadanne Hjerne-Spind og derpaa bygge sin Salighed. Erfaringen har ogsaa virkelig lært, at Intet af Slægtens *Hoved-Folk* kunde døie den Drik, og at selv *Araberne* snart holdt sig til den korte Troes-Bekiendelse, at *Allah* er en *eenlig* Gud, og *Mahomed* hans *Apostel,* uden i Livet og Tanke-Gangen synderlig at ændse den *Mahomedanske* Anskuelse, medens de lagde stor Vægt paa *Omskiærelsen* og paa tusinde Ting, der enten slet ikke eller dog kun meget løselig er berørt i *Alkoranen.* Ikke desmindre seer Man dog tydelig, at denne Anskuelse baade hos *Mahomed* selv, og hos den *Araber-Slægt,* hans *mundtlige Tale* henrev og indtog, havde Liv og Kraft til at frembringe verdsligt Stor-Værk og overvinde stærke Lidenskaber, saa vi maae nødvendig slutte, at *Æventyret* har en *egen Aand,* som maa kaldes den *Arabiske* og stiller hele Livet i det fantastiske Lys, der som fra en "Aladdins-Lampe" udbreder sig over "Tusind og Een Nat", andensteds med Rette kaldt de *Arabiske* Nætter. Men under denne Forudsætning klarer sig da ogsaa hele Trylleriet, thi at de Fantastiske *Araber,* hvis Maal røber dem, som *Semiter,* og som altsaa skulde havt deres kronede Dage i *Old-Tiden,* vilde *aandelig* spille en Hoved-Rolle i *Middel-Alderen* og det ovenikiøbet som ufeilbare *Reformatorer:* som den |US6:653*guddommelige Fornufts* Statholdere paa Jorden, |A:147det er visselig ikke mindre æventyrligt, end *Mahomeds* Tanke-Gang, men er netop den tilsvarende Yttring af det *Arabiske Folke-Liv,* som unægtelig selv er et æventyrligt Begreb. Saaledes see vi nemlig *Mahomed* sammensmelte med sit Folk, og det bliver os kun en Gaade, hvordan baade han og de fik Lyst til at spille den urimelige Rolle og Evne til at spille den saa glimrende. *Lysten,* som driver Værket, veed vi imidlertid med os selv er en Strømning i det dunkle Hjerte-Dyb, som vi maae lade uforklaret, og det er da kun *Anledningen* og *Evnen* det nytter at spørge om; men dog *synes* os det Hele forklaret, naar vi lægge Mærke til, at alle den gamle Verdens Folk fik en

ubetimelig Vidskabs-Alder, som *Araberne* ei heller kunde undgaae, skiøndt deres Vildskab og Afsondring gjorde, at den baade kom senere, og forefandt langt større Natur-Kræfter end hos Folkene i den *store Verden*. *Vidskabs-Alderen* er nødvendig *reformatorisk,* i samme Udstrækning, som Folkets aandige Syns-Kreds, og hos et Folk, der oprindelig var saa nær beslægtet med *Ebræerne* som det *Arabiske,* og var i *sin* Middel-Alder blevet bekiendt med den *Mosaisk-Christelige* Anskuelse, er et reformatorisk Anslag paa hele Verden forsaavidt ganske i sin Orden, hvorfor *Mahomed* heller *ingenlunde* var den *eneste* Arabiske Reformator, der opstod i det Syvende Aarhundrede, *men* kun den *Dygtigste*. For os er *Alkoranen* vel et Stymper-Værk, ei blot i Forhold til *det Gamle* og Ny Testamente, som Araberne vil sætte den over, men selv i Sammenligning med *Grækernes* og vore egne Bøger; men vi maae huske, den er *Arabernes første* Bog, og en Saadan i flydende Stil, der ovenikiøbet udtrykde Folkets høieste Forestillinger og ædleste Følelser, maatte nødvendig synes de raa *Beduiner* himmelfalden, og selv forbause dem af Mekkas Kamel-Drivere, der ei |A:148havde gjort alt deres aandelige Arve-Gods i Penge, ja, et saadant Værk udspringer kun af en med Besindighed underlig parret Begeistring, der for Forfatteren selv er hemmelighedsfuld, saa *Mahomed* kunde godt indbilde sig, det var Engelen *Gabriel,* der hviskede til ham. Saaledes talde *Sokrates* jo paa det Alvorligste om sin *Genius,* og vi Silde-Fødninger af Skjalde-Ætten veed godt, der ligger en dyb Sandhed til Grund, saa vi beklage blot, at selv den bedste *Arabiske Engel* havde en Skrue løs, og at |US6:654*Mahomed* var langt fra, som han dog satte sin Ære i, at hytte sig for den Slemmes Indskydelser. Naar vi imidlertid betragte Syv-Stjernen, *Moallakat* (de syv Mester-Digte), der tindrede over *Kaaba,* da kan vi ikke nægte, *Mahomed* svang sig høit over sine nærmeste Forgiængere; thi i disse Arabiske Kæmpe-Viser rækker Begeistringen kun til en ædel, flyvende Hest, en bomstærk, utrættelig Kamel, et tveegget, rosenrødt Sværd og en sortøiet, føielig Skiønhed, saa i poetisk Henseende giælder det om dem Alle, hvad En af de kronede *Beduin-Skjalde* siger til *Ulven:* hvad vi møde, det lever vi af, men af os bliver Ingen feed eller rig[139].

Hvad nu *Mahomeds* Levnets-Løb angaaer, da fortælle *Byzantinerne,* at han havde den faldende Syge og vilde fra Først af kun skjule Skammen ved at udgive Anfaldene for Henrykkelser, og at en forløben *Byzantinsk Munk* baade sandede det med ham og hjalp ham siden at sammensmede *Alkoranen*[140]*;* men om end heri skulde være noget Sandt, kan vi dog ingen Vægt lægge paa Folks Efterretninger om Prophetens Liv, som først blev opmærksomme paa ham efter hans Død, ansaae ham for en Djævel, og var selv formeget Hverdags-Mennesker til at forstaae en Mand, |A:149der i det Mindste ikke havde mange Jævninger i et Aar-Tusinde. *Araberne* er vist nok hverken mindre partiske eller bedre

Menneske-Kiendere, men de bevarede dog omhyggelig hans Kyndingers og især hans elskede *Ayeshas* Sagn om ham, og sit *Mønster,* som Man kalder det en Saligheds-Sag at ligne, tillægger Man snarere Lyder end Dyder, som det ikke havde. Man indvende ikke, at Prophetens Ride-Tuur paa det Prophetiske Asen *Alborak,* fra *Mekka* til *Jerusalem,* og derpaa følgende Natte-Vandring giennem de syv Himle, høit over *Abraham, Moses* og *Jesus,* fortælles meget troskyldig hos Araberne; thi deels hører det ikke til hans *jordiske* Løbe-Bane, deels høre vi af *Abulfeda,* at selv *Ayesha* skal have sagt, at Propheten rørde sig ikke legemlig af Stedet, men reiste kun i Aanden[141], og endelig svarer *Alborak* (Lynet) i en *Arabers* Mund aabenbar til *Pegasos* i Grækernes og *Sleipner* i Vores. At det ogsaa *aandelig* |US6:655kun hængde daarlig sammen med denne *æventyrlige Himmel-Fart,* er vist nok, saa *Abubekr* fortjende kun slet sit Arabiske Tilnavn "det trofaste Vidne" ved at gaae i Borgen for dens Rigtighed, men det er derfor lige historisk sandt og mærkværdigt, at det især var paa *dette Æventyr, Mahomed* bygde sit Haab og grundede *Moskeen.*

For Resten melde Araberne, at *Mahomed* var fyrretive Aar, da *Gabriel* først aabenbarede sig for ham paa *Hara*-Bjerget, nær ved den Hule, hvor han pleiede at tilbringe Maaneden *Ramadan,* og da bragde Engelen ham ved *Natte-Tid* den første Stump af Alkoranen og lærde ham at *læse.* Dette meddeelte han strax sin Hustru *Khadiga,* der i hans Rang-Forordning hørde til de *fire* fuldkomne *Kvinder* (de Tre var Kong Pharaos Dronning, Jesu Moder og Prophetens Daatter Fatime), og hun laande villig |A:150Øre dertil, men bestyrkedes end mere af sin Farbroder *Varaka,* som havde læst baade *Loven* og *Evangelium,* og sagde, at *Mahomed* var sikkert sit Folks Apostel og ham, *Moses* havde spaaet om. De næste Tilhængere Propheten fik, var hans Slave *Zeid,* hans Fætter *Ali* og *Abubekr,* og i tre Aar var hans Virksomhed indskrænket til en snever Venne-Kreds; men da fik han Befaling at træde aabenlyst frem, og begyndte med at samle sin Slægt til et Giæste-Bud og spørge, hvem af dem der vilde være hans Vezir (Med-Hjelper) i Apostel-Embedet? Da Ingen vilde svare, tog Knøsen *Ali* Ordet og sagde: det vil jeg være: slaae Tænder ind, rive Øine ud, riste Maver op, slaae Arme og Been istykker, hvorpaa hele Selskabet brast i Latter og skildtes ad, raabende til Alis Fader, *Abu Taleb:* nu maa du smukt lystre din Søn[142].

Fra nu af vidnede Propheten offenlig, at Afguderiet var en stor Vildfarelse, og han selv Allahs visseste Sendebud, men han maatte derfor taale megen Spot og Forfølgelse af *Koreschiderne,* saa hans Farbroder Abu Taleb, der var *Haschemiternes* Hoved, og havde Nøglerne til *Kaaba,* knap kunde frelse hans Liv, og hans fleste Tilhængere maatte flygte til den *Christne* Konge i *Æthiopien.* Propheten var imidlertid taalmodig, og den første Eed, han tog af

sine Discipler, var kun, hvad siden kaldtes *Kvinde-Løftet:* ei at give Gud nogen Jævning, ei stjæle, ei bryde Ægteskab og ei dræbe sine spæde Børn; men i sin Apostel-Værdigheds *trettende* Aar, |US6:656da *Abu-Taleb* var død, og hans Liv intet Øieblik sikkert, tog han det høitidelige Løfte af sine Tilhængere fra *Yatreb* eller *Medina* ɔ: Staden, som besøgte ham, at de skulde forsvare ham til det Yderste, hvorimod han lovede dem *Paradis,* hvis de faldt i Striden[143]. Snart saae |A:151han sig nu ogsaa nødsaget til at søge Medinenserne paa Haand, og denne hans Liv-Vagt fra *Medina* blev, under Navn af *Ansarier* (Hjelpere), hardtad ligesaa berømt som *Mohagerierne,* hans Følge-Svende fra *Mekka,* saa Ingen tvivler om, de jo sidde til Høibords i hans Paradis[144].

Med denne Prophetens *Flugt* til *Medina* begynder, som vi veed, ikke blot et nyt Afsnit i hans Levnets-Løb, men en ny Tids-Regning (Hegira) hos alle hans Tilhængere, og vi maae derfor lægge Mærke til, at *Flugt-Aaret* vel falder 622 efter Christi Fødsel, men er et reent Maane-Aar, som løber hurtigere end vores, saa 1835 skrive de ikke 1213 men 1250–51.

Efterat nu *Mahomed* havde besluttet at forsvare Aanden med væbnet Haand og gjort Prædike-Stolen til et Høi-Sæde, maae vi betragte ham som en Arabisk *Emir,* der paa alle Maader søgde at udvide og befæste sit Herredømme, og hermed stemme de Arabiske Efterretninger overeens, som følge ham hvor han farer, paa sin Mule *Daldal,* med sit gode Sværd *Dhulfakar,* fra By til By og fra Val-Plads til Val-Plads. Vel var saavel Slagene med Koreschiderne, ved *Bedr* og *Ohod,* som Beleiringen af *Jøde-Fæstninger,* kun ubetydelige Ting i Krigs-Historien, men havde dog den store Følge, at i det *Ottende* Aar af Hegira, spillede Mahomed Mester i *Hedsias,* holdt sit Indtog i *Mekka,* knuste alle *Kaabas* Billed-Støtter, og rykkede i Marken med tolvtusind Mand, for med eet Slag at knuse alle sine øvrige Fiender[145]. Paa et hængende Haar var han nu selv blevet tilintetgjort i Slaget ved *Honain,* men han holdt Stand, da alle flygtede, kastede Fienden Sand i Øinene, blev Seier-Herre og saae nu snart hele den store Halv-Øe underkaste sig[146]. |A:152Alt i Forveien, sige *Araberne,* havde Mahomed skrevet baade til Kongen i *Persien* og til Keiseren i *Byzants* om at antage *Islamismen,* og han gjorde nu alvorlige Anstalter til at indtage *Syrien,* men Araberne havde endnu ikke ret Mod paa saa store Ting og saa lange |US6:657Reiser, og nu blev Propheten syg og døde, efter hans egen Mening, af en forgiftet Mundfuld Lamme-Kiød, en *Jødinde* for nogle Aar siden havde givet ham og som han vel strax havde spyttet ud, men følde dog bestandig Virkningen af[147]. I sin sidste offenlige Tale, da han følde Enden nærme sig, sagde han til Folket: har jeg hudflettet Nogen, da giøre han Giengiæld paa min Rygg, har jeg talt ilde om Nogen, da bagtale han mig, har jeg faaet uretfærdige Penge, da kræve Man mig, og da han efter Bønnen vilde fare fort med

Talen, kom der En og krævede ham for tre Drachmer, som han strax betalde med de Ord: det er bedre at have Skammen i dette Liv end i det Tilkommende[148].

Mahomed gik i sit 63 Aar, da han døde (632) og blev begravet i sit Huus i *Medina,* efterladende sig ingen Børn uden *Fatime,* som var gift med *Ali* og fulgde ham snart i Graven, men han efterlod sig *ni* Hustruer, foruden en Koptisk Frille, og deriblandt *Abubekrs* Daatter *Ayesha,* som han ægtede halvvoxen og bar meest Yndest for[149].

Propheten var af middelmaadig Høide, med stort Hoved, hvis Haar blev aldrig graat, tykt Skiæg, frisk Farve, stærke Lemmer og en Knude, som et Due-Æg, mellem Skuldrene, der var hans "Prophetiske Seigl". For Resten havde han en giennemtrængende Forstand og en ypperlig Hukommelse, var snarere taus end snaksom, men immer mild og sig selv mæg|A:153tig, holdt strængt over Ret og Billighed mod Alle, var god ved de Fattige og ærede aldrig Nogen for hans Rigdoms Skyld. Med sin Venlighed indtog han Folk, og med sit Følge levede han paa en meget fortrolig Fod, hørde med stor Taalmodighed paa hvem der vilde tale med ham og behandlede aldrig Nogen haanlig. Han besøgde jævnlig sine Følge-Svende og snakkede med dem om verdslige Ting, han malkede selv sine Faar, sad paa Gulvet og syede sine Sko og bødte sine Klæder, og der kunde imellem gaae en heel Maaned, der var ikke Ild paa hans Skorsteen, mens al hans Føde var Dadler og Vand[150].

Saalidt som nu alt dette vilde forslaae til at hjemle *Mahomed* Rangen af en Guds Apostel baade til "de Sorte og de Hvide", som Araberne tillægge ham[151], ja, saalidt selv Endeel |US6:658deraf lod sig forene med sand Gudsfrygt og virkelig Oplysning, saa er denne *Arabiske Emir* dog unægtelig en *Fugl Phønix* mellem de Østerlandske Despoter i det Syvende Aarhundrede. At han med en *Beduin-Samvittighed* lovede Paradis for Røver-Kiøb, bliver hans egen Sag, men at han overtalde Beduinerne til at troe, der var baade et *Paradis* og et Helvede til i det Usynlige, som skulde tages langt meer i Betragtning end alt det Øiensynlige, det var en Helte-Gierning, som han maa berømmes for; thi *Saracenerne,* som alt længe havde været de bedste lette Tropper baade i den *Persiske* og den *Byzantinske* Leir, maatte, saasnart de fik Øinene op, spille Bas i Østen og vilde uden *Islamismen* været som *Hunnerne.* At han foreskrev sine Undersaatter en *Troes-Bekiendelse,* hvis Rigtighed han indestod for med sit Sværd, det var et *Tyranni,* han havde tilfælleds med Keiserne i Konstantinopel, fra Konstantin den Store til Justinian og fremdeles, men mod en taalelig Afgift tillod han dog baade *Jø*|A:154*der* og *Christne* og alle af ham saakaldte *"Bog-Folk",* der ei bedrev aabenbar Afguds-Dyrkelse, at blive hvad de var. Havde de Christne i Østerleden været *levende,* kunde det vel ikke hjulpet dem, hvor det var Majestæts-Forbrydelse at kalde *Mahomed* en

falsk Prophet, men da de virkelig var blevet et *"Bogstav-Folk"* ligesom *Jøderne,* fandt de aabenbar langt mere Samvittigheds-Frihed under *Mahomed* og hans Efterfølgere end under de *Persiske* Konger og *Byzantinske* Keisere. At nu endelig *Mahomeds Moral* ikke blot stod langt under den *Christelige,* men var uhyre løs og føielig, det seer Man allerede paa hans *Fruer-Bur,* men hans *Lovgivning* var anderledes baade klog og menneskelig end *Romer-Retten*. I denne fordrer nemlig Keiseren, at alle hans Undersaatter, trods hans afskyelige Exempel, skal være *christelige Dyds-Helte,* medens den Arabiske Emir kun forlanger, at Alle skal være *ligesom han,* og undskylder sig ordenlig, fordi han af særdeles Grunde ikke, som alle de Andre skal, nøies med *fire* Koner[152].

Al denne *Beduinske* Storhed vilde nu vel neppe frelst *Mahomed* fra at nedsynke i Glemsel til de mange Arabiske Emirer, der sagtens i deres Dage gav Halv-Øen Love, dersom hans Efterfølgere (Kalipherne) ei havde udstrakt deres Krog-Kiep |US6:659som et Septer over en stor Deel af *Christenheden,* hvor Dannelsen var for indgroet til at lade sig udslette, og trods al sin Udartning mægtig nok til at indtage *Araberne,* saae de lagde sig efter boglig Konst, og fik i det Mindste, ligesom *Romerne, Ord for* at være Discipler, som overgik deres Mester. Kun derved er ogsaa *Alkoranen* kommet til os, ikke som Hinduernes *Vedas* og Persers *Zendavest,* indhyllet i et uigiennemtrængeligt Slør, men som den *Arabiske Talmud,* der i Indhold, saavelsom Tids-Følge, slutter sig nærmest til den *Babyloniske;* men |A:155Arabernes Herrefærd var ligesaalidt tilfældig som deres Videnskabelighed; thi begge Dele udsprang af Aanden, der i Mahomed kom til Bevidsthed. Derfor, skiøndt det kun er et Arabisk Æventyr, at alle de fjorten Taarne paa *Nushirvans* Palads styrtede og den hellige Ild slukdes, den Nat *Mahomed* blev født, kan der dog ingen Tvivl være om, at han i Aanden saae baade den *Persiske* og *Byzantinske* Throne styrte for sit Banner, thi det var aabenbar hans Aand, der hvilede paa de Muselmanske Helte.

Til disse Helte kan vi imidlertid ikke regne nær saamange som Araberne, thi det gik naturligviis *Mahomed,* som alle Hverdags-Propheter og selvgjorte Apostler, at hans aandelige Indflydelse egenlig kun strakde sig til hans Samtidige, som saae og hørde ham, hvilket Araberne selv maae have følt, siden de skille *dem* fra alle Andre, under Navn af *Prophetens Følge,* som efter deres rundeste Regning løber op til 124000[153].

Blandt disse udmærke sig nu igien deels Prophetens fire Efterfølgere: *Abubekr, Omar, Othman* og *Ali,* deels Feldt-Herrerne *Khaled* med Tilnavn "Guds Sværd" og *Amru,* og endelig *Abu Sophian, Ommiadernes* Stam-Fader, med hvilke den *Arabiske* Helte-Tid stod og faldt! De var Alle *Koreschider,* men kun *Abubekr* og *Ali* var *Haschemiter,* og *Abubekr,* som desuden var Fader til Dronning *Ayesha* med Tilnavn *"de Troendes Moder",* havde den

Lykke at blive Prophetens umiddelbare Eftermand, uden at Man veed, hvad der egenlig var *Mahomeds* Tanker om Thron-Følgen i det besynderlige Rige, hvor ingen Apostel maatte opstaae efter ham og Alt dog skulde afgiøres med Apostolisk Myndighed. Det saae derfor ogsaa ud til at det Hele vilde opløst sig ved hans Død; |US6:660thi *Moseilama,* hans farligste Medbeiler til Apostel-Vær|**A:156**digheden, som ogsaa havde skrevet en *Bog,* stod i *Jemen* med en betydelig Styrke, og da *Araberne* saae, at *Mahomed* ikke blev optaget som *Isa,* men døde som andre Stakler, da leed de Fleste Skibbrud paa Troen og selv *Mekkenserne* vaklede kiendelig[154], men snart vendte dog Bladet sig, *Moseilama* faldt i Slaget ved *Akria* og hans *Bog* forsvandt med ham, Alt underkastede sig, og *Abubekr* følde sig stærk nok til paa een Gang at forkynde Kongen i *Persien* og Keiseren i *Byzants* aaben Feide[155].

Disse Asiens Hoved-Magter havde, som vi veed, længe gjort deres Bedste for at ødelægge hinanden, og nød Begge i den sidste Krig, de førde sammen (611–28), den tyranniske Glæde at drømme, det lykkedes; thi først trængde *Perseren Khosru* den *Anden* med Ild og Sværd seierrig frem lige til *Middel-Havet, Karthago* og *Hellespont,* men derpaa vendte Bladet sig i *Hegiras* første Aar, saa *Byzantineren Heraklios* sankede Laurbær ved *Tigris,* og *Khosru* skjalv i sin Hovedstad. Den der seirede sidst var naturligviis den, Araberne, for at spille Mester, maatte først angribe med Efter-Tryk, og derfor skrev Abubekr til alle Muselmænd: jeg agter at sende jer til *Syrien* for at udrive Landet af de *Vantroes* Hænder[156].

Som sagt, saa gjort, *Khaled,* der havde fægtet *mod* Propheten ved *Ohod,* men havde omvendt sig saa tidlig, at han hjalp ham ved *Mekkas* Indtagelse, og vandt udødelig *Ære* ved *Akria*[157]*,* blev snart en Skræk for Byzantinerne, *Bostra* faldt, *Damask* ligeledes, og vel faldt *Abu*|**A:157***bekr,* langt fra Striden, med det Samme, men *Omar* var ikke mindre opsat paa Syriens Erobring, og det store Slag (636) ved *Yermuk* (nær ved den Galilæiske Sø) gjorde Sagen klar. I har *Paradis* for jer, sagde *Khaled* til Muselmændene, men Djævelen og Helvede i Ryggen, og derefter rettede de sig, uden at ændse, hvormange tusind Øine Seiren kostede[158]. Næste Aar faldt *Jerusalem* i deres Hænder, Kaliphen *Omar* red selv fra *Medina* som en Beduin, med sin Madpose og sin Vand-Flaske, paa en rød Kamel for at holde sit ydmyge Indtog i den hellige Stad, grundede en *Moskee,* hvor Man tænkde *Salomons-Templet* havde |US6:661staaet, og gav de *Christne* Brev paa en tarvelig Samvittigheds-Frihed, naar de *Ingen* vilde *omvende* og Ingen hindre fra at blive Muselmand[159]. Nu prøvede vel *Heraklios* selv at standse Strømmen, men forgiæves. *Syriens* Hoved-Stad og Christen-Navnets Vugge, *Antiochien,* gik samme Vei som *Damask* og *Jerusalem* og Byzantineren opgav Syrien[160]. Siden det gik saa godt, sendte *Omar* nu den kiække *Amru*, der, ligesom *Khaled,* alt i Prophetens Dage af en fnysende

Fiende var blevet en trofast Ven, med en Hær til *Ægypten,* som snart underkastede sig, thi *Kopterne,* som endnu udgjorde Mængden, var Kiættere i Keiserens Øine og sluttede derfor gierne Venskab med *Araberne,* og skiøndt *Alexandrien* var Konstantinopels Fadebur, synes dog den modfaldne *Heraklios* ei at have vovet det Mindste derfor[161]. Ved denne Leilighed siger Man, det store *Alexandrinske* Bibliothek gik i Lyset og tjende til at hede 4000 Badstuer i et halvt Aar, men da *Alexandrineren Eutychios,* som udførlig |A:158har beskrevet Stadens Indtagelse, ei melder et Ord derom, og Rygtet først efter Aarhundreders Forløb spores i en enkelt Bog, synes det at være en Fabel[162].

Paa *otte* Aar havde Araberne saaledes gjort sig til Herrer over *Syrien* og *Ægypten,* hvorpaa de lagde sig en Flaade til, havde Lykken med sig til Søes som til Lands, indtog *Kypern* og *Rhodos,* angreb syv Aar i Træk *Konstantinopel* og opgav ikke Anslaget paa Keiser-Staden, før (672) den saakaldte "Græske Ild" opfundet af *Kallinikos* fra Heliopolis gav dem en følelig Forsmag paa Helvede[163].

Fuldkomnere endnu lykkedes *Perser-Krigen,* saa allerede under *Omar* blev Hovedstaden indtaget, umaadeligt Bytte gjort og det siden saa berømte *Bassora* grundet, og under den tredie Kaliph, *Othman* Affans Søn, som havde været Prophetens Haand-Skriver, fuldendtes Erobringen[164].

Her har vi Omridset af *Arabernes* Helte-Gierninger i den første Menneske-Alder efter *Mahomed* (632–60), som derpaa tog en sørgelig Ende med hans Vezir *Alis* Fald. Denne Abu Talebs Søn, Prophetens Yndling fra Barns-Been og gift med hans |US6:662Daatter *Fatime,* staaer virkelig i Historien som hans Skygge, forbigaaet baade ved *Abubekrs, Omars* og *Othmans* Valg, enten fordi han var ligegyldig ved Høiheden, eller fordi han ikke turde binde an med *Ayesha,* som var Arabernes Orakel, og bar et bittert Nag til ham. Da imidlertid *Othman,* som ogsaa havde lagt sig ud med *Ayesha,* var myrdet i et Oprør (655), lod *Ali* sig dog udraabe til *Kaliph,* men kun som for at lade Skæbnen klarlig vise, at nu var Prophetens Tid forbi. Det blev derfor ikke *Ayesha,* der styrtede ham, thi vel gjorde hun |A:159strax Opstand, men blev fanget i Slaget ved *Bassora* og maatte slaae sig til Ro[165], men Prophetens arrige Fiende *Abu Sophian,* der ved *Mekkas* Indtagelse kun paa Skrømt blev Muselmand, havde efterladt en kiæk Søn, ved Navn *Moaviah,* som var Statholder i *Syrien* og lod med Held Sværdet dømme i den gamle Trætte[166]. Vel kom han til Kort i Slaget, men da saa tre Muselmanske Sværmere (Karegiter) besluttede paa een og samme Dag at myrde baade *Ali* og *Moaviah* med forgiftede Sværd, da fik kun *Ali* Bane-Saar, og *Abu Sophians* Søn anmassede sig Kaliphatet, uden at bryde sig enten om *Mekka* eller *Medina, Prophet* eller *Alkoran*[167].

Moaviah tog sit Sæde i *Damask* og Abu Saphians Æt (Ommiaderne) beholdt Kaliphatet henved et heelt Aarhundrede (660–750), men de tog Hoffet i Byzants til Mønster, saa her vilde slet Intet være om dem at sige, dersom ikke Musel-Mændene i deres Dage havde indtaget *Nord-Afrika* og *Spanien*.

Det ulykkelige *Nord-Afrika,* som efter et *Vandalisk* Aarhundrede havde havt et *Byzantinsk,* var allerede under *Othman* hærget og plyndret af en Araber-Sværm, og nu da Kalipherne efter Helte-Tiden vilde fortsætte Erobringerne, blev det i hele *halvtredsindstyve* Aar et Tvistens Æble mellem dem, Byzantinerne og indfødte Barbarer (Berber), indtil hardtad hvert Spor af Christendom, Dannelse og Velstand var udslettet. Berber-Dronningen *Kahina* skal, efter Arabernes Sigende, ret med Flid have ødelagt *Stæderne,* hvis Pragt og Rigdom hun meende, var det Eneste, der lokkede de Fremmede; men Gibbon anmærker rettelig, at hun giennem Aarhundreder havde |US6:663havt gode Forgiængere, og |**A:160***Karthagos* Ødelægger *Hassan* Ben Naman var i det Mindste en flink Med-Arbeider. Denne *Hassan* og hans Eftermand, *Musa* Ben Nasir, var det, som paa Overgangen fra det *Syvende* til det *Ottende* Aarhundrede fuldendte Nord-Afrikas Erobring og hævede *Araber-Byen Kairvan* (i det gamle *Kyrenes* Nabolag) til Landets Hoved-Stad[168].

Hvor meget lettere *Musa* og hans Forløber *Tarik* slap til Spanien, har vi i *Vest-Gothernes* Historie allerede seet, og at der i denne Afkrog af Kaliphatet snart (755) reiste sig et selvstændig Rige under *Abderahman* Ben Moaviah, en *Ommiade,* der lykkelig undgik det store Blod-Bad, hvormed Prophetens Slægt omsider hævnede sig paa *Abu Sophians,* det kunde siden tidsnok i Forbigaaende meldes, men Musel-Mændene i Spanien (sædvanlig kaldt *Mohrer*) fik en egen Historie, som kræver Opmærksomhed. Her traf nemlig *Mahomeds* Tilhængere Folk for sig, der i Grunden var stærkere end de, og som ikke blot tilbad *Christus,* men *troede* virkelig paa ham, saa her fandt *Islamismen,* saavelsom Pest-Vinden (Samum) fra Arabiens Ørk, sine Grændser, og der opstod en Vexel-Virkning mellem de *Østerlandske* og de *Nordiske* Udflyttere, der nødvendig maatte være *æventyrlig,* og bidrog ikke lidet til at give Ridder-Tiden det Fantastiske Sving og den Romantiske Dunkelhed.

Da *Araberne* ved deres Ankomst til Spanien endnu var i deres *Raahed,* og *Spanierne* ved Undertvingelsen tabde om end ikke al deres *Dannelse,* saa dog for en Tid baade Modet og Midlerne til at skrive Historie, veed vi kun lidt om deres indbyrdes Forhold og Kamp i de første Aarhundreder, og vil kun bemærke, at den *"Pelagio"* som fra det *Tolvte* Aarhundredes *Spanske Krøniker* er smuttet |**A:161**ind i alle vore Haand-Bøger, som *Mærkes-Manden* mod de Vantroe, er *Spanieren Isidor* fra Badaioz ligesaa ubekiendt som *Araberne,* og ventelig myntet paa fri Haand af den *Baleg* eller

Belg, de Alle kiende, som en Anfører for de *Ægyptiske* Tropper i Nord-Afrika, der flygtede fra Berberne over til *Spanien* og gjorde der meget Ustyr[169].

En af de tyve *Emirer,* der i mindre end 40 Aar fortrængde |US6:664hinanden i det ulykkelige Land, som *Arabiske, Syriske* og *Ægyptiske* Røvere sloges om, nemlig *Abderahman* Ben Abdalla har derimod faaet et Navn i Verdens-Historien, ved at falde ind i *Frankrig* og blive liggende der, skiøndt *Araberne* kalde hans Nederlag kun lidet mod det, hans Formand *Alsama* leed ved *Toulouse* 721[170].

Hvad nu *Abderahmans* berømte Tog angaaer, da skylde vel de *Frankiske* Krøniker Hertug *Eudo* i Aqvitanien for at have været en Forræder, men af Overeenstemmelsen mellem *Isidor* og *Araberne* see vi, det var meget mere Musel-Manden *Othman* Ben Neza (Isidors Muneza) der havde forbundet sig med de *Christne* og ægtet Hertug *Eudos* deilige Daatter. Denne Skam-Plet paa det blanke *Alfaruk* (Mahomeds Skjold) skyndte *Abderahman* sig at afvaske med *Munezas* Blod, og sendte den Franske Skiønhed, som Musel-Manden havde elsket høiere end sit Liv, til Kaliphen *Hixem* Alvalids Fruer-Bur[171]. Derpaa slog Emiren Hertug *Eudo* tilbage (732), trængde rask frem og stod just paa Nippet at bemægtige sig *Tours* med alle den hellige *Martins* Skatte, da *Karl Martel,* hvem Ara|**A:162**berne kalde Kong *Kaldo,* stillede sig i Gabet med Franker-Hæren, og beholdt ikke blot, efter et haardnakket Slag, Val-Pladsen med Emirens Lig, men satte saaledes Skræk i de Vantroe, at de om Natten flygtede fra deres Leir og tabde Lysten til at gaae over *Alborta* (Pyrenæerne) og brydes med *Afrank*. At der i dette *Slag* faldt Muselmænd i hundredtusind Tal, er for Resten saa langt fra, at Man godt seer, det var kun *Mod,* de manglede, til næste Dag igien at bestorme de Christnes Fylking, som *Isidor* derfor ikke ueffen ligner ved *"Nordiske Iisbjerge"* der kiølede godt den *Arabiske Brynde*.

Med dette Stor-Værk træde unægtelig *Frankerne* ind paa den store Skue-Plads, som *Christenhedens Lande-Værn,* og minde os om at sige *Øster-Leden* Farvel indtil videre, hvad vi da ogsaa gierne giør, saa kort som mueligt.

Det var *Haschemiten Asefah,* Ætmand af Prophetens Far-Broder *Al Abbas,* der styrtede *Ommiaderne* (750), hans Eftermand ***Al Mansur*** grundede det berømte *Bagdad,* der blev *Abassidernes* Hoved-Stad, og ved Slutningen af det *Ottende* Aarhundrede gjorde *Harun* Al Raschid en vis |US6:665Opsigt i Verden, der dog ingen Ting var imod den samtidige Keiser *Karl* den *Stores*. I *Abbasidernes* Dage var det, endeel Araber begyndte at dyrke Videnskaberne, men det vil dog kun sige: de lærde *Græsk,* oversatte endeel Bøger derfra paa Arabisk, skrev daarlige Krøniker og stræbde endelig at bygge et Philosophisk System af *Aristoteles* og *Alkoranen,* hvad der bekom *Islamismen* omtrent som de *Tyrkiske* Leie-Tropper, hvormed

Abbassiderne omgav deres Throne.

Kaste vi nu et Blik paa det *Byzantinske* Rige, som Araberne i det *Syvende* Aarhundrede indskrænkede til den *Thrakiske* og *Natoliske* Halv-Øe, med en Stump |A:163af den *Apenninske,* da er det Vigtigste, vi see, at disse Stumper netop udgjorde hvad der ved *fælles* Sprog og Dannelse hængde *naturlig* sammen, og maatte ganske anderledes støde *Araberne* fra sig end *Syrien* og *Ægypten*. Hertil kommer, at saasnart den Arabiske Begeistring var slukket, maatte ikke blot den Græske Ild men alle Ruinerne af den Græske Storhed sætte *Byzantinerne* istand til med Held at forsvare sig mod Musel-Mændene, som mod andre Barbarer, saa Grunden hertil maa slet ikke søges hos de Byzantinske Keisere, som næsten Alle var Uslinger og kun meer eller mindre afskyelige Tyranner.

Heraklios, en Statholders Søn i Afrika, som afløste Blod-Hunden Phokas, havde sin Nød med *Perserne* og fik Skam af *Araberne,* beholdt selv Thronen en heel Menneske-Alder (610–40) og Ætmænd paa den Aarhundredet ud (til 711), men *disse Heraklider* udmærkede sig kun ved at skiære Næse og Øren af hinanden, og Skrabe-Kagen, *Justinian* den *Anden,* var baade med og uden Næse et af de ækleste Dyr under Solen.

I det Ottende Aarhundrede (717–97) stod den *Isauriske* Æsel-Driver *Leo* og hans Æt for Styret, og med dem pleie de *Protestantiske* Historie-Skrivere at giøre en Undtagelse, naar de sværte *Byzantinerne;* men at de er ene om det, viser strax, det maa være *Partiskhed,* og saa naturlig den for Øieblikket er os alle, giør vi os dog kun latterlige ved at vise den i Historien. Sagen er nemlig, at de *Isauriske* Keisere, og især den Midterste, *KonstantinMøgtold* (Kopronymos), som rasede hele tredive Aar, var svorne Fiender ad *Kirke-Billeder, Helgen-Levninger, Munke* og Alt hvad vi pleie at kalde *Papisteri,* og skiøndt vi nu ikke kan nævne noget *Godt,* |US6:666de var *Venner* ad, eller vise, at Papisteri bedre end andet |A:164aandeligt Ukrud lader sig udrydde med "Ild og Sværd," som var de Isauriske Reformatorers eneste Vaaben, saa synes vi dog, de var nidkiære Sandheds-Vidner, som Man maa rose og, saavidt mueligt, holde deres afskyelige Tyranni tilgode. Denne Tanke-Gang behøver imidlertid kun at blive klar, for at dømme sig selv, og vi skulde derfor lade *Isaurerne* ligge hos de nysnævnte *Heraklider* uændsede, dersom deres *Billed-Storm* ikke havde gjort Opsigt over hele Christenheden og fundet saa almindelig Modstand, at den ved første Øiekast maa synes uforklarlig. Kun derfor maae vi giøre opmærksom paa dens Sammenhæng med *Islamismen,* som en *dødfødt* Reformation, der havde sit kirke-historiske Moder-Skiød i et dunkelt Kiætteri fra det *Syvende* Aarhundrede, meget omtalt under Navn af *Paulicianismen*. Den samme drengeagtige Selv-Klogskab, der indbildte *Mahomed,* han havde slugt al Viisdom, yttrede sig ogsaa hos disse Kiættere i *Armenien, Syrien* og *Lille-*

Asien, men var dog alt for svag til paa een Gang at trodse alle Levninger af aandelig Følelse og Middel-Alderens *naturlige* Drift til at forvexle det Synlige med det Usynlige, saa her vilde Man neppe lagt Mærke til det urimelige Indfald, naar det ikke i de *Isauriske* Keisere og deres haandfaste Landsmænd havde faaet saa frygtelige Apostler. Den sidste *Isaurers* Moder, Keiserinde *Irene* fra *Athenen,* samtidig med *Karl* den *Store,* stillede endelig saa nogenlunde Billed-Stormen, som saa ganske havde sin Tids *Aandelighed* imod sig, at baade det Ottende Aarhundredes Lys: *Johannes* fra *Damask* og alle de Byzantinske Skribenter forsvare Billederne og fordømme *Isaurerne,* som Muselmænd i Hjertet og langt værre end de i umenneskelig Grusomhed. Vist nok paastod især den første *Leo,* at han havde dyb Ærbødighed for de Personer, hvis Billeder han beskiæmmede; men da en berømt Munk, efter samme Tanke-Gang, traadte paa Keiserens Bryst-|A:165Billede, blev *Leo* saa rasende forbittret, at det er klart, han vilde i det Mindste siden vist have skaanet Billederne af hvem han virkelig ærede!

107

Alemans Anmærkninger til Nid-Skriftet (historia arcana) 68 og Justinians Levnet af *Invernizi* VII–IX. 5–6.

108

Prokops Perser-Krig I. 24.

109

Prokops Vandaler-Krig I. 3.

110

Prokops Vandaler-Krig I. 7–10.

111

Prokops Perser-Krig I. 24–25. Vandaler-Krig I. 10.

112

Prokops Vandaler-Krig I. 11–12.

113

Sammest. I. 13.

114

Sammest. I. 14.

115

Sammest. I. 14.

116

Prokops Vandaler-Krig I. 15–20.

117

Sammest. I. 25. II. 1–4.

118

Sammest. II. 6–9.

119

Zonaras XIV. 9. Gibbon XLIII.

120

Agathias (Prokops Fortsætter) V. 6–9.

121

Justinians Lov-Bog IX. 7.

122

Justinians Lov-Bog IX. 8.

123

Sammest. IX. 36.

124

Prokops Perser-Krig I. 24–25.

125

Om *Prokop* og *Svidas* i Fabritii Græske Bibliothek VI. 253–57. IX. 626–29.

126

Malalas Keiser-Krønike XVIII. 187. Gibbon XL.

127

Agathias II. 28–31.

128

Agathias II. 26–27.

129

Prokops Perser-Krig II. 12. 26–27. Evagrios Kirke-Historie. IV. 26.

130

Prokops Perser-Krig II. 22–23. Evagrios IV. 28. Agathias V. 10. Gregor fra Tours IV. 31. V. 34–36. VI. 14. 33. IX. 13. 21–24. X. 1.

131

Diodor III. 39.

132

Gal. IV.

133

2 Cor. XI.

134

Herodots *Thalia* 107–13.

135

Herodots *Euterpe* 141.

136

Diodor III. 39–47.

137

Prokops Perser-Krig I. 19–20. Ludolfs Æthiopiske Historie.

138

Gagniers Fortale til Mahomeds Levnet af Abulfeda.

139

Amralkois V. 48–50 i Hartmanns "Hellstrahlenden Pleiaden am arabischen poetischen Himmel".

140

Byzantinerne Theophanes og Zonaras.

141

Mahomeds Levnet af Abulfeda K. 18–19.
142
Mahomeds Levnet af Abulfeda K. 7–8.
143
Sammest. K. 11–17. 20–21.
144
Mahomeds Levnet af Abulfeda K. 22.
145
Sammest. K. 27. 31. 51.
146
Sammest. K. 54. 59.
147
Alkoranen Sura 9 (Sales Oversættelse). Mahomeds Levnet af Abulfeda K. 45. 57.
148
Mahomeds Levnet af Abulfeda K. 61.
149
Sammest. K. 64. 67–68.
150
Mahomeds Levnet af Abulfeda K. 65–66.
151
Sammest. K. 7.
152
Alkoranen (Sales Oversættelse) Sura 4. 33.
153
Mahomeds Levnet af Abulfeda K. 72.
154
Mahomeds Levnet af Abulfeda K. 62.
155
Sammest. K. 73. Anmærkning. Ockleys Araber-Historie I. 14–17.
156
Ockley I. 22.
157
Mahomeds Levnet af Abulfeda K. 31. 48. 51. 53. Ockley I. 12–17.
158
Ockley I. 221–42.
159
Ockley I. 243–64.
160
Ockley I. 304–15.
161
Ockley I. 344–58.
162
Ockley I. 359–61. Gibbon K. 51.
163

Byzantinerne Kedren og Zonaras.
164

Ockley I. 122. 264. 376.
165

Ockleys Araber-Historie II. 17–47.
166

Sammest. I. 375. II. 5. 10. 15–16.
167

Sammest. II. 52. 72–78.
168

Cardonnes Historie af Afrika og Spanien under Araberne I. 9–55. Gibbon K. 51.
169

Isidors Aarbog. Condes Spansk-Arabiske Historie (hos Rutschmann) I. 98.
170

Conde I. 70.
171

Isidors Aarbog. Conde I. 81–90.
|US6:667

Franker og Longobarder.

Byzantineren *Priskos,* hvem vi nok huske fra *Hunne-Leiren,* stødte der, en Morgen-Stund, han gik og ventede udenfor en Hunne-Høvdings lukte Dør, paa en *Græsk* Kiøbmand, som han, til sin store Forbauselse, hørde, slet ikke længdes efter den *dannede* Verden, hvori, som han sagde, der kun var Ret for den Rige og Galger for Smaa-Tyve, ingen Grændse for Skatterne, ingen Ende paa Plagerne, ingen Beskyttelse mod Barbarerne og ei engang Frihed til selv at forsvare sig, mens iblandt *Hunnerne* hvem der turde vove sin Trøie og vilde nøies med sin Deel af Byttet, kunde leve som en Herremand.

Hvorledes nu *Haar-Kløveren* stræbde at bevise Kiøbmanden, at det *desuagtet* dog var "den bedste Verden", han i sin Blindhed vragede, det er morsomt nok at læse, men hører ikke hid; thi skiøndt Taleren, efter sit eget Sigende, pressede Taarer af Tilhørerens Øine, vilde Beskrivelsen dog aldrig overbevise os om, at Man let kan trøste sig over al Mangel paa *Ret* og *Frihed* i det daglige Liv, naar Man kun har dem paa Papiret og hører dem veltalende skildret ved høitidelige Leiligheder. Derimod kan vi, ved Overgangen til de haarde Halse i *Frankrig, Italien* og *Tydskland,* vel trænge til at mindes om, at Tilstanden hos dem var dog i Grunden langt taaleligere for en fribaaren Sjæl, end i den fine,

falske, ret med Flid fordærvede Verden, saa det kommer kun af Feighed og Kiælenskab, naar vi heller vilde leve mellem det *Sjette, Syvende* og *Ottende* Aarhundredes *Byzantiner* end mellem *Franker* og *Longobarder*.

|A:166Det skal imidlertid aldrig nægtes, at Livet mellem disse bomstærke Halv-Tydskere var i det Hele saa *Hunnisk,* at det umuelig kunde tildrage sig *Menneske-Aandens* Opmærksomhed, dersom *Den* ikke selv, huusvild trindt om Land, havde fundet et Fristed midt imellem de ubehøvlede Krabater, hvor Den i Stilhed forberedte, hvad der under *Karl* den *Store* begyndte at skimtes og er aldrig siden forsvundet, men udstrakde sin velgiørende Virksomhed lige til os og vil giennem os, tør vi haabe, udstrække den ned til de sildigste Tider.

Dette Fristed var øiensynlig *Munke-Buret,* hvoraf om end først efter et *Aartusindes* Forløb, den store *Reformator* |US6:668udgik, og hverken dets Dunkelhed eller Nogen af de Synder, som hemmelig og aabenbar gik der i Svang, maa da bringe oplyste Folk til at miskiende denne besynderlige *Kirke-Stat,* der med sin strænge Orden dannede en uundværlig Modsætning til den i Verden herskende Lovløshed, aftvang, med Himlen og Evigheden til sit Maal, en uhyre verdslig og barbarisk Tid Ærbødighed for *Aand,* paatvang dens Hedenskab i det Mindste et Christeligt Skin, og virkede derved usigelig meget baade til at lindre den nærværende Plage og forberede en menneskelig Tilstand i lysere Tider. Naar det derfor i Protestantiske Lande endnu er sædvanligt, at bryde Staven over *Kloster-Livet* i *Middel-Alderen,* da maa Man rødme paa deres Vegne der kalde sig *oplyste;* thi naar det ei kommer af Dyriskhed, røber det dog en rasende Blindhed, med et saadant Chaos for sig, som Livet var i hine Tider, at udøse sin Galde over Giæringen af de bedste og ædleste Kræfter, fordi den ei var, hvad den umuelig kunde være: enten *reen* eller *klar*. Til *Kirke-Historien* hører det at vise, hvorlidet det *Christus-Rige,* Man i Klostrene stræbde at oprette, lignede det, der fra *Apostlernes* til *Irenæi* Dage blomstrede paa Jorden, medens den ei lader |A:167ubemærket, hvor underlig dog den himmelske Spire til et Saadant netop i Munke-Buret bevaredes; men i Verdens-Historien har vi kun Ret til at sammenligne *Munkenes Christus-Rige* med den *Byzantinske* Keisers, med *Mahomeds* og hvad der ellers rager frem paa Jorden, og uhyre forblindede maae vi da være, om vi, istedenfor at beundre dets Glands kun har Øie for dets Skygge-Side, saare uskiønsomme, hvis vi, istedenfor at velsigne, tvertimod forbande dets Ihukommelse.

Uden derfor at indlade os paa kirkehistoriske, end sige da paa reen personlige, kirkelige eller theologiske Spørgsmaal, opdage vi med Glæde og betragte med Ærbødighed de to Mænd i det *Sjette* Aarhundrede, som er Munke-Livets Patriarcher og Christus-Rigets Stiftere i Vester-Leden: *Benedikt* den *Hellige* og *Gregor* den *Store,*

der, trods Alt hvad Man kan udsætte paa dem, staae i *deres Tid* som Menneskehedens Skyts-Engle neddalede fra Skyerne og har hævdet sig et udødeligt Navn blandt dens største Velgiørere.

Medens nemlig *Italien* ret egenlig lignede *Hunne-Leiren:* i *Odgers* (Odoakers) Dage og under *Gothe-Levningens* Døds-Kamp med de *Byzantinske* Leie-Tropper, da reiste sig i disse to Mænd Alt hvad der var tilbage af *Christendom* og |US6:669*Aands-Kraft* seierrig mod det herskende *Barbari* og *Hedenskab,* og medens det er klart, at vi kiende *Kampens Love* langt bedre end de, bliver det dog et stort Spørgsmaal, om vi i deres Sted vilde havt Mod til at vove nogen Kamp, end sige Kraft til at vinde den mageløse Seier, hvis Frugter vi have nemt ved at høste.

Benedikt fra *Norcia* mellem Apenninerne (i det gamle *Sabiner-Land*) var Skole-Dreng i Rom, da *Odger* og *Thjodrik* droges om Landet; men den verdslige Viisdom smagde ham ikke, saa han, kun fjorten Aar gam|**A:168**mel, "vankundig med Flid og viselig ulærd" (scienter nescius et sapienter indoctus), flygtede til Ørken og forstak sig i en Klippe-Hule, medens *Thjodrik* den *Store* forgiæves stræbde med Mande-Vidd og Kæmpe-Styrke at betvinge Uhyret i sin Barm og i sit Rige. Først da *Thjodrik* var borte, traadte *Benedikt* for Lyset og stiftede (omtrent 528) Klosteret paa *Monte Cassino,* ved *Ponte Corvo* i Samniter-Egnen, der, som *Benediktiner-Ordenens* Moder-Skiød, er blevet berømt over hele Christenheden, og det med Føie; da alle *Sydens Stater,* alle *Nordens Kirker,* og hele den store *almindelige Høi-Skole,* maa betragte det som deres Vugge. Det var nemlig *ikke* det *Østerlandske* Munke-Væsen, *Benedikt* indførde, men netop det, han, efter selv at have prøvet det, fortrængde, deels som ufrugtbart og deels som overspændt, i det han stræbde at indføre en Regel, ei blot beregnet paa Andagts-Øvelser i Sværmer-Aarene, men paa hele Livet, med alle dets Kræfter og Skrøbeligheder, og paa hele Menneskehedens Tarv. I hans Kloster skulde ingenlunde den udvortes Spægelse, men den Indvortes, som er *Lydighed* og stræng *Orden,* være Hoved-Sagen, og *Legems-Arbeide, Boglig Konst* og *Skole-Hold* gaae Haand i Haand med *Andagts-Øvelser,* og Brødrene saaledes, mens de forarbeidede deres egen Salighed, baade lære og vise Barbarerne, hvorledes Frihed og Lydighed, Himmel og Jord, Arbeide for Tiden og for Evigheden lod sig godt forbinde, og førde da Velsignelsen med sig.

Dette, følde ikke blot alle fromme men ogsaa alle kloge Mænd i hine tøileløse og ryggesløse Dage, var en stor og herlig Tanke, saa at endnu før Benedikts Død (542) udbredtes Ordenen ved hans Discipler *Maurus* og *Placidus* til *Frankrig* og *Sicilien,* og de mange *Smaa-Mirakler,* Man snart vidste at fortælle om *Munke-Faderen,* |**A:169**hvor daarlig de end ellers maae findes |US6:670hjemlede, var dog unægtelig kun Billinger af det Store, han gjorde paa hele sin Tids-Alder[172].

Imellem *Frankerne* forvildedes imidlertid, efter deres egen Bekiendelse, den ny Orden meget snart, og endnu før kom *Longobarderne* til *Italien,* hvor de foer frem som vilde Hedninger og forstyrrede selv Klostret paa *Monte-Cassino* (586), saa Munke-Faderen var dog i Grunden blevet sønneløs, hvis ikke et Aars-Tid før hans Død *Gregor* den *Store* var kommet til Verden og havde, langt meer ved at træde i hans Spor end ved at skrive hans Lov-Tale, sikkret ham en varig og velsignet Ihukommelse.

Dengang nemlig *Benediktinerne* maatte rømme Marken for *Longobarderne,* tyede de til *Rom,* som vel ikke meer var Verdens Hoved-Stad, men dog Sædet for Apostlernes Eftermand og for den høieste Dannelse, der end fandtes i Vester-Leden, og i denne mærkværdige By, som vi aldrig giennem Middel-Alderen kan tabe af Sigte, traf de den store Beundrer af Munke-Faderen, højvelbaaren, rig og æret, og derhos, efter Tidens Leilighed, udmærket lærd og veltalende. Den gode Modtagelse, Benediktinerne fandt i Rom, hvor de længe dvælde i det saakaldte *Lateranske* Kloster, maa da vist for en stor Deel tilskrives *Gregor,* ligesom det sikkert var Omgangen med Benedikts Discipler, der havde bestemt denne rige Romerske Prætor til at slaae sig fra Verden, giøre sit Huus til et Kloster, hvori han selv blev Munk, grunde sex Klostre paa Sicilien og uddele Resten af sit Gods iblandt de Fattige. *Gregor* var imidlertid snart kommet ud af Munke-Livet, for som Pavelig Gesandt at gaae til *Konstantinopel,* og da den store Landfar-Sot, efter en farlig *Oversvømmelse* af Tiberen, hjemsøgde Rom (omt. 589), blev |A:170Gregor eenstemmig valgt til Biskop, efter *Pelagius,* der selv var et af de første Offere for Lande-Plagen[173].

Hvorlidet denne Stilling var efter *Gregors* Sind, bevidner ikke blot hans Vægring og hyppige Klager over de mange verdslige Forretninger, der laae til den Romerske Bispestol, men især hans kort tilforn mislykkede Forsøg paa at gaae som Missjonær til *Britannien* og omvende de hedenske *Angel-Sachser;* men da han ogsaa som Biskop i Rom erhvervede sig Hæders-Navnet: *Angel-Sachsernes Kirke-Fader,* maae vi |US6:671nødvendig finde, han, ved at bestige det Apostoliske Sæde kom paa sin rette Hylde; thi Italien trængde høit til en *"Geistlig* Fyrste", der kunde indskyde de altfor Verdslige Ærbødighed, og den ny Dannelse, der spirede i Vester-Leden, trængde som en fin og spæd Plante under en raa Himmel-Egn, til den omhyggeligste Pleie af en saadan *Statholder for Aanden,* som Bispen i Rom med *Gregor* den *Store* begyndte at være.

Dette er, Man sige for Resten hvad Man vil om Fyrsten, der kaldte sig "Guds Tjeneres Tjener", Bemærkninger, som giør sig selv, naar Man med aabent Øie betragter *Franker* og *Longobarder,* og med dem, som det efter Gothernes Undergang syntes, Vester-Ledens eneste Haab.

Om *Longobarderne* fortæller deres egen Saga-Mand i Karl den Stores Dage, *Povel* Varnefredsøn, at de var fra *Nørre-Leden* og heed oprindelig *Vendler* eller *Vendelboer,* men fik deres bekiendte Navn, som betyder de *Lang-Skiæggede,* af *Odin* (Vodan) selv ved en egen Leilighed. De skulde nemlig engang slaaes med *Vandalerne* som var *Odins* Yndlinger, og i den Nød tyede deres Høvdingers Moder *Gambara* (vor Kæmpe-Vises gamle Fru Birthe), som var en klog Kone, til *Frigga,* der ikke blot røbede, at *Odin* havde lovet det Folk Seier, han næste |**A:171**Morgen ved Solens Opgang først fik Øie paa, men gav det gode Raad, at *Vendlernes* Kvinder paa den Time skulde stille sig med udslaget Haar for den østre Glug, som *Odin* vilde see ud ad. Det skedte, og da Kvinderne strax faldt *Odin* i Øinene, spurgde han, hvad det var for *Skiægge*-Mænd, hvorpaa *Frigga* anmærkede, at havde han givet dem Øge-Navn, fik han nu ogsaa skiænke dem Seier i Tilgift[174].

Heraf kan Man nu troe hvad Man vil, naar Man kun ikke overseer det gyldige Vidnesbyrd om at *Longobarderne* dyrkede *Nordens Guder;* thi uden at tale om Andet, sad det Skiæg, de fik Navn efter, snarere paa Relingen af deres *Lang-Skibe* end paa Hovedet af deres Fruer, og da *Velleius* Paterculus allerede tidlig i det *Første* Aarhundrede veed af *Longobarder* ved *Elben* at sige, maa Navnet være ældre end den Fru *Gambara,* der i det Allerhøieste levede *tolv* Menneske-Aldere før *Alfvin* (Alboin) *Edvins* (Audoins) Søn, som seent i det *Sjette* Aarhundrede førde Longobarderne til Italien.

|US6:672Hvordan i Øvrigt disse Godtfolk havde turet om, siden, som det hedder i Visen: *Ebbe* (Iver) og *Aage* de Hellede (Helte) froe "siden de for Hunger af *Skaane* drog", kan her ikke komme i Betragtning, men i *Prokops* Dage boede de ensteds i *Ungern* og forstærkede *Narses* mod *Totilas* med en udvalgt Trop under Prinds *Alfvins* Anførsel. Saaledes gjorde de Bekiendtskab baade med det smukke Italien og med alle dets Svagheder, og det kunde være Grund nok til det følgende Indbrud, men Man fortæller imidlertid, at da Narses faldt i Unaade hos *Justinian* den Stores Eftermand, *Justin* den *Yngre,* og blev afsat fra Italiens Bestyrelse, skal han selv under Haanden have indbudt *Alfvin,* ja, det hedder end ydermere, at det især var Keiserinde |**A:172***Sophie,* der havde spottet med hans Skade og sagt, han hørde til Rokken i Fruer-Stuen, hvorover han i sin Harme lovede at rende hvad Keiserinden i alle sine Dage nok skulde bare sig for at trende[175].

Dog, hvad der end var Anledningen, saa brød Kong *Alfvin* op ved Paaske-Tider 568, ikke blot med Krigs-Hæren, men med alle dem, der kunde baade krybe og gaae, fik over 20000 *Sachser* og allehaande Barbarer i Ledtog med sig, og brød saa over Alperne ind i Italien[176]. *Friuli* var den første Stad, der faldt i hans Hænder og der satte han sin Marsk og Frænde *Girulv* til Hertug og Grændse-

Vagt, hvad *Girulv* dog kun bekvemmede sig til at være, paa det Vilkaar, at han beholdt hos sig Endeel af de ypperste Slægter og af de ædleste Heste[177]. *Alfvin* gik nu videre og synes ei at have mødt nogen mærkelig Modstand, undtagen i *Pavia,* som han maatte beleire hele tre Aar, og lovede derfor høitidelig at lade alle Indbyggerne springe over Klingen; men hans Hest var ædelmodigere, thi da han holdt sit Indtog, lagde den sig med ham i Porten og vilde hverken lystre Ride-Pidsken eller Sporerne, førend *Alfvin* tog sit Ord i sig og lovede at lade Naade gaae for Ret[178]. Hermed endtes imidlertid ogsaa *Alfvins* Seiervindinger, thi kort efter blev han myrdet, ved Forræderi af sin Dronning *Rosemund,* en *Gepidisk* Konge-Daatter, af hvis Faders Hoved-Skal han havde gjort en Drikke-Skaal, som han engang i Fuldskab nødte *Rosemund* til at tømme[179].

|US6:673Efter *Alfvins* Mord gjorde *Longobardernes* mange Hertuger sig uafhængige, og lod i hele ti Aar Thro|A:173nen staae ubesat; men den *Byzantinske* Statholder (Exarch) i *Ravenna* drog dog ingen Fordeel deraf, og Togene som de *Frankiske* Fyrster for *Byzantinske* Penge gjorde over *Alperne* vandt heller Ingen ved, uden de, der med Byttet kom i Behold, saa Man maatte tænke, *Longobarderne* havde været Mestere i den Kunst at bringe mange Hoveder under een Hat, dersom ikke den samtidige *Gregor* den *Store* betroede os, at vilde hans Guds-Frygt tilladt ham at lave Blod-Bad, skulde *Longobarderne* ligesaalidt beholdt Hertuger eller Grever, som Konger og Fyrster[180].

Det vilde imidlertid ligesaalidt været det Apostoliske Sædes, som Italiens og Verdens Gavn, om *Byzantinerne* var kommet til at spille Mester, og *Gregor,* som selv følde han var mindre *Romernes* Biskop end *Longobardernes*[181], vandt virkelig disse Vildmænd saavel for Menneskeheden som for Kirken, især ved Hjelp af den Baierske Fyrste-Daatter *Thjodlinde,* som, da *Longobarderne* igien tog sig en Konge, blev deres Dronning[182]. Thjodlinde, som selv var christnet, og bar dyb Ærbødighed baade for *Gregors* Embed og Lærdom, gjorde sig nemlig saa elsket blandt *Longobarderne,* at de efter hendes første Gemahls (Othars) Død, tilbød sig at give den Kronen, som hun gav sin Haand, og nu valgde hun Hertug *Aage* (Agilulf) af *Turin,* hvem hun ikke blot formaaede til at antage Christendommen men ogsaa til at holde Fred med *Rom*[183].

Hermed endtes det *Sjette* Aarhundrede, og i det *Syvende* er det især Kong *Grimvald,* der for et Øieblik tildrager sig vor Opmærksomhed, fordi det var i hans Dage |A:174*Byzantinerne* sidste Gang prøvede paa igien at rive *Italien* til sig.

Det var Herakliden *Konstans,* som i Midten af det *Syvende* Aarhundrede, efter at have ladt sig slaae til Søes af *Araberne,* og ved Brodermord og andet Tyranni gjort sig forhadt i *Byzants,* vilde giøre det Mester-Stykke at styrte |US6:674Longobardernes Throne, for saa

igien at reise sin i det evige *Rom*[184]*;* men en feig Tyran kunde aldrig valgt et uheldigere Øieblik til at sanke Laurbær i Italien, end da *Grimvald* stod for Styret. Han var en Søn af Hertug *Girulv* i *Friuli,* og da Avarerne i hans Barndom indtog Staden, vilde En af hans ældre Brødre slaaet ham ihjel paa Flugten, for at han ikke skulde falde i Fiendens Hænder, men *Grimvald* sagde: nei, det behøves ikke, jeg kan godt holde mig paa Hesten, og derved fik han Lov at leve. Siden, da en samvittighedsløs Byzantiner stjal Livet af hans ældre Brødre, flygtede *Grimvald* til sin Foster-Fader *Erik* (Arrichis) som var Hertug i *Benevent,* blev det efter ham, og bemægtigede sig omsider Kronen, da to Sønne-Sønner af den Baierske *Thjodlindes* Broder (Godbert og Berthard) kivedes om den. Selv slog *Grimvald* Frankerne, der som sædvanlig vilde fiske i rørte Vande, men sin Søn *Rumvald* havde han sat til Hertug i *Benevent,* hvor han nu blev beleiret af Keiser *Konstans* og trængdes saa hardt af den Byzantinske Krigs-Konst, at han maatte kalde sin Fader til Hjelp. Saasnart imidlertid Keiseren hørde, at Longobarder-Hæren var paa Benene, ophævede han Beleiringen og trak sig tilbage til *Neapel.* Herfra sendte han vel en Høvding, som Longobarderne kalde *Sabur* (Sapor) med 20000 Mand for at knuse *Rumvald;* men Hærene mødtes knap i aaben Mark, før Skrællingerne følde, det gjorde ingen Gode at brydes med Kæmper; thi da den Kongelige Vaaben-Drager |A:175*Amelung* ikke blot stak en Rytter af Sadlen, men legede Himmel-Spræt med ham, da flygtede *Byzantinerne* og lod sig heller tage i Nakken af Døden end gaae den under Øine. Keiseren, som nu fandt, de Fremmede var ham for stærke, maatte da nøies med at mishandle og udplyndre sine Egne, og især gik det ud over Rom, som han i tolv travle Dage stræbde at berøve alle dens Kostbarheder, saa han endogsaa tog Kaabber-Taget af *Pantheon,* der nu var omdøbt til et Tempel for vor Frue og alle Helgene[185].

Hertugdømmet *Benevent,* der til en Tid udstrakde sig næsten over hele Nedre-*Italien,* beholdt *Grimvalds* Æt giennem flere Aarhundreder, men den *Lombardiske* Krone, som *Grimvald* med stor Hæder bar en halvsnes Aar, vendte strax efter hans Død (671) tilbage til den landflygtige *Berthard,* og forblev hos *Thjodlindes* Slægt til Begyndelsen af det *Ottende* Aarhundrede, da Denne, ved at rase mod sig selv, forspildte |US6:675sin Lykke og forkortede selv sine Dage. Da steg *Asbrand,* en Ven af Huset, men landsforviist for sin Troskab mod *Berthards* umyndige Sønne-Søn, og hans Søn *Lodbrand* (Luitprand) førde næsten i en heel Menneske-Alder (712–43) Spiret med Æren, medens *Araberne* tog *Spanien,* men fandt, tildeels ogsaa ved hans Forbund med *Karl* Hammer, deres Grændse i *Frankerig*[186].

I *Lodbrands* Dage var det, de *Isauriske* Keisere, ved at bestorme Billederne, ret egenlig fægtede med Skygger og mistede derved, iblandt Andet, næsten al deres Magt og Indflydelse i Italien.

De Romerske Biskopper tog nemlig Billederne i Forsvar, og da de Byzantinske Tyranner vilde giøre dem til Martyrer for det, benyttede *Gregor* den *Anden* og den *Tredie* (715–41) Folke-Troen og andre gunstige |A:176Omstændigheder til at giøre baade sig og *Rom* uafhængige. At Exarchatet derved blev en Stad mindre, havde vel i sig selv ikke stort at betyde, men at Byzantinerne fik *Apostlernes Eftermand* imod sig, som hidtil havde været deres bedste Støtte i Vester-Leden, det spaaede Exarchatets Undergang, der ogsaa alt under *Lodbrand* øiensynlig nærmede sig og paafulgde under hans Eftermænd *Rakke* og *Astulv*[187].

Disse to Brødre var Sønner af Hertug *Pemme* i *Friuli,* og havde nær bragt Bisperne i *Rom* til at fortryde deres Opstand mod *Byzantinerne;* thi det var haarde Halse, og for *Astulv* især var ingen Ting hellig, men til Roms og hele Verdens Lykke havde *Frankrig* nu i *Karolingerne* faaet en Herre-Slægt, der, uden at være enten nøisom eller blødsøden, dog havde Endeel tilovers for Kirken og fandt det derhos meget bekvemt, som den hellige Faders Vaaben-Dragere, at udvide deres Herredømme syden for Alperne[188].

Hermed vender Historien sig da til *Frankerne,* som i det *Ottende* Aarhundrede naaede at foreskrive hardtad alle de bekiendte Folk i Vester-Leden Love, men dog maae vi endnu engang i Forbigaaende standse ved Klostret paa *Monte Cassino,* thi det blev i Aarhundredets Løb, under *Gregor* den *Tredie,* opbygt paa Ny, og inden dets hellige Mure træffe vi ikke blot |US6:676Longobarder-Kongen *Rakke* og Franke-Drotten *Karloman,* der godvillig ombyttede Purpur-Kaaben med Munke-Kappen, men ogsaa næsten alle vore *historiske* Ledsagere[189]. Navnlig møde vi der *Povel* Varnefredsøn, hvis *Longobarder-Krønike,* som, desværre, slutter med *Lodbrand,* ei blot er den Eneste, vi har, men |A:177vel den Ypperste af alle Middel-Alderens *Latinske* Krøniker, livlig, klar og, saavidt mueligt, udstrakt til hele Christenheden. Denne Hæders-Mand var selv en Longobard, hvis Tip-Oldefader indvandrede med *Alfvin* og nedsatte sig i *Friuli,* hvorfra hans Sønner vel blev ført i Fangenskab af *Avarerne,* men En af dem fandt dog Vei tilbage over Bjergene og blev Stam-Fader til vor *Povel:* Haand-Skriver hos den sidste Longobarder-Konge, *Desiderius,* og denne sin gamle Herre for tro til at tjene den Ny tiltakke, skiøndt den Ny var *Karl* den *Store*. Denne Herre, som fattede Mistanke til ham, sparede imidlertid Skriverens Hænder for hans Hoveds og Hovedet for Hændernes Skyld, og skiøndt *Povel* siden flygtede fra sit Forviisnings-Sted (de Termiliske Øer) til *Benevent,* hvor hans gamle Herres Daatter var gift med Hertugen, saa sendte Keiser *Karl* ham dog en meget venlig Hilsen, da han omsider slog sig fra Verden og levede for Himlen i Klostret paa *Monte Cassino*[190].

I det vi nu vende os til *Frankerne,* hvem deres Saga-Mand, Øm eller Høm (Aimo), i det Tiende Aarhundrede, lader nedstamme fra

Trojanerne, maae vi lade det staae ved sit Værd, om de var af *Tydsk* eller *Nordisk* Herkomst, og blot bemærke, at deres Herre-Slægt kaldtes *Merovinger,* og sagdes at nedstamme fra en *Havmand,* saa det vel egenlig burde hedde: *Mere-Vikinger* ɔ: Sø-Haner[191]. Mellem en heel Deel Høvdinger af denne "haarfagre" Slægt var Herredømmet deelt, indtil *Hilderiks* Søn *Ludvig* (Chlodvig), i Slutningen af det *Femte* og Begyndelsen af det *Sjette* Aarhundrede (481–511), ved at udrydde hele sin Slægt, blev den eneste *Meroving*.

Denne *Ludvig* var det, som fra *Nord-Ost* brød ind |A:178i *Gallien,* efter det Vestlige Riges Opløsning, tog *Soissons,* med hvad dertil hørde, fra Romeren *Syagrius,* og stræbde at skille saavel *Visi-Gother* som *Burgunder* ved deres Deel af |US6:677Byttet. Det vilde sikkert ogsaa lykkedes ham, hvis ikke *Thjodrik* den *Store* i Ravenna havde standset og overlevet ham; thi selv nu gik han baade over *Saone* og *Loire,* som skulde sat ham Grændser, og banede med Vold og List sine Sønner ypperlig Veien til Enevolds-Magt.

Vel naaede de fire Ludvigs-Sønner, af hvilke den Sidste *Lotter,* (Chlotar) levede til 561, ikke at skille *Visi-Gotherne* ved *Septimanien* eller *Languedok;* men derimod havde de ikke blot den Fornøielse at indtage det *Burgundiske* Rige, som foruden *Bourgogne* og *Lyon* indbefattede hele *Schweits,* men benyttede ogsaa *Oster-Gothernes* Vanheld til at bemægtige sig *Dauphine* og *Provence,* og udstrakde paa en Maade deres Spir baade over *Batavien* og *Thyringen, Baiern* og *Swaben*[192].

Man indseer imidlertid let, at Udstrækning i Rummet kan hverken sikkre Riger eller Fyrster Navnkundighed i Tidens Længde, naar der ellers ikke er noget Mærkværdigt ved dem, og den første bekiendte *Meroving* havde sørget for, at hans Ætmænd, hvor bøddelagtig de end behandlede deres næste Frænder, dog ei *derved* kunde udmærke sig, men blot vise, at Æblet falder ikke langt fra Træet. Uagtet derfor *Lotter* omsider blev den eneste Arving til Merovingernes Magt og Eftermæle, vilde han dog ingen Plads finde her, hvis ikke det *Frankiske* Rige siden havde faaet meer at betyde; men dertil var Grunden allerede lagt ved *Ludvigs* Optagelse i den *Romerske* Kirkes Skiød.

Vist nok hængde det kun meget maadelig sammen med |A:179den *Franske Christendom,* saa det maa synes en underlig Partiskhed af det *Apostoliske Sæde,* at give Ludvig Titel af "den allerchristeligste" Konge, men naar vi huske, at paa den Tid var alle de døbte Tydskere og Nordboer *Arianer,* da maae vi finde det ganske naturligt, og naar vi ikke spørge, hvad Nytte Frankerne havde af Kirken, men hvad Nytte den havde af dem, vil Sagen findes i sin Orden. Det var *Ludvigs* Dronning, den *Burgundiske* Prindsesse *Hrodhild* (Chrothilde), der saa idelig indskiærpede ham Christi *Almagt,* at da han i et Slag med Allemannerne forgiæves havde anraabt sine Fæderne-Guders Bistand, paakaldte han *Christus,* med

det Løfte, at vandt han Seier, vilde han lade sig døbe. Dermed var |US6:678Kiøbet sluttet, Ærke-Bispen i Rheims døbde Franke-Drotten med 3000 af hans Følge-Svende[193], og al den Frugt, Man heraf kunde vente, var unægtelig et Slags Haab om at finde Raad mod Uraad i den Christne Kirke, og en vis Ærbødighed for Bisper og Præster, men især for *Ypperste-Præsten* i Rom, som havde Nøglerne til Himmerig og var saa langt fra Haanden, at han stod ingen *Franke* iveien. Sligt vilde nu sagtens *Apostlerne* selv knap fundet værdt at nævne, men deres Romerske Eftermand fandt, det var store Ting, hvorfor Man maatte see igiennem Fingre med Meget, og medens det blev hans egen Skade, at "han holdt Kjød for sin Arm", var det unægtelig til Verdens store Gavn, at "Ordets skriftkloge Tjenere," da de var blevet svage i Aanden, fik verdsligt Rygstyd, ligesom Man heller ikke let skal sige, *hvilke* aandelige Vaaben der vilde bidt paa hine Tiders *Franker* og *Longobarder*.

Lotter Ludvigsøn efterlod fire Sønner, som efter *Frankernes* Lov deelde Magten imellem sig, men efter *Mero*|A:180*vingernes* Skik, stræbde ærlig at skille hinanden ved den saavelsom ved Livet, og skiøndt Damerne havde overordenlig Indflydelse hos disse Fjerdings-Fyrster, i *Paris, Orleans, Soissons* og *Metz,* var det dog Synd at sige, de gjorde dem blødsødne.

Det er *Sigberts* Dronning *Brynhild* og *Hilfriks* (Chilperiks) *Fredegunde,* der har faaet Skyld for alt det Onde, som var saare meget, der skedte Landet rundt i et halvt Aarhundrede, men, uden at tale om, at de i den hellige *Guntrams* Dronning, *Æstergild,* havde en farlig Medbeilerske til Jesabels-Rangen[194], maa Man dog huske, det er i alle Maader Mændenes Skyld, naar Kvinderne raade. Det er da ikke for at gaae irette med de længst hensovne Franke-Dronninger, vi et Øieblik dvæle ved deres Ihukommelse, men fordi de virkelig, som Heltinder paa den Franske Skue-Plads, har en fjern Lighed med *Brynhild* og *Gudrun,* Heltinderne i det store Gothiske Sørge-Spil, og fordi den Ene af dem aabenbar var født til en Dronning i Middel-Alderen. Medens vi derfor lade det staae ved sit Værd, om *Fredegunde* havde mere Adkomst til at hedde den Franske *Jesabel,* end hendes Hosbond til at hedde den Franske *Nero,* maae vi bemærke, at den Visi-Gothiske Prindsesse *Brynhild,* som næsten i 50 Aar (566–613) spillede en udmærket Dronning-Rolle i et fremmed og fiendtligt Land, efter et Øien-Vidnes Beretning, var ikke blot |US6:679smuk og indtagende, men ogsaa høvisk, klog, og majestætisk[195], medens *Gregor* den *Stores* Breve til hende bevidne, at hun baade havde viist megen Deeltagelse i den store *Angel-Sachsiske* Missions-Sag, der var hende anbefalet, og betragtedes af Paven som aandelig Syster til *Thjodlinde*[196]. Hun |A:181var imidlertid i en slibrig Stilling og i slet Selskab: hendes Syster, som var gift med Kong *Hilfrik,* havde han ladet myrde, for at tækkes *Fredegunde,* selv blev hun, ved samme Dronnings Omsorg,

tidlig Enke[197], og havde, som Formynderske, først for sin Søn og siden for sine Sønne-Sønner, ei blot en uforsonlig Medbeilerske at frygte, men mange haarde Halse at behandle, saa det var intet Under, om Exemplet smittede og Gemyttet forbittredes; men Biskop *Gregor* af *Tours* som har afmalet sine *Samtidige* og kiendte de første *tredive* Aar af hendes Dronning-Liv, ymter dog ei engang derom, og hvad senere Krøniker melde om hendes Grusomhed og *Løsagtighed* i Alderdommen har da ikke stort mere Vægt, end hvad hendes Bøddel, *Fredegundes* Søn, bebreidede hende: at hun var Skyld i ti Kongers Død, hvoriblandt han ikke blot regnede hendes egen Mand, Søn og Sønne-Sønner, men selv hendes Børne-Børns Børn, som han selv udrev af hendes Arme og lod myrde[198]. Derimod er det vist, at Efter-Slægten tillagde hende næsten alle de prægtige Bygninger og andet Sligt, Man fandt i Landet[199], og hendes Hoved-Feil synes, ligesom *Gothernes* i det Hele, at have været en urimelig Forkiærlighed for alt *Romersk*. Hvad der styrtede hende, var da ogsaa de raa men kjække Øst-Frankiske Høvdingers Forbund med Fredegundes Søn: *Lotter* den *Anden,* der lod hende sønderrive af Heste[200].

Naar Man samler et Rige ved at sønderrive Kvinder og Børn, da sammenknyttes det i alt Fald ikke med Kiærlighed, som er "Fuldkommenheds Baand," og hvor Helte-Gierningen er idel Udaad, krones den kun værdig med en evig Ulykke, saa *Fredegundes* Æt, som i halvandet hundrede |A:182Aar beklædte Frankrigs Throne, havde ondt ved enten at faae et roligt Sæde eller en lyksalig Regiering. De er derfor ogsaa kun blevet historisk mærkværdige i en Sum, som *Skygge-Kongerne,* om hvilke en Byzantiner giver den korte men fyndige Beskeed, at Man |US6:680kalder dem "de *Langhaarede*" fordi de har ligesom Svine-Børster langs ned ad Ryggen, og Man seer dem aldrig uden ved Mai-Gildet, hvor de tilbedes af Folket; for Resten æder og drikker de kun som *Umælende,* medens *Huus-Hovmesteren* regierer baade over dem og deres Rige[201]. Denne mageløse Stald-Foring begyndte allerede med *Lotter* eller Lodver den *Andens* Søn, *Dagobert,* og naar Historie-Skriverne beklage, at de ikke engang kan hitte Rede i Raden af alle disse Langhaarede, end sige i deres Slægt-Register, da synes de at glemme, at i Historien kan Talen ligesaalidt være *om* som *for* de *Umælende*.

Vi maae da holde os til *Huus-Hovmesterne* (majores domus) eller *Rigs-Drosterne,* og mellem dem møde vi da ogsaa strax *Karolingerne,* men hele det *Syvende* Aarhundrede maae vi dog springe over, for selv om dem at høre Noget, der er værdt at fortælle. Vel hedder det nemlig i Forbigaaende, at det var Karl den Stores Stam-Fædre, Biskop *Arnulf* i Metz og en vis *Pipin,* Karlomans Søn, der stod i Spidsen for Stormændene paa *Øster-Siden* (i Austrasien), da de gjorde Forbund med *Lotter* mod

Brynhild, og at de gav saavel ham som *Dagobert* mange gode Raad; men da de samme Konger, saavidt vi veed, ei gjorde Andet end Ondt, maae vi lade Raadenes Godhed staae ved sit Værd, som meget tvivlsom og heel ubetydelig. Den *anden* Pipin, *Asgisels* Søn, som skal have været *Arnulfs* Sønne-Søn, veed vi nok, opsvang sig til Herre baade øster og vester paa, og sloges rask med *Bai*|A:183*rer, Friser* og Andre, som ei vilde lystre; men hvad han sloges for meer end sin egen Fornøielse, og om han vilde Andet med Magten end have og holde den, det veed vi ikke; saa han er kun blevet os mærkværdig ved sin Søn: *Karl Hammer* (Martel), i hvem den ny Herre-Stamme begyndte at udfolde sig.

Hvad der gjorde *Karl Hammer* udødelig var nu vel hans berømte Seier over *Araberne* ved Tours (732), eller rettere hans langvarige, seierrige Kamp med dem om *Languedoc,* hvorved *Pyrenæerne* blev *Christenhedens* faste *Skiel-Stene;* men Seiren vilde dog hverken æret ham eller gavnet Christenheden, hvis der ikke i *Gallien* med det Samme var begyndt en bedre Tingenes Orden, end der i de to Merovingiske Aarhundreder nogensinde tegnede til.

Det er nemlig, som en berømt Historie-Skriver (Sismondi) |US6:681har bemærket, ganske klart, at *den Franke-Trop,* der under *Ludvig* indtog Gallien, allerede i Løbet af det Sjette Aarhundrede ei blot glemde sit Moders-Maal, men tilsatte alle sine Kræfter paa at tilegne sig *Galliske* Sæder og Laster, saa det er en ny *Franke-Stamme* der med *Karolingerne* bryder ind fra *Rhin-Egnen,* og viser, især under *Karl den Store,* anderledes baade Drift og Kraft til at danne sig efter Fortidens Hoved-Folk og efterligne deres Stor-Værk. Naar vi saaledes opmærksom betragte den Skildring, Biskop *Gregor* fra Tours, i Ludvigs *Sønne-Sønners* Dage, har givet os af sin Tid, da see vi strax, at de *Merovingiske* Franker knap brød sig om Andet end hvad der lod sig æde, drikke eller giøre i Penge, saa alt Aandeligt var *Gallerne* overladt, blandt hvilke *Gregor* skinnede som et stort Lys, skiøndt han aabenbar kun var en lille Praas paa den hellige *Martins* Grav, hvorved Man ikke saae rettere, end at *Aanden* var gaaet |A:184alt *Kiøds* Gang og maatte, for at giøre Mirakler, igien manes op af hellig Jord. Daglig sank de saakaldte aandelige Fædre dybere, saa hvad der under *Skygge-Kongerne* endnu kaldtes *Christendom* og *Boglig Konst,* var dem i det Hele fuldkommen værdigt, som vi kan see paa det Skrivsammen, hvormed en *Fredger* Skoledreng (Scholasticus) i Midten af det Syvende Aarhundrede vilde fortsætte Gregors *Franke-Krønike*; thi uden at tale om Stilen, der er som i vore Skole-Drenges Stile-Bøger, kan Man neppe ubeseet tænke sig et saadant Forbund mellem raa Tænke-Maade, annalistisk Tørhed og vrævlevurn Munke-Præk, som her er lagt for Dagen. Saalidt nu end de *tydsktalende* Franker, der giennem det *Syvende* Aarhundrede tilkæmpede sig Over-Magten, udmærke sig

ved Aand eller Dannelse, saa havde de dog med *Moders-Maalet* beholdt de ædlere Natur-Kræfter, og skiøndt *Karl Hammer* slet ingen Samvittighed gjorde sig over at slaae Galliske Bisper ihjel og give sine raa Kæmper deres Indtægter, beskyttede han dog de *Tydske* Evangelister, og traadte i et venligt Forhold til det Apostoliske Sæde, som fik afgiørende Indflydelse paa den Herre-Stamme, han var af, og paa det Rige, den kom til.

Det var, som vi veed, *Longobardernes* Nærighed der nødte Paverne til at søge *Fransk* Understøttelse; thi vel see vi af *Gregor* den *Andens* Torden-Breve til den *Byzantinske* Billed-Stormer[202], at han betragtede *Longobarderne* som et |US6:682godt Rygstyd; men allerede hans Eftermand, *Gregor* den *Tredie,* der aldeles rev sig løs fra Keiseren, kunde dog ikke forliges med Kong *Lodbrand,* og da han klagede til *Karl Hammer* over den Longobardiske Ugudelighed, gjorde *Lodbrand* Forbund med Byzantineren for at tugte ham tilgavns. *Gregors* sidste Brev til *Karl* er derfor ligesaameget en Beklagelse over Franke-Drottens Lun|**A:185**kenhed, som over Fiendens Grumhed, men Man seer dog godt at Hjelp fra den Kant er hans sidste Haab, som han ingenlunde har opgivet[203], og *Karl* vidste nok, det var hverken hans gode Ven *Lodbrands* Mening at skaffe Byzantineren Rom igien, eller at forgribe sig paa det Apostoliske Sæde, saa det var kun *Gregor* selv han vilde tugte for hans Ledtog med de opsætsige *Hertuger* i *Spolet* og *Benevent*. Saasnart derfor *Gregor* var død, ret mærkeligt, samme Aar som *Karl* og *Leo,* (741), forligde *Lodbrand* sig strax med hans Eftermand *Zacharias,* en Græker af Herkomst, fiin og smidig, som, uden at støde enten Longobarder eller Byzantiner, gjorde sig Karl Hammers Søn, *Pipin* den Lille, uendelig forbundet, ved et Orakel-Svar, der satte den regierende Rigs-Drost paa Thronen og puttede *Skygge-Kongen* Hilderik den Tredie i et Kloster (752)[204]. Den ene Artighed er den Anden værd, saa det var ikke meer end billigt, at den ny Konge, af *Guds* og Sanct *Peders Naade,* tog sig kraftig af det Apostoliske Sæde, som var den bedste Støtte for hans Throne, og det gjordes nu høilig behov; thi neppe var *Zacharias* død, før Longobarder-Kongen *Astulv* stod for Porten, og han havde, som det synes, ikke mindste Begreb om, at *Rom* var mere hellig end *Ravenna,* eller at Man havde mere Grund til at skaane Biskoppen der, end andre rige, vaabenløse Folk. Den ny Pave, *Stephan* den Tredie, ydmygede sig kun forgiæves for *Longobarden,* men gik nu selv over Alperne for at bønfalde den allerchristeligste Konge og, efter i *Paris* høitidelig at have salvet baade *Pipin* og hans Sønner, vendte han tilbage med en Franke-Hær som snart nødte *Astulv* til at give Kiøb. *Pipin* lod sig imidlertid, trods alle *Stephans* Advarsler, afspise med tomme Løfter, og aldrig saasnart var Franke-Hæren borte, før |**A:186***Astulv* gjorde Anstalt til at beleire Rom, uden at *Stephan* |US6:683havde Andet at sætte imod ham end Bønner til

Himlen og Breve til Pipin. Han sparede derfor ikke heller paa Nogen af Delene, og hans sidste Brev har faaet en dobbelt Mærkværdighed, baade fordi det gjorde Udslaget og fordi det var stilet i Sanct *Peders* Navn, der, uden alle Omsvøb, som *Christi Stat-Holder* paa Jorden, erklærede Frankerne for sin *Liv-Vagt,* der, ved at forsvare *Rom,* hans Hoved-Stad, skulde giøre deres Lykke i Verden og faae det evige Liv i Tilgift. Det var en grov Spøg i en meget alvorlig Sag, maae vi vel sige, men det *Theatralske* har selv i Kirken altid huget *Franskmænd* godt, og *Stephan* synes at have kiendt sine Folk; thi nu kom *Pipin* for Alvor og gjorde kort Proces, i det han ikke blot nødte *Astulv* til at lade *Rom* være i Fred, men til at indrømme *Paven Ravenna* og Alt hvad han havde frataget *Byzantinerne*[205]. Aaret efter døde baade Paven og *Astulv, Desider* fandt sig en Tidlang i Billighed, og da *Karl* den Store endogsaa, trods alle Romerske Indvendinger, ægtede hans Daatter, blev Udsigterne betænkelige; men da Karl snart blev kied af Lombarderinden, og *Desider* tog *Karls* Medbeilere i Beskyttelse, kunde der ikke fattes Leilighed til at anklage ham for den mægtige Franke-Drot, og Pave *Adrian* var meget for klog til at lade den ubenyttet. Følgen blev en Krig, hvori kun *Pavia* enstund satte sig til Modværge, *Desider* blev fanget, hans Søn, *Adelgis,* flygtede til *Konstantinopel,* Karl forenede den *Lombardiske* Krone med den *Frankiske* (774), besøgde Rom i stor Ydmyghed og stadfæstede sin Faders Gave til St. *Peder* og hans Efterfølgere[206].

Hvorvidt nu egenlig dette lille *Peders-Rige* strakde |A:187sig, og paa hvilke Betingelser det overlodes Apostelen og hans Eftermænd, derom tvistes de Lærde endnu, men det er kun Smaa-Ting imod den aabenbare *Kiends-Gierning,* at der fra nu af var en saadan *Kirke-Stat* til, med *Paven* til sit *synlige* og Sanct *Peder* til sit usynlige *Hoved;* thi derved erklærede Franke-Drotten, der nu ogsaa snart af Pavens Haand modtog en *Keiser-Krone,* sig for *"Kirkens verdslige Arm",* og Paven i Rom for retmæssig Stat-Holder i et aandeligt Rige, der skulde omfatte hele *Christenheden*.

|US6:684Hermed begynder da det underlig indviklede Forhold mellem *Kirke* og *Stat,* eller rettere mellem de *Geistlige* og *Verdslige* Fyrster, som i den følgende Deel af *Middel-Alderen* blev en uudtømmelig Kilde til Kiv og Splid og store Blod-Bad, saa skiøndt *Karl* den *Store* ellers netop var vore Historie-Skriveres Yndling, havde de dog længe ondt ved at tilgive ham hans ubesindige Gavmildhed mod *Anti-Christ,* som hos dem var Pavens Navn efter Skriften. *Karl* saavelsom *Pipin* var imidlertid lovlig undskyldte med Ord-Sproget: den ene Haand vasker den Anden; thi *Merovingernes* Lykke paa den *Franske* Throne havde været saa tynd, at Man ikke kan fortænke *Karolingerne* i, de paa alle Maader stræbde at blive fastere i Sadlen, hvad der faldt saameget vanskeligere, som de ikke var *Arilds-Drotter,* og de maatte været meget dumme for at tænke,

at *Pave-Haanden* kunde holde paa dem, naar de ikke selv ærbødig vilde kysse paa den. Men ikke blot de er lovlig undskyldt, thi ogsaa *"Forsynet"* er fuldelig retfærdiggjort, hvad enten vi sammenligne Tiden *før* Karl den Store med Tiden *efter* ham, eller vi sammenligne Følgerne af den *Byzantinske* Enevolds-Magt, som blev *Tyrkiet,* med dem af Tvisten mellem Keiser og Pave, som var *Reformationen*. Overalt, saa, naar *Sværdet* skal jævne alle Træt|A:188ter, som det i Verden jo, efter de gamle Staters Undergang, maatte, da er det aabenbar godt, der er *"to Sværd",* deels fordi, som Ordsproget siger, det Ene tit holder det Andet i Skeden, og deels fordi det Ene ligesaa tit forsvarer hvad det Andet truer. Hidindtil havde *Byzantiner* og *Araber* været *Frankers* og *Longobarders* Modvægt, men nu, da de Spanske Araber havde Nok at giøre med dem selv og de nedstigende Bjerg-Folk, da *Byzantinerne* saa godt som maatte rømme Italien, og da det *Frankiske* Rige udstrakde sig fra *Ebro* til *Elben* og fra *Nord-Søen* til *Donau* og *Tiber,* uden at Man mellem Frankerne giennem tre Aarhundreder havde sporet nogen anden Ret end Spyd-Stagens, nu trængde Vester-Leden aabenbar høit til et *Geistligt* Sværd, der kunde maale sig med det *Verdslige,* naar ikke Lovløsheden i alle sine Skikkelser skulde forstyrre Skabelsen af den ny Verden. Selv *Karl* den *Store* havde nemlig for Skik at forseigle alle sine Konge-Breve med sin *Sværd-Knap,* og at pege paa Klingen som den Staal-Pen, der skulde gjøre Sagen klar, og det var Verdens store Lykke, at selv han, mellem krye Lehns-Mænd og haardnakkede Hedninger, følde, han maatte heller lade sig indskrænke lidt af en Geistlig Magt |US6:685end undvære det eneste Middel til i Længden at beherske baade Store og Smaa.

Skulde imidlertid *Pave-Magten* virkelig baade kunne indskrænke og sikkre den verdslige Magt, da maatte *Tydskland,* som var det store Franke-Riges Hjerte, baade christnes og ære Paven i Rom som Christi Stat-Holder, og dertil vilde Keiserens Sværd, som drev Sachserne til Døbe-Fonten, kun lidt forslaaet, dersom det ei havde staaet i Pagt med en aandelig Magt, der havde samme Øiemed og anderledes stærke Midler til indvortes Brug.

Fra dette Stade skal vi betragte den store *Angel-Sachsiske* Missjon i *Tydskland,* med *Winfred* |A:189eller *Bonifas* i Spidsen, som fra Karl Hammers Dage, under *Pavens* Banner og *Karolingernes* Skjold, med Held udbredte *Romersk* Christendom fra *Donau* og *Rhin* til *Elben* og *Weser*. Angel-Sachserne var nemlig, som vi huske, christnede af *Benediktinere,* paa Pave *Gregor* den *Stores* Vegne, det var de eneste Nybyggere i Romer-Riget, som havde holdt paa Moders-Maalet, og Tiden viiste nu, det var, fordi Nordens Kæmpe-Aand besjælede dem, saa de fandt baade Lyst og Kraft til med *aandelige* Vaaben at udbrede Christendommen *saaledes,* som de havde fattet og tilegnet sig den.

Det var i Gregor den *Andens* Dage, *Winfred* kom første Gang til

Rom at hente den Apostoliske Velsignelse til sit kiække Forehavende, og han arbeidede nu trøstig giennem en heel Menneske-Alder (719–55) paa at grunde, bygge og befæste en *Romersk-Christelig* Kirke i *Tydskland,* hvor han, som Pavens tro Fuldmægtig (Legat), vel havde Bryderi nok med allehaande selvraadige Bisper og Fribyttere, men fandt især hos *Pipin* den Lille saa stor Yndest og saa mægtigt Forsvar, at alle Hindringer blev overvundne. Hvordan det før egenlig saae ud med Christendommen i Tydskland, veed vi vel ikke saa nøie, men opdage dog strax, at sydpaa, i *Baiern* og *Swaben,* herskede den yderste Forvirring, og nordpaa tykt Hedenskab, saa kun mellem *Friserne* var det lykkedes *Wilbrod* og andre Angel-Sachser at christne en Plet omkring *Utrecht*. Her begyndte *Winfred* sin Virksomhed, og gik derfra til *Hessen,* hvor Klosteret *Fulda,* som En af hans Discipler stiftede, blev Plante-Skolen i Norden; |US6:686men paa sine gamle Dage fik *Winfred* en brændende Lyst til at ende hvor han begyndte, aftraadte derfor Ærke-Sædet i *Maints,* der var oprettet for ham, til En af sine Discipler, og drog selv som Prædikant til *Frisland,* hvor han blev myrdet af Hedningerne.

|**A:190**Med Rette kaldes denne *Winfred* eller *Bonifas Tydskernes Apostel,* thi det var aabenbar ham, der, i Spidsen for endeel ligesindede Lands-Mænd, gav den Tydske Kirke sin Skikkelse, og det bedste Beviis paa hans Gaver og Aands-Kraft, er den Livlighed, Man sporer under *Karl* den Store og hans nærmeste Efterfølgere, da *Tydskerne* begyndte at danne sig et Bog-Sprog efter det Angel-Sachsiske Forbillede og satte derved Romaniseringen den rette Grændse.

For at imidlertid den spæde Dannelse i Tydskland kunde voxe og trives, var det nødvendigt, at saavel de hedenske *Sachser* og *Friser,* som *Slaver, Hunner* og *Avarer,* i *Böhmen, Ungern* og *Østerrig,* maatte tæmmes, og det skedte Altsammen under *Karl* den *Store,* som førde Sværdet med Held og Septeret med Ære hardtad i fulde *halvtredsindstyve* Aar (768–814), og da han tillige holdt *Araberne* i Ave, er det intet Under, at hele Vester-Leden gjennem en Række af Aarhundreder ærede ham som en *Skyts-Aand,* besang ham derefter og kaldte hans Keiserdom det *hellige* Romerske Rige!

Paa dette faste Omrids af *Karls* Bedrift, som *Christendommens Lande-Værge* mod *Hedninger* og *Mahomedaner,* Troens og Dannelsens Fiender, er det vi maae fæste Øie, naar vi vil forstaae *Middel-Alderens* Begeistring for denne *sin* Alexander, og fryde os derved; thi i de Romaner og Sange, vi har om *Karl Magnus* og hans tolv Jævninger, hans *Roland* og *Holger Danske,* er det klart, Man slet ikke har brudt sig om det Enkelte i hans Færd, men kun om hans *Liv* og *Daad* i *det Hele,* og de historiske Efterretninger om hans Krige er saa annalistisk tørre og steendøde, at alle hans Levnets-Beskrivelser, baade gamle og nye, kun friste os til at

miskiende ham. Vel har Man en historisk *Lov-Tale* over Keiseren, som de Lærde sædvanlig nævne med stor Berømmelse og paadutte |A:191hans Haand-Skriver, om ikke tillige |US6:687hans Sviger-Søn, *Einar* (Eginhard) fra *Odenvald,* men det kommer aabenbar deels af en i Studere-Kamrene ei usædvanlig Dunkelhed, og deels af den Trylle-Magt en *"god Latinsk Stil"* har havt til at forblinde de Lærdes Øine, thi det er jo dog en Ynk at see næsten *halvtredsindstyve* daadfulde Aar beskrevne paa *halvsyvende* Arke-Blad, og det uden andet Kiende paa den Mageløse, end hans vel store Næse, korte Hals og tykke Mave[207]. Havde derfor denne Skriver virkelig selv staaet for Keiserens Ansigt, da maatte han, trods al sin gode Latin, været en elendig Stymper, uden alt Øie for Livet, Greb paa Pennen og Mod til at skrifte Sandhed; men uden at det hjelper *os* noget, var han vist lovlig undskyldt; thi han siger iblandt Andet selv: det vilde være dumt af mig at tale enten om Keiserens Fødsel og Barndom eller selv om hans Opvext, da de som vidste Beskeed dermed er Alle døde, og Intet findes optegnet derom[208], saa hvor kort eller længe *efter* Keiserens Død han end har gjort sin gode Stil til hans Ære, har han sikkert, ligesom vi, maattet øse alle sine Efterretninger af Annalisternes vandløse Brønde. Anderledes er det vel med Munken fra *St. Gallen,* som skrev om Keiserens Bedrifter til hans Ætmand *Karl Tykkert,* henimod Slutningen af det *Niende* Aarhundrede; thi baade nævner han udtrykkelig sine Hjemmels-Mænd og følger aabenbar mundtlige Sagn, om hvad den gamle *Karl* ved den og den Leilighed sagde og gjorde; men saa mærkelige og morsomme disse Smaa-Træk end virkelig er, oplyse de dog slet ikke hans store Bedrifter[209].

|A:192Naar imidlertid Historie-Skriverne, eller i det Mindste deres Læsere, vil lægge Mærke til, at Verdens-Historien er noget ganske Andet end en Samling af berømte Mænds Levnets-Beskrivelser, og glemmes kun over de skarpe Politi-Forhør, Man pleier at holde over Vedkommendes Dyder og Lyder og skjulte Bevæggrunde, da vil de ikke længer finde den Mands Liv indhyllet i Mørke, hvis Bedrift aabenbar kaster Lys paa hele Middel-Alderen. Hvad der nemlig aabenbar var *Forsynets* store Plan: af *Tydske* og *Nordiske* Folk at skabe en ny Verden, der kunde tilegne sig den Gamles Dannelse og fortsætte Slægtens |US6:688Stor-Værk, det kom for en Dag med *Karl* den *Store,* som baade følde Drift til Alt hvad dette Øiemed krævede og virkede dertil med en Kraft og Lykke, som nødte selv *Byzantiner* og *Araber* til at mærke, der i Vesten var en opgaaende Soel, der maatte hilses med Ærbødighed. Saaledes betragtede er det en Fornøielse at see Gesandterne fra *Konstantinopel* og *Bagdad* mødes i *Aachen* med dem fra *Ungern* og *Spanien,* fra *England* og *Danmark,* og naar Kaliphen *Aarons* (Harun Al Raschids) Sendebud fortælle Keiseren, at de fandt ham mindre frygtet og æret, jo nærmere de kom ham, da kan det vel have

skurret lidt i hans Øre[210], men det var dog netop den ny Verdens Triumph; thi mellem feige Slaver forgudes en Drot af de Næste og spottes af de Fjerne, men mellem fribaarne Kæmper throner han, som mellem "Jævninger", og sammensmelter først i Sagnet med dem til en Halv-Gud, som frygtes til Verdens Ende. Giftermaalet, der var paa Bane, først, mellem en Daatter af *Karl* og en Søn af Athenienserinden *Irene,* som herskede i *Byzants,* og siden mellem begge de Gamle, var det vist nok godt, der blev Intet af, men ogsaa det bidrog dog til at aabne den nødvendige Vexel-Virkning |A:193mellem *Østen* og *Vesten,* og ventelig var det just ved den Leilighed, *Franke-Drotten* lærde *Græsk*[211].

Herved mindes vi om *Karl* den *Stores Videnskabelighed,* der vel har ondt ved at svare til saa fornemt et Navn; men dog maa Man sige om Boglig Konst, som om hele den gamle Adel, at alle dens senere Bedrifter har deres historiske Grund i Daaden, hvorfor den blev adlet, og det var unægtelig Erobringen af *Karl* den *Store*. Hvordan det egenlig gik til med denne videnskabelige Erobring, lader sig endnu mindre beskrive, end Keiserens mange Feldt-Tog mod *Sachser* og *Slaver,* da det ret egenlig gaaer dermed som med hans "Barndom og Opvext," hvorom Ingen som nu lever veed nogen Beskeed og hvorom heller Intet er optegnet; men til vor store Lykke er Tingen ogsaa her langt vigtigere end Beskrivelsen, og Virkeligheden langt mere værd end Lære-Maaden, saa vi kan nøies med at vide: Keiseren stræbde at samle hele sin Tids Videnskabelighed baade i sit Hoved og i sit Rige. *Angel-Sachseren Ælkvin* (Alkuin) er ved denne Leilighed blevet meget berømt, som hans |US6:689Ærke-Skolemester; men ganske burde Man dog ikke glemme de to *Skotske* eller *Irske* Svende, som Munken fra St. Gallen fortæller kom til Frankrig i Kiøbmands-Selskab og raabde saa længe "*hvem vil kiøbe Viisdom,*" til det ordenlig gjorde Opsigt og kom for Keiserens Øren, som da lod dem kalde og satte dem til Skole-Mestere i Frankrig og Italien. At vi høre, den Ene hedd *Klemens,* nytter os vel ikke stort, da vi ikke veed, hvor dybt Nogen af dem stak, men derimod har vi godt af at mindes om, at *Irland* netop paa den Tid havde sine videnskabeligste Dage og frembragde i det *Niende* Aarhundrede sin berømte Philosoph, *Johan Erigena,* der vel maa kaldes Skolens Martyr, da Man siger, |A:194de Engelske Peblinger prikkede ham ihjel med deres Staal-Penne.

Vil vi nu vide, hvad Keiserens *Lovtaler* veed at mælde om hans Indsigt i Videnskaberne og hans Fortjeneste deraf, da siger han: Keiseren besad en saa flydende Veltalenhed at han kunde sige Alt hvad han vilde, reent ud af Posen, men ikke nøiet med Moders-Maalet, lagde han sig ogsaa efter fremmede Sprog og bad ligesaagodt paa *Latin* som paa *Tydsk,* og kunde han end ikke *tale Græsk,* saa kunde han dog nok forstaae det. Han dyrkede for Resten de frie Konster alvorlig og gav Mesterne i dem Hæder og Ære,

saasom hans Lærer i Grammatiken: den gamle Peer Degn fra *Pisa,* og *Angel-Sachseren Albin* med Tilnavn *Ælkvin,* som lærde ham at tale smukt og tænke ordenlig (Rhetorik og Dialektik) og, hvad han især brød sit Hoved med (Astronomi), at kige Stjerner. Han lærde da ogsaa at *regne,* men skiøndt han immer havde baade Tavle og Papir liggende under sit Hoved-Giærde, for alt imellem at male Bogstaver, kunde han dog aldrig ret komme afsted med at *skrive,* thi han var kommet for silde til det. Han sørgede imidlertid ikke blot for, at de undertvungne Folk fik deres *Love* opskrevne, men opskrev ogsaa de "gamle barbariske Viser" om Konger og Herrefærd og lærde dem udenad, og han begyndte paa en *Tydsk Grammatik*[212].

Alt dette klinger nu vel lidt fattigt, naar den gode Latinske Stil ikke bøder paa hvad der fattes; men Man maa huske, det er kun det *første* Skridt der koster, og naar Man begynder at forstaae Middel-Alderen, seer Man strax, at dens Skole-Gang slet ikke maa vurderes efter hvad der kom ud af den for |US6:690*Øieblikket,* men efter hvad den førde til i Tidens Længde. Det var *Følelsens* Tid, og hvem der da vil skabe Livet efter Bøgerne, miskiender aldeles Hjertets Rettigheder, |**A:195**men hvem der slet ikke da vil lade sig optugte til Boglig Konst, bliver heller aldrig nogen lærd Mand, saa *Keiser Karl* stræbde snarere at drage formegen end forliden *øiebliklig* Nytte af Bøger og Bænke. Om han maaskee virkelig, som der staaer i hans Viser, var opdraget mellem *Araberne* i Languedoc, og havde der, tilligemed Fordom *mod* al Billed-Dyrkelse, og *for* et dygtigt Sværd-Slags Kraft til Salighed, indsuget lidt Overtro paa Skole-Støvet, eller om det Altsammen laae i hans egen *Tydsk-Frankiske* Natur, maae vi lade uafgjort, og kun bemærke, at *Historien* synes han at have overseet, saa det var intet Under, han i *Skolen* maatte nøies med *Aarbøger* og *Lovtaler* til sit historiske Efter-Mæle. Dette var imidlertid den gamle Skade i *Romer-Skolen,* saa indgroet, at Tiden har viist, den lader sig kun helbrede ved et dristigt Snit, som *Latinen* kalder sit Bane-Saar.

At *Karl,* skiøndt han gierne vilde være klog paa Himmelens Løb, dog ingenlunde gjorde sig til Nar paa Jorden, kan vi vel ganske sikkert slutte af de Riger og det Rygte, han vandt, men dog kan det nok lønne Umagen at læse den Lap, Man har af en Gaards-Ret for hans Ride-Fogeder, thi ved at see, hvordan han har sine Tanker allevegne: i Haven og i Hønse-Huset, ligesaavelsom i Stalden og paa Marken, overbevises vi om, det var hans Agt, ligesaavel i hele det daglige Liv, som i Kirken, Skolen og Paladset, at skruphøvle sine Franker og omhyggelig bevare alle Levninger af Fortidens Dannelse[213]. Dertil hørde, som vi see, Gulerødder og Pestinakker, ligesaavel som Roser og Lilier, Æbler, Pærer, Kirsebær og Blommer, og hvordan Keiseren selv fik Smag paa "det Røde" i den fede Ost, som han tog for Rust og skar af, har Man en artig Fortælling om i

Munke-Krøniken fra St. Gallen, der |A:196blandt Andet erindrer om, det ogsaa i denne Henseende var hos "Geistligheden", Man maatte søge Levningerne af Fortidens Viisdom.

Denne Herre var det nu, som første *Jule-Dag,* Aar 800, blev kronet til Keiser i Rom af Pave *Leo* den *Tredie,* en Høitid, der dengang gjorde langt mere Opsigt i Verden, end vi nu vel kan forestille os; thi hidindtil havde ikke blot Keiserne i Byzants betragtet sig selv som Vester-Ledens retmæssige |US6:691Over-Herrer, men ogsaa *Paverne,* og dermed hele Christenheden, havde betragtet dem saaledes, og med Karls Keiser-Kroning begyndte da et splinternyt Tids-Rum i den Borgerlige Tanke-Gang, som rækker lige til Reformationen. Hos Keiserne blev det nemlig den sædvanlige Tanke-Gang, at de med Navnet ogsaa havde arvet de gamle Romerske Despoters Ret til at raade efter eget Tykke over Geistlig og Verdslig, Store og Smaa; men hos Geistligheden blev det naturligviis Grund-Sætningen, at den Keiser, Kirken havde skabt, havde den skabt til sin Ære, og at han var skildt ved Alt, naar den skiød ham fra sig, og det maatte nødvendig finde Bifald saavel hos de fribaarne som hos de herskesyge Hertuger, Grever og Baroner, der ingenlunde vilde kiøbe Æren af en Keiser saa dyrt, at de blev hans Trælle.

Omtrent paa samme Tid endtes den haardnakkede Krig, *Karl* i meer end tredive Aar havde havt med *Sachserne* ved *Weseren* og *Elben,* men naturligviis kun ført, som Man huserer i et Land om Sommeren med Ild og Sværd og opløser derpaa Hæren til næste Vaar, eller til de Underkuede igien reise Hovedet i Veiret. Det Sidste gjorde imidlertid *Sachserne* saa tit, især under deres navnkundige Høvdinger *Alv* og *Videkind,* at Man maatte undres derover, naar ikke Tiden havde viist, at *Sachserne* var baade udvortes og indvortes stærkere end *Frankerne* og bukkede |A:197kun under for *Karls* overlegne Personlighed og Fiendernes Mængde, som aldrig fik Ende.

Medens nemlig *Sachserne* først i denne Krig begyndte at træde ud af deres Dunkelhed til et langt og hæderligt Levnets-Løb, da slutte netop *Frankerne* deres Daads-Tid med *Karl* den *Store,* og havde brugt den saa slet, at kun han og hans Far-Fader har skaffet dem Navnkundighed. Derfor var ogsaa Krigen mod *Araberne* i Keiserens Dage aabenbar kun Streif-Tog paa begge Sider, skiøndt *Spaniens* Tilstand, hvor Ommiaden *Abderahman* havde opkastet sig til Konge paa samme Tid som *Pipin* i Frankrig, var meget forvirret, og det er en ganske rimelig Formodning af en nyere Historie-Skriver (Sismondi), at *Karl* den *Stores* Spanske Feldt-Tog kun i Viserne er kommet til at see saa glimrende ud, ved det Sagnet sammenblandede dem med *Karl Hammers*.

Et tredie Beviis paa *Frankernes* Svaghed midt under Keiserens store Bedrifter, er Skrækken de sloges med, da der i Begyndelsen af

det *Niende* Aarhundrede viste sig en ny Fiende, |US6:692øiensynlig vakt ved det store Bulder i *Sachsen;* thi det var den *Danske* Kong *Godefred,* der, efter Aar-Bøgerne, indtog *Frisland,* hærgede den hele Kyst og truede selv med at giæste Keiseren i Aachen.

Det var altsaa venteligt, at *Sachser* og, hvad *Frankerne* bestandig sammenblandede: *Danskere* og *Nordmænd* vilde spille Mester, saasnart det var ude med Helten, og da "huuslig Lyksalighed" ligesaalidt var faldet i *Karolingernes* som i *Merovingernes* Lodd, var det store *Franke-Rige* sagtens strax blevet opløst, dersom mere end Een af *Karls* Sønner havde overlevet ham. Det gjorde der imidlertid ikke, saa *Ludvig* den *Fromme* besteg uden Modstand sin Faders Throne (814), men fandt snart i sine egne Sønner de værste Medbeilere, og uagtet sin Afsættelse fik han |**A:198**(til 840) Tid nok til at vise, der var ikke Gnist i ham af hvad der opflammede hans Fædre. Riget, som han selv havde deelt mellem Sønnerne, var nu et Tvistens Æble mellem dem og deres Børn, uden at Andet kan tildrage sig vor Opmærksomhed, end *Nordens* Apostel *Asger* (Ansgar), og de første Tydske Bøger med *Otfreds* evangeliske Rim-Stok i Spidsen.

De saakaldte *ægte* Karolinger uddøde med *Karl Tykkert* (887), og af de Uægte holdt vel den Franske Linie sig endnu et Aarhundrede (til 987); men kun for at haanes af *Normanner* og forsone de Merovingiske Skygger. *Karl Magnus* (Charlemagne) blev imidlertid aldrig glemt, og lige indtil vore Dage var hans æventyrlige Krønike, selv i det høie Norden, saa at sige, i hver Mands Haand.

172

Gregor den Stores Samtaler (Dialoger) II. Cassino-Krøniken I. 1.

173

Gregor den Stores Levnet af Paulus og af Johannes Diaconus.

174

Povels Longobarder-Krønike I. 7–9.

175

Longobarder-Krøniken II. 1. 5.

176

Sammest. II. 6–7. 26.

177

Sammest. II. 9.

178

Sammest. II. 27.

179

Sammest. I. 27. II. 28.

180

Longobarder-Krøniken II. 32. 10. IV. Gregors Breve IV. 47.

181

Gregors Breve I. 31.

182

Longobarder-Krøniken IV. 5–6.

183

Sammest. III. 31. 36. IV. 8–10.

184

Kedrens Byzantinske Aarbog

185

Longobarder-Krøniken IV. 38. 40. 41. 46. 48. 50. 53. V. 5–11.

186

Sammest. V. 33. VI. 1. 17–22. 35. 46. 50. 53. 58.

187

Longobarder-Krøniken VI. 49. Kedrens Byzantinske Aarbog. Gibbon XLIX.

188

Cassino-Krøniken I. 9.

189

Sammest. I. 4–8.

190

Longobarder-Krøniken IV. 39. Cassino-Krøniken I. 17.

191

Alberik Munks Aarbog under 420.

192

Sismondis Franske Historie I. 6.

193

Gregors Franke-Krønike II. 27–31.

194

Gregors Franke-Krønike IV. 25. V. 17. 35.

195

Sammest. IV. 27.

196

Gregor den Stores Breve VI. 5. 59. IX. 11. XI. 62–63. XIII. 6.

197

Gregors Franke-Krønike IV. 28. 51.

198

Fredgers Frankiske Aarbog 24. 27–29. 41.

199

Øms (Aimos) Franke-Krønike IV. 1. Sismondi I. 9.

200

Fredgers Aarbog 19. 39.

201

Kedrens Byzantinske Aarbog under Leo Isaurers syvende Aar.

202

Barons kirkehistoriske Aarbøger under A. 726.

203

Barons Aarbøger under A. 739. og 40.

204

Sammest. A. 742 og 52.

205

Barons Aarbøger under Aar 753–55.

206

Sammest. Aar 756. 70. 73. 74.

207

Karl den Stores Levnet af Einar K. 22.

208

Sammest. K. 4.

209

St. Galler-Munkens Krønike, tilligemed alle didhørende Kilder, findes bedst i *Bouquets* Samlinger til den Franske Historie T. V.

210

Munke-Krøniken fra St. Gallen

211

Karl den Stores Levnet af Einar K. 25.

212

Karl den Stores Levnet af Einar K. 25. 29.

213

Det saakaldte capitularium de villis hos Bouquet T. V.

|US7:5

Sachser og Angel-Sachser.

Ved første Øiekast synes det *Syvende* Aarhundrede *Araberne* aldeles overladt, thi under dets Løb var der ikke en Mand i hele Christenheden, der kunde lignes ved *Mahomed,* og intet Folk udmærkede sig ved Bedrifter, som engang kunde nævnes ved Siden ad Ismaeliternes. Det *Ottende* Aarhundrede, med sin *Karl* den *Store,* viser imidlertid, at der dog, mens Araberne glimrede, langt fra dem i Løn havde udviklet sig noget Stort, og naar vi opdage Sammenhængen mellem den hellige *Benedikt,* den store *Gregor* og Tydskernes *angelsachsiske* Apostel, da gaaer der et Lys op for os, saa vi maae beundre *Forsynet,* prise *Christendommen* og tage inderlig Deel i *Angel-Sachsernes* Levnets-Løb, der i alle Maader danner Overgangen fra Romersk Trældom og raat Barbari til Nordisk Frihed og nyfødt Dannelse. For at imidlertid denne Betragtning kan blive fyldestgjørende, maae vi samle hvad vel Tid og Rum adskiller, men baade gamle Sagn og nye Kiends-|**A:199**Gierninger forbinde: *Sachser* og *Angel-Sachser, Otto* den *Stores* og Morten *Luthers* Fædre med *Winfreds, Alfreds* og *Wiklefs;* thi først da see vi *den* Stamme, det var |US7:6beskikket, ved Christendommens Hjelp, at føre Menneske-Aandens Hoved-Banner

i den ny Folke-Verden. Det er nemlig *her* slet *ikke* Spørgsmaalet om Christendommens *evige* men kun om Dens *timelige* Virkninger, ei om Dens Værd blot for Enkelt-Manden men for hele Menneske-Slægten, og hvad Man da end for Resten dømmer om *Winfreds* Prædiken og *Luthers* Dogmatik, er det dog lige vist, at de var store Redskaber i Forsynets Haand til at optugte ædle men raa Folke-Stammer, og til rette Tid at bryde de Voxnes Aag, som hemmede den fri Udvikling. Hvor uenige vi derfor end i *Kirken* kan være om *Benediktinerens* og *Augustinerens* Vei til Himlen og Raad til Salighed, maae alle oplyste Folk dog i *Skolen* blive enige om at ære den Rod, hvoraf de randt, og vi ære os selv, ved at ophøie dem, der saaede med Graad hvad vi høste med Fryd!

Hvordan nu Livet i *Old-Tiden* havde gestaltet sig paa den *store* Øe i Verdens-Havet, det veed vi ikke, thi af *Phønicernes* Tin-Gruber skimte vi kun dunkle Spor, og *Romerne* som fra *Cæsars* til *Neros* Dage med deres Ørne-Kløer stræbde at omspænde *Britannien,* er ikke de Folk, af hvem vi kan vente ordenlig Beskeed om dem, de kaldte Barbarer, da vi veed, hvor aldeles uefterrettelig deres Oplysning er selv om Old-Tidens Hoved-Folk: *Ebræer* og *Græker*. Saavidt vi imidlertid kan skiønne, har det i alt Fald kun været hos de *Galiske* Stammer, i *Wales,* i *Kornvall* og paa *Irland,* der har været Levninger af *Phønicisk* Dannelse, medens Stammerne i *Østen,* som *Cæsar* kalder *Belger,* men Engelske Old-Sagn føre med |A:200Kong *Humber* fra *Tydskland*[214], naturligviis har lignet Folkene i Nørre-Leden. For det meget Morskabs Skyld, Man i den senere Middel-Alder havde af Æventyret om Kong *Artus* ved det runde Bord, maae vi imidlertid lægge Mærke til, at denne Kong *Artus* eller *Arthur,* efter de *Galiske* Sagn, herskede som en vældig Herre ei blot paa Øen men ogsaa over *Irland, Norge* og hele *Norden,* saa det er en Skam at ville spise denne *Galiske Keiser* af med et lille Fyrstendom i *Wales,* og det endda paa det besværlige Vilkaar, at han efter sin Død skal slaaes dygtig med Sachserne. Langt heller maae vi da lade det staae ved sit Værd, |US7:7om *Galerne* med deres *Arthur* har meent en gammel Britte-Keiser, eller *dem selv* i det Hele, samt hvorvidt det Wælske Rige og ridderlige Væsen engang kan have strakt sig, da det baade er uafgjørligt og kan være os det Samme, aldenstund vi veed, at da *Romerne,* i Begyndelsen af det *Femte* Aarhundrede, trak deres Tropper fra Øen og overlod *Britterne* til dem selv, da var de saalangt fra at indtage Verden, at de meget mere *synes* ei at have kunnet forsvare sig selv. Her, som saa tit, bedrager imidlertid Skinnet, thi er det vist, at *Britterne* i *Wales* forsvarede deres Borgerlige Selvstændighed lige til Slutningen af det *Trettende* Aarhundrede, og er det ydermere vist, at de endnu i det *Nittende* har deres eget Tunge-Maal og *Bog-Sprog,* og følgelig en vis aandelig Selvstændighed, da kan de umuelig i det *Femte* Aarhundrede have været saadanne modløse Trælle, i Bund og Grund fordærvede

Skrællinger, som Man efter *Romernes* Ord, efter *Bangor-Munken Gildas* Straffe-Præken og Angel-Sachsernes Frem-Skridt, almindelig tænker sig dem. Den rette Sammenhæng maa altsaa omtrent have været den, at *Britterne* udgjorde den *mindste* Deel af Landets Befolkning, saa de |A:201havde deres Styrke fra Nord-Vest til Syd-Ost, *vestenfor* Severn og *sydenfor* Themsen, medens *Belger* beboede Resten, og hvorliden kiendelig Forskiel Sligt end gjorde under de Romerske Tyranner, maatte Britterne nødvendig faae det at føle, naar de vilde herske i samme Udstrækning. Dette fandt de saameget umueligere, som Alting naturligviis ogsaa hos dem under Tyranniet var opløst i Splid og Forvirring, og de dog havde de Nordlige Grændser at forsvare mod *Pikterne,* de *Vestlige* Kyster mod deres *Skotske* Frænder fra *Irland* og de *Østlige* mod *Nordiske* Vikinger. Under disse Omstændigheder see vi strax, at Britterne godt kunde være den kraftigste og mindst fordærvede Stamme i hele *Romer-Riget,* og dog være nødt til enten at nøies med deres Bjerg-Egne i *Wales* og *Kornval,* eller, efter *Romernes* Exempel, tage *Barbarer* i Sold.

Hvordan det nu egenlig gik til med *Angel-Sachsernes* Indkaldelse, *hvor* de havde hjemme, hvad deres Høvdinger hedd og hvorvidt de var mandstærke nok til at befolke Meer end Borge og Val-Pladse, derom har vi ingen paalidelige Efterretninger, thi *Angel-Sachseren Beda* skrev først henved *tre* Aarhundreder senere, Bangor-Munken *Gildas,* fra Begyndelsen af det *Sjette* Aarhundrede, som skulde tændt Lys, gjorde derimod kun Blæst med sin Bibel-Kundskab, og hvad vi, saavel |US7:8hos Britten *Nennius,* en høist mistænkelig Person, som hos *Beda* fra det *Ottende* Aarhundrede, læse om Tiden *før* Angel-Sachsernes Daab, er aabenbar kun løse Rygter, som der vel kan sluttes Noget af men Intet bygges paa.

Det var, siger saaledes *Beda,* midt i det *Femte* Aarhundrede, at Kong *Wortigern* (efter Navnet *ingen* Britte) kaldte *Angler, Saxer* og *Jyder* til Hjelp, og af dem kom *Saxerne* fra *Old-Saxen, Jyderne* fra *Jylland* og *Anglerne* fra Krogen (angulus) deri|A:202mellem, med *Odins* Ætmænd *Hengst* og *Hors* i Spidsen. Disse fremmede Giæster sloges nu vel kiækt med *Pikterne,* men faldt snart deres *Brittiske* Værter meget besværlige, da de vilde være Herrer i Huset, saa for at faae Fred, maatte Britterne selv tage Mod og Mands-Hierte til sig, som de da ogsaa gjorde, under Anførsel af *Romeren Ambrosius Aurelianus,* og overvandt *Angel-Sachserne* i et Hoved-Slag ved *Bath-Dovn,* 44 Aar efter deres Ankomst[215].

Naar vi hertil føie, at fra *Jyderne* nedstamme Indbyggerne i *Kent* og paa Øen *Wigth,* fra Saxerne de i *Essex, Sussex* og *Vestsex,* og fra *Anglerne* de i *Ost-Angeln, Mercia* og *Northumberland,* da er det Alt, hvad *Beda* melder, og det er kun *Aarbogen* (Sachse-Krøniken) der fortæller, at strax efter Slaget ved *Bath* kom en Anden af *Odins* Ætmænd, *Kerdik,* til Lands og grundede Riget i *Vest-Sex,*

og at endelig 547 kom den sidste Vodanide, *Id Jeppesøn,* til *Northumberland.*

Naar Sachse-Krøniken, denne Aarbog paa *Moders-Maalet,* der særdeles udmærker sig fra de *Latinske* paa Fast-Landet, er begyndt, veed vi vel ikke, men efter *Kerdiks* Slægt-Register i *nedstigende* Linie, maa det have været under *Alfreds* Ætmand *Edgar,* efter Midten af det *Tiende* Aarhundrede, og det giver kun daarlig Hjemmel for saa gamle Sagn, skiøndt det er rimeligt nok, at Indvandringen medtog et heelt Aarhundrede, og det er høist mærkeligt, at kun i *Syden* see vi de Nykomne støde sammen med *Britterne.*

Hvad *"Hengst* og *Hors"* angaaer, da har Englænderne nu selv opgivet dem, fordi Navnene betyde *"Hingst* og *Hoppe"*, der danne et sært Broderskab, og der kan heller neppe være |US7:9nogen Tvivl om, at de kun er magede af en an|**A:203**gelsachsisk Skjald til at gaae for alle Nordiske "Hav-Heste" af *Sleipners* ædle Race; men da *Hengst* ogsaa nævnes i *Frisiske* Sagn som Hoved-Mand for Toget, og han besynges som *Friser-Høvding* under Dansk Høihed i *Bjovulfs-Drape,* bør han ikke høre ilde for *"Horset"*, som ikke det oprindelige Folke-Sagn, men kun Skjalde-Lune har parret ham med.

Hvad der skal menes med *"Angeln* og *Old-Saxen"* har Man vel tvistedes om, men i Forbindelse med *"Jylland"* maa det nødvendig blive, hvad vi nu kalde *"Slesvig* og *Holsten"*, og Old-Saxen skyldes vel her en Angel-Sachsisk Skole-Drengs Vittighed, der har oversat Holsten, ligesom (H)old-Steen, Saxum antiquum, hvad Læseren har taget for en Bommert og regnet til Saxonia antiqua. Et ganske andet Spørgsmaal er det, om Man kan lide paa det Ord hos *Beda,* som ikke er hans, men maaskee et almindeligt Sagn, *maaskee* ogsaa kun en enkelt Skrivers Giætning, og her seer Man let, at var det kun ellers ligesaa rimeligt, da kunde *Angel-Sachserne* for den Sags Skyld ligesaa godt være kommet fra Maanen, som fra *Jylland, Slesvig* og *Holsten.* Deres *Maal* røber dem imidlertid som Mæglere imellem *Tydsk* og *Nordisk,* og deres Kvad langt mere end deres Stam-Tavler som Ætmænd af den *Odin,* der tømde *Odhrærir* med den stærke Drik til Bunds hos *Gunløde,* og levnede end ikke Bærmen. Hermed var det nu vel ikke sagt, at Angel-Sachserne nødvendig *alle* maatte være kommet fra *Jylland, Slesvig* og *Holsten,* da baade *Ost-* og *Vest-Frisland* sagtens har bidraget Sit, men *Jyde-Kongerne Vermund* og *Uffe,* tilligemed *Slesvigerne Frovin* og *Vig,* i deres Slægt-Registre, vidne dog, i Forening med Sproget og *Danmarks* Priis i *Bjovulfs* Drape, at *Bedas* |**A:204**Efterretning i dette Stykke maa være langt nøiagtigere end Man kunde formode.

Ved at nævne *Bjovulfs-Drape,* det Angel-Sachsiske *Helte-Digt,* der i Middel-Alderen forgiæves spørger om sin Mage, har vi i Grunden allerede sagt, hvad der udmærker Sø-Hanerne fra alle de Folk, der som Land-Krabber kom ind i Romer-Riget: at de nemlig

holdt paa Moders-Maalet og lod det ikke, som *Gotherne,* beroe med et svagt Forsøg paa at føre det i Pennen, men skabde giennem *fire* Aarhundreder en *ny Literatur,* der vel ikke, enkelt taget, |US7:10taaler Sammenligning med den *Græske,* men blev Moder til Sønner og Døttre: den *Engelske,* den *Tydske* og Nordens *Trillinger,* der samlede danne en Bog-Samling, hvormed den *Alexandrinske* skulde have ondt ved at maale sig. Før vi imidlertid tale mere herom, maae vi nødvendig melde *Christendommens* Indførelse paa Øen; thi vilde Man end frakiende den al Moder-Ret til den nyfødte Hav-Dronning, var Kirken dog her aabenbar den store Jorde-Moder og Foster-Moder, uden hvem hun enten var blevet kvalt i Fødselen eller vanskabt i Svøbet.

Efter *Bedas* Sigende var nu *Christendommen* indført i *Britannien* under *Mark Aurel,* men i *Bedas* Tid tænkde Man sig en Folke-Daab som et Øiebliks Sag, og det veed vi dog, den ingenlunde var i det *Andet* Aarhundrede, saa, skiøndt Christendommen godt endnu tidligere kan have naaet Britannien, har det dog først været under *Konstantin,* selv udentvivl født i *York,* den blev almindelig antaget, og det endda sagtens kun mellem de *egenlige Britter* og deres Frænder i *Irland.* Det Eneste, den gamle Kirke-Historie melder om det *Brittiske Sogn* er i alt Fald, at *der* kom *Pelagius fra,* som i Begyndelsen af det *Femte* Aarhundrede gjorde Opstyr med sine Lov-Taler over Menneske-Naturen og dens eget Stor-Værk i |**A:205**Salighedens Sag. Dette synes vel at danne en synderlig Modsætning til Bangor-Munkens Straffe-Præken, men det er dog i Grunden ganske rimeligt, at hvem der pukker paa Dyden, kiender den kun slet, og hvem der høilig forundrer sig over gode Gierninger, maa finde dem svære at øve. Paa den anden Side er det ogsaa ganske i sin Orden, at *Britterne,* hos hvem *Pelagius* skal have fundet meget Bifald, ingen Uleilighed giorde sig med *Angel-Sachsernes* Omvendelse; thi deels troer Man selv ikke synderlig paa *Christus,* naar Man tvivler om, *hvorvidt* Man trænger til ham, og deels er aabenbar Menneske-Naturens *Fald* og *Opreisning* Sjælen i den *Mosaisk-Christelige* Anskuelse, saa naar Man tager dem bort, slaaer Man den ihjel, og det gaaer naturligviis med Christendommen som med Alt hvad der drager Aande, at efter Døden forplanter den sig ikke. Om da ogsaa *Britterne,* for, om mueligt, at indpræke deres Fiender den "Sagtmodighed og Ydmyghed af Hjertet", de selv |US7:11fattedes, vilde stræbt paa deres Viis at christne *Angel-Sachserne,* vilde det dog neppe lykkedes; thi *verdslig* Fordeel kan den *Stærkere* jo aldrig vente af den *Svageres* Tro, og hvem der var saa levende inde i *Asa-Dramet* og *Valhals-Mytherne,* som vi maae tænke os *Angel-Sachserne,* kunde umuelig finde noget Tiltrækkende i en *Pelagiansk* Christendom, der maatte synes dem en kraftløs Skygge af deres egen Nordiske Livs-Anskuelse, der drev dem som *Odins* Slægt til daadfuld Kamp for Udødeligheden.

Efter Midten af det *Sjette* Aarhundrede aabnede der sig imidlertid Udsigt for *Evangeliets* Prædikanter til at faae Øren-Lyd hos *Angel-Sachserne;* thi Kong *Ædelbert* i *Kent,* Ætmand af *Hengst* i fjerde Ledd, som herskede fra Havet til *Humber,* havde ægtet en *Frankisk* Prindsesse og ved den Leilighed lovet at *taale* en *Christen* |A:206*Bisp* og Christelig *Guds-Tjeneste* hos sig. Til ham blev derfor ogsaa *Augustin* og hans Medhjelpere sendt, med Anbefaling fra Dronning *Brynhild,* og fik strax Lov til at giøre deres Bedste; men skiøndt Kongen selv og Endeel af Folket lod sig døbe, saa *Augustin* kunde indvies til den første *Ærke-Bisp* i *Canterbury,* tegnede det dog for vore Øine kun maadelig med Christendommens Udbredelse i disse Lande-Mærker. *Augustin* var nemlig vel en from men ingen høibegavet Mand, maatte bruge *Frankiske* Tolke, og kunde slet ikke formaae *Britterne* enten til at *døbe* og holde Paaske efter den Romerske Alter-Bog eller til at tage sig af Missjons-Værket, og han døde desuden snart, Man regner samme Aar som *Gregor* den *Store* (605), der ogsaa, skiøndt legemlig fraværende, var Sjælen i det Hele[216].

Saasnart den gamle *Ædelbert,* meer end *Jubel-Konge,* var hensovet (616), lod det ogsaa til, at Værket skulde reent gaaet overstyr, thi hans Søn, som ægtede sin Stif-Moder, følde godt, det rimede sig ikke med Christendommen, og den ny Ærke-Bisp, der nu blev forladt af alle sine Medhjelpere, stod selv paa Springet at følge dem over Havet, saa, efter hans eget Sigende, maatte St. Peder i Søvne pidske ham til at bie; men det hjalp dog ogsaa lidt paa Kongen, saa han forligde sig med Kirken, og da hans Syster *Ædelburg* blev gift med Kong *Edvin* i *Northumberland,* fandt Christendommen derved aabenbar sin rette *Angel-Sachsiske* Virke-Kreds, Samme |US7:12*Edvin Elling,* ogsaa en *Vodanide,* tilstod nemlig ikke blot Prindsessen og hendes Præster fri Religjons-Øvelse, men lovede ogsaa selv at lade sig døbe, naar Man kunde overbevise ham og hans Raad om at *Christendommen* var *helligere* og *mere himmelsk* end deres gamle Tro, hvad da nu blev *Paulins* Sag, der som Biskop fulgde *Ædelburg* og kunde ventelig |A:207Landets Sprog, da han alt havde opholdt sig der over *tyve* Aar[217].

Egenlig hører det nu vel til Kirke-Historien at fortælle hvordan Christendommen fik Indpas i *Northumberland,* men da det i *alle* Henseender havde vigtige Følger og hører ingenlunde til Hverdags-Begivenhederne i Middel-Alderen, maae vi dog et Øieblik dvæle derved.

En Snig-Morder, sendt fra Kong *Kvikhelm* i *Vest-Sex,* havde paa en hellig Paaske-Dag stræbt at rygte sit Nidings-Ærende, og var kun forhindret deri ved *Litle,* en af Kong *Edvins* tro Mænd, der, da intet Skjold var ved Haanden, tog Stødet af med sit Bryst og offrede sit Liv for sin Drot. Næste Dag gjorde Dronning *Ædelburg* Barsel

med en lille Pige, og hende tillod *Edvin,* der, trods sin Tjeners Troskab, var farlig saaret, blev døbt, og lovede derhos, at vilde *Christus* skaffe ham Helbred og Seier over hans Avinds-Mand, vilde han ingen anden Gud dyrke. Da han nu kort derpaa baade kom sig, overvandt *Kvikhelm* og indtog *Vest-Sex,* holdt han ogsaa op at dyrke Afguderne, men kunde dog endnu ikke bestemme eller bekvemme sig til den *Ydmygelse,* Daaben syndes ham at kræve, da det ventelig er faldet ham paa Sinde, hvad der lyder ved Daaben: uden I blive som *Børn,* komme I ingenlunde ind i Himmeriges Rige! Han sad imidlertid tit hele Timer, uden at mæle et Ord, og overlagde med sig selv, hvilken Tro der var den bedste, og som han engang saaledes sad, gik Biskop *Paulin* hen til ham, lagde sin Haand paa hans Hoved og spurgde ham høitidelig, om han vidste, hvad det betød? Det slog Kongen, saa han sank i Knæ, thi for en halvsnes Aar siden, da han var landflygtig hos Kong *Redvald* i Ost-Angeln, vidste at *Redvald* stod paa Nippet at udlevere ham til hans Avinds-Mand, og gad dog ikke længer frelset sig ved Flugten, da havde han |**A:208**en Nat det Syn, at der kom en himmelsk En til ham, og spaaede ham Liv og Lykke med kronede Dage, men lagde saa |US7:13Haanden paa hans Hoved og sagde: vil du være taknemmelig, saa troe den, der giør saaledes ved dig igien!

For sin Person var Kong *Edvin* nu fuldt og fast besluttet til at lade sig døbe, men sammenkaldte dog først sine Raadsherrer og Oldermænd, for at see, om ikke Nogen af dem vilde giøre ham Selskab, og ved denne Leilighed sagde En af dem: jo, Konge, kan den ny Lærdom give nogen vis Beskeed om *Evigheden,* da er den al Ære værd, thi Livet her i Verden seer ud for mine Øine, ligesom naar en Spurv flyver ind ad den ene Dør og ud ad den Anden, giennem Hallen, hvor du sidder til Høibords med dine Stormænd og sidder lunt ved Baalet paa Arnen, mens det regner og sneer og stormer herude: Spurven har det godt nok, mens den flyver igiennem, men det er kun et Øieblik, og ligesaadan gaaer det med os, som veed ikke, hvor vi kom fra og hvor vi skal hen. Dog, endnu mærkeligere var det, at Ypperste-Præsten eller *Hof-Goden, Kæf,* gav *Asa-Læren* det daarlige Lov, at jo mere han i den søgde Sandhed til Salighed og et evigt Liv, desmindre fandt han, og bød sig derfor til selv at være den Første, som vanhelligede det Tempel og Alter, han før havde været ivrigst i at ære og fredlyse. Som Hof-Gode maatte han hverken bære Vaaben eller ride paa Andet end en Hoppe, men nu spændte han med Flid Sværd ved Lænd, og satte sig paa Kongens Strids-Hingst med et Spyd i Haanden, saa Folk tænkde han var gaaet fra Samlingen, til de saae, han reed lige til det store Offer-Sted ikke langt fra *York,* som hedd *Godmundingham* (Gudværn), stak Spydet til Helligdommen og bød sine Ledsagere rive den ned med samt hele Indhegningen[218].

Næste *Paaske-Dag* (627) blev Kong *Edvin* |**A:209**døbt, med hele

sit Raad og mange Andre, og saaledes stimlede Folket i den Egn sammen for at høre Guds Ord, at *Paulin,* den første *Ærke-Bisp* i *York,* da han var med Kongen og Dronningen paa deres Gaard *Yeverin,* ei kunde giøre Andet i 36 Dage end prædike og døbe, og det var ligedan paa den anden Kant af Riget, ved Catterick (i North Riding) hvor han døbde i *Svale-Floden*[219].

Saaledes greb da Anglerne i *Northumberland* Korset med Glæde i de samme Dage, som *Mahomed* reiste Banner imod |US7:14det, og skiøndt *Edvin* snart (633) faldt ved *Heathfield* i et Slag mod *Britte*-Kongen *Cedvalla* og den hedenske Vodanide *Bent* (Penda) fra *Mercia,* og skiøndt *Paulin* flygtede med Enke-Dronningen *Ædelburg* hiem til *Kent,* saa tog dog Ingen af dem Northumberlands Christendom med sig; thi *Jakob* Degn, som blev tilbage, kunde baade præke og synge, og *Peders-Kirken* i York, som *Edvin* havde begyndt at bygge af Steen, fuldførde Sønnen af hans Medbeiler, Kong *Osvald,* som blev hans Eftermand og Northumberlands *Helgen*[220]. Vel faldt ogsaa *Osvald* for *Bent Hedning,* men *Bent* faldt igien for *Osvalds* Broder *Osvig;* i Midten af det *Syvende* Aarhundrede var Christendommen indført overalt, og det er høist mærkeligt, hvad vi læse om Kong *Kenvald* i *Vest-Sex,* at skiøndt han havde en meget lærd Mand til Biskop i *Dorchester* (ved Oxford), blev han dog kied af det fremmede Sprog, som han ikke forstod, og lod en *Angel-Sachser,* ved Navn *Ven* (Wine), vie til Biskop i *Winchester*[221]. Vel er det nemlig en vanskelig Sag at finde dygtige Biskopper mellem Folk, der nys var Hedninger og end er raa, og den gode *Ven, Kenvald* greb i |A:210Blinde, var ikke af de Bedste, thi da han snart blev usaattes med sin egen Konge, kiøbde han Bispe-Stolen i *London* af ham i *Mercia;* men Isen blev dog brudt, snart (644) fik *Rochester* en værdig Indfødt til *Paulins* Eftermand, og Hoved-Sagen for et Folk, der har nogen Aand, er det dog immer, at *Moders-Maalet* holdes i Ære og bliver ved at være Aandens Tale-Rør i Tempel saavelsom paa Thinge, og kun fordi Angel-Sachserne følde det, blev de Middel-Alderens Vidunder. Allerede ved *Mercias* og *Ost-Angelns* Daab finde vi næsten lutter *Engelske* Prædikanter, og selv *Canterbury* begyndte at faae indfødte *Ærke-Bisper,* men de kunde ingen ret Myndighed vinde i de urolige Tider, saa det var i alle Maader en Lykke, at *Wighard,* som var sendt til *Rom* for at indvies, døde der (667) tilligemed sine ypperste Ledsagere. Derved fik nemlig Engeland ikke blot en myndig, men en mesterlig Ærke-Bisp i den lærde *Græker Theodor,* Byes-Barn med Apostelen *Paulus,* som, tilligemed hans Høire-Haand, *Afrikaneren Adrian,* holdt saaledes Skole paa Øen, at *Beda* forsikkrer, han havde selv kiendt Discipler af dem, hvoriblandt Biskop *Tobias* af Rochester, der kunde baade *Latin* og *Græsk* som deres Moders-Maal. Med Rette siger |US7:15derfor den Angel-Sachsiske Historie-Skriver: det var de deiligste og de lyksaligste Dage, der oprandt,

siden Angler giæstede Bretland; thi vi havde vældige christne Konger, for hvilke de Fremmede skjalv, Folket lyttede med Glæde til de nye Tidender om Himmerigs Herlighed, og hvem der havde Lyst til Lærdom, fandt hellige og snilde Mestere ved Haanden[222]. Det var heller ikke blot et Øieblik, Øen kunde fryde sig ved saadanne Mestere, thi *Theodor* virkede der i 21 Aar og *Adrian* i 39, saa det var i *Bedas* egen Tid (690 og 708) de Begge hensov[223].

|A:211Dog, der fattes endnu eet Træk til at fuldende Maleriet af *England* i det *Syvende* Aarhundrede, og det er Hoved-Skjaldene *Kædmund* i *Northumberland* og *Oldhjelm* (Aldhelm) i *Vest-Sex,* som ei blot slog Harpen engang til Fryd og Gammen, men er hos *Angel-Sachserne* hvad *Homer* og *Hesiod* var hos *Grækerne:* de himmelske Mund-Harper, hvis Tone-Strøm blev for de følgende Slægter Begeistringens Kilde.

Indtaget af Fordom for "Classikerne", og vildfremmet for Nordens "Hjærne og Brage," som den lærde Verden hidtil har været, synes det maaskee endog latterligt at bruge saadanne Tale-Maader om et Par *Riim-Smede* fra *Middel-Alderen;* men derfor er det dog lige vist, baade at det høie Harpe-Slag paa *Anguls-Øen* i det *Syvende* Aarhundrede beviser, *der* var Liv og Aand, trods mellem de *Araber,* som dengang fængslede Verdens Opmærksomhed, og derhos, at al den følgende Sang, der stiler *høiere* og stikker *dybere* end *Arabernes,* maa udledes ei fra dem, men fra den Aand der var over *Kædmund* og *Oldhjelm* og fra det Evangelium, *Angel-Sachsernes* Prædikanter udbredte i den *Nordiske* Halv-Verden.

Om *Kædmund* fortæller *Beda,* at han var en ringe Person i Verdens Øine, kunde ikke læse og havde, til han blev aldrende, ei engang lært en Vise, saa naar i et godt Lag Raden kom til ham at synge En, stod han op og gik sin Vei; men at saa en Nat, da den Skam igien var gaaet ham over, drømde han, der kom En til ham og sagde: *Kædmund!* syng mig en Vise! og da han blandt Andet indvendte, han vidste ikke hvorom, da sagde den Anden: syng om *"Skabelsen"*! Da stemmede *Kædmund* op i Drømme og huskede grandt, da han vaagnede, hvordan det lød, satte Endeel til i samme Tone og fortalde om Morgenen sin *Oldermand* |A:212det Hele. Nu var der dengang |US7:16i Strynshalk (ved Whitby) en hellig Abbedisse af ovenmeldte Kong *Edvins* Slægt, hvem Folk sædvanlig kaldte "Moder *Hilde,*" og hende gik Oldermanden til med *Kædmund* og lod ham fortælle den hele Begivenhed, hvorpaa *Hilde* sammenkaldte alle de Lærde i Egnen, som prøvede *Kædmund,* ved at fortælle ham en *Bibelsk Historie* og lade ham sætte den paa Vers, og kom saa til den Slutning, at saavel Drømmen som Sangen kom fra vor Herre. Derpaa overtalde Moder *Hilde Kædmund* til at gaae i Kloster og satte Nogle til at lære ham *Bibel-Historien,* og Alt hvad han lærde satte han saa deilig paa Vers, at hans egne Lærere gjorde sig en Fornøielse af at lytte til det og skrive op hvert Ord han sagde.

Saaledes besang han, foruden Skabelsen og det øvrige Indhold af første Mose-Bog, *Israels* Udgang af Ægypten, *Herrens Kiøds-Paatagelse, Lidelse* og *Himmel-Fart,* den *Hellig-Aands* Udgydelse, *Apostlernes* Prædiken, Domme-Dag, Helvedes Pine og Himmerigs Glæde, men om verdslige og forfængelige Ting hverken kunde eller vilde han synge[224].

Denne mærkelige Tildragelse, som fandt Sted ved *Bedas* Fødsels-Tid, (thi Moder *Hilde* døde 680) er vel ingen Stats-Begivenhed, men det er den Nordiske Poesies Opstandelse i Christen-Tøiet efter dens Begravelse i Daaben, som i alle Retninger var af saa store, uberegnelige Følger for Udviklingen i den ny Folke-Verden, at den ingenlunde kan forbigaaes i den ny Skabelses-Bog, som Middel-Alderens Historie er. Om derimod den saakaldte *"Cædmons Paraphras"* vi endnu har, er ægte eller uægte, det er selv i Bog-Historien kun en Bisag, da Virkningen blev den samme, og her kan det kun bemærkes i Forbigaaende, at Tiden sikkert har levnet os Brud-Stykker af *Kædmunds* Høi-Sang, |A:213skiøndt de, som Middel-Alderens Kæmper og Skjalde saa let, er kommet i meget slet Selskab.

Med *Oldhjelms* (Aldhelms) Sang veed vi ikke nær saa god Beskeed som med *Kædmunds,* thi vel giver *Beda* ham et godt Lov, som en meget *lærd* Mand, der gjorde prægtige *Latinske* Vers, men taler ikke et Ord om hans *Angel-Sachsiske* Digter-Aare, og vi, som godt veed, hvor dybt de stive Latinere sædvanlig stikke i Poesien og Moders-Maalet, maatte da paa fri Haand kun have meget ringe Tanker om Skjaldskabet hos den sprænglærde Biskop i *Sherborne*[225]. |US7:17Hjemmels-Manden for dets Ypperlighed: *Vilhelm* af *Malmesbury* fra det *Tolvte* Aarhundrede, er ogsaa meget for ung til at overbevise os, saa naar vi ikke havde et gammelt *Angel-Sachsisk Helte-Digt,* der næsten nødvendig maatte giøre sin Forfatter navnkundig, kunde vi ikke synderlig ændse, hvad *Vilhelm* efter en vis *Alfred* melder, at *Oldhjelm* var som *Engelsk Digter* aldeles mageløs, hvad enten det gjaldt om at sammensætte Kvad eller at synge og fremsige dem. Nu derimod, da vi i "Bjovulfs-Drape" har et saadant Mester-Stykke fra Middel-Alderen, maae vi nødvendig blive opmærksomme paa dette Vidnesbyrd, især, da der udtrykkelig tilføies, at der var *et Kvad* i *Folke-Munde,* som almindelig tillagdes *Oldhjelm,* skiøndt Indholdet var *Tant,* saa det maatte undskyldes med Tidens Pinagtighed, som nødte den hellige Mand til at synge Noget for den raa Almue, som de gad hørt, for efterhaanden at faae Øren-Lyd til bedre Ting[226]. Denne Forklaring i Munke-Stil passer nemlig særdeles godt paa et Kvad, der dreier sig om *Grændel* Trold, hans Moder, den Hex, og Ild-Dragen *Stærk-Hjort,* der rugede paa Oldtids Skatte, og saalænge vi derfor ikke veed nogen an|A:214den Mester for det *Nordiske Helte-Digt,* faaer *Oldhjelm* tage sig Skylden paa og trøste sig ved, at Meget, som

Munke, selv i en god Mening, kaldte Tant, ei blot kan tækkes den raa Almue men selv forbause og indtage den Lærde.

Oldhjelm døde, ligesom hans Lærer i Latinen, Abbed *Adrian,* i Begyndelsen af det *Ottende* Aarhundrede (709), og nu saae Man i *Beda* den Ærværdige, i *Ælkvin* (Alcuin), men fremfor Alt i *Wilbrord, Winfred* og deres troe Stald-Brødre, hvor store Ting der i Løn var udrugede og opelskede paa Øen; thi i *Beda* fik baade Kirken en *Nordisk* Historie-Skriver og Vester-Leden en ny *Lære-Fader,* hvis Navn gik med Priis giennem Middel-Alderen; *Ælkvin* tog, som *Karl* den *Stores* Ven og Lærer, Deel i hans Udødelighed, og Evangeliets *Angel-Sachsiske Prædikanter* indgiød *Tydskland* det evige Livs Haab, medens det lysende Exempel, Anglerne gav, paa en levende Opfattelse af Christendommen og en heldig Uddannelse af Moders-Maalet, fik afgiørende Indflydelse baade paa **Tydskland** og paa det høie *Norden*.

|US7:18Det gik for Resten i *England* da som nu, at det ei var nær saa vigtigt *der* som andensteds, hvad Kongerne hedd eller hvad de vilde; thi *Angel-Sachserne* vedblev ogsaa paa det Tørre at betragte dem, som djærve Vikinger betragte deres Høvding, ingenlunde som Den, der skal kæmpe, tænke og handle for dem, men kun som Formand i Krig og mere venlig Raad-Giver end stræng Lov-Giver i Fred. Selv følde de baade Drift og Mod og Størke til at kæmpe og handle paa fri Haand og taalde derfor ikke synderlig fremmed Indblanding enten af *Præst* eller *Drot* i deres daglige Liv og huslige Sysler, hvoraf Følgen vel blev et *borgerligt Virvar,* men en fri og levende Virksomhed til alle Sider, som Menneske-Aanden *forholdsviis* maatte fryde sig ved. Uagtet derfor mange af *Vodaniderne* udmærkede sig deels ved |**A:215**drabelig at svinge Sværdet og deels ved ydmyg at ombytte Septeret med Pilgrim-Staven og Ridder-Salen med Munke-Buret, er der dog, efter *Edvin* og *Osvald* i Northumberland, ingen Konge, der ret rager frem i sin Tid, før Kong *Ælfred* i *Vest-Sex,* og selv han synes langt meer at have gjort Opsigt, som en Ædling, ved besynderlig Skæbne og sjeldne Egenskaber, end som en Over-Drot, ved stor Indflydelse paa sin Omkreds. Det staaer rigtignok i alle vore Haand-Bøger, at hans Far-Fader, *Egbert,* der enstund som Flygtning havde opholdt sig hos *Karl* den *Store,* var selv en stor Mand, som forenede alle de *syv Riger* og blev *Engelands* første Stol-Konge, men skiøndt den Snak er saa gammel som Vilhelm af Malmesbury, er det dog kun Snak; thi *Sachse-Krøniken* baade siger og viser, at *Egbert* kun var Over-Konge, *ligesom Edvin* og *Ædelbert* fordum, og regner ham desaarsag for den *Ottende* i sit Slags. At han og de følgende Konger i Vest-Sex havde færre indenlandske Med-Beilere til Magten, laae da blot i den Omstændighed, at *Vodaniderne* for Resten omtrent uddøde med det *Ottende* Aarhundrede, og de *Nordiske Vikinger,* som netop fra *Egberts* Dage blev ved at husere ei blot paa Kysterne

men trindt i Landet, bevidne bedst de saakaldte Stol-Kongers Afmagt.

Naar vi imidlertid huske, at *Engelands* Plante-Skole for Christendom og folkelig Vidskab var den Eneste i sit Slags og Vester-Leden uundværlig, da afvinder den lange, kiedsommelige *Viking-Feide* paa Øen os en egen Deeltagelse, thi det er aabenbar en Livs-Sag for den nyskabte Verden, om de *Nordiske* |US7:19*Hedninger* ved denne Leilighed skal opsluge *Christenheden* eller indlemmes i den. Vel er vi ikke spændt paa Opløsningen, da den for længe siden har reddet Verden og æret Forsynet; men Kong *Ælfred,* hans Søn *Edvard* og Sønne-Søn *Ædelsteen* (Athelstan), hvis Levnet og Bedrifter paa den afsides Øe |A:216ellers neppe vilde tildrage sig vor Opmærksomhed, blive dog, under disse Omstændigheder, som Christenhedens og Dannelsens Lande-Værger, universalhistoriske Personer. De sad nemlig paa Thronen over i to Menneske-Aldere (871–941), og i *Ælfreds* første Dage satte Hedningerne sig ikke blot ordenlig ned i *Ost-Angeln* og *Northumberland,* men huserede saaledes, at den lille Øe *Athelney* (i Sommerset-Shire) var engang Alt hvad *Ælfred* eiede[227]; da derimod ved *Ædelsteens* Død hele Øen ligeop til Skotte-Havet lystrede hans Septer.

Om vi end kunne hitte Rede i alle Kong *Ælfreds* Tog mod Vikingerne, hvad dog allerede *Vilhelm* af *Malmesbury* fortvivlede om, vilde det vist nok ikke lønne Umagen, da de Blod-Bad for vore Øine allesammen ligne hinanden som to Draaber Vand; men i en Sum tilligemed *Edvards,* et i det Mindste hvert Aar, er de godt værd at lægge Mærke til, som Forbud paa det store Hoved-Slag under *Ædelsteen,* hvorom der staaer i Kæmpe-Visen, at Mage til Birtings-Bad var hverken seet eller spurgt paa Øen, siden Angler først giæstede Bretland.

Ædelsteen, som vilde raade ene, havde nemlig fordrevet Kong *Olav* (Anlaf) fra Northumberland og lagt sig ud med *Konstantin* Skotte-Konge, og de havde samlet Alt hvad der sværmede om paa Havet, for at knuse ham; men han mødte dem ved *Brunborough* (Brunanburh), efter Henrik Huntingdons Sigende, i *Mercia,* og sloges med dem saalænge, til der laae *fem* Konger og *syv* Jarler paa Val-Pladsen, hvorpaa baade *Olav* og *Konstantin* hardtad folkebare tog Flugten med Skamme[228].

Dette Slag stod omtrent 940, og det bedste Beviis paa, |A:217at hverken Skjalden eller Annalisterne har overdrevet Seiren, er, at vi i hele 40 Aar derefter næsten slet intet høre til Vikingerne, men see, at deres Høvdinger ei engang kan forsvare sig i Northumberland. Først i Slutningen af det *Tiende* Aarhundrede, |US7:20under den feige og lumpne *Ædelred,* bliver det Alvor igien, med *Olav Tryggesen* fra *Norge* og *Sven* Tveskiæg fra *Danmark;* men da tjener den Angel-Sachsiske Thrones Fald netop til at befæste

Christendommen og udbrede Dannelse i Norden.

Egenlig hører det vel nu til *Kirkens* og *Skolens* Historie at beskrive Anglernes Prædiken og Boglige Konst; men deels nytter det aldrig at forudsætte som almindelig bekiendt hvad hardtad Ingen veed, og deels kan vi i Middel-Alderen, da de *nye Stater* først ved *Hjelp* af Kirken og Skolen *skulde* skabes, aldrig uden Skade tabe disse af Sigte.

At nu *Ælfred* (Alfred), der i fjortende Ledd nedstammede fra *Vodaniden Kerdik,* som først gjorde Landgang i Vest-Sex, var paa en Maade Stifter af *Høi-Skolen* i *Oxford* og indkaldte, saavel fra *Wales* som fra *Frankrig,* alle de Lærde, han kunde opspørge, det kunde være smukt nok af ham, men vilde her ikke engang sige saameget som at *Karl* den *Store* indkaldte lærde *Angel-Sachser*. Ved at stirre paa Sligt kan Man endogsaa let komme paa Vild-Spor, som om *Engeland,* i det *Niende* Aarhundrede, langt fra at være Dannelsens Moder-Skiød, trængde til at skruphøvles af *Vælskmænd* og *Franker;* men vi skal see paa *Moders-Maalet,* som dengang i Vester-Leden havde slet ingen boglærde Dyrkere undtagen *Angel-Sachserne,* og en enkelt *Tydsker,* som havde lært af dem. *Det* var, hvad *Kædmund* og *Oldhjelm* spaaede, og skiøndt de Lærde ikke godt kan lide, Man siger, de med Moders-Maalet ikke kan giøre Andet end humpe efter, hvor Skjaldene paa Vinger har viist Vei, saa er det dog meget na|A:218turligt, baade at de der flyve komme raskest afsted, og at Menig-Mand gider heller hørt paa dem der synge end paa dem der stave. Hvor Man derfor nogensinde skal faae Bøger paa Moders-Maalet, som er værd at læse, maa Man, som vi læse om *Kædmunds* Lærere, først høre Sange, Man faaer Lyst til at skrive op, og saadanne opskrevne Sange synes indtil *Ælfreds* Tid at have været de eneste *Angel-Sachsiske* Bøger. Baade siger han det saa omtrent i Konge-Brevet, han lod følge med Oversættelsen af *Gregor* den *Stores Hyrde-Bog* (Pastorale), og om ham selv læse vi, at til han var tolv Aar, havde han aldrig havt Bog i sin Haand, men da viiste hans Moder *Aasberg,* Mund-Skiænken *Aslak Jydes* Daatter, ham og |US7:21hans Brødre en *Angel-Sachsisk Verse-Bog* med et meget pænt Titelblad og sagde, at hvem af dem der først kunde lære den, maatte have den til Arv og Eie. Da ledte *Ælfred* sig selv en Skole-Mester op og slugte snart Bogen, da han var godt vant til at lære Vers udenad, og den Slags Læsning stræbde han ogsaa siden at faae almindelig udbredt[229]. Det er *Vælskmanden Asser,* indkaldt af *Ælfred* og gjort til Biskop i *Sherborne,* vi maae takke for denne Oplysning, og da han ovenikiøbet skrev paa *Latin,* har han naturligviis ikke sagt os, *hvad* det var for et *Kvad, Ælfred* lærde at læse af, medens hele Talen viser, der har været Endeel at vælge imellem; men vi, hvem Tiden kun har levnet *Eet,* som en letnem tolvaars Dreng kunde lære med Fornøielse og faae Lyst til at læse af, vi maae nødvendig tænke paa *Biovulfs-Drape,* der i det Mindste

giør os Sagen meget forklarlig. At dette Helte-Digt, skiøndt det først i nærværende Aarhundrede har begyndt paany at komme for Lyset[230], dog maae være ældre end *Ælfred,* skiønner Man |A:219let af indvortes Grunde, og en *Nordisk* Historie-Skriver maa nødvendig gribe Leiligheden til paa det Varmeste at anbefale et Digts Læsning, der endnu kun er lidt bekiendt og er dog ikke blot i historisk Henseende Guld værd, men bliver, ligesom de Homeriske Digte, beslægtede Naturer kiærere, jo tiere det læses og burde derfor være alle disse ligesaa bekiendt fra Barns-Been, som Hine var de gamle *Græker*. Man finder nemlig her ikke blot lutter *Nordiske* Old-Sagn, men en lyslevende Skildring af *Nordens Aand* i sine bedste Klæder: som den *Danske* Lands-Fader *Hrodgar* (Roe), *Gothe-Kæmpen Bjovulf* og hans fuldtro *Ven,* den unge *Viglaf,* der bogstavelig gaaer i Ilden for ham, og det Altsammen i en trohjertig men kort og fyndig Stil, og uden mindste Stænk af den *Uhøviskhed,* der vanhælder næsten alle verdslige Digte fra Middel-Alderen, undtagen Angel-Sachsernes. At Svinkerne (Episoderne), skiøndt i sig selv deilige, falder vel meget i det Dunkle og slaaes lidt klodset, lader os nok føle, at *Gother* var *ikke Græker,* men vi giør vel i at huske, at vi er heller ikke *Græker,* fordi vi kan læse deres Vers, og at vi ingenlunde nærme os dem ved at bandlyse vore Fædres Aand og lade haant om hans Kæmpe-Skridt!

|US7:22Hvormeget nu *Ælfred* end yndede Verse-Bøgerne, følde han dog, der vilde mere til, naar Bog-Læsning ret skulde giøre Gavn, og han greb da til det sædvanlige Raad at *oversætte* fra *Latin,* hvad vist nok er Peer Gantes Gienvei til et godt Bog-Sprog, men havde selv Kæmpen *Beda* ikke vovet at skrive sin *Historie* paa *Moders-Maalet,* da kunde *Ælfred* og hans Medhjelpere, som var lidt svage i Aanden, umuelig komme videre end til at oversætte den taalelig. Det gjorde de da, og oversatte tillige *Gregor* den Stores *Hyrde-Bog* og *Samtaler, Orosii* Kirke-|A:220Værn og *Boethii* Trøste-Grunde[231], som endnu Altsammen er til, saa vi kan see, baade hvad de mægtede og hvordan de bar dem ad. Hvormegen Deel nu *Kongen,* som øiensynlig var Sjælen i det Hele, selv har taget i Arbeidet, er et unyttigt Spørgsmaal; men da Man sædvanlig tilskriver ham det Altsammen, bør det anmærkes, at *Asser,* langt fra at hjemle det, tvertimod vidner, at *Ælfred* først mod Enden af sin Løbe-Bane lærde at læse lidt *Latin,* og melder udtrykkelig at *Gregors Samtaler* blev oversat af Biskop *Werfred* i Worcester, som altsaa formodenlig har gjort Broder-Parten. Hvad imidlertid *Ælfred,* der bestandig havde sine Lærde om sig til at læse og udtyde de Latinske Bøger for ham, med sin Styrke i Moders-Maalet sikkert har bidraget, er mangt et godt Udtryk, som de Lærde maae lede om, og *Versene* i *Boethius,* der paa et Haar ligne ham, som, uden selv at være Skjald, kunde mange gode Rim udenad fra Barns-Been.

Hvormeget nu denne Skat af Oversættelser siden voxde, veed vi

saameget mindre, som baade meget er forgaaet og Endeel kan endnu ligge skjult; men de *fire Evangelier* mange Brud-Stykker af det *Gamle Testamente* og andre baade gudelige og verdslige Bøger vise noksom, Man i det *Tiende* Aarhundrede har fortsat Værket, medens det endnu er tvivlsomt, Hvormeget der af den store *Prædiken-Samling* er blot Oversættelse, da den med saameget Andet, til stor Skam for det rige *Engeland* og stor Skade for det lærde Væsen, henligger utrykt.

Dog, hvor mærkelige end disse Oversættelser er i deres Tid, og hvormeget de end maae have bidraget til at forsinke og formilde |US7:23den fransk-latinske Uvætte, maae vi over dem dog ingenlunde glemme det aldeles originale Forsøg paa Moders-Maa|A:221let, som *Sachse-Krøniken* er; thi vel er den smagløs, men løierlig og lærerig, altsaa ingenlunde, hvad den har Skikkelse af, en tør Annal. Enten har den oprindelig været skrevet paa Vers, som Man siden, saavidt Man nænde, har kalfatret, eller, hvad omtrent løber ud paa det Samme, den er skrevet *efter* Riim, Man stræbde at opløse til Prosa. For det Første taler de *hele* Riim, som det over Slaget ved *Brunborough* og det langhalede over Kong *Edgar*[232], men det Andet synes rimeligere, naar Man betragter de poetiske *Talemaader,* som komme hovedkulds ind uden al Rimelighed[233], og Man faaer da vel lade Tingen staae ved sit Værd, hvad Man saameget desbedre kan, som *Gaaden* er langt mere værd end dens Opløsning. Gaaden selv lærer os nemlig, iblandt Andet, at skiøndt Aanden var blevet svag, havde den dog ikke forladt *Angel-Sachserne;* thi Kvadet om *Brunborough-Slaget* er en god Kæmpe-Vise til *alle* Tider, og Brud-Stykket om den varme Dag ved *Maldon* (i Essex), hvor den tappre Høvding *Birthnoth* faldt, er endnu ypperligt for sin Tid, da Man maae huske, det var Kong *Ædelreds* Dage[234].

Fast-Landet maatte have været et reent Barbari, hvis Man der desuagtet kun havde lagt Mærke til det meget *Guld* og *Sølv,* de paa den afsides Øe havde at rutte med, og som Vikings-Togene klarlig vise, Man vidste at skatte; men vi giør vel i ikke at oversee denne Deel af *Engelands* Rigdom, som, efter de mange Tusinde Pund, Man i *Ædelreds* Dage udredte som *Dane-Giæld,* maa omtrent have staaet i samme Forhold til Fast-Landets som nu. Naar der nemlig findes en saadan Rigdom, hvor Man hverken kan |A:222grave Guldet op af Jorden eller, som i Romer-Riget, udpine det af Millioner, vidner den om en langt høiere Grad af Borgerlig Frihed, Fred og Vinskibelighed, end Man lettelig tænker sig i det *Niende* og *Tiende* Aarhundrede, fordi man stirrer sig blind paa *Frankrig* og *Italien*. At Man imidlertid i det *Tiende* Aarhundrede ogsaa begyndte at faae Øinene op for Underværks-Øen, hvor der, som ved et Trylleri, af et hardtad ukiendeligt Frø var opvoxet et Træ, hvori "Himmelens Fugle gjorde Rede," og hvis Grene strakde sig baade over Floden og

Havet, det see vi blandt Andet |US7:24paa *Beilerne* til Kong *Ædelsteens* Systre; thi En af dem var *Hugo* den Store, Stam-Fader til alle de følgende *Franske Konger,* og en Anden var Keiser *Otto* den *Store,* der altsaa følde, ligesom vi, at *Sachser* og *Angel-Sachser* bør historisk forbindes.

Ved denne Leilighed fortæller *Vilhelm* fra Malmesbury (i det Tolvte Aarhundrede), at *Hugo,* blandt mange andre kostbare Foræringer sendte *Ædelsteen* baade *Konstantin* den *Stores* Sværd, og Landsen, *Karl* den *Store* svang mod Saracenerne[235], og medens vi lade Ægtheden heraf staae ved sit Værd, bør vi ikke lade ubemærket, at det er passende Sind-Billeder paa *Angel-Sachsernes* Stor-Værk, baade som *Christendommens* ypperste *Udbredere* i Middel-Alderen og som *Arabernes* rette *Mod-Standere* og Over-Mænd!

Hermed overlade vi *Angel-Sachserne* til deres Skæbne, som blev, efter et daadfuldt Liv at fængsles i de Dødes Rige og drikke af *Lethe,* saa de, fødte paa Ny som *Engelsk-Mænd,* ei gienkiendte dem selv, og har de end lidt Skam deraf, er Skaden dog forvindelig, naar Man tænker, som Øboerne under begge Navne, at *Liv* og *Frihed* |**A:223**er ogsaa uden Stam-Tavler en herlig Sag og skulde kun nødig byttes bort for de Bedste.

Vil vi nu vide Grunden til *Sachsernes* store Berømmelse, under *Henrik Fugle-Fænger* og de tre *Ottoer* i det *Tiende* Aarhundrede, da maae vi lægge Mærke til, hvordan ved Sammes Begyndelse Sagerne stod i *Tydskland, Frankrig* og *Italien,* som fra *Karl* den Stores Dage aabenbar gjaldt for den store Skue-Plads i Vester-Leden.

Hvor stygt *Karolingerne* reves og sledes om Keiser-Kronen og det rige Arve-Gods, er saameget mindre værdt at see, som de Fleste af dem var Krystere og Skrællinger, og kun i Forbigaaende kan vi lægge Mærke til, at efter Slaget ved *Fontenay* (841), hvori de alle fik en banket Trøie, var det først *Ludvig* den *Frommes* ugudelige Sønner fandt dem i, der blev tre Riger af Eet, men holdt sig dog en Val-Plads aaben, der laae bekvemt for dem alle, ved hverken at regne *Lothringen* og *Elsas, Schweits* og *Nederlandene* til *Tydskland* eller *Frankrig,* men til *Italien,* som laae fra Haanden.

Hvad derimod fortiener al Opmærksomhed, er den øiensynlige Fare, *Christenheden* paa Fast-Landet endnu mere end paa Anguls-Øen stod for at opsluges af Fienden, som her var |US7:25firdobbelt; thi foruden de *Nordiske Vikinger* (Normannerne), der ikke blot sværmede paa Strand-Bredden men løb ind i alle Floder, som gode Havne, havde Man baade *Araber, Slaver* og *Ungarer* at drages med, og Modstanden, de fandt, var længe ubetydelig. Vel blev den sidste vaabenføre *Karoling,* Kong *Arnulf* i *Tydskland* navnkundig af en stor Seier over *Normannerne* ved *Løven*[236]; men da han ei kunde hamle op med *Slaverne* i *Mæhren,* skaffede han Riget en ny Fiende paa Halsen, |**A:224**ved at kalde *Ungarerne* til Hjelp, som var et nyt

Hunne-Folk, der under Navn af *Madscharer* havde slaaet Leir ved *Atles* Grav[237], og vilde sagtens ogsaa uden *Arnulfs* Vink snart fundet Veien til *Tydskland.*

Under disse Omstændigheder var det, at *Tydskerne* valgde Hertug *Henrik* af *Sachsen,* med Tilnavn Fugle-Fænger, til deres Konge (919), og sin Dygtighed paa Val-Pladsen havde han beviist, thi da den forrige Konge, *Konrad* af *Franken,* hvem han var for kry, skikkede en Krigs-Hær ud for at spæge ham, anrettede han et saadant Blod-Bad paa den, at Rim-Smeden sagde i sin Vise, der var knap Rum i Helvede til dem[238].

Denne Kong *Henrik* skal paa Moders-Side have nedstammet fra den *Vittekind,* der gav *Karl* den *Store* Saameget at bestille, men det er baade langt vissere og vigtigere, at han var en ægte *Sachser,* og her var da Stedet til at sige lidt om denne mærkelige Folke-Stammes Old-Tid, naar vi vidste Noget, men nu maae vi nøies med at melde, at vor ældste Hjemmels-Mand, *Vittekind* fra *Korvei,* som var en dygtig Karl og skrev i det *Tiende* Aarhundrede, vidste saagodtsom slet Intet derom. Vi see imidlertid, det har været et almindeligt Folke-Sagn, at de var kommet fra *Norden* og landede først i *Hadeln* (ved Kuxhaven), hvor *Thüringerne* dengang herskede, og udbredte sig siden i de tre bekiendte Grene: *Vestphaler, Ængrer og Ostphaler,* hvorved vi kun, med Albert *Kranz,* maae anmærke at de mange Sagn hos *Saxo* om Krigene mellem *Danske* og *Saxer* bevise, de har været *Naboer* fra Arilds-Tid. Ved *Thüringer-Rigets* Indtagelse gjorde *Sachserne* naturligviis fælles Sag med *Frankerne* og skal derfor |US7:26have faaet det Land-Strøg ved *Unstrut,* hvor *Schei*|**A:225***dingen* ligger, men de kunde naturligviis ikke forliges med deres Bunds-Forvandte om Byttets Deling, end sige finde sig i at være *Frankerne* underdanige. Heraf reiste sig en langvarig Feide, hvoraf vi dog kun kiende Lidt til Slutningen under *Karl* den *Store,* som ikke blot huggede dem ned for Fode, men bortførde mange Tusinde af dem, som han spredte omkring i *Frankerig* og *Tydskland.*

Naar vi nu see, at *Sachserne,* uagtet denne Aare-Ladning lige til Hjerte-Blodet, dog *hundrede* Aar efter *Karls* Død var *Tydsklands* eneste men velgrundede Haab, da kan vi ikke tvivle om, de jo i Mellem-Tiden maae have faaet en god Hjerte-Styrkning, og det maa have været *Christendommen,* skiøndt det er vanskeligt at forstaae, hvordan selv den bedste Sæd kunde voxe i Furer af *Frankernes* Plov, da den gik bedst ved *Weser* og *Elben.* Der er nemlig giennem de følgende Aarhundreder saa gyldige Vidnesbyrd om, at *Christendommen* slog dybe Rødder i *Morten Luthers* Fædrene-Land, at Kiends-Gierningen er uomtvistelig, og Gaadens Opløsning maae vi da ikke søge i den Øxe, der omhuggede *Irmensul* paa *Eresburg,* eller i den *Nød-Daab* med Kniven paa Struben, der umuelig kunde føde Andet end *Had* til *Troen,* men især hos de

fromme Munke i *Fulda*-Klosteret, *Winfreds* Yndlings-Sted og Stiftelse, som baade før og siden utrættelig forkyndte det store *Evangelium*. De Fleste af Disse var formodenlig *Winfreds* Lands-Mænd, altsaa *Angel-Sachser,* og det var i alt Fald *Wilhad,* som blev den første Bisp i *Bremen* og prædikede Ordet saa ivrig i *Karl* den *Stores* Dage, at Man har kaldt ham *Sachsernes Apostel*. Hvor ganske anderledes Evangeliet har lydt fra hans og hans Medhjelperes Læber end fra de *Frankiske* Bispers og Høvdingers, kan vi vide af Maaden, hvorpaa *An*|A:226*gel-Sachserne selv* var blevet *Christne,* og af Begeistringen, der drev dem til at være Evangelister i fjerne Lande; men det mest slaaende Beviis findes dog vel i *Ælkvins* Breve, thi uagtet han, baade som Hof-Mand og Bog-Orm, maatte betragte Sagen endeel anderledes end *Martyrerne,* tordner han dog baade mod *Tvangen* og *Tienden,* som den *keiserlige* Præken dreiede sig om. Huske |US7:27maae vi imidlertid ogsaa, at hvor Man anraabde *Thor,* som *Midgards-Ormens* Bane-Mand, og kæmpede for *Valhald,* der maatte den vidunderlig hjemlede Historie om *Jesus* Christus, der *knuste Slangens Hoved,* og skabde et nyt *Paradis* til sine Troende, nødvendig finde Indgang, og at *Sachserne* dyrkede *Nordens* Guder, det er sikkert nok. Vel har i den nyere Tid endeel *Tydskere* gjort en *Sachsisk* Over-Gud af Blokken *Irmin-Sul* (ret egenlig ex trunco Minervam); men naar Man kan lidt *Angel-Sachsisk,* seer Man strax, at Navnet virkelig, som *Adam* af *Bremen* melder, betyder *"Verdens-Støtten"* (universalis columna), og naar Man er lidt hjemme i *Edda,* gienkiender Man snart det fælles Stam-Træ, Asken *Ygdrasil* deri. Om for Resten denne mærkelige Blok har staaet ved *Merseburg,* ved *Pyrmont,* eller kanskee paa *Bloksbjerg,* og om Man engang virkelig fandt den begravet ved *Korwei* og lod den staae op i *Hildesheim,* kan være os ligegyldigt; men dette *ny Korwei* ved *Weseren,* tæt ved Høxter, blev ganske rigtig *Christendommens Støtte* i disse Lande-Mærker. Dette mærkelige Kloster, en Aflægger af det *Frankiske Korvei* i *Picardiet,* blev nemlig allerede stiftet under Keiser *Ludvig* den *Fromme* (822), og medens de senere Munke udledte dets velsignede Virkninger af *St. Viti* Levninger, som Man snart var saa lykkelig at overkomme, melde de dog ogsaa, at Klosterets første Indbyggere mest var bortførte *Sachser,* |A:227opdragne i det gamle *Korvei,* hvad vel tør have gjort det Meste. En af Disse, *Ansgar* (Æsger), skal vi siden nærmere omtale, som *Nordens Apostel,* men vi maae dog allerede her lægge vel Mærke til ham; thi han var ikke blot Skole-Mester og Prædikant i det ny *Korwei,* men blev ogsaa den første *Ærke-Bisp* i *Bremen,* og maa da, som det *Christelige Vidunder,* han var i sin Tid, netop i disse Egne have virket uberegnelig.

Samtidig med *Ansgar* var *Henrik* Fugle-Fængers Far-Fader *Lodulf* (Ludolph), den Første af Slægten, som kaldes Hertug[239], og

allerede hans Søn, *Otto,* skal have været Thronen nærmest, da *Karolingerne* uddøde[240], men dog nævner Ingen hans Bedrift. Hans Søn *Henrik* derimod slog sig, som sagt, til Ridder paa *Konrad* af *Franken* og skal, efter Sigende, |US7:28have skabt baade *Ridder-Standen* og *Borger-Skabet* i *Tydskland,* og skiøndt Man nok seer, hans Bedrifter allerede i den næste Menneske-Alder har ligget besynderlig i Taage, er *Lodbrand* dog et gyldigt Vidne om, at han baade slog *Ungarerne* ved *Merseburg* og, hvad *Italienerne* end mere forundrede sig over, tæmmede *Danskerne,* som ansaaes for de Allerbalstyrigste[241]. Med *Slaverne,* som ikke blot laae ham nær i *Brandenburg* og *Bøhmen,* men bespændte ret egenlig *Nord-Tydskland,* har *Henrik* dog nok havt den meste Fortræd og det bedste Held; uagtet de Laurbær *Otto* den *Store* høstede ogsaa hos dem unægtelig bevise, hans Fader havde levnet ham Endeel; og at bringe de *Frankiske, Bayerske* og *Swabiske* Hoveder under |**A:228**een Hat med de *Sachsiske,* hvad *Henrik* ogsaa ærlig prøvede paa, det var en fortvivlet Opgave, som Tiden har viist, der vilde ikke blot et Aarhundrede, men i det Mindste et heelt *Aartusinde* til at løse. Det var ogsaa allerede store Ting, da *Tydskland* laae sønderslidt, skatskyldigt til Ungarerne, aabent for enhver Fiende og oversvømmet af *Slaver,* hvis Troes-Bekiendelse, siger *Ditmer* fra *Merseburg,* var, at Folk døde som Fæ og maatte altsaa leve derefter, da *saavidt* at frede, befæste og forbinde Riget, at hvad der i Grunden duede fik Lov til at voxe og Leilighed til at udvikle sine Kræfter. At denne Roes tilkommer *Henrik,* er aabenbart, og skiøndt vi vel maae studse over det Slør, der, hos *Wittekind* i det *Tiende* og *Ditmer* i Begyndelsen af det *Ellevte* Aarhundrede, hviler over hans Bedrifter, lader det sig dog let forklare deraf, at deres *Kilder* aabenbar var *Kæmpe-Viser,* og vi bør ikke oversee, at netop de var *Henriks* bedste Efter-Mæle, som levende Beviser paa, at han var en rigtig *"Fugle-Fænger,"* som vidste at fremlokke Sangen paa Ny i Saks-Lands Skove. Kun Skade, at Man Ingen af de Viser har giemt til os, men kun plyndret dem slet med eftergjorte Romerske Fingre; thi saaledes er der nu slet Intet meer tilbage af den *Vise,* Wittekind havde lært om *Merseburg-Slaget* end "den fede Hunde-Steg," *Slaverne* i *Meissen* beværtede deres *Ungerske* Venner med, da de paa Giennem-Reisen bad om Hjelp mod den *Stærkeste,* som *Slaver* naturligviis altid holdt med[242]. *Wittekind* anfører i Øvrigt |US7:29dette Slag, som *Henriks sidste* Stor-Værk, og da de fleste Aarbøger ogsaa nævne det ved 934, maa Munken i *Korwei,* som en *Sachser,* vel beholde Ret, skiøndt *Lodbrand,* som er ældst, aabenbar kalder det hans *første* Helte-Gierning, som han |**A:229**lod skuffende afskildre paa Væggen af sin Ridder-Sal i *Merseburg*[243].

Vi komme nu til *Otto* den *Store,* hvis Moder *Mædhild* (Mathilde) efter alle Beretninger nedstammede fra den gamle Sachse-Høvding *Wittekind,* og han blev ordenlig salvet og kronet i

Aachen til *Karl* den *Stores* Efter-Mand (936), ved hvilken Leilighed Ærke-Biskop *Hildebert* af *Maints* rakde ham Sværdet med de Ord: *fordriv* du med dette alle *Christenhedens Fiender,* Barbarer og falske Christne, til Fred for Herrens Folk i hele *Frankernes* Rige! Ved denne Høi-Tid gjorde ogsaa *Hertugerne* Opvartning: *Giselbert* af *Lothringen* som *Skaffer, Eberhard* af *Franken* som *Drost, Herman* af *Swaben* som *Mund-Skiænk* og *Arnulf* af *Baiern* som *Marsk;* men hvor daarligt et Mærke det var paa Underdanighed, fik *Otto* snart at finde, thi han havde alt sit høie Mod og al sin Konge-Lykke nødig, for at dæmpe en Række af Oprør, som den *Frankiske* Hertug *Eberhard* stod i Spidsen for, og hvori selv To af *Ottos* egne Brødre, *Dankmar* og *Henrik,* tog virksom Deel. *Otto* beviste imidlertid soleklart sin Odels-Ret til Riget; thi som en Helt bestod han sine Prøve-Aar, svang kun Sværdet paa Val-Pladsen, og stræbde for Resten med Ædelmodighed at overvinde sine Misundere. Derfor kronede Lykken ogsaa hans Bestræbelser med et sjeldent Held, thi ikke alene faldt *Eberhard* og *Giselbert,* som havde forbundet sig imod ham, paa *een* Dag ved *Andernach,* saa at sige af dem selv, men ved utrættelig at giengiælde Ondt med Godt, samlede *Otto* saaledes gloende Kul paa sin Broder *Henriks* Hoved, at han omsider vandt en fuldtro Ven i ham[244]. |**A:230**For et Øieblik syndes da alt ved Midten af det *Tiende* Aarhundrede *Tydsklands* store Gaade fortryllende løst; thi *Henrik* ægtede *Arnulfs* Daatter og blev Hertug i *Baiern, Ottos* egen Søn med *Ædelsteens* Syster, *Lodulf,* som ægtede *Hermans* Daatter, blev Hertug i *Swaben,* og Grev *Konrad* fra *Worms,* som havde stridt mandelig for *Otto* og ægtede hans Daatter, blev Hertug i *Franken* og *Lothringen,* medens |US7:30alle *Slave-Fyrsterne,* selv den kæphøie Hertug *Boleslav* i *Bøhmen,* fandt det aldeles umueligt at trodse Rigets samlede Styrke.

Med denne samlede Styrke, paa *Sachserne* nær, som maatte blive hjemme for at holde *Slaverne* Stangen, var det da ogsaa *Otto* mødte *Ungarerne* paa Bredden af *Lech,* ei langt fra *Augsburg,* og holdt det berømte tredags Hoved-Slag, som skaffede *Tydskland* Fred for dets farligste Fiender. Lad nemlig end saa være, at det passer langt bedre i en Kæmpe-Vise, end hvor vi finde det, i en Aar-Bog, at der af hele den *Ungerske* Hær blev kun *Syv* tilbage, som, da de kom hjem, gjorde alle de Kværsiddende til *Slaver* og blev Stam-Fædre til hele den *Ungerske Adel*[245], saa er dog *Kiends-Gierningen,* at de frygtelige Røver-Flokke, som, endnu kort før Birtings-Badet ved *Lech,* oversvømmede ei blot *Tydskland,* men selv *Frankrig* og *Italien,* siden aldeles forsvinde af Historien, det bedste Beviis paa, at Seieren over *Ungarerne* ved *Augsburg* har endnu været mere afgiørende end den over deres Patriarker, *Hunnerne,* ved *Chalons*.

I dette Slag, derom er Alle enige, faldt *Ottos* Sviger-Søn, Hertug *Konrad* af *Franken,* efterat have kæmpet som en Løve og bidraget det Meste til Seieren[246], men |**A:231**naar Endeel af Aarbøgerne give

ham Skyld for selv at have skaffet Riget de frygtelige Giæster paa Halsen, da har de ikke mindste Medhold enten af *Wittekind* eller *Ditmer,* som her er vore eneste Hjemmels-Mænd, og har da ventelig forvexlet dette Ungarernes *Hoved-Tog* med Et af deres tidligere Indbrud, som Man almindelig gav *Lodulf* og hans Svoger *Konrad* Skyld for, under den sørgelige Feide, de førde med Kongen, der var Fader til den Ene, Sviger-Fader til den Anden og Begges retmæssige Over-Herre.

Den rette Sammenhæng med dette unaturlige Sørge-Spil, der forbittrede *Ottos* Dage, vilde det i hans Levnets-Beskrivelse være fortjenstligt at oprede, men det lader sig neppe giøre, da de Gamle nok her stak Endeel under Stol, og, de Nye, der selv vil drage det frem, kun løbe med Lim-Stangen, saa vi maae være glade ved, det ingen kiendelig Indflydelse havde paa Tingenes Gang i det Hele, undtagen maaskee hos *Slaverne* i |US7:31*Brandenburg* og *Pommern,* |US7:3der fik endeel *Sachsiske* Rømnings-Mænd af *Lodulfs* Parti til Hjelp mod deres Tugte-Mester *Herman Billing*[247].

Efter *Wittekinds* Sigende reiste imidlertid saavel *Lodulfs* som *Konrads* Nag til *Otto* sig af hans *Italienske* Forbindelser, og vi maae finde det ganske rimeligt, at *Lodulf,* udnævnt til sin Faders Efter-Mand paa Thronen, saae skiævt til hans andet Gifter-Maal, med Dronning *Adelheid,* der let kunde skaffe ham en farlig Med-Beiler; men skiøndt det ogsaa kan være sandt nok at *Tydsklands* Konger i det Hele ingenlunde spandt Silke ved deres *Italienske* Tog, saa er disse dog aabenbar saa uundværlige Ledd i den store Kiæde, at vi, uden at bryde os det Mindste om *Lodulfs* Surmulen eller om alle de Tydske Patrioters Rysten paa Hovedet, med stor Fornøielse maae følge *Otto* til *Italien,* som, trods al Forvirring og Fordærvelse, var den ny Verden |A:232uundværlig, og var Tydskernes *Konge* ligesaa, naar han vilde være *Keiser*.

Her vente vi nu med Rette god Oplysning af den samtidige "Levit i Pavia" (Levita Ticinensis), Lombarden *Lodbrand,* som tog sig paa at skrive sin Tids *"Europæiske Historie"* og det under gunstige Omstændigheder, thi *Rom* vedblev at være Vester-Ledens aandelige Middel-Punkt, og ei blot havde *Lodbrands* Fader været i *Konstantinopel,* men han var der selv to Gange, som Gesandt, først for *Berengar* og siden for Keiser *Otto*[248]. Det er imidlertid selv nuomstunder saa sjeldent at faae en god Udsigt over "Dagens Nyheder", at vore Fordringer til en Lombard i det *Tiende* Aarhundrede, for at blive billige, maae være meget beskedne, da Vester-Ledens Latinske Skribentere ei kunde være andet end Peblinger i Latin-Skolen, der, naar de, som *Lodbrand,* hændelseviis lærde en Mundfuld Græsk, kun paa en latterlig Maade gjorde Vind dermed. *Lodbrand* skrev desuden ikke nær saameget for vor Skyld som for sin egen, eller, som han selv siger, for at betale baade Venner og Fiender sin Giæld[249], og under de Omstændigheder lader

Man gierne ligesaalidt Begivenhederne som Personerne skee Ret. Kun derfor, naar vi indsee, at det Slags personlige Bekiendtskab, vi giør med et godt Hoved og en lærd |US7:32Mand fra Middel-Alderen, ved at læse hans trohjertige Fortælling om det Mærkværdigste, han har hørt eller seet, giver os den bedste Oplysning, vi kan faae, om "hans Dage", *kun da* tilfredstiller *Lodbrand* os med Rette, som en ikke uværdig Efter-Mand af *Povel Varnefredsøn*.

Vil vi nu have en nogenlunde tydelig Forestilling om *Italien* i det *Tiende* Aarhundrede, da maae vi huske, at *Latinere* og *Gother, Byzantiner* og *Lom*|**A:233***barder* laae hulter til bulter imellem hverandre, som "Jern og Leer" der umuelig kunde hænge sammen, og at denne Forvirring ingenlunde hævedes men voxde under *Karl* den *Store* og *Frankernes* Herskab. Skulde her findes mindste Eenhed, maatte den paa *Kirke-Veien* udgaae fra *Rom,* saa, naar *Paverne* var uduelige eller afmægtige, maatte Alt opløses i en frygtelig Giæring, især da under Løbet af det *Niende* Aarhundrede *Saracenerne* fra *Spanien* satte sig fast i *Fraxinetum* ved *Aix* og De fra *Afrika* saavel paa *Sicilien,* som i *Nedre-Italien*. Sagtens er det nu vel et Æventyr, hvad Man har fortalt om *Pavinden* Johanne, der, i Midten af det *Niende* Aarhundrede skulde paa en egen Maade have beviist den *Romerske* Kirkes Moderlighed; men Sagnet er dog gammelt, og *Kvinde-Regimentet* i det *Tiende* Aarhundrede, om hvis Virkelighed Man ei kan tvivle, har sagtens begyndt midt i det *Niende,* og var til langt mere Skam og Skade baade for Kirken og Staten, end om et Fruentimmer virkelig ved en *Feiltagelse* var blevet valgt til Pave. Vel har Papisterne i forrige Aarhundrede ogsaa stræbt at giøre *Lodbrands* Fortælling om *Theodore* og hendes smukke Døttre, disse slemme Kirke-Fruer og Pave-Mødre, mistænkt[250], men det er, efter mange Aarhundreders eenstemmige Vidnesbyrd, meget for sildigt, da det her slet ikke giælder om lidt meer eller mindre, eller om, enten Fru *Marozia,* der gjorde sin Søn til Pave, havde ham med en Pave eller med en Anden. Sagen er blot den, at de *kiødelige* Romerske Damer raadte for hvem Christenheden skulde kalde sin *aandelige* Fader, og det er sikkert nok, men heller intet Under, thi ogsaa i *Rom* maatte Følelsen dog seire midt i Middel-Alderen, og den *Romerske* Følelse var nu engang ikke bedre, saa det er kun underligt, at den ei blev Pave-Magtens Grav.

|**A:234**|US7:33Under disse Omstændigheder var *Rom* og Pave-Stolen naturligviis ingen Forenings-Punkt, men tvertimod eet Tvistens Æble meer mellem *Italiens* Matadorer, og af Disse var det først Hertug *Guido* af *Spolet* og *Berengar* af *Friuli,* der, efter *Karl* den *Tykkes* Død sloges om den *Lombardiske* og, hvad dermed syndes nøie forbundet, den Keiserlige Krone. *Guido* døde først (894), men det nyttede ikke hans Medbeiler stort, da *Italienerne* altid, som *Lodbrand* anmærker, helst tjende *to* Herrer[251], og det var

desuden ikke blot i Rom Damerne nu fandt baade Drift og Held til at herske; thi Markgrev *Adelbert* af *Toskana* havde en *Birthe* til Gemalinde, som enten vilde giøre en Konge eller en Æsel af ham, og deres Daatter *Irmingerd,* hvem engang hele Italien tilbad, fandt ogsaa det var sødt at hyldes[252]. Sit Forhold til de herskende Damer var det da aabenbar Grev *Hugo* af *Provence* kunde takke for den Lykke, næsten i *tyve* Aar (926–46) at bære *Italiens* Krone; thi denne store Tilbeder af det smukke Kjøn, der endog kaldte sine *Friller* op efter *Roms Gudinder,* var ovennævnte Fru *Birthes* Søn af første Ægteskab, og giftede sig blandt Andet med Fru *Marozia* i *Rom,* skiøndt hun var Enke efter hans Halv-Broder, Mark-Greven i Toskana[253].

Samme Kong *Hugo,* hvem *Lodbrand* i sine Drenge-Aar selv tit havde sunget for, var vel, endogsaa efter hans fordeelagtigste Skildring, neppe værd at besynge, men han gjorde i sin Tid dog temmelig Opsigt, saa ikke blot *Henrik* Fugle-Fænger men selv de *Byzantinske* Keisere fandt deres Regning ved at leve i god Forstaaelse med ham[254]. I |A:235den Anledning gik først *Lodbrands* egen Fader og siden hans Stif-Fader som Gesandter for ham til *Konstantinopel,* og det skaffede os ikke blot en af vore bedste Krøniker fra Middel-Alderen, men er, som en Fornyelse af Samkvemmet mellem Østen og Vesten af uberegnelig Vigtighed. Saa ussel derfor end Tilstanden, ogsaa efter *Lodbrands* Beskrivelse, var i *Maglegaard,* saa er dog den Opmærksomhed Keiserne og Skriverne der skiænke Vester-Leden os en sikker Maale-Stok for den ny Verdens Udvikling af Barbariet, og i denne Henseende har Kong *Hugo* en høi Stjerne, thi han nævnes ikke blot af *Byzantinerne,* |US7:34som kalde ham Franke-Kongen, men en Keiser tog til Takke med hans Frille-Daatter til Gemalinde og sendte ham en Flaade med den Græske Ild til Hjelp mod *Saracenerne* i *Fraxinetum,* som han dog, for sine Aarsagers Skyld, ikke nænde at giøre nær al den Skade, han kunde[255]. Hvor nødig derfor end Italienerne vilde tjene *een* Herre, maatte de dog til en Tid finde sig i at tjene Kong *Hugo* alene, som endda ikke var af de Naadigste, og kun *Rom* gik Ram forbi, ikke fordi *Paven* var blevet bedre, thi det var netop *Marozias* Søn, men fordi hans Broder *Alberik* var sin Stif-Fader for snu og fik immer Forstærkning af de Misfornøiede[256].

Hvor godt imidlertid Kong *Hugo* end forstod at skille sig ved dem, han tænkde kunde giøre ham Kronen stridig, undslap dog Mark-Grev *Berengar* af *Ivrea,* en Daatter-Søn af sin Kongelige Navner, og en Stif-Søn af den forgudede *Irmingerd,* og fandt et sikkert Tilflugts-Sted hos Keiser *Otto* den *Store,* hvorover *Lodbrand* er meget vred og river især *Fugle-Bjerget* (Vogelberg) |A:236slemt ned, fordi *Berengars* Kone, *Villa,* høifrugtsommelig, slap over det tilfods midt om Vinteren, da det dog ellers selv om Sommeren er svart at overfare[257]. Denne Vrede kan vi imidlertid slet ikke dele

med ham, men maae tvertimod finde, det var smukt giort af Bjerget, om det tog Parti for Fruen i Flugten mod Italiens Tyran, om end Tiden senere har viist, hun slægtede sin kiære *Far-Broder* kun alt for meget paa. Forgiæves bød *Hugo* Keiser *Otto* mange Penge for sin Fiende, thi dertil svarede *Sachseren,* han vidste vel, Man pleiede ikke at giøre sine Giæster i Penge, men heller at sætte noget til paa dem, saa de store Foræringer, *Hugo* desuagtet aarlig sendte *Otto,* gjorde, siger *Lodbrand,* i det Høieste, at han ikke saa let fandt Leilighed til at understøtte *Berengar* med Hjelpe-Tropper[258]. Det behøvedes imidlertid ikke heller, thi *Hugo* blev efterhaanden saa forhadt hos *Italienerne,* at *Berengar* behøvede blot at vise sig, for at løftes til Skyerne som Fædrene-Landets Befrier, Guld-Alderens Fornyer, større selv end *Karl* den *Store*[259]. *Berengar* kom derfor ogsaa, da hans gode Ven *Amadeus* kom tilbage fra |US7:35sin skielmske Pillegrims-Fart til Rom med saa gode Tidender, og snart fandt *Hugo* det raadeligt at pakke sine uhyre Rigdomme sammen og gaae tilbage til *Provence,* men dog beholdt hans Søn *Lothar* af Italienernes Naade og Barmhjertighed, Konge-Navnet under *Berengars* Værge-Maal[260].

Hvor ilde nu denne Berengar, hvem *Otto* i Midten af Aarhundredet tog Magten fra, egenlig holdt Huus, maae vi lade usagt, da hans store Anklager, *Lodbrand,* som tillige var hans Haand-Skriver, deels lader det beroe med Skiælds-|**A:237**Ord og deels giver ham det Vidnesbyrd, at saalænge *Hugo* og *Lothar* levede, bevarede han et *godt Skin,* saa, da *Lothar* først døde 950, har hans Tyranni i det Mindste neppe faaet Tid til at komme ud af Ægget. Det eneste Beviis paa hans topmaalte Ondskab der forelægges os, er, at da han vilde have en Gesandt til *Konstantinopel* for godt Kiøb, gik han til sin *Haand-Skrivers* Stif-Fader, som selv havde været der og var en meget rig Mand, og spurgde ham som en Luren-Dreier: hvormeget han vilde give til, at hans Stif-Søn kunde lære *Græsk?* Da nu den rige Mand svarede: Halv-Delen af mit Gods, tog *Berengar* ham paa Ordet og sagde: nei, Hundrede-Delen kan være Nok, thi for det kan han gaae til Konstantinopel for mig, og, saa ypperlig som han har nemmet Latinen, lære *Græsk* i et Øieblik[261].

Hvorvidt nu for Resten *Berengar* og *Villa,* som de skyldes for, har ladet *Lothar* forgive og mishandlet hans Enke, den skiønne *Adelheid,* maae vi lade staae ved sit Værd, da Ingen af de Ældste melder det Første og *Wittekind* kun i meget ubestemte Udtryk det Sidste; men vist og vigtigt er det, at Adelheids Befrielse spillede en Rolle ved *Ottos* første *Italienske* Tog og at det var som hendes Gemal, han gjorde Krav paa den *Lombardiske* Krone.

Lægger Man imidlertid sammen, hvad der om *Adelheid* findes i Syster *Hrodvides* Latinske Æres-Vers fra det *Tiende* og i Cassino-Krøniken fra det *Tolvte* Aarhundrede, da faaer Man en høist

Romantisk Fortælling, som i det Væsenlige gierne kunde være sand og lyder paa, at *Berengar* havde ladt *Adelheid* indspærre, men at hun, ved en Biskops Hjelp, slap ud giennem en underjordisk Gang, skjulde sig i Krat og Korn |US7:36og naaede endelig *Canossa,* hvor Grev *Azzo* mandelig forsvarede hende mod *Beren*|**A:238***gar,* til hun fik gode Tidender fra Kong *Otto,* som dog maatte skydes med en Piil ind i det beleirede Slot[262].

Saaledes begyndte da den lange Række af de *Tydske* Kongers *Italienske* Toge, og *Otto* den *Store* gjorde saadanne Tre, hvoraf det *Første* dreier sig om Dronning *Adelheid,* det *Andet* om *Keiser-Kroningen,* og det *Tredie* om Krig, Forlig og Svogerskab med Hoffet i *Konstantinopel.*

Til Keiser blev *Otto* kronet (962) af *Marozias* Sønne-Søn, *Octavian,* der i sit *sextende* Aar havde besteget Pave-Stolen under Navn af *Johannes* den *Tolvte.* Da han skal have været den første Pave, der aflagde sit *Døbe-Navn,* kunde Man snart tænke, det kom af, han skammede sig dog lidt ved sin Herkomst, men da hans Levnet beviser det Modsatte, og da det siden blev en sat Ret, til den Dag i Dag, at Paven skulde skifte Navn, maa det vel have været en egen Hellighed, Man deri søgde, skiøndt egenlig dog Ingen kan aflægge sit *Døbe-Navn,* uden derved at frasige sig *Daab* og *Christendom.* Ved denne Keiser-Kroning fik imidlertid de Romerske Damer farlige Med-Beilere til Kirke-Regimentet i Tydsklands Konger, hvad allerede *Johan* den *Tolvte* fik at finde, thi da han blev ved at dandse efter sine Frillers Pibe, lod Keiser *Otto* ham formelig afsætte; men skiøndt de Tydske Konger heller ikke var de bedste Pave-Magere, viiste dog Tiden, at den *hellige Stol* havde Gavn af at blive et Tvistens Æble, hvormed ei Kvinder og Børn kunde lege og som ingen Usling kunde længe beholde.

Hidtil har vi kun seet paa *Rom* og *Lombardiet,* men *Nedre-Italien,* hvor *Lombarder, Byzantiner* og *Araber* sloges om Magten og kappedes om at |**A:239**misbruge den, maa dog ligesaalidt undgaae vor Opmærksomhed, som det undgik Keiser *Ottos,* da han først blev fast i Sadelen, og uden at paatage os det utaknemmelige Arbeide at pille Knuderne op, som alle Smaa-Tyrannerne gjorde hinanden, maae vi dog pege paa dem.

Hertug *Erik* (Arichis) i *Benevent,* en Sviger-Søn af *Desider,* maatte vel falde til Føie for *Karl* den *Store,* men belavede sig dog paa Modstand ved at bygge *Salerno* til en stærk Fæstning, og hans Søn *Grimvald* vovede at byde *Frankerne* |US7:37Brodden. Strax efter hans Død opløstes imidlertid Fyrstendømmet i Smaa-Herskaber, med *Benevent, Salerno, Kapua* o. s. v. til Hoved-Stæder, og Medbeilerne kaldte *Saracener* fra Afrika og Spanien til Hjelp, som imidlertid saaledes hjalp dem Alle af Asken i Ilden, at de selv maatte anraabe *Frankernes* Bistand. En af *Karolingerne,* Keiser *Ludvig* den *Anden,* kuede ogsaa for et Øieblik *Saracenerne* og indtog selv

deres Hoved-Sæde *Bari,* men snart mylrede de frem igien, hærgede Landet og afbrændte blandt Andet (884) Klosteret paa *Monte Cassino*[263]. *Neapel, Amalfi* og andre Sø-Stæder kaldte vel den *Byzantinske* Keiser Herre, men gjorde dog kun hvad de selv vilde, og Biskop *Athanasius* i Neapel holdt ved Slutningen af Aarhundredet slet ikke Venskab med Nogen, uden med de Vantroe, der gjorde sig en Fornøielse af at plage alle hans Naboer[264]. Det *Makedoniske* Keiser-Huus, som med *Basil* havde besteget Thronen i *Byzants,* (867), var imidlertid ikke slet saa dorsk og daadløst, som de nærmeste Forgjængere, saa engang indtog deres Hær endog *Benevent,* og siden (915) gjorde den fælles Sag med Fyrsterne baade der og i *Salerno* mod |US7:38*Saracenerne* ved *Garigliano,* saa |A:240baade de, og deres Hjelpere, Hertugerne af *Neapel* og *Gaeta,* maatte pibe Olie[265]. Sjælen i dette Forbund var ellers *Atnulf* og hans Søn *Landulf,* der nedstammede fra en urolig men stridbar Greve-Slægt i *Kapua* og var nu tillige Fyrster af *Benevent,* og skiøndt *Ungarerne* ei heller forskaanede disse Egne, var Glæden de fik af Byttet de gjorde, dog kun stakket, thi da Folket reiste sig imod dem (934), maatte de der ei faldt, lade Byttet fare og flygte med Skamme[266].

Dette er den sidste Begivenhed vi spørge fra disse Egne, til Keiser *Otto* giæstede dem, og paa det Lidet nær, *Saracenerne* end havde inde, maa da hele Nedre-Italien betragtes som en *Byzantinsk* Provinds, skiøndt Magten naturligviis var deelt mellem Fyrster og Stat-Holdere, der ei levnede Keiseren stort meer end Skyggen deraf.

Saavidt Man nu skiønner, var det først paa sin *tredie* Romer-Reise, Keiser *Otto* besøgde *Landulf* og hans Søn *Pandulf* Jern-Pande i *Kapua* og *Benevent,* blev hyldet saavel af dem som af *Gisulf* i *Salerno,* og holdt seierrig Slag med *Saracenerne* ved *Gargano,* men beleirede forgiæves *Bari,* som da var Sædet for den *Byzantinske* Statholder i *Apulien* og *Kalabrien*[267].

I denne Anledning gik der endeel Gesandtskaber fra og til *Konstantinopel,* som deels handlede om Over-Herredømmet i Nedre-Italien og Keiser-Titelen, og deels om Formælingen, *Otto* ønskede mellem sin Søn og Navner og en *Græsk* Prindsesse, og Et af Disse, som *Lodbrand* var Hovedet for, har han beskrevet til stor Oplysning for os, skiøndt ikke saameget om Tilstanden i Konstantinopel, som om Øinene, hvormed kloge Folk fra Vester-Leden betragtede den fiint uddannede men vanskabte Verden.

|A:241Det *Makedoniske* Huus, hvis Lovtalere kaldte dem *Arsacider,* havde vel endnu Ord for at sidde ved Roret, men staaet for Styret havde det kun under *Basil* og hans Søn *Leo* (867–911), og det synes at være en Natur-Lov, at ikke selv den kraftigste Slægt, i en forkiælet Tid, kan sidde paa en Throne i tredie Ledd, uden at henvisne. En saadan Vissen-Pind af en dygtig Stamme var i alt Fald *Leos* Søn *Konstantin,* bekiendt under Tilnavnet Porphyrogennet

(keiserfødt), saa han trængde ikke blot til Formynder i sin Barndom, men alle sine 48 saakaldte Regierings-Aar (911–59). Selv fordrev han Tiden med at læse og skrive og foranstaltede desaarsag mange *Udtog* af "de Gamle," som vist nok ikke fremmede Læsningen af deres Værker, men har dog bevaret os Billinger af Meget, der sagtens ellers vilde være reent forsvundet; thi i aandløse Tider læser Man sjelden hele Værker uden "for at giøre Udtog af dem", hvad Man ret kan see paa den vanskabte Tusindbeen af en Bog (Myrobiblion), som den sprænglærde *Photios,* Patriark i Konstantinopel under *Basil* og *Leo,* har efterladt os. Saa nødig vi nemlig nu skulde miste hans mangfoldige Bog-Titler med 280 smaa og store Udtog, maa Man dog baade lee og græde over saadan en Videnskabelighed og Boglig Konst, hvis rette Navn er "Registrering og Vurdering i salig Aandens Stervbo", men hvis Efterligning nys har været saa almindelig, at vi har ikke Noget at lade *Byzantinerne* høre.

Dog, dette kun i Forbigaaende, thi kun saaledes kan vi i Stats-Historien ændse *Photios,* baade for hans "Bibliothek" |US7:39og for hans Tvist med *Paven* i *Rom,* der blev Begyndelsen til den aabne Feide mellem "*Græsk* og *Latin*" i *Kirken,* hvis ypperste Virkning udentvivl var, at den hindrede Geistligheden i Østen fra reent at sove ind over *Bogen,* og i Vesten fra reent at glemme den, over Verdens Tummel og Pavens Tøffel.

|**A:242**Mellem den lærde Keisers Formyndere udmærkede sig en forvoven Ulk, der svang sig op til Admiral og blev vidtbekiendt under Navn af Keiser *Romanos Lakapenos,* thi uagtet han ikke tog Keiser-Titelen fra *Konstantin,* deelde han den dog ikke blot med ham, men lod i alle Forordninger hans Navn komme drattende baade bag efter Sit og sine Sønners[268]. *Konstantin* var for Resten gift med hans Daatter og kaldte sin Søn op efter ham, og *denne Romanos* paa anden Haand var det, som blev gift med Kong *Hugos* Frille-Daatter, og blev Sviger-Fader til Keiser *Otto* den Anden. Han, saavelsom hans Fader og Mor-Fader, var imidlertid nu død, og hans anden Gemalinde, den kiønne Kielder-Pige *Anastasia,* som Hofmændene døbde om til *Theophane,* havde ægtet den tappre *Nikifer* (Nikiphoros) med Tilnavn Phokas, hvem *Byzantinerne* høilig berømme, men *Lodbrand* ei noksom kan laste.

Vil Man imidlertid være upartisk, som Man jo sagtens kan mellem Keiseren i *Konstantinopel* og Bispen i *Cremona,* Begge fra det *Tiende* Aarhundrede, da kan Man ikke nægte, at Kong *Hugo,* som nødte Fyrsterne i Nedre-Italien til at hylde Keiseren, beilede langt smukkere til hans Venskab og Svogerskab, end Keiser *Otto,* som hjalp dem til at trodse ham, saa det var intet Under, at *Nikifer* blev stødt. At *Lodbrand,* da han kom til *Maglegaard,* maatte sidde og kukelure 120 Dage i et stort, vindaabent Marmor-Huus, med fire Skild-Vagter, uden Dyne eller Hoved-Pude, at der maatte *Told-*

Stempel paa Kapperne, han havde kiøbt, og at de Kiønneste blev confiskerede som Contreband, det, tilligemed saameget Andet, var vist nok ubehageligt, men vi, som veed, hvilken Rolle "Politiet og Told-Faget" spiller i en velindrettet Stat, maae vel smile ad |A:243*Lodbrands* Jammer-Klage, og finde det i sin Orden, naar *Byzantinerne* fortælle ham, at de der i Rigdom og Vidskab overgaae alle andre Folk, ogsaa i Klæde-Dragten maae have Lidt for dem selv, og at Purpur-Kapper er ikke for *Frankiske* Tølpere. Ja, selv naar *Lodbrand* herimod indvender, |US7:40deels at da han var i Konstantinopel forrige Gang, under *Konstantin* Porphyrogennet, spurgde Man slet ikke om Sligt, og deels, at hos Kiøbmændene i *Venedig* og *Amalfi* kunde Man faae saamange Purpur-Kapper, Man lystede, da er *Byzantinerne,* som ordenlig afrettede Folk, dog ingenlunde forlegne for Svar, men bede ham betænke, at hvad der gjaldt under *Konstantin,* der var en stille, livsalig Herre, umuelig kan giælde under *Nikifer,* som er Fyr og Flamme, og at træffer Man Smuglerne fra *Venedig* og *Amalfi,* skal de skee en Ulykke[269].

Dog, hvor moersomt det end kan være at giøre sig lidt tilgode baade over *Byzantinernes* Finhed og *Lodbrands* Grovhed, maae vi dog gaae videre, især, da der for det Første Intet blev af Giftermaalet, og kun i Forbigaaende kan vi lægge Mærke til, at hvad *Byzantinerne* især blev rasende over, var et Brev fra *Paven* i Rom, hvori han bad "den *Græske* Keiser" om dog endelig at indgaae Venskab og Svogerskab med "den *Romerske Keiser*" Otto; thi da de ei engang vilde kalde nogen anden Fyrste *Keiser* (Basileus), var det dem noget Uhyre, at St. Peders Eftermand endogsaa udelukkende vilde tilskrive en Barbarisk Konge (Rex) det dyrebare *"Romerske"* Keiser-Navn. Kun forgiæves vilde Lodbrand trøstet dem med Erindring om *Romer-Navnets* kun lidet hæderlige Oprindelse, og med den Forsikkring at hjemme hos ham var *"Romer"* det værste Skiælds-|A:244Ord, Man kunde bruge til Nogen; thi paa det Øre var de saa døve som den stiveste Latinske Grammatiker.

For Resten fik *Theophane* snart Lyst til at giftes tredie Gang og var *Johan Zimisces* behjelpelig til at stjæle Livet af *Nikifer,* hvorpaa den ny Keiser lod det være En af sine første Sysler at slutte Forbund med *Otto* og sende ham Prindsessen, han ønskede til sin Søn. At hun fik *Apulien* og *Kalabrien* i Medgift og at *Byzantinerne* ved denne Leilighed udtrykkelig erkiendte *Otto* for *Keiser,* har de Lærde vel saalænge giættet dem til, at det er nær ved at giælde for afgjort, men det staaer dog i Grunden ingensteds skrevet, og ligner heller ikke *Byzantinerne,* der vel ogsaa maatte holde paa Indbildningen, som deres eneste faste Eiendom. Vel finder Man *Otto* kaldt Keiser (Basileus) af *Kedren* i det *Ellevte* Aarhundrede, men da Prindsesse *Anna* er anderledes prutten, |US7:41bliver det endnu et Spørgsmaal, om *Byzantinerne* førend Kors-Togene bekvemmede sig til at erkiende en *Keiser* i Vester-Leden.

Den Græske Prindsesse, som her blev Keiserinde, ved at ægte *Ottos* Søn med *Adelheid,* hedd for Resten *Theophane* ligesom hendes Moder, og hendes Søn, *Otto* den *Tredie,* tegnede til at ville træde i sin store Far-Faders Fodspor; men han døde ung og ugift, saa i Begyndelsen af det *Ellevte* Aarhundrede uddøde baade det *Makedoniske* og *Sachsiske* Keiser-Huus. Kun forgiæves prøvede det Sidste paa at opstaae i *Otto* den *Tredies* Næst-Sødskendebarn, *Henrik* af Bayern; thi hvad enten Man kalder ham "den Halte" eller "den Hellige", haltede det dog øiensynlig til begge Sider med hans Keiserlighed, og han døde barnløs 1024, uden at Man i de 50 Aar efter Otto den Stores Død havde seet Meer paa Thronen end hans Kæmpe-Skygge.

Indfredningen af *Tydskland,* Samlingen paa *Italien* og Lige-Vægten med *Byzants* var altsaa Frugten |A:245af den *første Ottos* Menneske-Alder paa Thronen (936–73), og vel har Tydskernes Lov-Taler over ham sædvanlig den samme Lyde som *Ditmers* af *Merseburg,* naar han siger: da kom *Guld-Alderen,* thi *da* fandt vi i Sachsen den første *Sølv-Aare,* saa bærer han dog i Stats-Historien med Rette Navn af den *store Sachser* og fandt hverken blandt *Schwaber* eller *Østerrigere* sin Ligemand, end sige Mere. At for Resten den omtalte *Sølv-Aare,* i Forbindelse med den Sikkerhed, *Ottos* seierrige Vaaben, og den store Opmuntring, hans Konge-Breve gav *Kirker, Klostre* og *Stæder,* har bidraget mærkelig til at fremme Handel og Vandel og al fredelig Virksomhed, følger af sig Selv, og *Magdeburg,* som var hans kiære *Edithes* Yndlings-Sted, maa især takke ham for sin Opkomst. For sin Gudsfrygt og Gavmildhed mod Geistligheden, har han vel, i senere Tider, som forsvor begge Dele, hørt ilde; men uden at kunne indlade os paa, hvorvidt han i den *anden* Verden høstede de Frugter deraf, han sagtens ventede, havde dog baade han og hele *Tydskland* aabenbar saamegen Fordeel deraf i *Denne,* at i det Mindste hans Landsmænd og Lovtalere burde høilig prise ham derfor. Hvad Deel han ellers tog i Menneske-Aandens Bedrifter, har Aarbøgerne vel ikke optegnet |US7:42med den Flid, som hans Gave-Breve, men naar en saa driftig og stridbar Herre henimod de *Fyrretive* tager sig Tid til at *kiende Bog-Staver,* da gaaer vist i alle Maader hans Lyst videre end Sværdet rækker, og hvem der kan baade *Slavisk* og *Latin,* men gider dog ikke talt Andet end sit *Moders-Maal,* han staaer sikkert i Pagt med *Aanden.* Begge disse Kiends-Gierninger fortæller imidlertid *Wittekind,* og da han med en vis Eftertryk siger, det var just *efter* hans Angel-Sachsiske Dronnings Død han lærde at læse, er det vel en rimelig Slutning, at det har været den hensovne Elskeliges Yndlings-Bøger, altsaa blandt |A:246Andet de Angel-Sachsiske Digte, der har vakt *hans* Læse-Lyst saavelsom Kong *Alfreds.*

Til Indfredningen af *Tydskland* og til den *Angel-Sachsiske* Dannelses Redning hørde unægtelig, efter Omstændighederne,

ogsaa Nordboernes og især de *Danskes* Spægelse og Forlig med Christendommen, og at *Otto* den *Store* bidrog Sit dertil, er alle vore Kilder enige om, men da, efter *Ditmer* af *Merseburg, Otto* den *Anden* ogsaa skal have gjort et Tog til *Danmark* og været Den, der fik Bugt med *Dannevirke,* har Man sagtens blandet begge Dele sammen, saa de nærmere Omstændigheder lade sig ikke godt udfinde. Da vi imidlertid nu maae giæste *Danmark* og *Norge* for at ledsage *Knud* den *Store* og *Normannerne* paa deres mærkelige Løbe-Bane, vil vi der bedst see, hvad rimeligt kan være.

214

I *Læmunds* Rim-Krønike, som vel kommer ud en af Dagene.

215

Bedas Kirke-Historie I. 14–16.

216

Bedas Kirke-Historie I. 23–26. II. 2. 3.

217

Bedas Kirke-Historie II. 5–7. 9.

218

Bedas Kirke-Historie II. 5. 9. 12–13.

219

Bedas Kirke-Historie II. 14.

220

Sammest. II. 14. 16. 20. III. 1. 6. 9–13.

221

Sammest. III. 7. 21.

222

Bedas Kirke-Historie III. 20–22. IV. 1–2. V. 23.

223

Sammest. V. 8. 21.

224

Bedas Kirke-Historie IV. 24.

225

Bedas Kirke-Historie V. 18.

226

Vilhelm af Malmesbury i Bispe-Krønikens 5te Bog.

227

Ælfreds Levnet af Asser og Sachse-Krøniken under Aar 876.

228

Sachse-Krøniken under Aar 938. Henrik Huntingdons Krønike V. (hos Savile) 353.

229

Ælfreds Levnet af Asser 4. 15. 17. 69–71.

230

Udkommet i Kjøbenhavn 1815 og der fordansket paa Rim 1820.

231

Ælfreds Levnet af Asser. 46. 55. Vilhelm af Malmesbury (hos Savile) 45.

232

Sachse-Krøniken A. 938. 75.

233

Sachse-Krøniken A. 1003 og 6.

234

Sammest. A. 993. Birthnoths Riim i *Müllers* Angel-Sachsiske Læse-Bog.

235

Vilhelm af Malmesbury (hos Savile) 51.

236

Sigbert fra Gemblours A. 895.

237

Lodbrands (Luitprands) Verdens-Krønike.

238

Vittekinds Sachse-Krønike 1ste Bog.

239

Aarbøgerne af Sigbert fra Gemblours 860 og Ælfrik (Alberik) Munk 859.

240

Wittekinds Sachse-Krønike. Ælfriks Aarbog 912.

241

Lodbrands (Luitprands) Verdens-Krønike II. 8–9. III. 13.

242

Wittekinds Sachse-Krønike 1ste Bog.

243

Lodbrands Verdens-Krønike II. 8–9.

244

Wittekinds Sachse-Krønike 2den Bog. Lodbrands Verdens-Krønike IV. 7–19.

245

Ælfrik Munks Aarbog 957.

246

Wittekinds Sachse-Krønike 3die Bog. Ditmers 2den.

247

Wittekinds Sachse-Krønike 3die Bog. Ditmers 2den.

248

Lodbrands Verdens-Krønike III. 5. V. 5. VI. 1.

249

Sammest. III. i Fortalen.

250

Lodbrands Verdens-Krønike II. 13. III. 12.

251

Lodbrands Verdens-Krønike I. 6. 10.

252

Sammest. I. 10–11. II. 10–15. III. 2.

253

Sammest. II. 10. III. 3. 12. IV. 6.

254

Sammest. III. 5.

255

Lodbrands Verdens-Krønike V. 5. 7. 9. Kedren. Zonaras XV. 21.

256

Lodbrands Verdens-Krønike III. 12. IV. 1. V. 1.

257

Lodbrands-Verdens-Krønike IV. 4. V. 2–4.

258

Sammest. V. 5.

259

Sammest. V. 8. 12. 14.

260

Sammest. V. 13–14.

261

Lodbrands Verdens-Krønike V.

262

Hrodvides Vers. Cassino-Krøniken I. 64. *Vehse's* Leben und Zeiten *Otto's,* i Slutningen af 1ste Bog.

263

Benevents Krønike af Erkembert

264

Sammest. Cassino-Krøniken I. 42.

265

Cassino-Krøniken I. 52. 55.

266

Sammest. I. 58.

267

Sammest. II. 1–2. Vehse's Leben und Zeiten Otto's, 3die Bog.

268

Kedrens Byzantiner-Krønike. Lodbrands Verdens-Krønike III. 6–7.

269

Lodbrands Gesandtskabs-Beretning hos Baronius under Aar 968.

Danskere og Nordmænd.

Blandt alle de Mundheld i Studere-Kamrene, der til en Tid gjaldt for Orakel-Sprog, men var dog kun Vis-Vas, er neppe Noget blevet mere berømt end det, at en *Historie-Skriver* maa *hverken* have *Religjon* eller *Fædrene-Land,* altsaa, grundig forklaret, hverken Phantasi

eller Følelse, *hverken Aand* eller *Hjerte,* men kun iiskold, stærblind, tvivlesyg, kiødelig Forstand. Modbydeligheden og i alt Fald Farveløsheden af de Historier, der skrives efter denne Regel, har |US7:43imidlertid noksom beviist dens Ubrugbarhed, saa nu seer Man heller, naar galt skal være, Historie-Skriveren saa blindt indtaget for sin Tro og sit Land, at han derudenfor kun finder Helvede og Barbariet. Dog, hvor taaleligt for Læseren end Dette kan være, i Folke-Historien, naar kun Skriverens Tro og Land baade er værd at ændse og virkelig opflamme ham, saa bliver det i *Verdens-Historien* dog næsten utaaleligt, og er i alt Fald ærgerligt, da Man, ved |**A:247**at ville have alle Folk og Tider støbt i een og samme Form, selv den Bedste, aabenbar er uenig med *Skaberen* og *Forsynet* og kan da umuelig enten fremme eller forklare den mangfoldige Udvikling af Menneske-Livet, Man saa aldeles miskiender. Her, som allevegne i vore Dage, er da gode Raad dyre, thi der gives kun *Eet,* som Man nødig vil følge, nemlig at indgaae et mindeligt Forlig paa billige Vilkaar. Om derfor ogsaa Læseren mener, at den *fuldkomne* Historie-Skriver vilde, saa at sige, have *alle* Religjoner og finde sig hjemme *allevegne,* hvor det gik nogenlunde *menneskeligt* til, maa han dog betænke, at den *fuldkomne Skriver,* der desuden kun vilde passe til den fuldkomne *Læser,* er endnu ikke født, og bliver det aldrig, hvis Man ikke, indtil videre, i dette Stykke af Livet, som i alle Andre, tager til Takke med det Ufuldkomne, saa Man maa være glad, naar Man under Læsningen af en Verdens-Historie sporer Øie for Himlens Billede i alle de Vande, hvori den paa nogen Maade kan speile sig, og Deeltagelse i alt Menneskeligt, om Man end seer, der er kun eet Punkt, hvor Himmel og Jord ret mødes for Skriverens Øie og kun een Skikkelse af Menneske-Livet, han inderlig elsker. Til Giengiæld maa Skriveren, om han end tænker, alle rigtig oplyste Mennesker maatte indsee, at *hans Tro* var den *rette* og *hans Folk* det *bedste,* dog komme ihu, at saalænge han skriver for at fremme Oplysningen, forudsætter han selv, den er, i det Mindste hos hans Læsere, endnu ufuldstændig, og at hvem der, uden selv at være *en Gud,* vil troes blindt, arbeider kun slet paa rigtig Oplysning. Medens han derfor med Rette tager sig den Frihed at være baade sin Tro og sin Kiærlighed bekiendt, naar Talen er om deres Gienstand, maa han dog hverken ved Haarene trække dem ind, hvor de Intet har at giøre, eller stræbe at udpine den Bekræftelse paa deres Ypperlighed, kun Frem-Tiden eller maaskee først Evigheden kan give, af For-|**A:248**Tid og Sam-Tid. Fordringen er billig, thi kan |US7:44han ikke anderledes overtale sig til at lade det, menneskelig talt, Store og Ædle under alle Skikkelser og Himmel-Egne vederfares Ret, saa kan han dog for det Meste naae det, ved, som en *Engelskmand,* aldrig at sammenligne de Fremmedes med sit eget Uforlignelige, men kun med alt Andet under Solen. Vel er denne Upartiskhed altid kold og brøstfældig og stundum saare frastødende, men, som Man især føler

ved at læse *Gibbon,* dog immer tilstrækkelig til med Munterhed, Friskhed og Oplysning at holde Læseren skadesløs.

Saadanne Betænkninger kan vel synes overflødige hos en Skriver, der ei blot hører til et beskedent Folk, men fører et Sprog, de Fremmede ei agte det Umagen værdt at forstaae; men Beskedenheden, der i en rigtig Sammenhæng ogsaa maa have sine Grændser, har dem udentvivl snævrere hos denne Penne-Fører end hos de Fleste af hans Lands-Mænd, og han er stolt nok til ei at ville hviske dem Andet i Øret, end hvad hele Verden maatte høre. Indtaget, som han bekiender sig at være, for *Nordens Aand* og *Danmarks Hjerte,* ei mindre end for Christendommen i sin enfoldige, gammeldags Skikkelse, og dog opsat paa at lade Menneske-Livet under alle Skikkelser afbilde sig i Historien, som det virkelig har yttret sig i Verden, maa han nødvendig falde lidt i dybe Tanker ved Indførelsen af de kværsiddende Nordboer, og især af de lavmælede Danskere, i Verdens-Historien, hvor de Fremmede, naar de engang prøvede paa at samle det Store i naturlig Forbindelse, neppe vilde finde en Plads beskeden nok for dem.

Trods al min Forkiærlighed for *Nordens* Guder og *Danmarks* Hav-Fruer, finder jeg nu, ved saa koldt Overlæg, som en aldrende Skribent, ene med sin Pen imellem de Døde, maa kunne bruge, at de har *Intet* at bestille med *Old-Tidens* og endnu kun saare lidt med *Nyaars-Tidens* almindelige Historie; men at i *Middel-Alde*|A:249*rens,* der dreier sig om Udvandringerne fra Norden, og oplives af hvad der er stærkest hos Kvinden, der spille mine Yndlinger, under allehaande Skikkelser og Omklædninger, næsten bestandigen Hoved-Rolle, saa at hvis *Ælve-Dronningen* (The Fairy Queen), som gav hver Ridder sit Æventyr, selv reiste Verden rundt, vilde hun i Norden finde sig omleiret af alle sin Barndoms Minder, og i Bælt og Sund mellem Bøge-Skove kiende Vuggen igien, som det blev tidlig sunget for, hvad Kaar hun skulde friste. |US7:45Den *billige* Læser, hvor fremmed han end kan være for mine Liv-Stykker, vil da let indsee, det er ikke mig men Dronningen selv, der i det *Ellevte* Aarhundrede fører *Danskere* og *Nordmænd* ind paa den store Skue-Plads, medens han vil finde det naturligt, at Skriveren, som, efter en lang Udenlands-Reise, kun nogle Øieblikke kan dvæle ved Fædrene-Landet, baade giør det med øiensynlig Forkiærlighed og dvæler et Øieblik længere end Reise-Selskabet ønskede. Han vil ogsaa, naar han tager Deel i alt Menneskeligt og ønsker Oplysning derom, og hvad læser han ellers Verdens-Historie for, finde sig fuldkommen skadesløs, da den Fornøielse og Vinding det altid er at høre et Menneske tale om hvad han er rigtig *hjemme* i, maa for de Fremmede blive dobbelt, naar Talen er om *Nordens* Historie, der hidtil er de bedst Oplyste iblandt dem hardtad saa ubekiendt som *China*. Rigtig nok er *billige Læsere* nuomstunder en Sjeldenhed, men *billige Skrivere* er det ikke mindre, og høre vi til disse, maae vi

ogsaa regne paa tilsvarende Læsere, blandt Andet, fordi vi ellers nærede den ubillige Mistanke, at selv naar det klarer sig, at alle kloge Folk, som aldrig finde, de ere kloge nok, af en velforstaaet Egen-Nytte maae være billige baade mod hinandens Dyder og Lyder, at selv da kun Faa eller Ingen vilde rette sig derefter.

Under disse Omstændigheder kunde jeg da baade løfte *Knud* den *Store* til Skyerne, fægte for Danmarks *fuld*|A:250*komne Uafhængighed* af Keiser *Otto,* og giøre meget Andet, som Man har regnet til Pennens Patriotisme, uden at de Læsere, jeg skriver for, var de end *Tydskere,* vilde tage anden Hevn end den jeg selv saa tit har taget over *Romersk Patriotisme,* baade hellig og søgn, nemlig at "blade om"; men gjorde jeg Sligt, da var jeg i mine egne Øine stokblind ei blot for Skrivers og Læsers, men ogsaa for Fædrene-Landets Tarv. Betragtningen af det *virkelige Liv,* som det Væsenlige, der er det første Skridt til sand Oplysning, maa nemlig jævne alle Trætter om Keiserens Skiæg og kiøle Heftigheden i enhver Strid om den Snee, der faldt i Fjor, og Opdagelsen af det rette menneskelige Forhold mellem *"Aand* og *Haand",* som er det næste Skridt, lærer paa Timen, at de mest glimrende Seire i Kæmpe-Slag, end sige da i Penne-Feider, hverken give den mindste Ret eller baade Andre end dem, der har bedre Sysler i Sinde, som de derved vinde Fred til at drive, saa Kæmpe-Færd er som Torden-Veir, immer |US7:46frygtelig og majestætisk, men kun glædelig *bagefter,* naar den findes gavnlig. Dyrt maatte *Danmark* betale den forfængelige Ære, Det vandt under *Knud* den *Store,* medens *Hyldingen* af Kejser *Otto,* om den fandt Sted, har aldrig kostet Det enten Hvid eller Suk, og det gaaer desuden med Folke-Færd, som med Enkelt-Manden, at de har kun Skam af en haabefuld Ungdom, naar deres følgende Liv har skuffet de store Forventninger, mens den Trælbaarne, som tilkæmpede sig Frihed, og den slet Opdragne, der blev en ædel og dannet Mand, har Ære deraf. Den *oplyste* Historie-Skrivers Patriotisme, der langt mere viser sig i Haabet om sine Yndlingers Frem-Tid end i Skildringen af deres Fortid, kan derfor lettelig synes hans Lands-Mænd meget for tarvelig, og vil kun falde den fremmede Læser, som ønsker Oplysning, besværlig, naar Folket, hvad neppe vil hændes |A:251er sin Skriver saa uligt, at *hans Læsere* finde det deres Bekiendtskab saavelsom hans Haab aldeles uværdigt.

At nu *Danmark* var det gamle *Moder-Skiød* for *Nordens Aand,* maae vi iblandt Andet slutte af de *Angel-Sachsiske* Digte, og skiøndt den overveiende Deel, Mødre sædvanlig har i Sønners Storhed, er af hemmelig Art, kan Man dog aldrig fortænke de store Mænds yngre Brødre deri, at de ære deres Moder og haabe, trods Følelsen af deres egen Svaghed, at en saadan Moders *yngste* Sønner vel endnu tør opvoxe til de Ældstes Maal. Intet Haab kan heller være rimeligere, end at Danmark, der skiænkede den ny Verden sin største Digter i

Angel-Sachseren, ogsaa vil opelske, hvad den videnskabelige Verden ei mindre savner, en tilsvarende *Historie-Skriver,* thi ingensteds *aander* Fædrenelands-Kiærligheden endnu saa varmt, og intet Fædrene-Land er saa skikket til at indgyde sine historiske Beundrere den rette Upartiskhed. Skulde nemlig en Engel fra Himlen beskrive Verdens Løb, da vilde han være upartisk, hverken fordi han fattedes Kiærlighed til sit Fædrene-Land, eller fordi Jordens Begivenheder var Det uvedkommende, men kun fordi hans Fædrene-Land var hævet over Tidens og Lykkens Omskiftelser og skiænkede ham paa eengang det høie Stade, det sikkre Blik og den rolige Lige-Vægt i Sindet, der høre til at aftegne Slægtens forunderlige Løbe-Bane, som den virkelig var, og at lade alle Folk, som Menneske-Aanden besjælede, skee lige Ret. Derfor vil det *lykkeligste* Land paa Jorden ogsaa være Moder-Skiødet for Historie-Skriveren med de største Dyder og de mindste Feil, og *menneskelig* |US7:47talt, kan neppe noget Land i *Lykke* ligne sig med *Danmark*. I det *Aartusinde,* Landets Skæbne var den store Verden bekiendt, stod det hardtad bestandig Fare for at oversvømmes og underkues af Fremmede, men blev dog kun øiebliklig det Første og aldrig det Andet! Kort og sjelden inddraget i Hvirvelen af de store Verdens-Begi|**A:252**venheder, laae det dog disse nær og betragtede dem med levende Deeltagelse Nok, for i Stilhed at høste varig Frugt af dem Alle, hvorfor *Danmark* ogsaa, trods sin verdslige Ubetydelighed, i Aands-Dannelse bestandig holdt Skridt med de Forreste og kom dem stundum forbi, mens de standsede af Studsen over deres egne Kæmpe-Skridt eller indslumrede paa deres Laurbær! Endelig, trods sin herskende, tit ligesaa farlige som barnagtige Lyst til at efterligne store Folk i allehaande Smaa-Ting, undgik *Danmark* dog at lide Skib-Brudd paa den inderlige Kiærlighed til det gode Gamle, den dybe Beundring for virkelig Storhed og det aabne Øre for Naturens Røst som Menneske-Forstanden i de "Slyngels-Aar", den under sin Opvext har tilfælles med alle Drenge, nødvendig miskiender og truer, men uden hvilke dog den sande *Høi-Skole* for *Livet,* ei mindre end det ægte, lykkelige *Borger-Samfund,* er aldeles uopnaaelig! Ingensteds kan det da med mere Rimelighed ventes og med mere Billighed kræves af Slægtens Historie-Skriver, at han med inderlig Deeltagelse følger *Menneske-Aanden* hvor den spores, og hæver sig i Betragtningen, over alle smaalige Hensyn, til *Forsynets Styrelse,* paa hvis Virkelighed hans Fædrene-Lands Skæbne er en tusindaarig Bekræftelse og hvis Godhed det aabenbar har sin Lykke og dermed Alt at takke, og føler nu end Fuskeren paa den skiønne Konst at afbilde *Age-Thors* Reiser og udtyde *Nornernes* Runer, at han, ved at spaae om Mesterligheden, netop røber Savnet, saa hører det dog ogsaa til den Gienkiærlighed, Danne-Kvinden med Rette kræver af alle sine Sønner, ei at ændse øiebliklig Skam hvor Talen er om Fædrene-

Landets udødelige Ære!

Det er først i det *Sjette* Aarhundrede, at *Byzantineren* Prokop, *Gothen* Jornandes og *Galleren* Gregor fra Tours lægger Mærke til de *Danske,* som et eget Folk, og Strand-Hugget paa *Frislands* Kyster, som *Gre*|A:253*gor* fortæller, deres *Konge Hilak* (Higelak, Hugleik) maatte betale med sit Liv, da Hlodvikiden Thjodrik kom efter ham (515)[270] see vi af *Biovulfs-Drape* |US7:48var dog egenlig et *Gothisk* Æventyr[271]. Denne Sammen-Blanding og Forvexling af Nordboere, som hos *Tydskerne* og de *Romanske* Folk varede temmelig længe, har skaffet *Danmark* baade Æren og Skylden for mange Bedrifter, hvori det tog liden eller ingen Deel, og selv *Angel-Sachserne* bruge tit det *Danske* Navn i en udstrakt Betydning, ikke fordi de jo kiendte Forskiel paa Nord-Boerne, men fordi, som vi klarlig see af de *Islandske* Bøger fra Middel-Alderen, *"Dansk"* var et Fælles-Navn for de *Nordiske* Stammer, naar Man vilde adskille dem og deres Tunge-Maal fra *Tydsk* og *Vælsk*. Om Grunden til denne Kiends-Gierning har Man kævledes, da den synes at forudsætte et Slags Fortrin eller dog Forspring hos *Danmark,* fra Arilds Tid, som *Svenskere* og *Nordmænd* har fundet det, om ikke farligt saa dog ærgerligt at indrømme; men uden at ville nærmere berøre en saa killen Sag, er det en uskyldig Bemærkning, at ligesom *Danmark* for nærværende Tid maa takke sin Lykke og sit Leie for den Smule Forspring i Haandteringer, Manerer og høiere Sving, det dog udentvivl virkelig har, saaledes kunde noget Lignende godt været Tilfældet i Old-Tiden, uden mindste enten Skam eller Skade for dem "paa det høie Fjeld", end sige da for dem, hvis *"Fyrresvold"* er nok saa berømt af "Rolf Krakes Guld-Sæd", som af alle sine Kongelige Bauta-Stene.

Ei engang fra *Karl* den *Stores* Tid, da Kong *Godefred,* uden at spørge om Forlov, indtraadte paa den store Skue-Plads og vilde selvbuden giæstet Keiseren i *Aa*|A:254*chen,* har vi en fortløbende Danmarks-Historie, og langt mindre i de Aarhundreder baade før ham og *Hugleik,* saa, naar vi desuagtet har indbildt os det, fortjener denne Drøm fra Middel-Alderen kun at omtales i Verdens-Historien, fordi Lykken hos os er meget bedre end Forstanden. Hvor godt nemlig end *Saxo Sællandsfar* i sin Tid, som laae paa Grændserne af det *Tolvte* og *Trettende* Aarhundrede, fortjende sit underlig sammensatte, dobbelte Binavn *"Grammatikeren og Poeten",* vilde han dog vist aldrig have vovet at byde sine lærde Læsere det hele Vognmands-Læs af Nordiske Old-Sagn, der fylde de første otte Bøger af hans Danmarks-Krønike, hvis han ikke havde meent i dem at finde en vel noget fabelagtig, men dog i det Hele forsvarlig Fædrenelands-Historie, og en langt større Skat end |US7:49*Knud Lavards* var da sunket til Havsens Bund, istedenfor at den nu paa halv-classisk Grund lod sig opgrave som *Dannefæ*. Dette *Dannefæ,* der, siden *Fofner-Guldet* eller Niflunge-Skatten (Der Niebelungen Hort) sank tilbunds i *Rhinen,* og *Upsals Dressel* blev

spredt paa *Fyrres-Vold,* er det Eneste i sit Slags, den *ny Verden* eier, har nemlig ikke blot en egen Glands, som Brud-Stykker af den over hele Nørre-Leden berømte Tusind-Konstner *Vølunds* Arbeide, men kaster tillige samme historisk-poetiske Lys paa de *Nordiske* som *Grækernes* Sagn paa de *Helleniske* Stammers begeistrede Old-Tid, og en grundig videnskabelig Undersøgelse vil vise, det er ikke lidet, fordi hvad Folke-Aanden lader sine Yndlinger drømme, de har oplevet, er hvad den uafladelig arbeider paa at udføre.

Mellem mange deilige Sagn er der imidlertid især To, som besynderlig maa tildrage sig den Nordiske *Historikers* Opmærksomhed, det Ene om *Hading* og det Andet om *Frode Fredegod;* thi *Hading,* der sammensmelter med *Njord,* den store Hav-Mand og Offer-Gode i *Asgaard,* |A:255lader os bestandig tænke paa *Angel-Sachseren* og *Engelsk-Manden,* medens Sagnet om *Frode,* hvem Lykken spillede for, saa han blev Keiser over hele Nørre-Leden, ret øiensynlig dreier sig om det *Danske* Løsen: Lykken bedre end Forstanden. *Frode* er nemlig en eiegod, men svag Herre, som fra Barns-Been er hildet af Rænke-Smede og sover ind i sledske Kvinders Favn, og selv da han vaagner ved *Erik Ylfings* Norske Fritalenhed, er det *Erik* og *Andgrim, Hedin* og *Hogne,* med alle de Andre, der har Umagen, hvoraf han høster Æren, saa kun *Livsaligheden* er ham egen, men den var det rigtignok ogsaa, der stemplede hans Tid over hele Norden, hvor Kæmpe-Daad var Hverdags-Ting, til *"Guld-Alderen",* og skaffede ham det mageløse Efter-Mæle, at Folket bar hans Liig "tre Aar om Land", og skiænkede hans Krone til Skjalden, som besang ham bedst[272].

En ganske anderledes Karl er *Hading, Brages* Foster-Søn, der vel ogsaa i sin tidlige Ungdom falder i Jette-Pigens Garn, men sønderriver det snart, opsat paa Daad, rider lukt over det vildende Hav paa *Odins* Hest, giør en Reise til *Hel* og til *Valhal* ved den gamle Frues Haand, og ender graahærdet sit travle, daadfulde Liv, ved at hænge sig selv for at holde sit |US7:50Ord[273]. At det Sidste er et *Engelsk* Indfald, vil Ingen nægte, men slaae ei alle Mærker feil, da er det Hele ligeledes, og kun optaget af *Saxo,* fordi *Angel-Sachseren* altid betragtede sig selv som en *Dansk Konge-Søn,* og bevægede sig, som *Bjovulfs-Drape* viser, selv efter Udvandringen, med Fornøielse poetisk i de Nordiske Far-Vande.

Herved mindes vi om et andet deiligt Sagn, som *Saxo* vel ikke har, men som ved ret egenlig at angaae *Danmark* og findes i *Bjovulfs-Drape,* mærkelig stadfæster Be|A:256mærkningen ved *Hading-Sagnet*. Det hedder nemlig om Stam-Faderen til *Skjoldungerne,* Danmarks vidtberømte Arilds-Kongeslægt, at han kom i sin spæde Barndom drivende til En af Øerne paa et folkeløst Skib, men slumrede sødt, med en *Korn-Neg* til Hoved-Pude, trindt omringet af allehaande Vaaben og Klenodier, og da Folket paa den Tid just fattedes en Konge, betragtede de den "lille Ubekiendte" som

deres *Skyts-Aand,* kaldte ham *Skjold* og elskede ham op til deres Konge[274]. I denne *Skjold,* hvem Islænderne kalde *"Odins Søn",* og *Saxo* melder om, at han "bandt Bjørnen med sit Bælte" da han var kun femten Aar, har vi aabenbar *Fredegod* med Lykke-Stjernen igien, men i en Skikkelse, kun *Hading* saae, da han travede over Havet paa *Sleipner* og stjal sig til et Udkik under *Odins* Kappe!

Om nu enten *Godefred* eller *Gorm* den Gamle og *Harald* Blaatan, *Sven* Tveskiæg og *Knud* den Store hørde til de ægte *Skjoldunger* eller ikke, kan vi saameget mindre afgiøre, som de *Danske* Sagn aabenbar forvirres eller afbrydes ved *Braavalle-Slaget,* hvor ikke blot den gamle *Harald Hildetan* faldt, men fældtes af sin egen Kiøre-Svend, der gierne var *Danmarks* gamle Skyts-Aand *Odin* selv, som dermed sagde sine Yndlinger Farvel eller forvandlede sig til "Upsals *Odin",* for at gaae Bærsærke-Gang med *Regner Lodbrog* og hans Sønner.

Denne *Lodbrog,* som ikke blot *Saxo* og *Islænderne* veed Endeel at tale om, men som ogsaa *Tydskere* og *Angel-Sachser* finde sig nødt til at nævne langt tiere end de ønskede, maa vel fra *Upsal* have udstrakt sit Jern-Spir over Norden, og sin Rædsel over Havet, i Midten af det *Niende* Aarhundrede, |US7:51thi i den næste Menneske-Alder, som var Kong *Ælfreds* Dage, fortæller *Asser,* at hans Søn|**A:257**ner huserede i *England* og førde et Blod-Banner, hvori deres *Systre* havde baldyret en *Ravn* til et underligt Seiers-Tegn[275]. Uagtet imidlertid *Angel-Sachser* og *Islændere* ogsaa er enige om at *Lodbrog* faldt i England, hvor hans Sønner grusomt hævnede hans Død paa Kong *Ælle* i Northumberland og satte sig fast i *York,* ja, uagtet hans Islandske *"Døds-Sang",* det saakaldte *Krage-Maal,* er en vitterlig Ting, saa er dog *Regner Lodbrog* selv, historisk talt, en meget mistænkelig Person, blandt Andet fordi hans Sønner er saa mange og rase saa længe, at Man faaer ondt i Hovedet af at tænke derpaa. Tingen er da formodenlig, at enten førde Fleer det Tilnavn *"Folke-Skræk"* (leod broga), som Saga-Mændene, efter løierlig Sædvane, har gjort til et Par *laadne Buxer,* eller ogsaa var det *Blod-Banneret* selv der hedd *Lod-Brog* ligesom vort Kors-Banner endnu hedder *Danne-Brog*.

Hos *Saxo* er for Resten *Regner Lodbrog* samtidig med den *Jydske* Kong *Harald* (Islændernes *Klak-Harald),* som tyede til Keiser *Ludvig* den *Fromme* om Hjelp mod sine Med-Beilere til den *Danske Krone,* og lod sig døbe i Maints (826), hvorved Begyndelsen skedte til *Christendommens* Indførelse i *Danmark,* skiøndt vi først henved 200 Aar senere, under *Knud* den *Store,* finde den herskende i Riget. Skulde Man slutte heraf, maatte Man troe, enten at de *Danske* var meget haarde Halse, eller at de havde meget slette Evangelister, men dog vilde Man i begge Tilfælde tage mærkelig Feil; thi allerede i *Sven Tveskiægs* Dage sagde *Olav Tryggesøn* om de Danske: det er *blødsødne* Karle[276], og at *Ansgar* (Æsger) fra

Korvei, som bærer Navn af *"Nordens Apostel"* |A:258kom de gamle Evangelister nærmere end nogen Prædikant giennem mange Aarhundreder, derom er hans Levnets-Beskrivelse af *Rimbert,* Discipelen, han elskede, et gyldigt Vidnesbyrd. For hvem der ikke kiender Bogen, maa dette vel klinge mistænkeligt, da, naar Man turde troe deres lovtalende Discipler, var ikke blot *Augustin* og *Winfred,* men hveranden Vinkel-Helgen nærved at være Apostlernes Overmænd; men naar Man |US7:52hos *Rimbert,* istedenfor de sædvanlige Lovtaler og Barnagtigheder, seer Billedet af en dybt bevæget, for sit Kald og Martyr-Kronen indtil Sværmeri begeistret Munk, og betænker, hvilket Indtryk han maa have gjort paa sin kiære Discipel, for at denne, ved en besynderlig Undtagelse, kunde opfatte og fremstille ham saaledes, da maae vi tilstaae, at Danmark havde samme Lykke med Stamfaderen til sit Præsteskab, som, efter Skjold-Sagnet, med ham til Konge-Slægten. Da nu *Rimberts* Vidnesbyrd tillige er gyldig Hjemmel for, at ikke blot blev der i *Ansgars* Dage bygt Kirker i *Slesvig* og *Ribe,* men i de *fyrretive* Aar, han rygtede sit store Ærende, var det ham, paa et lille Øieblik nær, aldeles uformeent at omvende alle dem, han kunde, saa maa Langdraget nødvendig have havt ganske egne Grunde, hvoriblandt det aabenbar var En, at Kongerne, i det Mindste til *Gorm* den *Gamles* og *Harald Blaatans* Dage, lod Troen og Guds-Dyrkelsen, som det sig altid burde, være en fri Sag. Det Samme var imidlertid, som vi veed, Tilfældet i *Engeland,* hvor *Døbelsen* dog kun medtog halv saa lang Tid, og desuden trak det i Danmark ikke blot langt ud, men Man hører efter *Ansgars* og *Rimberts* Dage slet intet til den *Danske Christendom,* før der stemmes op med Jammer-Klagen over *Gorm* den *Gamle,* først i det *Tiende* Aarhundrede, som gruelig forfulgde den, saa denne Kiends-Gierning ved et Folks *Daab,* der endnu i det *Nittende* Aarhundrede holder fastere paa *Daabs-Pag*|A:259*ten* end noget Andet, bliver først forklarlig, naar Man kiender Danskerne, og har opdaget, at hvor alle Mand gaaer i Kirke er det Meste immer Skin og Skygge.

Intet Folk har nemlig mindre Sands end det *Danske* for *"Skin og Skygge"* af Aandelighed, saa naar ikke Kong *Knud* og hans *Angel-Sachsiske* Præster havde taget dem alvorlig af Sagen, var *Mængden* her, især paa *Øerne,* vel aldrig blevet døbt, og hvem der desuden, som de *Danske* i Almindelighed, er lidt dorske af Natur og skal have alt Aandeligt igiennem *Hjertet,* maatte nødvendig, hvor dybt end Evangeliet rørde dem, blive sene til øiensynlig at rette sig derefter, ja, vidste vel ikke selv ret, om de troede, før Troen blev forfulgt. Endelig maatte hos et saa *kvindeligt* Folk baade den gamle Vane være næsten uovervindelig, og Evangeliets Trøst en Tidlang synes ret godt forenelig med en Slump Afguderi, saa det undrer os hverken at læse hos *Wittekind,* |US7:53at i *Harald Blaatans* Dage lod Man nok i Danmark *Christus* giælde for Gud, men meende dog, de

gamle Guder var de stærkeste[277], eller hos *Saxo,* at endnu paa *Sven Tveskiægs* gamle Dage, da han omvendte sig og vilde overtale *Sællandsfarene* til det Samme, vilde de dog ikke give Slip paa Fædrene-Troen, førend Hof-Præsten med *Jern-Byrd* beviste Christendommens Ægthed[278].

Hvad nu Forholdet til *Sachserne* angaaer, da er Krigene med dem En af de Strænge, der idelig slaaes paa i vore Old-Sagn, og Tve-Kampen, *Uffe* hin Spage bestod paa *Eider-Holmen* med Sachse-Kongens Søn og hans Stal-Broder, er En af Perlerne i dem. *Henrik Fugle-Fænger* er ogsaa aabenbar meent med *Keiseren, Sven* Aa|A:260gesøn fortæller, fik Lyst til *Gorm* den *Gamles* deilige Dronning *Thyre Dannebod,* men blev kiønt narret, da *Thyre* holdt ham op med Snak, til hun fik *Danne-Virke* (Dannis-Volden) færdig, og lod ham saa staae for den med en lang Næse[279], og bliver Man end heraf ikke klogere paa *Henriks* Tog, saa seer Man dog, de Danske fandt dem selv for svage til at gaae Sachserne paa Klingen, og mindes om, hvor "Danmark, deiligst Vang og Vænge, lukt med Bølgen blaa", har altid havt sit ømme Sted, det taalde ikke godt at røres paa. *Danne-Virke,* som de saakaldte *Einars Aarbøger* lade reise sig i *Karl* den *Stores* Tid, er derfor vist endnu ældre, men paa saadanne Giærder brydes immer Gab, der trænge til at lukkes, saa Dronning *Thyre* kan dertil godt have havt al sin Snildhed nødig.

Da nu *Thyre Dannebod,* efter alle Sagn, var en Christen Frue, der havde sin Nød med sin Hosbond, den gamle Hedning, ja, giøres af *Islænderne,* for Kortheds Skyld, til Daatter af den *Harald Klak,* der for et hundrede Aar siden blev døbt i Maints, saa er det ganske rimeligt, som *Wittekind* og *Ditmer* sige, at Gorms og hendes Søn *Harald Blaatan* vaklede mellem Hedenskab og Christendom, og da vaklende Folk staae aldrig fast, er Keiser *Ottos* Seier over ham aldeles i sin Orden. *Adam* af *Bremen,* som i det *Ellevte* Aarhundrede skrev *Nordens Kirke-Historie* og fik Endeel at vide af *Knud* den *Stores* Syster-Søn, Kong *Sven Æstridsøn* i Danmark, |US7:54er her vor bedste Hjemmel og han fortæller, at da Ærke-Biskop *Unne* af *Bremen,* den Første der traadte i sine Formænd *Ansgars* og *Rimberts* priselige Fod-Spor, kom til Kong *Gorm,* fandt han vel den gamle Knast ubøielig, men fandt derimod aabne Øren hos Sønnen *Harald,* der vel ikke selv lod sig døbe, men hjalp dog |A:261gierne med til Christendommens Udbredelse. *Unne,* siger *Adam* videre, døde paa den Reise, ovre i Sverrig, samme Aar som *Henrik* Fugle-Fænger (936); og *tolv* Aar derefter var det, Keiser *Otto* hærgede *Jylland* lige op til *Otte-Sund* ved Limfjorden og sloges paa Hjemveien med Kong *Harald,* som maatte flygte til sine Skibe, og forligde sig derpaa i Mindelighed med Keiseren, ved hvilken Leilighed baade han og hans Søn blev døbt, og Sønnen blev kaldt op efter Keiseren, saa han kom til at hedde *Sven-Otto*[280].

Dette er ogsaa Alt hvad *Saxo* veed, og naar *Islænderne* udførlig

fortælle om Striden ved *Danne-Virke,* hvor *Hakon Jarl* fra Norge kæmpede drabelig med paa *Haralds* og *Olav Tryggesøn* paa Keiserens Side, da maae de have sammenblandet dette Tog med et langt Senere under *Otto* den *Anden,* hvem Kong *Harald* ogsaa overlevede, thi han regjerede, efter *Adams* Regning, fulde *halvtredsindstyve* Aar[281].

At der i denne Tid (omtrent 936–86) maa i Danmark og hele Norden være foregaaet mange mærkelige Ting, tillade de *Islandske* Sagaer os saameget mindre at tvivle om, som *Adam* af *Bremen* selv peger paa, at *Harald* baade virkede til Christendommens Udbredelse i alle tre Nordiske Riger, udvidede sit Herredømme i *Norge* og *England,* og gav saavel de *Danske* som *Friserne* Love, der endnu gjaldt i *Sven Æstridsøns* Tid[282]. Om den Rolle, Jubel-Kongen spillede under Nordens Omskabelse, er derimod Adam langt fra at stemme med Islænderne; thi han giør en Helt og en Helgen af ham, medens han i deres Øine var baade en Usling og et Afskum; men da de selv fortælle os, der for en |A:262af hans Fogeders Udyd mod en strandet *Islands-Farer,* blev paa offenlig Foranstaltning gjort en lang *Nid-Vise* om ham paa Øen, med en Næse for hvert Næs, og de *Islandske* Old-Sagn gierne er gjort *efter Viserne,* er deres Stemme langt fra at være |US7:55upartisk[283]. Hvor mandelig og hvor christelig *Harald* var, maae vi da lade staae ved sit Værd, og holde os til, hvad Alle er enige om, at han var en Nordisk Over-Konge i sin Tid og omkom tilsidst i en unaturlig Krig med sin egen Søn, *Sven Tveskiæg,* der stod i Spidsen for *Hedningerne.*

Ved denne Leilighed nævne ogsaa baade *Adam* og *Islænderne Jomne* eller *Jomsborg,* og uden at kunne indlade os i de lærde Tvistigheder om Sammes egenlige Navn og rette Leie, maae vi dog skiænke Efterretningen om dette mærkelige Sted paa Øster-Søens Slave-Kyst et Øiebliks Opmærksomhed. *Adam* er ogsaa her vor ældste Hjemmels-Mand og maa derfor høres først, skiøndt Man nok seer, han havde ikke selv været i *Julin* eller *Jomne* ved *Oderens* Udløb (hvor nu *Stettin* er Stor-Staden), men kalder hvad han havde hørt derom fast utroelige Ting. Det skal, siger han, være den største By i hele *Europa,* og det er *Stapel-Staden* for den *Nordiske* Handel, hvor Man har Alt, hvad Ens Hjerte kan ønske. Det er heller ikke blot *Slaver,* der boe, men ogsaa andre Folk, baade *Græker* og *Barbarer,* og selv *Sachser* kan godt vinde Borgerskab, men maae da tie med, de ere *Christne,* thi *Hedenskabet* hersker udelukkende[284]. Ikke desmindre hedder det siden, at da *Harald* paa sine gamle Dage blev bekriget af sin egen Søn, *Sven,* i Spidsen af de *Danske Hedninger,* og tabde Slaget, tyede han til *Jomne,*|A:263hvis hedenske Indbyggere, imod Forventning, husede og hælede ham, til han nogle Dage derefter døde af sine Saar[285].

Sammenligne vi nu hermed hvad Saxo har om *Julin,* da see vi strax, det er samme Stad, men høre, at *Harald* tæt derved skal have

bygt en fast Borg, som blev til en frygtelig Røver-Rede, og det er da igien aabenbar det i de *Islandske* Sagaer saa berømte *Jomsborg,* stiftet, Somme sige af Kong Harald, og Somme af hans Avinds-Mand, *Sven Tveskiægs* Foster-Fader: Fynboen *Palnatoke*[286]. Om der nu virkelig reiste sig et saadant Nordisk Viking-Sæde lige ved Siden ad den Slaviske Stor-Stad, eller om det var i den, de *Hedenske* Høvdinger fra *Danmark* med deres Huskarle tog Borgerskab paa deres gamle Hand-Værk, og spillede til en Tid Mester i Staden, det lader sig |US7:56neppe afgiøre; men i begge Tilfælde blev der et Borge-Leie for Nordens berømteste Vikinger, hvoriblandt Islænderne, foruden *Palnatoke,* udmærke hans Sønne-Søn, *Vogn* Aagesen, *Vesets* Sønner: *Bue* Digre (Tykkert) og *Sigurd* Kappe (Kæmpe) fra *Bornholm,* og *Strut-Haralds* Sønner: *Høie-Thorkild* og *Sigvald* fra *Skaane*[287].

At nu Disse, *Hedninger* alle, har, som *Islænderne* fortælle, været paa *Svens* Side, er høist rimeligt, især da *Saxo,* som ellers heri følger Adam, er enig med Islænderne om, at det var *Palnatoke* (Toke Skytte) der gav Kong *Harald* Bane-Saar.

Hvad der for Resten gjorde *Jomsvikingerne* mest berømte i *Norden,* men tillige svækkede deres Magt og opløste for en stor Deel det frygtelige Broderskab, var Toget til |**A:264**Norge, som endtes med det store Sø-Slag i *Hjøring-Vaag* eller *Sule-Fjorden,* saaledes kaldt af de glimrende Klippe-Tinder, som muelig kan være de *Herkules-Støtter* i Norden, Tacitus hørde tale om[288]. Her maae vi imidlertid kaste et Blik paa *Norges* Fortid, der vel indtil *Gorm* den *Gamles* Dage er temmelig mørk, men lysner saa med Eet, til der fra *Island* af kastes Lys paa hele *Norden*.

Ikke blot *Dovre* med alle dets Grander, men en egen Lyst hos Folket, synes fra Arilds-Tid at have deelt *Norge* i ligesaa mange Smaa-Riger, som der var Dale, og Striden maa vel især have giældt Bamsen og Bølgerne, siden *Islænderne* vidste langt mindre at fortælle om de gamle Drotter i deres Fædrene-Land end i *Danmark* og *Sverrig*. Snorre begynder saaledes med *Upsals* Drotter, bekiendte under Stam-Navnet *Ynglinger* og *Skilfinger,* og lader en Green af dem sætte sig fast omkring Opslo eller *Folle-Fjorden,* uden at giøre synderlig Opsigt, før To af dem, *Halvdan Svarte* og hans Søn *Harald Haarfager,* opkaste sig til Norges Herrer. Med Tids-Regningen seer det vel her lidt broget ud, som ved "Tidens Fødsel" under alle Himmel-Egne, men da baade *Angel-Sachser* og *Islændere* er enige om, at *Harald* var samtidig med Kong *Ædelsteen,* og det var *Gorm* den *Gamle,* der blev ham foreholdt som Exempel paa en rigtig Stol-Konge, maa hans Regierings-Tid nødvendig falde i det *Tiende* Aarhundrede[289].

Halvdan Svarte havde kun stræbt at udbrede sig *søndenfjelds,* |US7:57men *Harald Haarfager* gik over *Dovre,* bemægtigede sig baade *Trøndelagen* og *Nummedalen,* og anskaffede sig derpaa en

Flaade, hvormed han undertvang *Nord-Mør, Sønd-Mør* og *Romsdal,* |A:265med hele Vester-Landet. Til dette Stor-Værk blev han opægget af *Gyde,* Kongens Daatter paa *Hordeland,* som han beilede til, men fik det Svar, at hun blev aldrig hans, med mindre han først raadte ligesaa frit over *Norge* som *Gorm* over *Danmark* og *Erik* over *Sverrig;* thi da gjorde han det hellige Løfte, at før vilde han heller hverken bruge Kniv eller Kam til sit Haar, hvorover han vel en Stund kom til at hedde *Harald Uglehoved,* men fik, da Løftet var løst og Lokkerne redt, tilstrækkelig Bod derfor i Norges Krone og Kiendings-Navnet *"Haarfager"*[290].

I ti Aar, siger *Snorre,* varede den Herrefærd, og hvad der gjorde Udslaget var den varme Dag i *Bukke-Fjorden,* hvor tre Konger, foruden Bærsærken *Thore* Langhage og Bue-Skytterne fra *Tellemarken: Roald* Surmule og *Hadd* Haardenhud, gjorde deres Bedste, men kom dog Alle tilkort[291].

Det var imidlertid langt fra at alle *Nordmænd* havde Sind til at bøie sig under *Haralds* Jern-Spir, som ikke nøiedes med Æren, men vilde være den eneste *Odels-Mand* i hele Riget, og at begrave sig selv levende, som Kong *Herlov* i *Nummedalen,* dertil havde vel neppe engang den Tylvt, der fulgde ham ind i Jette-Stuen, synderlig Lyst[292]. De vandrede da ud, eller rettere, de stak i Søen og drev for Vind og Vove, og ved denne Leilighed, sige *Islænderne,* det var, at baade *deres Land* og *Færøerne* bebyggedes, medens Havet kom til at vrimle af Vikinger, blandt hvilke *Gange-Rolf,* som vandt *Normandiet,* bar *Prisen*[293].

Hvorledes det nu egenlig hængde sammen med *Haarfager* og *Ædelsteen,* er ikke godt at blive klog paa, da *Wil*|A:266*helm* af *Malmesbury* blot fortæller, at Kong *Harald* i *Norge* forærede Kong *Ædelsteen* et prægtigt Skib med Gylden-Stavn og Purpur-Seil, ved hvilken Leilighed hans Sendebud, *Helgrim* og *Offred,* som traf *Ædelsteen* i *York,* fik deres Reise rigelig betalt, medens *Snorro* derimod har en ganske anden Historie om et Sværd med Guld-Hjalte, som *Ædelsteen* sendte *Harald,* for paa en snild Maade at giøre ham til sin |US7:58Lehns-Mand, og om hvordan *Harald* hævnede sig, ved at sende *Ædelsteen* sin *Frille-Søn* Hakon at opfostre[294]. Uagtet nemlig det sidste Gesandtskab, hvis Hoved-Mand, *Høg Habrok,* har Navn tilfælles med En af *Eddas* Fugle, aldrig historisk kan staae Nogen i Veien, saa er dog den lille *Hakons* Opfostring hos Kong *Ædelsteen,* hvis Navn han siden med Æren bar paa *Norges* Throne, en Kiends-Gierning, Man ingen anden Oplysning har om. Rimeligviis har imidlertid, som *Saxo* melder, *Harald* paa sit Tog i Vester-Leden stødt sammen med *Ædelsteen,* men fundet sig i Billighed, og *Ædelsteen* har med Fornøielse paataget sig at være Foster-Fader til en Konge-Søn, der maaskee engang kunde *christne Norge* og dæmpe Viking-Stormen fra den Kant[295].

Dog, hvad der end har bevæget Kong *Ædelsteen* til at tage sig af den lille Nordmands Opdragelse, saa gjorde han det saa godt, at han, selv i *Saxos* Øine, som dog ingenlunde var ham huld, havde Ære deraf, og en Drot som *Hakon Adelsteen* i *Norge,* der, ligesom *Balder,* var nær ved at grædes op af Graven, er til alle Tider saa stor en Sjeldenhed, at han maatte vække vor Opmærksomhed, om han end ikke, ved at føre *Christendom* og *Angel-Sachsisk* Dannelse med sig til *Norge,* havde uberegne|A:267lige Fortjenester af sit Fædrene-Land, af hele Norden og, videnskabelig talt, af hele den ny Verden. Vel læse vi ikke et Ord derom, at han gjorde Nogen bekiendt med Angel-Sachsiske Sæder og Sange, men det følger af sig selv, og vel syndes hans Bestræbelser for Christendommens Udbredelse ganske at strande paa *Trøndernes* Trods, men deels var *Trøndelagen,* om end Sædet for "Landsens Størke", dog ikke hele Norge, og deels spørge vi i Henseende til Tro og Aands-Udvikling aldrig om, hvad der siges og synes for Øieblikket, men hvad der i Tidens Løb virkelig viser sig. Naar vi derfor see, at *Hakons* Drape ligner langt mere *"Ædelsteens"* end *"Haarfagers",* og see *Islænderne* arve *Pennen* efter *Angel-Sachserne,* da maae vi nødvendig tænke paa *"Ædelsteens-Fostre",* og naar vi see at *Christendommen* fra Kong *Hakons* Dage udbreder sig i Norge og seirer, før Aarhundredet er omme, da er det os klart, han udrettede alt det |US7:59for den, som en Konge maa og *virkelig* kan, da det kun er herskesyge *Paver* og *Præster,* der har indbildt os, at Christendommen først er indført i et Land, naar Ingen tør mukke mod deres Buller og Prækener. Kun disse blinde Veiledere, og de dem følge, korse sig ved at høre *Asbjørn* fra *Melhus* tale paa *Froste-Thing* og fortælle Kongen reent ud, at Fædrene-Troen, som baade giennem *Brænd-Old* og *Høi-Old* har staaet sin Prøve i *"Norge, Kæmpers Fødeland",* vil Trønderne ogsaa nu have Lov til at beholde, og vil Kongen pine dem fra den, da, hvor høit de end har elsket ham, som faldet ned fra Himmelen til deres Held, vil de lade ham fare og tage sig en anden Høvding[296]. Vi derimod finde det baade billig tænkt og godt sagt, skiøndt det var intet Under, at *Hakon* i sin Tid gjorde sig Samvittighed over at throne et Øieblik længer mellem Hedninger, end han havde *Haab* om at |A:268*christne* dem, og vi laste kun Bøndernes Vildskab og Kongens Svaghed, naar *de* brænde Kirker og *han* gaber over Hanken paa deres Offer-Kiedel[297].

I sine sidste Aar maatte Hakon idelig ligge til Feldts med sin Broder *Erik Blodøxes* Sønner, som, tilligemed deres Moder *Gunnild,* den Hex, havde fundet Tilflugt og Understøttelse hos *Harald Blaatan* i *Danmark,* og havde omsider den Glæde vel ei at overvinde men dog at overleve *Hakon* den *Gode*. Det var ved *Fidje* paa *Stor-Øen* (under Hordeland), *Hakon* sidste Gang kæmpede og seirede, men ramdes efter Slaget af en, som det syndes, forhexet eller vildfarende Pil, som gav ham Bane-Saar[298]. At denne Pil og

dette Slag har ogsaa giort Opsigt i *Danmark,* seer Man hos *Saxo,* og hvordan de *Norske Hedninger* med stor Æres-Bevisning jordede den *Christne* Konge og viste ham til *Valhal,* fortæller ikke blot *Snorro,* men beseigler det, ved at anføre Lig-Sangen, Kongens egen Syster-Søn, *Eivind* Skaldaspilder, gjorde over ham, det med Rette berømte *Hakons-Maal,* hvori *Brage* slaaer Harpen for *Ædelsteens-Fostre* og spaaer at ei paa denne Side *Ragna-Roke* faaer Norge hans Mage[299].

Hakon den *Gode,* som gav alle Nordmænd deres Odel igien, og gjorde, efter kloge Mænds Raad, baade *Froste-Things* og *Gule-Things* Lov, sad paa Thronen i 26 Aar (omt. 937–63), og ved *Gunnilds-Sønnerne,* som hans Efter-Mænd, *Harald* |US7:60*Graafeld* og hans Brødre sædvanlig kaldtes, er her kun det at mærke, at de var *døbt* i *England,* men viiste kun deres *Christendom* ved, blandt andet Hær-Værk, ogsaa, naar de kunde slippe til, at brække Gude-Huse ned, og *Eivind* Skalda-Spilder gav dem |**A:269**det Skudsmaal, at Guldet fra Kong *Hakons* Dage nedgravede de[300].

Efter dem kom derimod (omt. 975) en *Hakon,* berømt under Navn af *"Hlade-Jarlen"* og opkaldt efter *Hakon* Adelsteen, med hvem ogsaa *Trønderne* enstund forvexlede ham, endnu mere end *Adam* af *Bremen;* thi vel kaldte de ham ikke *Konge,* som *Adam* giør, men de løftede ham dog til Skyerne, som om han var *Hakon* den Gode op ad Dage, paa *Christendommen* nær, som Hlade-Jarlen vidste sig fri for, og dyrkede ivrig de gamle Guder, skiøndt han narrede dem med falske Guld-Ringe. Han nedstammede, siger *Adam,* fra Ingvar (Yngve) og de gamle *Jetter,* og *Islænderne* lægge til, at hans ypperste Gudinde, til hvem han endog skal have offret en Søn for Seieren i *Sule-Fjorden,* var Jette-Fruen *Thorgerd Hølgabrud*[301]. Hans Fader, *Sigurd* Jarl i *Trøndelagen,* havde været *Hakon* Adelsteens Høire-Haand, om end ikke fuldtro Ven, og var blevet indebrændt af *Gunnilds-Sønnerne,* hvorpaa *Hakon* flygtede til *Danmark* og kom ved *Harald Blaatans* Hjelp ei blot i Besiddelse af sit Jarldømme men fik hele *Vester-Landet* til Lehn af Kong *Harald* og snød ham for Skatten[302]. Derfor, siger Saxo, sendte *Harald* ham *Jomsvikingerne* paa Halsen; men *Islænderne* paastaae, det var ved Arve-Øllet efter Kong *Harald,* da ***Sven*** *Tveskiæg* ved Brage-Bægeret gjorde det Løfte at indtage *England, Jomsvikingerne* lovede at fare til *Norge* og knække Halsen|**A:270**paa *Hakon* Jarl[303]. Det faaer nu være det Samme, hvem af dem der vidste det bedst, thi derom *er* de paa begge Sider enige, at Toget gik for sig og at *Jomsvikingerne* tabde, især fordi *Hakons* usynlige Hjelpere reiste en *Hagel-Byge* midt under Slaget, der baade skar og skræmmede. *Strut-Haralds* Sønner flygtede, sige Islænderne, men |US7:61*Bue* faldt med stor Ære, og *Vogn* Aagesøn, der fangedes levende, fik, mod Hakon Jarls Villie, Liv og Fred af hans Søn, *Erik*.

Denne Seier i *Sule-Fjorden* gjorde imidlertid *Hlade-Jarlen* saa

opblæst, at han Ingen ændsede, men gav alle sine Lyster Tøilen, og blev da snart ligesaa forhadt i *Trøndelagen,* som han nys var forgudet, og just som Bønderne reiste sig imod ham (omt. 995), kom en Ætmand af *Haarfager,* Norges Helt, *Olav Tryggesen,* hjem fra *Vikings-Tog,* blev paa Timen hyldet af *Trønderne* og satte en Priis paa Jarlens Hoved, som hans egen Træl, Karker, ved at stjæle Livet af ham, stræbde at vinde, men fik til Belønning et stakket Halsbeen[304].

Om denne *Olav Tryggesen,* som grundede Trøndelagens Hoved-Stad ved *Nidros* (Nid-Elvens Munding), hvor end *Throndhjem* staaer, taler baade *Adam* af Bremen og, efter ham, *Saxo,* lidt forvirret, som om hans *Christendom* var meget tvivlsom og Spaamænd og Tegns Udlæggere i alt Fald hans bestandige Raadgivere. *Adam* havde imidlertid dog hørt, at *Olav* skulde være døbt i *England,* og det er da sikkert den *"Unlaf",* eller *"Anlaf",* der, efter Saxe-Krøniken, slog *Byrthnot* Jarl ved *Maldon,* men |A:271lod sig derpaa døbe og havde Kong *Ædelred* selv til Gudfar[305].

Udsættelsen paa Olav Tryggesens *Christendom* er heller ikke nær saa ubillig, som den ved første Øiekast kan synes, thi naar Man har læst hans *Islandske* Lovtaleres Beretning om hans *Tyrkiske* Maneer at forkynde *Evangelium* paa, da kan Man virkelig ikke skiønne rettere, end at hans *Christendom* maa have forholdt sig til *Hakon* den Godes, omtrent som *Ædelreds* til *Ædelsteens*. Vist nok kan det tjene til *hans* Undskyldning, at han heller ikke var opfostret af Kong *Ædelsteen* men kun opklædt af Kong *Ædelred,* og at hans Hof-Biskop *Sigurd,* der immer fulgde med ham, sagtens har billiget hans korte Proces med dem der vragede *Daaben,* men derfor bliver det dog hverken klogere eller christeligere "med Ild og Sværd" at arbeide paa sit Folks Lyksalighed. Nordmændene |US7:62lyttede i Øvrigt langt mere opmærksom til *Olav Tryggesens* end til *Hakon* den *Godes* Thing-Lysninger om Daab og Christendom, tildeels vistnok, fordi *Olav* begyndte *søndenfjelds* i *Vigen,* hvor *Harald Blaatan* havde banet Veien[306], men dog vel især fordi *Olav* var en *Helt* efter *Trøndernes* Hjerte og fik *Horde-Kaares* Kæmpe-Slægt paa sin og Daabens Side, ved at gifte sin Syster med dens Hoved-Mand *Erling Skjalgsen* paa *Sole* (ved Stavanger), Norges mageløse *Herremand* (Herse), der i Folke-Munde, ikke uden Føie, kom til at hedde *Lille-Kongen* paa *Jedderen*[307].

Sandt er det ogsaa, at naar Man læser *Olav Tryggesens* Saga, med det aabne Øie, uden hvilket alle Bog-|A:272Staver kun er Krage-Tæer, og med den Efter-Tanke, der er Vilkaaret for al virkelig Oplysning, da seer Man *Olav* i de fem Konge-Aar, der var ham knapt tilmaalte, arbeide saa glimrende og utrættelig paa det Kæmpe-Værk, at christne og kalfatre Norge, at om han end baade forgreb og forløftede sig, maae vi dog prise hans Agt, beundre hans Kræfter og give *Trønderne* Ret i, at skal Man tages med Trumf i

Hjertets Anliggender, da maa det ogsaa kun være af saa aandrig, forvoven, aabenhjertig, og dagligdags saa jævn og mild og elskelig en Kæmpe-Drot, som *Olav* den *Store!*

Efter Sagaerne var *Olav,* da han kom hjem til Norge, endnu ikke fyldt sine *tredive* Aar, men dog allerede Enkemand baade efter en *Vendisk* Prindsesse og en *Engelsk* Grevinde, hvad nok kunde hændes en Sø-Hane; men nu fik han Lyst til den *Svenske* Enke-Dronning, *Sigrid* Stor-Raade, navnkundig over hele Norden for sin Deilighed og sine Tryllerier, men ogsaa for Stolthed og Grumhed. Hun havde nylig indebrændt et Par Nisse-Konger, der vovede at beile til hende, og skiøndt hun var langt fra at sætte Helten, der nu var Norges Stol-Konge, i Klasse med dem, taalde hun dog selv af ham ei mindste Overmod, end sige da, fordi hun ikke vilde lade sig døbe, at skiældes ud af ham baade for en "hedensk Tæve" og for *"gammelagtig"*[308]. Det er derfor naturligt, at hun, som kort efter blev gift med *Sven Tveskiæg,* har gjort sit Bedste for at bringe baade *Kong Sven* og sin Søn Kong *Olav* Svensker i Harnisk mod Tølperen deroppe "paa det høie Fjeld"[309], men dertil hørde |US7:63vel heller ikke mange Overtalelser, da den Norske Vovehals ikke blot gjorde Ende paa Naboernes Indflydelse deroppe, men kunde let blive dem selv farlig, og havde desuden gjort Kong *Sven*|A:273 den Tort, imod hans Villie, at gifte sig med hans Syster *Thyre*. Vel skriver *Saxo,* at *Sven* narrede ham tilgavns, ved først paa anden Haand at tilbyde ham *Thyre,* hvorover han lod *Sigrid* fare, og saa at snoe sig fra det; men har *Sven* begyndt paa at spille *Olav* den Streg, da blev han aabenbar selv narret, thi der er ingen Tvivl om, at *Thyre* jo fik *Olav,* om hun end først maatte løbe fra den gamle *Slave-Høvding, Sven* skal have kobblet hende til[310]. Naar det nu videre hedder i Sagaen, at *Thyre* desuagtet gjorde Krav paa sin *Vendiske* Morgen-Gave og plagede Kong *Olav* saa længe for at skaffe sig den, til han gjorde Reisen, som kostede ham Kronen, da klinger det vel høist urimeligt; men nogen Deel maa *Thyre* dog sikkert have havt deri, siden *Adam* af *Bremen* udtrykkelig siger: det var denne "stolte Danske Dame", der opæggede ham[311].

Efter *Islænderne* skal nu *Olav Tryggesen,* paa sin Hjem-Reise fra *Venden,* være blevet forraadt af Strut-Haralds Søn, *Sigvald* Jarl i *Jomsborg,* og, efterat *Erling* Skjalgsen og mange Andre af hans Venner var seilet forud, blevet overrumplet ved *Svolder,* af den *Danske* og *Svenske* Flaade, i Forening med en lille *Norsk* under *Hakon* Hlade-Jarls Søn *Erik,* som var landflygtig og ei bange for at drages om Reeb med den Stærke[312]. I Hoved-Sagen har vi heller Intet derimod at indvende, men hvad *Stedet* angaaer, som *Islænderne* desuden kun dunkelt betegne, maae vi nødvendig holde os til *Adam,* som, sikkert efter *Sven* Æstridsens egen Mund,|A:274udtrykkelig vidner, at det berømte Sø-Slag stod i *Øre-Sund,* ei langt fra *Helsingborg*[313].

Dette *Svolder-Slag,* endnu meer berømt i *Norden* end det i *Hjøring-Vaag,* saa det har kun *Braavalla-Slaget* over sig, stod omtrent Aar 1000, og er udførlig beskrevet i Sagaen, især efter *Olavs-Drapen* af *Halfred* Vanraad-Skjald, som selv var med, og uagtet der i slige Draper, baade for Rimets og Rundingens Skyld, let løbe Ord med, der ei maa tages lige efter Bog-Staven, saa er dog Beskrivelsen ei mindre jævn |US7:64og rimelig end den er deilig, og hvad vi snarest kunde fristes til at tvivle om, stadfæstes heel uventet af *Adam* og *Saxo*.

Saaledes fortæller *Saxo* os, at Kong *Olav* havde en mesterlig Bue-Skytte, hvis Pile susede saaledes om *Svens* Øren, at han saae ingen Redning, med mindre der kunde gaae Last paa den forbistrede Bue, og da nu endelig En af hans Skytter slumpede til at skyde Strængen over, gav det saadant et Knald, at *Olav* spurgde høit, hvad der brast, og fik det stolte Svar: *Norges Rige af din Haand*[314]. Naar vi nu høre af *Islænderne,* at samme Bue-Skytte var den berømte *Trønder: Einer* Thambeskælver, som knap kunde komme med paa *Lang-Ormen,* fordi han var kun atten Aar, men spillede siden en stor Rolle i Riget, og at Kong *Olav* svarede: for Riget raader Gud og ei din Bue, da er det en Oplysning, vi maatte vente og aldrig kan vrage[315]. At *Olav,* da han ei længer kunde værge sig paa *Lang-Ormen,* det berømte Orlogs-Skib, bygt efter hans Hoved og under hans Øine ved Nidros, sprang overbord for ei at fanges levende, det sander baade *Adam* og *Saxo,* og den Første lægger til, at hans Dronning "den **|A:275** stolte Danske Dame" ynkelig men velforskyldt satte Livet til ved Sult[316].

Hermed stemme *Islænderne* fuldelig overeens og anføre de nærmere Omstændigheder, hvoriblandt den høist mærkværdige, at da *Olav* var borte, spurgde *Thyre* Biskop *Sigurd:* hvor *lidt* hun vel turde nyde om Dagen, for ei at være Selv-Morderske, og rettende sig efter hans Svar, døde hun af Sorg og Sult den *niende* Dag[317]. Var hun stolt i sine Dage, maae vi vel sige, da var hun ogsaa høi i sin Død, og for saadant et Hjerte kan Man godt forstaae, en Helt som *Olav* med Fornøielse, saa tit det skulde være, vilde vove sit Liv. Da Man aldrig fandt Kong *Olavs* Lig, formodede naturligviis hans gode Venner, han var vidunderlig blevet reddet, og kom kanskee igien, før Man vidste det, men skiøndt Somme syndes, de havde seet et Glimt af ham inde i *Jødeland,* er det dog vist, han kom aldrig meer paa *Norges Throne*[318]*,* og Tiden vil nu snart vise, om hin i Middel-Alderen sædvanlige Venten paa bradt forsvundne Heltes Atterkomst i en ny Skikkelse, dog havde Noget at betyde.

|US7:65Seier-Herrererne deelde Byttet, dog saaledes, at *Erik Jarl,* som var gift med den Danske Konges Daatter, og hans Broder *Sven,* som var gift med den Svenskes, fik hele Bestyrelsen, som de dog igien, for en Sikkerheds Skyld, deelde med *Einer*

Thambeskiælver, og gav ham deres Syster .

Saaledes stod Sagerne i Norden, da Sven Tveskiæg vendte sine Vaaben mod *England,* ei blot for at hærge og beskatte men for at indtage og besidde det, og det er endnu en |A:276Hemmelighed, hvordan det Stor-Værk faldt Kongen af *Danmark* ind, medens det er klart, at Udførelsen var ikke mindre et Lykke-Træf end Lemlæstelsen af *Einers* Bue.

Dog, før vi nærmere berøre det *Engelske* Æventyr, der i et halvt Aarhundrede berusede *Danskerne,* saa de drømde, de var et stort Folk, maae vi dog høre, hvad Man ellers veed om den *Sven Tveskiæg,* Lykkens Luner gav et ikke lidet, skiøndt tvetydigt Navn i Verdens-Historien.

At han blev døbt i sin Barndom og kaldt *Sven-Otto,* maae vi troe paa *Adams* Ord, men vi, som veed kun alt for godt, at *Christen-Tøiet* giør *Ingen* til *Christen,* lægge ei synderlig Vægt derpaa, og holde os til den Kiends-Gierning, at han i Spidsen for Hedningerne bar Avind-Skjold mod sin Fader, hvad selv en Hedning maatte skammet sig ved. Var der altsaa noget Ædelt hos ham, da laae det dybt begravet, som Guld i en Mødding, og det er Billedet, *Saxo* giver os af ham, saa, efter hans Sigende, blev *Sven* vel en meget christelig Mand, men først efterat have været to Gange i *Jomsvikingernes* Kløer, og i mange Aar fordrevet af den *Svenske* Konge, *Erik Seiersæl.* Da *Adam* af *Bremen* fortæller omtrent det Samme efter hans egen Daatter-Søns Mund, faaer vi vel lade det giælde, men maae dog bemærke, at *Saxo* er ene om den Fortælling, som giør *Sven* mest Ære, nemlig at da han *anden* Gang var fanget af *Jomsvikingerne,* løste *Danmarks Kvinder* ham ud med deres Guld-Smykker, og fik derfor bedre *Arve-Ret* end de før havde havt. Er *det* nemlig sandt, da borger *Danne-Kvinden* os for, at hvor vild *Sven Tveskiæg* end foer, havde han dog Hjerte i Livet, og naar kun saa var, ligner Offeret ganske den Moder, som har det gode Lov igiennem mange Aarhundreder, at hun med Glæde sætter Alt paa haabefulde Sønner!

|US7:66Naar vi nu vil giøre os en nogenlunde rigtig Forestilling |A:277om *Englands Erobring,* hvorom et klart Begreb er os nægtet, da maae vi allerførst huske, at derpaa havde Nordens Vikinger arbeidet hele *tohundrede* Aar, saa i alle Tilfælde høstede *Sven* og *Knud* hvad Andre havde saaet. Om det nu i det Hele var ligesaa med *Danskerne,* kan Man vel tvistes om, men da det er deres gamle Vane, og vi godt kan see, de, mellem Slagene paa *Braavals* Hede og i *Øre-Sund,* havde ondt nok ved at forsvare sig selv mod deres Naboer, maae vi dog finde det høist rimeligt. Hermed stemmer ogsaa Alt hvad vi veed om Viking-Heltene godt overeens, thi om de første *Danske* Folk der gjorde Land-Gang siger Sachse-Krøniken, det var *"Nordmænd"* fra *Heredaland,* hvori altsaa *"Hordeland"* stikker[320], og den *Halvdan,* under hvem Vikingerne gav dem til at

pløie og *saae,* altsaa holde ordenlig "Dug og Disk" i *Northumberland,* er sikkert den *Halvdan Ylfing,* om hvem *Islænderne* fortælle, at han fældte Kong *Ælle* og indtog Northumberland, men *"Ylfingerne"* er Norges Helte-Slægt[321]. Vel er det sædvanligst hos *Islænderne* at lade *Lodbrogs-Sønnerne* baade fælde Kong *Ælle,* der smed deres Fader i Orme-Gaarden, og sætte sig ned i *Jørvik* (York), men ogsaa derved ledes Tanken *fra Danmark* til de andre Nordiske Riger, hvor *Lodbrog* og hans Sønner, efter alle Sagn, havde *hjemme*. Gaae vi nu videre, da komme vi til Norges berømte Viking-Tid i *Haarfagers* og hans Sønners Dage, til hvis Orden netop Kryds-Togene i Vester-Havet (Vester-Viking) hørde; i Visen om *Brunborough-Slaget* høre vi, at den *"Norske* Konge" var ogsaa blandt de Flygtende, *Haarfagers* mærkelige Berørelse med Kong *Ædelsteen* har vi seet, og *Is*|A:278*lænderne* fortælle eenstemmig, at da *Erik Blodøxe* maatte rømme Norge for *Hakon* Ædelsteens-Fostre, gav *Ædelsteen* ham *Northumberland* til Lehn, hvad vel neppe bogstavelig er sandt, men stadfæstes dog i Hoved-Sagen ved Sachse-Krønikens Vidnesbyrd om *"Erik Haraldsøns"* Herredom i Northumberland[322].

Hermed vil vi imidlertid ingenlunde frakiende især *Jyder, Skaaninger* og *Bornholmere,* Æren eller Skylden for ogsaa paa |US7:67Englands Kyster at have gjort deres Bedste, men blot, saavidt mueligt, oplyse Sagen og yttre den Formening, at det først er *efter* Jomsborgs Stiftelse, at *Danskerne* kom til at føre an i Vester-Viking. At *Palnatoke* har taget sin gode Deel deri, maae vi deraf slutte, at han havde et *Jarldom* i *Bretland,* som han flittig besøgde og om vi da end ikke fandt *Strut-Haralds* Søn, *Thorkild,* nævnet som det store Hjul ved *Englands* Erobring, kunde vi dog neppe tvivle om at *"Joms-Vikingerne"* jo spillede Hoved-Rollen paa *Danske* Vikings-Tog i *Sven Tveskiægs* Dage. Vel gav *Thorkild* sig to Gange i *Ædelreds* Tjeneste, men hvad enten det var efter Aftale med *Sven* og *Knud* eller ikke, saa maatte *Ædelred* betale *Legen*[323], og ved denne Leilighed maae vi lægge Mærke til, at ikke blot *Ædelred* havde for Skik at leie sig en Liv-Vagt blandt Landets Fiender, men at dette visse Tegn paa faldefærdige Throner allerede strax efter *Ædelsteens* Dage var kommet til Syne. Vi læse nemlig om *Ædelsteens* Broder-Søn *Edgar,* hvem Sachse-Krøniken i Øvrigt løfter til Skyerne, at han gjorde en stor Synd med det, han trak fremmede Ulykkes-Fugle ind og lod Hedning-|A:279Skikke rodfæstes i Landet[324]. Heri *kunde* imidlertid *Edgar* været ligesaa uskyldig som *Ædelred* i den Uskik at kiøbe Fienden fra sig med Penge; thi af to onde Ting maa Man vælge det Mindste, om det end er meer end stort nok, og desuden betragtede Kongerne i *Vest-Sex* bestandig det øvrige England, som en Erobring, de havde gjort, hvoraf Man vel maatte see til at beholde det Meste mueligt, men kunde dog ogsaa miste en heel Deel og dog være meget baade rigere og mægtigere end Stam-Fædrene

Kerdik og *Kynrik.* Naar derimod *Edgar,* som Sachse-Krøniken lægger til, virkelig elskede "den fremmede Udyd", da var han ligesaalidt at undskylde, som *Ædelred* var at beklage, naar det er sandt, at han kom paa Thronen ved et Snig-Mord og var saa dorsk, som *Wilhelm* af Malmesbury siger, at naar han ikke sov, sad han dog kun overende i Sengen og støttede sig paa Albuen[325].

|US7:68Dog, før vi følge *Sven* og *Knud* til *London,* maae vi omtale den *Arve-Ret,* de, ligesaavel efter en *Engelsk* Skribents, som efter *Saxos* Vidnesbyrd, paastod at have til Riget. *Saxo* gaaer hermed ikke længer tilbage end til *Thyre Dannebod,* som han siger var en *Engelsk* Prindsesse, Syster til Kong *Ædelsteen,* der anmassede sig Thronen, skiøndt Faderen havde tilkeiset *Thyres* Sønner den; og hvor, urimeligt end dette klinger, turde der dog ligge noget Sandt til Grund; thi, uden engang at regne de Rygter, vi hos *Wilhelm* see, der gik om *Ædelsteens* dunkle Herkomst, er det mærkeligt, at den *Normanniske* Kong *Gudrun* i *Ost-Angeln* havde *"Ædelsteen"* til *Døbe-Navn*[326], og kunde da i Sagnet lettelig forvexles med sin berømte Navner. *Adam* af Bremen melder |**A:280**i alt Fald, at paa denne Tid begyndte det Danske Herredømme i *England* med en *Gundred* (ventelig Gudrun) som fulgde paa *Halvdan* (Ylfing), og at siden sendte *Harald Blaatan* En af sine Sønner did, som efter at have regieret en Stund, satte Livet til[327]. Lægge vi alt dette sammen med hvad Engelænderne selv fortælle, at *Sven* og Knud paastode Riget, som Ætmænd af den Danske Kong *Havelok* i *Lincoln*[328], da maae vi formode, at *Ost*-Angeln alt en Tidlang har været anseet for *Danskernes* Deel af Byttet, og at *Sven,* uden høiere Tanker fra Først af, kun da Lykken over al Forventning føiede, fik Mod paa det Hele.

Sagnet om *Havelok* Konge-Søn, der blev Kokke-Dreng hos Kongen i *Lincoln,* men fik saa Prindsesse *Guldborg,* Rigets rette Arving, og blev omsider Konge baade i *Danmark* og *England,* har Man først nyelig igien lært ret at kiende af en heel *Rim-Krønike,* der i Middel-Alderen blev gjort derom, men her vedkommer det os ikke videre, uden forsaavidt det er høist mærkeligt, at Skjaldene derovre immer har havt et godt Øie til *Danmark,* om end han, der gjorde *Prinds Hamlet* udødelig, med det Samme satte en Klik paa os, vi, selv naar det er i *Sverrig,* Man laster Noget, maae høre ilde for i *Danmark*[329]. Havde vi imidlertid blot Magen |US7:69til *"William",* da kunde han slippe nemt til at hævne Skade, ved snildt at benytte den Deel af Sagnet om *Amlet* Jyde, som Engelsk-Manden har forsmaaet; thi det er Broder-Parten, og Skue-Pladsen netop England, hvor *Amlet* ligesom *Havelok,* fik Kon|**A:281**gens Daatter, men sagde baade ham og Dronningen bidende Ting, der kun behøvede at opfriskes for at hænge fast[330].

Hvormange Tog nu egenlig *Sven Tveskiæg* gjorde til *England,* er et meget vanskeligt Spørgsmaal, men en ikke mindre ligegyldig

Sag, saa vi kan godt nøies med at vide, at Man mærker ham der først 994, da *Ædelred* kiøbde ham fra sig, og at han 1002 sluttede et fast Forlig for 24000 Pund, som *Ædelred* brød, saasnart han var borte, ved at lade alle Danske, selv *Gidslerne,* hvoriblandt *Svens* egen Syster *Gunnild,* myrde[331].

Dette *Nidings-Værk* berettes saa almindelig netop af *Engelske* Skribenter, at det vel maa have sin Rigtighed, men om *Sven* selv havde en Syster, der maatte undgiælde, og om dette Blod-Bad just bragde *ham* i Harnisk, falder tvivlsomt, da *Saxo* tier, og Dronning *Emmas* Lov-Taler, der gierne vilde sige om *Sven* alt det Gode, han vidste, synes at nægte det, ved at fortælle: Kong *Sven* sad rolig i *Danmark,* mens *Thorkild,* med hans Tilladelse, drog til *England* for at hevne *sin* Broder, som der var dræbt, men lod sig forlige paa billige Vilkaar. Derpaa, bliver Lov-Taleren ved, skikkede Resten af Vikingerne Bud til Kong *Sven,* at han maatte endelig komme over og tage Landet, da enten vilde *Thorkild* snart gaae over til dem igien med de *fyrretive* Snekker, han havde skilt dem ved, eller ogsaa skulde han faae Skam. Det var som talt ud af *Svens* Hjerte, Thing-Løberne foer Landet rundt, alle vaabenføre Mænd maatte indfinde sig, og da *Drosten* udraabde, at Kongen agtede sig til *England* for med "List eller Vold" (ferro dolisve) at underlægge sig det Hele, da fandt alle Mand det priseligt. Hvor stor Flaaden var, hvormed *Sven* |**A:282**stak i Søen til det store Tog, finder Man ingensteds anmærket, men Lov-Taleren kan ikke noksom udtrykke sin Beundring over al den Pragt og Stads der fulgde med, ligefra de brølende Løver, ildspyende Drager af det pure Guld og de ravgule Marsvin (som Gallions-Figurer) lige til Guld-Fuglene i Toppen, der (som |US7:70Fløi) immer fløi med Vinden[332]. Havde *Sven* ikke saalænge krævet "Danegiæld" i *England,* og nylig faaet saamange tusinde Guineer, som der lod sig en heel Deel støbe af og endnu langt Mere forgylde med, da maatte vel al den Rigdom fra "Skov-Gaardene, Hede-Husene og Fisker-Leierne" i *Danmark* falde lidt mistænkelig, men nu lader det sig høre, og Noget maa der da vel ogsaa have været at overdrive, da Dronning *Emma* ellers maatte fundet det alt for latterligt.

Hvordan det nu egenlig gik til med den store Erobring, som er hvad vi spørge om, det springer Lov-Taleren, desværre, reent over, under det lurvede Paaskud, at hverken vil han trætte Læseren med den Vidtløftighed, Beskrivelsen vilde kræve, og heller ikke vil han giøre sig selv den Tort at begynde paa hvad han aldrig var istand til at udføre sømmelig, og saaledes smurte om Munden, maae vi da nøies med den korte Beskeed af *Sachse-Krøniken,* at *Sven* begyndte sit Feldt-Tog fra *Ost-Angeln,* og fandt, da *Uhtred* Jarl i *Northumberland* strax underkastede sig, liden eller ingen Modstand paa sin Herre-Færd til *Oxford, Winchester* og *London*. Hoved-Staden, hvor *Ædelred* havde sluttet sig inde, med *Thorkild*

ved Haanden, forsvarede sig derimod kiækt, og *Sven* mistede mange Folk i *Themsen,* men da han saa lod den Steen ligge, han ikke kunde løfte, og vendte sig vesterpaa til *Bath,* underkastede Hertug *Ædelmer* og hele Adelen i *Vest-Sex* sig paa Timen, og *Ædelred* fandt det ikke raadeligt at oppebie hans Tilbagekomst til |A:283London, men gik ombord paa den saakaldte "Engelske Flaade", hvormed *Thorkild* laae nede ved *Greenwich,* skikkede Dronning *Emma* med Børnene over til hendes Broder, Hertugen i *Normandiet,* og fulgde snart selv bagefter. Saasnart han var ude af *London,* overgav Borgerne sig til *Sven,* men havde dog ondt at giøre, thi *Thorkild* vilde ogsaa have "Kost og Løn", og hverken hans eller *Svens* Hær sparede desuden at tage selv, hvad de kunde faae Fingre paa[333].

Derom er Alle enige, at *Sven* Tveskiæg kort efter (1014) fik sin Hel-Sot, men Lov-Taleren siger naturligviis ikke, at *Hellig-Edmund* (fordum Konge i *Ost-Angeln* og myrdet af *Lodbrogs-Sønnerne*) dræbde ham ligesom den hellige *Merkurius Julian* Niding (Apostaten), og selv *Wilhelm* af |US7:71Malmesbury kalder hans Døds-Maade uvis og anfører kun det Andet som et løst Rygte[334]. Ikke engang *Robert* af Glocester, som skrev den første Engelske Rim-Krønike og sparer ellers ikke de "lede Danskere", forfølger *Sven* i Døden, saa det er først *Robert* af *Brunne* (i det Fjortende Aarhundrede) der lader ham styrte steendød for Sankt *Edmunds* Landse og fare lige til Helvede ikke blot med "Liv og Sjæl" men selv med "Kiød og Been" at boe hos Satanas[335]. Saa galt gik det imidlertid dog ikke, thi ikke blot *Lov-Taleren* men en samtidig *Tydsker, Ditmer* af Merseburg, vidner at en *Englænderinde* af sin egen gode Villie lod Liget balsamere og seilede med det til *Kiøbenhavn* (portus danorum), hvor Sønnerne høitidelig modtog det og ledsagede det til Hellig |A:284Trefoldigheds Huus i *Roskilde,* saa det er ikke for Intet, En af *Domkirkens* Piller endnu bærer hans Navn.

At Knud ikke selv, efter *Svens* sidste Villie, besørgede hans Hjemfærd, var, fordi han kom lidt hovedkulds afsted; thi saasnart Engelsk-Mændene spurgde *Svens* Død, skikkede de Bud til *Normandiet* efter *Ædelred,* og *Thorkild,* som havde baaret Kappen paa begge Skuldre, fulgde nu Strømmen, saa *Knud,* som nok desuden saae sig forladt af sine fleste Hjelpere, fandt det raadeligst at skynde sig hjem med *tredsindstyve* Skibe.

Disse tresindstyve Vikings-Snekker, vel ikke større end vore Kanon-Baade, det var da hele den *Skjoldungs* Arve-Gods, som fik *tre Kroner,* og deriblandt *Englands,* at dele mellem sine Sønner, thi *Danmark* havde hans Broder *Harald,* og naar derfor Lov-Taleren kalder Sven *næsten* den "lykkeligste" Fyrste i sin Tid, maa vi vel finde, at hans største Lykke var dog i alle Maader den, at være Fader til *den Lykkeligste!* Allerede dermed begyndte nemlig *Knuds* Lykke, at han, omringet af et forbittret Folk og af Forrædere, dog slap

heelskindet hjem til *Danmark,* og den viste sig fra en sjelden god Side, da *Harald,* skiøndt han ingen Lyst havde til at dele Fædrene-Riget med sin Broder, dog modtog ham kiærlig og understøttede ham broderlig med hele den Danske Flaade til Arve-Gangen paa hin Side Havet[336]. Intet Under derfor, at *Thorkild,* |US7:72der immer fulgde Lykken, ogsaa snart fulgde efter *Knud* til Danmark, undskyldte sin Vankelmodighed, og forsikkrede, at de *tredive* Skibe, han havde liggende i *England,* tilligemed de *Ni,* der fulgde ham til *Danmark,* alle bemandede med Karle |**A:285**udaf Vælgten (Thingmænd), var istand til at føre Kongen trygt fra Ende til Anden i hele Riget[337].

Om nu den Danske Flaade, der allerede hos *Adam* af Bremen er svulmet op til *tusinde* Seilere[338], bestod af 340 Skibe, som *Ditmer* havde hørt, eller, som *Lov-Taleren* siger, kun af 200, kan være det Samme, naar vi kun veed, det var derimellem; thi, stor eller lille, kastede den lykkelig Anker ved *Sandwich* og fandt ingen Engelsk Flaade at maale sig med. *Knud* derimod fandt, i Kong *Ædelreds* ældste Søn *Edmund,* en værdig Med-Beiler til Thronen, hvis Tilnavn *"Jern-Side"* betegner, hvad Historien viser, at han paa Val-Pladsen maatte blevet *Knuds* Over-Mand, hvis han ikke bestemt havde havt Lykken imod sig.

Hvorvidt *Ædelred* og hans Sønner var kommet i *Knuds* Fraværelse, er uklart, da vi derom kun har *Islandske* Beretninger, men efter dem havde den Norske *Hellig-Olav,* som dengang foer til Kaps, været *Ædelreds* Høire Haand og hjulpet ham at tage Borgen i *London* (Tower) fra Thingmændene (Thorkilds Staldbrødre), uden dog i det Hele at faae Bugt med dem[339], og saavidt vi kan skiønne, var det ogsaa blot med sin egen Styrke, *Thorkild* paa *Knuds* Vegne leverede Slaget ved *Skorsten,* hvor Lov-Taleren siger, de *Danske* var i Flugten, men tog dog igien Mod og Mands-Hjerte til sig, da *Thorkild* viste dem, det var den visse Død at flygte, med Fienden i Hælene saa langt fra Stranden, og Seieren, som derpaa blev vundet, siger Lov-Taleren, bragde en stor Deel af Landet i *Knuds* Vold. I dette Slag maa det have været, at *Tymme Sællandsfar,* da Mærkes-Manden var fældet, og Hæren paa Flugt, snappede en *Mai-Green* og stak |**A:286**den paa et Spyd til et Nød-Banner, hvorved det lykkedes ham at samle Folket til fornyet Kamp og Seier[340], Noget, der maaskee nok falder Fremmede sært, men falder Sællandsfarer saa naturligt, at denne *"Mai-Greve"* blev den Eneste af Kong *Knuds* Kæmper, de gav Efter-Mæle.

|US7:73Et af de andre Landskaber, siger Lov-Taleren, rensede en Helt, al Ære værd, *Erik Jarl* fra *Norge,* for Kongen, men da baade han og *Thorkild* gjorde reent Bord, hvor de kom, syndes *Knud,* Profiten gik i Arbeids-Lønnen, forbød al videre Plyndring og rykkede, for at giøre Pinen kort, med samlet Styrke mod *London,* hvor *Ædelred* laae i sidste Aande-Dræt. Det lykkedes imidlertid kun

halv om halv; thi vel døde nu endelig Kong *Ædelred,* efterat have, saa at sige, ligget for Døden alle de otte og tredive Aar, han havde Ord for at sidde ved Roret, og saasnart *Londonerne* havde faaet ham standsmæssig begravet, dagthingede de ogsaa med *Knud,* men Natten førend han skulde holde sit Indtog, stjal dog Besætningen, med *Edmund* i Spidsen, sig ud af Byen for at giøre nye Optøier. Da *Knud* nu heller ikke troede Freden i *London,* blev han der ikke længer, end mens han satte Kronen paa, og tog saa Vinter-Leie ved *Sheerness* paa *Shepey,* de Danske Vikingers *"Gammel-Holm"* i Mundingen af *Themsen.*

Edmund Jernside spillede nu Mester, saa længe det varede, samlede en utallig Hær, løftedes til Skyerne hele Landet over, holdt et glimrende Indtog i London (civitatem *pompatice* ingreditur), og udfordrede gierne *Knud* til en *Tve-Kamp,* men skal af ham have faaet det snilde Svar: nei, jeg vil nok bie med at slaaes, til jeg er vis paa at vinde, og tag du dig bare i Agt med din Kamp-Lyst om Vinteren at du ikke synker i Knæ naar Krigs-Tiden kommer!

Herved blev det, til strax efter *Paaske* (1016) da |A:287*Edmund* rykkede i Marken og *Knud* mødte ham paa Halv-Veien, ved *Ashdovn* (Æskebjerg) i *Kent,* hvor det berømte Hoved-Slag stod, som, indtil videre, afgjorde *Englands* Skæbne. *Thorkild,* som gik i Spidsen for de *Danske,* pegede paa Banneret og sagde: seer I, *Ravnen* flagrer i Dag, derfor mandelig frem; vi har ingen Nød! Vende-Kaaben, *Edrik* Jarl, som nu var hos *Edmund,* flygtede med Sine, før Sværdet var draget, men *Edmund,* som ogsaa havde Folk Nok endda, opmuntrede dem til at staae som Mure for "Frihed og Fædrene-Land" og agte det for en Vinding, at de Feige flygtede i Tide, og derpaa gav han dem selv et følgeværdigt Exempel, ved at styrte ind, hvor Fienden stod tykkest og hugge ned for Fode. Han kom ikke heller til at staae ene, thi Engelsk-Mændene holdt tappert ud fra *Klokken ni* om Formiddagen til *Soel* gik *ned,* men saa var de ogsaa baade lede og kiede ad Legen, medens *Danskerne* derimod ikke blot blev ved at slaaes i *Maane-Skin,* |US7:74men begyndte da netop ret at rase, saa det var aabenbart, de vilde enten seire eller døe. Da løb det rundt for *Engelsk-Mændenes* Øine, saa de syndes, Fienderne blev ikke blot kiækkere men ogsaa flere, jo længere det varede, og de vendte da Rygg, uden at *Danskerne,* for Mørkets Skyld, turde forfølge dem ret langt paa ukiendte Veie. Det var allerede *over Midnat,* da de skildtes ad, og *Danskerne* lod da Byttet ligge til om Morgenen, men saae til at blive samlede, begravede saa, da det dagedes, deres mange faldne Stal-Brødre saa godt de kunde, tog med hvad der var noget værdt paa Val-Pladsen, overlod Fiendens Lig til Ravne og Krager, og lettede, saasnart de kom om Bord, for at gaae lige til *London. Edrik* var imidlertid atter kommet til Syne og, fordi han var en klog Karl, taget til Naade, og han tog nu i Raadet saaledes til Orde: I bær sagtens hardtad Allesammen Nag

til mig, fordi jeg vendte Rygg, men seer |A:288I vel, vi har jo *flygtet* Allesammen, og naar Man forudseer, der skal flygtes, finder jeg, det er bedre at slippe heelskindet derfra end lemlæstet, især naar Man kan tjene sit Fædrene-Land med et godt Raad, hvor det ikke nytter at stampe imod Brodden. Som sagt, vi har flygtet Allesammen og skaffet *Danskerne* Seire Nok, men vil I nu lyde mit Raad, skal det være forbi baade med Flugt og Fare; thi naar vi *dele* Riget med de *Danske,* holder de nok Fred, og vor Konge maa jo dog meget heller nøies med det Halve end miste det Hele! Den Tale behagede Alle, undtagen *Edmund,* men han blev nødt til at finde sig deri, og *Knud* tog imod Tilbudet paa det Vilkaar, at *Edmund* skulde udrede det Halve af Lønningen til hans Hær. Det varede imidlertid ikke længe, før vor Herre kaldte *Edmund* og saa fik *Knud* det Hele!

Saaledes fortæller *Emmas* Lov-Taler denne mærkelige Begivenhed, og efter modent Overlæg, bliver der vel ikke Andet at indskyde, end *Sachse-Krønikens* Anmærkning, at ved *Ashdown* faldt tilligemed Hertugerne *Ælfrik* og den tappre *Ulfkatil,* saagodt som hele den *Engelske Adel;* thi baade hvad *Islænderne* og hvad *Wilhelm* af Malmesbury, for ei at tale om Andre, lægge til, er saa indviklet og usammenhængende, tildeels ogsaa saa modsigende, at det kun fordunkler den tydelige og troværdige Beretning, Man forgiæves dermed har stræbt at udfylde og oplyse. Kong *Edmunds* |US7:75Død melder Sachse-Krøniken ligesaa kort og umistænkelig som *Lov-Taleren,* og selv *Wilhelm* anfører det kun som et *Rygte,* at To af hans Kammer-Svende efter *Edriks* Tilskyndelse ynkelig myrdede ham, saa en *Nid-Vise* om ***Edrik,*** den falske Forræder, hvem det forbittrede, undertrykte Folk naturligviis ingen Samvittighed gjorde sig over at beskylde for hvad det skulde være, er ventelig Kilden til hele den Fortælling, som derfor ogsaa bør læ|A:289ses i *Rim-Krøniken,* hvor den har noget *Shakspearsk* ved sig[341].

Efter *Sachse-Krøniken* blev nu *Thorkild* Hertug i *Ost-Angeln, Erik* Jarl i *Northumberland* og *Edrik* i *Mercia,* men Edrik fik endnu samme Aar (1017) sit Bane-Saar, hvorom det er værdt at høre Lov-Talerens Beretning. Hos *Knud,* siger han, fulgdes Ungdom og Viisdom ad, derfor elskede han alle dem, der havde tjent *Edmund* tro, men Forræderne og Vende-Kaaberne hadede han og lod paa een Dag mange høie Hoveder springe. Deriblandt var *Edriks;* thi da han offenlig sagde, det var af Godhed for *Knud,* han vendte Rygg ved *Ashdovn,* og fordrede Belønning derfor, da svarede Kongen mørk: vil du, som forraadte din egen Herre, da vel være mig tro; men nu skal du faae Løn som forskyldt, saa du skal tabe Lysten til Lumskeri! Dermed vendte Kongen sig til *Erik* Jarl og sagde: betal ham hvad vi skylder ham, det vil sige: slaae ham ihjel, før han sviger os, og strax var *Erik* ved *Haanden* med sin Hellebard og huggede med eet Snit Hovedet af *Edrik*[342].

Hvad Man nu sagde i *Tydskland* om alt Dette, kunde vist nok være os saavelsom *Knud* ligegyldigt, da det kun angik *Danmark* og *England,* hvorom Man heller aldrig i det hellige Romerske Rige har vidst ret Beskeed; men da vi dog altid er nysgierrige efter at vide hvad *Tydskerne* tænke og dømme, maae vi takke Biskop *Ditmer* af Merseburg for, vi ogsaa her kan faae vor Lyst styret. Han, som i de samme Dage skrev paa sit *"Allehaande",* hvori han fandt Plads til Alt hvad der faldt ham ind, begynder da med at fortælle os, at somme Tider, skiøndt det er *sjelden,* |A:290"fortæres han af Nidkiærhed for Herrens Huus" og kan derfor ikke undlade her at indskyde, hvad han tit har hørt tale om, hvorlunde nemlig Anglerne (saaledes |US7:76kaldte enten af deres Engle-Ansigt (det vil sige Smukhed) eller af den Krog ɔ: angulus, de boe udi) er blevet usigelig plagede af den grumme *Danske* Kong *Sven* Haraldsen, saa de, som før var skatskyldige til Apostel-Fyrsten *Petrus* og var den hellige Fader Gregors aandelige Børn, nødtes til at svare "de skidne Hunde" (immundis canibus) aarlig Skat og lade Fienden boe tryggelig i den største Deel af deres ødelagte Land.

Dog, Vidtløftighed er *Tydskernes* Skiøde-Synd og vi kan have Nok i vor egen Deel, saa vi nødes til at bryde af i Tide med den Bemærkning, at i Henseende til *Kiends-Gierningerne* stemmer *Ditmer* ret godt overeens med *Lov-Taleren,* undtagen i hans sidste mærkelige Ord om Knud (ved 1018) som lyder saaledes: i *England* blev, Gud skee Lov! (Deo gratias) Mandskabet paa *tredive* Viking-Snekker nedsablet af *Svens* Søn, deres egen Konge, saa han, som med sin Fader hjemsøgde og idelig hærgede Landet, sidder nu i sin Eenlighed og maa forsvare sig selv, som Basilisken i Afrikas Sand-Ørk[343].

See, det var da *Tydskernes* Tanker, Ønsker og Forhaabninger ved *Englands* Erobring af de *Danske,* og ved Stand-Retten, *Knud* holdt over *Edrik* og hans Med-Skyldige, og "fromme" kan Man, uagtet Bispens gudelige Stil, just ikke kalde dem, billige er de heller neppe; men de henvende dog vor Opmærksomhed paa det Sørge-Spil, raa Strids-Mænd altid opføre i den dannede Verden, og Sørge-Spil, hvis Indhold *kun* er *Blod-Bad,* maae vi finde slette, ligesaavel af *Danske* som af *Tydske* Forfattere. Det nytter ikke her at beraabe sig paa Krigs-Retten, thi det er den afskyelige *Romer-Ret,* ikke heller at hænge sig i |A:291den *Angel-Sachsiske* Straffe-Præken af *Lupus,* hvor det siges reentud, at Alting var raaddent i England fra Inderst til Yderst[344], thi naar det er allersandest, retfærdiggiør det dog kun Sværdet, aldrig *Haanden,* som hos de Mennesker, vi skal agte og elske, maa stræbe efter Andet end *Rov* og *Mord.* Spørgsmaalet er altsaa her slet ikke om *Løn som forskyldt,* hvorved *Hamlet* meget rigtig anmærker, at skal Retten saaledes have sin Gænge, maae vi i det Mindste *kagstryges* Allesammen, men Spørgsmaalet er: om *Menneske-Livet* med tilsvarende *Dannelse*

øiensynlig vandt ved *Englands* |US7:77Erobring af de *Danske,* og besvarede Verdens-Historien ikke det med Ja, da skulde den kun i Forbigaaende nævne *Danskerne* med deres *Knud* ligesom *Hunnerne* med deres *Atle* den *Store,* nævne dem som et eget Slags Rov-Dyr, der trivedes bedst i Vandet og drev deres Uvæsen til det Høieste i det *Ellevte* som Hine i det *Femte* Aarhundrede. Saaledes er nu vel ogsaa *Danskerne* hidtil sædvanlig behandlede i Verdens-Historien, men skulde det lade sig forsvare, maatte naturligviis en "*Dansk*" Verdens-Historie være ligesaa *utænkelig* som en *"Hunnisk";* thi i det Hele falder Æblet aldrig langt fra Stammen, saa hvor der udvikler sig en eiendommelig Anskuelse af *Menneske-Livet,* som noget ikke Dyrisk men Guddommeligt, der har ogsaa fra Arilds-Tid været kraftig Deeltagelse i dette Menneske-Liv, og det er desuden soleklart, at naaede *Danmark* i Middel-Alderen nogen aandelig Udvikling, maa det takke Forbindelsen med *England* derfor. Naar nu kun *Menneske-Livet vinder* ved en Kamp, da er det *Aanden* ligegyldigt paa hvad *Sted,* og med et saa øiensynligt *Forraads-Kammer* og *Oplags-*|A:292*Sted* for den ny Verden, som *England,* er det kun en Bisag, *hvad* der bliver *tilbage,* naar Hver har faaet Sit; men naar Man seer, hvad *Angel-Sachserne* i det *Tiende* Aarhundrede nedsank til, da er det en følgelig Sag, at Alt hvad der siden har aandig udmærket sig i *England* maa enten være af *Dansk* eller af *Normannisk* Oprindelse, og det var aabenbar *ikke Normannerne,* der bekæmpede den *Romerske* Retning og skabde det *Engelske* Bog-Sprog, med Alt hvad dertil hører. Det vil derfor aldrig falde veloplyste *Engelsk-Mænd* ind at betragte *Danskerne* som den *Angel-Sachsiske* Dannelses Bane-Mænd, hvilken de tvertimod, saavidt mueligt, tilegnede sig og giengiældte med de "raa Materialier", uden hvilke den *"Engelske Dannelse",* som blot er en god Bearbeidelse deraf, aldrig vilde fundet Sted.

Forholdet mellem *England og Danmark* i Middel-Alderen er nemlig det Eneste i sit Slags, fordi Erobrerne i det *Ellevte* Aarhundrede var for en stor Deel "samme Moders Børn" som de i det *Femte,* og kunde derfor ikke blot forstaae men sammensmelte med dem, og gjorde det virkelig til fælles Fordeel, thi *Angel-Sachserne* fik ikke blot en Tugtelse men ogsaa en *Forstærkning,* de høilig trængde til, og *Danskerne* vandt ikke blot store *Midler* til Uddannelse, som de fattedes, men blev ogsaa mange uvorne Kæmper og urolige Hoveder kvit, |US7:78som fandt hvad de søgde "Død eller Brød" i det rige England, hvor *Livet* er en *Giæring,* der netop for at lykkes kræver stridige og stærke Elementer. I alle Henseender maa da "Joms-Borg" staae os for Øie, naar vi betragte den Krig, hvori Høvdingen *derfra, Thorkild* den *Høie,* er Mærkes-Manden; thi *Joms-Vikingerne* var jo netop gode *Stal-Brødre* til *"Hengst* og *Hors",* og det var farlige Naboer for *Danmark,* som *Islænderne* sige, *Sven Tve*|A:293*skiæg* haabede at blive kvit ved at

opægge dem til Toget mod *Hakon Jarl,* og som *Saxo* vist nok med Grund skylder for at have givet *Slaverne* Mod og Vane paa *Danmark*. Disse *Joms-Vikinger,* som paa Øster-Søens Kyst sikkert vilde ødelagt *Danmark,* der allerede i *Sven Tveskiægs* Tid to Gange maatte kiøbe sin Konge af dem og kunde ikke veie ham op med Penge, uden at kaste sine Kvinders Guld-Smykker i Skaalen; disse *Joms-Vikinger* kunde umuelig giøre den dannede Verden en større Tjeneste, end først at skaffe *Danmark* en Deel gode *Engelske* Penge og Præster, og dernæst sætte sig ned eller falde paa Øen, hvor *Normannerne* var ved Haanden, som *Hakon* Jarl i *Hjøring-Vaag,* med Haardt imod Haardt!

Vi sige altsaa med Rette, at *Englands* Erobring af de *Danske* var noget langt Andet og Bedre end *Ditmer* drømde om, og hvordan *Knud* den *Store* personlig teede sig derved, bliver saameget mere hans egen Sag, som *Saxos* Krønike viser, de kværsiddende Danskere har kun taget meget liden Deel i hans Storhed; thi ikke blot er *Saxo* nær ved at skiænde over, at han er blevet Rygtets Yndling, saa hans Glands fordunkler andre Dane-Kongers, der alle Dage i Daad kunde maale sig med ham, men *Danmark* har næsten ikke bevaret et Sagn om ham. Tildeels har dette nu samme Grund, som at en Bonde-Mand, hvis Søn er blevet Professor, ei veed stort at fortælle om hans lærde Værker og Penne-Feider; men det viser dog ogsaa, at *Knud* i den store Verden maa være blevet Fædrene-Hytten langt mere fremmed, end *Englands-Toget* nødvendig medførde, saa han maa egenlig betragtes som "udvandret" med Joms-Vikingerne, hvorfor han da heller ikke forlangde at begraves i *Roskilde,* men lagde sig til Hvile i *Winchester,* medens *Ordet* gik |A:294i *Danmark,* han havde endt sit Løb og fundet sin Grav i *Normandiet*[345].

Det vidne da ogsaa de *Engelske* Forfattere eenstemmig, at |US7:79*Knud,* efter *Edmunds* Død, ikke alene ved at gifte sig med *Ædelreds* Enke, Dronning *Emma,* men paa alle optænkelige Maader stræbde at vinde sine *nye* Undersaatters Hengivenhed, og da de gamle Viking-Høvdinger naturligviis ikke har været Hertuger efter deres Hoved, var det vel ogsaa for *deres* Skyld han snart gjorde *Thorkild* den *Høie* fredløs[346]. *Wilhelm* af Malmesbury siger i alt Fald udtrykkelig, det var for den Vold han fordum øvede mod Ærke-Bispen i *Kanterbury* (Ælfeg), som var ynkelig myrdet af Vikingerne og blev nu skrinlagt som en Helgen, og han lægger til, at saasnart *Thorkild* satte sin Fod paa *Dansk* Grund, blev han grebet og aflivet[347]. Om *Knuds* Svoger, *Erik Jarl,* virkelig, som *Wilhelm* siger, ogsaa maatte rømme Landet, er vel tvivlsomt, men da Islænderne sige, han døde paa en *Romer-Reise,* er det dog meget mueligt; thi at Knud ikke gjorde meget for *Svogerskabs* Skyld, fik *Ulv* Sprageleg at finde, hvem han uden Lov og Dom lod myrde, enten, efter *Saxo,* ved sit eget Bord, eller, efter *Islænderne,* ved *Alteret* i *Roskilde* Dom-Kirke[348].

Dog, om ogsaa *Ulf* og *Edrik* var de eneste fribaarne Mænd, *Knud,* uden Lov og Dom, lod myrde i Freds-Tid, og om det kun skulde være sort Bagtalelse, hvad *Sachse-Krøniken* rigtig nok ligesaavel som *Lov-Talen tier* med, at han sendte *Edmund* Jernsides Sønner til *Sver*|A:295*rig* for at myrdes, saa er det dog lige klart, at *Danmark* gierne maa give Afkald paa Æren baade af hans Kroner og hans Klogskab, naar Det saa kan fritages for Skammen af hans Tyranniske Luner.

Hvorledes *Knud* blev Konge i Danmark, veed Man egenlig slet ikke, da hans Broder *Harald,* hvem *Saxo* end ikke nævner, forsvinder ubemærket, men hvordan han blev Konge i *Norge,* veed vi langt bedre, end han skulde ønske, thi det var ved at bestikke alle de dygtige *Nordmænd,* han kunde enten høre eller spørge, med store Penge og end større Løfter.

Da vi sidst forlod *Norge,* havde nemlig Seier-Herrererne i *Svolder-Slaget* deelt Riget som et Bytte, dog saaledes, at Kongerne i *Danmark* og *Sverrig* nøiedes omtrent med Navnet, medens *Jarle-Sønnerne Erik* og *Sven* havde Gavnet. Derved blev det, indtil, medens *Erik* Jarl var i *England, Olav Haraldsen,* af *Haarfagers* Æt, benyttede Leiligheden og skyndte sig (1015) hjem til *Norge,* hvor hans Stiffader, *Sigurd* |US7:80*Syr,* var Nisse-Konge paa *Ringerige,* under *Dansk* Høihed. Da *Olav* var langt fra at tilkæmpe sig den Vigtighed i *Verdens*-Historien som i *Norges,* hvis *Skyts-Helgen* han blev, kan vi her hverken dvæle ved hans Kamp med *Jarlerne,* eller ved hans Kiv med *Oluf Svensker,* og alt hans Bryderi med Nisse-Kongen *Rærek* paa *Hede-Marken,* men vi maae dog lægge Mærke til, at Det og Mere findes paa det Livligste udviklet og beskrevet i hans Saga, som viser os den *Islandske* Skildre-Konst i al sin Glands. Hvad vi her maae udhæve, er derimod hans *Ivrighed* ikke blot for *Daaben,* men for Afguderiets fuldkomne Afskaffelse, thi baade er det fra denne Side han indtager sin Plads i Verdens-Historien, mellem *Norges* kronede *Prædikanter,* og i den Anledning han paadrog sig det |A:296bittre Nag hos *Trønder* og *Haleier,* der kostede ham baade Liv og Krone. Han var, efter Sagaen, døbt af *Olav Tryggesen,* hvem han ogsaa ved Christendommens Indførelse meget tog til Mønster, men, skiøndt baade kiæk og klog, var han dog ikke saadant et Vidunder i Nordmænds Øine, saa de taalde ikke det Halve af ham, og han vilde slet Intet taale af dem, hvad umueligt kunde gaae godt, da *"Norske Herser"* er kun et andet Navn paa *"Normanniske Baroner",* og Norges *"ypperste Herse",* der saae alle *Jarler* over Skuldrene, Olav Tryggesens Svoger, *Erling Skjalgsen* paa *Sole,* krummede kun meget nødig sin Rygg selv for en Konge.

At *Knud* tog *Olav* hans Frihed meget unaadig op, var en følgelig Sag, og havde han, det Første han fik Stunder, hjemsøgt *Norge* med en Deel af Englands og Danmarks Styrke, eller med den Hele, da havde det været Verdens sædvanlige Løb, det *Nordmænd* saavelsom

andre Folk maatte lære at finde dem i, men nu lurede han aabenbar paa Leilighed, til *Olav* havde lagt sig ud med *Erling* Skjalgsen og andre Høvdinger, som under de Omstændigheder hverken fandt det deres *Ære* for nær at bukke dybt for Kongen i *England,* eller at modtage gyldne Beviser paa hans Bevaagenhed. Ja, selv da sendte han ingen Hær til *Norge,* men et stadseligt Gesandtskab, der, ved kun at forlange Hylding og Skat af Kong *Olav,* skulde krænke og ydmyge ham, medens de udspeidede Tilstanden og bearbeidede Gemytterne omkring ham[349]. Forbittret herover og kied af bestandig at ligge paa Vagt mod |US7:81en mægtig Fiende, der kun truede, gjorde *Olav* et Tog til *Danmark,* i Forbindelse med den *Svenske* Kong *Ønund,* og havde aabenbar en Fordeel over *Knuds* Flaade, men hvad enten *Knuds* Foræringer dog ogsaa gjorde Virkning i Sverrig, eller *Olav* selv følde sig for svag, saa undveg Kon|A:297gerne et Hoved-Slag, snart seilede Kong *Ønund* hjem, og da *Olav,* som ei mere vidste, hvem han turde troe, fandt det alt for voveligt at gaae igiennem *Øre-Sund,* hvor den *Engelske* Flaade laae, forlod han sine Skibe paa *Kalmar Næs* og reiste landveis hjem som en skibbruden Mand[350]. *Erling Skjalgsen,* som enstund havde opholdt sig i *England,* kom tilbage samme Efteraar, med store Foræringer, og med endeel Bisse-Kræmmere, der om Vinteren løb Landet rundt og opkiøbte alt det "Venskab" til *Knud,* de kunde gjøre fal, deels for "det rene Væsen" og deels for Løfter om Guld og grønne Skove, og saa, næste Sommer, da faldt det Kong *Knud* beleiligt at giøre sit Tog til *Norge* hvor nu ingen Modstand var at vente[351]. Han skjulde Havet med sin Flaade, satte Kaasen lige op til *Nidros,* lod sig i *Trønde-Lagen* udraabe til *Norges Konge,* gjorde Sønnen af sin Syster og *Erik* Jarl, *Hakon,* til Rigs-Forstander, uddeelte Forleninger, sagde *Einer Thambeskjælver* smukke Ting, seilede tilbage til *Danmark,* og lod Helte-Gierningen besynge af sin *Islandske* Hof-Skjald, *Thoraren* Lov-Tunge eller Roesiflæng, især bekjendt af Omkvædet paa Knuds-Drapen: *Knud* freder Jorden som *Christus* Himlen[352]. Kun forgiæves prøvede *Olav,* som imidlertid maatte sidde stille i *Tønsberg,* da Knud var borte, at komme paa Thronen igien, Lykken var ham bestemt imod, og da han, efter et Ophold hos Kong *Jarislav i Holmgaard,* brød tillands over *Kiølen* ind i *Trønde-Lagen* (1030), var den unge *Hakon* Jarl vel alt forgaaet, men *Trønderne* flokkedes dog under Anførsel af *Haleierne: Thore Hund* paa *Bjærkø* og *Harek* fra *Thjøtø* (en Søn af Eivind Skalda-Spil|A:298der), leverede *Olav* et Slag paa *Stiklestad* i *Værdalen* og fik Held til at fælde ham[353]. Nu satte *Knud* sin Frille-Søn *Sven,* som *Islænderne* sige havde været Høvding i *Jomsborg,* til Konge i *Norge,* men han var i alt Fald kun en opløben Dreng, der snart blev ligesaa foragtet, som hans Moder, *Engelænderinden* |US7:82*Ælvive,* hvem Man tilskrev hans haarde Love, blev forhadt, og saasnart *Olavs* Søn, *Magnus* den Gode, viste sig, fandt *Sven* det

Klogest at pakke ind, saa *Knud* den *Store* mistede *Norge* ligesaa hurtig og meget lettere end det var vundet[354].

Samme Aar (1035) *Sven* blev fordrevet, døde hans Fader, hvem *Emmas* Lov-Taler kalder *Keiser* over *Danmark, England, Bretland* (Vales), *Skotland* og *Norge,* og det er forsaavidt ganske rigtigt, som han langt mindre lignede en *Danne-Konge* af Guds Naade, end en *Romersk Keiser,* med Spydstage-Ret, der triumpherede over langt mere end han vandt og drømde sig en Gud paa Jorden. Man studser derfor let ved at læse det smukke Sagn om ham, at han for at beskiæmme sine Forgudere engang satte sig ved Havet henimod Flod-Tiden, og truede, som Landets Herre, Bølgerne, hvis de vovede at væde hans Taa, men sprang saa op, da de ei vilde lystre, priste Himlens og Jordens og Havets Skaber, som den eneste rette Herre, satte Guld-Kronen paa et Christus-Billede og bar den aldrig siden[355]. Vel fortæller *Robert* af Glocester Historien saaledes, at *Knud* virkelig var indbildsk nok til at tænke, Havet skulde have lystret ham, og helbredtes kun af Erfaringen for den Daarlighed; men saa *dum* var *Knud* ingenlunde, og da hans Venskab med |**A:299**Geistligheden viser, han var langtfra at være Guds-Fornægter, kunde han være stolt nok, skjønt han loe ad dem, der alt for ubehændig vilde løfte ham til Skyerne.

Hvilken Opsigt for Resten *Knud* gjorde i Verden, slutter Man vel bedst deraf, at den *Tydske* Keiser *Konrad* af Franken, den anseeligste Fyrste i Europa, sluttede Forbund og *Svogerskab* med ham, og denne Opsigt blev ikke lidet forøget ved hans *Romer-Reise* (1031), da han saaede Guld i *Frankrig* og *Italien,* som *Rolf Krage* paa Fyrresvold, og skrev et saare mærkværdigt Brev til begge *Englands* Ærke-Bisper og alle Rigets Stormænd, hvori han skrifter ganske ærlig sine Konge-Synder, lover Bod og Bedring, og forbyder strængelig alle sine Embeds-Mænd at gjøre mindste Uskjel, var det end for at tækkes ham, eller at tage en Skilling med Uret, var det |US7:83end til hans Fordeel, da han herefter alvorlig vilde frygte Gud og ære Loven og trængde ei til uretfærdigt Gods[356]. Da nemlig *Engelænderne* vidne, at han efter sin Hjemkomst *virkelig* beflittede sig paa alt Godt, er det billigt at tænke, hans forrige Voldsomhed og tyranniske Luner var mere Følgen af Opvext i Leiren mellem raa *Joms-Vikinger,* end egenlig Natur. Dog kan hverken dette, eller hans baade i *England* og *Danmark* berømte *Lov-Givning,* eller nogen Roes enten af *Emmas* Lovtaler eller af *Knytling-Sagas* Forfatter give ham Adkomst til Storheds Navn, uden som Lykkens *store* Kiæle-Dægge (hamingjumadr mikill um alla hluti), der, skiøndt han som de fleste Erobrere, døde ung (under *fyrretive* Aar), dog havde det mellem *dem* vel mageløse Held at opleve den Dag, han fandt sig rig og mægtig nok, og at vinde den Roes: han bedredes med Aarene! I alle andre Henseender staaer han langt under sin Med-Beiler til Nor|**A:300**dens Beundring, *Hellig-Olav*; thi medens vi

see Olav endnu paa *Stiklestad* i en Skjoldborg af trofaste Venner, som dele hans *Død* og Udødelighed, sidder *Knud* saa eensom i Høienlofts-Salen, at er det end meget for haardt at ligne ham ved "Basilisken i Afrikas Sand-Ørk", er det dog klart, han søgde paa *Thronen* og paa *Valen* kun Redskaber, ikke Medhjelpere, og fandt derfor kun Misundere istedetfor Beundrere, han fattedes Alt hvad Hengivenhed skjænker og maatte nøies med hvad Guld kan opveie! Vel er det ikke usandsynligt, at han "inden lukte Dørre" baade søgde og fandt Endeel, som anderledes adler Mennesket og fryder Hjertet, men skiøndt Enkelt-Manden, til sin *Lykke,* tit i det Smaa kan baade give og tage rig Erstatning for store Mangler, saa bliver han dog aldrig stor derved, og hvad enten det er i Løn-Kammeret eller i fremmede Lande en Konge maa søge sin Roes og sin Glæde; fattes han dem under Kronen, da vakler hans Throne! Det hørde da ogsaa til *Knuds* besynderlige *Lykke,* at han døde før han dalede, thi han fik neppe engang Tidende om *Svens* Uddrivelse fra *Norge,* og følde i alt Fald slet ikke sin Afmagt til at indsætte ham igien, saa lidt som det kunde ahne ham, der efterlod *tre* unge Sønner, rigere Arvinger end nogen Mands i Europa, at inden *syv* Aar var omme, skulde alle Sønnerne være døde og Arven i Fiendernes |US7:84Vold, saa hans eneste navnkundige Frænde, *Ulv* Spragelegs Søn, omvankede flygtig i Fæderne-Landet!

Det blev nemlig *Ædelreds* og *Hellig-Olavs* Sønner, som arvede *Knud* den Store; thi efterat hans Egne, *Harald* og *Harde-Knud,* havde gjort ham og det *Danske Navn* al den Skam i *Engeland,* de kunde, faldt Riget der til *Edvard* den Hellige, og *Magnus* den *Gode* forsvarede sig ikke blot paa Norges Throne, men besteg ved *Harde-Knuds* Død tillige *Danmarks,* enten efter et sært Forlig imellem dem, eller i Følge den *Stær*|**A:301***keres Ret*. Det Første har længe giældt for afgjort, da baade *Saxo* og *Snorro* melde det; men da den *samtidige Adam* af Bremen, underrettet af *Sven* Æstridsøn, der maatte vide det tilgavns, udtrykkelig skriver, at *Magnus* tog *Danmark* med Staal-Handsker, mens *Harde-Knud* endnu levede, saa vil der meget Andet end Efter-Snak til at svække hans Vidnesbyrd[357]. Da *Knytling-Saga,* som heller Intet taler om *Forliget,* lærer os, at *Sven* Æstridsøn hedd ogsaa *"Magnus"*[358], har Sagnet formodenlig sammenblandet ham med "Nordmanden", saa det har været *Frænderne, Sven* og *Harde-Knud,* der trættedes om Danmarks Krone, men blev mindelig forligte.

Med Harde-Knud (hvis løierlige Navn vel har været *Haarde-Knude,* som et uopløseligt Baand mellem *Knud* og *Emma, Danmark* og *England*) uddøde, siger *Knytlinga, Danmarks* gamle *Konge-Slægt,* altsaa *"Skjoldungerne",* og skiøndt det er et stort Spørgsmaal, hvad Æt, uden Gorm den Gamles, *Knytlingerne* var af, er det dog baade vist og kiendeligt nok, at Knud den Stores Syster-Søn, *Sven Ulfsen,* eller, som han almindelig kaldes efter sin Moder, *Sven*

Æstridsen blev Fader til en *ny* Herre-Stamme, som maa kaldes de Danske *"Ylfinger",* og beholdt Thronen i *trehundrede* Aar, til den uddøde med *Valdemar* Atterdag og *Margrethe.*

Denne *Sven,* om hvem *Adam* af Bremen vidner, at alle *Barbarernes* (Slavernes), end sige da *Danskernes,* Historie stod for ham, som den var prændet[359]; har vi derfor alt tit maattet nævne som Klerkens Hjemmel, |A:302men uagtet han i mange Henseender maa have været en ganske udmærket Mand, giorde |US7:85han dog, uden for det *Bremiske* Ærke-Stifts Grændser, alt for liden Opsigt, til at vi her kan dvæle ved hans mange Slag med *Norges* Konger, der desuden var omtrent ligesaa mange *Nederlag,* og det maa da være nok sagt om ham som *Konge* i *Danmark,* at det var kun ved at *overleve* baade *Magnus* den *Gode* og *Harald Haardraade,* han blev fast i Sadelen, og kunde ved sin Død (1076) efterlade Riget til sine mangfoldige Sønner, blandt hvilke dog kun *Hellig-Knud* og *Erik Eiegod* blev navnkundige. Selv hans uopløselige Venskab med sin skarpe Tugte-Mester, Biskop *Vilhelm* i *Roskilde,* kan her kun berøres, fordi denne *Vilhelm Engelskmand,* som bygde *Roskilde* Dom-Kirke, selv er en Hæders-Mand i *Danmarks* Historie, som indskiærper os, at den Danske Kirke, og dermed hele Dannelsen, havde *Angel-Sachserne* og *Knud* den Store usigelig meget at takke.

Sven Æstridsens Norske Avinds-Mand, *Harald Haardraade,* har derimod i dyre Domme kiøbt sig en egen Navnkundighed i Verdens-Historien, som det var Synd at misunde, end sige berøve ham, og han var i alle Maader, som den første navnkundige *"Væring",* en saare mærkværdig Mand.

Denne *Harald* var en Søn af *Sigurd Syr* paa *Ringe-Rige,* og Halv-Broder til *Hellig-Olav,* med hvem han som en femten Aars Knøs og tidligmoden Skjald gik kvædende i Kreds paa *Stiklestad,* og lagdes i Dvale paa Val-Pladsen, men blev forbundet, kom sig og søgde sin Lykke først i *Holmgaard* og derpaa "langt af Leed" i *Maglegaard,* hvor *Zoe,* den sidste Levning af det *Makedoniske* Huus, dengang valgte og vragede Keisere, som Kvinder Stads. *Harald* med sit Følge blev strax op|A:303taget mellem *Væringerne* (Forbunds-Tropperne ɔ: Fæderati) og skal, efter hans eget og *Islændernes* Sigende have udmærket sig ganske overordenlig i *Serkland* (Afrika) og paa *Sikiløe* (Sicilien)[360], hvorom *Byzantinerne* dog intet melde, men tilskrive *Georg* Maniakes, som Over-General det Hele. Da imidlertid *Adam* af Bremen ogsaa bruger stærke Udtryk om *Haralds* Bedrifter i den *Græske Keisers* Tjeneste[361], og det er vist, han var hvas hvor han kom, kan *Byzantinernes* Taushed saameget mindre vække Tvivl, som Kedren, der ved denne Tid ganske rigtig nævner *Væringerne,* |US7:86hverken melder hvor de tjende, eller hvad *deres* Høvding hedd.

Tilsidst faldt *Harald* i Unaade hos Keiserinden og blev smidt i Taarnet, og man hviskede om, det var fordi han ikke vilde ægte

hende, men en god Veninde hjalp ham ud, hvorpaa han endnu var med at stikke Øinene ud paa Keiseren og skyndte sig saa afsted tilbage til *Holmgaard* og *Norden*[362].

Om nu *Harald,* som *Adam* melder, ved sin Hjemkomst fandt Norges Throne ledig, eller, som *Islænderne* udførlig berette, fandt *Magnus* og *Sven* i fuldt Slagsmaal om *Danmark,* blev først Stal-Broder med *Sven,* men deelte siden halvt med *Magnus*[363], det kan vi ikke opholde os ved, da det egenlig kun er *Haralds Udenlands-Reiser* vi har med at gjøre, saa selv hans glimrende Seire over *Sven Æstridsen* og hans egne Undersaatter, navnlig *Einer Tambeskjælver,* hvem han dog stjal Livet af, kan her kun nævnes i Forbigaaende.

Sagen er, at vi, ligesom *Harald,* har Øie paa *En*|A:304*geland,* der ligesaalidt tabde sin Vigtighed i Verdens-Historien ved at skilles fra *Danmark,* som ved at samles og klogelig styres af *Knud,* men var dog under *Edvard* den Hellige saa forvirret og forstemt, at Vove-Halse, hvis høieste Ønske var Glimmer og Galgen-Frist, godt kunde vente der at giøre deres Lykke.

Blandt de indenlandske Vove-Halse var nu enstund Ingen lykkeligere end *Godvin* Jarl og hans Sønner, og da En af Disse endogsaa et Øieblik kom til at bære Kronen, er det nok værdt at vide, at *Godvin* var en Søn af *Ulfnad* Herse (Wulfnoth) i *Sussex,* som i Kong *Ædelreds* Dage blev gjort fredløs, men trodsede hele Rigets Styrke[364]. Hvordan det siden gik *Ulfnad,* tale *Angel-Sachserne* Intet om, men *"Knytlinga"* fortæller, at da *Ulv Sprageleg* efter Slaget ved *Skorsten* forvildede sig i en tyk Skov, stødte han paa den Fredløses pæne Hytte og blev ledsaget ned til Stranden af *Godvin,* hvem han skaffede i Naade hos Kong *Knud* og giftede med sin Syster, som derved blev Moder til endeel Sønner, og deriblandt Kong *Harald* og *Toste* Jarl[365]. Dette Ægteskab veed *Wilhelm* fra Malmesbury vel Intet af, men han veed ikke heller *hvem* der var Moder til *Harald* og *Toste,* og faaer da lade sig oplyse |US7:87derom af *Islænderne,* som her kan pukke paa *Adam* af Bremens Medhold[366].

Man hører for Resten ikke synderlig til *Godvin* Jarl og hans Sønner, førend under *Edvard* den Hellige, hvem de satte paa Thronen og vilde altsaa naturligviis raade over, men havde dertil farlige Med-Beilere i *Normannerne,* som *Edvard* fra Barns-Been havde nydt Godhed af og var vant til at lystre. Det kom derfor engang (1048) til aaben |A:305Feide mellem Kongens selvgjorte Formyndere, men Enden blev dog at *Normannerne,* med Ærke-Biskop *Robert* af Canterbury i Spidsen, indtil videre maatte rømme Landet og lade de Indfødte raade[367]. Ved samme Leilighed gik det udentvivl ogsaa ud over de *Danske* Herremænd, thi *Adam* af Bremen siger, at det var egenlig *Godvins* Sønner, der skildte *Engeland* fra *Danmark,* slog den Ene af *Sven* Æstridsens Brødre

ihjel, og drev den Anden ud[368], saa det stadfæstede sig ogsaa her, at Frænde er Frænde værst. *Edvard,* siger *Adam,* fik vel Lov at beholde Livet og Konge-Navnet, men det var ogsaa Alt, og *Saxo* kalder ham reent ud en kronet Slave, og melder, hvad der er ganske rimeligt, at *Harald,* for at glimre som "Fædrene-Landets Befrier", stjal paa een Dag Livet af hele den *Danske* Liv-Vagt[369].

Der har været megen Trætte om, hvem *Edvard* egenlig ønskede til sin Efter-Mand: enten *Sven Æstridsen,* hvem *Adam* siger, han gav baade Løfte og Handsel[370], eller *Harald* Godvinsen, der selv vilde have hørt ham hviske om sig paa hans Døds-Seng, eller endelig Hertug *Vilhelm* i *Normandiet,* for hvis Vugge det vel maa være sunget; men det er saameget mindre værdt at tvistes om, som der, i det Mindste for vore Øine, ei kunde være noget Afmægtigere end *Edvards* Ønsker. Det er imidlertid klart nok, at ikke alene han, men *England* i det Hele, hældede til den *Franske* Side, medens *Northumberlænderne* for deres Part vel, næst efter dem selv, holdt mest af de *Norske;* thi vi læse, at da de fordrev deres Jarl, *Toste Godvinsen,* sparede de ligesaalidt *Engelskmænd* som *Danskere*[371]).

|**A:306**|US7:88Da *Edvard* døde (1066), blev *Harald Godvinsen* vel uden al indenlandsk Modsigelse hans Efter-Mand, men maatte endnu samme Aar holde to Slag om Kronen med udenlandske Med-Beilere, og tabde ligesaa afgiørende det Sidste, som han vandt det Første.

Om nu *Harald Haardraade* fra *Norge* kom af sig selv, for at prøve Lykken i *England,* eller *Toste* Jarl, som var usaattes med sin Broder, hentede ham, kommer omtrent ud paa Eet, da de To i alt Fald gjorde Følgeskab baade til Valen og til Graven; men *Islænderne,* som her synes at vide bedst Beskeed, fortælle udførlig, at *Toste* Jarl kom først til *Danmark* og vilde overtalt sin Frænde, *Sven Æstridsen,* til at vove en Dyst for *Knud* den Stores Krone, og da det mislykkedes, til *Norge,* hvor hans Ord faldt i god Jord, saa Harald fulgde ham hjem med en Flaade paa 200 Skibe[372]. De løb op ad *Humberen,* slog *Morker* Jarl og nødte *York* til at thinge, men da de tænkde, der var Fred og ingen Fare, og kom kun med halv Styrke og letbevæbnede for at holde deres Indtog, havde Bymændene narret dem, saa *Harald Godvinsen* kom farende ud af Porten med sin Hær og nødte dem til enten at vende Rygg eller holde Stand ved *Stanford-Bro*. *Haardraade* valgde naturligviis det Sidste, og skikkede kun Bud ned til Flaaden om sin Brynie og anden Forstærkning, ikke heller kunde Engelænderne bryde hans Skjold-Borg, men i sin Hidsighed brød han selv ud deraf og faldt, tilligemed *Toste,* førend *Eisten Urhane* kom med de Brynieklædte. Kun forgiæves stræbte *Eisten* at hevne Skade, han fik selv sit Bane-Saar, men ventelig var han dog den *ubenævnte Nordmand,* Engelænderne give det Lov, at han alene enstund saaledes forsvarede *Stanford-Bro,* |**A:307**at tilsidst Ingen turde vove sig imod

ham, og da han kun loe ad gode Tilbud, havde han kanskee staaet der endnu, hvis der ikke var kommet et *Kaste-Spyd* og strakt ham til Jorden[373].

Saaledes sank da "Nordens Lyn og alle Danske Øers Skræk", som *Adam* kalder *Harald*[374], i den sorte Jord, og han tog |US7:89*Norges* glimrende Udsigter med sig i Graven, thi hans Søn *Olav* Kyrre (den Stille) vendte kun med Seier-Herrens Forlov hjem til Norge, og skjøndt Kæmpe-Aanden endnu øiensynlig svævede baade over *Magnus Barfod,* som faldt i *Irland,* og over *Sigurd Jorsalfar,* som under Kors-Togene glimrede ved *Sidon* og i *Maglegaard,* saa stod dog "den *Engelske Krone"* ei meer paa Spil, og med *Sigurd* i det *Tolvte* Aarhundrede uddøde egenlig de storladne *"Ynglinger"* af *Haarfagers* Æt. Naar Man selv er Nordbo, og seer, at enten skulde *England* tilfalde den *Norske Konge* eller den *Normanniske Hertug,* kan Man ikke vel bare sig for at tænke, *Haardraades* Seier vilde sparet *England* Undergangs-Kampen med *Frankrig,* baade i Sproget og i Marken, baade i Aandens og i Haandens Verden, mens den uopløselig vilde sammenknyttet *Angel-Sachsisk* med *Islandsk* og *England* med *Norden;* men alt saadant Drømme-Værk er dog kun Giøgleri; thi hverken er der hidtil, ikke heller vorder der, til Verdens Ende, nogen Seier vundet, som, efter Omstændighederne, kunde timedes uden hele den foregaaende Kamp. Sammenligne vi Gammelt og Nyt i den Nordiske Halv-Verden, da maa det aandelig bundfrosne *Island* ved Siden ad det omsmeltede *Angeln* vel ogsaa lære os, at *Nordens Vætte,* hvor kæmpemæssig den end stræbde at tilegne sig den *Christelige* |**A:308**Anskuelse, og dermed fortsætte sin gamle Bane, dog dermed kun prøvede paa en Umuelighed og maatte, for at opstaae i Kirken, først virkelig drukne i Daaben!

Dog, ogsaa disse Grublerier maae, heller end fortsættes, hurtig afbrydes ved de store Optrin af det virkelige Liv, som *Normannernes* og *Kors-Togenes* Historie beskriver; thi der kommer det unægtelig for Dagen, *hvorvidt* det var mueligt at oprette et *Verdsligt Christus-Rige,* uden at Virak kom til at gaae for Aand, Vie-Vand for Kraft, Optog for Bedrift, Legender for Historie, og Skabilken-Hoveder for Engle og Helgene, ja, for Herren selv!

270

Gregors Franke-Krønike III. 3.

271

Bjovulfs-Drape (Thorkelins Udgave) 18de, 33te og 40de Sang. Fordanskningen i Fortalen XLI–II.

272

Saxos Danmarks-Krønike 5te Bog.

273

Sammest. 1ste Bog.

274

Bjovulfs-Drape (Thorkelins Udgave) i Forspillet, Fordanskningens 1ste Sang og Fortalen XXXVII–IX.

275

Ælfreds Levnet af Asser S. 33.

276

Olav Tryggesøns Saga i Heimskringle K. 122.

277

Wittekinds Sachse-Krønike 3die Bog.

278

Saxos Danmarks-Krønike 10de Bog.

279

Sven Aagesøns Udtog K. 3.

280

Adams Kirke-Historie I. 51. II. 2.

281

Olav Tryggesøns Saga (i Heimskringle) K. 24–29. Adams Kirke-Historie II. 19.

282

Adams Kirke-Historie II. 15.

283

Adams Kirke-Historie II. 18–19. Olav Tryggesøns Saga i Heimskringle K. 36.

284

Adams Kirke-Historie II. 12.

285

Adams Kirke-Historie II. 18.

286

Saxos Danmarks Krønike 10de Bog. Knytlinge-Saga K. 1. Jomsvikinge-Saga K. 23–24.

287

Olav Tryggesøns Saga i Heimskringle K. 38. Jomsvikinge-Saga K. 26–30.

288

Olav Tryggesøns Saga (i *Skalholter Udgaven*) I. 150.

289

Wilhelm af Malmesbury og Heimskringle.

290

Harald Haarfagers Saga i Heimskringle K. 3–4. 23.

291

Sammest. K. 19.

292

Sammest. K. 6. 8.

293

Sammest. K. 20. 24.

294

Wilhelms Englands-Krønike II. 6. Harald Haarfagers Saga i Heimskringle K. 41–42.

295

Saxos Danmarks-Krønike 10de Bog, under Harald Blaatan.

296

Hakon Adelsteens Saga i Heimskringle K. 17.

297

Hakon Adelsteens Saga i Heimskringle K. 18–19.

298

Sammest. K. 28–31.

299

Sammest. K. 32–33. Saxos Danmarks-Krønike 10de Bog.

300

Hakon Adelsteens Saga i Heimskringle K. 1–2. Harald Graafelds Saga K. 1–2.

301

Adams Kirkehistorie II. 15. Olav Tryggesøns Saga (Skalholter-Udgaven) I. 154, i Heimskringle K. 66.

302

Saxos Krønike under Harald Blaatan. Olav Tryggesøns Saga i Heimskringle K. 39.

303

Saxos Krønike under Harald Blaatan. Olav Tryggesøns Saga i Heimskringle K. 44–47. Jomsvikinge-Saga K. 37–49.

304

Olav Tryggesens Saga i Heimskringle K. 50–56.

305

Adams Kirke-Historie II. 27. 29. Saxos Sven Tveskiæg. Saxe-Krøniken A. 993–94.

306

Olav Tryggesøns Saga i Heimskringle K. 59.

307

Sammest. K. 60. 62–64. Hellig-Olavs Saga K. 123.

308

Olav Tryggesøns Saga i Heimskringle K. 66. 68.

309

Sammest. K. 116. Adams Kirke-Historie II. 28. Saxos Sven Tveskiæg.

310

Saxos Sven Tveskiæg. Olav Tryggesens Saga i Heimskringle K. 99–100.

311

Sammest. K. 100. *Adams* Kirke-Historie II. 27.

312

Olav Tryggesens Saga i Heimskringle K. 97. 116–18.

313

Adams Kirke-Historie II. 29.

314

Saxos Sven Tveskiæg.

315

Olav Tryggesens Saga i Heimskringle K. 102. 126.

316

Adams Kirke-Historie II. 29.

317

Olav Tryggesens Saga i Heimskringle K. 129. Skalholter-Udgaven II. 97.

318

Olav Tryggesens Saga i Heimskringle K. 130.

319

Sammest. K. 131. Hellig-Olavs Saga K. 20.

320

Sachse-Krøniken under A. 787.

321

Sammest. A. 867 og 76. Saga-Billingen (Sögubrot) om Nordens Konger.

322

Sachse-Krøniken under A. 952 og 54.

323

Samlingen af Steder om "Thorkild den Høie" i de Danske "Scriptores" II. 458–63.

324

Sachse-Krøniken under A. 957.

325

Wilhelms Englands-Krønike II. 10.

326

Sachse-Krøniken under A. 890.

327

Adams Kirke-Historie I. 37. II. 15.

328

Knightons Skrabsammen (Compilation) I. 5.

329

Det alt for tit gientagne: there is some thing rotten in Denmark, hvad dog kun kan udmærke Landet, hvis det alle andre Steder gaaer videre.

330

Saxos Danmarks-Krønike 3die og 4de Bog.

331

Sachse-Krøniken under A. 994 og 1002. Wilhelms Englands-Krønike II. 10.

332

Emmas Lov-Taler, (i de Danske “Scriptores II.”) 1ste Bog.

333

Sachse-Krøniken under A. 1013. Wilhelms Englands-Krønike II. 10.

334

Emmas Lovtale I. Sachse-Krøniken under A. 1014. Wilhelms Englands-Krønike II. 10. Knytling-Saga K. VI.

335

De Engelske Rim-Krøniker ved *Hearne*.

336

Emmas Lov-Tale II. *Ditmers* Allehaande VII. (hos Leibnits I. S. 409–10).

337

Emmas Lov-Tale II.

338

Adams Kirke-Historie II. 36.

339

Hellig-Olavs Saga i Heimskringle K. 11–14.

340

Saxos Knud den Store i 10de Bog.

341

Robert af Glocesters Engelske Rim-Krønike.

342

Emmas Lovtale II.

343

Ditmers Allehaande VIII, hos Leibnits S. 420–21.

344

Prækenen paa Angel-Sachsisk hos *Hickes* (Thesaurus II.) paa Latin i de Danske “Scriptores” II. 463.

345

Emmas Lovtale II. Saxos 10de Bog.

346

Sachse-Krøniken under A. 1021.

347

Wilhelms Englands-Krønike II. 11.

348

Saxos 10de Bog. Hellig-Olavs Saga i Heimskringle K. 163.

349

Hellig-Olavs Saga i Heimskringle K. 139–40.

350

Hellig-Olavs Saga i Heimskringle K. 152. 54–69.

351

Sammest. K. 171.

352

Sammest. K. 178–82.

353

Hellig-Olavs Saga i Heimskringle K. 184–240.

354

Sammest. K. 252–53. 261. Magnus den Godes Saga K. 3–4.

355

Henrik Huntingdons Krønike VI. (hos Savile) S. 364.

356

Sachse-Krøniken under A. 1031. Wilhelms Englands-Krønike II. Emmas Lov-Tale II.

357

Adams Kirke-Historie II. 56. Saxo X. Magnus den Godes Saga i Heimskringle K. 1.

358

Knytling-Saga K. 21.

359

Adams Kirke-Historie II. 29.

360

Harald Haardraades Saga i Heimskringle K. 1–10.

361

Adams Kirke-Historie III. 13.

362

Harald Haardraades Saga i Heimskringle K. 13–17.

363

Sammest. K. 18–24. Knytlinga K. 22.

364

Sachse-Krøniken under A. 1008.

365

Knytlinga K. 11.

366

Adams Kirke-Historie II. 37. Wilhelms Englands-Krønike II. 13.

367

Sachse-Krøniken under A. 1048–52.

368

Adams Kirke-Historie III. 14.

369

Saxos Danmarks-Krønike X.

370

Adams Kirke-Historie II. 57. III. 12.

371

Sachse-Krøniken under A. 1064.

372

Haardraades Saga i Heimskringle K. 77–85. Sachse-Krøniken under A. 1066.

373

Haardraades Saga i Heimskringle K. 86–97. Vilhelms Englands-Krønike II. 13.

Normanner og Islændere.

Thule, der ligger saa uendelig langt borte, bag det vilde Hav, er, saa at sige, ganske ubekiendt; men dog veed saavel *Barbarerne,* som de Romerske Skribenter, heel mærkelige Ting om den at fortælle og nu hedder den *Island.*

Disse *Bremer-Klerkens* Ord, i hans korte, men uskatteerlige Beskrivelse af *Nørre-Leden*[375], kan neppe anvendes bedre, end til at indføre *Islænderne* i *Verdens-Historien,* hvor de hidtil kun antegnedes som "de ubekiendte Steder" paa vore gamle Land-Kaart, thi de veed ikke blot saa mærkelige Ting at fortælle om dem selv, som Nogen i hele det gamle Bremer-Stift, men har ret egenlig fra Arilds-Tid "opoffret sig" til Historien, saa det er baade Skam og Skade at udelukke dem deraf. Uagtet nemlig *Krigs-Bedrifter* nødvendig i vor urolige Verden optage den meste Plads i Stats-Historien, saa er det dog ingenlunde for deres *egen* Skyld, men kun for Kraftens, de yttrede, og Følgerne, de havde, og nu hørde der aabenbar langt mere ægte *Menneske-Kraft* til den *Islandske* Udflytning og historiske Opoffrelse for Slægtens almindelige Bedste, end til |**A:309**Indtagelsen af *England,* og naar *Følgerne* desuagtet er mindre iøinefaldende, kommer det dog vel kun af, at de ligge fjernere og begynde først nu at gjøre Opsigt *udenfor Norden.* Her hjemme gjorde de det derimod saa tidlig, at allerede *Saxo, vor Romerske* Skribent fra det *Tolvte* Aarhundrede, giver *Islænderne* det ligesaa forbausende som hæderlige Vidnesbyrd, at de *opoffrede* hele deres *Liv til* at samle og udbrede *Historiske Kundskaber om alle Folke-Færd,* fandt deres Fornøielse i at mindes, og satte deres Ære i at ophøie Stor-Værk, saa han af deres Skat-Kammer anseelig berigede sit Værk[376].

Da nu, trods Tidens Tand og Ildens Tunge, som har fortæret mange historiske *"Kalve-Skind,"* det Islandske *"Saga-Bibliothek"* endnu er et Storværk, mageløst i sit Slags, og en Skat, hvoraf Historie-Skrivere til Verdens Ende kan og skal anseelig berige deres Værker, saa var det dog alt for urimeligt, |US7:91om den lille *Fri-Stat,* der gjorde sig saa fortjent af Verdens-Historien, skulde nogensinde af den forbigaaes med Taushed.

Vil Man indvende, at *Skolen* og *Bøgerne* har deres *egen* Historie, hvori *Islænderne* altid ville finde en Hæders-Plads aaben, men at en *Stat,* som saadan, der ei gjorde mindste Opsigt i Verden, ei heller kan have Krav paa vor Opmærksomhed, hvor det kun er de *"store Stats-Begivenheder,"* hvorom vi spørge; da er den

Indvending vel ingenlunde grebet af Luften, men da det altid er *Historie-Skrivere,* der skrive Historie, vil Naturen i alt Fald gaae over Optugtelsen, og vi maatte slet forstaae vor Konst, om vi ikke med et godt Skin kunde giøre "Historiens egen Stat" til en Undtagelse fra Regelen. Det er imidlertid kun fordi Man aldrig, hvor man er sig en stærk *Forkjærlighed* bevidst, kan troe sig selv i Vurderingen af Grundene |A:310*for og imod,* jeg helst lader det staae uafgjort, om den *Islandske Republik* hører til de *store Stats-Begivenheder,* eller ikke, thi skulde Man engang finde at den *Islandske Fri-Stat,* trods al sin Ringhed og Raahed, dog havde Grund-Trækkene af den Forfatning, der mest begunstiger *fremskridende Oplysning* om *Menneske-Livet,* da vilde unægtelig dens Stiftelse hævde sig Rang mellem de største Stats-Begivenheder, i det hele den *Islandske Virksomhed,* med *Mund* og med *Pen,* da maatte sees, ei tilfældig forbundet dermed, men nødvendig udsprunget deraf. Og skuffer nu ikke min naturlige Forkiærlighed mig uvitterlig, da er det Sidste virkelig Tilfældet, saa naar Man tænker den *Islandske Fri-Stat* bort, forsvinde med det Samme alle de *Skjalde* og *Saga-Mænd,* der fra Midten af det *Tiende* til Midten af det *Trettende* Aarhundrede virkede uberegnelig paa *hele Norden,* forsvinder, med dem igien, *Vøluspa, Edda, Heimskringle,* og alle de *Old-Nordiske Bøger,* der ikke blot har virket paa vore Bøger, men paa vor hele Dannelse, og vil virke endnu langt mere paa vore Børns, saa, hvis *Norden* faaer en Hæders-Plads i Nyaars-Tidens Historie, maa det nødvendig baade først og sidst dele Æren med den *Islandske Fri-Stat!*

Skulde den imidlertid end ikke for sin egen Skyld fortjene en Plads i *Haand-Bogen,* maatte den det dog for Lysets Skyld, den kaster deels paa det hedenske Nordens *Borgerlige Retning,* og deels paa *Normannernes* Færd; thi |US7:92vi maae endelig huske, at *Udvandringen* til *Island* er en Deel af den *Normanniske,* og at hvad der i *Frankrig, England* og *Italien* fordunkles i Sammen-Giæringen med fremmede Elementer, fremtræder klart paa den øde Øe i Verdens-Havet, hvor de Norske Vikinger, som paa Fjeldene voxde omkap med Grane-Masterne |A:311til deres Snekker, havde det frieste Spille-Rum for deres hele Eiendommelighed! Naar vi derfor see, at Man i *Rude-Borg* (Rouen), da Man fik Pennen i Haanden, havde tilligemed Moders-Maalet halvveis glemt Fædrene-Landet, saa vi maae gaae til Frænderne paa *Island* for at høre ret Beskeed, da maatte i det Mindste Nordiske Historie-Skrivere, ligesom Normannerne, have glemt Fortiden over Øieblikket, naar de ei med Velbehag skulde dvæle ved Mindet om de *Islandske Høvdinger,* som umuelig kunde være meer brydske og balstyrige end de *Normanniske Baroner,* men havde aabenbar langt bedre Øie for Helte-Livet, langt bedre Begreb om "faste Eiendomme", og et langt anderledes mesterligt Greb paa at bygge *"Taarn-Borge"* i Kæmpe-

Stil, som kan trodse Tiden og fortælle Efter-Slægten: der var Ild i deres Øine og Marv i deres Been!

Naar *Lag-Manden* for det "Historiske Selskab" paa Island, *Snorre Sturlesen,* taler om de *Norske* Udvandringer i *Haarfagers* Dage, da synes han selv nær ved at glemme Øen i det *Nordvestlige* Iishav over den *Nordvestlige* Deel af *Frankerig,* som *Englands Erobrer* havde bragt i alle Folks Munde; thi kun i Forbigaaende nævner han *Islands Bebyggelse* tilligemed *Færøernes;* men det kom dog kun af, at han skrev for *Islændere,* som han vidste godt, glemde ikke dem selv, skiøndt det naturligviis især var fremmede Begivenheder, de udfrittede Saga-Mænd og Bøger om.

Foruden *"Landnams-Bogen"* med alle *"Høvdingernes"* Slægt-Register, har vi da ogsaa en *"Islænder-Bog* af Præsten *Are Frode,* som blev født, da *Harald Haardraade* faldt, og var den *Første,* som, ved at lægge Hovedet sammen med *Thorodd Rune-Mester,* fandt paa, efter *"Angel-Sachsernes* Exem|A:312pel", at skrive *"Norsk"* med *Latinske* Bogstaver[377]. Vel er denne *"Islænder-Bog"* saa mager og tør, som om det havde været *Thorodd Rune-Rister* selv, der benyttede |US7:93det snilde Paafund til en Udskrift af alle de Islandske *Lag-Mænds* Bauta-Stene; men "Aarstal og Navne", skiøndt i og for sig selv slet ingen Ting værd, gjør dog megen Nytte i Verden, især til at skille Folk ad, som enten ikke kan forliges eller maae dog ikke forvexles med hinanden, og naar de i Historien sættes med Flid til hvad Man af andre Kilder har faaet Kundskab om, og af gode Grunde sætter Priis paa, da er de uskatteerlige. Saa nødvendig Man derfor i en begeistret Ungdom rymper Næse ad de historiske "Gravskrifter i Lapidar-Stil", forliges man dog efterhaanden med dem og vinder omsider ordenlig de Bedre af dem kiære, vist nok ikke som Mønstre paa oprigtig gode Historie-Bøger, men som de Grændser "Livet og Døden" i Middel-Alderen maatte sætte hinanden, naar vi skulle hitte Rede i Vexel-Virkningen.

Af *Ares* Bog lære vi da ikke blot, at *Ingolf,* der først satte Bo paa *Island* i *Reikevig,* (som nu ogsaa skal være Hoved-Staden), kom did, da *Iver,* den slemme *Lodbrogs-Søn,* slog *Hellig-Edmund,* altsaa i Kong *Ælfreds* Dage (efter Sachse-Krøniken 870), men ogsaa at *Udflytningen* varede omtrent i *tresindstive* Aar, og Udflytterne kom især fra *Bergens* Stift, hvorfor det ogsaa, kun med enkelte Forandringer, blev *Halvdan* Svartes *Guløethings-Lov,* deres første *Lag-Mand, Ulflit,* som stiftede *Althinget,* gjorde giældende hos dem[378].

Hvor gjerne vi nu end kunde ønske at vide, hvad der dog egenlig stod i den *"Ulflits Lov",* baade givet og rettet efter *Kloge Thorleif* (sikkert Thors-Præsten) og *Horde-Kaares* Raad, saa var det dog urimelig forlangt, at *Are* |A:313skulde tilfredsstille denne vor Nysgerrighed, da der *ikke stod* eet Ord enten paa Papir eller Kalve-Skind, til i det *Tolvte* Aarhundrede, et Aars-Tid før Keiser *Alex* i

Maglegaard og Kong *Baldvin* i *Jorsal* døde, da den ny Mode blev indført af Bergthor Lag-Mand, og Loven ved den Leilighed, med *Althingets* Samtykke, meget forandret[379]. Ligesaalidt nu, som det kunde falde *Are* ind at afskrive den ny *Lov-Bog* i sin historiske Oversigt, ligesaalidt kunde det falde ham ind, at *hans Læsere* brød sig om, hvad de selv havde været med at afskaffe, saa han er uskyldig, og vi er i Grunden skadesløse; thi at man |US7:94selv i *Hedenskabet* fandt *"Lov* og *Ret"* i *Norge* og indførte dem strax paa *Island,* det er *Hoved-Sagen,* og "Kloge Thorleif" vidste sikkert, meget bedre end *Justinian* og alle de *"Latinske Jurister,"* at skal *Livet* rette sig efter *Loven,* maa den være udsprunget deraf, medens vi bestemt veed, at en Lov, der lægges paa Hylden, vel i *Skolen* kan findes ypperlig, men er i *Staten* kun til Spot. *Islænder-Livet* giver os derfor den bedste Underretning om *Ulflits-Loven,* og af Livet paa Øen i *Hakon Hlade-Jarls* Dage har vi i *Nials-Saga* den mesterligste Skildring, nogen Mund kan give og nogen Pen, som dens Træl, optegne.

Naar Man nu her seer to ædle Slægter, *Gunnars* og *Nials,* ret egenlig drives af *Furier* til at ødelægge hinanden; ja, seer Sværd-Slag og Mord-Brand afgjøre de fleste Trætter, og Retter-Gangen for en stor Deel betragtet som en blot Slibe-Steen for Spidsfindigheden og et Drille-Vaaben mere, da fristes man vistnok til at korse sig over den næsten værre end lovløse Tilstand, der synes herskende; men saasnart vi lægge Mærke til, at alt det Ædle, der pines og forgaaer paa *Island* er ogsaa *udklækket* og *opvoxet der,* og at *Nials Saga* er ligesaavel et *Islandsk* Værk, |**A:314**som *Nials Indebrænding,* da fristes vi snarere til at bryde Staven over Nutiden, da Man allevegne synes gierne at give Afkald paa *Livet* for at kunnet *døe* i *Stilhed!* Vælge vi saa endelig, hvad altid er det Klogeste ved Sammen-Ligning mellem *Fortid* og *Nutid,* den gyldne Middel-Vei, at tænke deres Fortrin og Mangler, Dyder og Lyder, tør vel omtrent opveie hinanden, da vinde vi Rolighed til at bemærke, det slet ikke er med det *Nittende* Aarhundrede, men med dem selv, det *Niende* og *Tiende Aarhundrede* skal sammenlignes, naar Man vil bedømme deres Skikkelse paa *Island,* og naar vi da, ved at giennemgaae Verdens-Historien, finde, at hvor ikke Døden dengang herskede uindskrænket, var Livet alle Dage ligesaa uroligt og usikkert, men ingensteds saa daadfuldt, muntert og frugtbart som paa *Island,* da prise vi *Gunnar* og *Nial borgerlig* lyksalige, og ønske blot for deres egen, for *Islands* og det smukke Kiøns Skyld, de havde været *bedre gift! Lovløsheden* er ogsaa, forholdsviis, blot tilsyneladende, thi hvor selv *Høvdinger,* der har et tusind Sværd og dobbelt saamange raske Hænder til deres Tjeneste, og hverken Keiser eller Konge at frygte for, dog prøve |US7:95*Forlig paa Thinge,* før de rykke i Marken, og stræbe med Flid at dreie Loven for at faae Skin af Ret, der kan Man være vis paa, Retten har til dagligt Brug sin Giænge, og

“den fuldkomne Rets-Tilstand”, som *Tydskerne* har skrevet og vi læst kun alt for meget om, findes under Solen ingensteds, uden maaskee i en velskrevet Lov-Bog og et velindrettet Tugthuus.

I Slutningen af det *Tiende* Aarhundrede kom *Christendommen,* ved *Olav Tryggesens* Omhu, til *Island,* og det var første Gang, den skulde prøve sin Lykke i en *virkelig Fri-Stat,* hvis hele Indretning var nøie forbunden med den gamle Guds-Dyrkelse, thi ikke blot stod *Lagmanden* der mellem de tolv *Sysselmænd* og *Hof*|A:315*goder,* paa eengang baade Præster og Dommere, som *Odin* mellem de tolv *Aser,* men ingen Dommer maatte sidde i Rette, uden først at have offret og bære en *Ring,* der ellers laae paa Alteret, dyppet i Offer-Blod med sig, og paa den Ring maatte alle Vedkommende sværge: saasandt hjelpe mig *Frey* og *Njord* og den *almægtige As,* som jeg vil forfølge dette Søgs-Maal (eller forsvare mig, eller vidne i denne Sag) saa ærlig og redelig og lovlig, som jeg veed, og underkaste mig Alt hvad lovmæssigt er, mens jeg er her tilstæde[380].

Den *Flamske* Præst *Thangbrand,* som var den Første, der forkyndte Evangelium paa Øen, et Aars Tid eller To, kom ogsaa tilbage til Kong *Olav* med den Beskeed, at det Lands Folk lod sig vist aldrig *christne,* hvorover Kongen nær havde ladt alle de *Islændere,* Man fandt i *Norge,* dræbe eller lemlæste; men uagtet *Thangbrand* havde været saa brydsk, at han slog to, tre Mænd ihjel, der gjorde *Nid-Viser* om ham, havde han dog ingenlunde talt for døve Øren; thi baade *Sid-Hall* paa *Hof* og *Hjalte* Skæggesen fra *Thjorsaa-Dal* og *Gissur* hin *Hvide* paa *Mosfell,* og mange andre *Høvdinger* havde ladt sig døbe, skiøndt Mængden sagde Nei.

Næste Sommer, samme Aar, *Olav Tryggesen* faldt (1000), undsagde vel *Hedningerne* og de *Christne* hinanden paa *Althinget,* saa det var nær kommet til Sværd-Slag, men saa kiøbde *Sid-Hall Thorger Lagmand* til at foreslaae *Christendommens* Indførelse, og det hjalp, saa der blev en Lov for, at alle Mand skulde lade dem *christne* og *døbe,* men at |US7:96æde *Heste-Kiød* og *smide* sine *Børn ud* skulde være uformeent, og hvem der vilde *offre* til Guderne i *Smug,* han kunde, saa Ingen skulde bansættes for det, uden han gjorde det i Vidners |A:316Nærværelse. Disse Levninger af Hedenskabet faldt imidlertid snart bort af dem selv[381].

Hvad Art det nu i Grunden havde med den Islandske Christendom, kan Man heraf vel omtrent slutte sig til; men *Evangeliet* maa dog have gjort noget Indtryk, før Man i en saadan Fristat giør det til Lands-Lov, og den *Boglige Konst,* der altid følger med det, faldt ingensteds i bedre Jord, hvortil det vel ogsaa har bidraget, at den *Angel-Sachsiske* Biskop *Bernhard,* med Tilnavn “*den Boglærde*”, sendtes did af *Hellig-Olav* og blev der i fem Aar[382]. *Den* udenlandske Biskop, *Islænderne* havde længst og rose mest, var ellers en anden *Bernhard* fra *Sachsen,* som var der alle *Harald Haardraades* Dage, og imidlertid (1056) indviedes *Gissur* hin

Hvides Søn, *Isleif,* til den første indfødte Biskop, som fik sit Sæde i *Skalholt*[383].

Det var den i *Tydsklands* Historie noksom bekiendte Ærke-Biskop *Adelbert* (Albert) i *Bremen,* der viede *Isleif;* thi vel var *Norge* blevet christnet fra *England* og *Island* igien fra *Norge* af, og selv i *Danmark* var det aabenbar Bisperne, *Knud* den *Store* førde med sig fra *England,* der satte *Skik* paa Kirken; men Paven havde dog, een Gang for Alle, i *Ansgars* Dage, lagt hele Norden til *Bremer-Stiftet,* og *Adelbert,* den myndige Mand, der en Tidlang som Keiser *Henrik* den *Fjerdes* Formynder beherskede *Tydskland,* og beklædte Ærke-Stolen hardtad i *tredive* Aar (1043–72) vidste godt |**A:317**at giøre sine Fordringer giældende[384]. Saalænge *Harald Haardraade* levede, som trodsig spurgde: hvem er *Ærke-Bisp* eller Høvding i *Norge* uden jeg[385], maatte *Adelbert* vel overlade dette Rige til sin egen Skæbne, men fandt dog Leilighed til at sikkre sig *Island,* hvad vi maae lægge Mærke til, fordi *Norden* derved *aandelig* skildtes fra *England,* som vilde været beklageligt, hvis ikke *England* paa samme Tid var faldet i de *Romaniserede Normanners* Vold.

|US7:97*Adelbert,* siger *Adam,* beholdt *Isleif* hos sig enstund, for at danne ham til Lærer for de Nysomvendte, og om det har meer paa sig med den "Skole-Gang i *Erfurt"* Man har tilskrevet *Isleif,* er et Spørgsmaal; men at han gjaldt for den *lærdeste* Mand paa Øen og optugtede Endeel til Bisper og Præster, melder *Are,* og at hvad Man i *"Erfurt* og *Bremen"* kaldte *"Lærdom"* først *fem Aarhundreder* senere kom til at trives paa *Island,* lærer hele *Middel-Alderens* Historie[386].

Grunden til denne *Islændernes* Afsmag for Kloster-Latinen, og Mangel giennem hele Middel-Alderen paa *"Classisk Lærdom",* laae naturligviis hverken i Mangel paa Nemme eller Lærvillighed hos det i begge Henseender høist udmærkede Folke-Færd, men fornemmelig i *Fædrene-Aandens* Magt over dem, og deres deraf følgende Størke i *Moders-Maalet* og Stolthed deraf, saa den *afsides Beliggenhed,* Landets *Fattigdom* og den *fri Forfatning,* var maaskee nok nødvendige til Undgaaelsen af det *Romerske Aag,* men vilde, uden Kæmpe-Aandens Nærværelse og Moders-Maalets kraftige Indsigelse, dog ligesaalidt |**A:318**have frelst derfra, som de var istand til at skabe et eneste Blad af den *Islandske* Bog-Samling.

Selv Biskop *Isleif* satte En af sine Sønner, *Teit,* i Skole hos *Nadodd Vikings* Ætmand, *Hall* i *Høkedal,* en Historiker paa en Hals, der godt kunde huske, at *Thangbrand* døbde ham, da han kun var tre Aar, men i *Latinsk* Forstand aldeles *"ulærd",* og her møde vi *Are Frode,* som var *Teits* Skole-Kamerad i *Høkedal* og skar Pennen til Skrift paa Moders-Maalet[387], der siden brugdes saa flittig, at Landet i det *Tolvte* og *Trettende* Aarhundrede blev fuldt af Bøger, som Bønder ikke blot kunde læse og forstaae, men for det Meste havde *selv gjort*. Til at *"skrive"* brugdes nemlig vel til jævnt Hold

studerte Folk eller dog "halvstuderte Røvere", men kun som *"Skriver-Karle",* efter *mundtlig Tilsigelse* af dem, der enten selv havde sammensat eller lært af Andre *Viser* og *Sagn* paa Moders-Maalet, og det var næsten Allesammen, ligesom *Snorre Sturlesen, ustuderede* Krabater, der gav alle *Romere,* selv Paver og Kirke-Fædre, en god Dag. |US7:98Dette Boglige Særsyn, ja halve Vidunder, hængde altsaa paa det Nøieste sammen med Rækken af *Islandske Skjalde* og *Saga-Mænd,* som, efter *Eivind Skalda-Spilders* Død, hvorved Mund-Harpen i Norge forstummede, begynder under *Hakon Hlade-Jarl,* med *Einar Skalaglam,* og slutter først efter *Hakon* den *Gamles* Dage (1260) med *Snorres* Broder-Søn, *Sturle* Thordsen, og begge Dele er saa *mageløse* i *Christenhedens* Historie, at det er soleklart, de er *Norden* eiendommelige, og lade sig kun forklare af *Nordens Aand* og den *Islandske Fri-Stat.* Man siger derfor med Rette, at disse *Islandske Draper,* udspækkede med Old-Nordiske Gude-Navne og Fabel-Vink, |**A:319**at *Eddas* Snik-Snak (Dæmesøgur) om alle *Aser* og, i det Hele, den Islandske Dannelse og Boglige Konst, var slet *ikke "Christelige",* men deels var *Livet* og *Bøgerne* i det *Tolvte* og *Trettende* Aarhundrede i Grunden fuldt saa *uchristelige,* hvor Man skrev slet *Græsk* og *Latin,* og deels er ingen Dannelse eller Boglig Konst *ægte,* med mindre den falder *naturlig,* saa det er ingenlunde det Nordiske Præg eller det fremstikkende Hedenskab, men kun det *Ubetimelige,* altsaa i Grunden *Unaturlige,* i en saa *tidlig Videnskabelighed,* der giør den *Islandske* Dannelse og Literatur, saavelsom Udflytningen og Fri-Staten, der avlede dem, til en *stor Feiltagelse.*

Dog herom siden, thi det var *Islændernes* egen Skade at de "kom for tidlig", men er vores og sagtens hele Verdens Gavn, at *Nordens Aand* i dem beholdt et kraftigt Redskab giennem Aarhundreder, den ellers vilde savnet, og at den ubetimelig afbrudte *Angel-Sachsiske* Udvikling erholdt en Fortsættelse, der vel ikke kjendelig overlevede *"den sorte Død,"* men var dog aabenbar Vilkaaret for Opstandelsen eller Gienfødelsen i vore Dage, altsaa for den *"Nordiske* Dannelse og Vidskab," vi selv opelske, og derfor, skiøndt de Fremmede kiende den ikke, med Rette omtale som et Svøbelse-Barn, der sikkert vil komme til at ligne baade *Kæmpen,* den kalder *Fader,* og *Danne-Kvinden,* som bar den længe i Løn under *Moder-Hjerte. Knud* den *Stores Skjalde* vare ligesaavel *Islændere* som *Olav Tryggesens* og *Hellig-Olavs,* et sikkert Mærke paa, at Strængene var sprunget paa *Anguls* Harpe; endnu *Erik Eiegod* fik en *Islandsk Drape,* og endskiøndt vi under hans Søn, *Knud Lavard,* begynde at spore de *Tydske* Sangere i *Danmark,* saa roser *Saxo* dog de *Islandske* |US7:99Historie-Bøger og *Islænderen Arnolds* Styrke i at more Kong *Valdemar* og Biskop *Ab*|**A:320***salon* med gamle Fortællinger; medens *"Knytlinga"* løber ved Siden ad *Saxos* Værk, som en kostelig *Danmarks-Krønike* paa *Islandsk,* fra

Knud den Stores rige Bram paa den *Engelske* Throne til *Knud* den *Sjettes* fattige Triumph paa de *Pommerske* Kyster.

Saaledes naaede vi det *Trettende* Aarhundrede, sørgeligt for hele den nyskabte Verden, saavelsom for den *Islandske Fri-Stat,* der under dets Løb gik under i Blod, men den *Islandske* Pens *Guld-Alder,* kjendelig paa *"Heimskringle",* den *Nordiske Verdens-Historie,* hvormed *Snorre Sturlesen* paa *Reikholt,* en af *Fri-Statens* sidste *Lagmænd,* kronede dens Værk og forevigede sit Fædrene-Land. Vel er nemlig *Heimskringlen* kun stilet paa en Norsk *Konge-Krønike,* fra *Halfdan* Svarte og *Harald* Haarfager til *Sverre;* men saa kæmpemæssig var Storværks-Tiden i *Norge,* saa udstrakte var *Islændernes* Reiser og Kundskaber, og saa Universal-Historisk var *Nordens Aand,* at Værket omfatter hele *Nørre-Leden,* og rækker selv til *Maglegaard* og *Jorsal,* ikke som en mager Aarbog, en vattersotig Munke-Præken, eller et vindigt Romer-Indlæg for Publikums Dom-Stol, men som den letteste, muntreste, reneste og troeste Skildring af Menneske-Livet i Verden, der vel endnu saae Dagens Lys!

Her er det da ogsaa, vi, med saameget Andet, finde Fortællingen om *Gange-Rolf,* der udenlands blev saa navnkundig ved Skabelsen af *"Normandiet"* i Vester-Leden, og ved alt det *Normanniske* Storværk, der glimrer i det *Ellevte* og *Tolvte* Aarhundrede af Verdens-Historien. Han var, siger *Snorre,* en Søn af den berømte *Røgnvald* Jarl paa *Møre,* gamle Kong *Haralds* bedste Ven, som klippede ham efter Seieren i *Bukke-Fjord* og skaffede ham dermed *Haarfager-Navnet;* men desuagtet taalde |A:321dog Enevolds-Kongen, der vilde have Fred i sit Land, ingenlunde at *Rolv,* en Viking af Moders Liv, og sædvanlig, som *Thor,* paa Spil i Øster-Leden, ogsaa tog hvad han trængde til paa *Norges* Kyster. *Rolv* blev da gjort fredløs, og kun forgjæves gik hans Moder, som traf til at hedde *Hilde* (Valkyrie), i Bøn for ham hos Kongen, hvem hun imidlertid, ved Afskeden, fortalde paa Vers: det vilde vist svide til Kongens Hjord at han drev hendes Søn til Skovs, hvor han maatte lære at tude med de Ulve, han var iblandt. Dette gav Anledning til, at *Rolv* fristede Lykken i *Vester-Leden,* hvor |US7:100han blev Stam-Fader til Jarlerne i *Rude-Borg* og til en ny *Konge-Slægt* i *Engeland*[388].

Saavidt *Snorro,* og skjøndt *de Norske* Sagn, der blev saa gamle som Stærk-Odder, inden de førdes i Pennen, ligesaalidt er Troes-Artikler, som Lignende i andre Lande, saa er de *Normanniske Jarlers* og *Baroners Norske* Herkomst, hvorom det her ene gjælder, dog nok derved hjemlet, og naar Man seer *En* af *Røgnvald Jarls* Sønner (Hrolloug) flytte til *Island,* og en *Anden* (Tørv-Einer) opkaste sig til Herre over *Ørken-Øerne,* da er det aldeles i sin Orden, at den *Tredie* reiser sig et Høi-Sæde i *Normandiet,* hvorved det Sammenhørende paa den allernaturligste Maade forbindes[389].

Vi indrømme derfor gierne, at da *"Rolv"* i *Norge* var næsten ligesaa hyppigt et Navn som *"Olav,"* er det et stort Spørgsmaal, *hvordan* Man i Hjemmet blev saa vis paa, det netop var *"Gange-Rolv"* fra *Møre,* der var saa lykkelig at faae Kongens Daatter i *Valland,* med *Rude-Borg* og et heelt Hertugdom i Tilgift, men desuagtet tør vi nok mene, at i *Verdens-Historien,* |A:322hvor "de store Begivenheder" saa ganske er Hoved-Sagen, kommer det ikke nær saameget an paa at "Navne og nærmere Omstændigheder" lade sig bevise, som at de passe og hjelpe til at skielne det Ene fra det Andet og at huske det Hele. Det gaaer dermed, som med *Iliaden* og *Odysseen,* eller med *Edda* og *Heimskringle,* hvorved det i Grunden slet ingen Forskiel giør, om vi veed det *rette* Navn paa *Forfatteren* og de nærmere Omstændigheder ved *Opskrivningen,* men er dog baade morsomt og nyttigt at have et Sagn, der ligner dem og et Navn der passer.

Spørge vi nu imidlertid *Normannerne selv,* hvad de veed at fortælle om deres Herkomst og første Hertug, da har vi strax den Fornøielse at opdage, at *Noget* veed de, og stræbde, saavidt det paa *Fransk* Bund og paa et *fremmed* Sprog, lod sig giøre, at holde Skridt med *Islænderne,* saa det er tydeligt nok, de var nær i Slægt. I et Slægt-Register, som slutter med *Rolvs* Mands-Linie (1135), hedder det ogsaa *to Gange* udtrykkelig, de kom fra *Norge* (Northuega), men ellers veed deres Skribenter rigtig nok ikke, om det var fra *Danmark* eller fra *Norge* eller fra *Halland* (Alane), midt imellem Begge, thi *hele Norden* (selv Rusland iberegnet) løb bestandig i Eet for dem, ligesom for *Franskmændene* den |US7:101Dag i Dag, saa *Vindene* derfra (nord-est og nord-ouest) og *Vognen* deroppe (Karls-Vognen ɔ: Thors-Kerren) var deres eneste Mærker[390]. Dette er saameget naturligere, som Man nok kan vide der har ligesaavel været Karle fra alle Kanter ombord med *Rolv,* som der mødtes Folk fra hele Norden paa *Island,* men naar Man først veed, de kom *især* fra *Norge,* seer Man dog godt, de vilde baade tale og skrive *Norsk* |A:323(Noreiz), naar de kunde, og pege ganske tydelig paa *"Horderne"* (Ortenoiz) som deres bedste Venner, skiøndt det haprer lidt for dem med Navnet, fordi de har Meen paa Mælet og kan ikke sige "H"[391]. Den *Hasting,* Latinerne har talt saameget om ved denne Leilighed, gjort til *Rolvs* Forløber og forlenet med *Chartres,* skulde ogsaa aabenbar hedde *Hastein* (Hastainz), som er et godt gammel *Norsk* Navn, og var iblandt Andet virkelig Navnet paa en Søn af *Halvdan Svartes* gode Ven, *Atle* Jarl paa *Guløe,* hvorved endnu møder den mærkelige Omstændighed, at *Hastein* Atlesen havde været Stal-Broder til Kaps med *Ingolf* og *Leif,* som gik til *Island,* og at han virkelig maatte see sig om anden Leilighed, da Kong *Harald,* efter ***Atles*** Fald, havde taget en anden Bestemmelse med Jarldommet i *Fjordene,* saa, naar *Landnams-Bogen* ikke havde drevet ham til *Island,* vilde ingen *Nordmand* paa den Tid være

nærmere til *Chartres* end han[392].

Dog, har end Følgerne viist, at *Nordmændene* havde meget bedre Ret til at boe i det *Franske* Landskab, de kaldte op efter sig, end de forrige Indbyggere, saa var *det* dog slet ikke klart, da de beilede til Bruden, thi da var det kun *Spydstage-Retten,* de beraabde sig paa og klarlig beviste, saa det hører til, vi veed, at det var ogsaa den eneste Ret, der gjaldt i *Frankrig,* før *Normannerne* fik fast Fod i Landet og lærde *Franskmændene,* som de selv tilstaae, baade at kiende "Lov og Ret" og at skrive *deres eget Sprog*[393].

Det var da, som Man veed, i Begyndelsen af det *Tiende* Aarhundrede, netop da *Sachserne,* med *Henrik* |A:324Fugle-Fænger, kom til at flyde oven paa i *Tydskland,* at *Rolv* med sine |US7:102*Normanner* modtog *Tosse-Karls* Tilbud: at lade sig *døbe,* ægte hans Daatter, *Gisle,* og være Hertug i *"Nordvest",* hvor Vikingerne, som over i et *halvhundrede* Aar (843–911) immer kom den Vei, naar de skulde op ad *Seinen* og plyndre *Paris,* skal hardtad ei have levnet et levende Øie. Vel maae vi herom, som hardtad om Alt udenfor "England og Norden" ligefra *Karl* den *Stores* Tid til de *Normanniske* Krønikers, udtrykke os meget *ubestemt,* naar vi skal opvise skriftlig Hjemmel, da vore Kilder næsten udelukkende er enten tørre Annaler eller Munke-Præk, men *denne* Kiends-Gierning giver allerede stor Oplysning, og da vi veed, hvordan *Normannerne* huserede i *England* i Kong *Ælfreds* Dage, kan vi godt forstaae, *Annaler* og *Legender* havde ondt ved at overdrive Ulykken, naar de kom fra *Themsen* til *Seinen,* hvor vantrevne *Karolinger* (Kærlinger) bar Konge-Navn, men Ingen førde Spiret og hardtad kun Bødler Sværdet.

Da *Karl Tykkert,* en Søn af *Ludvig Tydsker* og Sønnesøns-Søn af *Karl* den *Store,* blev afsat (887), opløstes for bestandig det store *Franke-Rige,* som under ham igien for et Øieblik var blevet samlet, og medens *Tydskerne* valgde *Arnulf* til deres Konge, og *Italien* blev Gribs-Gods, faldt Landet mellem *Rhinen* og *Pyrenæerne,* som vi nu kalde *Frankrig,* i mange Stykker. Grev Odd (Odo, Eudo) som havde udmærket sig ved dog een Gang at forsvare *Paris* mod *Normannerne,* blev vel det egenlig kronede Hoved, men hans Rige strakde sig kun fra *Maas* til *Loire,* hvor de Nordiske Vikinger endda herskede meer end han. *Bretagne, Gaskogne, Languedok, Provence, Bourgogne* og *Flandern,* havde hver sin egen Herre, som, hvad enten |A:325han kaldte sig Konge eller Hertug, Lehnsmand eller Selv-Eier, gjorde, saavidt han kunde, Alt hvad han vilde, og naar vi huske, af hvilke stridige Elementer Befolkningen bestod, kan det aldrig forundre os; thi den Tid er nu forbi, da Man bildte sig ind, et Rige hængde lige godt sammen, hvor forskiellige saa end, baade i Sind og i Skind, baade i *Herkomst* og *Sprog,* Indbyggerne var. Rigtig nok forskrev denne *Indbildning* sig netop fra *Frankrig,* og bestyrkedes ved Sammes Historie i de sidste *tre* Aarhundreder

(1500–1800), da Man neppe sporede mindste Forskiel mellem Efterkommerne af *Allemanner, Gother og Burgunder, Franker, Britter* og *Normanner;* men det kom dog mest af, at Man blot saae paa *Over-Fladen,* som alle Stammerne i lang Tid havde kappedes om |US7:103at giøre saa plat og glat som mueligt, og i det *Niende* Aarhundrede krævede Hjertet selv *der* ganske anderledes sin Ret.

Kort efter *Odds* Thron-Bestigelse var det, *Arnulf* vandt sin berømte Seier over *Normannerne* ved *Dile*-Floden, ei langt fra *Løwen* (891), som virkelig gjorde Ende paa deres *Rhinfart,* der var gaaet saavidt, at de endogsaa havde udplyndret *Karl* den *Stores* Palads i *Aachen,* og, efter *Islændernes* Sigende, brugt det til *Heste-Stald.* Rømmede de imidlertid *Rhinen,* da giæstede de desflittigere *Seinen,* og *Odds* Tapperhed synes at være forsvundet med Kroningen, saa *Tosse-Karl,* en i alle Henseender *uægte* Karoling, endog fik Mod til at maale sig med ham. Vel lod Karl sig for det Første nøie med en "Pensjon", men efter *Odds* Død (898) slap han dog paa Thronen, ja, naar Man undtager, at de Store engang imellem satte ham i Fængsel, beholdt han den i *tredive* Aar, og gjorde sig virkelig paa en Maade udødelig ved at dele med *Rolv*.

Rolv, i Daaben kaldt *Robert,* og hans Normanner, fik nemlig endnu i det *Tiende* Aarhundrede, hvad *Ka*|A:326*rolingerne* blandt Andet fattedes, en veltalende Historie-Skriver i den berømte *Dudo* (Todd), hvis Herkomst vel er ubekiendt, men hvis Pen er saa aldeles *Normannisk,* at *Robert Wace,* som i det *Tolvte* Aarhundrede skrev *Rim-Krøniken* (Roman de Rou), følger ham Skridt for Skridt.

Rolv og *Gurm,* hedder det her, var Sønner af en *Dansk* Høvding, der gav Kongen en god Dag, men da han var død, gik det ud over Sønnerne, hvem Kongen bekrigede med hele Rigets Magt, hvorved *Gurm* satte Livet til og *Rolv,* i Spidsen for det unge Mandskab, der, efter gammel Viking-Skik, skulde reise paa Haandværket, nødtes til at rømme Fæderne-Landet. *Rolv* havde drømt, der kom En og sagde til ham: reis til *Engeland;* det gjorde han da, holdt et Slag paa den Engelske Kyst og vandt Seier, men var saa dog lige nær, til han drømde igien, han sad paa et høit Bjerg i *Frankrig,* høiere end *der* virkelig findes Noget, og var spedalsk, men blev strax helbredt, ved at bade sig i en Kilde, der var, og havde saa den Fornøielse at see utallige *Fugle,* Alle med en *rosenrød* Vinge paa den venstre Side, flokke sig omkring ham, bade sig i Kilden, bukke for ham og bygge Rede paa Bjerget. Det tog han for et godt Varsel, sluttede Venskab med Kong *Alsteen* eller *Adelsteen i England* og fik Hjelp af ham til at hærge baade paa *Scheldes* og *Seines* Bredder, men ophævede ogsaa siden Beleiringen af *Paris,* for at komme ham til Hjelp, da *Engelskmændene* |US7:104gjorde Opstand imod ham, og slog sig, efter mange varme Dage, endelig til Ro i *Rouen,* da Kong *Karl,* foruden sin Daatter og Normandiet, ogsaa skiænkede ham *Bretagne,* der var ham nødvendig til Spise-

Kammer, da *Normandiet* laae øde[394].

|A:327Herimod kunde nu vel være Adskilligt at indvende, men da det Altsammen dog hverken kunde skaffe os den nøiagtigere Beretning om *Rolv,* vi savne, eller skille ham ved en Fods-Breed af *"Bretagne og Normandi",* som han virkelig blev Herre over, er det ei Umagen værdt. Heller maa vi lægge Mærke til, at Sagnet er dog ikke nær saa forvirret, som de *Lærde* har syndes, fordi de slet ikke vilde tænke paa nogen anden Kong *"Ædelsteen",* end ham det umuelig kunde være, da han ikke var født. Naar Man nemlig seer, at Sachse-Krøniken, ligesaavel som *Dudo,* nævner *Rolv* ved 876, og paa samme Tid den *Normanniske* Kong *Gudrun* (hos Vilhelm af Malmsbury *Gudrum),* som blev døbt hos Kong *Ælfred* med Navnet *"Ædelsteen",* og herskede i *Ost-Angeln* til 890, altsaa virkelig mens *Paris* blev beleiret af *Normannerne* (885–86), da bortfalder alt det *Urimelige* i Sagnet, og "de stærke Drømme", som vore Kæmpe-Viser med Rette kalde dem, høre saa ganske til *Rolvs* Folk, at han umuelig kunde fattes dem, medens det unægtelig taler stærkt for Drømmens *Poetiske* Ægthed, at vi kan forklare den bedre end *Dudo*.

Forleningen med *Normandiet* og *Bretagne,* som ikke kunde koste *Tosse-Karl* stor Overvindelse, da det Ene var ødelagt og det Andet ikke hans, skal være blevet meget morsom, ved det en *Norman,* som paa *Rolvs* Vegne skulde kysse Kongen paa Foden, var lidt stiv i Ryggen, saa Benene kom høiere i Veiret end Hovedet var; men Hoved-Sagen er, at *Rolv* deelde Landet ordenlig med sine Stalbrødre, fik det godt opdyrket, og lærde *Frankerne,* at Galgen var et godt Huus-Raad mod Tyve og Røvere, saa ingen Bonde behøvede at tage sit *Plov-Jern* hjem af Marken, med mindre han vidste, hans *Kone* var begfingret og vilde dog nødig hænges ved Siden ad hende[395].

|A:328Dette er omtrent Alt hvad Man veed om *Gange-Rolv,* thi selv hvad Aar han døde, trættes Man om, men skulde end 926 ikke just netop være det Aar, hans Søn *Villum Langspyd* blev hans Eftermand[396], kan Misregningen dog ikke være stor, |US7:105især for os, som egenlig kun spørge om *Rolvs Normanniske* Eftermand i *Verdens-Historien,* og det er, som Man veed, ikke *denne "Villum Langspyd"* men hans *Navner* i det *Ellevte* Aarhundrede.

Det er imidlertid ret mærkeligt, at allerede den første *Villum* maatte skikke sin Søn *Rikard* til *"Bayeux"* for at lære *"Dansk",* thi det lærer os ei blot, at *Normannerne,* der sagtens, ligesom *Rolv,* tog *Franske* Koner, glemde snart deres Moders-Maal, men ogsaa at det kun har været *Bessin* og *Cotentin* (i Nedre-Normandiet), der var blevet *befolket* med *Nordmænd,* medens Resten kun *beherskedes* af dem. I Øvrigt, saa, eftersom vi høre, der, under en *Ridulfs* Anførsel, skedte en farlig Opstand mod *Villum Langspyd,* netop for hans *"Franskhed",* har han ventelig kun gjort en Dyd af en Nødvendighed, ved at lade *Rikard* lære *Dansk,* hvad dog kom ham

godt tilpas, da han, efter Faderens Mord (943), maatte kalde den *Danske* Kong *Harald* til Hjelp, for at beholde sit Hertugdom, som den *Franske* Konge stod paa Nippet at skille ham ved[397].

Dette *Danske* Tog til *Normandiet* har vel hos nyere Historie-Skrivere fundet endeel Modsigelse, men da de kom meget for seent til enten at hindre eller giendrive det, og da *Dudo,* som selv havde kiendt Hertug *Rikard* og lovet ham at skrive den *Normanniske* Historie, er i disse Ting |**A:329**aldeles troværdig, skal vi blot lægge Mærke til, at samme *Danske* Kong *Haralds* Flugt til *Normandiet* for sin Søn *Sven,* i *Villum* Langspyds Dage, som Man nu altid forbinder med *Dudos* Fortælling, nævnes end *ikke* af ham, men findes først i en Bog fra *Vilhelm* Erobrers Dage[398]. Herved bliver nemlig *"Sven Tveskiæg"* der ikke var født endnu, som billigt, uden for det Hele, og skiøndt "den Danske Konge" der hialp *Rikard,* gierne kunde været *Harald Blaatan,* har det dog ventelig været den *Norske Harald* Graafel, som dengang, medens *Hakon Adelsteen* sad fast paa *Norges* Throne, ikke havde Andet at giøre end at fare til Søes og see til gamle Bekiendtere. Det er i denne Henseende ogsaa mærkeligt, at da *Rikard* anden Gang (Man siger 963) havde *Danske* Hjelpe-Tropper, kalde de sig selv baade *"Danske og Norske",* nævne baade *"Horder og Hallandsfare"* (Hirenses et Alani) som deres Stal-Brødre, og tee sig i det Hele, som *Vikinger,* der ei bryde sig det mindste |US7:106om Hjemmet, men søge kun Bytte og Raade-Rum. Da saaledes *Rikard* vil overtale dem til at samtykke i Freden, han har sluttet med den *Franske* Konge, og til at lade sig døbe, svare de Fleste: det er spildt Umage at saae paa en *Klippe,* og da de endelig "for gode Ord og Betaling" rømme *Frankrig,* seile de ingenlunde hjem, men søge Spanien og plyndre atten Stæder[399].

Denne *første* Hertug Rikard, som kun var et Barn, da hans Fader blev myrdet (af Grev *Arnulf* i *Flandern),* kom under Skin af Værgemaal i den *Franske* Konges farlige Hænder, men reddedes ved Hielp af *Bernhard Dansker* og andre troe *Normanner,* bestod, med *Nordiske* Hjelpe-Tropper, en lang Kamp paa Liv og |**A:330**Død med de sidste *Karolinger,* og oplevede sin Svoger, *Hugo Kapets* Thron-Bestigelse. Man kan da nok tænke, *han* er de *Normanniske Historie-Skriveres* egenlige *Helt,* ligesom ogsaa *Dudo,* der for hans Skyld begyndte paa sin Krønike, slutter den med hans Død (1002), og en saadan *Folke-Yndling* fra Barns-Been, med hvem Riget giennemgaaer sin Skiærs-Ild, maa nødvendig, efter Døden, *gaae igien* under æventyrlige Skikkelser, saa det kan umuelig forarge os, i *Rim-Krøniken,* at see *Rikard* den *Uforfærdede* (sans peur) slaaes med Fanden selv, medens baade Vætter og Uvætter underkaste sig hans retfærdige Dom[400]. Det fornøier os derimod dobbelt, fordi vi har *Dudos* Fortælling *historisk* at holde os til; thi er han end mere snaksom end vi kunde ønske, er han dog for alvorlig til, hvor det giælder om Daad, at fare med Tant. Vel er hans Fortælling om

Keiser *Ottos* Tog til *Normandiet* og *Rouens* mærkværdige Beleiring, i senere Tid, blevet meget anfægtet, men ene paa Grund af *"Aarbøgernes Taushed",* og Man indseer let, det er dog alt for ubilligt at lade *Normannernes Historie-Skriver* høre ilde, fordi *Franker* og *Tydskere* Ingen havde, men nøiedes med tørre Annalister, som maaskee neppe vidste, at *Rouen* var til.

Med Kong *Hugos* Syster havde Rikard ingen Børn, men ved den deilige *Gunvor, Dansk* baade paa *Fædrene* og *Mødrene*-Side, blev han Fader til en talrig Afkom, hvoriblandt vi maae lægge Mærke til hans Eftermand, *Rikard* den *Anden,* og til Dronning *Emma,* hvis *Giftermaal* med *Knud* den *Store* |US7:107falder meget mere naturligt, naar vi veed, hun var en Daatter af den *Danske* eller *Norske* "liden Gunvor"[401].

|**A:331**Om Dronning *Emmas* Broder, *Rikard* den *Anden,* skulde vi her ikke have Andet at sige, end at det var til ham Kong *Ædelred* og hans Sønner tog deres Tilflugt i *Sven Tveskiægs* og *Knud* den *Stores* Dage, dersom han ikke ogsaa engang, usaattes med Greven af *Chartres,* havde indkaldt *Nordiske* Hjelpe-Tropper; men det er mærkværdigt, fordi det kaster Lys paa det Forrige, og stadfæster *Snorres* Beretning om Forholdet mellem *Norge* og *Normandiet. Rikard* forlangde nemlig ikke Hjelp af *Danskerne,* skiøndt de nu i *England* var ham nær nok og *Sven Tveskiæg* havde gjort en evig Fred med ham, paa det Vilkaar, at de *Danske Kapere,* naar de var i Farvandet, skulde søge *Normanniske* Havne med deres Priser[402]; men til den *Norske* Kong *Olav,* som siden blev *Martyr* i sit eget Land, (og til den Svenske *Lakman*) skikkede han Bud, og hos ham, sige *Normannerne,* blev Kong *Olav* døbt[403].

Den *"Svenske Lakman"* maae vi nu lade staae ved sit Værd, men at *Hellig-Olav* virkelig, i sin Viking-Tid, havde Vinter-Leie i *Seinen,* stadfæster *Snorre,* og vidner ved den Leilighed, at *Rude-Jarlerne,* som nedstammede fra *Gange-Rolv,* glemde seent deres Slægtskab med *Norges* Høvdinger, men var de *Norske* Vikingers Venner i allen Stund, saa hos dem havde de frit Kiørind[404]. *Olavs Normanniske* Daab vil *Snorre* vel ikke vide Noget af, men *Didrik Munk,* som allerede i det *Tolvte* Aarhundrede skrev en lille *Norges Krønike* paa *Latin,* havde dog ikke blot læst derom, men siger reent ud, det er et stort Spørgsmaal, hvem der i det Stykke har Ret, saa *Hellig-Olavs* Daab i Barndommen af |**A:332***Olav Tryggesen* synes kun at have været en *Islandsk* Giætning[405].

Hermed forsvinde Sporene af Vexel-Virkning mellem *Norge* og *Normandiet,* deels fordi ved *Christendommens* Indførelse *Viking-Farten* standsede, og deels fordi *Hertugen* i *Normandiet* nu snart tillige blev *Konge* i *England,* og han, der gjorde det Kæmpe-Skridt, *Vilhelm Erobrer,* var en |US7:108Frille-Søn af Hertug *Robert,* Rikard den Andens Søn, som efter sin ældre Broders (Rikard den Tredies) tidlige Død (1028), udelukde hans Søn og bemægtigede sig

Regieringen.

Denne *Robert,* som engang i *Knuds* Dage skal have været paa Vei til at giøre Landgang i *England,* men dreves tilbage af Storm, døde endnu førend *Knud* den *Store* (1035) paa en Pillegrims-Reise, han havde gjort til *Jerusalem,* og uden at kunne sige, hvad Hjemmel Mester *Wace* havde for det, er det dog ret mærkeligt, hvad han fortæller om *Robert* paa denne Reise. Først lærde han nemlig Keiseren i *Konstantinopel* baade at kaage Mad ved Nødde-Skaller og at bænke sine Giæster ordenlig, som før maatte sidde paa Gulvet, og endelig sendte han det Bud hjem med en Pillegrim, han, baaret af *Saracener,* mødte i *Syrien,* at *Djævle* bar ham til *Paradis*[406].

Man seer nemlig heraf, det var en *spøgefuld* Herre, *Vilhelm* Erobrer havde til Fader, og Man hjelpes til en levende Forestilling om den store *"Gudelighed",* som, efter *Munke-Krønikerne,* var arvelig i *Rolvs* Æt, medens vi, som kiende *Sigurd Jorsalfars* Mester-Stykker i *Konstantinopel,* ordenlig forbauses over *Rude-Jarlens* Lighed med den *Norske* Konge[407].

|A:333*Vilhelm Harlotsen,* fra *Falaise,* var vel hyldet før hans Fader reiste til *Jerusalem,* men var kun *otte* Aar, da *Robert* døde i *Nikæa,* saa der hørde for ham allerede megen Lykke til at blive Hertug i *Normandiet,* og der var da Ingen, *Store Knud* mindre kunde drømme om at faae til sin Eftermand paa *Englands* Throne og i *Verdens-Historien;* men ligesom Vilhelm havde Tiden (over *halvtredsindstyve* Aar) for sig, saaledes lærde han ogsaa tidlig, hvad der er en meget større Konst og Klogskab, end *Verdens Vise* endnu har fattet, nemlig *"at bie".*

At nu en *Normannisk* Vove-Hals foer over *Kanalen,* med en Ladning forvovne Kroppe fra alle Verdens Hjørner, og at det lykkedes ham at slaae en Krigs-Hær, fælde Kongen, forbluffe Folket og bestige Thronen, det vilde i Verdens-Historien kun været et Æventyr, Man i Forbigaaende skiænkede et flygtigt Blik, naar ikke den Haand-Fuld *Normanner,* langt fra at tabe sig mellem *Angel-Sachserne,* havde paa en Maade |US7:109opslugt dem; men dette beviser unægtelig, at enten var *Angel-Sachserne* usle Slaver eller de fik i *Normannerne* baade "store og strænge" Herrer. Har altsaa *Tiden* viist, at *Angel-Sachserne,* eller Øens gamle Indbyggere med *Nordisk* Tungemaal og Tænkemaade, var dog i Grunden stærkere end de *Romaniserede Normanner,* da bliver unægtelig *Vilhelms* Tog og Seier, som i *tre* Aarhundreder gav *England* Love og spores endnu kiendelig i Sprog og Alt, en af de *store Stats-Begivenheder,* vi maatte ønske tilgavns at kiende.

Da baade *Angel-Sachser* og *Normanner* vare Adel-Stammer med *Boglig Konst,* er denne Begivenhed ogsaa virkelig bedre beskrevet end Nogen af alle de foregaaende Omvæltninger i Middel-Alderen, og er det end lidt ærgerligt, |A:334her at maatte tye til *Latinske* Munke-Krøniker, maae vi dog finde det i sin Orden, at

Pennen netop ved denne Leilighed faldt de *Angel-Sachser,* der elskede Moders-Maalet, af Haanden, og at *Normannerne* først af den lærde at skjære sig en Lignende. *Sachse-Krøniken* er imidlertid dog fortsat, til *Erobrerens* Mands-Linie var lykkelig og vel forgaaet, og skjøndt den om Erobringen selv er meget lakonisk, er det dog klarlig en samtidig Kilde, som gjør Gavn ved Siden ad *Erobrerens* Lov-Tale (af *Vilhelm* fra *Poitiers*) og *Ingulfs* Beskrivelse af *Crowland*-Kloster (i Ost-Angeln), hvor han var Abbed i de samme Dage. Af en smigrende Lovtale at være, er nemlig *Vilhelms,* ligesom *Emmas,* saa overordenlig *historisk,* at Frændskabet mellem *Normanner* og *Islændere* ogsaa derved stadfæster sig, og skjøndt *Abbeden* i *Crowland* naturligviis især fæster Øie paa Klosterets Fri-Breve og store Eiendomme, hvormed det var gaaet hulter til bulter i den urolige Tid, saa var hans Syns-Kreds dog meget videre, som en studeret *Angel-Sachser,* der, mens han gik i *Westminster-Skole* tit for Løier var blevet hørt i sin Lexe af Dronning *Edgithe* (Hertug Godvins Daatter, gift med Hellig-Edvard), havde enstund været *Kantsler* hos *"Erobreren",* mens han endnu kun var Hertug, og havde seet sig om baade i *Konstantinopel* og *Jerusalem.* Hertil kommer, i Begyndelsen af det *Tolvte* Aarhundrede, Værkerne af *Vilhelm* fra *Malmsbury* og *Ordrik* fra *Atcham* (i Shrop Shire), der vel ogsaa ere *Munke-Krøniker,* men lære os, at i Middel-Alderen var Munke-Buret netop den rette Skriver-Stue, naar kun Fingrene havde lært at føre Pennen ordenlig. Endelig træder |US7:110i Slutningen af samme Aarhundrede Mester *Wace* frem med sin *Normanniske* Rim-Krønike, som vel smager mere af *Seinen* end af *Kritiken,* men er dog et Livs-Tegn mellem |**A:335**Grav-Høiene, som altid opmuntrer, og har opbevaret mangt et Træk af *Erobreren* og hans forvovne Stal-Brødre.

Vilhelm var kun en Snees Aar, da der skedte en hardtad almindelig Opstand mod ham af de *Normanniske Baroner,* med *Niels* fra *Cotentin* og *Ranulv* fra *Bessin* i Spidsen, og det skal være gaaet saa hemmelig til med Sammen-Sværgelsen, at Man vilde have taget *Vilhelm* paa Sengen i *Valogne* (ved Cherbourg), hvor han var paa Jagt, dersom ikke Narren *Golet* fra *Bayeux* havde banket ham op ved Natte-Tid, saa han undslap halvnøgen[408]. Han fandt imidlertid Understøttelse hos Kong *Henrik* den *Første* i *Frankrig* og slog de opsætsige Baroner saaledes sønder og sammen ved *Valdune,* at hvem der ikke faldt, lærde dog at bukke[409].

Hvordan Hertug *Vilhelm* siden kiørde i Ring med *Gotfred Hammer* af *Anjou,* med de andre Franske Herrer og Kong *Henrik* selv; hvordan han kuede *Bretagne,* og indtog *Maine,* det, siger allerede *Vilhelm* af *Malmsbury,* vilde blive vidtløftigt at fortælle og behøves ikke, da Sagen er, han laae immer til Feldts, havde bestandig Lykken med sig og var saa vis paa Seieren, at han aldrig angreb Nogen uden Kald og Varsel. Deraf, saavelsom af Lande-

Freden, han skabde, og af alle hans Dyder, siger *Lov-Taleren,* blev han saa berømt, at to *Spanske* Konger beilede til hans Daatter, og havde, skiøndt de var Brødre, nær kommet op at slaaes om hende, og Keiseren i *Konstantinopel* ønskede bare, han havde havt ham til *Nabo,* saa vilde han blæst ad Sultanen i *Babylon*[410].

Vist nok skulde nu Keiseren i *Konstantinopel,* der havde Ulykke Nok med den *Normanniske Baron,* |A:336*Robert Viskard,* som nys var blevet hans Nabo, ikke ønsket at have *Hertugen* saa nær; men det er dog ganske rimeligt, at Man i *Konstantinopel* nu blev opmærksom paa *Normandiet,* og ønskede sig saa godt et Greb paa at tæmme *Normanniske Baroner,* som de hørde, Hertugen havde.

Hvordan egenlig *Vilhelm* fik Mod paa *England,* er ikke let at forstaae, med mindre Man vil overhugge Knuden og sige: han var født med det, saa det var ligesaa urimeligt at spørge, |US7:111hvor han fik det fra, som at spørge, hvi de see høit, som fødes mellem Fjelde! Vel var han lidt i Slægt med den barnløse Kong *Edvard,* men det var Saamange, og vel besøgde han ham engang og saae hans Herlighed (omt. 1048), men dengang, siger *Ingulf* udtrykkelig, som just ved den Leilighed kom i Hertugens Tjeneste, var der hverken Tanke eller Tale om Arve-Gangen[411]. *Lovtaleren* forsikkrer jo rigtig nok, at Kong *Edvard* høitidelig havde udnævnt *Vilhelm* til sin Efter-Mand, og givet ham baade en Søn og en Broder-Søn af *Godvin* Jarl til Gidsler for det, saa det var kun til ydermere Bekræftelse, *Harald,* efter *sit eget Sigende,* blev sendt over til ham og tilsvor ham Huldskab og Troskab[412]; men havde en saa høitidelig Udnævnelse virkelig fundet Sted, da hverken *kunde Sachse-Krøniken* eller *vilde Ingulf* saa aldeles fortiet det. Det har da udentvivl især været paa "sin Samvittighed", *Vilhelm* kunde føle, at *Edvard,* som helst talde *Fransk* og elskede *Normannerne,* langt hellere undte ham Kronen end en af Godvins Sønner, som nødte ham til at giøre baade Ærke-Biskop *Robert* og alle de andre Franskmænd, han havde trukket over Kanalen, fredløse; men dog er det ogsaa meget troeligt, at *Ærke-Bispen,* da han maatte smøre |A:337Hæle, har, som *Ingulf* melder, i al Hemmelighed betroet *Vilhelm,* at det var ligesaavel *Edvards* som hans Ønske, at *England* maatte faae en *Normannisk* Konge, der ikke var bange for *Godvins* Sønner[413]. Fortællingen om Haralds Giæste-Rolle i Normandiet og Troskabs-Eed til *Vilhelm* har vel ogsaa noget Æventyrligt ved sig, men det har Middel-Alderen i det Hele, og da, paa *Sachse-Krøniken* nær, som tier, alle vore Hjemmels-Mænd fra *Ingulf* til *Snorre Sturlesen,* stemme overeens i Hoved-Sagen, maae vi ansee den for afgjort. *Vilhelm* af *Malmsbury,* som baade siger og viser, han, deels for Slægtskabs Skyld og deels for "Gunst og Gave" er *Normannerne* tro, giver udentvivl den bedste Beskeed om Sagen, i det han melder, at *Harald* efter Nogles Sigende reiste i Kongens Ærende, men at andre velunderrettede Personer forsikkre, han foretog sig slet ingen Reise, men var kun fra sin

Lystgaard *Bosham* (i Sussex) taget ud at fiske og dreves da af Stormen over paa den *Franske* Kyst, hvor Man behandlede skibbrudne Folk som gode Priser, og faldt saa i Hænderne paa Grev *Guido* af *Abbeville* |US7:112eller Ponthieu, som indtil videre satte ham i Bolt og Jern. I denne Vaande, siger Man, hittede *Harald* paa det snilde Raad at skikke Bud til Hertug *Vilhelm,* at han var sendt i et vigtigt Ærende fra Kong *Edvard* til ham, men standset paa Halv-Veien af Utysket i *Ponthieu,* hvis Kløer han derfor bad Hertugen udrive ham af. Det skedte, *Harald* smigrede *Vilhelm* med Haabet om *Englands* Krone, og *Vilhelm* tog Sagen alvorlig, saa *Harald* maatte sværge ham til at indrømme ham *Dover,* og gjøre alt Sit til at fremme hans Thron-Bestigelse, hvorimod *Vilhelm* lovede ham sin Daatter og tilsikkrede ham alle hans Forleninger[414].

|**A:338**Slutningen bliver da, at *Vilhelm* havde et Slags Krav paa *Haralds* Bistand, men ikke mere Ret til Englands Krone, end Staal-Handsken kunde give ham, da Harald, som han siden meget rigtig sagde, ei raadte for at give bort, hvad han ikke selv eiede, og da hans *Normanniske Kiæreste* ei skal have oplevet det kritiske Øieblik, trøstede *Harald* sig vel med, at naar Barnet er dødt, er Fadderskabet ude[415].

Dog, mod Spydstage-Retten giælde Ord-Sprog ligesaalidt som Mands Villie eller Lands Lov, og saasnart Hertug *Vilhelm* hørde, at *Harald* havde besteget Thronen (Helligtrekonger-Dag 1066), spurgde han hverken, om det var med Kong *Edvards* Minde eller med *Folkets* Villie, men han rustede sig af alle Kræfter, fik ikke mindre end 50,000 Mand paa Benene og af *Paven* (Alexander den 2den) et indviet *Kors-Banner* at føre i Striden[416]. Med hvad Ret *"Hans Hellighed"* kunde erklære det *Normanniske* Indfald i *England* for et *"Kors-Tog,"* det bliver hans Sag, men at han gjorde det, maae vi lægge Mærke til, thi det gav *Vilhelm* i Millioners Øine Ret til den *Engelske* Krone, og hvad der bevægede *Apostlernes* Eftermand dertil, var aabenbar paa den ene Side, at den *Romerske Kirke* ei, siden de første *Karolinger,* havde fundet lydigere Sønner end de *Normanniske Hertuger,* og paa den Anden, at *England,* der fra *Gregor* den *Stores* Dage stod i et eget Forhold til den *Romerske Stol,* havde under *Godvins* Sønner gjort sig opsætsig. Vel siger nemlig *Sachse-Krøniken* om den *Normanniske* Ærke-Bisp *Robert,* som maatte rømme Landet for *Godvin* og hans |US7:113Sønner, at han mistede kun derved *med,* |**A:339**hvad han havde faaet *mod* Guds Villie[417], men det sagde Ingen i *Rom,* uden en *selvgjort* Pave (Benedikt den 10de), der havde sendt den Godvinske *Ærke*-Bisp af Canterbury, *Stigand,* Messe-Hagel (Pallium), fordi, som *Ingulf* siger, Krage søger Mage, og hverken *Harald* eller *Stigand* havde engang siden søgt at forsone den *ægte* Apostoliker[418].

Uagtet nu *Vilhelm,* paa denne Regning, skulde have "Himlen" med sig, beholdt han dog længe Vinden og, som det syndes, Lykken

imod sig; thi hans samtidige *Lov-Taler* siger: han havde megen Gienvordighed med lang Modvind, frygtelige Skib-Brudd og mangfoldige Rømnings-Mænd, skiøndt han bar det godt Altsammen, skjulde hvad han kunde, begrov de Druknede i al Stilhed, og forbedrede bestandig Levemaaden[419]. Langt om længe fik han da Samling paa et Tusind Skibe i St. *Vallery*-Havnen (ved Somme-Flodens Udløb), men ogsaa der laae han indeblæst, til det, som *Vilhelm* af *Malmsbury* siger, surrede om hans Øren fra alle Kanter: hvad vil Spurv i Trane-Dands, det gaaer ham som hans Fader, hvis Næse ogsaa kløede efter *England,* men saadant Galskab kan vor Herre ikke lide, derfor har han Mod-Vind[420]. Ved Hjelp af den hellige *Valerius,* hvis Levninger Hertugen lod giøre stor Høitid ad, fik han imidlertid Med-Vind *Mikkels-Dag,* og kom hverken for tidlig eller for silde, men lige ret tilpas, just, da *Harald Godvinsen* var draget nordop at slaaes med Kongen af *Norge,* saa *Vilhelm* landede ved *Pevensea* og *Hastings* |**A:340**(i Sussex), uden at en Hund giøede ad ham[421]. Vel faldt han, efter Sigende, næsegruus, da han sprang i Land, men hvad enten det ved den Leilighed faldt ham eller en Anden ind, saa viste Tiden, det var sandt nok, hvad der skal have trøstet ham, at han greb Hold i Landet med begge Hænder[422].

Saasnart nu *Harald* hørde, han havde faaet Fremmede i Syden, mens han lavede Bad til dem i Norden, skyndte han sig, maaskee alt for meget, ned at tage imod dem ved Stranden, og *Vilhelm* af *Malmsbury* siger, han mistede endeel af sine bedste Følge-Svende, fordi han ved Delingen af det *Norske* |US7:114Bytte var saa nærig, at de ingen Ting fik[423], Noget, Man vel, ved at sammenligne *Norges* Rigdom med *Englands,* fristes til at smile ad, men havde, som man siger, *Harald Haardraade* virkelig sine *"Byzantinske Liggendefæ"* ombord, kunde de maaskee dog nok, i saa besværlige Tider, have fristet selv den *Engelske* Konge. I alt Fald kom *Harald Godvinsen* dog hverken til at fattes Folk eller stridbare Mænd, thi der stod endnu Mange, efterat han var faldet i det kiedsommelig lange Slag ved *Senlak* eller *Hastings* (14de October), med hvis Beskrivelse Mester *Wace* nær aldrig var bleven færdig[424]. *Sachse-Krøniken* fatter sig des kortere, sigende: *Harald* kom sønderned og sloges med *Vilhelm,* inden han endnu havde ret Samling paa Hæren, og der faldt han, tillige med begge sine Brødre: *Gjord* og *Lovin,* hvorpaa *Vilhelm* tog Landet, kom til *Westminster,* lod sig krone af (den Yorkske) Ærke-Bisp *Aldred,* modtog Skat og Gidsler og solgde saa bagefter Folk deres egen Grund[425].

|**A:341**Man seer strax, *Angel-Sachseren* har været i ondt Lune, og som *"Borger"* var det Synd at fortænke ham i, men en Historie-Skriver maa aldrig være i ondt Lune, thi da lægger han sig altid enten paa en eller anden Maade ud med Læseren og tilintetgiør derved sig selv, som er en langt større Skade end nogen *"Erobrer"*

kan giøre ham, og Man vil til alle Tider finde, det er morsomt at vide endeel om Slaget ved *Hastings,* som Man meget heller tog fra første Haand end paa Tredie og Tiende.

Nu veed vi saaledes ikke ret, hvad vi tør troe af Mester *Waces* Fortælling om, hvordan de i den *Angel-Sachsiske* Leir sad og drak til Pæls hele Natten før Slaget, drak rundt, baade ret og avet om, snart til Hælvten og snart til Bunds, ja, vi har ondt nok ved at forstaae det lille Vers af en Angel-Sachsisk Drikke-Vise, *Normannerne* ved denne Leilighed saa ynkelig har radbrækket[426]. Ligesaalidt veed vi, hvad vi egenlig skal tænke om den Pokkers Karl af en *Skjald, Thielvar* (Taillfer) kaldt, som, efter at have sunget for *Vilhelm* om *Karl Magnus,* om *Roland* og *Holger Danske,* med |US7:115hele Flokken, der faldt ved *Ronceval,* bad ydmygst om Forlov til at slaae det *første* Slag paa *Angel-Sachseren,* og slog saa, for det ikke skulde være Løgn, to Dommedags-Slag, hvorved Ligesaamange beed i Græsset og Vaaben-Gnyet stak i Sky[427].

Sligt pleier Man vel ikke at ændse i *Stats-Historien,* men maa Man selv om *Staten* sige: den er kun til for *Menneskets* Skyld, da giælder det unægtelig dobbelt om *Stats-Historien,* der ligesaalidt kan skabe som opløse noget Borgerligt Selskab, men kan kun fornøie de Mennesker, som tage Deel deri, og oplyse dem, der har Øie for Menneske-Livet i alle dets Retninger. Om derfor den *Angel-Sachsiske* Leir, Natten før den store Dag, der skulde |A:342afgiøre Rigets Skæbne, virkelig som *Vilhelm* af *Malmsbury* ogsaa havde hørt[428], gienlød af Drikke-Viser, medens Man i den *Normanniske* gik til Skrifte og til Alters, det er, menneskelig talt, en meget vigtig Sag, blandt Andet, fordi det beroliger os over Omskiftelsen, naar vi see det Dalende, hvor herlig det end har straalet, udueligt til at fortsætte Banen. Heller ikke kan det være os ligegyldigt, om *Thielvar,* der, ogsaa efter *Henrik* af *Huntingdons* Sigende[429], gjorde Vind før Slaget med sit Ridder-Spil og aabnede det ved uformodenlig at fælde en Fane-Junker, blot var en udlært Rytter og forvoven Krop, eller tillige en *Aands-Frænde* ad *Thormod* Kolbrun-Skjald, der vakde Konge-Hæren paa *Stiklestad* med *Bjarke-Maalet,* og det var desuden morsomt at vide, om de *Normanniske* Skjalde allerede i det *Ellevte* Aarhundrede havde glemt alle Nordens Kæmper over *Karl Magnus* og hans *tolv Jævninger* (douze pers), og glemt *Braaval* over *Ronceval!*

Da nu imidlertid *Lovtaleren,* ligesaavelsom *Sachse-Krøniken* og *Ingulf,* tier kvær om disse Ting, maae vi nøies med at sige: Tiden har viist, at Forholdet mellem *Angel-Sachser* og *Normanner* virkelig svarede til Trækkene hos *Wace,* saa har de end ikke, efter Bogstaven, gyldig Hjemmel, har de den dog billedlig, som Udtryk for den Sandhed, at hvad Udfald end Slaget fik, var *Normannerne* dog *Herrer* i deres Væsen og *Angel-Sachserne Trælle*.

|US7:116Dog, som *Trælle* kan Man ret godt tjene to Herrer, den

Ene om Natten og den Anden om Dagen, vel at mærke naar Man er saa *bomstærk,* som det endnu kiendes paa *Engelsk-Manden, Angel-Sachseren* har været, |A:343og da Slaget varede fra Morgen-Stund til Aftens Ende, har vi intet mere Vidnesbyrd behov derom, at Angel-Sachserne sloges ligesaa ærlig, som de synes at have drukket; men skiøndt *Vilhelms Lov-Taler* krymper sig ved det, gaaer han dog til Bekiendelse, og melder, at "saasom og eftersom" *Barbarerne* for det Første var saa utallige, at Man, paa gammel Viis, maatte sige, de kunde drikke Floder ud og trampe Skove ned, og for det Andet, langt fra at møde *Normannerne,* som de mødte den *Norske Konge,* paa Halv-Veien, stod som de var murede paa en Brink, med en Skov i Ryggen, og endelig, for det Tredie, var saa firskaarne og brugde saadanne Bred-Øxer, Blider og andet Helvedes Tøi, som hverken *Skjold* eller *Brynie* kunde hytte for; saa *flygtede* virkelig engang først De fra *Bretagne* og de andre Hjelpe-Tropper paa venstre Fløi, og saa tilsidst *næsten* hele Hertugens Fylking, hvilket imidlertid, naturligviis, skal siges uden mindste Forkleinelse for de "uovervindelige" *Normanner,* og kan siges saa, aldenstund selv den *Romerske* Krigs-Hær, Keiserlig Høihed, vant til at knuse Konger og høste Laurbær baade til Lands og til Vands, selv den tog stundum Flugten, naar den troede sin Høvding fældet, og i denne Vaande var *Normannerne* netop, da de vendte Rygg[430].

Angel-Sachserne tabde altsaa med Æren, men den *Normanniske* Lovtaler kan ikke bare sig for at ymte om, at *lidt* Skam kan Man nok bære, naar Man ikke har Skade men tvertimod Gavn deraf, og det, siger han, var aabenbar Tilfældet med *Normannernes* Flugt, ikke blot fordi en Flok Fiender, som forfulgde dem, blev hugget ned til sidste Mand, da *Hertugen* lod sine Svende see, han var lyslevende, og fik dem baade med det Gode og med det Onde vendt igien; men især fordi Hertugen deraf lærde, *hvordan* Man skulde bære sig ad, for at faae Hul paa de kiedsommelige Karle, |A:344der ellers stod som Blokke paa Brinken, saa tæt stuvede, at selv de Døde kunde ikke faae Lov til at falde. Nu flygtede han nemlig to Gange *paa Skrømt,* og havde den Fornøielse at Fienden immer blev hidsigere til at sætte efter, saa Flokken paa Brinken blev immer tyndere og der blev omsider Muelighed i at bryde igjennem Skjold-Borgen |US7:117ind til *Hoved-Banneret,* hvor Kongen stod. Da nu ogsaa baade han og hans Brødre og Endeel af de ypperste Høvdinger alt for en Tid siden var faldne, begav Resten af de haardnakkede Krabater sig da endelig og endelig paa Flugt, men standsede dog endnu en Gang paa Halv-Veien, ved hvilken Leilighed adskillige fornemme *Normanner* beed i Græsset[431].

Var det en *Angel-Sachser,* der saaledes beskrev Kæmpe-Slaget ved *Hastings,* kunde vi ikke ændse det stort, men da det er Vilhelms *Normanniske* Lov-Taler, maa det nødvendig tildrage sig vor Opmærksomhed, som et stort Vidnesbyrd om, at de der vandt ved

Waterlo var netop af selvsamme Skuffe, som de der tabde ved *Hastings,* saa hvad der gjorde Forskiellen, var blot den Normanniske *Aand* hos Modstanderne og *Forsynets* dermed nøie sammenhængende Styrelse.

Lovtaleren, som ellers dog nævner Endeel af *Vilhelms* Hjelpere, og deriblandt hans Drost og Høire-Haand *Vilhelm Asbjørnsen,* siger ikke hvem der førde Kors-Banneret, men her kunne vi ogsaa godt nøies med *Waces* Hjemmel for, at det var *Rolv* hin Hvides Søn *Thorstein,* da hans Æt opkaldte sig efter ham (Toustain) og førde Banneret dobbelt i sit Skjold[432]. Foruden Disse nævner *Wace* Mangfoldige, og kunde sagtens, da Man har lange Fortegnelser fra Erobringens Dage paa de Strids-Mænd der tog hver sin Part af Landet som et Bytte, men her kan |A:345vi kun lægge Mærke til Hertugens Halvbroder, *Odd,* som, skiøndt *Biskop* i *Bayeux,* reed dog iblandt de Fremmerste ved Hastings, og var siden enstund en Slags Sætte-Konge paa Øen.

Dog, førend vi forlade den mærkværdige Val-Plads, hvor *Vilhelm* siden lod bygge et Kloster, med Rette kaldt *Slag-Abbediet* (Battle Abbey), maae vi endnu bemærke, deels at *Vilhelm* ved Midnats-Tid, da han kom tilbage fra Jagten efter de Flygtende, lod sin Telt opslaae midt iblandt de Faldne, aad og drak og var lystig[433], og deels, at der bestandig har været megen Tvivl og Tvist om, hvor *Harald Godvinsen* kom til at hvile, saa Man endogsaa udførlig har fortalt, hvordan han undkom og levede mange Aar efter i Stilhed. *Lovtaleren,* som er enig med alle de Andre om, at paa *Ansigtet* var det Lig, Man tog for *Haralds,* aldeles ukiendeligt, beretter imidlertid, Man fandt det efter andre Mærker, men at hans *Moder* kun *forgiæves* |US7:118tilbød at opveie det med Guld, deels fordi *Hertugen* agtede slig en Handel under sin Værdighed og deels fordi han fandt det var *Synd,* at Den, for hvis Begiærlighed saa Utallige laae ubegravede, skulde stædes til Jorde af sin egen *Moder*. Han lod derfor Vilhelm *Mallet* (en Normannisk Baron) begrave Liget, hvorved det Ord faldt i Spot, at det var bedst han som *Lande-Værge* blev begravet paa Strand-Bredden[434]. Munkene i *Waltham* (i Essex), den *Godvinske* Families Yndlinger, lod sig imidlertid aldrig aftrætte, at de eiede saavel *Haralds* som hans Brødres Lig, og de har i det Mindste fortalt det smukt, hvordan To af dem fulgde ham til Val-Pladsen, fandt Liget ved Hjelp af hans deilige Frille, *Edithe* Svane-Hals, og stædte det høitidelig til Jorde.

|A:346Saaledes faldt da *England* ikke blot i *Vilhelms,* men i de *Normanniske Baroners* Hænder, thi, saasnart hans Med-Beiler til Kronen var borte, baade sagde og viiste *Vilhelm* aabenbar, at det var *Spydstage-Retten* han takkede for Thronfølgen, og at det var den Eneste, han fremdeles kiendte for gyldig, i det han, uden noget Spørgsmaal om *"Arve-Ret",* deelde Landet mellem sine Yndlinger, og gjorde det, om ikke til en skreven Lov, saa dog (hvad der er

meget mere) til en sat Ret og en fast Regel, at *ingen Angel-Sachser* skulde enten i *Kirken* eller *Staten* beklæde nogen Værdighed. Det siger *Ingulf* udtrykkelig[435], og *Vilhelm* af *Malmsbury* bemærker netop i den Anledning, at det var lige det Modsatte af *Knud* den *Stores* Adfærd, som lod de *Indfødte* beholde Alting, men at derfor faldt det dem ogsaa saa let at blive de *Danske* kvit[436].

Det var nemlig ingenlunde, som man nok kan tænke, *"Villien"* til at afkaste det *Normanniske* Aag, *Angel-Sachserne* fattedes, men den høiere Livs-Kraft, som Man kalder *"Aand",* og ret som for at vise det, var der dog endnu *een* Angel-Sachsisk *Ridder,* som, medens alle *Vilhelms* andre Modstandere faldt, holdt saaledes Stand, at *Normannen* maatte lade ham beholde sin Odel, som hans Søn, *Hugo* Evermur paa Depping-Gaard (Market Deeping i Lincoln), endnu besad, da *Ingulf* skrev. Denne Helt i en snever Kreds, *Hervard Lovriksen* fra *Brunne* (Bourne) i *Lincoln*[437], |US7:119som herved fik en universalhistorisk Mærkværdighed, fortjener i alle Maader at kaldes den *sidste* Angel-Sachser (The Last Saxon); thi |A:347*Ingulf* melder, at han endnu lod sig giøre til *Ridder* paa den *gamle* Maade, som *Normannerne* ei kunde udstaae, men kaldte Kærlingeri, idet han gik til sin Far-Broder *Brand,* som var Abbed i *Burg* (Peterborough), skriftede ærlig, gjennemvaagede Natten i Kirken, offrede til Fro-Præken sit *Sværd* paa Alteret og modtog det igien velsignet af Præsten under *Høi-Messen,* en Skik, der i det mindste giør *Angel-Sachsernes* Falke-Syn Ære, da det er saa ganske i *Christendommens* Aand, at alt det Naturlige, der skal kunne stemme med Den, maa først opoffres og saa annammes. *Hervard* havde i sin Opvext været saa balstyrig, at hans egen Fader lod ham giøre fredløs, men efter at have tumlet sig brav i den vide Verden, saa der gik Ord af hans Lykke og Bedrifter, havde han gjort et stort Giftermaal i *Flandern* og synes der at have slaaet sig til Ro. Saasnart han imidlertid hørde, at hans Fædrene-Land var erobret, hans Fader død, hans Moder udstødt og hans Odel skiænket en *Norman,* da foer han over Havet, feiede med nogle Frænders Hjelp paa Timen de Fremmede til Dørs i Fædrene-Huset, lod sig, som sagt, ikke slaae men signe til *Ridder* i *Burg,* og satte sig fast i Moradserne ved *Ely,* hvor han vandt saamange Slag fra *Normannerne,* at Man sang derom paa alle Gader og Stræder, og *Vilhelm* maatte omsider ordenlig paa billige Vilkaar slutte Fred med ham. Uden at drive det videre, hensov *Hervard* i Fred og hviler sine Been i *Croeland,* hvor hans Flanderske Frue, *Thyrfrid,* som, kied ad Verdens Tummel, tog Sløret, alt længe havde ventet paa ham; men af *Sachse-Krøniken* see vi, at han engang havde sat sig i Forbindelse med *Sven Æstridsen,* som, efter *Harald Haardraades* Fald, begyndte igien at tænke lidt paa *Engeland,* saavelsom med de opsætsige Jarler: *Edvin* og *Morker,* og havde da de mest glimrende Udsigter til at blive sit Fædrene-Lands Befrier. |A:348Da imidlertid

den *Danske* Flaade paa en Maade "gav *Kiøb",* og Jarle-Partiet krøb til Korset, maatte *Hervard* nøies med den Roes, at han ikke blot "huggede sig godt igiennem" med alle dem, der havde Mod til at følge ham, men at han, saa længe mueligt, forhalede sit Folks Undergang og lod dem i det Mindste ei uhævnede nedsynke i de Dødes Rige[438].

|US7:120En anden Opstand, hvori *Hervard* rimeligviis ogsaa tog Deel, og hvorved den *Danske* Flaade kun synes at være kommet lidt for silde, er blevet langt mere berømt iblandt de Lærde, men havde aabenbar langt mindre at betyde, da det var en Sammen-Sværgelse af alle Farver *ikke* mod *Normannerne,* men blot imod *Vilhelm.* En af Hoved-Mændene, Grev *Roger* af *Hereford,* var nemlig en Søn af den Normanniske Drost, *Vilhelm Asbjørnsen,* og den Anden, *Rolv* Jarl i *Northfolk,* var Svoger til ham, medens den Tredie, *Valthjov* af *Huntingdon,* vel var Søn af den berømte *Danske Sivard* Jarl i Northumberland, men paa godt Forlig gift med en Frændke af Kong *Vilhelm.* Det Hele gav i alt Fald kun Stof til en "Criminal-Historie," da det blev *Vilhelm* meldt til *Normandiet,* hvordan Man havde brallet op ved *Rolv* Jarls Bryllup i *Norwich,* thi da var han strax ved Haanden, *Valthjov* blev halshugget, *Roger* slap, for Venskabs Skyld, med evigt Fængsel, og *Rolv,* som alt var flygtet, skal vel have hentet den *Danske* Flaade, under Prinds *Knud* og *Hakon* Jarl, som lod sig see, men den gjorde kun en Vende-Reise og han forsvandt med den[439]. Ventelig har for Resten Flere end *Rolv,* da de opgav *England,* taget til Takke med *Danmark,* men vissere er det dog, efter den velunderrettede *Ordriks* |A:349Vidnesbyrd, at Endeel af de kiækkeste Unger-Svende gik til *Maglegaard,* optoges iblandt *Væringerne* af *Comnenen Alex* (1081), havde der den Fornøielse at slaaes med de Italienske *Normanner,* og indlagde sig megen Berømmelse[440]. At disse *Angel-Sachsers* Afkom endnu var kiendelig et *Aarhundrede* senere, da *Latinerne* indtog *Konstantinopel,* kunde være morsomt nok, naar det var rigtig hjemlet, men det Vilkaar synes den *ny* Historie-Skriver, der melder det paa fri Haand, ei at have ændset[441].

Hvordan en Mand nu denne *"Vilhelm Erobrer"* egenlig var, hvad han tænkde mest paa, og hvad han udrettede i de tyve Aar (1066–87), han sad paa *Engelands* Throne, Andet end at skifte Hugg paa begge Sider af Kanalen, det er langt fra at være saa vigtige Spørgsmaal i *Verdens-Historien,* som Man, efter de "piinlige Forhør", der paa Dom-Stole af |US7:121Folianter naturligviis ogsaa er holdt over ham, skulde slutte; thi at han var en *Norman,* bekiendte han godvillig, og at han var En af *"de Store",* beviiste han tilstrækkelig, ikke blot ved den Beskeed, han gjorde paa Valen, men især ved den store Opsigt og det dybe Indtryk, han gjorde i en Tid, da en dygtig *Hugaf* var langt fra at være en Sjeldenhed. At *Engelsk-Mændene,* fra i Gaar og i Dag, har regnet *Vilhelm Erobrer* for

Skaberen ligesom *Vilhelm Hollænder* for Opholderen af deres Lykke, og høitidelig stadfæstet hans Døds-Dom over alt *"Angel-Sachsisk",* som *raat Barbari,* Det skal Man nemlig, af mange Grunde, helst tie med, naar Man taler enten om deres eller hans Storhed; men hvad en *samtidig Angel-Sachser,* der ikke blot havde seet hans Ansigt, men opholdt sig enstund i hans Gaard, givet Agt paa hans Sæder og suk|A:350ket dybt over Somme af dem, tænkde og dømde om ham, er høist mærkeligt. Vil Nogen vide, siger han, hvordan en Mand den Kong *Vilhelm* var, vi tale om, hvad Glands ham fulgde og hvad Magt han havde, da vil vi beskrive ham, som han stod for vore Øine, da vi enstund var under Tag med ham. Han var en snild og saare mægtig Mand, stærkere og storladnere end Nogen af hans Formænd, og han var blid mod de Fromme, men over al Maade stræng mod hvem der ei vilde lystre. Paa det Sted, Gud lod ham vinde *England,* bygde han et prægtigt Kloster, og det var langt fra at være det Eneste, thi han fyldte hele Landet med *Benediktinere,* saa der var *Christendom* Nok i hans Dage, naar Man vilde følge den. Men han var, som sagt, stræng og bister mod alle dem der ikke vilde, som han: han satte *Jarler* i Bolt og Jern og smed baade Adelsmænd, *Bisper* og *Abbeder* i Hullet; ja sparede tilsidst end ikke sin egen Broder, *Odd,* som dog var en fornem Biskop i *Normandiet,* havde gjort Kongen store Tjenester, var *Jarl* i England og pleiede at staae for Styret, naar Kongen var borte, ogsaa han kom i Hullet. Det maa imidlertid dog heller ikke forglemmes, hvordan han fredede Landet, saa en dygtig Mand kunde reise Riget rundt med Favnen fuld af det røde Guld, uskadt, og Folk turde slet ikke slaae hinanden ihjel, hvormegen Fristelse de end havde til det. Men raadte han ikke ogsaa over hele *England,* og randsagede det saa smaalig, at der var ikke en Plet Jord, uden han førde den til Bogs og vidste baade hvem den hørde til og hvad den var værd; *Bretland* (Wales) og *Man* havde han i sin Magt, *Skotland* følde hans stærke Arm og blev ham underdanig, *Normandiet* var hans Odel, |US7:122*Maine* beherskede han, og havde han blot levet to Aar længer, vilde han uden Sværd-Slag, blot ved sin Snildhed, vundet *Irland.* Vist nok havde Folket megen Slid og Fortræd i hans Dage, thi *Fæstningerne,* han lod byg|A:351ge, faldt Fattig-Folk meget til Besvær, og han var saa forskrækkelig haard og piinde baade med Ret og Uret saamange Tusind Pund baade i Guld og Sølv ud af Undersaatterne; for der var faret en Gierrigheds-Aand i ham, saa han kunde aldrig faae Nok! Og saa *Dyre-Fredningen* og *Jagt-Lovene,* hvorefter Øinene skulde stikkes ud paa hvem der fældte enten *Hjort* eller *Hind,* og selv *Harerne* skulde Man lade løbe, og *Kron-Dyrene* elskede han som han kunde været deres *egen Fader* (swylc he wære heora fæder)! Og han brød sig slet ikke om, at de Rige klynkede og de Fattige skreg, men hvem der vilde beholde Liv og Land eller nogen Ting maatte lystre. Ach, at noget Menneske-Barn

dog kan blive saa overmodig og see alle Folk over Hovedet! Gud forlade ham alle hans Synder og være hans arme Sjæl naadig; thi hvor falsk og forfængelig denne Verdens Herlighed er, det fik han at finde, da han, der havde raadt over saamange Lande, maatte nøies med syv Fod Jord i Alt, og han som før glimrede af Guld og Ædel-Stene bedækkedes af Muld[442].

Dette er ikke nær hele den *Angel-Sachsiske* Lig-Præken over Kong *Vilhelm,* men det kan være Nok, baade til at vise, han var en Mand der kunde skaffe sig Agtelse, og at det neppe var af Had til *Barbariet,* han vilde vænne Folk af med at *læse* og *skrive Angel-Sachsisk*[443], men at han netop selv var en halv *Barbar* og en heel *Tyran,* der vel satte en vis Priis paa *Guds-Frygt* og *Boglig Konst,* men vurderede dem, som alt Andet, kun efter Nytten deraf for ham og hans Tjenere, til dagligt Brug, i et rigt Land, hvor Man havde hele Folket imod sig. Derfor gav han Engelænderne *Franske* Sjæle-Sørgere, som de, hvis Saligheden laae dem paa Hjerte, vel maatte lære sig |A:352til at forstaae, og lærde i Mellem-Tiden intet Ondt af, og den eneste Bog paa Fiendens Moders-Maal han fandt ikke blot uskadelig, men i en forbedret Udgave overmaade nyttig, var Kong *Ælfreds Jorde-Bog* eller Matrikel, som Angel-Sachserne i dens *Normanniske* Bearbeidelse kaldte *"Dommedags-Bogen",* fordi Kongen i den kunde see Alt |US7:123hvad Folk eiede og havde, ikke blot af Mark og Skov, men selv, med Skam at tale om (hit is sceame to tellan), af Kiør og Stude og Svin, som blev ført til Bogs, hver Kiæft[444].

Medens det derfor er en ligesaa grundløs som latterlig Mening, de Lærde har havt, at *Angel-Sachserne* med Friheden ogsaa mistede deres Moders-Maal, er det dog klart, at *Normannerne* fik det *Angel-Sachsiske Sprog* banlyst fra *Kirken* og afskaffet i *Skolen,* et Mester-Stykke, der neppe findes Mage til i Verdens-Historien, og hvis nødvendige Følge var et vist konstigt *Halv-Barbari,* ei blot i Bøgerne, men i hele Livet, hvis Spor først vil forsvinde ved en Grund-Reform efter det Oprindelige, som "Radikalerne" neppe veed, hvad er. Vist nok en haard Skæbne, men nødvendig, naar *Angel-Sachserne* skulde reddes fra den ubetimelige Forfinelse og den Fordærvelsens Afgrund, de med stærke Skridt gik i Møde, saa, rigtig forstaaet, var den *Normanniske Erobring* tilvisse *Englands* Redning, kun ikke fra Barbariet, hvori Folket netop hovedkulds blev kastet tilbage, og maatte paa Ny, med Haardt mod Haardt, arbeide sig ud af, saa de *Normanniske Baroner* dog omsider lærde, hvad *Ordrik* med Rette siger, faldt *Hertugen* for svart[445], nogenlunde at forstaae Folket, som *Overhuset* nu forstaaer *Underhuset*.

Vilhelm døde, efter *Sachse-Krøniken,* netop samme Aar som *Hellig-Knud* i *Danmark,* der med |A:353*Norges* Hjelp, vilde styrtet hans Throne, blev myrdet af sine egne Undersaatter, ellers bekiendte for *de Troeste* af alle Folk (eallra folca getreowast)[446], og

Angel-Sachseren maa nok sige, at *Erobrerens* Død ret klarlig viiste det Tomme i denne Verdens Herlighed; thi det er ikke blot Mester *Wace,* men ogsaa *Ordrik,* som vidste god Beskeed, der fortæller, at han havde neppe givet det sidste Suk, før alle de Store fløi afsted, hver sine Veie, og alle de Smaa kappedes om at udplyndre Slottet og lod Kongen ligge halvnøgen paa Gulvet. Dog, ikke hermed nok, thi for at han kunde blive ført fra *Rouen,* hvor han døde, til *Caen,* hvor han skulde begraves i *Stephans-Kirken,* han selv havde ladet bygge, maatte en simpel Ridder, *Helvin,* forbarme sig over ham og bekoste Reisen af sin egen Lomme. |US7:124Saaledes kom da Liget til Kirke-Dørren, men der blev det staaende en god Stund, fordi der kom Ildløs i Byen og Følget splittede sig ad, og da det saa endelig slap ind i Kirken, og Messen var læst, og Bispen af *Evreux* havde holdt hans *Lig-Præken,* opregnet hans Bedrifter, berømt hans strænge Retfærdighed og opmuntret Forsamlingen til at bede for hans Sjæl; see, da trængde *Asselin, Arturs* Søn, sig frem og raabde høirøstet: her stod min Faders Huus, som Hertugen uden Vederlag tog fra ham med Vold, da han byggede Kirken, og derfor giør jeg nu i Guds Navn høitidelig Forbud imod den Voldsmands Begravelse paa min Grund! Alle Naboerne vidnede med ham, det var sandt, og Man kiøbde da Grav-Stedet af *Asselin,* med Løfte om fuldt Vederlag for Resten, men da Man saa tog Liget af Baaren og lagde det i Kisten, var den for knap, saa det revnede og fyldte Kirken med ulidelig Stank[447].

|**A:354**Saa ondt havde den rige og mægtige Erobrer ved at faae "de syv Fod Jord", og saaledes stadfæstedes Ord-Sproget at hvo Intet vil levne, han revner tilsidst!

Erobreren efterlod sig tre Sønner: *Robert* Buxe-Braag (Courthose), *Vilhelm* den Røde og *Henrik* Præstelærd (Beauclerk), af hvilke de to Sidste fulgde ham paa *Englands* Throne (1087–1135), men uden at slægte ham paa i stort Andet end Udyd, saa *Robert* var den Eneste, der havde arvet Ørne-Flugten, som gjorde ham til En af det *store Kors-Togs* Helte. Han var imidlertid en Sviregast og Ødeland, pandsatte hele *Normandiet,* som var hans Arve-Gods, til sin Broder *Vilhelm,* og sloges siden med *Henrik* baade om Det og om *England,* til han blev fanget (1106) og sat i god Forvaring i *Cardiff* (i Wales), hvor han, død for Verden, hensleed sine øvrige Dage. *Henrik* den Lærdes eneste ægtefødte Søn, *Vilhelm,* forgik paa en Hjem-Reise fra *Normandiet;* og ved *Henriks* Død (1135) gik baade *England* og *Normandiet* fra *Gange-Rolvs* og *Erobrerens* mandlige Afkom.

Der var imidlertid en anden *Norman samtidig* med *Vilhelm Erobrer,* som vi ingenlunde maae tabe af Syne, thi vel var der intet *England,* hvor han sad paa den høie Hest, men der var et *Rom* og et *Byzants,* som, hvor daarlig de end i mange Henseender svarede til Navnet, dog endnu var *Verdens* |US7:125*Hoved-Stæder,* og i dem

Begge gjorde denne Norman, *Robert Viskard* eller Snilling (det Islandske ɔ: Norske vitskr), overordenlig Opsigt.

Vi har alt flere Gange havt Leilighed til at bemærke, hvor forvirret det saae ud og hvor broget det gik til i *Nedre-Italien,* men, paa *Monte Cassino* nær, har Intet kunnet tildrage sig vor Opmærksomhed. *Normannerne* var Man derimod allevegne, hvorhen de saa kom, nødt til at ændse, og ligefra Begyndelsen af det *Ellevte* Aarhundrede |A:355spore vi ogsaa her *Normanniske* Kæmper, som gjorde lyst paa Valen og forbausede Dværgene.

De første *Normanner,* som her viiste deres Fægte-Konst, var *fyrretyve* Pillegrimme, som kom fra den *hellige Grav* til *Salerno* (omt. 1002), just som Staden var beleiret af *Saracener,* og bad strax Hertugen om Vaaben og Heste, for at øve Ridder-Spil med de Vantroe. Hertug *Veimer* gav med Fornøielse disse velskabte, kæmpehøie Karle hvad de forlangde, og saae dem med Beundring anrette saadant et Blod-Bad paa Fienden, at hvem der kunde, snart tog Flugten, og Beleiringen hævedes. Alle Folk løftede naturligviis Kæmperne til Skyerne, og Hertugen lovede dem Guld og grønne Skove for at tage Tjeneste hos ham, men det vilde de ingenlunde, forsmaaede hans Gaver, da det var kun for Guds Skyld og Troens Sag de havde fægtet, og reiste deres Vei. Hertugen vilde imidlertid ikke opgive Haabet om saadanne Hjelpere og sendte derfor, som en *Narses* den Anden (veluti Narses alter), sine visse Bud med dem til *Normandiet,* som med Mandler og Citroner, Purpur-Kapper og Ride-Tøier, gloende af Guld og Sølv, skulde lære dem i "Kæmpers Føde-Land", hvilket Canaan der laae paa hin Side *Alperne*[448].

Nu at forene Efterretningerne om de Normanner, som, Flere og Færre i Tal, gik til *Italien* for at prøve deres Lykke, er naturligviis umueligt[449], da det var Noget, ingen Skriver ændsede, før det var for silde, men det er ogsaa ganske ligegyldigt; thi det er os nok at vide, at disse *"Franskmænd",* som de alt dengang kaldte dem selv, allerede i Aarhundredets første Menneske-Alder havde vundet saadant et Ry, |A:356at da den *Byzantinske* Feldtherre, *Georg Maniakes* (1037) gjorde Toget til |US7:126*Sicilien,* som *Harald Haardraades* Skjalde har stræbt at forevige, tog han ikke blot alle de *Normanner,* han kunde opdrive, i Sold, men *Byzantinerne* tilstaae selv, det var dem, der vandt Seirene til ham[450]. Imidlertid, hvad enten det, som Ordet gik blandt *Normannerne,* var *Maniakes,* eller, som *Byzantineren* melder, hans Eftermand, der behandlede dem og deres Anfører, Lombarden *Hardvin,* slet, saa opkom der paa dette Tog et dødeligt Fiendskab mellem *Byzantiner* og *Normanner,* som snart udbrød i en alvorlig Kamp, om *Apulien* og *Kalabrien,* der, efter *Ottonernes* Dage, aldeles var faldet i Byzantinernes Vold[451].

Hidindtil havde *Normannerne* kun eiet Staden *Aversa,* hvis Besidder, *Ragnulf,* Keiser *Konrad* paa sit Italienske Tog (1038) gav Greve-Titel[452], men ham formaaede nu *Hardvin* (1041) til at giøre

fælles Sag med sig mod *Byzantinerne,* som da ogsaa, efter to store Nederlag, det Ene ved *Cannæ,* og det Andet ved *Monopoli* maatte rømme hele *Apulien,* saanær som Stæderne *Bari, Otranto, Brindisi* og *Taranto*[453].

Seier-Herrerne deelde Byttet, og her møde vi det *første* Kuld af Junkerne fra *Cotentin,* blandt hvilke *Vilhelm* Staal-Handske blev den første Greve i *Apulien,* og disse tolv Patriarker var Sønner af Baron *Tankred* paa *Hauteville* eller *Høistrup,* hvorom *Galfred* giør den artige Bemærkning, at det hedd ikke saa for nogen udmærket høi Beliggenheds Skyld, men snarere til et Varsel for |A:357den store Ære og Høihed (altioris honoris culmen), Tankred-Sønnerne *Robert* og *Roger* skulde naae[454]. Da nu *Robert Viskard,* som var den Ældste af det *andet* Kuld, begyndte at træde i sine Brødres Fod-Spor (omt. 1050), var der ikke mere Rum til ham i *Apulien,* saa han maatte prøve Lykken i *Kalabrien,* hvor han satte sig ned i St. *Marko* og drev, reentud sagt, *Røver-Haandværket,* kun fra en vis høiere Syns-Punkt: blot som Middel, ei som Øiemed[455].

Under disse Omstændigheder var det, Pave *Leo* den *Niende* fik det fortvivlede Indfald at drive *Normannerne* ud af Italien, eller i det Mindste med Magt at fratage dem *Benevent,* |US7:127som Keiser *Henrik* den *Tredie* vel selv ved sin Nærværelse havde forlenet dem med, men siden givet Paven i Bytte for Noget af St. Peders Gods i *Tydskland. Hunfred* Tankredsøn, som dengang (1053) var Greve i *Apulien,* rykkede da i Marken, havde *Robert* Viskard med, og anrettede et stort Blod-Bad paa *Tydskerne,* der hverken var saa lette til Sinds eller til Beens, som *Italienerne,* der strax vendte Rygg. Hans Hellighed selv flygtede til en Fæstning i Nærheden, men blev strax beleiret, maatte overgive sig og følge med til *Benevent,* hvor han residerede tre Fjerding-Aar, men under *Normannernes* Vinger[456]. Dette lange Ophold, der dog neppe kan have været den hellige Fader behageligt, vil ikke saa ganske stemme overeens med den Beretning, baade han selv og Andre har givet om *Normannernes* dybe Underdanighed og Anger; men det var ganske i deres Aand at vise St. Peders Eftermand |A:358al muelig Artighed, bede meget om Forladelse og udbede sig hans Apostoliske Velsignelse, men dog med alt Det benytte deres Seier og ei slippe Fuglen, før han lærde at synge med dem, han var iblandt[457]. Uagtet derfor *Cassino-Krøniken* stadfæster, at Grev *Hunfred* strax tilbød at følge Hans Hellighed paa Vei til Rom, *naar* han behagede, melder den dog, at der blev Intet af, før *Leo* sang paa det sidste Vers, saa han overlevede kun sin Hjemkomst nogle faa Dage. *Galfred* siger ogsaa, at han først forlenede *Normannerne* baade med Alt hvad de havde og hvad de *sønderpaa* fremdeles kunde erhverve, og det er rimeligt nok, at da de ingen Løse-Penge tog, de har beviist den hellige Fader, at den ene Høflighed var den Anden værd.

Kort efter blev *Robert,* ved *Hunfreds* Død, Greve i *Apulien,* og

begyndte nu for Alvor paa *Kalabrien,* og han fik en god Hjelper i sin yngste Broder *Roger;* thi vel nappedes de indbyrdes, da Enhver vilde rage Ild til sin Kage, men de forligdes dog immer snart igien, for at være Byttet vis, før de sloges om det, og 1060 fuldendte de, ved Indtagelsen af *Reggio* og *Sqvillace, Kalabriens* Erobring[458], som, efter Aftale, skulde deles ligelig imellem dem.

At nu de *Normanniske* Brødre ikke kunde staae ved Sundet |US7:128og see over til *Sicilien,* uden at faae Lyst til den deilige Øe, det vilde vi slutte af os selv, om end ikke deres gode Ven *Galfred,* med en besynderlig Aabenhiertighed, idelig havde indskærpet os, at de var umaadelig *jordgjerrige,* saa, hvad det end skulde koste, vilde de have Alt hvad de saae. Da *Sicilien* nu desuden var i de *Vantroes* Hænder, tænkde *Normannerne* naturligviis, de kunde slaae to Fluer med eet Smæk, og sørge baade for deres |A:359timelige og evige Vel ved at bemægtige sig den, og deri styrkede Paverne dem af alle Kræfter, thi *Nikolai* den *Anden* forlenede dem *forud* med *Sicilien,* og da Grev *Roger,* efter Seieren ved *Ceramo* (1063), sendte *Alexander* den *Anden* fire Kameler, fik han til Giengiæld ikke blot et viet Banner, men Synds-Forladelse og apostolisk Velsignelse til hele sit Mandskab[459].

Herimod kunde nu vel være Adskilligt at indvende, men som ikke vedkommer os. *Sicilien* havde *Muselmændene* kiøbt for Staal og var altsaa pligtige til at sælge for Betaling i lige Mynt, og da *Byzantinerne* ikke kunde udrede, hvad Indløsningen skulde koste, maa hele *Christenheden* takke *Normannerne,* som gjorde Udlæget, istedenfor at knurre over, at de selv fandt deres Regning derved; thi de *rene, uegennyttige* Bevæggrunde til Krig og Orlog fattedes jo ikke mindre i det *Nittende* end i det *Ellevte* Aarhundrede, saa Forskiellen var kun, at *Normannerne* dog ogsaa gjorde *lidt* for *Guds* og *Christenhedens* Skyld, hvad i alt Fald røber en høiere Anskuelse og kaster en varigere Glands paa Bedriften, end vort Aarhundredes Kæmper endnu kan berømmes for eller rose sig af.

For at imidlertid *Tankred-Sønnerne* kunde faae en god Anledning til hvad de, under alle Omstændigheder, havde besluttet at vove, kom *Emiren* fra *Palermo,* ret som han var kaldet, og anraabde deres Bistand mod en Oprører, han var fordrevet af, og *Messina* blev *Normannens,* ligesom *Romerens,* første Besiddelse paa Øen. Med Resten gik det imidlertid saaledes i Lang-Drag, at først *tredive* Aar senere, da *Viskard* var død og borte, lykkedes det *Roger* (1090), som hele Øens Herre, at holde sit Indtog i *Sira*|A:360*cusa*[460]. Naar vi huske, der fordum var dobbelt saalænge mellem *Messinas* Besættelse af *Romerne* og *Marcels* Indtog i *Syrakus,* bør dette vel ikke synderlig undre os; men da *Normannen* |US7:129intet ordenligt *Carthago* havde at drages, men fra den Side kun *Tunesiske* Sørøvere at dele med, maatte Man dog giøre Grev *Rogers* Driftighed megen Uret, naar Man ikke kiendte de nærmere

Omstændigheder. Sagen er da først den, at Grevens hele Krigshær, naar den var allertalrigst, neppe beløb sig til et *Par tusind* Mand, saa det maatte tage Tid, før de fik slaaet et klækkeligt Antal *Muselmænd* ihjel, og dernæst maatte Greven tit til *Kalabrien,* for ei at tabe mere der, end han vandt paa *Sicilien,* da hans Broder *Viskard* var en meget vanskelig Mand at holde halvt med.

Hertug Robert, som *Greven* af *Apulien* kom til at hedde, da han fik *Kalabrien* med, tog vel ikke synderlig virksom Deel i *Siciliens* Erobring, men han sov derfor dog ingenlunde paa sine Laurbær, thi baade gav hans Broder, som var saa paastaaelig, ham Endeel at bestille, og dernæst kunde han dog umuelig lade *Byzantinerne* beholde Sø-Stæderne *Bari* og *Taranto, Brindisi* og *Otranto,* som aabenbar allesammen hørde til *Apulien;* men *Bari,* som havde trodset *Otto* den *Store,* var endnu haardnakket, saa først efter henved *fire* Aars Beleiring gav den (1070) omsider Kiøb[461]. Da han nu omtrent paa samme Tid fik *Brindisi,* kunde det vel syndes betimeligt strax at sætte over til *Durazzo* og hjemsøge *Byzantinerne,* men deels havde han været nødt til at bruge *Rogers* Hielp for *Bari* og maatte giøre Giengiæld for *Palermo,* deels havde han Ubehageligheder med sin *Svoger* |A:361Hertug *Gisulf* i *Salerno* og *Amalfi,* hvem han tilsidst maatte skille ved Alting, og endelig gjorde Sø-Stæderne Opstand, saa det varede endnu hele ti Aar, før han fik rigtig frie Hænder[462].

Nu forsømde han imidlertid heller intet Øieblik, men gik, snarest mueligt, over til *Korfu* og *Durazzo,* en Over-Gang, der vel ikke umiddelbar havde store Følger, men maa dog i Verdens-Historien stilles ved Siden ad dem i gamle Dage, som gjorde *Græker* og *Latiner* bekiendte med hinanden: thi dette er den *første* Bedrift af *Vester-Ledens* saakaldte *Barbarer, Byzantinerne* fandt det Umagen værdt ordenlig at lægge sig paa Kundskab om og beskrive. Hendes Høihed, Prindsesse *Anna Comnen,* maa derfor lade saa haant, |US7:130som hun vil, om *Majestæternes* Besvogrelse med *Barbarerne,* saa gik dog ogsaa hos hende Naturen over Optugtelsen, da hun fyldte halvtredie Bog af sin *Alexiade* med udførlig Beskrivelse af *Robert Viskard,* fra Top til Taa, og af hans Tog, fra Hoved indtil Hale, hvorved hun selv, paa en Maade, aabenlyst formælede sig med den *Normanniske* Saga-Mand *Galfred Malterre.*

Det kan nu vel synes langt mere morsomt end lærerigt at vide, hvad den *Byzantinske Prindsesse* tænkde og sagde om den *Normanniske Ridder;* men deels turde det Morsomme og Lærerige være langt nærmere beslægtede, end de fleste Historie-Skrivere drømme om, og deels finder i det Mindste Nordboen sig saa behagelig overrasket ved den værdige og langt over Forventning smigrende Maade, hvorpaa *Normannen* her ved en smuk Haand indføres i den *Græske* Læse-Verden, at han hverken kan eller vil nægte, han deraf *lærer* Noget.

Indledningen i strængeste Forstand er vel just ikke |A:362smigrende, thi Prindsessen begynder med, at vel var *Normandiet Roberts* Moder, men den sorteste Ondskab baade Jord-Moder og Amme til ham; men for Resten kan hun dog ei noksom ophøie baade hans Legems-Bygning og hans Sjæls Egenskaber. Det er nemlig ikke blot for hans Kæmpe-Høide, hans brede Skuldre, hans gule Lokker, hans funklende Øine, og hans Torden-Stemme, der kunde fordrive en heel Krigs-Hær, Prindsessen lægger Mærke til ham, men hun tilstaaer, at, efter, mange Øien-Vidners Forsikkring, var han fra Hoved-Isse til Fod-Saale som dreiet og støbt; var en Løve i Strid og en barbarisk Odysseus i Snildhed, var klippefast i sine Beslutninger og, som alle høibaarne Sjæle, hvor lavt de end vuggedes, uforsonlig selv med Skyggen af Trældom. Derfor, siger hun, vandrede han ud af sit Fædrene-Land blot med et Følge af *Fem* til Hest og *Tredive* til Fods, og nøiedes med en Røver-Kule i *Italien,* til han fik Borg og Fæste[463].

Hvordan nu dette gik til, giorde vi naturligviis Ret i at lære af *Galfred,* som vidste Beskeed, da *Prindsessen,* idensted kun fortæller et Æventyr om hvordan han trak Tænder ud paa sin Sviger-Fader, *Vilhelm* Maskabel, som eiede det Meste |US7:131af Landet og piinde dermed baade Penge og Slotte af ham[464]. Man kan imidlertid nok giætte sig til, det er Pudset, han i sin Ungdom spillede sin gode Ven, den hovedrige *Peter* de *Turra,* som *Byzantinerne* har sammenblandet med hans Forhold til sin Broder Grev *Vilhelm*[465], og man maa kun forundre sig over, at Prindsessen slet ikke melder Noget om, hvordan han klemde *Bari* og *Brindisi,* med Videre, af *Byzantinerne*.

Hvad nu *Roberts* Tog angaaer, som vel standsede ved *Larissa,* men var aabenbar stilet paa *Konstantino*|A:363*pel,* da havde det ikke blot sine gode Grunde, men et meget antageligt Paaskud; thi vel er baade *Anna* og *Galfred* enige om, at den *Græske* Munk, *Robert* førde med sig og udgav for en afsat Keiser, ikke blot i sig selv men ogsaa i *Roberts* Øine var en Bedrager; men den Keiser *Basil Dukas,* han udgav sig for, havde dog ligefuldt forlovet sin Søn, *Konstantin,* med *Roberts* Daatter, *Helene,* og ham havde Man unægtelig i *Konstantinopel* giort til Munk, og derhos berøvet saavel hans Søn som *Roberts* Daatter deres Keiserlige Haab, hvad en langt mindre baade ærgierrig og jordgierrig Kæmpe-Høvding godt kunde være bekiendt at blotte Sværdet for[466]. *Robert* sendte derfor ogsaa betimelig sin Gesandt til *Konstantinopel* for at kræve Bod, og først da han, ei engang værdiget Svar, kom tilbage med uforrettet Sag, sendte *Robert* sit Forbud, som Branden sender Røgen, over Havet: sin Søn *Boemund* nemlig, som siden glimrede blandt Kors-Farerne, men gjorde her sit Prøve-Stykke, ved, for *Havnens* Skyld til sin Faders Flaade, at overraske og indtage *Valona*[467]. Det var en glædelig Tidende for Hertug *Robert,* som nu strax indskibede sig

(1081), tog *Korfu* med paa Veien og aabnede *Durazzos* Beleiring, der vel ikke i sig selv var meget hæderlig, da Staden endog kun blev taget ved en *Venetianers* Forræderi, men er med Rette blevet berømt ved Slaget, *Keiseren* fra Konstantinopel i *egen Person* holdt med *Robert,* for at afbryde den[468].

Byzantinerne havde nemlig nu igien pludselig skiftet Keiser, |US7:132og *Annas* Fader, *Komnenen Alex,* der var blevet den Lykkelige, ønskede naturligviis at begynde sin |A:364Regiering lidt glimrende, hvortil Leiligheden syndes givet, da en barbarisk Hertug af *Apulien,* med en Haand-Fuld Folk (1300 Ryttere og 15000 i Alt), havde vovet at beleire en af den store Konges Byer, landfast med Hovedstaden, var trodsig nok til at turde holde Stand og navnkundig nok til at giøre sin Overmand, naar han fandt ham, berømt[469]. Hertil kom endnu, at *Angel-Sachserne,* som nys var optaget iblandt *Væringerne,* brændte af Begiærlighed efter at slagte *Normanner* og udbad sig det som en Gunst at gaae i Spidsen[470].

Saaledes fremstiller *Anna* nu vel just ikke Sagen, men hun tilstaaer dog, det især var paa *Væringernes Styrke* og *sin List,* hendes Fader stolede, ligesom hun ogsaa stadfæster *Galfreds* Beretning, at *Robert* selv før Slaget ødelagde sine Skibe og beredte sig lige saa kiækt som gudeligt til at seire eller døe[471]. At *Væringerne,* hvis Høvding *Anna* kalder *Nappit* (Hnapp eller Naut?) gik mandelig frem og gjorde lyst hvor de kom, men vovede sig for yderlig, kom til at staae ene, og blev taget fra Siden og overvældede, saa de maatte falde eller flye, derom er ogsaa begge Parter enige; men det er kun *Anna,* som melder, at de havde først drevet *Roberts* ene Fløi aldeles paa Flugt, ned ad Stranden til, hvor imidlertid, efter Rygtet, *Roberts* Gemalinde, *Gæta,* en Pallas, siger Anna, skiøndt ingen Athene, skal have indhentet og drevet dem tilbage til Kamp og Seier[472]. Da nu Keiseren saae, at *Væringerne* flygtede, siger *Galfred,* og at vore Kæmper styrtede ind paa ham, fandt han det raadeligst at vende Rygg, og saa kappedes *Grækerne* kun om hvem der |A:365først kunde komme af Syne; og skiøndt Prindsessen naturligviis udtrykker sig anderledes artig, løber dog Beretningen ud paa det Samme. Hun forsikkrer nemlig vel, at hendes Fader, trods *Væringernes* Flugt, holdt sig tappert, men dog egenlig kun *til Robert* kom farende som en Lyn-Ild, de Store, baade en *Dukas* og en *Palæologos* og Andre, faldt som Fluer, og der blev draget Blod af Majestæten selv, da de slog Hjelmen af ham. See da, siger hun, og da *Tyrkerne* ogsaa flygtede, da vendte Keiseren omsider ogsaa Rygg |US7:133og reddedes kun ved et Mirakel af sin Hest, der hedd *Skyrids* og foer som paa Vinger i eet Spring op paa en Fjeld-Aas med ham[473]. Hvad nemlig dette Mirakel angaaer, da siger *Anna* selv, at *Robert* var meget vantro og svarede den der fortalde ham det, gid du faae Skam, din Kryster, at du ikke lod din Hest giøre det samme Spring, og at det virkelig kun har været ved en af de dristige

Vendinger, de *Byzantinske Talere* yndede, *Forspringet* i det "Vædde-Løb", *Galfred* omtaler, er blevet til det store *Luft-Spring* af Keiserens Hest, tør vi saameget sikkrere slutte, som vi strax efter træffe ham paa jævn Jord i samme Fare som før, saa han slipper kun til *Achride,* ved at "bede lidt" i den tykke Skov ved Vavagora[474].

En saa fuldstændig Seier pleiede i det *Byzantinske* Rige at aabne baade Hoved-Stadens Porte og Paladsets Dørre, men det synes *Robert,* med al sin Snildhed, ei at have forstaaet, og vant til den "lille Krig" blev han ved at sylte Valle for *Durazzo,* hvorved *Kyri-Alax,* som *Væringerne* kaldte ham, fik gode Stunder ei blot til at fatte sig, men ogsaa til at samle Folk, eller rettere kiøbe Soldater for "Kirke-Sølv", thi *Anna* siger selv, han forlovede strax at vove sig i Slag med saadanne Krystere som sidst, og |A:366maatte derfor see til at faae dygtige Krigs-Folk i Sold; men da Skat-Kammeret var udtømt, maatte han tye til Kirken, og opdagede til Lykke, at den Biskop (Leo i Chalcedon), der reentud fordømde det som Kirke-Ran, var ikke "sund i Troen" og burde afsættes[475].

Det vilde imidlertid Altsammen sagtens kun været Galgen-Frist, dersom *Robert* ikke havde faaet Andet at tænke paa, og *Galfred* siger, det var Faren, hvori den hellige Fader og hans Lehns-Herre, *Gregor* den *Syvende,* svævede for at falde i sin arrige Fiende Keiser *Henriks* Hænder, men melder dog tillige, at hele *Apulien* var i *Oprør,* og at *Robert* sloges et heelt Aar med sin tappre Frænde, Hertug *Jordan* i *Kapua,* før han drog til *Rom* og frelste *Paven*[476]. Lægger Man nu hertil, hvad *Anna* melder om al den Umage og Bekostning, hendes Fader anvendte for at bringe Keiser *Henrik* i Harnisk mod *Robert*[477], da seer Man nok, det ligesaalidt har været ene |US7:134for Pavens som for Guds Skyld, *Robert* fik Hjem-Vee og standsede midt i sit seierrige Løb for Keiser-Kronen, som Verdens største Klenodie. Vel overdrog han *Boemund,* der, som *Anna* siger, var sin Faders udtrykte Billede, at fortsætte Krigen og slaae *Keiseren* nok engang, og det gjorde han ærligt, to Gange for Een (ved *Janina),* men *Baronerne* havde naturligviis ikke den samme Ære-Frygt for den unge Helt som for den gamle Hertug, og derved forulykkedes Toget. Hvor tidt nemlig end *Alex* blev slaaet, opgav han dog ikke Haabet om, ved et eller andet *"Krigs-Puds",* at faae Bugt med den Halv-Barbar, som der i Sværd-Slag var intet Udkomme med, og det lykkedes ham omsider at hitte paa det Rette. Det var vel endnu ikke det, han brugde ved *Larissa,* hvor |A:367han lod det Keiserlige Banner skiøtte sig selv og lagde sig paa Lur bag den *Normanniske Leir,* for at plyndre den, mens Hærene sloges, og saa, om mueligt, tage Fienden i Ryggen; thi *Boemund* tilvristede sig dog Seieren; men derved fik Keiseren dog ikke blot endeel Bytte at prale med, men ogsaa Ram til adskillige *Baroner,* og med Resten aabnede han nu en snild Underhandling, i det han bød dem Alt hvad de vilde forlange, ikke for noget *Nidings-Værk,* men blot for

den Villighed at plage *Boemund* for *Solden,* de havde tilgode, og naar han ikke kunde betale, nøde ham til at reise hjem og hente Penge. Det lykkedes, *Boemund* maatte reise og bringe sin Fader den sørgelige Tidende i *Salerno,* ei længe efter hans Tilbage-Komst fra *Rom,* medens *Kyri-Alax* holdt en glimrende Triumph i *Konstantinopel* over alle sine Nederlag, og Pøbelen i Gade-Viser drev Spot med *Boemund,* som ved "Lykostomion" (i Thessalien) havde gjort den Bonde-Vittighed, at nu var Keiseren i *Ulvs Mund*[478].

Triumphen var heller ingenlunde saa latterlig, som den kan synes, thi den *Byzantinske Odysseus* havde aabenbar overlistet, altsaa overvundet, den *Normanniske,* og hvem der har vundet, gaaer Mester af Spillet, om han end har spillet falsk og tabt sin Ære. Baade *Robert* og *Boemund* havde slaaet Keiseren af Marken med Staal-Handsker, men han havde drevet dem begge To over Havet med Krigs-Puds, og han benyttede sin Seier anderledes snildt, holdt ikke blot Triumph med Byttet han tog i den tomme Leir, men lokkede endeel Normanniske Baroner til sig, tog Alt tilbage, paa *Durazzo* nær, og forbandt sig paa det Nøieste med *Venetianerne,* for at holde |US7:135Havet ryddeligt. *Robert* skulde altsaa næsten igien begynde fra Først af, og to Begyndelser faae sædvanlig en dobbelt daarlig Ende, selv i |**A:368**vore unge Dage, end sige, naar vi, som *Robert* var nu, er nær ved at fylde "de syv Gange Ti", som er Støvets Aar. Uforfærdet stak han vel i Søen og sloges haardnakket med *Venetianerne,* men, skiøndt han een Gang vandt Seier, blev Flaaden, hvormed han sagtens, for Kortheds Skyld, vilde hjemsøgt *Konstantinopel,* dog omsider aldeles tilintetgjort, hvorover *Robert* formodenlig ærgrede sig en Galde-Feber paa Halsen og døde i alt Fald af noget Sligt, Man veed ikke ret, om paa *Kephalonia* eller (ret Odysseisk) paa *Thiaki; Durazzo* overgav sig til Keiseren, og *Venetianernes* uindskrænkede *Handels-Frihed* hele Riget over blev den eneste umiddelbare Følge af *Normannens* Byzantinske Krig[479]. En fjernere har vi imidlertid allerede seet, ved at finde den bedste Beskrivelse af *Normannens* Bedrifter i en *Byzantinsk* Historie, og naar vi siden møde *Robert Viskards* Søn, ved Siden ad *Vilhelm Erobrers* paa det store Kors-Tog, da opdage vi sagtens, at Dette ret egenlig var en *Normannisk Bedrift,* hvortil *Roberts* Tog maatte tjene som Indledning.

Galfred siger, at *Robert* døde 1084, samme Aar som baade *Gregor* den *Syvende* og *Vilhelm Erobrer,*[480] og skiøndt det ikke saa ganske vil slaae til, fattes der dog kun et Par Aar, som vi meget heller maae oversee end Sammenhængen mellem disse tre Kæmpe-Jævninger, der i den sidste Halv-Deel af det *Ellevte* Aarhundrede hjulpes ad og gav Vester-Leden paa mange Kanter en ganske ny Skikkelse.

Dog, denne Sammenhæng, der først klarede sig under *Kors-*

Togene, maa det overlades til deres Historie nærmere at oplyse, medens vi her indskrænke os til at betragte alt *Normannisk* i dets naturlige Sammenhæng med det Islandske, under Eet, som det *Norske* Kæmpe-Skridt paa |A:369den ene Side til Magt og *Ære* og paa den Anden til Frihed og Dannelse.

Først maae vi da erindre, at *Tankred-Sønnerne* virkelig grundede et *Normannisk* Rige i *Nedre-Italien* og paa *Sicilien,* som bestod til Slutningen af det *Tolvte* Aarhundrede, thi da *Robert Viskards* mandlige Afkom uddøde med hans Sønne-Søn *Vilhelm* (1127), arvede hans Broder-Søn, |US7:136Grev *Roger* den *Anden* paa *Sicilien,* det Hele og antog *Konge-Navnet*. Efter *Heimskringle* var det *Sigurd Jorsalfar,* som paa sit Kors-Tog giæstede *Roger,* der først gav ham denne Forhøielse i Rangen[481], og hvad derimod end ellers kan være at indvende, er det dog en behagelig Mindelse om *Normannens* Sammenhæng med *Norge*.

Da Kong *Rogers* mandlige Afkom uddøde (1189), vilde *Hohenstauferne,* som havde giftet sig ind i Slægten, vel strax arvet, men maatte dog lade en Frænde med Tankred-Navnet herske og døe først.

Dette Normanniske Rige var en uundværlig Støtte for *Paven,* et forsvarligt Bolværk mod *Muselmændene* og en Skræk for *Byzantinerne,* som derved baade mistede deres *Italienske* Uden-Værk, og fik en farlig Nabo, ikke blot i *Robert Viskard,* men ogsaa i *Kong Roger,* som over i halvtredsindstyve Aar (1101–54) stod for Styret, og selv hvem der ikke troer, det var Altsammen godt, maa dog finde, det var *Meget*.

Kige vi nu indenfor i de *Normanniske* Riger, da finde vi *Lehns-Væsenet* i al sin Kraft, som vel i den senere Tid er blevet hardtad ligesaa slet benyttet som ilde omtalt, men var dog aabenbar den *frieste* Forfatning, der, udenfor *Norden,* fandtes i *Middel-Alderen,* og |A:370kunde gives i de nye Riger. Naar Man nemlig ved et Riges Stiftelse lægger *"Spydstage-Retten"* til Grund, da maa deraf enten udspringe en fuldkommen "Natur-Stand" som de "Latinske Jurister" beskrive den, eller et almindeligt Slaveri, med mindre hver Strids-Mand ordenlig tager sin Part og faaer *Arve-Fæste* derpaa, ligesom *Lehns-Herren* paa *Thronen* og Kron-Godset. Herved opkommer nu vist nok et *Aristo-Krati,* hvor det ingenlunde altid er de Bedste, der raade, og hvor det sædvanlig gaaer broget til, men naar Man sammenligner det *Byzantinske* Rige, hvor Alle, selv Keiseren, bestandig havde Kniven paa Struben, med det *Normanniske,* hvor Knivene, naar de ikke kunde holde hinanden i Skeden, sleed dem selv op, kan der dog intet Spørgsmaal være om, hvor et *Menneske* helst skulde opslaae sin Bopæl, eller hvor de *menneskelige* Kræfter havde det frieste Spille-Rum. Vist nok maatte Man ønske *Almuen* bedre Kaar, end den sædvanlig havde under *Baronerne,* men den havde dem dog bedre end *Romerske* Trælle, til

hvem den, som Krigs-Bytte, var nedsunket, og vilde *Baronerne* hamle |US7:137op med hinanden og holde Lehns-Herren Stangen, maatte de, for deres egen Skyld, være naadige Herrer mod deres Liv-Egne. Lehns-Væsenet blev derfor først en Plage, da *Ridder-Aanden* forsvandt, og da Lehns-Mændene, istedenfor at kappes i alt Storladent med deres Lige og selv med deres Overmænd, blev Smaa-Tyranner, som, selv under Pidsken, havde baade Lyst og Lov til at flaae deres Undersaatter[482].

Saalidt derfor, som noget Rige, der havde det *bedre,* skulde ønske sig det *Normanniske Lehns-Væsen,* maa Man dog ikke skiære det over een Kam med det *Germaniske* eller *Frankiske,* der deelde Landet mellem Lehns-Mænd, som store Forpagtere, eller dog kun som Fæstere |A:371paa Livs-Tid; thi naar ogsaa de imellem *tiltvang* sig Arve-Fæste, var det dog Noget, de selv kaldte Uret og lod kun nødig deres Undergivne drage Fordeel af. Det *Normanniske Lehns-Væsen* var derimod den ældgamle *Norske Odels-Ret,* læmpet efter Krigs-Retten, thi vel gjorde Det ingenlunde de Undertvungne men dog alle *Erobrerne* eller *Landnams-Mændene,* de Smaa med de Store, til Odels-Mænd, hvis fælles Bedste det var, at Retten havde sin Gænge uden Persons Anseelse. Uagtet derfor *Lovene* havde ondt ved at blive gode, hvor de skulde gives af dem, hvis Ret til Landet i Grunden var Uret, saa havde Man dog Love, der gjaldt for Alle og blev sædvanlig strængt overholdte, og en anderledes simpel og virkelig Retter-Gang, end hvor kun Juristerne kiendte Loven, og Dommeren havde Hals og Haand over alle de Værgeløse. I denne Henseende havde *Normannerne* bedre Rets Nydelse, altsaa i Grunden mere sand Frihed, end *Islænderne;* thi i Disses Fristat udviklede sig tidlig et fiint *Lov-Trækkeri,* som Ingen havde Myndighed til at afskaffe, saa de Smaa fik Skam og Sværdet maatte jævne hardtad alle Trætter mellem de Store; men de *Eedsvorne* og *Tve-Kampene* var dog hos alle de *Norske* Udflyttere Rednings-Midler for *Uskyldigheden,* som andensteds kiendelig savnedes.

De Eedsvorne (i England Jury, i Norden Sandemænd, Nævninger og Meddoms-Mænd) sædvanlig tolv ustraffelige Mænd af den Tiltaltes nærmeste Grander, vil nemlig, efter Erfaringens Vidnesbyrd, altid være strængere mod *virkelige* Brudd paa det Borgerlige Selskab, bangere for at fælde en *Uskyldig,* og ubestikkeligere end de fleste Dommere, og |US7:138skiøndt *Tve-Kampene* i vore forkiælede Tider vel vilde synes en grusom Tilflugt for en Uskyldig med Skinnet imod sig, var de dog i kiækkere Dage en herlig Sag, naar de |A:372kun brugdes til at reise, ei til at fælde. Man sige nemlig hvad Man vil om Seiren i Tvekamp som Tilfældets Værk, saa var dog Livs-Faren, den Tiltalte, ved at love Kamp, udsatte sig for, et anderledes *Pant* end en Benægtelses-Eed, og *Døds-Frygten* et anderledes *Baand* paa den falske, æreløse Anklager, end Man siden med al sin Skarpsindighed har kunnet

udgrunde. Langt heller maatte Man da ogsaa, i alt Fald, igien give *Tve-Kampene* en *lovlig* Tilværelse, end som i *England* og ved alle staaende Hære, at afskaffe dem paa Papiret og taale dem i Livet, en Uskik, der *ingenlunde* er *Nordisk,* men forskriver sig fra *Justinians Lov-Bog* og den*Kanoniske Ret,* efter hvilke det ikke skader, at baade Store og Smaa er lastefulde, naar kun *Lovene* er saa *dydige,* at Man kan faae Sag med hvem Man vil.

Deri bestod ogsaa netop baade *Islændernes* og *Normannernes* Fortjeneste af Menneske-Slægten, at de, saavidt mueligt, gjorde deres *Nordiske Eiendommelighed* giældende mod *Romerskheden;* thi vel lod *Normannerne* sig til en vis Grad romanisere, men egenlig dog kun *til* Tænderne, saa de bekæmpede ligesaa mandelig Over-Troen paa *Romer-Rettens* og det *Latinske Sprogs* Guddommelighed, som paa Romer-Rigets Hellighed. Ligesom de nemlig indrettede deres Stater ganske efter deres eget Hoved, gjorde de ogsaa, uden alle Skrupler, deres *eget Fransk* til Skrift-Sprog, deres *egen Historie* til en Hoved-Sag, og deres *egen Smag* til den eneste Regel for deres Poesi og Konst. Ventelig var det ogsaa dem, der først vovede at skrive *Italiensk,* men i alt Fald gav de det store Exempel, som Man i Syden og Vesten saa høit trængde til, da det var en nedarvet Fordom, at de *Romanske Sprog* var egenlig ingen Sprog, men kun Brud-Stykker og Forkvaklinger af Latinen, der hverken kunde eller skulde udvikles, men |A:373om mueligt, opsluges af Latinen, og i alt Fald overlades til Pøbelen.

At *Normannerne* i Henseende til *aandelig* Selvstændighed aldeles fordunkledes af *Islænderne,* det fulgde af sig selv, da *Islænderne* blev i Norden, beholdt deres Moders-Maal, og satte ikke deres Ære i at erobre Lande, men i at erhverve Kundskaber; men dette havde naturligviis atter sin Grund i en langt dybere Følelse og mere aandelig Retning i de |US7:139*Nordmænd,* der *bebygde Island,* end i dem der oversvømmede *Frankrig* og *Italien. Slægt-Registre* eller Arve-Tal hænge imidlertid saa nøie sammen med *Odels-Retten,* og *Historien* med Slægt-Registrene, at det kunde aldrig feile, *Normannerne* jo ogsaa, naar de kom til Bogen, vilde være Historien anderledes hulde end *Franker* og *Germaner,* og vi har allerede seet, hvorledes de *Normanniske Historie-Skrivere* afløse de *Frankiske Annalister,* men alle de gunstige Omstændigheder, den *Islandske Prosa* skylder sin Opblomstring, fattedes dog, og de der talde med Tunge-Baand maatte nødvendig skrive saa at sige med "paaholden Pen," skrive først et Slags *Latin,* der kvalde Livlighed og fødte Armod. Med *Vers* er det nu vel anderledes, thi de giør dem selv paa Moders-Maalet hos alle virkelige Rim-Smede, og at de *Islandske* Skjalde ogsaa havde Frænder blandt *Normannerne,* kan Man forud vide; men af alle Bytter vil Rim-Smeden baade finde og vise, at især Sprog-Bytte er gjort paa Bedrag, og Man seer i alt Fald, at hvad de gamle Normanniske Skjalde (jugleors ↄ: Gøglere) sang om

Villum Langspyd og Andre, ændsede Skriverne ikke, men lod forgaae[483]. Uagtet derfor *Vilhelm Erobrer,* som lyttede til Skjalden, selv mens han spændte Brynie paa ved Hastings, sikkert ogsaa er blevet besunget paa *Fransk,* har vi dog, før |A:374*Waces* Dage (hundrede Aar efter), ikke Andet om ham end Latin, og *Robert Viskards* Forhold til Rim-Smedene veed vi slet Intet om; thi vel have vi et langt historisk-mærkeligt Vers om ham af *Vilhelm Apuler* i hans Søns Dage, men det er paa *Latin*. At imidlertid begge disse Høvdinger var saa *"Romerske"* som *Normanner* i den Tid kunde blive, det viser deres Levnets-Løb, og det stadfæster sig, naar vi betragte deres Skrifte-Fædre, som Begge var bekiendte, udmærkede Mænd. *Lanfrank* var nemlig *Vilhelms* og Abbed *Desider* i *Monte Cassino Roberts* Orakel, og disse to lærde og fine Hof-Mænd, af Hvilke Hiin døde som *Ærke-Bisp* i *Canterbury* (1089), og Denne, under Navn af Victor den Tredie, som *Pave* i *Rom* (1087), maa da heller ikke i Stats-Historien tabes af Syne. Begge var de *Lombarder, Lanfrank* fra *Pavia* og *Desider* (oprindelig Daufer) en Søn af Fyrsten i *Benevent,* og Begge agtedes |US7:140de for store Prydelser i de berømte Klostre, der opelskede dem, dog saaledes, at *Monte Cassinos* Berømmelse omtrent slutter med *Desider,* og *Becs* derimod begynder med *Lanfrank*. Dette Kloster var nemlig dengang nylig stiftet af en Normannisk Ridder, *Helvin* eller Herluf (Herluin) *Asgautsøn,* som i sit fyrretivende Aar (1034) slog sig fra Verden til Bogen, og gav Klostret, han bygde, i Nærheden af *Brionne* (ved Rille-Floden), Navn af den "Bæk," der løb forbi, og skiøndt *Herluin* paa sine gamle Dage selv skal være blevet vidunderlig stiv i *Grammatiken,* var det dog *Lanfrank* og hans endnu berømtere Eftermand, baade der og i *Canterbury, Anshelm,* ogsaa en *Lombard,* der skaffede *Bec* det store Lærdoms-Ry, det længe beholdt[484]. Om *Lanfrank* siger hans Lov-Talere, at han bragte *"Latiniteten"* videnskabelig paa Fode igien og var en Haar-Kløver af første Skuffe, og |A:375skiøndt, efter de Bøger at slutte, han lod afskrive, *Desider* har havt et godt Øie til Historien[485], sad han dog ogsaa i Latinen op over begge Øren, saa det var ikke deres, og sikkert ikke heller deres høie Velynderes, men ene den *Nordiske Naturs* og *Angel-Sachsernes* Skyld, at især de *Franske Normanner* i det følgende Aarhundrede begyndte ogsaa i Bøgerne at foretrække levende Stammere for døde *Ciceroner* og *Virgiler*. Dog maa det derfor ikke glemmes, at begge *Lombarderne* var dygtige Mænd i deres Slags, og at ikke blot *Monte Cassino* havde *Desider, Hildebrands* giæstmilde Vært i hans Udlændighed, meget at takke: for Bøgerne han lod skrive og Bygningerne, han, ved Mestere fra *Konstantinopel,* lod opføre og pryde, men at vi ogsaa maae takke ham for *Cassino-Krøniken,* som *Leo* fra *Ostia* især for hans Bedrifters Skyld skrev i hans Eftermands Dage[486].

Hvorvidt for Resten Normannerne, medens de endnu kiendelig

røbede deres Eiendommelighed, bragde det i folkelig Dannelse og Boglig Konst, det maatte Man leve en Tidlang i *London* og *Paris* for ret at opdage, thi *der* ligge endnu deres fleste Skrifter *utrykte,* men Krønikerne om *Karl Magnus* og *Kong Artus* fik dog europæisk Navnkundighed, en *Normannisk* Krønike paa Moders-Maalet fra det *Trettende* |US7:141Aarhundrede, veed Man, er til, og siden endelig Mester *Waces* Rim-Krønike om *Rolv* og hans Eftermænd, til *Robert* Buxe-Braags Fangenskab, er blevet prændet, kan man dog ogsaa have en Mening om deres *Historiske Poesi*[487]. Mester *Wace* fra *Guernsey* siger selv, han havde kiendt *Henrik* Præstelærd (Beauclerk,) |**A:376**og maa altsaa være født i Begyndelsen af det *Tolvte* Aarhundrede, men sit trykte Værk begyndte han dog først 1160, Kong *Henrik* Lyngstilk (Plantagenet) til Villie. Denne *Rim-Krønnike,* over *tre* Gange saa lang som den *Danske,* er nu vist nok langt fra at indeholde tre Gange Saameget, enten af Historie eller Poesi, thi Broderparten er Fylde-Kalk, men den er dog munter og trohjertig og imellemstunder vittig, altsaa ret morsom, og den har en egen Mærkværdighed, som den *Første* i sit Slags, vi endnu kiende. Den eneste Ældre vi veed af at sige, den Brittiske nemlig (Brute), som endnu sover, er desuden Heel-Syster til den, saa Mester *Wace* maa bære Navn af *Rim-Krønikens Fader,* en Æres-Titel, der endnu kun betyder lidt i den lærde Verden, men tør vel stige i Prisen, alt som der kommer Liv i Lærdommen, saa den ikke sætter sin Ære i at sluge de Døde men at nydes af de Levende.

Endnu i *Waces* Dage fik *Normandiet* een *Rim-Krønike* til, som end er utrykt, og siden fik *England Tre, Skotland, Danmark* og *Sverrig,* hver sin, men, mærkeligt nok, *Norge,* der, som *Normannens* tillige er Rim-Krønikens Fædrene-Land, fik *selv Ingen,* uden Man vilde sammenstykke En af de *Islandske Draper* fra *Haarfager* til Hakon den Gamle, hvad dog Intet vilde ligne uden tilfrosne Ruder med Spor af henvisnede Blomster. I *Eivind* Skalda-Spilders *Hakonar-Maal* seer Man imidlertid, hvilken mageløs Rim-Krønike *Norge* maatte have faaet, hvis det havde beholdt hvad der ved Udvandringen splittedes ad og tildeels kvaldes i Normandiet og paa *Island,* og i *Heimskringle* seer Man, hvad *Norge* fik til Erstatning, thi denne mageløse Konge-Krønike fra Middel-Alderen paa Moders-Maalet lader sig, uden *Island,* slet ikke tænke.

Her staae vi da igien ved Sagas underlige Vinter-Leie |**A:377**paa Island, Man maae vel sige, for at finde "Nordvest-Passagen" fra den gamle til den ny Verden, og en *Nordisk* Historie-Skriver |US7:142kan umuelig forlade hvad han til Verdens Ende maa kalde sin Vugge, uden at dvæle nogle Øieblikke ved Ihukommelsen af Barne-Livet der, nu vel forsvundet som en Drøm, men efterladende sig dog et Indtryk, som de lyslevende og "stærke" Drømme, hvori hele Levnets-Løbet speiler sig!

Den *Islandske Fri-Stat,* vel kun bekiendt i Norden, men

ligefuldt Middel-Alderens store Vidunder, fik en sørgelig Helsot, som den ene og alene maae tilskrive sig selv; thi uagtet *Norges* Konger ligefra Begyndelsen naturligviis saae lidt skiævt til den, og attraaede fra *Hellig-Olavs* Dage aabenbar Over-Herredømmet, saa prøvede de dog aldrig paa at tage Øen med Staal-Handsker, men synes Alle at have ladt sig afskrække af *Trold-Finnens* Beretning, der i Hvals-Ham foer did for *Harald Blaatan* at udspeide Landet; thi han forsikkrede, der vrimlede saaledes af frygtelige *Vætter* paa alle Kanter, at selv ind ad Fjordene, end sige videre, var han ikke istand til at komme[488]. Vist nok prøvede især *Hakon* den *Gamle* alle muelige *Konster,* men deels naaede han dog ikke sin Hensigt, og deels har den Klogeste i sin Kreds kun Skam af at lade sig narre, og at *Islænder*ne var baade de Klogeste og de Snildeste af alle Nord-Boer, trænger ei til Beviis, men stadfæstede sig dog øiensynlig, da *Snorre Sturlesen* indbildte *Hakon,* der havde udrustet en stor Flaade mod Fri-Staten, at det kunde aldrig nytte, men han skulde nok paa en fiin Maade bringe den til Underdanighed. *Snorres* Morder, *Gissur Thorvaldsen,* førde vel Navn af den Norske Konges Jarl paa *Island,* men det var kun et Navn, og selv da Øen frivillig underkastede sig *Magnus* Lagebæter (1264), var Vilkaarene saa hæderlige, at de ikke gjorde mindste Skaar i |A:378*Friheden,* med mindre Man forvexlede *den* med en *Uafhængighed,* som Kongerne for længe siden, ved at lukke de Norske Havne for dem, kunde lært *Islænderne,* var kun et Munds-Veir. Naar derfor det *Islandske* Saga-Tempel med det samme forvandledes til en Grav-Høi, da var det aabenbar kun fordi den *sorte Død,* der forvandler alle Templer til Grave, i Aanden allerede havde indfundet sig, saa det Folke-Færd, der i Ungdommen, som vandrende *Skjalde* og *Sagamænd,* som *Skippere* og *Kiøbmænd,* som *Vikinger* og *Væringer* og *Pillegrimme,* øvede Idræt og prøvede Verden, for i Alderdommen at fornøie hinanden og berige Børnene med Kundskabs og Viisdoms Skatte, |US7:143dette Folke-Færd var omtrent uddød med *Snorro Sturlesen* (1241), og *Friheden,* som fryder de Levende, nytter ikke de Døde, der kun trænge til Fred.

At det ene og alene var denne Mangel paa Liv, som altid følges med Døden, og ingenlunde de Norske Konger, som hindrede *Islænderne* i fremdeles at benytte deres Frihed til at færdes om Land, udbrede Munterhed og indsamle Kundskab og Erfaring, det seer Man ogsaa klart paa *Skrive-Friheden;* thi den brugde de flittig: skrev baade ind og ud, baade op og ned, baade om og af, baade sønder og sammen, saa det er kun de levende Farver og Deeltagelse i det virkelige Liv, der giør den himmelvide Forskiel mellem Bøgerne før og efter *Snorres* Dage. Selv han var langt mere *Samler* end *Forfatter,* thi alle de Sagaer, som udgiør *Heimskringle,* var ikke blot gjort i Munden, men ført i Pennen, sagtens før han blev født[489], saa, har vi noget Sagn af ham, om hvad han havde oplevet, maa det

stikke i *Hakon* den *Gamles* Saga af hans Broder-Søn *Sturle,* som allerede er vandet. Endnu mindre er naturligviis de *Mythiske* Old-Sagn (Gylfe-Legen og Brage-Snakken) i den saakaldte |A:379*Snorres Edda* et Værk af ham, da det endog langt snarere er en Oversættelse af *Angel-Sachsisk,* hvortil Islænderne kun have føiet deres Verse-Konst (Prosodi) med oplysende Exempler af Draperne[490].

Dog, sæt endog at den *Prosaiske* ligesaavel som den *Poetiske Edda,* i Grunden er en Oversættelse, saa er det jo dog *Islænder-Livet,* med dets Vide-Lyst, Driftighed, Magt over Moders-Maalet og Greb paa Pennen, vi ligesaavel maae takke for disse Oldtids-Skatte, hvortil der andensteds knap findes Spor, som for *Heimskringle, Knytlinga, Niala* og hele det mageløse Saga-Bibliothek, medens vi selv om de smagløse *Romaner* og *Æventyr,* der kom bagefter, og svare til Hine, som Gienfærd til det virkelige Liv, maae tilstaae, de er kun daarligere end *Normannernes,* fordi Disse misbrugde Livet til hvad Islænderne kun puslede med efter Døden.

Nu at spørge, om denne *Bog-Samling* og hele den *Islandske Dannelse,* Digten og Tragten, som den forudsætter, var alt det værd, de *kostede Island,* kostede *Norden,* kostede |US7:144*Menneske-Slægten:* de aandige Kæmpe-Kræfter nemlig, som deri udtømtes, det er vel hidtil ikke faldet Historie-Skriverne ind, som enten oversaae det Hele, eller satte alt for uhyre Priis paa *Bøger,* til at finde, *Islænderne* kunde anvendt deres Liv bedre, end at opoffre det til Boglig Konst og derved vinde udødelig Ære i den *Lærde Verden*.

Slaaer det os derimod først engang, deels at den Ære, de gamle *Islændere* vandt i den *lærde Verden,* var hidtil kun meget fattig, og deels at hvem der med Fordeel skal kunne sælge sit Liv for "Sort paa Hvidt", maa have kiøbt det af en Bisse-Kræmmer, og endelig, at havde de *gamle* |A:380*Islændere* ikke sat Kræfterne til paa de republikanske og videnskabelige *Børne-Streger,* da vilde deres Børn i de sidste tre Aarhundreder blevet anderledes frie og skrevet anderledes gode Historier, og endnu været istand til baade med *Haand* og *Mund* at bevise, de havde hjemme i "Kæmpers Fødeland"; naar det slaaer os, da er vi nær ved at ønske hele Saga-Bibliotheket Pokker i Vold.

Dette *Island,* tænke vi da, hvis Høvdinger, fra deres meer end Kongelige Høi-Sæde paa Jøklerne, fra deres *Hlyd-Skjalf,* overskuede den vide Verden og oversaae den, betragtede med levende Deeltagelse, men munter og rolig, de store Omskiftelser, og tømde smilende, lig *Odin* med *Saga,* som alle Heltes lykkelige Hoved-Arvinger, Brage-Bægeret til deres Minde, *dette* Island er druknet i et Blæk-Horn og indsvøbt i Klude-Papir begravet i en Bog-Hylde! Brustet er det klare Øie for al menneskelig Bedrift, lukket er det aabne Øre for alle Fugles Sprog, forstummet er Læben med Saga-Ordets klare Strøm, hvorigiennem Kæmpe-Aanden daglig vadede, som *Thor,* til Asa-Thinget under *Ygdrasil,* og al denne

forgaaede Herlighed skal de stokblinde, døvstumme, steendøde Kalve-Skind og Pjalte-Bind med "Sort paa Hvidt" erstatte!

Da imidlertid gjort Gierning ligesaa lidt staaer til Ændring i Folkenes, som i Enkelt-Mandens Levnets-Løb, er alle saadanne Klage-Maal unyttige, og Bestræbelsen for at *tilbagekalde* det *Forbigangene,* eller at opdrage vore For-Fædre, hvortil vi idelig finde os fristede, ei mindre utidig og sværmerisk, end de gamle *Islænderes* Prøve paa at *foregribe det Tilkommende,* eller komme Frem-Tiden i For-Kiøbet.

Derimod kan det være os til stor *Oplysning,* altsaa baade til borgerlig og videnskabelig Nytte, at betragte *Islænder-Livet* som den kæmpemæssige Overilelse, det var; thi deri |US7:145speiler sig aabenbar hvad alle *Nordboer* nu maae |**A:381**føle sig kaldede til, og, hvis der er Kraft tilbage, glimrende udføre. Kunde vi nemlig tænke os *Islands Bebyggelse* skeet i *vore* Dage af kraftfulde Slægter, som heller vilde nøies med en Øe i Iishavet, end hindres og forstyrres i den fri Udvikling, men havde tillige den Forstand, at Man maa vedblive at staae i Vexel-Virkning med Menneske-Livet i alle sine Retninger, naar Man virkelig skal lære at forstaae det; da vilde det, langt fra at være en Feiltagelse, fortjene Plads mellem de største Helte-Gierninger til Menneskehedens Bedste, og Man vilde i alle Lande kappes om at herberge de *Islandske Træk-Fugle,* der udmærkede sig i enhver borgerlig Stilling, uden at fængsles eller tilfredstilles af Nogen, fordi Øiet var heftet paa Menneske-Livet i Dets forklarede Fylde. Nu lader sligt sig vel neppe vente, men det viser os dog, at *Islænder-Livet,* som virkelig i det *Tiende, Ellevte* og *Tolvte* Aarhundrede havde disse Grund-Træk, kun var en Overilelse i *Middel-Alderen* af samme Slags som den *Græske* i *Old-Tiden,* altsaa, efter *Faldet* i Barndommen, et ligesaa uundgaaeligt Feil-Trin, og det tilraaber os, dog endelig nu, da *Vidskabs-Tiden* er kommet og *Oplysning* klarlig det store *Stats-Øiemed, ei* at spørge *Romerne,* men *Islænderne* om, hvad dertil er hensigtsmæssigt.

Island, hvor *Oplysningen* efterstræbdes paa den eneste rette og naturlige Vei: ved ikke at betragte Gloser og Giætninger, Bøger og Snurrepiberier, men hele det *virkelige Liv* for den store Opgave; ved at dyrke *Moders-Maalet,* som den Huus-Gud, uden hvis Gunst al videnskabelig Syssel nødvendig mislykkes, ved at *løse* alle de Baand der hindre *gavnlige* Kræfters Udvikling, og ved at lade *Ordet* være *frit,* naar det kun ikke *grovelig* misbrugdes til Undsigelse og Nid; dette *Island* har nemlig ikke blot beviist, at *Vidskab* var *ubetimelig* i *Middel-Al*|**A:382***deren,* men ogsaa at baade vort *"Lærde Væsen"* og hele vor Betragtning af det *Borgerlige Selskab* maa vinde en ny Skikkelse, om den nu ligesaavel for hver enkelt Stat som for hele Verden nødvendige *Folke-Oplysning virkelig* skal fremmes.

Dog, hvad vi ogsaa skulde lære af *Islænderne* og her ligger os nærmest, er at skrive gode Historie-Bøger, som blive

|US7:146*lærerige,* ikke ved at strutte af Bemærkninger og Afhandlinger, men ved at læses med Lyst og være propfulde af hvad det er Umagen værdt baade at høre og see. Med denne Konst syndes nemlig Islænderne født, og desværre, synes den uddød med dem, men skal *Nyaars-Tidens Vidskab* blive værd at nævnes ved Siden ad *Old-Tidens Syner* og *Middel-Alderens Konst,* da maa den ogsaa efterhaanden kunne lære os at gienkalde Hine og efterligne Denne; thi kun deraf kan det sees, vi rigtig forstaae dem og først da er de *virkelig forklarede*. Vist nok maa dette synes os, hvem *Tydskerne* har lært at forklare alt Fortidens Stor-Værk, uden at røre det med en Finger, en overdreven Fordring, men det er dog ligevist, at om de Syner, Man aldrig har seet, taler Man som den Blinde om Farver, og at Vind er Alt hvad de giør, som vil forklare os en Konst, de ikke har lært. Vil vi derfor blive kloge paa Menneske-Livet i det Hele, maae vi ogsaa lære at sætte os levende ind i alle dets Retninger, og i den *Islandske,* som netop var den *Videnskabelige,* opnaae det Mesterskab, de ubetimelig efterstræbde; men det følger af sig selv, at en saadan *virkelig Oplysning* ikke, som det blotte *Skin* deraf, hvormed vi har leget, kan være et Øiebliks eller een Menneske-Alders Værk, saa vi kan godt være bekiendt kun at fuske paa en Konst, det første Aar, vi staae i Lære.

Dette maa da ogsaa tjene til Undskyldning for denne og mange andre Udsvævelser fra Hoved-Sagen, som her er at |A:383*fortælle* hvad Man veed om de store Begivenheder, der aabenbar ei blot vedkomme enkelt Mand og Folk, men hele Menneske-Slægten, og Læseren bedes nu saa godt som mueligt at optage Traaden, hvor den slap, nemlig ved den *Normanniske Bedrift* i det *Ellevte* Aarhundrede, som fører os lige til *Kors-Togene,* ja, midt ind deri. Den *Normanniske* Udvandring er nemlig den sidste fra Norden, saa med dem sluttes Mønstringen af de *nye Folk,* der paa den store Skue-Plads maae tildrage sig vor Opmærksomhed, og det var nu Spørgsmaalet, om de vilde ødelægge hinanden, eller træde i en levende Vexel-Virkning og udrette Noget, der viiste, de var af samme Slægt, som Old-Tidens Hoved-Folk. Svaret er imidlertid ogsaa for mange Aarhundreder siden givet, til Nord-Boernes og Middel-Alderens Fordeel; thi *Vilhelm Erobrer* og *Robert Viskard* var jo Fædre til To af det første *Kors-Togs* berømte *Helte,* og vi staae da ved en *Begivenhed,* stor til Forbauselse, beundringsværdig til Verdens Ende!

375

Adams saakaldte Danmarks-Beskrivelse S. 156.

376

Saxo i Fortalen til Danmarks Krønike.

377

Snorros Edda i Stokholmer-Udgaven S. 274–75.

378

Are Frodes Islænder-Bog I–III.

379

Are Frodes Islænder-Bog X.

380

Landnams-Bogen IV. 7.

381

Islænder-Bogen VII.

382

Sammest. VIII. Landnams-Bogen i den Magnæanske Udgave S. 396.

383

Islænder-Bogen IX. Adam af Bremens Danmarks Beskrivelse S. 158.

384

Adams Kirke-Historie II. 27. 34. 38. 40. 46. 50. 58. III. 1–3.

385

Sammest. III. 18–19.

386

Adam Bremers Danmarks Beskrivelse S. 158. Ares Islænder-Bog IX.

387

Ares Islænder-Bog IX. Fortalen til Heimskringle.

388

Haarfagers Saga i Heimskringle K. 20.

389

Sammest. K. 27. Landnams-Bogen IV. 8–9.

390

Den Normanniske Rim-Krønike (Roman de Rou) S. 5–6. 9–41.

391

Den Normanniske Rim-Krønike (Roman de Rou) S. 6–7.

392

Sammest. S. 7–37. Landnams-Bogen I. 3–4. V. 9.

393

Sismondis Franske Historie III. 13.

394

Dudos Normanner-Krønike 2den Bog. Waces Rim-Krønike S. 37–96.

395

Dudos 2den Bog. Rim-Krøniken S. 96–102.

396

Sachse-Krøniken under A. 876. Ælfrik (Alberik) Munks Aarbog under A. 876 og 928.

397

Dudos 2den og 3die Bog.

398

Vilhelm fra Jumieges III. 9.

399

Dudos Normanniske Krønike III (hos Düchesne) S. 148–52.

400

Waces Normanniske Rim-Krønike S. 275–88.

401

Dudos Normanniske Krønike III (hos Düchesne) S. 152–53. Rim-Krøniken S. 275–78. 292–94.

402

Vilhelm af Jumieges i sin Normanniske Krønike V. 7.

403

Sammest. V. 11–12.

404

Hellig-Olavs Saga i Heimskringle K. 19.

405

Didrik (Theodorik) Munks Norges Krønike K. 13, i de Danske "Scriptores" V. 321–22.

406

Waces Normanniske Rim-Krønike S. 407–10.

407

Sigurd Jorsalfars Saga i Heimskringle K. 13.

408

Rim-Krøniken II. 21.

409

Vilhelm af Poitiers (hos Düchesne) S. 179.

410

Sammest. S. 196.

411

Crowlands Beskrivelse af *Ingulf* (hos Savile) S. 898.

412

Vilhelm af Poitiers (hos Düchesne) S. 191. 200.

413

Sachse-Krøniken under A. 1052. Ingulf (hos Savile) S. 900.

414

Vilhelms Englands-Krønike II. (hos Savile) S. 93.

415

Vilhelms Englands-Krønike III. (hos Savile) S. 99.

416

Vilhelm af Poitiers (hos Duchesne) S. 197. Barons Kirke-Bøger under A. 1066.

417

Sachse-Krøniken under A. 1052.

418

Ingulf (hos Savile) S. 898. Vilhelm af Malmsbury (sammesteds) S. 100.

419

Vilhelm af Poitiers (hos Düchesne) S. 198.

420

Vilhelms Englands-Krønike III. (hos Savile) S. 100.

421

Vilhelm af Poitiers (hos Düchesne) S. 198–99.

422

Vilhelms Englands-Krønike S. 100. Rim-Krøniken II. 151–52.

423

Vilhelms Englands-Krønike II. og III. (hos Savile) S. 94. 100.

424

Den Normanniske Rim-Krønike II. 191–281.

425

Sachse-Krøniken A. 1066.

426

Den Normanniske Rim-Krønike II. 184.

427

Sammest. 214–16.

428

Vilhelms Englands-Krønike III. (hos Savile) S. 101.

429

Henrik af Huntingdon VII (hos Savile) S. 368.

430

Vilhelm af Poitiers (hos Düchesne) S. 201–2.

431

Vilhelm af Poitiers (hos Düchesne) S. 202–4.

432

Den Normanniske Rim-Krønike II. S. 198.

433

Vilhelm af Jumieges VII. 37. Den Normanniske Rim-Krønike II. 281–84.

434

Vilhelm af Poitiers (hos Düchesne) S. 204.

435

Ingulf (hos Savile) S. 901.

436

Vilhelms Englands-Krønike sammest. S. 104.

437

Ingulf (hos Savile) S. 899. 901–2. Sachse-Krøniken A. 1070–71.

438

Sachse-Krøniken A. 1071. Ingulf (hos Savile) S. 901–2.

439

Sachse-Krøniken A. 1075. Ingulf (hos Savile) S. 901. 2. Vilhelms Englands-Krønike (sammest.) S. 104–5. Henrik af Huntingdon (sammest.) S. 369.

440

Ordriks Kirke-Historie (hos Düchesne) S. 508. Galfreds Sicilianske

Krønike (hos Muratori V.) III. 27.

441

Sismondis Franske Historie IV. 399.

442

Sachse-Krøniken A. 1086, efter Overskriften, men 1087 baade efter Indhold og udtrykkelig Angivelse.

443

Ingulf (hos Savile) S. 901.

444

Ingulf (hos Savile) S. 908. Sachse-Krøniken A. 1085

445

Ordriks Kirke-Historie S. 520.

446

Sachse-Krøniken A. 1086.

447

Ordriks Kirke-Historie (hos Düchesne) S. 661–62. Den Normanniske Rim-Krønike II. 298–304.

448

Cassino-Krøniken II. 31. 38.

449

Ordriks Kirke-Historie (hos Düchesne) S. 472. Krøniken fra Jumieges (sammest.) S. 284. 91.

450

Kedren (hos Ksylander) S. 612–23.

451

Galfreds Sicilianske Krønike, hos Muratori V. 551. Kedren (hos Ksylander) S. 623.

452

Cassino-Krøniken II. 59–66.

453

Kedren (hos Ksylander) S. 623–24. Cassino-Krøniken II. 68.

454

Galfred Malterres Sicilianske Krønike I. 3–4. hos Muratori V. 560.

455

Sammest. I. 4. 12. 16–17.

456

Sammest. I. 14. Cassino-Krøniken II. 81. 85. 88.

457

Barons Kirke-Bog A. 1053 og 54.

458

Galfreds Sicilianske Krønike I. 18–37. Cassino-Krøniken III. 15.

459

Cassino-Krøniken III. 15. Galfreds Sicilianske Krønike II. 1. 21. 28.

460

Galfreds Sicilianske Krønike IV. 15.

461

Cassino-Krøniken III. 15. Galfred II. 40. 43. Lupi Aarbog hos Muratori V. 44.

462

Galfred II. 45. III. 3–4. Cassino-Krøniken III. 44. Aarbøgerne hos Muratori V. 45. 277–78.

463

Anna Comnens Alexiade S. 23–24.

464

Sammest. S. 24–27.

465

Galfreds Sicilianske Krønike I. 17.

466

Galfreds Sicilianske Krønike III. 13. Annas Alexiade S. 23. 27–30.

467

Annas Alexiade S. 34–37.

468

Galfred III. 24–25. 28. Annas Alexiade S. 110–11. 125.

469

Galfred III. 24. Aarbogen hos Muratori V. 278 (VI).

470

Ordriks Kirke-Historie hos Düchesne S. 508. Galfred III. 27.

471

Annas Alexiade S. 113–15.

472

Galfred III. 27. Annas Alexiade S. 115–16.

473

Annas Alexiade S. 116–19.

474

Sammest. S. 119–22.

475

Annas Alexiade S. 125–30.

476

Galfred III. 33–35. 37.

477

Annas Alexiade S. 93–94. 130.

478

Annas Alexiade S. 133–43.

479

Annas Alexiade S. 152–54. 58–63. Galfred III. 40–41. Vilhelm Apulers Ære-Vers. hos Muratori V. 377.

480

Annas Alexiade S. 152–54. 58–63. Galfred III. 40–41. Vilhelm Apulers Ære-Vers. hos Muratori V. 377.

481

Sigurd Jorsalfars Saga (i Heimskringle) K. 8.
482

Sismondis Franske Historie III. 35–37. 451–52. IV. 1–14.
483

Waces Normanniske Rim-Krønike I. 106–7.
484

Den Normanniske Krønike af Vilhelm fra Jumieges VI. 9.
485

Cassino-Krøniken III. 62.
486

Cassino-Krønikens Fortale.
487

Roman de Rou. Rouen 1827. *Billinger* af Prosa-Krøniken fra det *Trettende* Aarhundrede hos Bouquet XI.
488

Olav Tryggesens Saga (i Heimskringle) K. 36.
489

Undersøgelsen om *Snorres* Kilder af P. E. Müller.
490

Nordens Mythologi eller Sindbilled-Sprog, S. 163–70. 177–81.
|US7:147

Kirke-Riget og Kors-Togene.

Det er, siger En af det første Kors-Togs ældste Historie-Skrivere, Herren selv, som vexler Konger og *omskifter Tider,* og han har i vore Dage opvakt hardtad hele *Christenheden* trindt om Land og opægget dens Kæmper til at udrive det trælbundne *Jerusalem* af de ækle *Tyrkers* Vold. Hvordan skulde det heller være skeet uden Guds Indskydelse, at Folk, som havde fuldt op af Alt, drog fra Solens Nedgang til dens Opgang i Strid mod *Barbarer,* forlod baade Huus og Gods, baade Kone og Børn, og taalde underveis med Glæde utallige Gienvordigheder! Hvor hørde Man vel nogensinde før om saadan en Skare af Fyrster og Hertuger, Ryttere og Fod-Folk, der rykkede i Marken baade uden *Konge* og *Keiser,* ja, om en Krigs-Hær, hvori den **|A:384**Ene stod ikke under den Anden, og hvor der gjaldt ingen Lov, uden Raadet, de Klogeste gav og Menig-Mand bifaldt[491].

Samme Tanker finde vi hos *Vibert* (Guibertus), kun lidt yngre, men langt mere fornem, som derpaa anvender *Salomons* Ordsprog: *Græshopperne* have ingen Konge og holde dog Trop, og minder os derved om, hvad *Anna Comnen* meget alvorlig fortæller, at overalt hvor Kors-Farerne drog frem, havde de en Sværm af *Græs-Hopper* til deres For-Trop, som dog ingen Skade gjorde paa Sæden men kun

paa Viin-Stokkene, hvoraf Tegns-Udlæggerne sluttede, løierlig nok, at der var *ingen Fare* for *Byzantinerne* men kun for *Musel-Mændene*[492]. En anden Bemærkning er derimod *Vibert* egen, den nemlig, at hvormeget Man end har for Skik at ophøie de forbigangne Dage paa de Nærværendes Bekostning, saa er dog baade *Assyrers* og *Persers, Makedoners* og *Romeres* berømte *Krige* kun Børne-Leg og Raseri, naar de sammenlignes med *Kors-Toget,* thi de store Krigs-Hære hist forsamledes kun under Svøben og tjende kun rasende Herske-Syge, medens her var en *frivillig* Forening af alle *Christenhedens* Folk til et Langveis-Tog, ei for at samle Penge og indtage Lande, men for at tilbagedrive Barbarer, frede om Christenheden og ære den hellige Kirke[493].

|US7:148Som et Exempel paa, hvor underlig Man ved denne Leilighed mødtes og følde sig forbundet, anfører han endelig, at der kom Folk, Gud veed hvorfra, ensteds i Barbariet, til en *Fransk* Havn, hvor Ingen forstod deres Sprog, saa det var kun ved at lægge deres Fingre over *Kors,* de kunde give tilkiende, hvad de reiste efter[494], og det er unægtelig **|A:385**træffende, thi om Man end i den *Franske* Havn havde misforstaaet de Fremmedes Finger-Sprog, eller selv om det Hele kun var et løst Rygte, betegnes derved dog lige kort og godt den sikkre Kiends-Gierning, at fra *Ebro* til *Raab* og fra *Middel-Havet* til *Island,* lærde Folk paa Kors-Togene ogsaa uden Ord, blot ved det fælles Banner, hvorunder de frivillig stillede sig, at betragte hinanden som Brødre.

Denne høiere Luft-Strøm, der lod sig føle under alle Himmel-Egne (dulcis aura circumquaque spirans), saa Folkene, uden at opgive deres Eiendommelighed, dog syndes reent at glemme den over det store Fælles-Skab, seer Man, har ogsaa slaaet *Vilhelm* af *Malmsbury,* skiøndt den rigtig nok ikke har bragt ham til at glemme sin Spydighed, der, uden at tale om *Skotternes* Skudsmaal, er kiendelig nok, naar han siger: *Vælsk-Manden* løb fra sin Ræve-Jagt, *Danskeren* fra sit Drikke-Lag og *Normanden* fra sin Klip-Fisk. Aldrig, lægger han dog alvorlig til, saae Man vist saamange Hoveder under een Hat, saamange raa Folk bøie deres stive Nakker under et Aag, der egenlig intet Aag var, og det var endda det største Vidunder, at den utallige Skare drog fredelig giennem fremmede Lande og viiste saadan indbyrdes Kjærlighed, at Hitte-Gods blev Finderen ved at lyse op, flere Dage i Træk, for at det kunde gaae fra ham til sin rette Eier-Mand[495].

Saaledes betragtede disse tre udmærkede Mænd, i Slutningen af det *Ellevte* og Begyndelsen af det *Tolvte* Aarhundrede, *Kors-Togene* og den Begeistring for *Kirke-Riget,* som avlede dem, og vi kan da forud vide, hvad *Reise-Kapellanerne* hos *Raimund* og *Robert,* hos *Baldvin, Tankred* og *Boemund,* som alt paa Toget havde Pennen bag Øret, har tænkt derom, saa naar **|A:386**de ærke-protestantiske Historie-Skrivere vil finde nogen Sympathi i den Tid,

som Talen er om, maae de ogsaa glemme deres Slægt og |US7:149deres Faders Huus, og reise til *Maglegaard,* hvor Prindsesse *Anna* med et naadigt Nik forsikkrer, de har Ret, naar de kalde alle Korsfarerne enten nedrige Hyklere eller Daarekiste-Lemmer[496].

Dette naadige Nik af Prindsessen i *Byzants,* der, havde Kors-Farerne ikke været, let kunde tabt baade Næse og Mund iblandt *Tyrkerne,* er imidlertid dog neppe Reisen værd, og den store Overeens-Stemmelse af *Protestanternes* Tanke-Gang i det *Attende* med *Byzantinernes* i det *Tolvte* Aarhundrede neppe et af de Varsler for deres Frem-Tid, paa hvis Bekræftelse det er Umagen værdt at arbeide, og kunde en Historie-Skriver, der langt heller deler Kæmpernes Følelse, som øvede, end Dværgenes som giennemheglede Bedriften, ei finde velvillige Læsere, maatte han dog langt heller skrive for de Døde end tækkes de Levende. At skrive for de Døde er imidlertid dog kun en daarlig Trøst, med mindre Man til dem ogsaa regner de *"Ufødte",* og det maatte ret egenlig gaae til med Hexeri, om der ikke engang i *Norden* skulde findes aabne Øren for Ridder-Tidens Efter-Mæle, altsaa mangt et Øie blinke, der kan og skal aabnes ei mindre for *Middel-Alderens* end for *Old-Tidens* Stor-Værk, som er Vilkaaret for, at *Nyaars-Tiden* kan ogsaa faae Sit, som fattes endnu, og forberedes dog aabenbar ligesaalidt ved at giennemhegle, som ved at efterabe de Gamle!

Et Opraab til *Kors-Tog* i vore Dage vilde nemlig, som *Ny-Grækerne* fik at finde, klinge ligesaa latterlig, som Fortsættelsen af Penne-Feiderne med *Pavedom* og *Middel-Alder* vil synes vore Efterkommere, saa Sagen er kun, at vi lære at betragte Kors-Togene i *deres Tid* |**A:387**som et beundringsværdigt *Stor-Værk,* hvorved *Middel-Alderen* og den *ny* Christenhed hævdede deres *Selv-Stændighed,* traadte i levende Vexel-Virkning med den gamle Tanke-Verden og udviklede *den Ny,* hvori vi nu leve, og hvis "Pinagtighed", stor nok for Resten, dog ingen Sammenligning taaler med dens *altomfattende* Ypperlighed. Det er altsaa egenlig slet ikke for de *Dødes,* men for de *Levendes* Skyld: til vort eget og Efter-Slægtens Bedste, vi skal lære at lade baade Munke-Bur og Ridder-Tid, baade Kirke-Magt og Kors-Tog, vederfares *Ret*, og det *ingenlunde* den *strænge* Ret, som er hele Verdens Undergang (de *Latinske* Juristers: fiat justitia, pereat mundus), men |US7:150*Billighed,* som er den almindelige *Menneske-Ret* i *indbyrdes* Forhold, der endnu mindre af en Tids-Alder end af Enkelt-Manden kan trædes under Fødder, uden at udæske den strænge *Giengiældelses-Ret,* der tøver tit, men udebliver aldrig. Vore *Latinske* og *Tydske* Skole-Mestere har nu vel givet os det Huus-Raad, i *Dødens* Arme at foragte *Efter-Slægtens* Dom, men deels seer Man let, det, med denne Tanke-Gang, er aldeles *ufornuftigt* at spilde sin Tid paa Dom over de Døde, og deels er det en stor Forraadelse for levende Folk at giøre "Pagt med *Døden* og Forbund med *Hel",* thi de sluttes aldrig

saa forsigtig, at jo Livet derved gaaer i Løbet og Daaden ophører. Ønske vi derfor, at Nogen skal begeistres af *vore Yndlings-Tanker,* om fælles Bedste og Menneske-Held, til en kraftig Virksomhed, der aldrig kan finde Sted uden store Opoffrelser og Voven af Alt for Øieblikket, da maae vi hverken lære hinanden at foragte Efter-Slægtens Dom, eller give Efter-Slægten det slette Exempel at sværte og haane de hedenfarne Ædlinger, blot fordi det var, hvad det maatte være, *deres* og *ei vor* Tids-Alders Yndlings-Tanker, de |A:388glødede, kæmpede og opoffrede sig for, thi i begge Tilfælde stræbe vi at besvige vore Med-Levende for den *virksomste* Drive-Fjer til mandig og ædel Daad, som er den smilende Udsigt til et priseligt Efter-Mæle, et med Æren udødeligt Navn! At øve "Dyden for sin egen Skyld" er nemlig, som den *Byzantinske* og hele Verdens Historie lærer, det tommeste Munds-Veir under Solen, saa om det end i *Maanen* eller paa en af de andre Planeter skulde være en uudtømmelig Kilde til "store og gode Handlinger", nytter det dog slet ikke os, og hvad de *Christne* vist nok med Rette kalde den ægte og mageløs kraftige Bevæg-Grund til store Opoffrelser, ædel og utrættelig Virksomhed, kan en Tids-Alder, som trøster sig med Død og Forglemmelse, dog allermindst regne paa.

Alt dette er i Grunden saa klart, at Man i det *Nittende* Aarhundrede virkelig har begyndt at være billig mod Fortidens Lys, men med *Middel-Alderen* og *Pavedommet,* der ikke godt kan skilles ad, gaaer det aabenbar endnu sædvanlig *Protestanterne,* som det *indtil* Kors-Togene gik *Spanier, Franskmænd* og *Italiener,* med *Romer-Riget* og *Romer-Sproget,* saa de staae for deres Øine, som noget *forfærdelig Stort,* de har løsrevet dem fra og kan dog |US7:151i Grunden slet ikke maale sig med, men maa enten slavisk underkaste sig eller skye som en Pest og mane fra sig. Ligesom imidlertid *Kors-Togene* lærde *Syd-Boerne,* at hvad de havde gruet for, var kun magtesløse Skygger, saaledes vil det tilsvarende *Stor-Værk,* vi endnu skylde *Menneske-Slægten,* og Kæmpe-Roden, hvoraf vi randt, lære *Nord-Boerne* det Samme, men det Første, der udkræves til et nyt Stor-Værk, er en levende Forestilling derom og Lyst dertil, begge lige uforenelige med Miskiendelse af Fortidens Under-Værker og deres vældige Skabere. Mod *Barbari* og *Tyranni,* Menneske-Aandens og det Borgerlige Selskabs afsagte |A:389Fiender, gaves der i Middel-Alderen, i det Mindste *syden for* Elben, ingen anden Begeistring end den for *Kirken* og *Christenheden,* og hvad der i en Tids-Alder er den stærkeste Drive-Fjer til ædel Daad og gavnlig Virksomhed i det Hele, maa i *Staten* og dens Historie findes og kaldes al Ære værd, hvormegen Ulæmpe end deraf i det Enkelte kan være foranlediget, og hvormange Indvendinger der end med Rette, enten i Kirken eller i Skolen og *deres* Historie, kan giøres mod Begeistringens Kilde, dens Ægthed og reent aandelige Værd. At *Nyaars-Tiden* ikke deler denne Begeistring, har den klart nok

beviist, og eftergjort Begeistring er afgiort Usselhed, men, som *Vidskabs-Tid,* maa den nødvendig lade det Store og Gavnlige under alle Skikkelser vederfares Ret, før dens eiendommelige Begeistring for "Frihed og Oplysning", der desuden slet ikke er mere lydesløs end Middel-Alderens, kan frembringe noget *Stort* og *Gavnligt,* der lader sig sammenligne med, hvad vi har al vor Frihed og Oplysning at takke, og vanære os kun selv ved at nedsætte. Vi *kværsiddende* Nordboer, som trængde mindst til Kirke-Riget og havde derfor mest Uleilighed deraf, tog ogsaa mindst Deel i Kors-Togene og fristes derved til at vurdere dem lavt; men da Reformationen har lært os, hvor nemt Pave-Aaget lod sig afkaste, naar Man ikke behøvede det, og da netop vor ringe Deeltagelse i Kors-Togene viser, det var ingen tvungen Sag, maatte vi dog ganske have tabt den *Historiske Takt,* der saa hæderlig udmærker vore Fædre, hvis vi vilde vise netop dem af Middel-Alderens udvandrede Kæmper, som stilede høiest og gavnede mest, til *Nastrond* og *Hel,* istedenfor til *Valhald,* hvor djærve Modstandere vel |US7:152paa en Maade idelig fortsætte Kampen, men dog kun som en *Skygge-Fægtning,* der ei bryder Venne-Lag paa Hær-Faders Bænke.

Ved en sælsom Øine-Forblindelse, selv en Efter-Vee |**A:390**af Middel-Alderens Tus-Mørke, har Man nemlig hidindtil for det Meste betragtet *Kirke-Riget* og *Kors-Togene* enten fra Prædike-Stolen i den *Christne Kirke,* eller fra Bord-Enden i den *Latinske* Skole, uagtet de dog kun høre meget lidt enten til *Kirkens* eller *Skolens,* men næsten udelukkende til *Statens Historie,* hvor *Kæmpe-Høien* under aaben Himmel er det rette Sted at see dem fra og viser os dem derfor i et ganske andet Lys.

Sandt nok, at *Paverne* og deres *Geistlighed,* ved at udlede deres *Kanoniske Ret* fra *Christus* og *St. Peder,* hvis Rige, som bekiendt, var ei af denne Verden, paa Timen har tabt deres Sag paa et ordenligt *Kirke-Møde,* og at saavel de der gav, som de der tog *Synds-Forladelse* i Sold for *Mand-Slæt* og Løfte paa *Paradis* i Løn for *Kors-Tog,* med al Ret kunde dømmes til at staae aabenbare Skrifte, før de optoges i Menigheden; men saasnart de protestantiske Præster gaae et Skridt videre og overantvorde dem til den verdslige Arm, til, for *Guds* Skyld, om ikke at brændes, saa dog kagstrøgne og brændemærkede at sættes i Gabe-Stokken, til alle smaae og store Tyranners Jubel, og alle djærve Kæmper, for Andet end *Penge* og *Jord,* til Forsmædelse, Skræk og Advarsel, da forivre deres Velærværdigheder sig ikke blot, men anmasse sig den samme Magt over Samvittighederne og samme verdslige Indflydelse, som de nys fradømde deres Formænd, ja, forvexle, ligesom de, *Guds* Ret og *Guds* Sag med *deres egen,* og det uden at Man engang kan see, hvad Andre end de og deres Kirke-Patroner vinde derved.

Selv i den Christne Kirkes *christelige,* men for Resten upartiske, *Historie* vil da *Paven* i *Rom* faae den Æres-Erklæring, at

kunde Nogen have Lov til, som Christi Stat-Holder og St. Peders Efter-Mand, at tildrømme sig en *Geistlig Magt* med *verdslig Virkning,* da |A:391maatte det langt snarere været ham, end baade Keiseren i *Byzants* og Kongen i *England,* der dog anmassede sig langt mere Herredømme over *Troen* og *Tankerne* end han. Uden derfor enten at fordølge eller forsvare Noget af al den Forkvakling, *Christendommen* |US7:153har maattet taale, alle de slette eller dog fremmede Hensigter, den har maattet tjene, vil dens Historie vise, at *Østen* og *Vesten, Catholiker* og *Protestanter,* i den Henseende vel har Nok at lade hinanden høre, men Intet, som retfærdiggiør dem selv, saa ogsaa denne Skrift maa "indslutte Alle under Synd", fra den Dag, da baade Hyrderne og Hjorden med Glæde valgde den *Hedenske Keiser* istedenfor "Aanden" til *Christi Statholder*. Ja, Kirke-Historien med Aand vil vise at med "Aanden" forsvandt nødvendig saavel den ægte *Oplysning* som den sande *Frihed,* og at hvor Christendommen, som *Stats-Religion,* skal være en *tvungen Sag,* træder enten, som i *Byzants,* Keiser-Griller i dens Sted og blive en Lande-Plage under dens Navn, eller den forvanskes, som i *Vester-Leden,* efter de Folks Natur, der skal synes at rette sig efter den, saa det er kun et stort *Guds Under,* at Christendommen, langt fra at undergaae i dette Chaos, reiste sig fornyet deraf og stræber med aandelige Vaaben at tilbagevinde sin oprindelige Frihed og Herlighed.

Saaledes maa den *Christne Kirke,* naar den bliver sig bevidst, ikke blot skyde *Hierarchi* og *Kors-Tog,* men al muelig *Samvittigheds Tvang* og *verdsligt Rygstyd* fra sig, og med den *Latinske* Skole-Ret er vi let færdige; thi hverken udgav jo *Paven* sig for *Ciceros* Legat, ikke heller var han forpligtet til at være det, og hverken skyldte *Korsfarerne Horats* og *Virgil* for at have begeistret dem, ikke heller har de *Latinske Classiker* givet Menneske-Aanden Noget tilforn, som skulde betales dem, saa dersom Paver og Kors-Tog virkelig bidrog til at barba|A:392risere *Latin-Skolen* og hæve de "levende Sprog" paa de Dødes Bekostning, da vil Menneske-Aanden, der altid tager Livets Parti imod Døden, slet ikke regne dem det til Onde. At imidlertid *Romer-Stolens* Anseelse og Pavedommets *kirkehistoriske* Grund-Lag reddede *Romer-Sproget* og de berømteste *Latinske Værker* fra Undergang, og at den levende Vexel-Virkning mellem Østen og Vesten, *Kors-Togene* frembragde, baade gav de Lærdes Kundskab og Folkenes Syns-Kreds en Udvidelse, de høilig trængde til, det vil i den *Skole-Historie,* Aanden tilsiger, skaffe begge Dele, om ingen Lovtale, saa dog et Slags Aflad for deres andre Synder, som et efter Omstændighederne nødvendigt Onde.

I *Stats-Historien* endelig, hvortil de ret egenlig høre, fortjene baade *Kirke-Riget* og *Kors-Togene* høilig at prises, |US7:154som de store Vidundere, der fremtryllede et *borgerligt Selskab* i Tyranniets

Hjem, afvendte *Barbariets* frygtelige Indbrud, og fremkaldte en Virksomhed og Dannelse, Man aldrig før saae Mage til. Kun med det *Jordiske* og *Timelige* har *Stats-Historien,* saavelsom Staten, umiddelbar at skaffe, saa den kan hverken indlade sig paa *Religiøse* eller *Skolastiske* Spørgs-Maal, uden forsaavidt de har kiendelig Indflydelse paa Menneske-Livet og Virksomheden i det Hele, og den holder sig da igiennem *Middel-Alderen* til *Christenheden,* slet ikke for Kirkens Skyld i sig selv, men for den Menneskelige Virksomheds, og da især for den vældige Kamps Skyld mellem *Tyranni, Dorskhed* og *Barbari* paa den Ene, *Frihed, Virksomhed* og *Dannelse* paa den anden Side, hvoraf den ny Verden seierrig udspringer. Uden derfor at tage Hensyn paa, om Over-Troen i Østen eller i Vesten var størst og kirkelig talt farligst, foretrækker den uden al Sammenligning *Vester-Leden,* som den store Kamp-|A:393Plads, hvor Seieren vindes, og saalænge *Geistligheden* der staaer paa *Dannelsens* og *Frihedens* Side, er den nødvendig *Kirke-Rigets* Lov-Talerske, uden Spørgs-Maal om, enten dets Stiftere og Opholdere, i Hjertet og i Grunden, var *Jøder* eller *Hedninger, Christne* eller *Musel-Mænd.*

Som det gaaer med *Kirke-Riget,* gaaer det naturligviis ogsaa med *Kors-Togene,* saa det rager slet ikke *Stats-Historien,* om de var *christelige* eller ikke, og at de var *Blod-Bad,* det hverken roser eller laster den dem for, da det er hvad de har tilfælles med *alle Krige,* som, hvor umenneskelig end deres Kilde kan være, dog have for længe siden vundet Hævd paa at høre til Menneske-Livet i denne Verden. At de derimod var meget meer end blotte Blod-Bad, at de var en begeistret Kraft-Yttring af Kæmpe-Folket, som skulde fortsætte *Ebræers, Phønicers* og *Grækers* Levnets-Løb, at de udsprang af en dyb Eenheds-Følelse mellem Vester-Ledens Folke-Færd, som ved dem sammensmeltede til en Borgerlig Christenhed, og at de virkelig reddede *denne* Christenhed fra *Tyrke-Pesten,* hvoraf den øiensynlig truedes, og avlede i alle Retninger den mangfoldigste menneskelige Virksomhed, see, det er Grunden, hvi *Stats-Historien,* trods alt Vildt og Væmmeligt i det Enkelte, løfter *Kors-Togene* i det Hele til Skyerne som et mageløst *Stor-Værk.*

For den dybere Tænker kan det vel maaskee være baade en vigtig og vanskelig Sag at opdage *Kilden* til *Kirke-Fyrsternes* |US7:155og *Kors-Farernes* Begeistring, naar det er ham klart, den var for lav til at være *christelig* og dog for *utyrkisk* til at være *mahomedansk,* men *Stats-Historien* bryder sig slet ikke om de dybe Tænkere, naar de ikke giør Andet end at tænke og sætte deres Tanker paa Papiret, den holder sig udelukkende til de *Kiends-*|A:394*Gierninger,* som ved at virke stærk, bevise, de var selv Virkninger af en endnu større Kraft, og anmærker kun i Forbigaaende, om den samme Kraft kiendelig spores paa flere Steder og til forskiellige Tider. Det hører derfor langt mere til

Skolens end til *Statens* Historie at betegne *den Aand,* der udrettede de store Ting i *Middel-Alderen,* men da det var *Nordens Kæmpe-Aand,* vil den *Nordiske* Historie-Skriver naturligviis gribe enhver Leilighed til at bemærke det, og virkelig mene, han giør sine Læsere en Tjeneste med, trods al Forklædning, at opdage den Sand-Skyldige.

Det var nemlig fra Arilds-Tid en fix Ide hos *Nordens Vætte,* at naar Man førde Sværdet som en ærlig Karl, med ædel Hu og brændende Had til *Hrungner* med "Steen-Hjertet" og alle hans Frænder, da kunde Man derved bane sig Vei til en virkelig *Udødelighed* i det usynlige *Gladhjem,* og da det nu var lutter *Asa-Dyrkere,* som deelde *Romerriget* i Vesten, hvor de aabenbar *ingen Kæmpe-Aand* forefandt, maa den, de siden fulgde, nødvendig have været deres egen. Antog de nu *Christendommen,* uden at blive besjælede af *dens* Aand, da tilegnede de sig aabenbar kun *Saameget* af *Christendommen,* som de lystede, og opfattede det med den Aand, de havde, hvoraf Følgen naturligviis *ikke* blev et *Christeligt,* men, naar det kom høiest, et forbedret *Nordisk Levnets-Løb*. Naar nu *deres* Bisper og Præster læste *Bibelen,* da kiendte de naturligviis kun daarlig Forskiel paa det *Gamle* og det *Ny Testamente,* og naar de stræbde at ordne deres Præstelige Tanke-Gang, fik *Gregor* den *Store* nødvendig meget mere Indflydelse paa den, end Nogen af Apostlerne. Da nu *Gregor,* saavel som allerede *Cyprian,* ansaae *"Geistligheden"* for den "hellige, almindelige Kirke" altsaa ogsaa den *Kirke-Stat,* hvori |A:395Geistligheden var Sjælen, for det rette *Guds* og *Christi Rige* paa Jorden, saa behøvede denne Tanke-Gang aabenbar kun at *oplives* og *følges* strængt af *Nordens Kæmpe-Aand* for at avle baade Kirke-Riget, Kors-Togene og alt Middel-Alderens verdslige Stor-Værk. At *Nordens* Kæmpe-Aand, der selv hos *Angel-Sachserne* syndes uddød, dog immer virkede i Løn og vaagnede øiensynlig med |US7:156*Hildebrand* og *Kors-Togene,* er underligt nok, men dog ingenlunde uforklarligt, da vi see den lyslevende hos *Normannerne,* som aabenbar var dens nye Apostler, hvorfor ogsaa *Kors-Togene,* som Man, ei uden Føie, allerede tidlig har kaldt "den *Franske* Guds-Tjeneste"[497], maae, naar Man vil tale bestemt, hedde den *Normanniske*. Vel spore vi nemlig den samme Retning hos *Frankerne* og især hos *Karl* den *Store,* hvem vi derfor ogsaa finde canoniseret som Kirke-Rigets Stifter og Kors-Togenes Skyts-Helgen, men *Frankerne* var dog langt svagere i *Aanden* end *Normannerne,* som de derfor ogsaa kaldte *"Bigotter",* saa *Normannerne,* som var de Første, der ordenlig tog *Riger* til *Lehn* af *Paven* og lod det viede *Kors-Banner* vaie, tilkommer det Meste af Æren for hvad vi beundre. Sandt nok, at det *Geistlige* (Aandelige) Rige af *denne* Verden, saavelsom *den* Skiærs-Ild og *det* Paradis, hvortil *Paven* havde Nøglerne, ikke mindre end de Nordiske Hedningers *Asgaard, Hel* og *Valhald,* var Kasteller i Luften; men de var dog bygt meget

bedre og gjorde derfor anderledes Opsigt; thi vore gamle Skjalde lagde Grund-Volden i Luften, hvorved de kun alt for hurtigt naaede Jorden, men de præstelærde Byg-Mestere i samme Stil begyndte ved Jorden og endte kun i Luften, derfor stod Bygningen anderledes fast og kom, skiøndt den ingenlunde naa|A:396ede Himlen, dog, ligesom Babels-Taarnet, til at stikke i Sky, saa vi maae beundre den langt meer end alle *Gothiske* Kirker med himmelhøie Spir af Kalk og Steen, der kun er *Pave-Kirkens* Skygger. Eller, uden Billede: vore Fædre i Heden-Old grundede deres Betragtning af Menneske-Livet paa deres egne Hjerne-Spind om Guderne, men Paven og hans Klerke grundede deres Æventyr om Forholdet mellem Himmel og Jord, Tid og Evighed, paa den sandfærdige Historie om *Jesus Christus* og om *Christendommens* vidunderlige Virkninger i Apostlernes Dage, ja, bygde paa et aandeligt Sandheds-Ord og lagde kun en kiødelig Mening deri, som Man maatte selv have Christendommens Aand for at skielne fra den Rette, og som især *Normannerne* tydelig beviiste, Man, med Nordens Kæmpe-Aand, kunde sværme vidunderlig for.

Vil Man nu derfor sige, at *Paverne* og *alle* deres *Klerke* var nedrige Afskum, der blot af Egennytte og Herske-Syge med Flid fordreiede Sandheden og fanatiserede de arme Halv-Barbarer, |US7:157da kan Man det jo dristig, eftersom *Døden* har gjort baade Paverne og deres Normanniske Vaaben-Dragere saa *dydige,* at de hverken bide eller bande og kan, da de tie, antages for at samtykke; men Helte-Gierningen er rigtig nok ikke nær saa stor, som *Deres* var, og Man giør dem aabenbar *Uret,* thi betragtes de som *Døde,* giør de jo hverken Godt eller Ondt, som er værdt at tale om, og betragtes de som *Levende,* bør de jo i deres Tid nyde samme Ret, som vi i Vores: altsaa have "Tankerne toldfrie", om de end ikke, som dog de fleste Bisper *efter Karl* og Paver *efter Otto* den Stores Tid hørde selv til de *Halv-Barbarer,* Man maa indrømme, kunde let, uden at være større Rakkere end vi, misforstaae saa dybe Ting, som et Rige der vel er i, men *ikke* af denne Verden. Da vi imidlertid ikke pleie at regne det saa nøie med en Smule Uret mod An|A:397dre, selv levende Folk, naar vi har Fordeel deraf, bør det tilføies, at det ingenlunde er de Døde men *os selv,* der har *Skaden,* naar vi glemme de store Begivenheder i den virkelige Verden over Retter-Gangen i Skygge-Riget, saa det er ikke blot meget billigere men ogsaa meget fordeelagtigere, som *Græker* og *Islændere,* at kalde Folk til Regnskab mens de lever og siden holde sig til deres brugbare Efterladenskab, end, som *Ægypter* og *Tydskere,* at lade *Liget* eller *Skyggen* giælde og undgiælde for Sjæl og Legeme.

Dog, for ikke selv at glemme Begivenhederne i den virkelige Verden over Retter-Gangen i Skygge-Riget, vil vi uden al Forbeholdenhed indlade Sagen til Doms, med den Bemærkning, at enten *Paver* og *Præster* var gode eller onde, og enten det var

Nordens eller *Sydens* Aand, der drev Kors-Farerne, saa har der i Middel-Alderen været et *Kirke-Rige* og et *Pavedom,* hvoraf hvad der nu kaldes saa er kun en magtesløs Skygge og en unyttig Byrde, men som i sine unge Dage ikke blot forherligedes ved *Kors-Togene,* men betragtedes af *Folkene* med dyb Ærbødighed, som et stort *Naade-Middel* til fælles Bedste, baade her og hisset, saa det var kun de *ryggesløse* Krigs-Folk og de *naadeløse* Herskaber, som misundte Geistligheden dens Magt og Indflydelse. Ikke blot *Karl* den *Store,* men alle de *udmærkede* Fyrster fra ham til *Vilhelm Erobrer* og *Robert Viskard,* ja, selv disse ingenlunde ydmyge Herrer, bøiede sig gierne for Paven og Geistligheden, og hvad der tækkes baade Høie og Lave, er i det Mindste ligesaa godt som de i det Hele.

Dette *Kirke-Rige* var naturligviis, ligesom den "almindelige |US7:158Kirke" beregnet paa *hele* Christenheden, men maatte dog indskrænke sig til *Vester-Leden,* og grundfæstedes kun, hvor vi endnu see dets Ruiner: i *Italien, Frankrig, Spanien* og *Syd-Tydskland,* og **|A:398**skiøndt det her forbyder sig selv, Skridt for Skridt at følge et Riges Opkomst, der egenlig ligger i *Tanke-Verdenen,* er det dog begribeligt nok, hvorfor *Rom* blev dets *Hoved-Stad* og den *Romerske Vester-Leed* dets *Hjerte.*

Da nemlig *Gother, Franker* og *Longobarder* havde erhvervet Spydstage-Ret til *Spanien, Gallien* og *Italien,* opkom *derved* naturligviis *ikke* nye *Borgerlige Selskaber,* men de ulykkelige Lande fik kun en Mængde meer eller mindre barbariske Herrer, som, naar ikke en beroligende, formildende, forædlende og ei sjelden tugtende og kysende Kraft var traadt i Virksomhed, maatte gjort det opløste Rige til en daglig Val-Plads, indtil Barbarerne havde udtømt deres Kræfter, og en Enevolds-Tyran fornyet Keiser-Tiden. Denne baade Naadens og Sandhedens, baade Fredens og Retfærdighedens kraftige Stemme var nu aabenbar Christendommen, *som* den fandtes hos *Bisper, Præster* og *Munke,* og de kan derfor aldrig skildres saa nærige og herskesyge, eller saa vankundige og overtroiske, at de jo almindelig var baade de Skikkeligste og de Klogeste i deres Tid og paa deres Sted, medens deres egen Fordeel, saavelsom deres Kald, gjorde dem til Mængdens og de Ringes, til Fredens, Billighedens og Naadens naturlige Talsmænd. Geistligheden var en *Levning* af den *Christne Kirke-Stat,* som Barbarerne, naar de antog Christendommen, maatte skaane; *Bisperne* var det, som ved at tage *Stæderne* under deres Vinger, reddede dem fra reent at ødelægges; *Geistligheden* var det, som formaaede Krigs-Folket til dog at holde Fred de tre Dage om Ugen, og tæmmede dem i det Hele saaledes, at Tilstanden blev taalelig, og *Munkene* arbeidede, med en beundringsværdig Utrættelighed og Selv-Fornægtelse, paa at faae Landene opdyrkede, Handværkerne i Gang og de nødvendigste Kundskaber i Omløb, saa Krigs-Folket fik at see, det var i Grunden deres egen Fordeel at **|A:399**bygge

istedenfor at nedbryde, lærde at kiende bedre Sysler end Svir og Sværm, Slags-Maal og Mand-Slæt. Havde nu end baade Bisper og Munke alle været Engle, vilde der dog tit behøvedes andre Midler end rolig Oplysning og kiærlig Overtalelse til at bøie de haarde Halse, til at beskiærme i det Mindste Geistlige *Personer* og Kirkens *Eiendom* mod Vold og Mord, og i det Hele til at sætte Ryggesløshed, Udsuelse og Herske-Syge Skranker, og jo svagere da Geistligheden |US7:159var i Aanden, des høiere trængde den, for at virke kraftig med *vaabenløse Hænder,* til et ganske *eget Sværd,* der vel, ligesom *Aandens,* udgik af Munden, men kunde føres uden Aand, og det er da det i Middel-Alderen saa berømte og frygtede, siden berygtede og afskyede *"Geistlige Sværd"* eller *Ban-Straalen,* der skulde giøre hvem den ramde *fredløs* i *Christenheden* og, hvis han ikke fik *Afløsning, fordømt* i *Evigheden.*

At nu et saadant Sværd, naar det ret blev virksomt, var ligesaa udsat for *Misbrug* som det haandgribelige Sværd i Fyrste-Haand, er aabenbart, og at det *efter* Kors-Togene blev grovelig misbrugt, er ligesaa; men det *Geistlige Sværd* udmærkede sig dog fra det Verdslige ved mange gode Egenskaber som i Millioner Tilfælde hindrede grov Misbrug og gjorde selv den Groveste langt mindre farlig. Naar nemlig det *Verdslige* Sværd stræber efter *Enevolds-Magt,* da giør det Ondt fra Først til Sidst og ender altid, hvis det faaer Lov, som i Roms Keiser-Haand, med at afskiære selv *Haabet* om bedre Tider; men det *Geistlige Sværd* kan være ligesaa herskesygt, og maa dog, fordi det *laaner* hele sin Kraft af den *herskende Mening,* giøre meget *Godt,* før det faaer Magt til at giøre *Ondt,* og taber nødvendig igien endeel af sin Magt, hver Gang det grovelig misbruges, saa naar Hierarchiet er |**A:400**værst, er det dog et Onde, der, som den *Romerske Pave-Magt* fik at finde, *sikkert* faaer Ende.

Hvorledes nu det *"Geistlige Sværd",* der i *Byzants* kun var et Brænde-Jern, hvormed Tyrannen lod dem mærke, han ønskede et Paaskud til at myrde, i *Vesten* blev en *Thors-Hammer,* der bragde mange Tyranner til at bæve, og frelste utallige Slagt-Offere fra Bødlernes Haand, kan være vanskeligt nok at forstaae, men er derfor lige glædeligt, og Grunden til dette Særsyn var det latterligt at søge i den *Vestlige Geistligheds* udmærkede *Snildhed,* thi deels udmærkede den sig *snarere,* fra det *Niende* til det *Tolvte* Aarhundrede, ved Dorskhed og Dumhed, og deels stod den bestandig i Kundskab og Indsigt dybt *under* den *Østlige. Kirke-Riget* og *Pave-Dømmet* maa da nødvendig have udviklet sig af *Folkenes* Egenskaber under gunstige Omstændigheder, altsaa af *Tidens Tarv* ved *Forsynets Styrelse,* og Saameget er klart, at |US7:160skulde det *Geistlige Sværd* faae almindelig Agtelse, da maatte det bruges efter almindelig antagne Regler, og skulde det vinde Magt til at maale sig med det *Verdslige Sværd,* maatte Dets

Kraft finde en af dette uafhængig Middel-Punkt, det er med andre Ord: skulde *Kirke-Riget* blive anseeligt og mægtigt, maatte det baade have *faste Love* og et *frit Over-Hoved.* Udslyngedes nemlig *Ban-Straalen* efter Tusindes forskiellige og foranderlige Luner, da tabde den snart sin Kraft, og kunde Man undgaae eller afvæbne den ved at sætte den *nærmeste* Klerk Kniven paa Struben eller give ham Øxen paa Nakken, da var den intet Vaaben mod de smaa, end sige mod de store *Volds-Mænd,* den netop først og fremmerst, for at gavne, maatte ramme.

Det faldt derfor af sig selv, at *Biskoppen* i *Rom,* som var den *Eneste,* der kunde blive et frit og almindelig erkiendt Over-Hoved for Kirke-Riget, ingen Medbeiler og |A:401hardtad heller ingen Modsigelse fandt, under sin naturlige Stræben derefter. At *Rom* saalænge havde været *Verdens Hoved-Stad,* gav nemlig i *Verdens* Øine dens Biskop en Glands, der fordunklede alle Andres, han var desuden den eneste *"Apostoliker"* (Apostel-Eftermand) i *Vester-Leden,* og da *Gregor* den *Store* blev *Benediktinernes* Skyts-Engel og *Angel-Sachsernes* Kirke-Fader, bandt han hele den kirkelige Aands-Kraft til sit Apostoliske Sæde. Da nu endelig *Rom* i det *Ottende* Aarhundrede blev en "Fri-Stad", hævede *Kirke-Thronen* sig der af sig selv, thi at *Pipin* den *Lille* og *Karl* den *Store,* der knælede for den og lod sig krone, ikke selv reiste den, det giver Fornuften. De viiste derimod, ved at *understøtte* og ære den, at Fyrsterne saavelsom Folkene følde Trang til en saadan *Midler* ikke blot mellem Gud og sig, men ogsaa mellem hinanden indbyrdes, og denne Omstændighed, at *Magthaverne* i Vester-Leden, som kun havde *Spydstage-Ret* til deres Riger, vilde dog gierne ei blot beholde dem i Ro men lade dem gaae i Arv, den var det, som gjorde Kirke-Riget og Pave-Dømmet mueligt, da det fulgde af sig selv, at *den* Krone, *Kirken* gav, kunde den ogsaa tage, og skulde tage, naar den sad paa et aabenbar ugudeligt Hoved; *den* Troskabs-Eed, som *Kirken* bandt Undersaatterne til, kunde den ogsaa løse dem fra, og skulde, naar de aabenbar mishandledes. Dette, følde hele den Vestlige Christenhed, var stiltiende *Pagten* mellem *Kirken* og alle *Konger* og *Fyrster "af Guds Naade",* hvad vel vilde været forgiæves, dersom alle *Karl* den *Stores* |US7:161Eftermænd havde været ligesaa *stærke* og *enevældige,* men at En af Delene ikke forslog til at trodse det Geistlige Sværd, saae Man alt i *Ludvig* den Frommes Tid, og siden giennem *fire* Aarhundreder.

|A:402Udvortes havde Kirke-Riget nu kun een farlig Fiende, nemlig *Fordærvelsen* i *Rom,* der, da Rom valgde selv sin Biskop, nødvendig maatte komme paa Thronen, og truede, som vi veed, virkelig i det *Niende* og *Tiende* Aarhundrede Riget med Opløsning, før det endnu ret var sammenvoxet, saa det frelstes kun ved *Otto* den *Store,* og forvandt i Grunden aldrig Hjerte-Stødet; thi hvor høilig end de letfærdige *Romerske* Valg-Dukker kunde trænge til en

alvorlig Formynder, for ikke at sætte sig selv, eller deres Børn og Tilbedere, paa den *"Hellige-Stol,"* saa maatte dog paa den anden Side det *Apostoliske Høi-Sæde* synke i Jorden, hvis *Kongen* i *Tydskland,* med eller uden Keiser-Krone, fik Magt til at besætte det med *sine Skabninger,* ligesom den *Byzantinske* Keiser besatte Patriarchatet i *Konstantinopel.*

Anseer Man nu *Kirke-Riget* og *Pave-Dømmet* ikke blot for en Ulykke, men for Kilden til alle Ulykker i Middel-Alderen, da maa man vist nok beklage de store Vanskeligheder, *Kongen* i *Tydskland* mødte under Forsøget paa at giøre *Apostolikeren* til sin underdanige Tjener, og derved skaffe det *"Verdslige Sværd"* frit Spille-Rum i Vesten som i Østen; men at disse Vanskeligheder mødtes og fandtes uovervindelige, beviser unægtelig, at den *Tydske Konges* Anskuelse af det "almindelige Bedste" var hverken Tidens eller Forsynets, saa der hører en egen Partiskhed for det saakaldte "Hellige Romerske Rige" til at ønske, at dets Monarcher, med eller mod deres Villie, skulde med *Romer-Stadens* og *Romer-Stolens Frihed,* afskaaret det Borgerlige Selskabs sidste Haab paa hin Side *Rhinen* og *Alperne.* Nu derimod, da det var langt fra at lykkes, bidrog Kampen, *Tydskerne* førde, først egenlig med Romer-Adelen, og siden med *Normanner* og *Fri-Paver,* vist nok Sit til, baade at der kom dygtige |A:403Mænd paa Pave-Stolen, og at disse ei blev enevældige; men da hverken de *Frankiske* eller *Schwabiske* Konger og Keisere engang tænkde paa at give Verden mindste Erstatning for det *Rettens* og *Frihedens* Bolværk, de stræbde at nedbryde, saa ligge de |US7:162paa deres Gierninger, som det Borgerlige Selskabs lykkelig overvundne Mod-Standere. De *Nordiske Riger,* og *Nord-Tydskland* tildeels, som havde beholdt sine *Odels-Mænd* og *Arilds-Love,* trængde vist nok ikke saaledes, som de andre Lande, til "Ring-Mur og Kirke-Stævne," eller til et Fri-Sted og en Kirke-Fyrste, saa der adskildte de meer end de forbandt og høstede meer end de saaede, men saavel de *Frankiske* som *Schwabiske* Keisere beviiste, især paa *Sachserne,* at *Odels-Ret* og *Arilds-Lov* var dem hverken kiærere eller helligere end *Pave-Dom* og *Kirke-Tugt,* saa kunde de lænket *Apostolikeren* til deres Triumf-Vogn, vilde de sikkert, i Kraft af den "Keiser-Værdighed", han havde skiænket dem, for Alvor stræbt at giøre de *Nordiske,* ligesom de *Slaviske,* Konger til *Tydske Hertuger* og disse igien til Keiserens Slaver.

Dog, før Kors-Togene have vi kun med det *Frankiske* Keiser-Huus at giøre, og da især med *Henrik* den *Fjerde,* hvis *Bansættelse* af Pave *Gregor* den *Syvende,* og Trods mod den hellige Stol, forbausede Samtiden og er endnu Gienstand for lærde Trætter; men da *Henrik,* hvad Man saa end siger til hans Forsvar, var den Lille, der tabde, og *Gregor,* den Store, der vandt, maae vi vende os til denne *Kirke-Rigets* kæmpemæssige Høvding, for at see, hvad han førde i sit Skjold, og høre hvad han fristede.

Denne *Gothiske Pave,* som det nu vilde være en Gru at beherskes af, men er en Fornøielse at skrive om, som død og begravet for mange Aarhundreder siden, var en *To*|A:404*skaner* af Fødsel, og ventelig en *Gother* af Herkomst, da hans Døbe-Navn, *Hildebrand* (Slag-Sværd), er ægte *Nordisk,* og han selv "Didrik af Bern" saa liig, som en *Pave* i det Ellevte Aarhundrede vel kunde være den *Gothiske* Erobrer i det Femte. Sammenligner Man deres *Breve,* da finder Man endogsaa *Hildebrands* langt mere *Gothiske* end *Thjodriks,* naturligviis fordi Paven havde selv lært at føre Pennen, og lod derfor ingen *Cassiodor* sætte hans Ord paa Skruer, men gjorde Alle vitterligt: jeg er født til at *herske,* og før jeg skal fire, før vil jeg døe. At det ogsaa, skiøndt han var kun en *Tømmermands-Søn,* maa have været sunget for hans Vugge, at han skulde blive mægtigere end mange Konger, seer Man af det gamle Sagn, at førend han endnu kunde stave, lagde han |US7:163sin Faders Spaaner saa godt sammen, at boglærde Folk kunde læse deri "han skal *herske* fra Hav til Hav"[498]. *Hildebrand* siger selv, han var opfostret i *Rom* til den Geistlige Stand, og forlod kun Byen for at følge sin Velynder *Gregor* den *Sjette,* som *Tydskerne* nødte til at tage sin Afskeed, og derpaa var han nogle Aar Munk i *Clugny* (i Bourgogne), men vendte tilbage med *Leo* den *Niende* (1050), og var, først som "Pavernes Herre og Mester", og tilsidst som "Guds Tjeneres Tjener," giennem en heel *Menneske-Alder* Kirke-Rigets synlige Hoved. Efter hans Raad har det da sikkert været, baade at *Leo* rykkede i Marken mod *Normannerne,* og at, da Man saae, det var et Misgreb, *Nikolai* gjorde dem til *sine Lehns-Mænd,* medens *Hildebrand* selv forsikkrer, det var ham, som, trods "onde Tunger," bevægede *Alexander* til at sende *Vilhelm Erobrer* Kors-Fanen og paa en Maade forlehne ham med *England*[499]. En |A:405Mand med saa gode Øine og paa saa høit et Stade i Kirke-Riget, som Ærke-Degn *Hildebrand,* maatte strax indsee, at Rigets Vel for en stor Deel beroede paa et *"rigtigt Valg"* af dets Over-Hoved, der ei vel kunde ventes af Roms Almue og endnu mindre af den *Tydske* Konge, og *Nikolai* den *Anden* (forhen Biskop *Gerhard* i *Florens),* som skaffede *Apostolikeren* den *Normanniske* Liv-Vagt, udgav da tillige (1059) den berømte *Valg-Lov,* der vel i intetsigende Udtryk forbeholder den Tydske Konge og Romerske Keiser hvad Ret de kan have, men bestemmer: at Paven skal vælges af *"Cardinalerne",* i eller udenfor *Rom,* efter Omstændighederne, og tilønsker dem, der vil hindre eller tilintetgiøre et saadan ordenligt Valg, al timelig og evig Ulykke[500].

Intet under Solen er fuldkomment, og Noget af en *"Polsk Rigs-Dag"* maatte nødvendig altid følges med Valget til en Throne, der ikke blot var den Høieste paa Jorden, men gjaldt egenlig for "høiere end Himlene"; men herved sørgedes dog for, at *"Patrioterne",* Faa eller Mange, indelukt eller udelukt, altid kunde træffe et Valg, som,

naar de var "ægte", tidlig eller seent vilde kiendes "gyldigt" af de Troende og sikkre Grund-Forfatningen. Øieblikket var ogsaa gunstigt, thi den myndige Keiser *Henrik* den Tredie, som var vant til at besætte Pave-Stolen |US7:164paa fri Haand, laae under Muld, og *Tydskerne* trættedes ivrig om, hvem der havde Ret til at raade for hans umyndige Søn, titomtalte *Henrik* den *Fjerde*. Da den ny Valg-Lov ved *Nikolais* Død (1061) første Gang traadte i Kraft, gjorde *Tydskerne* vel nogle Ophævelser, og vilde afsat *Hildebrands* gode Ven *Alexander* den *Anden,* men deels havde han *Normannerne* i Baghaanden, deels beviiste |A:406den berømte *Damiani,* Biskop af *Ostia,* soleklart, at hvad Ret end *Keiseren,* som Romersk Patricier, kunde have, lod den sig dog umuelig overføre paa et *Barn,* der ei kunde udøve den, og endelig fik *Henrik* den *Fjerde* snart, i *Ærke-Bisp An* af Køln, en ny Formynder, der havde baade Øie og Sind for *Kirke-Rigets* Tarv og kiendte *Alexanders* Valg for gyldigt[501].

Efter *Alexander* var det nu *Hildebrand* blev valgt (1073), og det eenstemmig baade af *Cardinalerne* og *Almuen,* kun lidt hovedkulds, saa Man sprang reent de "tre Dage" over, da der, efter gammel Skik, skulde "fastes og bedes," for at være vis paa "Aandens" Bistand, saa her kunde unægtelig Rom, og det Apostoliske Sædes Skyts-Engel havt Ret til at giøre Indsigelse; men enten var *Hildebrand* selv den Eneste, der paaankede denne Uregelmæssighed, eller i alt Fald oversaae Kong *Henrik* den og stadfæstede Valget[502].

Hvad nu *Hildebrand* eller *Gregor* den *Syvende,* uforglemmelig i Christenheden under begge Navne, gik frugtsommelig med, det er langt fra at være nogen Hemmelighed; thi han gjorde i den Henseende ingen Røver-Kule af sit Hjerte, men raadte alle Konger og Fyrster, selv *Vilhelm Erobrer,* til deres eget Bedste, baade her og hisset, at blive *St. Peders Lehns-Mænd,* og han gjorde Alle vitterligt, at i det Mindste skulde *Kongerne,* langt fra at sælge *Bispe-Stole* og *Abbedier* til de Høist-Bydende, opgive al *Lehns-Høihed* over dem, da han ellers satte dem i Band og løste Undersaatterne fra deres Troskabs-Eed. Han gjorde ogsaa snart Alvor af det, ved at bansætte baade Kong *Henrik* i *Tydskland,* Kong *Philip* i *Frankrig* og selv sin "verdslige Arm" *Ro*|A:407*bert Viskard* i *Apulien,* og alle hans Samtidige forundrede sig over, hvor han turde, Kongerne fnøs over at han vovede det, og alle De, der havde kiøbt Bispe-Stole og Abbedier af dem, opæggede dem naturligviis mod den utaalelige Pave, der tordnede ligesaa |US7:165stærkt mod *Kiøberne,* som imod *Sælgerne;* men Ingen drog i Tvivl, at han jo havde *Retten* med sig, saa det er ganske rigtigt, hvad han i sine Breve bemærker, at vel er han en Synder, men hvad Man fnyser over, er netop hans Nidkiærhed for hvad Man selv ikke nægter Navn af Sandhed og Ret. Han havde imidlertid en anden Yndlings-Tanke, som Mange ansaae for en Kiep-Hest, nemlig aldeles at afskaffe *"Ægteskabet* hos *Geistligheden,"* og da han drev paa det med samme Strænghed,

gjorde han sig, om ikke forhadt, saa dog *frygtelig* for Mange, der ellers vilde været hans troe Tilhængere[503], saa det er intet Under at han fik et uroligt Sæde, men vel at han holdt Pinen ud og vandt i Grunden Seier.

I det Aar, da *Robert Viskard* gik over fra *Brindisi* til *Durazzo* (1080), stod *Gregor* i sin høieste Glands, thi da havde han nylig, efter lang Vægring (for Salernos og Amalfis Skyld), løst *Robert* af Band og modtaget hans høitidelige Hylding; den *Franske* Konge var krøbet til Korset, og den *Tydske* havde ondt ved at forsvare sig mod en Med-Beiler til Thronen, som Paven yndede. Om det nu blot var af Overmod, han i dette Aar paa Ny bansatte Kong *Henrik,* kan findes tvivlsomt, men Andet var det ikke, der bragde ham til at spaae sin Mod-Stander den ufortøvede Undergang, der udeblev, og satte derved ikke blot ham selv, men alle hans Tilhængere, lige ned til *Baronius,* i stor Forlegenhed[504], og samme Overmod sporer Man tydelig i To af hans Breve: det Ene til *Vilhelm* |A:408Erobrer, og det Andet til *Ærke*-Biskop *Lanfrank* i Canterbury[505]. I det Sidste stævner han denne sin *gamle Ven,* under Embeds Fortabelse, til inden fire Maaneder at møde i Rom, blot for at giøre ham sin Opvartning, og det Første er det stolteste Brev, der, udenfor Daare-Kisten, vel er flydt fra en Menneske-Pen. Det kan, skriver den *Gothiske Pave,* neppe være Eders Velviished ubekiendt (credimus Prudentiam Vestram non latere), at vel er den *Kongelige* Værdighed, saavelsom den *Apostoliske,* en af de to Ypperste, der skal regiere Verden, men at dog har den Almægtige gjort *samme* Forskiel paa dem, som paa *Soel* og *Maane:* det større og det mindre Lys (majoritatis et minoritatis), saa den *Kongelige* skal, næst Gud, |US7:166lade sig styre og lede af den *Apostoliske*. En saadan Pille kunde nemlig være haard nok at fordøie for en langt beskednere Konge end *Vilhelm,* om den end havde været forgyldt, men her er den splitternøgen, thi Ovenstaaende er ikke en Bemærkning i Forbigaaende, men *hele* Brevets Indhold. Baade *Vilhelm* og *Lanfrank* var imidlertid meget for kloge og koldsindige til, for en saadan Overilelses Skyld, at slaae sig til den *ægte* Paves Fiender, saa da Kongen i Tydskland, efterat have fældet sin Medbeiler, *Rudolf* af *Schwaben,* vilde have sin selvgiorte Pave *Clemens* erkiendt i *England,* fik hans Gesandt, som, ventelig fra *Frankrig* af, følde sig for hos *Lanfrank,* et meget koldt og spidst Svar, hvoraf Meningen var, at, uagtet Man paa *Øen* endnu ikke havde taget Parti, var det dog bedst, han blev borte, da Man hverken gad høre *Gregor* nedrevet eller *Clemens* ophøiet[506].

Dog, sine *Engelske* Venner, som bestandig havde |A:409spiist ham af, om ikke med Snak, saa dog med "nogle Pund", kunde *Gregor* i sin Kamp om Verdens-Riget aldrig gjort mindste Regning paa, saa det var den anden *Norman, Robert* Viskard, det gjaldt om, og at han omsider gjorde Gavn, veed vi, men saavel af *Gregors* Lyk-

Ønskning til ham efter hans berømte *Seier* over Keiser *Alex,* ved *Durazzo,* som især af to Breve til deres fælles Ven, Abbed *Desider* i *Monte Cassino,* erfare vi, at han dog ikke blot prøvede *Gregors* Taalmodighed, men skal have været nær ved at indgaae et *Svogerskab* med Kong *Henrik,* der, for menneskelige Øine, maatte styrtet *Gregor* og bragt Kirke-Riget i yderste Forvirring[507].

Nu havde nemlig *Henrik* besluttet at drive Alt til det Yderste, rykkede mod *Rom* (1081), tog den *Leoninske* Forstad, hvor *Peders-Kirken* var, med stormende Haand, og lod der Biskop *Vibert* af *Ravenna* indvie til Pave, under Navn af *Clemens* den Tredie, medens *Gregor* maatte indslutte sig i Fæstningen *St. Angelo* og hele tre Aar vente paa Undsætning. Det maa vel synes underligt, at *Henrik* undte sin Fiende saa lang en Frist, men deels faldt hans Tydskere som Fluer, naar han vilde fortsætte Beleiringen om *Sommeren,* og deels bragde *"Keiser-Kronen",* som han gierne vilde havt af den rette Haand, ham til, saalænge der var mindste Haab, at underhandle med *Romerne.* Da *Gregor* imidlertid ikke var at overtale |US7:167til meer, end i det Høieste at *hidse* Keiser-Kronen *ned* fra *St. Angelo,* og lade tage den som et Rov hvem der vilde, valgde *Henrik* dog heller at lade sig en Anden paasætte af sin egen Pave (1084), kiøbde Rom for de Penge, Keiser *Alex* sendte ham til Krig med *Robert Viskard,* og gjorde Anstalt til at storme St. *Angelo,* men blev forstyrret ved |**A:410**Rygtet om *Roberts* Ankomst, som han ikke fandt det raadeligt at oppebie[508].

Efter *Cassino-Krøniken* maatte *Robert* stikke Ild paa *Rom,* for at give Borgerne lidt at blæse paa, mens han rykkede for *St. Angelo* og reddede Paven, og skiøndt *Galfred,* der sagtens var bedst underrettet, berigtiger det derhen, at det var først nogle Dage efter, *Robert,* for at dæmpe en rasende Opstand, lagde det Meste af Byen i Aske[509], er det dog lige klart, at han udrev den hellige Fader som en Brand af Ilden.

Landflygtig, og, som Alt hvad *Normanner* fik Fingre paa, i god Forvaring, døde *Gregor* Aaret efter (1085), som det syndes, overvundet, men dog i Grunden seierrig, thi han tilbagekaldte ikke, men gientog *Bansættelsen* baade af *Henrik* og *Clemens;* Man saae Mirakler skee ved hans Grav; Man satte ham paa *Helgen-Listen* som en *Martyr* for Guds Rige, og Riget gik giennem Aarhundreder i Arv hos hans *"Geistlige"* Afkom.

Hildebrands Valg-Sprog var: forbandet være den, som holder sit *Sværd fra Blod;* og skiøndt han i sine Breve altid bemærker, at derved menes det *"Geistlige Sværd",* der trænger ind til Marv og Been hos grove Syndere, saa er det dog klart, baade at de *blodige* Udtryk klang bedst i hans Øre, og at han heller end gierne saae det *"Verdslige Sværd"* fuldende hvad det Geistlige begyndte, saa havde han havt det til sin Tjeneste, vilde han ladt det drikke sine Fienders Blod, om mueligt, til Verdens Ende. Vi maae derfor, paa Menneske-

Slægtens Vegne, være glade ved, at denne frygtelige Kæmpe hverken sad paa en verdslig Throne, eller kom, som han ønskede, paa et *Kors-Tog* til at staae i |A:411Spidsen for *Christenhedens* samlede Styrke; thi at han havde Mod paa det Hele: ikke mindre paa *England, Rusland* og de *Nordiske Riger,* end paa *Spanien, Frankrig* og *Tydskland,* beviser hans Breve, og hans Retfærdighed maa have været hvor stræng den vil, saa lærer dog alle Tiders Erfaring, at hvem der, som han, begynder med |US7:168at hæve sig over alle Love, ender, om de faae Magt dertil, med at træde al Ret under Fødder.

Det var strax efter sin Thron-Bestigelse (1074), at *Gregor* ved et Omgangs-Brev opfordrede hele Vester-Leden til at fare i Harnisk for Christendommen og frelse det *Byzantinske* Rige fra *Tyrkerne,* der alt stod for *Konstantinopels* Porte, og i et eget Brev udbad han sig den endnu ikke banlyste Kong *Henriks* Værge-Maal for Moder-Kirken, medens *han selv,* i Spidsen for over 50000 Mand, agtede at undsætte *Konstantinopel, rette Grækernes Tro* og tilbede i *Jerusalem*[510]. Siden synes Kæmpen, der ellers havde en god Hukommelse, at have glemt dette Stor-Værk over hvad der i Sammen-Ligning var Smaa-Ting, saa enten har det kun været en Flyve-Tanke, eller han har mødt en Koldsindighed, han fortvivlede om at overvinde. Begge Dele kan vel synes urimelige, da *Gregors* Tanker immer staae for os som nagelfaste (fixe Ideer), og Tiden klarlig viiste, at *Kors-Tog* var i dens Aand, men det er dog lige vist, at den *Begeistring,* der udtømmer sig i et *Brev,* er kun mat, og at selv den Stærkeste *aldrig* forplantes ved *Pennen,* hvad *Gregor,* netop berømt for sin henrivende *Veltalenhed,* nødvendig selv maatte føle. Naar vi imidlertid betænke, hvad et Kors-Tog kunde og ventelig maatte blevet til i *Vilhelm Erobrers, Robert Viskards* og *Hildebrands* Dage, maae vi vist kalde det en stor Lykke, at *Gregor* ei var |A:412saa begeistret for det som en Yndlings-Tanke, eller dog at Timen var endnu ikke kommet, men skulde først slaae i *Sønnernes* Dage af disse *Halv-Guder,* der slet ingen Medlidenhed havde med Folk, som de er flest, fordi hos dem opslugdes alle andre Følelser af Lyst til Magt og Høihed. Vel var ogsaa Sønnerne Kæmper, som hverken fattedes Lyst eller Mod til at følge deres Fædre, men de fattedes dog Kraften til at svinge sig saa høit, og derved den vide, grændseløse Udsigt, som især gjorde *Hildebrand,* Middel-Alderens *Herakles,* saa mageløs frygtelig.

Her staae vi da ved *Kors-Togene,* eller rettere ved den *Begeistring,* der avlede dem, og vel maa lignes ved "den *Græske* Ild," hvis Tilberedelse var en Hemmelighed og hvis Brand maatte slukke sig selv; thi skiøndt vi godt veed, hvordan Begeistringen udbrød, og see paa Virkningen, |US7:169hvori den maa have bestaaet, saa er dens Opkomst, dens Styrke og Varighed, os dog lige uforklarlige, saa vi maae blive staaende ved den Bemærkning, at der

i den menneskelige Middel-Alder gives et vist forunderligt Brænd-Stof, som, naar det fænger, luer op med forbausende Kraft, og lader sig hardtad ikke slukke ved noget Middel, før det er fortæret. Saaledes finde vi det nemlig baade i Enkelt-Mandens og hele Folke-Færds Levnets-Løb, saa efter Naturens Orden maatte det ogsaa vise sig i *Menneske-Slægtens*.

Denne store Ild, optændt af en liden Gnist, udbrød, som bekiendt, i Slutningen af det *Ellevte* Aarhundrede, og den lille Gnist var i *Franskmanden Odd* fra *Auvergne,* der i *Gregor* den *Syvendes* sidste Dage, som Biskop i *Ostia,* havde været hans Høire-Haand, og besteeg kort efter hans Død (1088) Pave-Stolen under Navn af *Urban* den *Anden*.

Vel har nemlig den lærde Verden givet *Peter Eremit* fra *Amiens* Bestalling, som *Kors-Togenes* store |A:413*Apostel,* men det er en Værdighed, han, til Fornærmelse for "den hellige Stol", kun alt for længe har baaret Skin af, da alle hans *Samtidige,* saanær som den *Byzantinske* Prindsesse, der hverken var sund i Troen eller vidste Beskeed om Vester-Leden, begynde med *Paven* og enten forbigaae *Eremiten,* eller lade ham komme drattende bag efter. For sin Storhed paa Papiret maa da *Lille-Peter,* næst Prindsesse *Anna,* som dog kun gjorde Nar ad det Hele, takke *Vilhelm Tyrier,* som, henved *hundrede* Aar efter, uden at benytte sine Forgiængere, skrev paa fri Haand om denne Heros, der, efter hans eget Sigende, vel var en Lilleput (pusillus) af Vext og et Skumpel-Skud at see til *(qvantum ad exteriorem hominem persona contemtibilis),* men bar dog et stort Pund i en lille Æske. Det er nemlig saa overordenlig bekvemt, naar Man vil skrive *Kors-Togenes* Historie, da at følge *Tyrieren,* som giver et samlet Udbytte, istedenfor møisommelig at plukke sammen hos de Ældre, og da den *Tyriske* Ærke-Bisp, selv født i Øster-Leden, er vor eneste Hjemmel for Adskilligt *derinde,* i *hans Dage,* kan det let oversees, at han slet ingen Stemme har om hvad der længe før hans Tid skedte i Vester-Leden. Saalænge Man ikke veed, hvad Nytte Historien i Grunden er til, men betragter den snart som en Plage og snart som et Æventyr, lønner det aabenbar |US7:170heller ikke Umagen at tage det saa nøie, og da er *Peter* Eremit, som en af de "smaa Aarsager til store Begivenheder", desuden nødvendig alle de pragmatiske Historie-Skriveres Kiæle-Dægge, om hvem det fryder dem i Siælen at fortælle de utroeligste Ting.

Siden imidlertid *Kuku-Peter,* som Prindsessen med Øgenavn oftere behager at kalde ham, engang er kommet for Orde, bør det dog vides, ikke hvad *Tyrieren,* seent i det *Tolvte* Aarhundrede, snakker udenad, men hvad en langt |A:414ældre Skribent, den eneste *Vestlige,* som begynder med *Peter,* havde hørt fortælle om ham. En Præst, ved Navn *Peter,* født i *Amiens,* og som havde været *Eremit,* var ogsaa kommen til den hellige Grav (som giennem hele det *Ellevte* Aarhundrede ganske besynderlig trak Vester-Ledens

Christne til sig) og da han ordenlig gik i Rette med Patriarchen *Simeon,* hvorfor han vilde taale at de Vantroe bespottede Helligdommen og plagede Pillegrimmene, svarede Patriarchen: fordi jeg er ikke meer end en *lille Myre,* mod dem at regne, saa det bliver vist, jo længer, jo værre, hvis ikke de andre Christne vil komme til Hjelp, gak derfor du og hils dem det fra mig. Det Ærende tog *Peter* sig gierne paa, og da han saa næste Nat sov ind over Bønnen ved den hellige Grav, drømde han, at *Herren* stod for ham og sagde: *Peter!* kiære Christen-Barn, stat op og gak til Patriarchen og faae et Sende-Brev fra ham, beseiglet med det hellige *Kors,* og skynd dig saa hjem til dit Fædrene-Land med Beskeed om al den Spot og Spee, vort Folk maa lide, at du kan opvække de Troendes Hjerter til at rense Helligdommen; thi giennem Fristelse og Fare skal nu Paradis oplades for de Kaldte og Udvalgte! Som sagt, saa gjort, *Peter* fik Brevet, gjorde Hjem-Reisen til Søes, gik i Land ved *Bari* og begav sig ufortøvet til *Rom,* hvor han gav Apostolikeren Brevet og rygtede sit Ærinde. Saasnart han derfor kom hjem til *Frankrig,* begyndte han at prædike i Landskabet *Beru* (formodenlig Brie), og overtalde Mange, baade Læg og Lærd, baade Høi og Lav, baade Tyve og Røvere, Mordere og Meenedere, til at begive sig paa Reisen[511].

Dette, seer Man let, kan være sandt, hvert Ord, uden at *Peter* derfor paa nogen Maade var *Sjælen* i Kors-Togene, og *kun derom* er Spørgsmaalet, thi at han aabnede Feldt-Toget med |US7:171en talrig Skare af Rips-Raps, der var til Plage, **|A:415**hvor de kom, var til Spot i *Byzants* og blev af *Tyrkerne* i *Natolien* forvandlede til et Bjerg af Dødning-Been, derom er Alle enige[512]. Selv undgik *Peter* sine Stalbrødres Skiæbne, ved i Tide at liste sig bort, og fulgde siden med Fyrsterne til *Jerusalem,* men vilde dog ved *Antiochien* listet af igien, da han altid, naar der vankede braadne Pander, holdt mest af at være *Eremit*.

Efter saaledes at være blevet *Lille-Peter kvit,* vende vi os til den store Begivenhed, der ved at *udledes* fra ham nødvendig maatte skrumpe sammen i Forestillingen til en Smaa-Ting i Grunden, der kun ved den vildeste Udsvævelse, baade i Indbildningen og i Virkeligheden, for et Øieblik vandt Skin af Stor-Værk.

Det var da *Hildebrands* Fortroelige, *Urban* den *Anden,* der, blandt Andet, ved midt i *Tydskland* selv at banlyse Keiseren, havde viist, han var af Slægten, ham var det, som mens hans Med-Beiler til det Apostoliske Sæde spillede Mester i *Rom,* ei blot havde Mod til paa Møderne i *Piacenza* og *Clermont* (1095) at stadfæste alle sin store Forgiængers Anordninger og banlyse baade Keiser *Henrik* og den Franske Kong *Philip,* men havde Aands-Nærværelse nok til paa begge disse Møder at behandle alt Andet som Bisag, i Sammen-Ligning med den store *Kiærligheds-Gierning,* at forlade *alle* Ting, *tage Korset op* og følge *Herren,* som vinkede til Kamp mod de

Vantroe, for hans Thrones *Ære*, for den hellige Grav og det forjættede Land, der kun alt for længe, til Christenhedens Skam, nedtraadtes af Hedningerne og besmittedes med alskens Uteerlighed. Disse Møder var ogsaa af en ganske egen Art; thi det var *Folke-Forsamlinger,* hvori de Lærde tabde sig mellem de Læge, og som holdtes under *aaben Himmel,* |A:416da ingen Kirke kunde rumme dem[513], og denne Pave havde den dybe Følelse, at det *"Geistlige Sværd",* som trænger til Marv og Been, udgaaer af *Munden* og stikkes kun i Skeden ved at føres i Pennen.

Mødet i *Clermont* fordunklede imidlertid ikke blot det i *Piacenza,* men alle Middel-Alderens, vist nok *ikke* i *Kirkens,* |US7:172men i *Kirke-Rigets* og dermed i alle de nye *Staters* Historie, og det var intet Under, da *Clermont* ligger i *Auvergne,* Apostolikerens Hjem-Stavn.

Den berømte Tale, hvormed *Urban* optændte Ild paa Jorden, kan naturligviis *ikke* findes i nogen *Bog,* thi det er *Aandens* Hemmelighed, at dens Røst vel høres i det *levende Ord,* men Ingen kan sige, hvorfra den kom eller hvorhen den gik, saa vi bare os nok for at føre den i Penne og binde den i Bøger, og da det dog kun er *Aanden* som giør levende, slaaer Bog-Staven med Nødvendighed hver Tale ihjel, den beskriver. Enhver Tales *Kraft* maa derfor ene bedømmes af Virkningen paa dem, som høre den, og selv *Skyggen* af *Urbans* er vi uvisse om, deels fordi de der kan skrive mens det brænder omkring dem, springe sædvanlig det Bedste over, og deels fordi Opskrifterne her er saa forskiellige, at de Fleste aabenbar kun har meldt os hvad de vilde sagt om den Sag, naar de havde været i Pavens Sted. Vil vi imidlertid see en *virkelig* Beretning om hvad Ord der faldt, da skal vi naturligviis *ikke* gaae til den *Tyriske Ærke-Bisp,* der giættede sig frem, men til *Robert* Munk fra *Rheims,* som var selv tilstæde og fortæller, at Paven, som rimeligt nok kan være, begyndte med at løfte sine kiære *Lands-Mænd* til Skyerne, som *Kirkens Førstefødte* og *Kiernen* af *Menneske-Slægten,* Guds Elskelige, de Udvalgte af Jorden, og gik saa over til de gruelige Tidender, Man spurgte fra Øster-Leden og det hellige Land, hvor et |A:417djævleblændt Folk, "fremmed for Gud fra Moders-Liv", med den meest udtænkte Ondskab og Grumhed piinde Sjælen ud af Livet paa de Christne, og besmittede alle Helligdomme, uden at der var nogen Ende at see eller Hjelp at vente, med mindre *det Folk,* hvem Herren fremfor alle Andre forlenede baade Vaaben-Glands og Høimodighed, baade Kraft og Smidighed til at fælde hver Modstander, *Frankerne* nemlig, vilde reise sig. Hertil opmuntrede og opfordrede han dem nu, deels ved at pege paa *Karl* den *Store* (magnitudo Karoli Magni) og den gamle Franke-Kamp mod de Vantroe, deels ved at indskiærpe Herrens Ord: at hvem der elsker Fader og Moder, Hustru og Børn meer end ham, er ham ikke værd, og endelig ved at aabne de meest glimrende Udsigter baade her og

hisset for stridbare Mænd, naar de, istedenfor at rives og slaaes om Fattigdommen i Hjemmet og derved daglig lægge Synd til Synd, stillede sig under den store Konges Banner, der kunde og vilde skiænke dem *Synds-Forladelse* |US7:173i *Sold* og *Landet* til *Løn* som "flød med Mælk og Honning", ja, skiænke dem baade det jordiske *Paradis,* hvor *Jerusalem* laae med den hellige Grav i Verdens Midte, og det Himmelske med Ærens uforvisnelige Krands.

I denne Tone, siger *Robert,* blev *Paven* ved at tale fort, indtil han paa een Gang afbrødes ved det eenstemmige Raab fra utallige Munde: det *er* Guds Villie, ja, det er *Guds* Villie (Deus vult, Deus vult), og da Taleren hørde det, løftede han sine Øine til Himmelen, takkede Gud, vinkede med Haanden, til han fik Øren-Lyd og sagde: kiære Brødre! i Dag opfyldes det paa Eder, hvad Herren siger i Evangeliet: hvor To eller Tre ere forsamlede i mit Navn, vil jeg selv være midt iblandt; thi Eenstemmigheden viser, det var ikke eder som talede, men Guddommen, som talede i eder, og derfor skal I ikke have noget andet Krigs-Løsen end det Guds |**A:418**Ord, som i Dag blev eder givet, men naar I gaae i Slag mod de Vantroe, raabe Alle med een Mund: det *er* Guds Villie, det er *Guds* Villie! Hvem der nu foresætter sig at være "et levende Offer" og giøre det hellige Tog, han betegne sit Ansigt eller sit Bryst med det hellige Kors, men hvem der virkelig tiltræder Reisen, han fæste det mellem sine Skuldre, thi der staaer skrevet: hvem der ikke bærer sit Kors paa Ryggen og kommer efter mig er mig ikke værd[514].

Disse *Bogstaver* kan nu vistnok ligesaalidt, som *Tyrierens* eller *Baldriks,* eller *Viberts* eller *Vilhelms* af *Malmsbury*, give os mindste Forestilling om *Livet* og *Ilden* i *Urbans* Tale og i Tilhørernes Sjæl, men da baade Taleren og hans Folk var *"Franskmænd"* falder det Hele dog høist naturligt, og peger øiensynlig paa den *hedenske* Begeistring med et blændende *christeligt Skin,* som skabde Kors-Togene, og paa den ny Verdens borgerlige Løsen: *Folkets* Røst, *Guds* Røst!

Det store Møde sluttede med en Synds-Bekiendelse i Alles Navn af Cardinal *Gregorius,* hvorpaa fulgde en høitidelig *Afløsning* og den *Apostoliske Velsignelse,* hvormed hver gik til Sit, og fortalde hvor store Ting de paa den uforglemmelige Dag havde baade seet og hørt; men de *Geistlige,* af hvilke over *Trehundrede* bar Hyrde-Stave, oplyste og opmuntrede *Urban* end ydermere næste Dag, til hver i sin Kreds at være Kors-Togenes værdige Prædikanter, og Man regner, at i den første Hede omtrent *trehundrede Tusinder* lod sig |US7:174korse. Biskop *Ædmer* (Ademar) fra *Puy* i Languedoc var den første *Geistlige,* og Grev *Raimund* af *Toulouse* den første *Verdslige* Herre, som tog Korset op, og det allerede ved Mødet i *Clermont,* hvor *Urban* derfor høitidelig udnævnede *Ædmer* til sin *Fuldmægtig* (Legat) paa Toget, og Mange saae |**A:419**i *Raimund* og ham ligesom *Moses* og *Aaron* gienfødte[515].

Det kunde være en stor Fornøielse, om vi havde det beskrevet, hvad enhver af *Kors-Togets* Høvdinger havde for, da han hørde Lyden af den store Basun og foer op til Kamp; men vi maae nøies med langt mindre, da der ingen *Islændere* var med i Spillet og *Normannerne* i det Høieste kun feie for deres egen Dør. En af Disse fra Midten af følgende Aarhundrede, vor ærede Kynding fra *Malmsbury,* som har skiænket *Kors-Togene* et langt Kapitel i sin *Englands-Krønike,* har imidlertid dog godt følt, hvad Man fattedes, og derfor, saa godt han kunde, *forestillet* os de berømte *Ledere,* hvorved han ordenlig forsoner os med *Normannerne* i *England,* thi hvor matte og ligegyldige for alt Storværk de boglærde *Angel-Sachsere* var blevet, seer Man ret paa den Maade, *Sachse-Krøniken,* deres eneste svage Livs-Tegn, omtaler *Kors-Togene,* sigende: dette Aar, ved *Paaske-Tider,* blev der en gruelig Hurlumhei (mycel styrung) baade hertillands og mange andre Steder, ved det *Urban,* der kaldte sig Pave, skiøndt han dog slet ikke havde "det *Romerske* Sæde" fik en urimelig Hob Folk, selv af Kvinder og Børn, paa Benene, for at slaaes med *Hedningerne;* men ved den Leilighed blev dog Kongen forligt med sin Broder *Robert* og indløste hele *Normandiet* af ham med rede Penge. Derpaa foer *Jarlen* (Robert) afsted og med ham Jarlen af *Flandern* og han af *Boulogne* og mange andre Høvdinger, som dog blev Vinteren over i *Apulien,* men af dem, der gik igiennem *Ungern* omkom mange Tusinde jammerlig underveis, og Mange kom forsørgede og forsultede hjem i Vinter-Laget[516]. See, det er Alt hvad *Angel-Sach*|A:420*seren* fortæller os om det store Kors-Tog, saa selv *Jerusalems* Indtagelse nævner han ikke, men anmærker blot i Forbigaaende, at om Efter-Aaret 1100 kom *Jarlerne* hjem derfra. *Normannen* beder derimod den vel underrettede Læser om Forladelse, fordi han, midt i |US7:175*Nord-Søen,* hvor der kun kom en svag Gienlyd af det Asiatiske Vaaben-Gny, ikke veed bedre Beskeed, men siger med Fornøielse Alt hvad han har kunnet baade høre og spørge om en Begivenhed, der i hans Øine med Rette fordunklede alle de Lovsjungne fra Heden-Old[517].

Gotfred, siger *Vilhelm,* baade i Sind og Skind beslægtet med *Karl* den *Store,* var en Søn af Grev *Eustak* i *Boulogne* (som hjalp Vilhelm Erobrer i Slaget ved *Hastings),* men efter sin Morbroder af samme Navn blev han af Keiser *Henrik* den *Fjerde* forlenet med *Lothringen,* og derfor var han med ved *Roms* Beleiring, hvor han hentede sig en haardnakket Feber, som han ikke blev kvit, før han lod sig tegne med Korset[518].

Var det vist, at *Gotfred,* der viiste sig saa begeistret for *Kirke-Rigets* Sag, at han ikke blot førde Hoved-Banneret i den hellige Krig, men solgde til dens Tarv Alt hvad han havde og sagde sit Fædrene-Land for bestandig Farvel, dog havde været med at beleire *Rigets Martyr* i *St. Angelo,* da vilde det være en stor psychologisk Mærkværdighed; men da ingen *Samtidig* har et Ord derom, og hans

Moder sagde, han fra *Barns-Been* havde havt Mod paa *Jerusalems-Toget*[519], er det sagtens kun et Rygte af samme Slags, som det inde fra *Asien,* at han skulde have været *Henriks* Mærkes-Mand i det berømte Slag med Kong *Rudolf* (1080) og selv fældet denne St. Peders kro|A:421nede Vaaben-Drager med Banner-Stagen. Da dette tilgavns urimelige Rygte imidlertid i nogle Aarhundreder har havt det uforskyldte Held at giælde for en afgjort *historisk Sandhed,* maae vi gribe Leiligheden til at bemærke, at saavel dette som den hele romantiske Fortælling om Tve-Kampen, hvori *Gotfred,* skiøndt hans Klinge sprang, dog reddede sin Ære med Stumpen, er blot Noget som *Vilhelm Tyrier,* født og baaren i *Asien,* et *hundrede* Aar efter skrev op, uden at kunne drømme om, at vore "Kritiske Historie-Skrivere" vilde regne, hvad *først* han fortalde om gamle *Europæiske* Tildragelser[520]. Hvad der imidlertid binder Læsset og sætter den hidtil anvendte historiske Kritik i et meget ufordeelagtigt Lys, er at *Ordrik,* en *samtidig* |US7:176Skribent, udtrykkelig siger, at den Dronning, Kong *Henrik* behandlede saa ilde, at *Gregor* maatte bansætte ham, var Hertug *Gotfreds* egen *Syster,* hvorover han ogsaa greb til Vaaben og slog Keiseren af Marken[521], saa *Gotfred* har formodenlig netop været paa *Rudolfs* Side i det Slag, Man veed, hans Folk vandt skiøndt han faldt.

Raimund (sædvanlig kaldt Greven af St. Ægidii og St. Giles), siger *Vilhelm,* skulde, som yngste Søn, just ikke rose sig af Arve-Godset efter sin Fader, der fra ingen Ting havde svunget sig op til Greve af *Toulouse,* men han var saaledes om sig, at han blev Herre baade over *Provence* og *Languedoc.* Han var nu gammel og graa og havde mistet det ene Øie i en Tvekamp med Bispen i *Cahors,* men samme Bisp var nu hans bedste Ven og netop den, der overtalde ham til herefter kun at kæmpe under Korset[522].

|A:422Om alt Dette er saa ganske rigtigt, kan Man vel tvivle, men det er dog det Mærkeligste, Nogen melder om denne Kors-Togets *Nestor,* som for Resten udmærkede sig ved at beskikke sit Huus, som en Kæmpe for Korset, der sagde denne Verden Farvel og vilde lægge sine Been i det hellige Land.

Om begge *Roberterne,* den Ene fra Normandiet og den Anden hans *Flanderske* Fætter, maa *Vilhelm* have vidst god Beskeed, men den lille Tykkert, med Kæmpe-Mod og Styrke men med meer end Drenge-Kaadhed og Letsindighed, veed vi nok, havde slaaedes med sin Fader og sine Brødre, ligetil han vendte sine Vaaben imod *Tyrken,* og om den *Flanderske Robert* har Man formodenlig *før* Kors-Toget ei vidst Andet, end at han ventelig vilde slægte sin Fader paa, den vældige Kæmpe, æret og frygtet trindtomkring, under Navn af *Robert Friser*. Denne *Gamle-Robert* (Svoger til *Vilhelm Erobrer* og Sviger-Fader baade til *Hellig-Knud* i *Danmark* og Grev *Roger* paa *Sicilien)* maae vi imidlertid ogsaa her lægge Mærke til, da Man siger, Keiser *Alex* havde skrevet ham et Brev til, hvori han paa

en Maade opkaldte *Vester-Leden* til *Kors-Tog*. Vel har dette neppe været *Keiserens Mening,* men vi har dog slet ingen Grund til at tvivle om, at han jo virkelig har sendt *Gamle-Robert* et Brev, hvori han melder, at baade *Harme* over de *Vantroes* Formastelse og Grusomhed, |US7:177som gjorde Kirkerne til Stalde og selv til *Moskeer,* og *Ærbødighed* for de mange Helgen-Been, der hvilede i *Maglegaard,* og endelig, om aldrig Andet, saa Lyst til "de skiønne *Grækerinder"* burde bevæge Vestens Kæmper til at staae ham kraftig bi mod *Tyrkerne*[523]. Hans egen Daatter har nemlig fortalt os, at da Greven af *Flandern* (omt. 1090) kom som Pillegrim tilbage fra *Jerusalem,* svor han hendes Fader |**A:423**Huldskab og lovede at skaffe ham *femhundrede* Ryttere[524], saa disse eller andre Flere har det sagtens været, Keiseren skrev til *Robert* om og brugde alle sine Overtalelser, der gierne, ved at falde i god Jord, kan have frugtet meer end han ønskede.

Af Kors-Togets berømte Høvdinger har vi nu kun dets *Odysseus* og *Achil,* eller *Boemund* og *Tankred,* tilbage, men om dem forsmaae vi nødvendig Gienlyden i *Malmsbury,* da disse *Italienske Normanner* er os beskrevet af samtidige Penne, der sad dem meget nærmere og var tildeels i deres Reise-Selskab.

Vi huske nok, at al den Glæde, *Boemund* omsider fik af sine Seire over *Alex,* var at Man sang Gade-Viser om ham i *Maglegaard,* mens Keiseren triumpherede, og det Værste var endda, at Lykken virkelig med det Samme vendte ham Ryggen; thi hans *Stifmoder Gæta,* hvem *Anna* beskriver som en Amazone, skildres ellers som en Hex, der havde de berømte Læger i *Salerno,* hendes Hjemstavn, i Ledtog med sig, og fik ei blot *Robert Viskard* til at giøre *Boemund* saa godt som arveløs, men vilde forgivet dem Begge[525]. Saameget er i alt Fald vist, at *Gætas* Søn *Roger* blev Hertug i *Apulien,* og *Boemund* maatte slaaes enstund med ham blot for at faae *Tarent, Otranto* og lidt andet Pillerie, saa han havde sikkert megen Lyst til at see sine Omstændigheder forbedrede, uden at være synderlig kræsen paa Midlerne, men naar Man i *Malmsbury* ymtede om, at det var vist ham der havde sat det i Pave *Urban* at overtale al Verden til Kors-Tog, for at han maaskee kunde blive Kejser i *Konstantinopel*[526], |**A:424**see, da beviser det kun, at Man i *Malmsbury* tænkde ligesom vi, at, Eet af To, var Kors-Togene dog langt snarere *Boemunds* end *Lille-Peters* Aande. Man vilde imidlertid giøre baade *Urbans* og *Gotfreds* og alle de Andres Begeistring stor Uret ved at udlede |US7:178den fra *Boemund,* som enten slet ikke, eller dog kun meget flygtig deelde den; thi at han i *Asien* tænkde langt mere paa sig selv end paa den hellige Grav, lærer Historien, og selv hans gode Ven og Følge-Svend, *Peer Tudebod,* melder, at da *Roberterne* og de Andre kom til Italien (1096), da var det først *Boemund* begyndte at spørge, hvad det dog egenlig var, der gjorde den uhyre Opsigt i Verden?[527] *Boemund* laae

nemlig dengang og beleirede *Amalfi,* som havde sat sig op mod *Normannerne,* og hvad enten nu virkelig, som hans egen Skriver forsikkrer, Aanden kom over ham, da den stolte Ridder-Skare drog ham forbi med Korset paa Ryggen og "Guds Villie" i Munden, eller, som *Galfred Malterre* siger, Lysten foer i ham til ved denne gode Leilighed at høste hvad han og hans Fader havde saaet ved *Durazzo* og *Larissa,* saa korsede han pludselig ikke blot sig selv men gav sin prægtige Skarlagens-Kappe til Priis, og fik snart saamange Følge-Svende, at hans *Broder* og *Farbroder,* som han skulde hjulpet til at indtage *Amalfi,* af *Mangel paa Folk* maatte ophæve Beleiringen[528]. *Galfreds* Udladelser bør for Resten ikke komme *Boemund* til mindste Skade paa gode Navn og Rygte, thi en Historie-Skriver, som kalder det et stort Uheld, at *Amalfi* indtil videre beholdt sin *Frihed,* og kan slet ikke finde sig i, at Kæmperne brød op med det Raab: nu skal *ikke* mere *Christne* men kun *Hedninger* føle vort Sværd, han fraskriver sig al Stemme om hvad der begeistrer Helte.

|A:425Det vidste derimod *Radulf* fra *Caen* godt, som har beskrevet *Tankreds* Bedrifter og havde selv med Fornøielse fulgt hans Banner, vel ikke paa Veien til *Jerusalem* men dog siden paa den til *Edessa;* thi han siger det reent ud, at hans Helt brændte, ja stod i lys Lue, af Begiærlighed efter *Priis* og *Ære* og at han derfor, skiøndt han aldrig roste sig selv, dog tilligemed *Boemund* ofte lastede den Dorskhed, der da var over *Skriverne,* de *"Kiød-Hoveder"* (ignavum pecus), saa de største Bedrifter maatte nu savne de stolte Mindes-Mærker, som fordum bortødsledes paa opdigtede Helte[529]. Høistmærkeligt er det ogsaa hvad *Radulf* lægger til, at skiøndt Kampen var *Tankreds* Liv og Lyst fra Barns-Been, slægtende deri tilgavns sine *Morbrødre:* de berømte *Tankreds-Sønner* fra *Høistrup* (Hauteville) paa, saa faldt han dog immer, naar han |US7:179hvilde sig, i dybe Tanker over det, *Herren* havde sagt: slaaer Nogen dig under det ene Øre, saa ræk ham det Andet, og tager Nogen din Kappe, da giv ham Kjolen med, hvad den verdslige Kæmpe aabenbar gjorde tvertimod. Først da Pave *Urban* gjorde Alle vitterligt, at hvem der bekiæmpede *Hedningerne,* havde deres Synders Forladelse, da først var det hans Helte-Mod ret vaagnede og hans Kræfter fordobbledes; thi da fik han Øinene op og saae, hvad Vei han skulde, istedenfor at han hidtil bestandig havde vaklet mellem Verden og Evangeliet, saa Man skulde ikke troe med hvilken Ild han greb Sværdet i *Christi* Tjeneste! Hvad nemlig *"Skriften"* siger herom, behøvede de moraliserende Historie-Skrivere slet ikke at indpræke os, thi hverken er det os ubekiendt, ikke heller leve de *selv* desmeer *efter Skriften,* fordi det kun er Smaa-Ting, ei Stor-Værk, de *sværme for*; men det er for alle beslægtede Naturer en stor Fornøielse at kaste et Blik ind i de *ædle* Kæmpers Siæl, som *virkelig* sværmede for |A:426Kirke-Riget og fandt derved Samvittigheden forligt med Kæmpe-Driften, og efter Samtidens eenstemmige Dom

over *Gotfred* og *Tankred,* som Efter-Slægten sikkert vil stadfæste, svang *ædlere* Kæmper aldrig Sværd!

Ad trende Veie drog nu den utallige Hær til *Øster-Leden,* saa *Gotfred,* med Hoved-Styrken, efter *Anna:* 10000 Ryttere og 70000 Fod-Folk, fulgde Lande-Veien giennem *Ungern,* Grev *Raimund* og Biskop *Ædmer* traadte i de gamle *Gothers* Spor langs med det *Adriatiske* Hav, og Resten gik til Søes fra *Brindisi, Bari* og *Otranto* til *Albanien,* men vi vil benytte os af det, baade før og efter Damp-Fartens Begyndelse, mageløse Befordrings-Væsen i *Aandens* Rige, og ved eet Spring komme til *Magle-Gaard,* hvor *vi* ogsaa har modent Ærinde, da vi der, langt bedre end i *Jerusalem,* baade kan overskue hele Kors-Toget og indsee dets Nødvendighed. Dog et Øieblik beder *Prindsesse Anna* os at standse underveis og see hvad hun peger paa, og skiøndt Kors-Togenes *nyere* Historie-Skrivere har været ugalante nok til slet ikke at ændse det, men heller travet giennem hele *Ungern, Bulgarien* og *Dalmatien,* hvor der ingen Verdens Ting var at see, uden Jammer og Elendighed, saa er det dog vor egen Fordeel at være anderledes artige; thi *Prindsessen* har aabenbar Ret, det er værd at see, hvad der gik for sig paa det *Adriatiske* Hav, blikstille, i klart Maane-Skin, Natten efter St. Nikolai Dag (6te Decbr.) 1096, og næste Morgen tidlig paa Kysten af *Albanien.*

|US7:180Her laae nemlig samme Nat et uhyre stort *Sørøver-Skib,* som, uagtet det havde tohundrede Roers-Karle, kom for Vind-Stille neppe af Stedet, og Styr-Manden saae med Forskrækkelse hele den *Byzantinske* Galei-Flaade komme roende lige imod, hvad han da strax meldte *Greven,* Gud veed hvorfra, som havde *fragtet* Skibet til sig og sine |**A:427***femtenhundrede* jernklædte Kors-Dragere. Denne lod da strax alle sine Folk fare i Harnisk, og, hvis end Skylden var, saa kom det ved en besynderlig Mis-Forstaaelse til en hidsig Fægtning med de *Byzantinske* Galeier, anførte af den tappre *Marian,* som var en Søn af Admiralen *Nikolaos Maurokatakalon,* der laae og krydsede i Farvandet og havde længe luret paa den store *Viking-Snekke,* men Slags-Maal har Man allevegne Nok af, saa det alene lokker kun Gade-Drenge. Sagen, hvi *Prindsessen* vinker ad os, er imidlertid den: at der var en *Præst* ombord, som da *Marian* kom til at saare *Greven* selv, blev som han var rasende, gjorde lyst med sin store Kors-Bue, som Prindsessen kalder en "Helved-Maskine," og holdt ud, mens hans Selskab af tolv Kæmper blev *tre* Gange afløst, uagtet ogsaa han havde mangfoldige Saar og blødte som en Tyr. Tilsidst lærde Man imidlertid dog at forstaae hinanden ret, saa *Greven* overgav sig til *Marians* Førelse, men *Præsten* havde hverken Øine eller Øren for Andet end Fienden, og da han havde skudt sine Pile op, greb han en stor Steen i begge Næver og smak i Hovedet paa *Marian,* som *Ajax* paa *Hektor* (siger *Anna* selv), saa Hjelmen knustes og *Byzantineren* daanede, men kom sig dog igien

og takkede *Præsten* med tre Pile, der alle ramde. Denne, som nu heller ikke havde flere Steen, foer omkring som et fortvivlet Menneske, til han stødte paa en Sæk med *Skibs-Kavringer,* der da paa Timen regnede ned over Fienden, og gav blandt Andet *Marian* et dygtigt Øre-Figen. Hermed endtes Slaget i Morgen-Stunden, men da saa Folkene var sat i Land paa den *Albanske* Kyst, hvor *Byzantineren* vilde, gik *Præsten* længe og ledte om *Marian,* hvis Navn han ikke vidste, men hvem han dog kiendte paa et Haar, og da han endelig fandt ham, omfavnede han ham som sin bedste Ven, forærede ham en vægtig *Sølv-Kande* og |A:428sagde: ja, havde det saa vel været paa fast Land, skulde en god Hob af Jer bestemt bidt i Græsset. Med de Ord faldt han om og døde af sine mange Saar[530].

|US7:181Jeg haaber sikkert, Læseren vil være enig med mig om, ikke blot ædelmodig at skiænke *Prindsessen* hendes lange *Moralisering* for den døde Præst, skiøndt den er meget ubetimelig, men ogsaa at takke hende i Graven for det deilige Træk af Halv-Barbarernes Ridderlige Kæmpe-Liv, hun *alene* har opbevaret os, saa det skal kun være til den heltelig stridbare Præste-Mands lovlige Undskyldning i *sin Tid,* vi bemærke, at vel gjorde det *Byzantinske* Præsteskab ikke som han, men de gjorde, hvad der var ligesaa *upræsteligt,* hardtad slet ingen Ting som er værd at nævne, end sige da *aandelige* Helte-Gierninger, som kunde fordunkle hans de *Hjertelige.*

Hermed staae vi nu midt i *Magle-Gaard,* hvor vi vel har mærket, *Prindsessen,* bedre end de Lærdeste i Vester-Leden, kiendte sin "Homer" og havde Øie for hvad der lignede hans Helte, men vi høre ogsaa af hende selv, det var kun ved et besynderligt *Lykke-Træf;* thi istedenfor at læse "de Gamle" og stræbe at tænke og føle med dem, havde Man nu i den *Byzantinske* Skole hittet paa *"at giøre Stil"* i allehaande Sprog, hvorpaa hun selv havde maattet spilde en stor Deel af sin bedste Lære-Tid, saa hun kom seent til, hvad Grammatikens Træl-Dyr aldrig naaede, *Aanden* i *Homer* og *Plato*[531]. Vi som, hvis vi kom saavidt, ligesaavel maae takke vor gode Lykke og ingenlunde vore gode *Skole-Mestere* derfor, har vist nok Intet at lade *Byzantinerne* høre, men vi kan have meget godt af at speile os i dem og see paa det marvløse, visne, hensmuldrende Rige under hvilke Stjerner *"Stile-Mageriet"* er født, og hvad |A:429Samme, med hele det steendøde, dræbende, aandsfortærende *Bog-Ormevæsen* har at betyde! Naar nemlig *Livet* ikke skal gaae i Løbet men vinde ved *Grammatiken,* da maa den, ligesom Opskiæringen (Anatomien) komme *allersidst* og kun øve sig paa "de Døde," saa naar den vil gaae i Spidsen og ordne Livet i det Lærde Væsen, da er det netop, som i den *Æsopiske* Fabel, *Slangens Hale* der vil *føre an,* hvad Hovedet maa være meget svagt for, trods sine *Øine,* at tillade, og hvad, naar det skeer, naturligviis igien gaaer ud over hele Legemet!

Men i det vi saaledes give *Prindsessen* fuldelig Ret i hendes Anke over et ***Skole-Væsen,*** hvori *Haar-Kløveri* er *Hoved-Sagen* og *Liv-Løshed Sjælen,* maae vi dog vel vogte os for at bryde Staven over den store *"Vaisenhuus-Skole"* Keiser *Alex* i denne Smag oprettede; thi saavel den, |US7:182som hele *Alexes* Virksomhed giennem mere end en Menneske-Alder (1081–1118), og *Byzantinernes* Bestræbelser i det *Comnenske* Aarhundrede (1081–1180), gjorde efter Omstændighederne *Menneskeheden* en stor Tjeneste, uden at Andre end *Tyrker* og *Barbarer* tabde derved. De gamle *Grækers Aand,* som Skolen vist nok skulde og, havde Den selv havt den, sikkert ogsaa vilde stræbt at vække og nære, denne *Aand* havde nemlig, siden *Justinianis* og *Prokops* Dage, giennem hele *fem* Aarhundreder været baade *Staten* og *Skolen* saa fremmed, at den umuelig kunde *tabes* ved de aandsfortærende Stile-Øvelser og ved Lexe-Ramser; men dette *Boglige Spøgeri* (ludus literarius), denne Leg af de gamle Børn paa de Unges Bekostning, kunde dog, som Tiden viiste, vedligeholde en Slags Børne-Lærdom i det gamle Sprog og en overtroisk Ærbødighed for de "Classiske Værker," som ene gjorde en Videnskabelig Gienfødelse af Aanden muelig. Det var nu ogsaa paa den høie Tid, thi den store *Gram*|A:430*matiker,* som sønderlemmede *Homer, Ærke*-Biskop *Eustathius* i *Salonik,* fra det *Tolvte* Aarhundrede, var samtidig med den berømte *Landsby*-Skolemester *Theodor,* som, for at forstaaes af Folket, vovede at skrive ligesaa *barbarisk,* som de snakkede[532], saa naar Man, *uden Aand,* skulde blive ved at læse *Ionisk* og skrive *Attisk,* maatte Man nødvendig lære *Grammatik* og skrive *Stiil.* Medens det derfor inderlig maa glæde os, at "det *levende* Sprog," der aldrig kan være saa barbarisk, det jo er *Folkets Livs-Aande,* gjorde sig giældende i Bøger for "Fattig-Folk", hvorved det blev mueligt, hvad vi har seet og herefter skal see paa *Ny-Grækerne,* maae vi dog, for *Vester-Ledens* og vor *egen* Skyld, betragte *"Vaisenhuus-Skolen"* i *Maglegaard,* for Aandens *Fader*- og *Moder-Løse,* som vor Øie-Steen, til den lod sig flytte med Fordeel midt ind iblandt os, vist nok ei for der at foreviges, men, for at oppebie sin *rette* Bane-Mand, der ingenlunde er *Tyrke-Pesten* men *Græker-Aanden!* Hvor klart det derfor end er, ikke blot at *Prindsesse Anna* med Rette kalder Skolen *aandløs,* men at hun selv, der finder, at hendes Faders "gyldne Middelmaadighed" fordunkler de *Homeriske* Helte og overgaaer *Platos* Begreb[533], stod ikke nær saa høit som hun indbildte sig over de *"Stilianer* og *Longobarder"* hun ei anderledes vil nævne, ja, uagtet |US7:183Prindsessen maa ene takke *Robert Viskard* og *Kors-Farerne* baade for at hun saae et Glimt af Aand og fik Noget at beskrive, der var Glimtet værd, saa var dog *Øinene* hendes egne, *Skole-Gangen* uundværlig, og *Byzants,* baade for Dens og hendes Skyld, godt værd at frelse fra *Tyrkerne,* om dertil end hørde et *Kors-Tog*.

Hvorvidt nu *Alex* og hans lærde Daatter følde, at |A:431kun et saadant Vidunder kunde frelse *Maglegaard* fra i det *Tolvte* Aarhundrede at besættes af *Seldschukiske* som den i det *Femtende* virkelig blev besat af *Osmanniske Tyrker,* det seer Man let, er en *Bisag;* men da *Anna,* der maatte vide det og har virkelig giort den *historiske Sandhed* mange Smaa-Offere, langt fra at nævne det Gesandtskab til *Paven* om Bistand mod Tyrkerne, kun en Tydsk Annalist omtaler[534], udtrykkelig forsikkrer at Keiseren blev meget forskrækket ved Rygtet om Kors-Toget[535], maa han dog nok have bildt sig ind, at med endeel *Franker* i Sold, allevegne fra, og *Væringer* fra *Thule,* kunde hans mageløse *Snildhed* ligesaavel blive *Tyrkerne,* som den blev *Normanner* og andre Barbarer kvit. Vi derimod, som hverken har nær saa høie Tanker om, hvad hans Snildhed formaaede, eller kunde trøstes ved den Tanke, at Ulykken ikke var skeet i hans eller engang i *Comnenernes* Dage, naar den dog var skeet meget for tidlig, vi maae drage en ganske anden Slutning især af hvad hans egen Daatter har været saa god at fortælle os, nemlig den: at var de *Seldschukiske Tyrker* ikke blevet saa godt som tilintetgiorte ved *Kors-Togene,* vilde de i det Mindste naaet ligesaavidt som de *Osmanniske* siden, og havde *Osmannerne* kunnet *begynde* i det *Fjortende* Aarhundrede *hvor* de *slap* i det *Sextende,* da havde de neppe engang endt med, som Man spaaede, at vande deres Heste i *Kolding-Aa!*

For *Tyrkernes* og *Kors-Togenes* og da især for vor egen Skyld maae vi nu kaste et Blik paa de *Musselmanske* Ene-Mærker, som vi, siden *Ommiadernes* Afgang og *Frankernes* Indgang i Historien, har overladt til den Forglemmelse, hvormed baade de og vi var bedst |A:432tjent. Kun i Forbigaaende har vi anmærket, at det allerede i det *Ottende* Aarhundrede øiensynlig begyndte at gaae Krebs-Gang med *Caliphatet,* da *Spanien* rev sig løs, og kun i Forbigaaende tilføie vi, det gik |US7:184siden ligedan med *Nord-Afrika* og *Ægypten,* medens *Bujiderne* udbredte sig fra det *Caspiske* Hav over *Persien,* beherskede *Bagdad* og levnede kun *Caliphen* den tomme Titel, og, saalænge det behagede hans Herre (Stor-Emiren), et fedt Leve-Brød! Dette skedte i det *Tiende* Aarhundrede, om end ikke til stor Fordeel, saa dog til megen Lettelse for *Byzantinerne,* som derfor under det *Makedoniske* Huus syndes at forsvare sig tappert og fatte Haab om Fornyelsen af bedre Dage; thi ikke blot indtog de under *Nikifer* (Nikiphoros Phokas), som vi kiende af den *Sachsiske* Historie, *Kypern, Edessa,* og, ved natlig Overrumpling (969), Syriens Hoved-Stad *Antiochien*[536], men de beholdt dem ogsaa. De eneste *Muselmanske* Fiender, som endnu giorde dem Bryderi, var *Fatimiderne,* som havde oprettet et eget *Chalifat* i *Ægypten,* indtog *Sicilien* og var imellem nær ved at beherske Havet; men nu, da *Normannerne* havde taget *Sicilien,* var det omtrent forbi med *Fatimiderne,* og de havde aldrig været Noget i Sammenligning med

Seldschukerne, som dagedes først i Midten af det *Ellevte* Aarhundrede, og rykkede blot i *een* Menneske-Alder *Konstantinopel* saa nær, at hvem der havde Vinduer til Stranden, turde knap see ud ad dem, saaledes mylrede det af *Tyrker* paa Kysten derovre[537].

Allerede *Togrul,* som kom fra det yderste Mørke og indtog *Persien* og *Bagdad,* lærde nemlig *Byzantinerne* at kiende, og hans Eftermand, *Alp Arslan* (den store Løve), traadte allerede bogstavelig Keiseren paa Nak|A:433ken, skiøndt det netop, efter *Byzantinernes* Sigende, ved en besynderlig Undtagelse, var en stor Helt. Denne *"Roman-Helt"* som Man, uden at mene noget Ondt dermed, nødvendig maa kalde ham, hedd *Romanos Diogenes,* og prøvede, i den forvirrede Tid mellem *Arsaciderne* (det Makedoniske Huus) og *Comnenerne,* selv at svinge sig paa Thronen, men hans Forsøg blev kvalt i Fødselen, og han blev kun ført ind i Palladset for at høre sin Dom. Hans Skæbne laae nu i Keiserinde *Eudokias* Haand, som af sin Gemal (en Ducas) var udnævnt til Rigs-Forstanderske i Børnenes umyndige Aar, imod den Forskrivning ei at gifte sig, men for hendes Øine fandt den smukke, drabelige Krigs-Mand saa stor Naade, at hun ikke blot tilgav ham hans |US7:185Overilelse, men besluttede, om mueligt, at dele Thronen med ham. Kvinde-List er uden Ende, siger Ordsproget, og det maatte *Patriarchen* (Ksiphilin) bekiende; thi ved at lade, som hun havde et godt Øie til en *Frænde* ad *ham,* fik Keiserinden ham til at løse hende fra sit Løfte og tilintetgiøre Forskrivningen, som var ham betroet, og derpaa giftede hun sig med *Romanos Diogenes*. Den Lykke var imidlertid, som Man nok kan tænke, langt fra at være ham umisundt, saa efter tre Aars Glimmer faldt han (1071) ved *Forræderi* i *Tyrkisk* Fangenskab, og da *Sultanen,* efter at have traadt ham paa Nakken, ganske uventet tog ham til Naade, sluttede en efter Omstændighederne taalelig Fred, og gav ham løs paa sit Æres-Ord, fandt han med Forskrækkelse *Konstantinopels* Porte lukkede, *Thronen* besat og sig selv erklæret *fredløs*. Enstund haabede han vel, ved *Tyrkens* Hjelp, at faae Opreisning, men faldt i sine Avinds-Mænds Hænder og leed, trods de helligste Løfter, en forsmædelig Død[538]. Heraf tog *Ars|A:434lans* Søn, *Malek,* Anledning til at skikke sin Frænde, *Soliman,* ind i *Natolien,* ikke for at overfare men for at indtage og beholde det, og han fandt saagodt som ingen Modstand, thi den *Michael Dukas* (med Øge-Navnet Parapinakion ɔ: Nittengryn), der afløste *Romanos:* den samme fede Mikkel, der besvogrede sig med *Robert Viskard,* gik vel flittig i Skole hos den berømte Michael *Psellos,* men lærde ingen Ting af ham[539], og da naturligviis allermindst at fordrive *Tyrker*. Da derfor *Alex* kom paa Thronen (1081), forsikkrer hans Daatter, som sagt, at der var kun en Smule Vand mellem dem og *Konstantinopel,* saa kunde de sluppet over i en Hast, havde der ingen Redning været.

Saaledes stiftedes da *Sultanatet* i *Rum* (Romer-Riget), nu kun

berømt ved sit Fald, men, tænkes Kors-Toget bort, sikkert nok paa at blive selv den "Høie Port", som kunde svare til Navnet; thi i *Tyrken* havde *Mahomed* aabenbar fundet en *ny* kæmpemæssig Beiler til *sit* Paradis, og var ikke den *ny* Kæmpe-Beiler, *Christus* ogsaa havde faaet til *Sit,* betimelig traadt i Kreds med ham, maatte *Byzantineren,* der alt sank i Knæ for *Araberen,* snart, som *Romanos Diogenes,* sunket i Støvet for *Seldschuken.*

Alex, siger hans Daatter, som ved sin Thron-Bestigelse forefandt Riget i Krig baade med *Tyrker* og *Normanner,* uden |US7:186Hær og uden Penge, nødtes til at skiænke *Tyrkerne* baade Fred og Foræringer, paa det Vilkaar at de skulde lade *Bithynien* uanfægtet[540], det er paa reent Dansk: han maatte ligefrem *afstaae* dem hele *Natolien,* saa nær som Kysten ligeoverfor Hoved-Staden og endda give dem Penge til. I Krigen med *Robert* var hans *Tyr*|**A:435***kiske* Leie-Tropper iblandt dem, Keiseren stolede mest paa, og efter saaledes ei blot at have viist dem Veien til *Europa,* men gjort dem til sin Svagheds Øien-Vidner, maatte vi selv kunne slutte os til, hvad Art det havde med hans følgende Krigs-Erklæringer imod dem, men hans Daatter har sørget for, vi skulde vide det tilgavns, i det hun omstændelig har fortalt os, hvorlunde det, selv efter *Solimans Død,* da hans *Emirer* sloges om Byttet, ei var Keiseren mueligt med al hans Magt og List og Bestikkelser at faae *Nikæa* (Is-Nik) tilbage, som *Soliman* havde gjort til sin Hoved-Stad. Siden, da det lykkedes *Solimans* Søn, *Kilidsch Arslan,* igien at samle Riget, gik Keiserens Tanker ikke en gang nær saavidt, men det var hans høieste Ønske paa den Leed, at kunne sikkre *Nikomedien* (Is-Mid), den eneste betydelige Stad, han eiede i hele *Asien,* og naar Man hører, hvilket uoverstigeligt Bolværk han desaarsag reiste mod *Tyrken,* maatte Man baade lee og græde; thi *Prindsessen* fortæller med megen Velbehag, hvorlunde det lykkedes ham at oprense en gammel Grøft, og, for at *Tyrken* hverken skulde springe eller vade derover, fik han ved gode Drikke-Penge mange firskaarne Bønder-Karle til hardtad at forslæbe sig paa uhyre Kampe-Stene, hvoraf han bygde det saakaldte *"Jern-Taarn"* udenfor Byen[541].

Det kalder Man at gaae forsvarsviis tilværks, og Keiseren, der vistnok ligesaalidt som hans Daatter troede paa *Begeistring,* hvad Navn den saa førde, maatte da vel blive forskrækket ved at høre Rygtet om den ny Verdens Rustning, end sige da ved at see Kæmper mylre under Hoved-Stadens Mure, som hver især kunde giælde for et Jern-Taarn, der havde Fødder at gaae paa, men han maa dog snart have mærket, at Vester-Ledens Riddere var i Grunden et ærligt og godmodigt |**A:436**Slags Folk, siden han vovede at drille dem saa drøit, og troede, der var meget vundet ved at afpine dem en *Troskabs-Eed* og Løfte paa *alle* de *Stæder,* der før havde hørt til *Romer-Riget*[542].

|US7:187Vel var nu de *Latinske* Høvdinger hverken stærke i

Geographien eller i Verdens-Historien, men at inde i *Asien hele Verden* havde hørt til *Romer-Riget,* var dog en vitterlig Sag, og saa uegennyttige som *Gotfred* og *Tankred* var naturligviis ikke Ridderne i Tusind-Tal; medens *Troskabs-Eden,* som *Ridderne* baade kiendte og ærede langt bedre end Keiseren, netop hos Folk, som *Gotfred* og *Tankred,* gik til Hjerte, saa det var, som Prindsessen selv anmærker, kun *Boemund,* der gjorde *Eed* som *ingen Ting*. Det gik nemlig dengang i *Byzants,* som det gaaer nu i den ligedannede Verden, at Keiseren fordrede *Eder* ved *alle* Leiligheder og saa *strængt* affattede som mueligt, ingenlunde fordi han ansaae sig synderlig betrygget derved, men som en *Formalitet,* der dog maaskee kunde gavne lidt, kunde aldrig skade, og forbeholdt ham i alt Fald den strængeste lovlige Ret mod Vedkommende. *Byzantinerne,* der hardtad Alle deelde Keiserens Anskuelse af Troskabs-Eden, fandt sig naturligviis mindre besværede af den, jo *urimeligere* stræng den lød, men *ærekiære* Riddere, som *ikke legede* med Ord end sige *med Eder,* og maatte nødvendig have Tro paa det *Navn* og *Kors,* de gik i Døden for, kan vi godt forstaae, var meget ilde skikkede til at gaae ind i denne ægte *Romerske* Anskuelse. Uden derfor at kunne oprede den af begge Partier indviklede Sammenhæng med Kiven og Kampen mellem *Alex* og *Gotfred,* see vi dog godt, de især reiste sig af deres himmelvidt forskiellige Begreber om *"Eder og Løfter",* saa de faldt bort af sig selv, da Man endelig kom til Forklaring. Saa|A:437snart nemlig *Gotfred* fik at vide, at Keiseren med *Troskabs-Eden* ikke meende stort Andet, end Forsikkring om ei at ville tragte ham efter Liv og Krone, fandt han naturligviis ei mindste Betænkelighed ved at giøre den, og hvad *Løftet* om *alle* Stæder, som *"havde hørt"* til Romer-Riget, angik, da viser hele den følgende Historie, at det maa være blevet forklaret, *ikke* om *Alt* hvad der engang i *gamle* Dage, men *"for nylig"* havde hørt dertil, altsaa kun de *Natoliske* Stæder og *Antiochien*.

Det var *Skiær-Thorsdag* (1097) at *Gotfred* med sine Riddere brød ud af en Fælde, Keiseren for at giøre dem smidige, havde lokket dem i, og løb ret egenlig Panden mod Væggen, ved, uden alle Beleirings-Redskaber, at løbe Storm mod *Konstantinopel,* saa *Alex* kunde, som en klog General, sagtens *den Dag* sidde vaabenløs, rolig paa sin Throne, som en *Olympier,* medens Pøbelen skjalv; men naar Prindsessen |US7:188vil have os til at troe, det var af *Ærbødighed* for *Dimmel-Ugen* og *Nænsomhed* over *Frankerne,* han ikke lod gjøre et almindeligt Udfald og sable de Tølpere ned for Fode, da glemmer hun, blandt meget Andet, reent, hvad hun dog med det Samme selv betroer os, at Pøbelens Angest især reiste sig af, at det ogsaa netop var en *"Skiær-Thorsdag",* da *Alex* for sexten Aar siden tog Byen med Storm og skulde nu, tænkde de, drikke samme Skaal, han da iskiænkede[543]. Hun tilstaaer desuden selv, at trods al sin

Overlegenhed, maatte *Alex* dog tilsidst give gode Ord, før *Gotfred* bekvemmede sig til at giæste ham og aflægge Eden, hvorpaa han da blev behandlet som en Søn af Huset, men dog, snarest mueligt, før *Boemund* og alle de Andre kom, sat over til *Asien*.

Hvad nu *Alex* havde at gjennemgaae med alle Disse, |A:438saamange, siger Prindsessen, som Sand ved Stranden og Stjerner paa Himlen, eller, for at tale *Homerisk* "som Blomster og Blade i Vaar", det vilde i Verdens-Historien vist nok blive meget for vidtløftigt at fortælle, saa deri give vi gjerne Prindsessen Ret, at hun var nødt til for Kortheds Skyld, at springe meget over, men naar hun føier til, at *Grækerne* ogsaa havde havt Ærgrelse Nok af de Barbarer, at de ikke endnu bagefter skulde plages med at læse Navne, for skurrende i fine Øren til at kunne lyde fra saa pæne Læber[544], see, da skriver hun aabenbar ikke godt *Græsk,* men giør kun en daarlig *Byzantinsk Stil;* thi hun anmærker dog ellers selv, at anseer end ikke den store Digter (Homer) de *Barbariske* Navne for Pletter hvor de har hjemme, da maa *Historie-Skriveren* det endnu langt mindre[545], og var hun ikke død, kunde vi endnu tjene hende med den kritiske Bemærkning, at det er ikke nær saa meget Navnene, hun næsten nødvendig maatte barbarisere, vi savne, som talende Træk af de Høvdinger, hun var nødt til at nævne.

Da imidlertid *"Recensjonerne",* der altid komme *bagefter* som tyndt Øl, er aldeles spildt paa døde Folks Bøger, der ikke engang kan ærgre sig over dem, vil vi heller, Andre til et godt Exempel, rose Prindsessen fordi hun, skiøndt "med Navnets Fortielse", har opbevaret os et kosteligt Træk af en Latinsk Ridder, som, efterat have aflagt Hyldings-Eden, gjorde sig magelig paa det eneste Sæde i Salen, ved *Siden ad Keiseren*. Hertug *Gotfreds* Broder, *Baldvin,* gik nu vel snart hen og fik ham bevæget til at reise sig, men kunde ikke hindre |US7:189ham fra at maale Keiseren med Øinene og sige halvhøit paa sit Moders-Maal: hvilken en Tølper, som vil sidde der og brede sig alene, mens saamange ædle Høvdinger maae staae dem trætte! Skiøndt Keiseren ikke forstod et |A:439Ord deraf, kunde han dog nok see paa Munden, det havde noget at betyde, og var ikke Herre nok over sig selv til at lade, som han ingen Ting mærkede, men kaldte ad Tolken og lod det forgræske. Han tav imidlertid stille og smagde paa det, til Stadsen var forbi, men lod saa Ridderen kalde til Side og spurgte kort, ventelig for at jage lidt Skræk i den næsvise Krabat: *hvem* og *hvorfra* han var? Jeg, svarede Ridderen, jeg er en *Fuldblods-Franke,* og *hvor* jeg er *fra,* mødes tre Veie ved en gammel Kirke, berømt som et Bede-Huus for dem der gaae i *Tve-Kamp,* men jeg har selv længe forgjæves ventet der paa en Mand, som *turde maale sig med mig!* Saa grov en *"Udfordring"* i en saa høflig "Indklædning", var Keiseren aabenbar slet ikke belavet paa, thi skiøndt Man nok seer, han i sit Svar vilde efterligne *Franken,* ved at indklæde sin lille *Spydighed* i en *faderlig Formaning,* gjorde han

det dog saa bagvendt, at selv hans Daatter synes ikke at have seet Andet end lutter Godhed deri. *Alex* holdt nemlig gode Miner, men beed dog sikkert Tænderne lidt sammen, i det han sagde: velan! har du hidtil ingen Modstander kunnet finde, saa vil du nu faae din Fornøielse, men vil du tage et godt Raad af en Mand, der er *forsøgt* i *Tyrke-Krigen,* da skal du *hverken* være blandt de *Forreste* eller de *Bageste,* men holde dig smukt i *Midten* hos dine kjære Stal-Brødre[546]. Triumpherende fortæller *Prindsessen* os vel siden, at denne "opblæste Latiner" maatte selv sande Keiserens Ord, da han i Kæmpe-Slaget ved *Dorylæum,* som en Vove-Hals, i Spidsen af *Boemunds* Fylking, foer ind imellem *Tyrkerne,* men maatte, da hans *fyrretive* Følge-Svende laae slagne omkring ham, og han selv var haardt saaret, vende Rygg og være glad, han slap midt ind i Hæren[547]; |A:440men vi, som naturligviis er paa alle *saadanne Latineres* Side, tør dog mene, han netop derved kun viiste liden Trang til *Keiserens Erfaring* i Tyrke-Krigen; thi hvor, som vi siden skal see, mangen stolt Kæmpe baade blegnede og flygtede, er det vist ingen Kryster, som vover sig yderligst og flygter sidst.

Hos saadan en ægte "Haand og Mund" gjør Navnet aabenbar kun lidt til Sagen, men om det ogsaa klang lidt barbarisk, vilde |US7:190dog den *Byzantinske* Prindsesse ikke blot gjort sig *Normannerne* forbundne, men handlet i de gamle *Grækers* Aand ved at nævne en Kæmpe med Priis, der vel lukkede Munden vel høit op, men holdt dog smukt Haanden for den. Det er derfor langt fra, vi kan fortænke de *Lærde* i, at de ad en Omvei har stræbt at udfinde den Drabeliges Navn, men naar de giætte paa en *Robert* fra *Paris,* som, efter *Vilhelm Tyriers* Sigende, faldt ved *Dorylæum,* da løbe de unægtelig saa aldeles med Lim-Stangen, som det vel er mueligt;[548] thi Prindsessen, den Eneste der omtaler *Fuldblods-Franken,* siger jo deels at han maa søges i *Boemunds* Selskab og deels at han *faldt ikke* men frelste sig ved Flugten, og endelig kan *Tyrieren* langt borte umuelig give nærmere Oplysning om hvem der faldt ved *Dorylæum,* end *Peer Tudebod,* som var nærværende, og nævner istedenfor *Robert* fra *Paris Gotfred* fra *Monte Scabroso*[549].

Dog, alt Sligt er naturligviis ingen Ting imod hvad baade *Tyrier* og *Tudebod* er enige om, hvad Prindsessen ingenlunde glemmer at nævne og hvad de Lærde aldrig kan tage feil ad: Indtagelsen nemlig af *Nikæa, Antiochien* og *Jerusalem,* og hvad her er Hoved-Sagen, *Tilintetgjørelsen* af *Sultanatet Rum* og *Hjerte-*|A:441*Stødet* for hele den *Seldschukiske* Magt. Medens Man derfor i *Kirke-Historien* vil giøre opmærksom paa, hvorledes *Kors-Farerne,* som ved Sværd-Slag indtog *Nikæa,* hvor den *Christne Stats-Kirke, Antiochien,* hvor *Christen-Navnet,* og *Jerusalem,* hvor *Christendommen,* havde hjemme, derved kun skyggeviis betegnede hvad *Aanden* i den ny *Christenhed* skulde udrette, maae vi her holde os til, hvad de *virkelig* udrettede med den Aand og Kraft, de havde.

Da Nikæas Erobring var den største Helte-Gierning, *Alex* i sin fyrige Ungdom havde drømt om, kan Man hverken tvivle om, han jo paa det Varmeste maa have anbefalet *Kors-Farerne* den, som Noget, hvorved rimeligviis enten hans høieste Ønske: *Nikæas* Besiddelse, eller det Næste: de frygtelige Ridderes Undergang, vilde gaae i Opfyldelse. Vel havde han, som skulde høste Fordelen, ogsaa *lovet,* som billigt kunde være, at staae Last og Brast, men, siger Prindsessen, ved modnere Overlæg |US7:191fandt han det dog ikke raadeligt at være en Slave af sit Løfte, da Man aldrig vidste, hvad der kunde falde saadanne grove Tølpere og vægelsindede Krabater som *Frankerne* ind, hvor de snart vilde see, de uden Sammenligning var de Stærkeste. At sidde hjemme, fandt han imidlertid, gik heller ikke an, og han valgde da den gyldne Middel-Vei at lægge sig paa Lur ovre paa den *Asiatiske* Side og passe paa *Nikæa,* som en Smed, der bruger Tænger til at tage Jernet ud af Ilden for ikke at brænde sig, men med Beleirings-Redskaber forsynede han *Latinerne* rigelig, og lod nogle Tropper støde til dem, tilligemed hans *Fortroelige, Butumit,* der havde den hemmelige Ordre at bruge alle Midler: Løfter, Bestikkelser og de mest overdrevne Skildringer af *Frankernes* Grusomhed, for at bevæge *Tyrkerne* i *Nikæa* til i Tide at aabne ham deres Porte[550]. **|A:442**Vel var Tyrken listig nok til at holde *Byzantineren* op med Snak, til *Kilidsch Arslan* var færdig med sine Tilberedelser mellem Bjergene og styrtede ned over Beleirerne som en brølende Løve, men saasnart *Frankerne* havde vundet en dyrekiøbt, men fuldstændig Seier over Sultanen, begyndte Keiseren og *Butumit* dog hvor de slap og fandt naturligviis Besætningen, der nu ingen Undsætning mere turde vente, langt rimeligere, saa Kiøbet blev sluttet, og for at Luren-Dreieriet kunde faae et ærligt Udseende, skrev *Butumit* til sin Med-Hjelper *Tattik,* der var hos *Frankerne,* at han skulde faae dem til at storme næste Morgen, ved Soels Opgang, thi saa vilde han, under Larmen, *indenfra* plante Keiserens Fane, *som om* det var de *Byzantinske* Hjelpe-Tropper, der fra Sø-Siden (Ind-Søen Chabangi) først havde besteget Muren[551]. Det skedte, og *Frankerne* fandt sig nu udelukkede af den Stad, de selv havde indtaget, saa det var som en Naade, de fik Lov til "Ti ad Gangen" at komme ind og besee de hellige Steder; mens Keiseren, der allerede var i Dødsens Angest for, at den *Tyrkiske* Besætning, før han fik den listet ud, skulde nedsable hans *Byzantinske* Helte, ei vidste anden Maade til at sikkre sig Staden, end at lokke Endeel af *Pillegrimene* til at glemme *Jerusalem* og gaae i hans Sold[552].

Dette er udelukkende *Prindsessens* Beretning om hendes Faders Ordholdenhed og Krigs-Brug, og medens Man herved i *"Kirke-Historien"* vil bemærke, det var ikke meer end billigt, |US7:192at *Latinerne* lod *Byzantinerne* ligesaavel beholde *Nikæa,* som "den *Nikæniske* Troes-Bekiendelse", aldeles for dem selv og

nøiedes med *"det Apostoliske"* i *Antiochien* og *Jerusalem,* saa kan det dog i *Stats-Historien* slet ikke undre os, at |A:443*Kors-Farerne,* skiøndt langt daarligere underrettede end vi, fandt Keiserens Opførsel nederdrægtig[553]. Derimod maa det høilig forundre os at Keiseren havde Fripostighed til, efter et saadant Venne-Stykke, at forlange Troskabs-Eden fornyet, og at Ridderne var taalmodige, forbluffede eller bestikkelige nok til at føie ham; men begge Dele, siger hans Daatter, var dog Tilfældet, saa den Eneste, der vægrede sig, var Bruus-Hovedet *Tankred,* der havde listet sig over til *Asien,* mens *Boemund* gjorde Eed, og erklærede nu i Keiserens Nærværelse, da Man vilde lokke og kiøbe ham til det, at om saa Keiseren vilde forære ham hele sin mageløs glimrende Telt og ligesaameget Guld til, som han havde givet *alle* de andre Riddere, vilde han dog ikke sværge Andre end *Boemund* Huldskab. En *Palæologos* blev herved saa øm over Keiserens Ære, at han følelig fornærmede *Tankred* paa hans, men havde Keiseren ikke mærket Uraad og faaet *Boemund* til at lægge sig derimellem og holde paa Tankred med begge Hænder, var han ogsaa bestemt faret lige ind paa *Byzantineren* og havde splittet ham levende ad. Skammen over denne Overilelse og *Boemunds* Overtalelser virkede imidlertid meer paa denne "fribaarne Sjæl" end det røde Guld, saa ogsaa han beed omsider i det sure Æble[554].

Denne *Prindsessens* Beretning giør baade *hende* og *Tankred* saamegen Ære, at vi maae foretrække den for *Radulfs,* som hverken var Aastedet saa nær, eller fortæller saa naturlig, men dog har han neppe gjort det selv, at *Tankred,* blandt Andet, erklærede at det var egenlig *Tyrkerne,* Man gav de erobrede Stæder tilbage naar Man gav *Byzantinerne* dem, og at Keiseren tilsidst, opbragt over hans Fritalenhed, sagde: jeg agter dig *hverken* mit *Venskab* |A:444eller mit *Fiendskab* værd, hvorpaa *Tankred* omtrent svarede: jeg synes dog, det *Halve* kunde være Nok[555].

Christi Himmelfarts-Dag (1097) havde Kors-Farerne slaaet Leier for *Nikæa* og der arbeidet for Keiseren i syv Uger, og da de nu endelig drog videre, ad *Antiochien* til, maatte de underveis |US7:193holde *tre* varme Slag med *Tyrkerne,* som vel kostede meget Blod, men førde ogsaa til saa afgiørende en Seier, at *Tyrke-Hæren* tilsidst, aldeles tilintetgjort, lod Koner og Børn i Stikken, opløste sig og overlod Kors-Farerne ikke blot Val-Pladsen men Landet[556]. Disse tre Kæmpe-Slag (ved Dorylæo, Hebraik og Agrustopolis) der fulgde rask paa hinanden, sammensmelte allerede i Krønikerne, ligesom for vore Øine, til eet *uhyre stort* ved *Gorgone,* hvori *Normannerne,* som, med *Robert* og *Boemund* i Spidsen, udgjorde For-Troppen og havde ladt Resten langt tilbage, nær var blevet tilintetgjorte, men frelstes dog, da *Gotfred* og *Raimund* kom, og hjalp saa gladelig til at anrette det umaadelige Blodbad paa Tyrkerne, der afpressede de Efterlevende den Bekiendelse, at der burde aldrig Nogen bære

Vaaben uden *Tyrker* og *Franker*[557].

Nu kom da Raden til *Antiochien* ved *Orontes,* som, efter *Overrumplingen* under *Nikifer* (969), over hundrede Aar havde været i *Byzantinernes* Hænder, men var nu faldet i *Tyrkernes,* ved det *Armenieren Philaret,* der havde tjent under *Romanos Diogenes,* og efter hans ulykkelige Endeligt opkastet sig til Herre i *Antiochien,* syndes ikke, han kunde begaae sig, uden at blive *Muselmand,* hvorover hans egen Søn gjorde Oprør imod ham og kaldte Sultan *Soliman* fra *Rum* |A:445til Hjelp[558]. *Soliman* fik imidlertid kun stakket Glæde af Erobringen, thi hans ærede Frænde, "den store Sultans" Broder, slog ham ihjel for det Samme, og nu hørde da *Antiochien* til den Seldschukiske *Hoved-Magt*.

Hvad der bevægede Kors-Farerne til, om Efteraars-Dage, uden Redskaber eller ordenlig Tilførsel af Levnets-Midler, at beleire denne *Syriens* Hoved-Stad, vidtudstrakt paa Skrænten af et Bjerg, med Floden ved sin Fod, saa godt som uangribelig, er svart at giætte; men skiøndt Endeel af Høvdingerne vilde havt Beleiringen udsat til Foraaret, vandt dog Grev *Raimunds* Raad Overhaand, og da han var den *Byzantinske* Keisers egenlige Fuldmægtig i *Franke-Hæren,* har det sagtens været efter hans Indskydelse og i Fortrøstning til hans kraftige Medvirkning, *Raimund* overtalde sine Kors-Brødre til et Vove-Stykke, der blev Mængdens Undergang og kun ved et Mirakel Stor-Værkets Krone. Det var et frygteligt Vinter-Leie, thi Levnets-Midlerne i Omegnen var snart fortærede af den talrige Hær |US7:194uden Orden og Krigs-Tugt, ved Jule-Tider rasede alt den skrækkeligste Hungers-Nød, ved hvert Skridt mødte Fienden, deels fra Staden og deels fra *Aleppo,* og Keiseren, der sagtens tvivlede paa, de gav ham *Antiochien,* hvis de fik den, eller mistvivlede om at kunne forsvare den, lod dem aldeles i Stikken. Vel var en Trop af hans, under *Tattik,* fulgt med til *Antiochien,* men, siger Grev *Raimunds* Capellan, jeg havde nær glemt han var med, til han løb sin Vei i Nødens Tid; thi han duede til slet ingen Ting, saa det var aabenbar ikke for hans Dyds Skyld, han havde mistet Næsen (naribus truncus et omni virtute); og naar *Prindsessen,* til hans Undskyldning, melder, at *Boemund* kiøs ham med, at *Frankerne* vilde giøre en Ulykke paa ham, fordi de havde hørt at *Keiseren* selv ophidsede *Tyrkerne* imod dem, da kan |A:446hun vel for saavidt være undskyldt, at *Tattik* sagtens har fortalt det Æventyr, men hun skulde dog aldrig have troet hvad en *Kryster* sagde om en *Kæmpe*[559].

Uagtet alt Dette var Grev *Raimund* saa besynderlig samvittighedsfuld, at han paa ingen Maade vilde give sit Minde til, at Boemund maatte beholde *Antiochien* til evig Arv og Eie, naar han kunde skaffe Nøglerne til Byen, som han ved hemmelig Forstaaelse med en *Armenier* i et af Taarnene havde Haab om, saa det er intet Under, at *Provencaleren* paadrog sig stærk Mistanke om, at selv om

han meende det ærlig med Kors-Hæren i det Hele, var dog hans Misundelse paa *Normannen* stærkere end hans Deeltagelse i det almindelige Bedste. Da Rygtet imidlertid daglig blev mere høirøstet om at Seldschukernes *Hoved-Styrke* var underveis fra *Tigris* og *Euphrat,* fandt *Gotfred* og de andre Høvdinger det dog alt for urimeligt, enten for *Raimunds* Stivsindighed eller af Ømhed over *Byzantineren,* længer at nægte *Boemund* det Løfte, han, lidt egennyttig, gjorde til den ufravigelige Betingelse for sin *Odysseiske* Virksomhed, og at han ikke løb med Lim-Stangen, viiste *Boemund* dem nu snart, saa en Morgen-Stund, da Grev *Raimund* kom op, saae han med største Forundring *Boemunds* Fane vaie fra Stadens Taarne. Det var, efter Krønikernes eenstemmige Beretning, den *tredie Juni* (1098), denne lykkelige Hændelse indtraf, saa Beleiringen maa, trods |US7:195Prindsessens *tre* Maaneder, have varet fulde *Syv,* og Man skiønner ikke rettere, end at den, som Ridderne ogsaa med Munden havde beredt dem paa, kunde varet *syv Aar,* naar Staden havde været forsynet med Levnets-Midler og fri for Forrædere; men nu lod *Armenieren Pyrros,* efter Aftale med *Boemund,* en Reeb-Stige glide ned om |A:447Natten fra et af Taarnene, som han skulde bevogte, og skiøndt det varede enstund, før Nogen turde betræde denne farlige Æres-Trappe, besluttede dog omsider *Folker* fra *Chartres* sig til at være første Mand og fik mellem fyrre og tresindstyve Følge-Svende, som strax bemægtigede sig de nærmeste Taarne. *Boemund* selv var dog ikke deriblandt, ja, ei engang tilstæde, hvad høilig forbausede *Pyrros,* saa en *Lombard* maatte løbe ned og hente ham, men da han saa kom, gik Stigen i Stykker, og først da en *Løn-Dør* blev lukket op, tog den forsigtige Helt personlig Deel i Æventyret[560]. Saa lyder Beretningen af *Boemunds* gode Venner, *Peer Tudebod* og *Robert Munk,* som enten var Øien-Vidner eller stod dog ikke langt borte, og maae derfor, da de aabenbar slet ikke smigre Helten, udelukkende følges.

Alt syndes nu vel overstaaet, men dog var det Brede tilbage, thi Kors-Dragerne fandt saa godt som *ingen Levnets-Midler* i Byen; de prøvede at storme Fæstningen, den saakaldte *Kulæ,* men blev slaaet tilbage med føleligt Tab, og allerede tredie Morgen opdagede Man en uhyre Støv-Sky, som Man vel i Førstningen smigrede sig med, kunde muelig være Keiser *Alex,* hvem de under Beleiringen havde manet til at opfylde sine Løfter, men lærde snart, var en utallig Hær af Musel-Mænd, der omringede Staden og skjulde Landet. Hvad Mod der endnu var tilbage sank, da Hertug *Gotfred,* der især ved, under Beleiringen, at kløve en *Tyrkisk Goliath* lige til Bælte-Stedet, var blevet Venners Afgud og Fienders Skræk, nu ved et Udfald selv nødtes til at vende Rygg, og forfulgdes saa tæt, at Mange af hans Følge omkom i Trængselen, før de slap ind. Næste Nat lod Mange i Fortvivlelse sig glide ned ad Toug fra Muren, og deriblandt navnkundige Riddere, som *Boemunds* Svoger, Vilhelm

Grant|A:448*maisnil,* og vel tager *Prindsessen* feil ved ogsaa mellem disse saakaldte "Linie-Dandsere" (funambuli) at nævne *Vilhelm Erobrers* Sviger-Søn, Grev *Steffen* af *Blois,* der eiede saamange Borge, som der var Dage i et Aar; men Uret giør hun ham derved ikke; thi han var |US7:196allerede faldet fra i Fristelsens Tid, før Staden blev taget, og foer nu afsted med hele sit Følge, hen at sætte Skræk i den *Byzantinske* Keiser, som var underveis til *Antiochien* med en stor Hær[561].

Saaledes havde da Bladet vendt sig, at Levningen af Kæmpe-Hæren, hvis mindste Konst det havde været at forskrække *Byzants,* nu, indspærret i sin egen Erobring, satte sit sidste svage Haab til den feige *Byzantiner;* men at Man ventede Hjelp af *Alex* var dog ikke nær saa latterligt, som det klinger; thi ikke blot havde Kors-Hæren, ved at lamme Tyrke-Armen i *Rum,* saaledes skaffet ham Luft, at han nu spillede Mester i *Natolien,* men *Boemunds* Broder *Guido* var med mange tusinde Korsfarere traadt i hans Tjeneste, saa, havde han kun havt Mod og Villie til at vove noget for sine tappre Lehns-Mænd, var det ganske rimeligt, at den store *Tyrke-Hær* mellem to Ilde snart vilde smeltet sammen til saagodtsom ingen Ting. Det var imidlertid langt fra Keiserens Mening at vove Noget for studse Kæmper, han, jo før, jo hellere, ønskede at blive kvit, saa han laae kun paa Reisen til *Antiochien,* for, ifald de tog den, i Tide at paatale sin Ret, og da han derfor hørde, hvordan Sagerne stod, og at *Tyrkerne* fra *Tigris* med det Samme vilde giæste ham, skyndte han sig hovedkulds hjem til *Konstantinopel* og lod *Antiochien* skiøtte sig selv[562].

|A:449Under disse rædsom fortvivlede Omstændigheder, da Hungers-Nøden rasede og selv de kiækkeste Riddere ei mere turde vove sig udenfor Stads-Porten, da kom der en halvstuderet Bonde-Knøs, ved Navn *Peter Bartholomæus* fra *Provence,* til Grev *Raimund* og Biskop *Ædmer,* med den Aabenbaring fra Apostelen *Andreas,* at den *"hellige Landse",* hvormed *Romeren* gjennemborede *Frelseren* paa Korset, laae nedgravet i en af *Antiochiens* Kirker, som han nævnede, og at den, naar de fandt den, skulde være et vist Seiers-Tegn. Biskoppen tog det for Snak, men Greven troede det, og der blev nu gravet en heel Dag, fra Morgen til Aften, hvorpaa der omsider kom en Spids frem, som Grevens *Kapellan,* der har beskrevet det Hele omstændelig, forsikkrer, han kyssede paa Stedet, og var saa med at drage op af sin dybe Dunkelhed[563]. En af *Præsterne* trøstede ogsaa med et Syn, som han havde havt, |US7:197baade af Herren selv, der lovede Hjelp, naar der gjordes Bod, og af "Jomfru Marie", der med idelige Knæ-Fald bad for de Betrængte, og herved kom der saaledes Ild baade i Høie og Lave, at de besluttede sig til et almindeligt Udfald (28de Juni), ja, meldte det selv Dagen forud, ved *Peter Eremit* og Ridder *Helvin,* til Tyrke-Høvdingen *Korboga,* hvem de dog kun forgjæves udæskede

til at stille fra Fem til Hundrede af sine ypperste Riddere mod et lige Antal af Deres, og lade Stadens Skæbne beroe paa Kreds-Gangens Udfald[564].

Kors-Dragerne havde under deres gudelige Forberedelse til Seieren, de sikkert ventede, ladt alle, hvem der vilde, forlade Staden, saa Man var i den *Tyrkiske* Leir godt underrettet om deres udvortes Elendighed, hvor de Heste, Man ei havde ædt, kunde selv af Sult knap hænge sammen og hvor |A:450et Heste-Hoved uden *Tunge* kostede en Krone, men den *indvortes* Tilstand, som Rømnings-Mændene naturligviis ikke kjendte, var desto kongeligere, efterat *Herren,* som de troede, havde sendt dem Seier med Landsen og det udtrykkelige Løfte, at naar de kun modig vilde binde an med den *ene Tiende-Deel* af *Tyrke-Hæren,* skulde han selv, i Spidsen for alle de *hensovne Kors-Dragere,* sørge for de Ni. I denne Tro rykkede de ud i sex Hobe, først Prinds *Hugo,* den *Franske* Konges Broder, og Grev *Robert* af *Flandern;* dernæst Hertug *Gotfred;* saa Hertug *Robert* af *Normandiet;* saa Biskop *Ædmer* med den *hellige Landse,* baaret af vor Kynding, Grevens Capellan; saa *Tankred,* og til Slutning *Boemund;* thi af alle Høvdingerne blev kun *Grev Raimund,* som skrantede, tilbage, for at holde Tyrkerne paa Borgen i Skranker. Enten af Overmod eller af Forbauselse lod *Tyrkerne* alle disse Skarer frit drage ud, ledsagede, som paa en høihellig Dag, med høirøstet Lov-Sang af hele den hvidklædte Geistlighed. Paa den nærmeste Slette slog de Kreds om Biskop *Ædmer,* som i en kort Tale opmuntrede Folket, og bad dem ei forskrækkes, naar de saae Himlens Hær-Skarer, som ufeilbarlig vilde ile dem til Hjelp, og nu begyndte, Man veed ikke ret, om Man skal sige *Slaget* eller *Flugten;* thi derom er alle samtidige Kilder enige, at *Tyrkerne* sloges med Skræk, før Styrken ret var prøvet, og Prindsesse *Anna* fortæller det saaledes: at Greven af *Flandern,* som udbad sig den Ære at aabne Slaget, sprang af sin Hest, kastede sig tre Gange bedende i Støvet for den Høieste og foer saa, kun selv fjerde, under Raabet "Gud med os" i Firspring mod Høien, hvor Tyrke-Høvdingen |US7:198*Korboga* stod, som flux vendte Rygg med hele sit Følge og gav derved Løsen til den urimeligste, mest forvirrende og ødelæggende Flugt, Man vel kan tænke sig.

|A:451Slet saa pludselig, seer Man af deres Beskrivelse, der *selv* var *med* at vinde, har Flugten imidlertid dog ikke været; thi da *Tyrkerne* først aabnede sig for de *Christne,* var det maaskee vel deres Ønske at undgaae det første frygtelige Anløb, men aabenbar deres Haab at kunne afskiære dem fra Staden, omringe og tilintetgjøre dem. *Boemund,* som *sluttede* Troppen, var nemlig den Eneste, der blev angrebet, men indeklemtes da og saa frygtelig, at var ikke *Hugo* og *Gotfred* fløiet ham til Hjelp, havde han i et Øieblik været forloren. Selv nu truede Forvirringen med at bryde ind, da Mærkes-Manden, *Odd Belgenser,* faldt med *Banneret,* saa det holdt

haardt før *Vilhelm* Blemme med Sværdet kunde bane sig Vei giennem Fienden og reise *Banneret* igien; men i selvsamme Øieblik raabde Biskop *Ædmer:* Kæmper! see, *der* har vi de himmelske Hjelpere; og mens selv de *Christne* var nær ved at bæve, foer der med Eet saa vældig en Rædsel i Fienden, at de vendte *Øinene* bort, smeed Skjoldet paa Ryggen og tog til Beens. Der faldt ikke Mange af de Tyrkiske *Riddere,* thi deres Heste var anderledes raske end Kors-Dragernes, men af Fod-Folket Utallige, som deels blev nedsablede, deels druknede i Floden og deels af Indbyggerne grebes i Smut-Huller, og Byttet var saa umaadeligt, at Prindsesse *Anna,* uden at Nogen kan borge for Regningens bogstavelige Rigtighed, dog giver os en rigtig Forestilling derom, ved at sige, det varede en heel *Maaned,* inden det Alt kom til Byes[565].

Der gives i Menneskeslægtens, ligesom vel i enhver udmærket Enkelt-Mands, Levnets-Løb visse fortvivlede Øieblikke, da Intet er urimeligere end *Haabet,* saa *Dets* Gjenfødelse er allerede et stort Mirakel, ja vel i Grunden større |**A:452**end Dets Opfyldelse, og Et af disse Øieblikke var aabenbar Helte-Prøven i *Antiochien,* saa det vilde være latterligt at sige, at vel var baade Trøsten og Frelsen hardtad mageløs vidunderlig, men dog skedte der *intet Mirakel,* intet virkeligt Vid-Under, men spilledes blot et kirkeligt Narre-Spil, der tilfældigviis kom til at afgjøre Kors-Heltenes og dermed Verdens Skæbne. Det er derfor heller |US7:199aldrig faldet noget rigtigt Menneske ind at ahne noget Bedrageri ved den Himmelske Hær-Skare, Somme paa de Christnes Side skal have seet under Slaget, og gik det anderledes med den *"hellige Landse",* da er det ingenlunde, fordi Man tvivler om, at begeistrede Folk, under saadanne Omstændigheder, maatte have *"Syner* og *Drømme",* de ei var istand til at skielne fra Virkeligheden, men blot fordi Man *"virkelig fandt"* en Landse paa det betegnede Sted, som om saa lille et Lykke-Træf endnu var for stort et Middel i Forsynets Haand til paa en naturlig Maade at frembringe de mest forbausende Virkninger. Virkningen beroede nemlig paa, at Sværmerne for Alt hvad de kaldte *Herrens Efterladenskab,* skulde troe paa Landsens *Ægthed,* hvad under Spændingen faldt dem høist naturligt, men allerede kun *hundrede* Dage senere de Fleste af dem latterligt, og at de da forvexlede Spørgsmaalet herom med det ganske Forskiellige: om *Provencalerens* Ærlighed, skulde dog aldrig friste *os* til at gjøre ligesaa; thi vel maa *Ild-Prøven,* for at bevise Noget, gjennemgaaes som "i den gloende Ovn"; men selv naar Man brænder sig, har Man dog unægtelig, ved at gaae i Ilden for sin *Oprigtighed,* givet det stærkeste Pant derpaa, Man kan forlange. Og *Provencaleren* gik virkelig i Ilden (*Lang-Fredag* 1099), for, efter Tidens Tanke-Gang, *under Eet* at bevise baade sin Uskyldighed og Helligdommens Ægthed, som efterhaanden, da han bestandig havde nye Syner og Aabenbaringer, faldt Mange mis|**A:453**tænkelig og blev især stærkt

anfægtet af den vel aabenbar verdsligsindede men dog ogsaa høilærde *Arnulf,* Capellan hos Hertugen af *Normandiet*. Om *Ild-Prøvens* Udfald har vi nok kun *eet* Øien-Vidnes Beretning og det er Grev Raimunds *Capellan,* som selv bar den hellige Landse paa Hædersdagen ved *Antiochien,* og troede paa alle *Peters* Syner, saa vi er langt vissere paa, han har seet Sagen fra den bedste end fra den rigtigste Side; men han tilstaaer dog, at *lidt* havde *Peter* rigtignok *brændt sig* paa Skinne-Benene, skiøndt hvad han siden døde af, aabenbar var al den Ærbødighed og Kiærlighed, hvormed Mængden overvældede ham, da han uskadt med Landsen kom ud af Ilden, saa de havde dræbt ham paa Stedet, hvis ikke den tappre Ridder *Raimund Peles* var fløiet til og havde vovet sit eget Liv for at frelse hans[566].

Herved maae vi da lade Sagen beroe, som vi ogsaa godt kan, da den for os er langt fra at have den Vigtighed, den tilvisse |US7:200havde i Kors-Hæren, hvor *Landsen* og dens *Prophet,* gav *Provencalerne* en saadan Overvægt, at *Normannerne* i Længden umuelig kunde troe paa deres Ægthed, og *dette Nag* var aabenbar den sande Kilde til den i sin Tid urimelige Vantro, baade *Peter* og *Landsen,* skiøndt de gik igiennem Ilden, saa ubillig angrebes og undertrykdes af. *Deres Ægthed* maa nemlig, naar Man vil være billig, kun *sammenlignes* med *de* Propheters og Helligdommes, der baade før og siden giennem *Middel-Alderen* holdtes høit i Ære, og dem overstraale de aabenbar saa himmelvidt, som det *første Kors-Tog* overstraaler alle de Følgende, end sige da alle Smaa-Feiderne mellem Middel-Alderens Fyrster, Grever og Baroner. *Peter Bartholomæus* maa derfor staae for os som Kors-Togets *Calchas,* thi det skulde vist nok Biskop *Ædmer* |A:454været, men var ikke, og *Spaamanden* kunde dog fremfor Alt i *Antiochien* umuelig undværes. Selv de Billigste af os smile jo vel lidt fornemt ad den klodsede Prophet og den haandgribelige Helligdom; men Efter-Slægten vil ogsaa smile fornemt, naar den skriver og læser *vor* Tids Historie, og ved Sammenligningen gjøre den Bemærkning, at skiøndt *vore Sværmerier* var meget *finere* og maatte synes Aanden langt værdigere, var der dog aabenbar langt mindre *Liv* og *Kraft,* altsaa langt mere Vind og langt mindre Aand i dem end i *Raimunds* og *Tankreds*.

Det var paa Veien til *Jerusalem, Peter Bartholomæus* spaaede sidste Gang, og havde den Fyldestgjørelse, at Staden *Marra* virkelig, under det ny Løsen *"hjelp Gud",* han havde givet Kors-Dragerne, blev indtaget; men kort efter, under Beleiringen af *Akras* (ved Tripoli), var det, han paa den snevre Sti (kun een Fod mellem to Baal) maatte giennemgaae *Skiærs-Ilden,* syv Alen lang, og blev af sine Tilbedere behandlet som "en Reliqvie" det var baade fromt og fordeelagtigt at sønderrive. Men uagtet ved hans Død en stor Anstøds-Steen var borttaget mellem *Provencaler* og *Normanner,*

saa var der dog Nok endda, og fremfor Alt var den Borg og de Taarne i *Antiochien,* som Grev *Raimund* vedblev at holde besat, et varigt Skillerum mellem ham og *Boemund,* der nu ganske afsondrede sig[567], drev *Raimunds* Folk ud af Byen, saasnart han saae Leilighed, og var slet *ikke med* at indtage *Jerusalem.*

|US7:201Denne gamle *Davids-Stad* med *"den hellige Grav"* var vel alt i et Aartusinde, siden *Jerusalems Forstyrrelse*, egenlig kun til i *Indbildningen* og *Amindelsen,* men naar Disse er "Fornuft og alle Sandser" overlegne, som de fordum naturlig var, da skiænke de |**A:455**ogsaa deres Skabninger en tilsvarende *Virkelighed,* det er nemt at spotte, men farligt at trodse. De *Bog-Lærde* skulde saa meget mindre lagt Vind paa den Helvedes Konst at giennembore *Balder* med *Mistel-Teen,* som deres eget *Sværmeri,* for de *"Classiske"* Steder og Reliqvier (qvæ supersunt), er ganske af samme Art, som *Kors-Dragernes* for de *"Hellige",* men langt fra at kunne saa godt taale Spot, da *Penne-Feiderne* unægtelig fordunkles af *Kors-Togene,* og selv de største *"Archæologiske Værker"* kan slet ikke maale sig med *"Riget ved den hellige Grav",* hvor ringe saa Livs-Kraften og hvor mange end Brøstene var. I *Kirke-Historien* gjør Man vel med Rette den Bemærkning, at det var først i *Konstantin* den *Stores* Tid, da *Troen* paa Christi aandelige Nærværelse *døde,* Man begyndte at giøre *Pillegrims-Reiser* til den *hellige Grav,* og at saavel Disse, som Reliqvie-Dyrkelsen, er saa langt fra at være *christelige,* at de meget mere i Middel-Alderen staae som *Mahomedanske* Efterligninger; men, i *Stats-Historien,* saavelsom i hele det *borgerlige* Liv, maae vi tage *Verden "som den er",* ikke som vi troe, den burde være, og *da* er aabenbar Kiærligheden til *Palæstina,* som de *Christnes Fæderne-Land,* Længselen efter at knæle ved den *hellige Grav,* hvoraf det evige *Livs Haab* engang seierrig opstod, og den dybe Ærbødighed for alle *Mindes-Mærker* fra *Christenhedens* Gude-Alder og Helte-Tid, netop de herlige Grund-Træk hos den *ny* Folke-Kreds, som opløftede Sjælen over det Smaalige, aandelig bandt Hjerterne til den *Gamle* Storhed og sammenknyttede dem i Følelsen af det høiere *Fællesskab,* som ikke blot avlede Kors-Togene men Alt hvad der ogsaa i Nyaars-Tiden er menneskelig Stort og Omfattende.

Biskop *Ædmer* var død i *Antiochien* kort efter |**A:456**Landse-Slaget, og Kors-Dragerne var da i den Henseende som Faar uden Hyrde, saa den Døde maatte gaae igien, blot for at faae dem til at reise *" Kors-Banneret"* igien, som de reent havde aflagt[568], og skiøndt de umuelig kunde glemme, at *Jerusalem* var Maalet, maatte der dog nye Aabenbaringer til at drive dem |US7:202fra de mange for den fælles Sag meer end unyttige Sysler, som underveis fængslede de enkelte Høvdingers Opmærksomhed. *Boemund* skildte sig, som sagt, aldeles fra Kors-Hæren, og Grev *Raimund,* udmærket for Resten saavel ved Standhaftighed som Betænksomhed, var

særsindet og knarvurn, saa der hørde meget til at Begeistringen for Korset og Graven skulde seire, men den seirede dog, fordi den var udsprunget af en dyb og mægtig Følelse, i hvis Skiød den hvilede, som Middel-Alderens Christus i Jomfru Marias.

Dog her, siger Grev *Raimunds* Capellan, uden Sammenligning vor bedste Ledsager paa disse Veie, maae vi ingenlunde glemme *Engelænderne,* som, da de hørde, det gjaldt om at hævne Skade paa dem, der havde ranet *Herrens* og *Apostlernes* Fæderne-Land, paatog sig med 30 Skibe modig den lange, besværlige Reise, norden om *Spanien* og giennem hele *Middel-Havet;* thi disse *Engelændere* gjorde ikke blot, tilligemed *Genueserne,* Gavn til Søes, ved at holde Farvandet ryddeligt og sikkre Tilførselen fra *Kypern,* men da kun en halvsnees Stykker af Skibene var i god Stand, brændte de Resten, og satte Ild i Fodgiængerne ved at giøre dem Følgeskab til **Jerusalem**[569]. Efter hele Sammenhængen og efter gammel Vane hos "Mærkes-Mændene" paa Øen, har det nemlig ganske sikkert været disse "Uafhængige", der, da *Ridderne* laae og nølede ved *Tripolis,* ved Natte-Tid indførde den ny og udtrykkelig forbudne Skik (*contra* principum decreta et |A:457*contra morem* nostri exercitus), at Fod-Folket paa egen Haand gik videre og nødte derved Høvdingerne med deres Riddere til at giøre Alvor af Pillegrims-Reisen. For at holde *Pindse* maatte Toget imidlertid standse lidt ved *Kæsarea,* og Somme var af den Mening, Man gjorde bedst i at gaae lige til *Ægypten,* hvis Chalif (i Krønikernes Sprog: den *Babyloniske* Sultan) havde taget *Jerusalem* fra *Tyrkerne,* da *Korboga* flygtede; men den modsatte Mening seirede dog, især ved den Bemærkning, at Man havde nu i Alt kun *femtenhundrede* Riddere, som vilde kun lidt forslaae til at beleire *Babylon* (Kairo) og *Alexandrien*[570].

Nu gik det da rask over Bjergene fra *Joppe,* da Alle længdes efter Synet af "den hellige Stad", og da det omsider timedes, da, siger *Robert* Munk, som var med, smeltede Steen-Hjertet |US7:203i hvert et Bryst, Alle svømmede i Taarer og tilbad i Støvet ham der sidder ved Guds høire Haand og skal igien komme at dømme Levende og Døde[571], og det kan i det Mindste vi, der, skiøndt Vingerne er stækkede, dog endnu har lidt af Fugle-Arten, godt forstaae; thi selv om vi kunde flyve til den *Udsigt,* vilde Hjertet banke underlig og Øinene knap blive tørre, og havde vi gjort Reisen i Selskab med de *Hundrede-Tusinder,* som sank underveis, da vilde endnu Ingen kunne beskrive de forunderlig blandede, vemodig-glade Følelser, hvormed de faa Overblevne maatte staae ved Maalet.

Det var i Skiær-Sommer (1099), Hertugerne af *Lothringen* og *Normandiet,* Greverne af *Flandern* og *Provence,* og *Tankred,* der nok vilde følge *Boemund,* men ei naar han svigtede Kors-Banneret, leirede sig paa *"Zion* og *Olie-Bjerget",* og skiøndt de næste *fem Uger* kun maae synes os som fem Dage for dem, der havde |A:458overlevet de syv Maaneder for *Antiochien* og de endnu langt

frygteligere tre Uger midt i den, saa er dog ogsaa for os den "nærværende" Tids Pinagtighed altid den største, saa det var intet Under, de havde nær tabt Taalmodigheden, da de prøvedes haardt, saavel med Hunger og Tørst, som med Mangel paa Tømmer til Krigs-Redskaber. Vel prøvede de *"Tolv Tusinde,"* hvortil den utallige Hær var indsvundet, strax, efter Eremitens Raad paa Olie-Bjerget, at løbe Storm, og Muren var alt besteget, men da tvivlede de, sloges tilbage, og havde nær opgivet det Hele, da en ordenlig Beleiring syndes umuelig, hvor der, blandt Andet, kun var *een* Kilde i Nærheden, hvis Vand ei engang hver Dag var drikkeligt, saa Mange vilde heller nøies med at have *"seet"* Jerusalem. Da imidlertid den *lille Flaade* naaede Havnen ved *Jaffa,* og fristede Mange til at tænke paa Hjem-Reisen, blev den til Lykke indspærret af en *Ægyptisk,* saa Mandskabet fandt det bedst at gaae i Land med hvad de kunde føre, og stødte til Kors-Hæren, som herved ikke blot fik et godt Vink om at holde ud, men ogsaa endeel raske *Tømmer-Mænd* til at bygge Taarne, der kunde maale sig med Muren. Førend Man ret lagde Haand paa Værket, beredte Man sig dog, efter en alvorlig Formaning af Præsterne (i Grunden af Biskop *Ædmers* Skygge), ved i et høitideligt Optog, med flyvende Faner og klingende Spil, barfodet at gaae Staden |US7:204rundt, og paa Himmelfarts-Bjerget, som Grændsen for Herrens *Efterfølgelse,* broderlig at tilgive hinanden deres Skyld og Brøde. *Niende* Dagen efter, havde *Ædmers* Skygge sagt til Præsten *Peter Desiderius* fra Die (i Dauphiné), som nu var Hærens ypperste Spaamand, skulde *Jerusalem* blive taget, og med den kaadeste Spot, der især ramde *Korset,* havde de Vantroe fra Muren yderlig forbittret Kæmperne, saa travlere otte Dage end de Næste har Man nok sjelden seet, og ottende Dag stod allerede baade Hertug *Got*|**A:459***freds* og Grev *Raimunds* Taarne færdige ved Muren[572]. Stormen varede halvanden Dag, under haardnakket Modstand, saa Folk havde med Kræfterne nær tabt Modet og trukket sig tilbage, men da saae Mange en Kæmpe, Ingen kiendte, vinke med sit Skjold paa *Olie-Bjerget* og giøre Tegn til Indbrud[573], og dermed kom der saadan Fyrighed i dem, at snart stod *Lettold* og *Viger Løve-Bane,* To af *Gotfreds* Riddere, paa Muren, hvor baade han og *Tankred* og mange Andre strax med Raabet "hjelp Gud" var hos dem. Dermed var Slaget vundet, thi Fienden prøvede nu ikke engang meer paa at sætte sig til Modværge, men lod sig slagte som Fæ paa Gader og Stræder, eller flygtede: deels til det saakaldte *Salomons-Tempel,* og deels til *Davids-Borgen,* som først da Staden var taget, overgav sig til Grev *Raimund*. Der skal have været over 60000 Muselmænd i Staden, og af dem undkom ikke et levende Øie, undtagen de i *Davids-Borgen,* som Grev *Raimund* tog under sin Beskyttelse; thi vel havde *Tankred* givet dem i *Salomons-Templet* sin Fane til *Sikkerheds-Tegn,* men til hans store Ærgrelse blev de ligefuldt nedsablede, og det var frem for Alt grueligt at see,

hvordan baade Hertug *Gotfred* og *Viger Løve-Bane* den Dag brugde deres Biørne-Kræfter[574].

Saaledes blev da *Jerusalem* vundet, ryddet og renset, og her, hvor Alt sprang over Klingen og Blodet paa sine Steder ret egenlig gik til Hestenes Bidsler, skulde nu vel, efter vore *"dydsirede* Forskrifter", baade Skriver og Læser blive ømme om Hjertet eller dog *lade,* som de blev det, og skamme Ridderne ud; men vi har i alt Fald nuom|A:460stunder saa lidt *virkelig Medlidenhed* med Næsten, at vi giør klogest i at giemme den til dem der kan have godt af den, og det er naturligviis *ikke* de |US7:205*Muselmænd,* der faldt for *syvhundrede* Aar siden, men de *Christne* ved Siden ad os, som Man plager og piner Sjælen ud af Livet paa. Kun alt for mange Taarer har vi fældt paa *"Skue-Pladsen"* over ingen Ting, og kun alt for ivrig har vi *forskrevet Dyder* og sværtet Laster med Blæk til ingen Nytte, saa det er paa den høie Tid, vi lade Skuespillet fare, slaae en Streg over alle *Papirs-Dyderne* og vise Efter-Slægten, med Noget, den nødes til at nævne og studse ved, hvormeget bedre vi, end Middel-Alderens Riddere, har lært at øve Daad som duer og ret forbinde "Dyd og Ære", saa vi selv i Fienden ære Mennesket og aldrig over Kampen glemme Kiærligheden. Jo bedre det imidlertid lykkes, des billigere vil vi sikkert blive mod Fortidens ædle Kæmper, i det vi lære, det er ikke nær saa let at være dydig som at moralisere, og langt vanskeligere at synes god, naar Man *virkelig* giør *sit Bedste,* end naar Man sidder med Hænderne i Skiødet eller staaer dog blot til Tidsfordriv og prikker med en Pen! Og hvad nu i Særdeleshed *"Blod-Bad"* angaaer, da skal vi lægge vel Mærke til, at det *smukke Kiøn,* der unægtelig fælder baade de fleste og de oprigtigste Taarer over dem, holder dog sædvanlig mest af *Mesterne* for dem, naar det kun ikke er gaaet ud over deres nærmeste Slægt og Venner; thi det lærer os, at, hvad enten det er ret eller galt i Grunden, falder det *Menneske-Hjertet naturligt* gierne at kiøbe sine *Venner* Seier og Ære med *Fiendernes Blod,* ihvor store Strømme det end maa flyde, saa naar vi paa Kors-Toget klamres med Ridderne om *Tyrke-Blod,* da er vi enten *Tyrker* i Grunden, eller det er et paataget Væsen, som Ridderne vel saae i *Byzants,* men med Rette forsmaaede. *Blods-*|A:461*Udgydelsen,* siger Skriften, begyndte med et *Broder-Mord,* saa den er nem at laste, og Han, paa hvem de *Christne* troe, udøste kun "sit eget Blod" med Bøn for sine Fiender, saa det er soleklart, hvad der i den Henseende er *christeligt;* men *Folke-Livet* i Verden har altid ligget og ligger bestandig i Kamp med sine *dødelige Fiender,* og *Mildhed* mod dem i den aabne Feide er, ligesom Mildheden mod "Røvere og Mordere" i Retter-Gangen, saa langt fra at være en Dyd, at den, som vi see i *Byzants,* meget mere er et Foster af Slaphed og Feighed og en dødelig Synd mod det *"Borgerlige Selskab",* der kun blomstrer paa sine Fienders Grav. Hvor Man ikke bryder sig om *det,* og har hverken *Tro* eller

Fæderne-Land, men kun *personlige* Begiærligheder, Man til enhver Priis vil følge saa længe og skaffe saamange *"Slaver"* |US7:206som mueligt, der skaaner Man naturligviis gierne alt Blod, undtagen sine *personlige* Fienders, ligesom Neger-Fyrsterne spare deres Krigs-Fanger for at sælge dem til den Høistbydende; men sand menneskelig *Oplysning* vil lære os, at hvem der foretrækker evigt Slaveri for Døden er ikke Livet værd, og at Skaanselen af det Borgerlige Selskabs Fiender, enkelte eller flokkeviis, er endnu langt skadeligere end, hvad dog ogsaa med Flid skal undgaaes, urimelig Haardhed mod Misdædere og unødvendige Krige.

At nu den store Krig, *Christenheden* giennem hele Middel-Alderen førde med de *Mahomedanske* Fri-Byttere, selv under Skikkelse af Angreb, var i Grunden *"Nød-Værge",* har vi seet, og at Kampen bliver ædlere, Helte-Gierningerne større, og Blod-Badet menneskeligere, jo mere Krigen føres til hele *Menneskehedens* Bedste, og jo mere alle Personligheder og selv Nationaliteter tabe sig i en omfattende Begeistring for hvad alle *Borgerlige Selskaber* har *tilfælles,* det maae vi dog endelig snart |**A:462**lære at indsee, saa vi ikke længer finde selv den største Tapperhed for Tyranni, lav Egennytte eller tom Glimmer priselig, end sige brændemærke den *Ædleste af alle Krige* under Solen, som det "Store Kors-Tog" var, med de lumpneste Navne vi kan optænke.

At *Kors-Dragerne,* for deres Selv-Opoffrelser i *Tyrke-Krigen,* ventede en evig Belønning i *Himlen,* maae vi kalde et falsk Haab, udsprunget af den samme hedenske Over-Tro, som vi spore ved den hellige Landse og Guld-Billedet af *Christus,* de lod giøre af det *Tyrkiske* Bytte; men det var i alle Henseender *deres egen* Sag og deres egen Skade, og da *Hundrede-Tusinder* ligesaa lidt da som nu lod sig drive til saa store Anstrengelser og Opoffrelser *blot* af Ærbødighed for Menneske-Aanden og af Kiærlighed til Næsten, maae vi være glade ved, de fik den Hjelp de trængte til, for at udføre det Stor-Værk, hvortil de følde baade Drift og Kraft. Saalidet derfor, som det i vore Øine vilde nedsætte Heltene ved *Thermopylæ* og *Salamis,* om de haabede for deres Daad at optages blandt Guderne, ligesom *Herakles,* saalidt maa det lignende Haab, Kors-Dragerne aabenbar nærede, skille dem ved det Mindste af vor Beundring, thi var end deres Haab om Udødelighed i Himlen for hvad der kun gavnede Jorden for dristigt, saa er dog en ærefuld Udødelighed herneden, netop fordi den syndes dem forlidet, dobbelt deres velfortjente Løn. For at skille dem derved, har vel Avind stræbt at fordunkle deres store Fortjenester |US7:207af *Christenheden:* deels ved at sige, de tænkte ei paa al den Fordeel, deraf i Tidens Løb skulde høstes, og deels ved at pege paa det svage og kortlivede Rige, de stiftede i Øster-Leden; men deels er det soleklart, at da de *virkelig opoffrede* Alt *for Christenheden,* er det aldeles ligegyldigt, *hvordan* de tænkte sig Følgerne, og deels er det ikke Rigets Skyld i

Jerusalem, om vi hidtil |A:463var blinde for dets uberegnelig store Vigtighed og Virksomhed.

Vi maae nemlig vel sige: at havde Kors-Dragerne det urimelige Haab at finde *Christus* i "den hellige Grav," da tog de mærkelig Feil, men *"det Borgerlige Selskab",* som ved *Jerusalems Forstyrrelse* var jordet der, det stod virkelig paa en Maade op i *Grav-Riget* og blev *Mønsteret* for Alt, hvad der *udenfor* Norden lige til de seneste Tider fortjener dette Navn, saa det er ingenlunde i Rigets Udstrækning eller Varighed, der efter Omstændighederne maatte blive ubetydelige, men i Dets *Forfatning,* der neppe andensteds kunde opstaaet og i alt Fald ingensteds virket saa almindelig velgiørende, vi skal søge og sætte Dets Vigtighed. Skulde nemlig nogen Throne blive *"Ydmyghedens* og *Retfærdighedens* Høi-Sæde" paa Jorden, maatte det vel være Kong *Davids* ved den *Hellige Grav,* og hævede der sig en bedre Stats-Forfatning i dette ny Davids Rige, stiftet, bemærket og besøgt af de Ypperste fra *hele Christenheden;* da stod den som et lysende Exempel, lig Staden paa Bjerget, der kan ikke skjules, og som en saadan *Ære-Port* for *Kors-Togets* Helte byder Historien os at betragte Riget i *Jerusalem.*

Allerede under Beleiringen, siger Grev *Raimunds* Klerk, blev der holdt Raad om et Konge-Valg, men da blev der Intet af, iblandt Andet, fordi *Geistligheden* fandt det upassende at nogen *Anden* skulde bære *Konge-Navn,* hvor Herren selv var kronet, og han maaskee ophøie sig i sit Hjerte og fortørne Herren; der burde kun være en *Beskytter,* som kunde besørge Forsvars-Væsenet[575]. Paa anden *Dansk: Geistligheden* vilde helst være sin *egen Herre* og staae for Oppebørselen ved den hellige Grav, saa der behøvedes kun en *"Kirke-Værger",* der aldrig kunde have for ydmygt et Navn, da Kirkens "verdslige Arm" altid fristes til |A:464at ophøie sig over det geistlige Hoved, og den Tanke-Gang er saa naturlig, at havde vi selv været med, og havt Udsigt til *Patriarchatet* i *Jerusalem* |US7:208eller dog til En af *Bispe-Stolene* mellem "Dan og Bersabah," vilde det undret os, at ikke hvert christent Menneske fandt den Ting indlysende; men havde vi været i *Gotfreds* og *Tankreds* eller Nogen af de andre raske Ridderes Sted, vilde vi naturligviis ogsaa fundet, der var en Hage ved, og følt paa vor Samvittighed, at det var ikke Alt af "Aandens" Drift, hvad *Geistligheden* sagde, især naar Talen blev om *Mit* og *Dit.* Otte Dage efter Stadens Indtagelse forsamlede Ridderne sig derfor ordenlig til Konge-Valg, og blev smækvrede, da Geistligheden igien vilde føre sin Besyv og anmærkede, at det kunde maaskee være godt nok med en *Konge,* men ligesom det "Evige" maatte gaae for det "Timelige", maatte den *"Geistlige* Statholder" (vicarius Spiritualis) ogsaa vælges førend den *"Verdslige",* ellers blev Valget, reentud sagt, *ugyldigt*[576]. Heraf seer Man, at selv de Præster, som havde reist med Heltene, havde dog endnu ikke lært, hvad Forskiellen var mellem *Karl* den *Store* og *Ludvig* den

Fromme, eller paa Kirkens Ven og Geistlighedens Træl; men nu blev de dog nødt til at mærke det; thi Grev Raimunds *Capellan* vilde vist ikke ved denne mærkelige Leilighed have glemt at nævne enten sin egen Herre eller *Gotfred,* eller selv en langt mindre høibaaren Ridder som en Undtagelse fra de vrede Ansigter, hvis der havde været Nogen. Nu beklager han derimod kun, at Biskop *Ædmer,* æret af Alle som en *Moses,* var død, og han har for saavidt Ret, at havde denne Apostolikerens Fuld-Mægtig oplevet *Jerusalems* Indtagelse, da var Patriarchen gaaet Kongen i For-Kiøbet og den *Hellige Stol* maaskee flyttet til *Graven;* men nu var han, til Lykke, borte, saa Ridderne kunde følge deres eget Hjerte, der |A:465sagde dem, at forudsætter end Tiden Evigheden, saa kommer dog i Menneske-Livet *Tiden først* og maa bruges, mens Man har den, og at gav Man Geistligheden, der alt raadte for Sjælen, blot en Finger af Legemet, da tog de hele Haanden, og gav Man dem Haanden, da hele Kroppen. De beed da Geistligheden af og tilbød saa først Grev *Raimund* Thronen, men da han gjorde sig Samvittighed af at bære *Konge-Navnet,* faldt Valget paa Hertug *Gotfred,* der vel aldrig vilde bære en *Guld-Krone,* hvor Herren bar *Torne-Kronen,* men lod sig ei skrække af Navnet, og han brugde sin korte Regierings-Tid saa godt, at han giennem hele Middel-Alderen pristes som et Konge-Mønster[577].

|US7:209Om ham fortæller *Vilhelm Tyrier,* iblandt Andet, at nogle Muselmanske Gesandter traf ham i Leiren for *Arsuf* siddende paa en Straa-Sæk, og forundrede sig høilig over at see en Konge sidde saa lavt, men fik til Svar: skal vi ligge i Jorden, kan vi sagtens sidde paa den[578], og uden at kunne borge for saa ung en Skrivers hemmelige Efterretninger, kan der dog ingen Tvivl være om at *Gotfred* med sin gode Villie satte sig *lavere,* end nogen Konge i Christenheden. Kongen i *Jerusalem* tilsvor nemlig ikke blot før Kroningen *Kirken* al dens Frihed, men ogsaa før Hyldingen *Folket* deres Rettigheder, og stod kun som en kronet Midler mellem *Ridderskab, Geistlighed* og *Borgerskab,* som hver havde sin egen Høieste-Ret, hævet over Konge-Bud, og havde virkelig "Stemme" i Alt hvad der angik det almindelige Bedste[579]. At nu *Gotfred* med Flid udkastede denne Stats-Forfatning og lod den beskrive paa løse Blade med forgyldte For-Bogstaver, det er ikke blot tvivlsomt |A:466men efter *Tidernes* og *Kæmpens* Vilkaar, urimeligt; thi det er *kun* os, der bruge Livet til at udkaste Planer og ansee det for store Ting, naar vi kan faae dem ført i Pennen, før vi døe, overladende det da trøstig til Efter-Kommerne at sætte dem i Værk, uden at huske, at enten tænke de anderledes end vi og kan da ikke befatte sig med *vore* Planer, eller de *gjør som vi. Ridderne* derimod betænkde sig ikke længe og skrev sædvanlig slet ikke, men greb fat og slog til naar det hugede dem, som de Smukke giør endnu, hvorved det vist nok let kunde skee, de forgreb og forhastede sig, baade tog og slog feil,

men hvorved der dog immer *skedte Noget,* og, som Historien viser, skedte ***Meget,*** der er værdt at tale om. *Gotfred* har derfor sikkert indskrænket sig til at *føre Septeret ligesom Sværdet,* det bedste, han kunde, og overladt det til hvem der ikke havde Andet at bestille, at gruble over, om det ogsaa hængde ordenlig sammen, og at eftersee, hvordan det tog sig ud paa Papiret, naar det blev afdeelt i Paragrapher, hver med sit Løbe-Nummer og et stort Begyndelses-Bogstav med behørige Kruseduller.

Et vigtigere Spørgsmaal er det vist nok, om den *Stats-Forfatning,* vi finde i *Jerusalem,* som aabenbar stilede paa at oprette og vedligeholde en vis *Lige-Vægt* mellem *Kongen* og *Stænderne,* var saa ypperlig, som Man, efter de mange |US7:210Lov-Taler over dens berømte Daatter i *England,* og de mange Beilere til dens Slegfred-Børn i vore Dage, skulde formode; men selv naar Man finder hine Lov-Taler meget overdrevne og disse Beilere meget smagløse, maa Man dog huske, deels at *Gotfred* vist var meget for beskeden til ved sit Huus-Raad at ville give hele Christenheden og hele Efter-Slægten Love, og deels, at hvad han saa end var, kan *"Torne-Kronen",* han valgde, godt nu være meget upassende og dog i *hans Dage* have fortjent at tages til Mønster overalt, hvor Man savnede, hvad unægtelig klæ|**A:467**der Konger allerbedst: en ganske simpel og glat *"gammeldags"* Guld-Krone. Det Sidste var nu, som vi oftere har bemærket, det store Savn saavidt som *"Romer-Riget",* med Røver-Øxer for Rettens Sværd og Riis (fasces) for Septer, havde strakt sig, altsaa midt ind i *Tydskland,* og *der* kunde virkelig, til det *almindelige Bedste,* ei raades Konger bedre, end efter *Gotfreds* Exempel at giøre Bod paa Straa-Sækken og at bringe lidt af hans *Torne-Krone* hjem med sig, som en "Reliqvie" fra den hellige Grav til daglig Dyrkelse i Slots-Kapellet. Det var sagtens ikke rimeligt, at enten *Kapetinger, Hohenstaufer* eller *Plantageneter* vilde høre efter et Raad, der hørde Selv-Fornægtelse til at følge; men desrimeligere var det, at deres Lehns-Mænd, baade Geistlige og Verdslige, der baade med og uden dem besøgde de hellige Steder, vilde være saa letnemme, at de, blot efter Hukommelsen, hver i sin Hjem-Stavn, kunde paa fri Haand lave deres Konge et Side-Stykke til *Gotfreds* Krone, hvori, hvad Man end ellers kunde udsætte paa Arbeidet, *Tornene* dog var forsvarlige. Som sagt, saa gjort, og uden at spilde nogen Roes paa Med-Arbeiderne, der ikke gjorde det nær saameget for Æren, end sige for det almindelige Bedste, som til deres egen Fordeel, maae vi dobbelt beundre *"Forsynet",* der paa saa naturlig en Maade vidste at faae udført, hvad der for menneskelige Øine maatte synes umueligt: at opvække det *Borgerlige Selskab* af Graven hvor det ikke blot stank, men var aldeles opløst. Hvor der nemlig er en *Grund-Lov,* som Høvdingen ikke kan bryde, og en *offenlig Stemme,* han ikke kan trodse, uden aabenbar at stemple sig selv til *Volds-Mand,* der er et *Borgerligt*

Selskab og al den *Betryggelse,* der i *det* kan haves for Misbrug af Magten, medens det beroer paa Tid og Omstændigheder, *hvordan* |A:468Grund-Loven helst skal være affattet og *hvorigiennem* den offenlige Stemme bedst kan trænge til Høvdingens Øren. Saa ilde, som nu Riget i *Jerusalem,* |US7:211naar det skulde overleve den Begeistring, der stiftede det, var tjent med en Forfatning, der gjorde Kongen til en kronet Tigger og bandt hans Hænder, som netop skulde gaae i Spidsen og slaaes med *Tyrken,* saa viselig var det derimod betænkt, naar Verden slet intet tabde ved Grav-Rigets Fald, men vandt usigelig ved af det med Nødvendighed at faae et sundt Begreb om det Borgerlige Selskab. Riget ved den hellige Grav var nemlig, hvad allerede Abbed *Vibert* kalder det, "en *Koloni",* midt imellem *Tyrker* og *Araber,* som altsaa trængde bestandig til djærvt Forsvar, men ydede dog hverken Udflytterne eller Moder-Landet (Christenheden) nogen *haandgribelig* Fordeel, saa her maatte lutter *aandelige* Drive-Fjere sættes i Værk for at naae *Stats-Øiemedet,* som var Betryggelse af den hellige Grav og Sikkerhed for Pillegrimene, der fra hele Christenheden vilde knæle ved den og bade sig i *Jordan.* Det forudsaaes nu let eller mærkedes dog snart, at en *Koloni,* der har daglig Kamp og kan hvert Øieblik komme i yderste Fare, ei kan bestaae ved den Hjelp i Flæng og i Spræng, der lader sig vente af opbrusende Begeistring i Moder-Landet, saa Man maatte paa alle Maader lokke *tappre* Folk til at opslaae deres Bopæl der, og *rige* Folk til deels at sætte sig ned i Sø-Stæderne, deels drive en ordenlig Handel derpaa; men baade *tappre* og *rige* Folk vil have *deres* Frihed, og *Handelen* maa, for at blomstre, nødvendig have *sin,* medens alle Tre føle Trang til en vis *ufravigelig* Orden, og saaledes opkom med Nødvendighed den ny Stats-Forfatning med sit *"Over* og *Under-Huus"* og Kronen indeklemt imellem Begge. Man har bemærket, at *Kors-Hæren* kunde lettet den hellige Gravs Forsvar langt anderledes, hvis Den, istedenfor at smelte hen ved *Antiochi*|A:469*en,* var gaaet til *Ægypten* og havde bemægtiget sig dette Land, rigt paa Hjelpe-Kilder og naturlig skikket til at beherske *Syrien,* og det er ganske rigtigt, ja faldt, som vi har seet, allerede *somme* Folk ind paa Veien til *Jerusalem;* men havde Kors-Hæren gjort det, da havde den ikke været det, den var, og da var *Kolonien* heller ikke blevet hvad den blev: en *"Borgerlig Real-Skole",* hvormed *Christenheden* var anderledes vel tjent, end med det mest blomstrende og seilivede *Chalifat* i *Ægypten,* om saa hans Hellighed, for ret at *korsdanne* det, var selv flyttet til *Alexandrien.*

|US7:212Efter denne Anskuelse af Sagen, som Man, ved nøiere Betragtning, vil finde, er saa langt fra at være grebet af Luften, at den meget mere er *fundet* i *Graven,* indseer Man let, at *Rigets Stiftelse* hører langt anderledes til *Verdens-Historien* end dets sygelige Levnets-Løb og usle Endeligt, saa derom tales bedst i Forbigaaende, og jeg formoder, det gaaer Læseren, ligesom det

gaaer mig, og ligesom det gik de fleste Kors-Farere efter *Jerusalems* Indtagelse, at de gad nok vidst, hvordan det stod til i Hjemmet og hvad Løn der ventede Heltene for deres Stor-Værk.

Ridder-Kongen *Gotfred,* Middel-Alderens sande Kong *Artus* ved det runde Bord, kan vi imidlertid dog ikke forlade, skiøndt alle Heltene gjorde det, saa nær som *Tankred,* før vi veed, hvor god Lykken var ham, der opgav Hjemmet og tog sin Deel ved Graven. Snart er det sagt, thi Seieren over den *Ægyptiske* Hær ved *Askalon,* hvor *Roberterne* og *Raimund* endnu stod ham troelig bi, blev den sidste, han vandt i aaben Mark, og et mageligere Sæde end det paa Straa-Sækken fik han aldrig, men snart det rolige Leie, han der beredte sig til, med den korte Gravskrift *"Mageløs* og *Barnløs",* som ingen Lov-Talers Pen men |A:470hele Christenhedens Mund, uden Modsigelse af Dens Fiender, eenstemmig gav ham.

Broderløs var *Gotfred* vel ingenlunde, thi een Broder, *Eustak,* havde fulgt ham, som hans Skygge, og den Anden, *Baldvin,* som blev hans Eftermand paa Thronen, var hans Med-Beiler paa Val-Pladsen, men han var det hverken paa Straa-Sækken eller hvorsomhelst Man beiler sømmelig til meer end Magt og Beundring for Øieblikket: til *Udødelighed* i de Ædles Bryst. Hans Kapellan, *Folker* fra *Chartres* (dog *ikke ham,* der var første Mand paa Reeb-Stigen ved *Antiochien),* har betroet os, at da han i *Edessa,* hvor han sad varmt inden Dørre, og svømmede i Overflod, mens Heltene baade hungrede og frøs for *Antiochien* og tørstede ved *Jerusalem,* spurgde sin Kongelige Broders Død, da gjorde det ham vel *lidt* ondt (dolens *aliqvantulum)* men Arve-Parten gjorde ham *meget* glad *(plus* gaudens)[580], og det kunde være Nok om ham i Verdens-Historien, naar det ikke var en saa besynderlig Ting, at |US7:213ligesom *Edessa,* med sin Kong *Augar,* danner en æventyrlig Episode i den ældste *Kirke-Historie,* det under Kors-Toget danner en Lignende i *Stats-Historien,* hvorved Hiin paa en Maade afhjemles og Begge afrundes. Derfor maae vi dog vide, at efter Slaget ved *Gorgone,* da Kors-Hæren kunde giøre ved *Natolien* omtrent hvad den vilde, gjorde *Tankred* og *Baldvin* en Udflugt til *Kilikien,* hvor de dog snart blev Uvenner ved Hedning-Apostelens Føde-By, *Tarsos,* som *Tankred* havde vundet med Æren, men *Baldvin* tog fra ham med List og Vold, og blev derved saa foragtet i Hoved-Leiren, at han med 200 Riddere, der endda kun nødig fulgde ham, besluttede at æventyre sig selv paa *Euphrats* Bredder. Her tog han nogle Borge fra *Tyrkerne,* og da den *Byzan*|A:471*tinske* Stat-Holder, som havde opkastet sig til Despot i *Edessa,* men havde *Tyrkerne* paa Halsen, hørde, der var kommet En af de uovervindelige *Franke-Høvdinger* til Egnen, leiede han ham strax til sin Liv-Vagt med Løfte paa at arve Despotiet efter ham. *Baldvin* beed paa Krogen, men brød sig ikke om, at Indbyggerne snart slog den gamle Despot ihjel, da "Arve-Parten", som vi veed, trøstede ham over meer end det, og

saaledes blev han da Despot i *Edessa*[581], hvor han, ved at give *Tyrkerne* i *Mosul* Noget at bestille, og opholde *Korboga* hele tre Uger paa Reisen til *Antiochien,* vist nok gjorde Kors-Dragerne langt større Tjeneste, end om han var blevet hos dem og havde kanskee tilsidst ærgret Livet af *Tankred,* men uden dog derfor at have mindste Krav paa deres Taknemmelighed end sige paa Thronen ved *den hellige Grav,* hvor han kun, efter Jerusalems Indtagelse, i Følge med den anden Afstikker, *Boemund,* aflagde et fornemt Besøg[582].

Ved at vælge denne Herre til *Gotfreds* Eftermand, og det paa en Throne, der ene kunde bestaae ved Begeistring og Opoffrelse, maa Man vel sige, Lehns-Mændene høitidelig indviede Riget til Undergang, men, skiøndt *Tankred* stod midt iblandt dem, syndes de dog, ham selv iberegnet, kun at have Valget mellem begge de berømte *Afstikkere,* og skiøndt *Tankred* naturligvis stemmede paa *Boemund,* saa var det dog aabenbar ikke Skæbnens Villie, at han skulde være Konge i *Jerusalem*.

Det var nemlig *omtrent* paa samme Tid, som *Gotfred* |US7:214døde, at *Boemund* blev fanget af *Tyrkerne*[583], og skiøndt han slap fra dem, endte han dog længe før *Got*|**A:472***freds* Throne igjen blev ledig, og det er høist mærkeligt at hans sidste Bedrift ret egenlig var en Skygge af den Første.

Hvor tilbøielige vi imidlertid kunde være til, baade for den Sags Skyld og for meget Andet, at overantvorde *Boemunds* sidste Dage til Glemsel, vil vor historiske Samvittighed dog ikke tillade os det, da Samtidens Beretninger soleklart vise, han endnu i sin Skygge-Tid gjorde en *Opsigt* i *Europa,* som saare faa Høvdinger i deres høieste Glands. Da han nemlig (omtrent 1104) i *Antiochien* fandt sig indeklemt mellem *Tyrker* og *Byzantiner,* satte han *Tankred* i sit Sted, og smuttede forbi den *Byzantinske* Flaade, hjem til *Europa,* for, om mueligt, i Spidsen af en Franke-Hær at holde et seierrigt Indtog i *Konstantinopel,* og saaledes endnu ei blot faae Bod for mange Tab, men see sin Ungdoms stolte Morgen-Drøm opfyldt. Ved denne Leilighed fortæller *Prindsessen,* som har skiænket dette *Boemunds* sidste Æventyr hele to Bøger af sin *Alexiade,* at den listige *Norman,* der selv lod udsprede, han var død, gjorde Reisen til *Korfu* som et *Liig* i Kiste, med al den Sørge-Pragt, der hørde til at giøre *Byzantinerne* troskyldige, men at han saa var dumdristig nok til at lande paa *Korfu,* indstille sig for Befalings-Manden der, og bede ham melde Keiser *Alex,* at han var staaet op fra de Døde for at hjemsøge Romer-Riget med Ild og Sværd og ei standse, før han stod seierrig midt i *Byzants*[584]. Denne Ligkiste-Leg, som *Prindsessen* ansaae for en splinterny Opfindelse af *Boemund,* havde han imidlertid lært af sin berømte Fader, hvem han i det Hele ikke nær saameget lignede som efterlignede, og den *døde Hane,* som *Anna* siger, han tog med i Kisten, for at selve Lig-Lugten ei skulde fattes, var det eneste Eiendommelige, men gav rigtignok Tingen et saa

|A:473naturligt Skin, at vi maae betragte det som et Varsel om den virkelige *Hel-Fart, Boemund* uvitterlig beredte sig til.

Hans forvovne Plan var at bevæge Vester-Leden til et *Kors-Tog* mod *Byzantinerne,* og fra han satte sin Fod paa *Italiens* Grund afmalede han derfor Keiser *Alex* med de sorteste Farver, ikke blot som en afgjort Tyrke-Ven, men som en forstokket *Hedning,* langt værre end *Tyrken,* og til Sandemænd havde han endeel *Byzantinske* Flygtninger, |US7:215hvoriblandt En gav sig ud for *Sønnen* af Keiser *Romanos* Diogenes, der for nogle Aar siden med væbnet Haand havde stræbt at giøre sin Arve-Ret giældende, men var kommet til Kort[585]. Man seer strax, at *Boemund* vilde drage samme Fordeel af denne *Diogenes,* som hans Fader af *Mikkelen,* han førde med sig, men da Prindsesse *Anna* forsikkrer, at allerede han, der kort før Kors-Toget udgav sig for *Leo*, en Søn af *Romanos,* og gav *Alex* Nok at bestille, men blev dog tilsidst fanget og mistede Øinene, var en grov Bedrager[586], saa synes Bedrageriet med den *Boemundske* Keiser-Søn at have været ret haandgribeligt.

Uagtet nu *Boemund,* udrustet med den hellige Fader *Pavens* Fuldmagt og varme Anbefaling, valgde *Frankrig,* hvor *Urbans Kors-Præken* havde frugtet saa godt, til Middel-Punkt for Sin, og formælede sig desaarsag med Kong *Philips* Daatter *Constance,* saa havde han dog ogsaa Mod paa *England* og vilde selv fristet Lykken der; men *Henrik* Præstelærd, der helst vilde præke selv paa Øen, bad ham meget artig ingen Uleilighed giøre sig, da han snart selv kom over til *Normandiet* og kunde der have den Fornøielse at tale i Mag med *Antiochiens* be|A:474rømte Fyrste. Han matte altsaa indskrænke sig til *Italien* og *Frankrig,* men der gjorde han ogsaa ganske overordenlig Lykke, som Man nok kan tænke, da han, efter *Prindsessens* nøiagtige Beskrivelse[587], maa have været storladen som en Konge, bygt som en Kæmpe, smuk som en Apol, fiin som en Hof-Mand og veltalende som Faa, saa naar han traadte frem for Høi-Altret i *Chartres* og skildrede, paa den ene Side, hvad han selv havde oplevet mellem *Maglegaard* og den *hellige Grav,* og, paa den anden Side, Pragten og Rigdommen, Hedenskabet og Feigheden i *Byzants,* da maatte han nødvendig, om just ikke hvad vi kalde "begeistre" saa dog hvad al Verden kalder *"fortrylle"* baade Herrer og Damer. *Ordrik* udtrykker sig derfor meget rigtig, naar han siger, at denne Præken, som lovede Kors-Dragerne Guld og grønne Skove (urbes et oppida ditissima), opflammede Tilhørerne saaledes, at de greb |US7:216Korset og gav sig paa Vei til *Jerusalem,* som Man gaaer til *Gildes*[588].

Saaledes høstede da *Boemund* i visse Maader al den Berømmelse, Kors-Dragerne havde fortjent, og han gjorde for saavidt klogt i at "optage sin Løn," før Man opdagede, han var skjøndt ingen *"Linie-Dandser"* som hans Svoger, saa dog en *"Afstikker;"* men slige fortryllende Skue-Spil høre immer til Dagens

Orden i den fine Verden, saa, har Man intet *Kors-Tog* og ingen *Boemund* at beundre, da ikke blot nøies Man, som *Prindsessen* i Maglegaard, med et *Krigs-Puds* og en *Alex,* men finder disse endnu "guddommeligere" end Hine[589], og Verdens-Historien giør da, ved her at ændse det, kun en Undtagelse, fordi *Boemunds Kors-Tog* mod *Byzants,* ved Siden ad *Christenhedens* mod *Tyrkerne,* staaer i alle Maa|A:475der som *Trylleriet* i Kongers Gaarde ved Siden ad *Begeistringen* under aaben Himmel, to himmelvidt forskiellige Ting, som Man dog, fra *Boemunds* Dage til Vores, kun alt for sædvanlig, baade i og udenfor Kors-Togenes Historie, har forvexlet og sammenblandet.

Med en Flaade, som Prindsessen ligner ved en svømmende Stad og finder det høist tilgiveligt at den *Byzantinske* Admiral, der skulde hindret Land-Gangen, betimelig dreiede af for, stak *Boemund* i Søen fra *Brindisi* (1107), og fulgte sin Faders Kiølvand til *Valona* og *Durazzo,* hvad netop var det Samme, som naar en aldrende Digter faaer det fortvivlede Indfald at omskrive sit bedste Ungdoms-Arbeide, for at giøre Slutningen mere glimrende. Keiser *Alex,* der, siden *Robert* Viskard, den frygtelige *Age-Thor,* døde, var gammel vant til at betragte sig selv som den største Mand i Verden, men *Boemund* som "sin Næste", havde naturligviis anstrænget sig for at berede ham en Modtagelse, der lod ham føle Majestætens Overlegenhed; men hvor tilsyneladende rolig han end løste sine Saaler af og satte sig tilbords, mens alle hans Hofmænd blegnede, da Løberen fra *Durazzo,* hvem Frygten gav Hermes-Vinger, styrtede aandeløs ind med de Ord: *Boemund* har gjort Land-Gang, saa betroer *Prindsessen* os dog, han var ikke selv fri for lidt indvendig Rystelse, og skiøndt han omsider rykkede i Marken, kom han dog ikke længer end til *Saloniki,* hvor han svedte hele Vinteren over at afrette sine Krystere til Kæmper[590]. Det saae ogsaa galt nok ud for *Kyri-Alax,* thi |US7:217*Boemund* skal have havt et Følge af over 30000 raske Karle, hvoriblandt Endeel fra *"Thule,"* som han havde opsnappet og forlokket paa deres Valfart til *Maglegaard,* og det var ikke nok dermed, at Man nær aldrig havde faaet "Vor Frues Slør" i en af Hoved-Stadens |A:476Kirker, som hver Fredag skulde fare til Himmels, til at giøre sin *Pligt,* men ved et af de mange Bede-Steder mellem *Konstantinopel* og *Salonik,* hvor Keiseren og *Keiserinden* holdt lovlig mange Rast-Dage, fandt Man et Par *Nid-Skrifter,* og det Ene under Keiserens eget Bord, som især løb ud paa, at Fruentimmerne (som Telemak siger til sin Moder) skulde kiønt holde sig til Rok og Teen i Fruer-Buret og lade Mændene om Sværd og Skjold. Hvor et *Nidskrift,* som veed, det er fordømt til den for Papir utaalelige Straf at "kastes paa Baalet," vover sig saa nær til Ilden, der maa nødvendig stikke "en Sammen-Rottelse" under, tænkde baade Keiseren og hans kloge Daatter; men om der virkelig var noget Sligt i Giære, eller det, som ved slige Leiligheder de 99 af

100 Gange, kun var blind Alarm, hvormed *Romer-Retten* straffede sig selv, kan vi af den hemmelighedsfulde Oplysning og korte Proces umuelig opdage[591]. Det er for Resten meget rimeligt, at *Boemund,* der, som *Prindsessen* bemærker, ingenlunde savnede Forbindelser i Keiserens Leir, ogsaa har havt sine Garn ude der, medens han syndes kun at have sine Tanker ved *Durazzo,* hvor han fandt haardnakket Modstand; men tænkde han, *Alex* lod sig enten lokke eller true til at gaae ham paa Klingen, da tog han mærkelig Feil; thi at møde *Boemund* i aaben Mark, det, siger *Prindsessen,* havde hendes Fader *forlovet,* vist nok ikke, fordi han jo godt turde see *Normannen* under Øine, men fordi han fandt det ikke raadeligt at vove sig saa yderlig, eller komme den listige Krabat fornær. Langt heller begik han hvad blandt Smaa-Folk kaldes en Skurke-Streg, og spillede *Boemund falske* Breve i Hænderne til hans Broder og alle de Ypperste i Leiren, hvori Keiseren takkede dem for deres Forræderi og opmuntrede dem til at blive det troe, og Prindsessen forsikkrer, *Boemund* |A:477havde *nær* ladet sig narre til at mistænke og bryde over tvert med alle sine gode Venner[592]. Hvad *Prindsessen* derimod synes at have glemt over dette Mester-Stykke, er Virkningen af de Forberedelser, hun selv fortæller, Keiseren traf til *virkelig* at bestikke og forføre *Boemunds* Broder *Hvid* (Guido), som før havde |US7:218staaet i hans Tjeneste, med andre Flere, hvad *Ordrik* forsikkrer os, ganske rigtig lykkedes og bragde, tilligemed *Hunger* og *Pest,* omsider *Boemund* i saa fortvivlet en Stilling, at han maatte bede om Fred[593]. Vel tilstaaer *Prindsessen,* at Keiseren, ved at bønhøre ham, ogsaa kun gjorde en Dyd af en Nødvendighed, men dog har aldrig nogen navnkundig Ridder fra Vester-Leden kastet sig saaledes ikke blot i Støvet men i Skarnet for den *Byzantinske Sultan,* som den stolte *Boemund,* efter det meer end alenlange *"Klemme-Brev,"* Prindsessen triumpherende meddeler os; thi deri bekiender ikke blot *Robert* Viskards Søn, En af Kors-Togets Høvdinger, den ene Gang efter den anden, at *"Lehns-Mand"* og *"Træl"* er hip som hap, men forpligter sig ogsaa med de dyreste Eder til al den Trældom, en *Krigs-Mand,* der bliver ved sit Hand-Værk, kan vise, ja, endog til at bestride *"Tankred"* paa Liv og Død, hvis han ikke vil falde til Føie og slippe alle de Stæder, han har taget, og det Altsammen for at beholde *Antiochien,* som Keiseren ikke kan tage fra ham, forlenes med *Aleppo,* naar han selv kan vriste det fra *Tyrken,* og oppebære *tohundrede* Guld-Stykker (Byzanter) om Aaret[594].

Man seer, det var paa den høie Tid, *Boemund* |A:478døde for Alvor, hvad ogsaa skal være skeet snart efter hans Hjemkomst til *Apulien*[595], og vi vil forlade ham med den snurrige Oplysning, at hans *Døbe-Navn* var *Markus,* saa *Boemund* var kun et Øge-Navn, hans Fader engang overborde i Spas gav ham, efter en *Jette* af det Navn, som en Saga-Mand fortalde Æventyr om, formodenlig Stal-

Broderen til *Frakke* og *Stærk-Odder,* som *Saxo* kalder *Bemon* og Islændernes *Beimun* Stor-Viking[596].

Keiser *Alex* ansaae nu vist nok *Boemunds* Død for langt større Vinding end hele hans Liv, med al den Trældom, hvortil det saa omhyggelig var forpligtet; men desuagtet var han nu dog ikke fornøiet, uden han fik *Antiochien* med, hvortil han, der ei kunde forsvare hvad der laae ham langt nærmere havde en besynderlig Lyst, og hvorpaa han, for sin *Medvirkning* til dens Erobring og for alle sine Fortjenester af Kors-Dragerne, |US7:219gjorde et endnu besynderligere Krav[597]. Saadanne urimelige Griller, selv hos et langt bedre kronet Hoved, vilde imidlertid Verdens-Historien aldrig ændse, naar det ikke just havde været *Tankred, Alex* misundte hvad han i en Række af Aar ligesaa ædelmodig som tappert havde kæmpet for. Nu maae vi derimod føie *Prindsessen* i, med saamange andre Mærkværdigheder i hendes Faders Dage, ogsaa at omtale det Budskab, han sendte til *Tankred* som sin meensvorne Træl, der sad og gottede sig i Mag, sagde *Keiseren,* med hvad der havde kostet *Byzantinernes* Blod og Sveed. Da *Tankred* nu var "bindegal og formastelig" nok til at lee høit ad denne Keiserlige Forelæsning, og bad |**A:479**Gesandterne hilse hjemme, at han fra *Antiochiens* Bjerg-Slot saae ned paa *Byzantinerne,* som en Jette paa en Flok Myrer, og blæste ad den Græske Ild; see, da blev Keiseren naturligviis meget vred og lod sine "Vældige" kalde, for strax at udslette et saadant Uhyre af Jorden; men da de samtlig forestillede ham, det var dog bedst, førend Man rørde ved den Stræng, at høre hvad Kongen i *Jerusalem* og de andre *Latinske* Herrer i Nabolaget meende om det, da fandt dog Keiseren, der var Mening i den Tale, og skikkede *Butumit* med andre Flere og med en god Slump *Penge* til *Palæstina,* for at prøve, hvad Priis Vedkommende satte saavel paa Keiserens som paa *Tankreds* Venskab. Som sagt, saa gjort, og da Erfaring lærde, at de Allesammen gierne vilde have Pengene, men Ingen af dem giøre Gavn mod *Tankred,* lod Keiseren det beroe indtil videre[598], og *Prindsessen* ymter ikke engang om, at *Døden,* for Løn eller Bøn, var saa artig at fælde den trodsige Majestæts-Forbryder, det er kun *Folker,* som melder *Tankreds* Død (1112) umiddelbar efter den mislykkede Beleiring af *Tyrus,* vi af *Prindsessen* høre, *Gesandterne,* der satte Priis paa hans Hoved, personlig bivaanede[599]. *Antiochien* fik Keiseren imidlertid ikke for det, og skiøndt *Boemunds* mandlige Afkom uddøde med hans Søn og Navner, nedarvedes Fyrstendømmet dog paa Spinde-Siden i hans Æt, til den Ægyptiske Sultan (1268) tog det fra *Boemund* den Sjette.

Med *Tankred* maa Man imidlertid sige, de ægte Normanniske *Helte* uddøde, thi *Robert* Villumsen havde alt i flere Aar været levende død i sin Broders *Henrik* Præste-Lærds |US7:220Taarn, og *Tankreds* Frænde, den seilivede Kong *Roger* paa *Sicilien* (til 1154), var vel en klog |**A:480**og lykkelig Herre og en dygtig Krigs-Mand,

men ingen Helt.

Vi har nu ledsaget alle Kors-Togets Høvdinger til Graven undtagen Grev *Robert* den Yngre af Flandern og den gamle Grev *Raimund,* thi Afstikkerne Grev *Steffen* af *Blois* og *Hugo* Konge-Broder udelukde sig selv af deres Tal, og tænkde siden kun forgiæves at afstryge Skammen ved et Tog til *Bagdad* (1102), der skulde fordunkle det til *Jerusalem;* thi det endtes alt i *Natolien* med den skammeligste Flugt og det fuldstændigste Nederlag, Man vel kiender[600].

Robert af Flandern, *Korbogas* Rædsel, hvem *Tyrkerne* skal have kaldt Søn af St. Georg, blev ved sin Hjemkomst meer end kongelig modtaget og vandt den sjeldne Roes, at være ligesaa lydig en Søn af den hellige Kirke, som vældig Kæmpe under Korsets Banner, men han fik et sørgelig Endeligt, ved, i en af den franske Konges Hverdags-Feider, at styrte med Hesten i en Snevring, hvor han blev traadt ihjel af de Flygtninger han vilde standse[601]. Hans kiække Søn, Baldvin, kom alt i sin Ungdom ulykkelig af Dage i Normandiet, som han vilde hjelpe sin Frænde, *Robert* Galnings Søn, at tage fra den Engelske Kong *Henrik,* og med ham uddøde de gamle Flamske Grevers Hoved-Linie.

Hvad endelig gamle Grev *Raimund* angaaer, da vedblev han lige til sin Død (1105) at staae i et *tvetydigt* Lys for sine Samtidige, som altsaa er det historisk rette, vi maae see ham i, ladende det uafgjort, om Skylden var hans egen, eller han kun blev miskiendt, fordi han hørde til en |A:481*ældre* Slægt end den, han paa *Kors-Toget* skulde sammenvirke med. Prindsesse *Anna,* der har barbariseret hans Titel (Greve af *Sanct Giles*) til et Navn, fortæller at i hendes Øine fordunklede denne *"Sangiles"* alle de andre Korstogs-Ledere, som Solen Stjernerne, og det var ikke meer end billigt; thi han viiste Keiseren i *Byzants* en forbausende Hengivenhed, ikke blot ved at forære ham den *"hellige Landse",* hvormed *Alex,* urimeligt nok, søgde ret at nagle *Normannen Boemund* til sit Kors, men ved at springe, naar han fløitede, saa Spørgsmaalet er kun, om han bragde hvad han ansaae for "den gode Sag" og Christenhedens Vel eller sin egen verdslige Begiærlighed dette store Offer? Det |US7:221Sidste maatte naturligviis Verden troe, deels fordi den kun nødig troer paa *kloge* Folks *Ædelmodighed,* og deels fordi han virkelig, især ved paa Keiserens Vegne at ledsage "Bagdads-Farerne" til deres Undergang og saa lade dem i Stikken, havde Skinnet imod sig. Paa den anden Side derimod vovede *Raimund* dog, baade ved denne Leilighed og ellers, saa tit og redebon sit Liv for *Kors-Banneret,* hjalp sine ubesindige Stal-Brødre ud af saa mange og store Forlegenheder og blev sit Løfte, af al Magt at bestride de Vantroe, saa tro til Døden, at det var ubilligt at mistænke ham for Falskhed, og naar Man da tager Omstændighederne i Betragtning, lader *Alt* hvad vi veed om ham sig

best forklare til hans Fordeel. En klog gammel Mand maatte nemlig enten strax indsee, eller dog snart opdage, at baade ved Indtagelsen og Forsvaret af det hellige Land var den *Byzantinske* Keisers *"Gunst* og *Gaver"* af megen Vigtighed, og det maatte nødvendig falde *Raimund* langt lettere at lempe sig efter *Alex,* der i Grunden var bange for Kors-Dragerne, nøiedes med Skinnet og brød sig slet ikke om paa hvad Maade, Man opfyldte hans Ønsker, end at spændes med Bruus-Hove|A:482derne, som, trodsende paa deres Kraft, sædvanlig foragtede Klogskabs Raad og kunde slet ikke taale, at Nogen vilde foretrække en anden Vei til det fælles Maal end den, der hugede *dem* bedst. Sine fleste Dage, efter *Jerusalems* Indtagelse, tilbragde *Raimund* for Resten med Beleiringen af *Tripolis,* som han paa ingen Maade vilde opgive, men bygde sig, da den gik i Lang-Drag, den saakaldte *"Pillegrims-Borg"* paa *Libanon,* for altid at være ved Haanden, og her døde han, efter *Abulfedas* Beretning, saagodtsom kvalt af Røg ved en Ildebrand, han vilde slukke[602]. Først adskillige Aar efter hans Død overgav *Tripolis* sig, men forblev saa hos hans mandlige Arvinger til *Saladin* tog *Jerusalem,* og var siden forenet med *Antiochien,* indtil *Boemund* den Sjette mistede begge Dele.

Saaledes nedsank de Vældige i Skygge-Riget, som ikke blot rystede Jorden men reddede *Christenheden,* ikke blot udgiød Strømme af Blod, men blandede dem ogsaa til et mageløs stort og herligt Fost-Broderskab mellem de nye Folke-Færd, og det var intet Under, at *Kors-Togets* Helte misundte de *Trojanske* Sangerne, der lod dem leve med sig fra Slægt til Slægt; |US7:222thi Krønikerne end sige Versene paa *Kloster-Latin* var kun en maadelig Grav-Skrift og slet intet *Efter-Mæle*. Langt om længe stræbde vel *Tasso* at forevige dem i sit *"Befriede Jerusalem"* men det har alt længe slaaet deres historiske Kyndinger, at *Homers* Helte ligne dem langt meer end *Tassos,* og hvad der desuden aldrig kommer i Folke-Munde, men føres kun i Pennen for velvillige Læsere, er intet Efter-Mæle, som enten fryder Helte eller vækker blandt deres Børn de slumrende Kæmper. Selv Middel-Alderens *Rim-Krøniker* og *Helte-Bøger,* som desuden kun befatte sig lidt med det *Første* |A:483Kors-Tog, er dets Helte meget for smaalige og trange, saa først naar *Iliaden,* frit oversat paa alle vore Tunge-Maal, afløser den *"Latinske Grammatik"* i vore Skoler og forklares med *Kors-Togets* Historie, da først faaer Dets Helte et værdigt *Mindes-Mærke* og *Grækernes* Høi-Sang sin rette Betydning. At Sligt maa synes de fleste Læsere urimeligt, til det *virkelig* begynder at skee, maa Skriveren finde sig i, men den billige Læser vil ogsaa finde sig i, at hvem der har Syn for Folkenes Vilkaar og Tidernes Sammenhæng beiler i sin Skrift til noget Større end Øieblikkets Bifald, og naar han seer, at *Grækerne,* som forgiæves stræbde at forekomme Middel-Alderen, har spaadomsviis besunget den, han da ogsaa med Pennen stræber at

indskiærpe hvad der langt fra at være en ørkesløs Betragtning er en for alle kommende Slægter frugtbar Sandhed.

Ved at sammenligne *Kors-Toget* med *Iliaden* klarer det sig nemlig ret, at *Grækerne* kom for tidlig, thi deres *Helte-Digt* fattes aabenbar, hvad det dog ærlig fortjende: en tilsvarende *"Universal-Historisk"* Begivenhed, som "den *Trojanske Krig",* der endog neppe kan kaldes *"historisk,"* jo ingenlunde er, medens *Kors-Toget,* der er en Universal-Historisk Begivenhed, ikke blot fattes et tilsvarende Helte-Digt, men savner hele det yndige, midt i Kampen rolige Anstrøg *Græker-Aanden* gav Alt hvad den skabde. Vi har før bemærket, at *Byzants* ogsaa tydelig nok viser os *Skyggen* af hvad *Grækerne* skulde været i Slægtens *Middel-Alder,* og Keiser *Alex* er saa klar en *Skygge* af Folke-Lederen *Agamemnon,* at det ved første Øiekast ordenlig forbauser, og ved nærmere Betragtning giver os Nøglen til hans Løn-Kammer; thi hele Hemmeligheden ligger aabenbar deri, at han følde Kald til at være *Sjælen* i *Kors-Toget* mod *Tyrkerne,* men |A:484manglede aldeles Kraften, hvad han vel ei kunde dølge for sig selv, men |US7:223stræbde desivrigere at skjule for Verden, hvorved han nødvendig kom i en falsk Stilling baade til sig selv og til den hele Begivenhed. Men saa slemt det nu end var for ham, ærgerligt for Kors-Dragerne og sørgeligt for Grækerne, saa kan vi dog lettelig trøste os derover, da vi see, der var, trods alle de Hindringer *Grækernes* Afmagt og *Gothernes* Vildskab lagde i Veien, dog fundet Raad til et *Kors-Tog,* der gjorde sin Virkning og fortjener vor Beundring, og naar vi samle i Forestillingen, hvad Feiltrinnet adskilde, har vi Alt hvad vi kan ønske: Daaden, Digtet og Lys over det Menneskelige, der laae til Grund for begge Dele. Netop fordi den egenlige *Daads-Tid,* som Middel-Alderen naturligviis er, ikke var kommet i *Grækernes* gyldne Dage, men det følsomme for Menneske-Livet klarøiede Folk længdes og stirrede efter den, just derfor udtrykke deres Helte-Digte den dybe Ahnelse deraf i hele sin Friskhed og blive derved saa prophetiske, at det ingenlunde er blot det store Kors-Tog, men hele *"Ridder-Tiden,"* der speiler sig i *Iliaden,* som begynder med en Vædde-Strid mellem *Olympierne* og ender med *Ridder-Spil* og *Fugle-Skydning* ved et Grav-Øl. Ikke blot for Mod-Sætningens Skyld, men ogsaa til Trøst for *Nyaars-Tiden,* der i Henseende til alt Stor-Værk har begyndt sin *Forfatter*-Bane som *Recensent,* er det høist mærkeligt, at *Odysseen* derimod begynder med *Hurlumhei* og en næsviis, opløben Dreng, men forbereder dog strax paa *Aandens* (Laertidens) Hjemkomst og slutter med aandelig Vidskabs (Pallas Athenes) Triumph og en smilende Udsigt til Verdens Ende, saa naar den Bog bliver indført i Skolen, ikke til at rives i Stykker og lappe Grammatikker med, men til at lære Svendene, hvordan *Athene* besøgde *Telemak,* da vil den udentvivl synes at giøre Under-Værker, i det den fremlokker hvad den forudsiger.

|A:485Dog, skiøndt Pennen, der vil gaae Skjalden under Øine, umuelig kan nægte ham den Fornøielse at være Pege-Pind til saadanne Bøger, eller undlade det Ønske at voxe til Stav paa saadan en Bane, maa den dog ikke derover glemme sit Kald for Øieblikket: til som formindsket Maale-Stok at følge Alfar-Veien under Tidens Løb, og vender derfor tilbage til sin Pligt med den Bemærkning, at efter det store Kors-Tog løb *Alfar-Veien* fra hele Vester-Leden til *Jerusalem* og næsten altid |US7:224over *Konstantinopel,* men derfra deels giennem det blodrøde Natolien, deels over det sortladne Hav.

Nu her at holde Bog over alle de Reisende, gaaer ingenlunde an, og selv store Flokke maae nøies med at nævnes, men netop fordi der hverken var *Keisere* eller *Konger* med paa det *Første* Kors-Tog, uden forsaavidt Man vil sige, at *Kyri-Alax* var dog ogsaa med, er det mærkeligt at see, hvorlunde de kronede Hoveder, for at hamle op med Ridderne, maatte bekvemme sig til at træde i deres Fod-Spor.

De første Konger vi nu møde paa Kors-Veien, er, mærkeligt nok, dem fra *Danmark* og *Norge,* ret som til Bekræftelse paa, at *Kors-Toget* ganske rigtig var i *Nordens Aand,* saa det kun var ved et særdeles Uheld, den savnede sine vise Bud i Leirene ved *Antiochien* og *Jerusalem*. Efter *Albert* af *Aix,* der var Kors-Toget lige saa nær, som *Herodot* var Perser-Krigen, bestod dette Uheld i, at den *Danske* Konge-Søn, Prinds *Sven* (udentvivl den *Ubekiendte* paa den store *Viking-Snekke*) var blevet saa forsinket i Konstantinopel, at han kom ikke til *Nikæa,* før Kors-Hæren allerede var brudt op, og blev, underveis i dens Spor, med sin Hjertens-Kiære og 1500 Ryttere omringet, overvældet og nedsablet af *Tyrkerne*[603].

Kongerne fra *Norden,* der, saa snart som mueligt, |A:486ilede til den hellige Grav, da dens Befrielse rygtedes, var *Sven Æstridsens* Søn, *Erik Eiegod,* og *Haardraades* Sønnesøns-Søn *Sigurd Jorsalfar;* men da *Erik, om* han end naaede *Jerusalem* (1103), dog ingen Opsigt giorde, maae vi holde os til *Sigurd,* hvem *Folker* vel ikke nævner ved *Navn,* eller tæller blandt *Konger,* men betegner dog kiendelig og omtaler priselig nok. Han siger nemlig: nu (1110) førde vor Herre et Slags Folk til *Jaffa,* som kaldes *"de Norske",* med *tresindstyve* Skibe, anført af en meget smuk Unger-Svend, som var *Broder* til *Kongen,* og da Kong *Baldvin* bad dem endelig tøve lidt og hjelpe ham mod *Tyrkerne,* da svarede de strax, at *derfor* var de *netop* kommet, saa de vilde gaae, hvor det skulde være, naar han bare vilde sørge for Kosten. Det fandt *Baldvin* ypperligt, og tænkde først paa *Asklon,* men bestemde sig dog tilsidst for *Sidon,* og skiøndt den *Babyloniske* Sultans Flaade laae i Havnen ved *Tyrus* og var ellers immer paa Spil, blev den dog reent forbluffet, da det rygtedes om *"de Norske,"* saa den rørde sig ikke ud af Flekken[604].

|US7:225*Sidons* Indtagelse, som virkelig blev Følgen, er nu vel Ingen af de største Begivenheder, men dog En af de Største, der kom til at føre Navn efter *Konger* i den Egn, og selv den Historie-

Skriver, der ingen Nord-Bo er, maa det glæde, at see *Snorro Sturlesens* Beretning om den fjerneste Begivenhed, han omtaler, saa godt stadfæstet af et Øien-Vidne, at Kong *Baldvins* Kapellan endog giver os det samme *Tal* paa de *Norske Skibe,* som den *Islandske* Lagmand[605].

Det var, saavidt bekiendt, af egen Drift, at *Nordens Konger* besøgde det hellige Land, saa *Jyderne* |A:487skal endogsaa have tilbudt *Erik Eiegod* at give *Tredie-Delen* af deres Gods til de Fattige, naar han vilde blive hjemme[606]; men Sligt var kun Tilfældet med Faa af de høie Reisende, der i det Hele kun tog liden Deel i Tidens Begeistring, naturligviis fordi den gialdt et større Rige og en høiere Krone end Deres: *Kirke-Riget* nemlig, der truede med at opsluge alle Vestens *Konge-Riger,* og den *tredobbelte Krone,* der aabenbar fordunklede alle de Enkelte.

Keiser *Henrik* den *Fjerde* lovede vel engang at giøre et *Kors-Tog,* men hvad han lovede i sin Nød, havde han aldrig for Skik at holde, og vi skulde da ikke have nævnet det tomme Løfte, dersom det ikke var for at erindre om, at *Hildebrands* Modstander levede endnu adskillige Aar efter *Jerusalems* Indtagelse (til 1106), hvad i det Mindste vi, der skrive Historie, finde høist urimeligt. Naar Man nemlig ret har været inde i det *Første Kors-Togs* Historie, gaaer det En tildeels, som det sikkert gik *Robert* af *Flandern,* da han kom hjem og maatte føre Krig med *Henrik* den *Fjerde:* Man kan slet ikke finde sig i, at Skrællinger, Man fordum kiendte, ei er døde og borte for længe siden; thi at der kun er *fem* Aar fra Mødet i *Clermont* til Kong *Gotfreds* Død, det veed *Annalisterne* vel udenad paa deres *Fingre,* men Historie-Skriveren, hvem Kors-Toget giver meer at bestille end et heelt Aarhundredes Bedrift, maa ordenlig samle sine Tanker, for at blive sikker paa, at Tiden var saa kort og syndes kun lang, fordi der *skedte* Saameget og skedte Mirakler.

Prædikanten under aaben Himmel, Pave *Urban* den Anden, var imidlertid ganske rigtig død, kun *fire* Dage efter *Jerusalems* Indtagelse, og den Kardinal *Regner* (Rainer), som, under |US7:226Navn af *Paskal* den Anden, fulgde ham paa Thronen, havde vel, efter *Hildebrands* Dom, |A:488været *ham* en *god Tjener,* men var derfor ogsaa en *daarlig Herre,* der hverken forstod at benytte sig af den Glands, det store Kors-Tog kastede paa Kirke-Riget, eller havde engang rigtig Mod til at forfægte Dets Ære. Han skulde derfor slet ikke nævnes, naar ikke hans Strid med *Keiser Henrik* den *Femte* i *Tydskland* havde gjort saa umaadelig Opsigt over hele *Europa,* at selv *Kyri-Alax* bevidnede ham sin inderlige Deeltagelse, og tilbød sig ædelmodig at tage *Rom* og den hellige Stol under sine Vinger[607].

Det var den gamle Trætte om *"Ringen* og *Staven,"* som *Henrik,* skiøndt han paa *Kirkens* Vegne havde gjort Oprør mod sin egen *Fader,* dog, saasnart han fik Magten, ikke blot oprippede, men gav en ny Vending, ved at overtale *Paven* til et meget billigt Forlig og

derpaa ei blot bryde det, men *bogstavelig* tage *Hans Hellighed* ved Vinge-Benet midt i *Peters-Kirken* og kue ham til at underskrive hvad han behagede[608]. Dette vakde naturligviis dyb Harme i hele Vester-Leden, og selv i *Tydskland,* hvor Man ellers fandt det rimeligt nok, at *Paven* skulde fire for *Keiseren,* bidrog det, med *Henriks* andre Volds-Gierninger, til at giøre ham Helvede hedt, saa han dog omsider maatte opgive den saakaldte "Halvhundredaars-Krig" med *Kirke-Riget,* og slutte Freden i *Worms* (1122), hvorved han gav Afkald paa *"Ringen* og *Staven,"* men fik dog Lov til at have lidt *Indflydelse* paa *Bispers* og *Abbeders* Valg og, forsaavidt de skulde nyde nogen *"Kongelige Rettigheder",* da ved *"et Septer"* at forlene dem dermed[609].

Stort dybere kan vi nu vel ikke her indlade os i denne indviklede Sag, der *kun* giælder *Tydskland,* hvis *Kei*|A:489*ser-Ret*" selv de Indfødte har havt ondt ved at forklare og end værre ved at nyde, men har Man, som Læser, ærgret sig tilgavns over selv at skulle giætte hvad det egenlig er, Skriveren byder os at lægge Mærke til, da bebyrder Man dog heller Læseren med en unødvendig Oplysning, end Man udsætter sig for at sammenlignes med Keiser-Retten.

Naar nemlig Hans Keiserlige Majestæt i *Tydskland* haardnakket paastod Ret til at forlene Bisper og Abbeder med *"Ringen og Staven",* som fra Arilds-Tid var de *"Kirkelige"* |US7:227Sindbilleder paa den høieste *Geistlige* Værdighed, da var det ganske rigtig sluttet, at han maatte indbilde sig, han var *"Christi Statholder"* i *Tydskland* og kunde uddele *"Aandens Gaver"* til hvem han vilde, hvad Man ei engang, som *Paven* i *Rom,* behøvede at være hans Med-Beiler til *"Statholder-Skabet"* for at finde oprørende. Det, efter Omstændighederne, høist billige Forlig, som *Paskal* nu "ublokket" sluttede med *Henrik,* men fik saa skammelig betalt, var at han skulde holde sine Fingre fra *Bisper* og *Abbeder,* men de igien deres fra *Vaaben, Mynt, Told* og al anden Kongelig Rettighed og verdslig Bestilling. Saaledes at indskrænkes til *"Kirker* og *Klostre"* og nøies med *"Tiende* og *Offer"* og lidt "Mensal-Gods", fandt imidlertid de fleste *Tydske* Bisper og Abbeder var ikke blot kiedsommeligt men uforsvarligt, baade for dem og deres *Efter-Mænd,* saa de raadte selv Keiseren fra at beseigle det Forlig, hvorimod Freden til *Worms* var dem vel tilpas, da de gierne vilde være lidt mere uafhængige af Keiseren og bevare et godt Skin, naar det kunde skee paa taalelige Vilkaar.

Det var *Franskmanden Guido,* en Greve-Søn fra *Burgund,* i Slægt med de Store, der, som Pave *Calixt* den *Anden,* hittede paa denne Middel-Vei (juste-milieu), eller rettere, fik anvendt paa *Tydskland* hvad |A:490alt længe gjaldt i *Frankrig,* og det Vigtigste ved Freden i *Worms* var aabenbar, at Kongen i *Tydskland* dermed *erkiendte* Kirke-Riget for en *uafhængig Magt,* hvis Høvding, *Paven*

i *Rom,* da umuelig kunde være *hans* Stat-Holder.

Mærkværdigere end alt Dette er imidlertid den Ligegyldighed for Tyrke-Krigen og den hellige Grav, som synes at have været arvelig hos Paverne lige fra *Urban* den *Anden* til *Eugen* den *Tredie* i Midten af Aarhundredet; thi langt fra selv at holde Indtog i *Jerusalem,* hvad, efter al Rimelighed, maatte været enhver nyvalgt Paves første Omsorg, synes de aldeles at have tabt *Kirke-Rigets* Hoved-Stad og Glimmer i Øster-Leden aldeles af Sigte, til *Edessas* Fald og fuldkomne Forstyrrelse af *Tyrkerne* forfærdede baade Paven og Tiden, som et Drømme-Syn, saa Kong *Ludvig* den *Syvende* i *Frankrig* og Keiser *Konrad* den *Anden* i *Tydskland* med talrige Hære foer op i Søvne og efterabede (1147–48) "det Store" Kors-Tog.

Hvor ubændig nu især den *Tydske* Hær skabde sig i fremmede Lande; hvor aabenbar Sønne-Sønnen af *Alex,* Tyrke-Vennen |US7:228*Manuel Comnen,* gik paa Ræve-Kløer; hvordan begge de stolte Hære, den *Tydske* alene efter *Byzantinernes* Optælling over 90000 Mand, svandt i *Natolien* som Dugg for Soel, og hvilken Stads de høie Herrer desuagtet gjorde i *Jerusalem;* alt Dette finder Man udførlig beskrevet baade paa *Græsk* og *Latin*[610]*,* men da hele Udfaldet var en hovedløs Beleiring af *Damask,* som Man løb fra, siges det meget bedre med faa Ord, at her er *ingen Begivenhed* at fortælle, men kun uhyre Daarskab at beklage. Hvorledes *Konrad* og *Ludvig,* Manuel og *Kolonisterne, Paven* og Togets berømte Prophet, den *hellige Bernhard, deelde* |A:491Skylden, kan Enhver selv slutte sig til, thi de skiød den naturligviis paa hinanden, og den eneste vigtigste Følge var da, at *Moder-Landet* saa godt som opgav *Kolonien,* og at *Jerusalem* endnu før Rigets første Jubel-Aar, paa ny faldt i de Vantroes Hænder.

For imidlertid at forstaae Undergangs-Kampen, maae vi kaste et Blik paa *Grav-Rigets* korte Historie, der, med alle sine store Brøst, dog som det Eneste i sit Slags, altid maa findes mærkværdigt.

Ved *Gotfreds Død,* (1100) var Riget ret egenlig indskrænket til *Graven,* thi *Antiochien* og *Edessa* laae baade for langt fra Haanden og var meget for selvstændige til at regne paa, og *Jaffa,* Rigets eneste Sø-Stad med en daarlig Havn, var kun vigtig som *Færge-Sted* mellem Graven og de Levendes Land. Naar Man derhos betænker, at *Jerusalem* var saa godt som øde for Indbyggere, da kan Man ikke vel tænke sig et fuldkomnere *Skygge-Rige* (Hades) paa Jorden, end *Gotfreds* var, som kun befolkedes engang om Aaret ved *Paaske-Tider,* naar Pillegrimmene som Giengangere mylrede omkring den hellige Grav, for, naar Lamperne *Paaske-Aften* tændtes af dem selv, at see Verdens Lys paa ny, og derpaa, badede i *Jordans* Flod, at vende tilbage til deres forrige Liv og Idrætter. Da derfor i Kong *Baldvins* første Aar, *Kirke-Lamperne* om Graven ei til rette Tid vilde giøre deres Pligt, blev Rigets Udsigter virkelig saa mørke, at vi

maae finde den almindelige Fortvivlelse, et Øien-Vidne skildrer, meget naturlig, og uagtet *Paaske-Morgen* dengang bragde Fryde-Sang for Nattens Graad, var det dog et meget ulykkeligt Varsel for Rigets Bestandighed[611].

|US7:229Skiøndt vi nemlig i vor *gasoplyste* Tid knap kan bare os for at smile ad *Lampe-Mirakelet* i *Grav-*|**A:492***Kirken,* saa hængde det dog aabenbar saa nøie sammen med Pillegrims-Fartens hele glimrende Blændværk, at Rigets Skæbne beroede derpaa[612], og det Stød, *Troen* nødvendig fik hin sørgelige Paaske-Aften, forvandt den vist aldrig meer, saa Udeblivelsen af det aarlige Mirakel ved den hellige Grav (1101) er virkelig en Slags *Stats-Begivenhed,* der ventelig har havt sin naturlige Grund i den *Uenighed* mellem *Præsterne* (de Gamle og de Nye, de *Græske* og *Latinske),* som *Folker* ved denne Leilighed ogsaa ganske rigtig ymter om.

Næste Aar indtraf en ny Ulykke, der for Øieblikket let kunde havt langt farligere Følger, men var dog nok Riget til mere Gavn end Skade. Den kongelige Vove-Hals, som vel er *Baldvins* rette Titel, mødte nemlig med nogle hundrede Riddere, mest Levning af *"Bagdads-Farerne",* vi før nævnede, den *Ægyptiske* Hær ved *Askalon,* hvor den regelmæssig hvert Aar pleiede at indfinde sig, og *Baldvin,* der denne Gang havde *forsmaaet* at føre *"det ægte"* Kors med sig i Marken, maatte ikke blot med fyrretive Riddere flygte til *Rama,* men igien stjæle sig derfra som en Tyv om Natten, og flere Dage vanke fredløs omkring mellem Bjergene, for ei at dele Skæbne med *Steffen* af *Blois* og hans andre Stal-Brødre, der sprang over Klingen. Dette skaffede vel Kongen endeel Uleilighed og Efter-Tale, men reddede "det ægte" Korses Ære, der øiensynlig stod paa Spil og var dog Rigets *Helligdom* (Palladium), ligesom *Lampe-Skinnet* i Grav-Kirken var dets *Glands*[613]. Tænker Man blot disse to Ting bort: *Korset,* de Vantroes Skræk, og, *Himmel-Lysningen,* de Troendes Paaske-Glæde, da forholder *Grav-Rigets* Historie sig aabenbar til *Kors-Togets,* som et *urimeligt* Optrin |**A:493**af det daglige Liv til et mageløst Æventyr, og hvor urimeligt end det Forunderlige kan synes os, saa er dog den *blotte Urimelighed* Noget, vi slet ikke forundre men ærgre og kiede os over.

Da *Lamperne* imidlertid dog næste Paaske-Morgen stræbte at indhente det Forsømte og siden tændte sig betimelig hvert Aar, og da det *ægte Kors* beskiæmmede Kongen og stod sin Prøve, hvergang han førde det i Marken, saa blev hans Regiering virkelig et Efter-Skin af Kors-Togets Dage, ligesom han |US7:230selv og Største-Delen af hans Lehns-Mænd og Riddere var en Levning af dets Kæmper. Mandig sloges han hardtad aarlig med *Ægypterne* ved *Askalon,* idelig smaahuggedes han med Emirerne i *Damask* og *Aleppo,* stundum gik han endog over *Euphrat* til Edessas *Forsvar,* een Gang giennemstreifede han Ørken ved *Sinai* og badede sig i det *Røde Hav,* og han var tilsidst paa Vei til at hiemsøge den *Babyloniske*

Sultan, da han døde (1118) af en Ret Fisk, hans *Riddere* med deres *Landser* havde stanget til ham i *Nilen*[614]. Naar Man seer alle disse Vove-Stykker giennem atten Aar (1100–18) udførte med en Haand-Fuld Kæmper, mellem *Tyrker* og *Araber* i Tusind-Tal, medens *Baldvin* paa samme Tid beleirer og indtager *Sidon* ved *Normændenes, Akre, Tripolis* og alle Sø-Stæderne, paa *Askalon* og *Tyrus* nær, ved Genuesernes Hjelp, da mødes virkelig for vore Øine *Ridder-Livet* som den nedgaaende og *Borger-Livet* som den opgaaende Soel i et underligt Tus-Mørke: paa een Gang den gamle Dags Grav og den Nyes Vugge, kun latterligt for Daaren, der indbilder sig, at *uden Dag-Brækning* vilde vi faaet meget bedre Soel-Skin, uden al den Giæring var Vinen blevet klarere, kort sagt: havde *Forsynet* blot spurgt ham til Raads, skulde Menneske-Slægten |**A:494**ypperlig sprunget hele Middel-Alderen, ligesom vore unge Oldinger har sprunget Manddommen over.

Ogsaa *Baldvin* døde barnløs, thi vel giftede han sig paa sine gamle Dage med *Ædle,* Enken baade efter Kong *Knud* den Hellige i *Danmark* og efter *Robert* Viskards Broder, Hertug *Roger* paa *Sicilien,* saa denne *Robert Frisers* Daatter blev nu anden Gang *Dronning* og det i *Jerusalem;* men deels maa hun ogsaa dengang (1118) været lidt til Alders, og deels sagde Man, det var kun for *Grunkernes* Skyld, Baldvin beilede til hende[615]. Han forskiød hende ogsaa virkelig igien, Aaret før sin Død, og er *Vilhelm Tyrier* efterretteligere i denne Sag end ellers sædvanlig, da brød han med det Samme det høitidelige Løfte paa *Jerusalems* Krone, han havde givet hendes Søn, Kong *Roger* paa *Sicilien,* og det, siger *Vilhelm,* var sikkert Grunden til, at de *Siciliansk*e |US7:231Normanner, der bedst kunde staaet Grav-Riget bi, ei lædskede det med en Drik Vand[616].

Nu fik da *Baldvin* sin *Navner* og Frænde, hidtil Greve af *Edessa,* til Eftermand, og samme Aar stiftede *Hugo* Hedning (de payens ɔ: de paganis) selv *Niende* den saakaldte *"Geistlige Ridder-Orden,"* der under Navn af *"Tempel-Herrernes,"* er blevet langt mere berømt og beklaget, maaskee ogsaa værre berygtet og behandlet, end den fortjende. Til Med-Beiler havde denne Orden ligefra Begyndelsen *"Johannitterne"* (siden af deres Sæde kaldt *Rhodier* og *Malthesere),* og fik siden, ved *Akres* Beleiring, en Efterligner i den *"Tydske Orden,"* der tidlig fandt sin Løn i *Preusen* og nys sin Grav i *Tydskland;* men her kan vi ei sige stort mere om disse |**A:495**Ridder-Ordener i det Hele og om "Tempel-Herrerne" især, end at den selvgjorte og paatagne Begeistring er ligesaa *uægte,* om end ikke slet saa tom og latterlig, i *Ridder-Standen* som i *Digter-Laget,* saa hvem der indbilder sig, at enten *Gotfred* eller *Tankred* stod op igien i dem, har enten ingen Forestilling om Kors-Kæmperne, eller vil finde sig artig bedraget. Forestiller Man sig derimod *Johanniterne,* under Navn af *Hospitals-Riddere* ligegamle med Riget, som en *Skygge* af *Gotfred,* og *Tempel-Herrerne* som

Baldvin den *Førstes Gienfærd,* Hine som Grav-Rigets *Liv-Vagt,* og Disse som Dets *Leie-Tropper* i Moder-Landets Sold, da vil Man finde saavel *Johanniternes* Mathed som *Tempel-Herrernes* Lumpenhed i sin Orden, og Rigets Undergang omhyggelig forberedt, medens Man i *Europa* tænkde, hvad i vort Sprog er blevet en staaende Tale-Maade, "at den *hellige Grav* var vel forvart."

Da *Baldvin* den *Anden,* meer sin Formands Abekat end Efterligner, besteg Thronen, havde den *Babyloniske* Sultan (i Ægypten) tabt sin Frygtelighed; men da Alting i Grav-Riget var efter en meget formindsket Maale-Stok, stod det endnu mere Fare for Smaa-Djævlene i *Syrien,* som havde den store Fordeel immer at være ved Haanden, og det var især to *Turkmanner* af Orthoks Æt, *Algazi* og hans Brodersøn *Balak,* der nu regierede deres Tid. *Algazi* blev især navnkundig ved en *glimrende* Seier over *Antiochierne* (1119), der, selv efter *Folkers* Beretning, knap kostede ham *tyve* Mand, skiøndt 7000 Christne beed i Græsset, og deriblandt *Tankreds* |US7:232Syster-Søn, *Roger,* en drabelig Kæmpe, men i alle Maader en Galfrands, der efter *Tankreds* Død var Formynder for den unge *Boemund*[617]. *Balak* blev imidlertid endnu mere be|**A:496**rømt ved at fange ikke, blot Grev *Goslin* af *Edessa* men Kong *Baldvin* selv (1123), hvorved han dog ingen Skade gjorde Grav-Riget, thi netop mens Kongen sad i Fængsel (1124), fældte den undslupne *Goslin Balak,* og Rigs-Forstanderen, *Vilhelm Buris,* indtog, med *Venetianernes* kraftige Understøttelse, *Tyrus,* som hidtil havde trodset[618].

Hermed slutter *Folker, Baldvin* den *Førstes* Capellan og Følge-Svend paa det *Store Kors-Tog,* sin Fortælling, og vel var *Tyrus* ikke bogstavelig den sidste Erobring Grav-Riget gjorde, thi *Askalon* blev taget længe derefter, men det var dog den sidste *Udvidelse,* Riget fik, før *Edessa* faldt og det Hele øiensynlig gik Krebs-Gang, som dets meget uforskyldt berømte Historiograph, den titnævnte *Tyriske* Ærkebisp, ei blot bevidner men beviser. *Dette* er nemlig Alt, hvad han giør godt, thi om det *Store Kors-Tog* og hele Daads-Tiden er han aldeles uefterrettelig, og han holder just op, hvor vi ønskede, han skulde begyndt, saa vi kunde faaet bedre Beskeed om Dommedags-Slaget ved den *Galilæiske* Sø og *Jerusalems* Fald. Maaskee er han bedre undskyldt for hvad vi fattes end for hvad vi finde hos ham, thi de Lærde tvistes endnu om, hvor længe han levede, men han maa dog ligefuldt, istedenfor, som hidtil, at foretrækkes, saa godt som overspringes i enhver forsvarlig Kors-Togs Historie. Uagtet derfor en *Nordisk* Historie-Skriver har ondt ved at fatte den Tanke-Gang, at *Kemalleddin* fra det *Trettende* og *Abulfeda* fra det *Fjortende* Aarhundrede, blot fordi de var *Musel-Mænd,* skulde være bedre Hjemmel i det *Ellevte* og *Tolvte* Aarhundredes Historie, end *samtidige Christne,* for største |**A:497**Delen Øien-Vidner; saa indrømmer han dog strax, at *Saladins*

Haand-Skriver og Ledsager, *Bohadin,* er meget vigtigere end den *Tyriske Ærke-Bisp*; thi *Saladin* er aabenbar Kors-Kæmpernes Arving og Eftermand i *Grav-Riget,* som han forenede med *Ægypten,* den ældgamle *Under-Verden,* hvortil det naturhistorisk hørde. Ligesom da *Edessas* Fald var et For-Varsel |US7:233om *Jerusalems,* saaledes er Paastyret i *Syrien* baade af *Al-Gazi* og *Balak, Thoktkin* og *Aksonkar, Zenki* og *Nureddin,* kun at betragte som en Hurlum-Hei af Snap-Hanerne og For-Travet, der bebudede *Halvmaane-Fylkingen,* hvormed *Saladin* efterabede det *Store Kors-Tog*.

Læseren maa ingenlunde troe, at Skriveren med beraad Hu vovede at vælge saa krænkende et Udtryk om den *store Saladin,* for hvis Ridderlige Høihed, trods selve Tempel-Herrernes end sige da saadanne taabelige Sværmere, som *Gotfreds* og *Tankreds,* vi ikke blot har meget Sort paa Hvidt, men "Nathan den Vises" (altsaa ogsaa Moses Mendelsohns) Høiesterets-Dom, nei, det faldt ham af Pennen i et ubevogtet Øieblik, men forsvarede sig saa haardnakket mod Stregen, der vilde skjult Skammen, at han blev nødt til at lade det staae og trøste sig med, det gaaer maaskee den betænksomme Læser ikke et Haar bedre.

Det er nemlig soleklart, at hverken *Seldschuker, Turkmanner* eller Nogen af alle *Tyrke-Troppene* havde mindste Ahnelse om, at, de skulde giøre Eet i det virkelige Liv, fordi de alle velsignede *Mahomed* og forgudede *Alkoranen,* førend de i *Syrien,* hvor de, snart som Venner og snart som Fiender, daglig omgikkes de *Christne,* bemærkede, at hvor nærige og splidagtige de end var, kunde dog den Korsfæstedes Navn og Hans Tjeneres Ord vidunderlig |**A:498**forene dem paa Kampens Dag og skaffede dem som oftest Seier. Herved gik der først efterhaanden en Smule Lys op for dem over *Troens* og *Koranens* rette Brug, og den første Efterligning finde vi ved *Antiochenernes* fuldstændige Nederlag, thi da, siger *Kemaleddin,* lod *Il-Gazi* eller *Al-Gazi* sin veltalende Kadi, *Abufadl,* giennemride Fylkingen, med en Landse i sin høire Haand, og opflamme Hæren til Kamp for *Allah* og *Propheten,* hvad vel først vakde *Skogger-Latter* hos de raa Kompaner men persede dog tilsidst *Taarer* af deres Øine og gav *Al-Gazi* vundet Spil[619]. Fra den Tid begynde de *Syriske* Muselmænd virkelig ogsaa saa smaat at giøre fælles Sag i Prophetens Navn, men det gaaer naturligviis langsomt og lykkes kun daarligt, fordi den personlige Fordeel virker langt stærkere end det fælles Hjerne-Spind, der vel giver Menig-Mand lidt høiere Sving, da det unægtelig er mere opløftende at kæmpe for *Allah* og |US7:234*Propheten* end for *Balak* og *Al-Gazi,* men er kun et *Krigs-Puds* af *Disse,* der blive ved at kæmpe for sig selv og begeistres da kun for deres egen gode Fornuft og Forstand. I det *Attende* Aarhundrede nu, da Man almindelig slet intet Begreb havde om en ægtere og høiere *religjøs Begeistring* end denne

Kurdiske paa anden Haand, med Lidt bag Øret, fandt man den naturligviis i sin høieste Glands hos *Saladin,* der baade brugde den klogt og stræbde, ligesom *Fredrik* den *Eneste,* at udbrede et Skin af Høimodighed og andre christelige Dyder over sin blodige og i Grunden aldeles *Tyrkiske* Bane. Vi derimod, som vel finde, at Noget er bedre end Intet, og et godt Skin allerede store Ting i *Tyrkiet,* men at Begeistringen paa anden Haand dog altid forudsætter En fra første Haand, hvormed den slet ingen Sammenligning taaler, vi giør vist *Saladin* al den Ære, han kan beholde, naar vi sige: |A:499han *"efterabede"* ret smukt *ikke* Tempel-Herrerne men Kors-Togets virkelige Helte.

For nu imidlertid at slippe vel fra denne Udskeielse og komme rigtig til *Saladin,* maae vi lægge Mærke til, at efter *Baldvin* den *Anden,* kom den gamle Grev *Folke* (*Fulco*) af Anjou (1131), som havde ægtet hans Daatter *Melisende,* og kort før havde *Mosul* i *Zenki,* Latinernes *Sangvinus,* faaet en Hersker, som blev Grav-Rigets Skræk og *Edessas* Ulykke. Denne *Zenki* havde alt under *Baldvin* udmærket sig mod de Christne paa et Islamitisk Tog til *Syrien,* vandt fast Fod der ved at bemægtige sig *Aleppo* og havde (1137) den Fornøielse at slagte Grav-Rigets Fod-Folk som Faar, da *Tempel-Herrerne* og de andre Riddere, med Kong *Folke* i Spidsen, som feige Flygtninger lod dem i Stikken[620].

Hvad denne Gang frelste *Jerusalem* var deels en Hob Pillegrimmes betimelige Ankomst, og deels den *Byzantinske* Keisers uventede Besøg, som vi, især for Sjeldenhedens Skyld, et Øieblik maae dvæle ved.

Kyri-Alax, der, efter 37 Aars Regiering døde samme Aar som *Baldvin* den *Første,* havde vel idelig fornyet sine Fordringer paa *Antiochien,* men havde dog aldrig for Alvor stræbt at giøre dem giældende. Hans Søn og Eftermand, *Johannes,* derimod, som for sin udmærkede Hæslighed fik et smukt Øgenavn (Kalo-Joannes), og haabede, ved immer at |US7:235leve paa Feldt-Fod omsider at blive en Helt, han hjemsøgde nu (1137) *Syrien,* til lige Skræk for *Christne* og *Muselmænd,* med en utallig Hær, og leirede sig ved *Antiochien. Boemunds* Søn og Navner havde alt for en Deel Aar siden, i sin blomstrende Ung|A:500dom, sat Livet til, og *Raimund* af *Poitou,* gift med hans Daatter *Constance,* saae ingen anden Udvei end at falde til Føie, sværge *Byzantineren* Troskabs-Eed og love ham *Antiochien* for *Aleppo* og nogle andre Stæder, som dog først skulde fratages Musel-Mændene. Følgen heraf var et *Syrisk* Feldt-Tog næste Sommer, der i Begyndelsen indjog *Zenki* saadan en Skræk, at Historie-Skriveren *Kemaleddins Olde-Fader* maatte over Hals og Hoved fare til *Bagdad* med Bøn om hurtig og klækkelig Undsætning; men før Hjelpen kom, var dog Faren forsvundet; thi naar en By, som Tilfældet var med *Aleppo,* vovede at giøre haardnakket Modstand, blev *Kalo-Joannes* snart saa vreed, at han

gik til en Anden, og saavel Fyrst *Raimund* som Grev *Goslin* den Yngre af *Edessa* havde meget mere Lyst til at spille i Brættet, end at kiæmpe for *Byzantineren,* ja, de skal endog have spillet under Dække med *Zenki,* saa Keiseren maatte reise hjem med uforrettet Sag. Vel kom han nogle Aar efter (1142) igien, men kun til en lille Forskrækkelse for *Raimund* og *Goslin,* hvis Finter han godt havde mærket, og da *Antiochien,* skiøndt under mange Komplimenter, lukkede sine Porte for ham, truede han vel med at komme tredie Gang for ramme Alvor, men hørde aldrig Giøgen meer; thi i *Kilikien* hvor han havde opslaaet sin Vinter-Leir, kom han paa Jagten af Van-Vare til at saare sig med en forgiftet Piil og deraf døde han[621].

Mod *Byzantineren* havde Spille-Fuglene *Raimund* og *Goslin* gjort fælles Sag, men for *Zenki* lod de hver hytte sig, om han kunde, og *Goslin,* som ikke fandt det morsomt at boe i *Edessa,* lod ogsaa den skiøtte sig selv, saa det faldt *Zenki* let at overrumple og indtage |**A:501**en Stad, der i henved halvtredsindstyve Aar havde trodset de største Hære og mangen haardnakket Beleiring. Saasnart Rygtet om Stadens Nød kom til *Jerusalem,* gjorde vel Dronning *Melisende,* som sin Søns Formynderske, Anstalt til Undsætning, men det var bagefter, og skiøndt Grev *Goslin* siden engang (1146) stjal sig ind i Byen, tjende det kun til at foraarsage et nyt Blodbad og Stadens |US7:236fuldkomne Ødelæggelse af *Zenkis* frygtelige Søn *Nureddin*[622].

Denne Jobs-Post kom naturligviis snart og ad mange Veie til Moder-Landet, men den "levende Røst", som bragde den til *Frankrig* og fandt tusindfold Gienlyd, var Biskop *Gotfreds* fra *Langres,* hvis *Jule-Præken* (1145) om *Edessa* og den *hellige Grav* gjorde saa stærkt et Indtryk paa Kong *Ludvig* den *Syvende,* der gierne med Sværdet vilde afsone sine mange grove Synder, at han strax havde ladet sig korse, hvis ikke hans Baroner havde sat sig imod det og paastaaet, at Man først maatte høre hvad *Oraklet,* den hellige *Bernhard* fra *Clairvaux* (i Champagne), sagde. *Bernhard,* som strax blev hentet, vilde imidlertid hverken sige fra eller til, før det *Apostoliske Sæde,* som hele *Christenhedens* store *Orakel,* var raadspurgt, og først da Pave *Eugen* havde udstædt en almindelig Opfordring til et nyt Kors-Tog, da traadte *Bernhard* frem paa den store Forsamling ved *Vezelai,* en lille By i *Morvan* (Nivernois), pyntede *Kongen* og *Dronningen,* Grev *Didrik* af *Flandern* og endeel andre Stor-Mænd med de stadselige Kors, Paven til den Ende havde sendt, og pegende paa disse ophøiede Exempler, holdt han nu en fyrig Opmuntrings-Tale til Efterligning, der i |**A:502***Frankrig* neppe kunde forfeile sin Virkning[623]. Allerede her fandt da *Bernhard* saa rivende en Afsætning paa sine Kors, at han tilsidst maatte give sin Kappe til Priis, og da han derpaa selv reiste om i Landet og anpriste sine Vare, som Synds-Forladelse og Salighed *"for Røver-Kiøb,"* da lod al Verden sig korse. Snart fandt Man imidlertid, det var en reen

Sag, at kunde *Tyrke-Blod* aftvætte alle *Synder,* da maatte *Jøde-Blod* endnu være meget bedre til det Brug, og at da *Jøderne* baade var i Nærheden og havde mange uretfærdige Penge, burde Man vænne sig til paa dem at slaae *Christus-Fiender* ihjel, og tage den timelige Fordeel deraf til et sikkert Pant paa den evige Løn. Denne Tanke-Gang blev især levende ved *Rhinen,* hvor Man alt under Forberedelsen til det "Store Kors-Tog" havde gjort det første Skridt og opflammedes nu især af Munken *Radulf* til at krone Værket, |US7:237saa der ikke levnedes Liv i nogen *Jøde,* og at Man i det Mindste i Egnen omkring *Maintz* gjorde sit Bedste, seer Man af en gammel Beretning, hvis Forfatter, som trettenaars *Jøde-Dreng,* skal selv have været midt i *Ulykken*[624]. Dette gav imidlertid Anledning til *Bernhards* Udenlands-Reise; thi da Jøde-Forfølgelsen streed ganske mod hans Følelse, og *Jøderne,* som Kasse-Mestere, havde mange Venner mellem de Store, maatte *Bernhard* selv reise til *Maintz* for at præke mod *Radulf,* og da den syndige Munk strax krøb i et Muse-Hul for den *hellige* Abbed, hvem Keisere og Konger bar paa Hænderne, fik den berømte Kors-Prædikant gode Stunder til at vise sine Gaver. Naar Man nu veed, at den *Franske Veltalenhed* har altid gjort Lykke i *Rhin-Egnen,* selv naar Man forstod Lidt eller |**A:503**Intet af Sproget, saa begriber Man let, at denne berømte Taler, hvis *Hænders Gierninger* beskrives som lutter *Mirakler,* maatte, naar de *saae* ham præke, endog røre Stene. Det er da ogsaa hvad Man siger, han gjorde, thi *Konrad* af *Schwaben,* længe saa haard som en Steen mod alle Overtalelser, maatte omsider dog briste i Graad og krybe til Korset, da *Bernhard,* under en almindelig Opmuntrings-Tale i *Speier, pludselig* vendte sig mod ham og tiltalde ham ikke som en Konge, men som "et Menneske-Barn," overøst af Herren med Velgierninger, men saa utaknemmelig, at han ikke vilde gaae et Fied for Ham, der paa Korset leed Døden for os[625].

Denne Underretning om Forberedelserne til et Tog, der saa aldeles mislykkedes, kan vel synes overflødig, men det er dog nok værdt at lægge Mærke til *Forskiellen* mellem *Urbans* og den hellige *Bernhards* Kors-Prædiken, da den ei er mindre end den mellem Togenes Udfald og hænger paa det Nøieste sammen dermed. Feilen, som var Løftet om "Synds-Forladelse og Salighed" for Mand-Slæt, har de vel tilfælles, men Et er dog at begeistres til ædel og mandig Kamp for den besmittede Helligdom og den undertrykte Christenhed, hvad Man saa end derfor venter, og noget ganske Andet at lokkes eller trues til en *Bods-Vandring,* hvoraf Man venter eens Fordeel hvor lumpent Man end bær sig ad og hvor lidt Man end udretter. Det Sidste var aabenbar Tilfældet her, ligesom med hine Flokke under *Peter* Eremit og *Vilhelm* Tømmer-Mand, |US7:238saa Udfaldet var i sin Orden; men at der ikke kom en anden Skare efter, som lignede Heltenes, beviser enten at Tiden ikke meer

havde Helte-Sind eller at *Bernhard* kun slet forstod den Konst at vække det. Man indseer ogsaa let, at en Mand, der, som *Bernhard,* var sværmerisk begeistret for *Munke-Buret* og *Løn-Gan*|A:504*gene* der til det *himmelske Jerusalem,* umuelig kunde være begeistret for Kæmpe-Færden under Vaaben-Gny til det *Jordiske,* skiøndt han godt kunde mene, at Tyve og Røvere, Mordere og Volds-Mænd, vilde Jægere og Svire-Gaster, og alle De, der dog ikke vilde beflitte sig paa et helligt Munke-Liv, gjorde baade Kirken, Verden og sig selv en stor Tjeneste med at afbryde deres "daglige Sysler," og drage til det hellige Land, hvad enten saa de slog Tyrkerne, eller Tyrkerne slog dem. Hvad endelig *Miraklerne* angaaer, som *Bernhard* ved denne Leilighed skal have ruttet med, da maae vi naturligviis her lade dem staae ved sit Værd, og kun bemærke, at beviste de Andet end hans og hans Samtidiges *Mirakel-Tro,* hvorom Ingen tvivler, da var det i det Høieste kun, at hans Tanke-Gang *tildeels* fandt Medhold i Himlen, men ingenlunde, som Mange indbildte sig, at daarlige Karle skulde vinde glimrende Seire, eller at Gud ved Mirakler vilde raade Bod paa alle Dumheder.

Vi bemærkede forud, at en hovedløs Beleiring af *Damask* med en styg Hale (1148) var den eneste Bedrift Keiser *Konrad* og Kong *Ludvig* prøvede paa, og derom siger *Otto* af *Freysingen,* som *selv* var *med,* meget kort og koldt: trods alle deres Gienvordigheder lod dog hverken den *Tydske* eller den *Franske* Konge deres Brasken fare og hvad Fremgang og Udfald derefter *Damaskus-Reisen* fik, vil jeg opsætte og kanskee overlade Andre at fortælle[626]. Som sagt, saa gjort, *Otto* sprang det over, og var det ikke for en vis Ordens Skyld, vilde vi følge hans fristende Exempel; men nu vil vi dog bemærke, at *Damask,* lige indtil *Baldvin* den *Andens* sidste Dage, havde beholdt sin gamle Høvding, *Thoktkin,* der alt fægtede under *Korboga* ved *Antiochien,* men efter hans Død kom Staden i Forvirring og kastede sig, af Frygt for *Zenki,* i de *Christnes* |A:505Arme[627]. Naar derfor *Tydskerne* melde, at Grav-Rigets Fyrster lokkede de høie Hoveder til at beleire *Damask,* |US7:239istedenfor *Askalon* eller *Aleppo,* da har Man ondt ved at troe dem, medens det derimod er høist rimeligt, hvad Alle berette, at *Somme* lod sig bestikke af *Damascenerne* og gjorde Deres til at redde Staden, som Man ovenikiøbet sagde, *Konrad* og *Ludvig* ingenlunde vilde overladt dem, men havde, meget for tidlig, lovet bort til Greven af *Flandern.* De *Fremmede* har da sikkert selv valgt det navnkundige *Damask,* de gamle Chalifers Sæde, som en i deres Øine ligesaa glimrende som let Erobring, uden at det dog paa mindste Maade undskylder de utroe *Pullaner* (Føl), som var det Creolske Øge-Navn, Man gav de Indfødte i Grav-Riget, der tit var af blandet Herkomst og sædvanlig bedre Venner med *Tyrkerne* end med *Pillegrimmene.* Hele Bedriften, fra den pralende Ankomst til den bedrøvelige Flugt af de hellige tre Konger (Konrad, Ludvig og Baldvin den Tredie), stod

imidlertid kun paa nogle faa Dage og indgiød *Tyrkerne* ligesaa dyb Ringe-Agt for *Pullanernes* fremmede Hjelpere, som de alt enstund havde baaret for dem selv[628].

Ei længe efter (1154) bemægtigede *Zenkis* Søn, *Nureddin* fra *Aleppo,* sig ogsaa *Damask* og grundede et *Syrisk* Rige, der aabenbar truede *Jerusalem,* medens der fra Moder-Landet var kun liden Hjelp at vente, men vi vilde dog ingen Grund have til at nævne ham, dersom han ikke havde været *Saladins* Foster-Fader og arbeidet ham i Hænderne.

Denne Ridder af Halv-Maanen, født samme Aar, som *Kalo-Joannes* fik sit Banner reist i *Antiochien* |A:506og *Zenki* kiøs Livet af Kongen i *Jerusalem* (1137), var nemlig vist nok intet Helte-Mønster, som Christenheden skulde rødme ved, undtagen maaskee i det *Femtende* og *Attende* Aarhundrede, men han var dog hvad Faa af de *Tyrkiske* Stor-Sultaner har været "et Menneske," og maatte, selv om han havde været en Djævel, blive navnkundig i Verdens-Historien, da det lykkedes ham at vanære Korset, og besmitte den hellige Stad, og styrte *Gotfreds* Throne. Vi har desuden, som sagt, en samtidig Levnets-Beskrivelse af ham, som vel er i Arabisk Lovtale-Stil, men hvis Forfatter, Kadi *Bohadin* fra *Mosul,* dog i *Saladins sidste* fire Aar fulgde ham som hans Skygge, og stemmer for denne Tid saa godt overeens med *Richard* Løve-Hjertes Skriver, *Galfred Vinsauf,* at Man seer, han foer ikke vitterlig med Tant.

|US7:240*Saladin* (Troes-Helten) hedd egenlig *Joseph,* og hans Fader, *Job,* var en *Kurde,* der som Fri-Bytter (til Lands at sige) tilligemed sin Broder, *Schirku,* havde taget Tjeneste hos *Zenki,* og fandt vel siden deres Fordeel ved at gaae over til hans Fiende, men lettede saa dog igien ved lidt Utroskab hans Søn *Nureddin* Indtagelsen af *Damask* og blev hos ham meget betroede. Naar vi derfor ogsaa hos *Saladin* vel meget savne *"Ærligheden",* da maae vi ikke blot huske, det var en arvelig Mangel, men ogsaa, at det var Noget, hverken *Nureddin* eller nogen *Islamitisk* Høvding gjorde Regning paa, hvorfor den heller ikke findes mellem de *fem* Hoved-Dyder, hvorved Man, efter *Mahomeds* Sigende og *Bohadins* Mening, som med alle fem Fingre kan gribe Himmelens Gunst. Disse fem Sandser paa Islamismens aandelige Legeme er nemlig: *Vidnesbyrdet* om Guddommens Enkelthed, *Bønne-Læsning* i rette Tid, Gavmildhed, *Faste* i Maaneden *Ramadan,* og en *Pillegrims-Fart til Kaaba,* |A:507saa for rige Folk synes det ikke vanskeligt at blive en muselmansk Helgen, men dog er det mærkeligt, at *Troes-Helten,* som dog idelig færdedes mellem *Syrien* og *Ægypten,* opsatte Pillegrims-Farten, til det var for silde, en Brøst, som *Bohadin,* løierligt nok, vil besmykke dermed, at i det *sidste* Aar, Helten levede, var Pillegrims-Farten fuldt og fast besluttet, saa det var *kun Udførelsen,* der fattedes[629]. Hvad endelig *Kiækheden* angaaer, hvorom Propheten skal have sagt, at den tækkes Gud, selv i

ringeste Grad, da maa Man ikke tænke, at *Saladins* Kiækhed var af samme Slags som *Gotfreds, Tankreds* eller *Rikard* Løve-Hjertes, thi han havde ikke mindste Lighed med en Vove-Hals; men han var *sei* ligesom *Kyri-Alax,* saa, hvor tit han end blev slaaet, kom han dog immer igien, og var da, efter vore Begreber, ikke egenlig en Helt men en *Helte-Piner,* hvad især blev klart, da han stødte sammen med Kong *Rikard.*

Det var i *Ægypten, Saladin* først traadte frem paa Skue-Pladsen (1163), thi vi maa vide, at den *Fatimidiske Chalif* eller Babyloniske Sultan var nu blevet en ligesaadan Skygge som *Abbasiden* i *Bagdad,* saa hvem der kunde blive Anfører for hans Liv-Vagt (Mameluker) var hans og Ægyptens Herre, og i en Strid om denne Hæders-Post tyede en af Med-Beilerne, ved Navn *Shaver,* til *Nureddin* i *Damask,* der ei |US7:241forsømde denne gode Leilighed til Indpas i *Ægypten,* men skikkede strax Tropper did under *Schirku* og *Saladin,* som vel for et Syns Skyld indsatte *Shaver* til Chalifens Herre, men vilde naturligviis selv være *Over-Herrer.* Det syndes *Shaver* imidlertid slet ikke om, og blev to Gange *Kurderne* kvit ved at kalde Kongen af *Jerusalem,* den tappre *Amalrik,* til Hjelp; men da saa *Amalrik,* som havde faaet |A:508Smag paa Ægypterens Penge, siden kom selvbuden, for at klemme Fleer af ham, var *Shaver* taabelig nok til at kalde paa *Kurderne,* som strax var ved Haanden, drev *Amalrik* ud og stjal Livet af *Shaver,* før han fik Tid til at besinde sig[630]. Dette Mester-Stykke tilskriver *Bohadin* udtrykkelig *Saladin,* saa det er høist rimeligt, hvad *Vilhelm* Tyrier tilføier, at han ogsaa, da hans Farbroder var død, for ganske at have frie Hænder, skal have skyndt sig at slaae *Chalifen* ihjel[631].

Paa denne, i *Christenheden* lumpne, men *derudenfor* sædvanlige Maade blev da *Saladin* Herre af *Ægypten* (1168), og hans Keiserlige *Gavmildhed* mod Fiender saavelsom mod Venner, den Dyd, han især skyldte sin Lykke og sine Lov-Talere, var ligefra Begyndelsen saa berømt, at Man siger, *den* bevægede Kong *Amalrik,* der havde gjort fælles Sag med *Byzantinerne* imod ham, til heller at opoffre sin Ære end giøre ham nogen Skade[632].

Egenlig skulde nu vel *Saladin* betragtet sig som *Nureddins* Stat-Holder, men da det *Ægyptiske* Rige var baade meget større og lettere at forsvare end det *Damasceniske,* fandt han det naturligviis urimeligt, og til hans Lykke døde *Nureddin* just som han stod paa Springet at lade ham føle sin Overmagt[633].

Samme Aar som *Nureddin* (1173) døde *Jerusalems* stridbare Konge *Amalrik,* fulgt paa Thronen af sin umyndige Søn, *Baldvin* den *Spedalske,* og da Skæbnen saa gunstig skildte ham ved begge sine Med-Beilere, baade til *Syrien* og *Ægypten,* forsømde *Saladin* ikke |A:509at fiske i rørte Vande, men gjorde sit Bedste til paa en passende Maade at forene de to hinanden hardtad uundværlige Lande.

Nureddins eneste Søn var baade et Barn og en Stakkel, saa ham var det ikke klogt at betroe for meget, derfor tog *Saladin,* |US7:242skiøndt det ufornuftige Barn græd, i al Venskabelighed *Damask* og endeel andre Stæder fra ham, og lod ham kun beholde *Aleppo,* fordi den, skiøndt flere Gange beleiret, slet ikke vilde overgive sig[634].

Med *Grav-Riget,* skiøndt det ogsaa havde et Barn til Konge, var det derimod langt fra at gaae saa feiende; thi da den ny *Babyloniske Sultan* viiste sig paa den gamle Val-Plads ved *Ramla,* blev han saaledes slaaet sønder og sammen af Fyrst *Rainald* fra *Antiochien,* som Rigs-Forstander, at hans Lov-Taler siger, han forvandt det først i det berømte Slag ved *Tiberias*[635]. Det lærde *Saladin* Forsigtighed og kun ved den kunde han spille Mester; thi hvorlidet han i Magt var Grav-Riget overlegen, seer Man klarlig deraf, at han i henved *tyve* Aar kun forgiæves stræbde at bemestre sig Fæstningen *Krak* paa den *Arabiske* Grændse, der laae ham slemt i Veien, saa han maatte trøste sig med, at Allah tog Villien i Gierningens Sted[636]. Derimod sloges han tappert med sine egne Troes-Forvandte og gjorde et seierrigt Tog til *Mosul,* der vel ikke lykkedes fuldstændig, men nødte dog Herrerne i *Mosul* og *Bagdad* til at fire for ham, ved hvilken Leilighed han stiftede Bekiendtskab med *Bohadin,* der siden blev hans venstre Haand og Lov-Taler[637].

|**A:510**Dette kan vel synes for meget talt om saa lidt, og det er i Grunden *ubilligt* at maale *Saladin* med den Alen, vi bruge til de *Store* i *Christenheden;* men da han engang ei blot er trukket ved Haarene midt ind imellem dem, men med mange Ophævelser foreholdt dem som et lysende Exempel, saa kan Historien ikke redde ham fra en Sammen-Ligning med sine Over-Mænd, hvorved han nødvendig maa tabe den Anseelse, han i en lavere Stilling og snevrere Kreds med Rette nød. Det skader ham imidlertid ikke, deels fordi han er død for 600 Aar siden, og deels fordi det aabenbar var hans egen Skyld; thi hvad vilde Spurv i Trane-Dands, maa Man vel her sige, og hvad vilde *Saladin* i *Jerusalem!* Man seer det nok, at i Feldt-Toget mod Kong *Amalrik* ved *Nilen,* og under sit derpaa følgende, venskabelige *Ophold* i den *Christne Leir*[638], fik *Saladins* Tanke-Gang lidt høiere Sving end Man ellers paa den Tid havde enten i *Kairo, Mosul* eller *Damask;* men |US7:243hvorfor vilde han ikke nøies med Æren af en *mageløs Babylonisk Sultan,* der ei blot forsvarede sig paa *Ægyptens* Throne baade mod *Christne* og *Muselmænd,* men aabnede dette rige Lands forstoppede Hjelpe-Kilder, knyttede fredelig Forbindelse med den dannede Verden, og tilbagegav *Alexandrien* en Deel af sin Glands under de første *Ptolomæer?* Dette var aabenbar den høieste virkelige Ære *denne Joseph,* i sin Tid og med sin Tro, kunde naaet, men den forsmaaede han, for at løbe sig træt efter et tomt Skygge-Billede, han vidste ikke selv hvoraf, men vi see, det var af et *Mahomedansk Ridder-Skab,*

der skulde fordunklet det *Christelige,* ligesom i hans Øine *Mahomeds Himmel-Reise* fordunklede *Christi Himmel-Fart,* og hvad han paa denne Vei kunde naae, naar han var allerlykkeligst, det lærer Historien; thi |A:511kun ved et ganske besynderligt *Lykke-Træf* kom han til at throne i *Jerusalem,* og kun ved et endnu langt urimeligere blev han trindt i *Christenheden* løftet til Skyerne, høit over *Gotfred* og *Tankred,* som alle Ridderes Stor-Mester, ja, som den sande Kong *Artus* ved det runde Bord. Men ligesom hans Glands i det hellige Land kun varede et Øieblik, til *Rikard* Løve-Hjerte stak ham af Sadelen, saaledes fordunklede han i *Christenheden* kun de store Kors-Dragere, saalænge *Tusind og een Nat* fordunklede *Aar-Tusinders* Historie, og saasnart Nattens Spøgerier med alt deres Blænd-Værk viger for Dagens Alvor med sin store Virkelighed, da synker *Saladin* ned til en *mageløs Kurdisk* Snap-Hane, der dog havde det Uheld at møde en ligesaa *mageløs Normannisk* Vove-Hals, og til en godmodig Drømmer om *Mahomeds Verdens-Rige,* der egenlig kun blev navnkundig ved at *nedrive* hvad *store* Folk havde *opbygt,* og blev i det *Attende* Aarhundrede kun de Lærdes Afgud, fordi den *samme* fattige Navnkundighed var Maalet for deres kritiske Bestræbelser.

Da *Vilhelm Tyrier* (1184) sluttede sin Historie, sad *hans Discipel, Baldvin* den Spedalske, vel endnu paa Thronen, men følde sig dog for svag til selv at staae for Styret, og havde desaarsag først udnævnt sin Svoger og formodenlige Thron-Følger, *Hvid* (Guido) fra *Lusignan,* Greve af *Askalon,* til Rigs-Forstander, og siden, da det mishagede Mange, i hans Sted overdraget Grev *Raimund* af *Tripolis* Bestyrelsen. Den herved opkomne Splid havde nær udartet til en Borger-Krig, da Kongen kort efter døde, og et lille Parti, med den foragtelige |US7:244*Jerusalemske* Patriark, *Heraklius,* i Spidsen, stjal sig (1187) til at krone *Baldvins* ældste Syster, *Sybille* og hendes Gemal, foromtalte Grev *Hvid.*

|A:512Under disse Omstændigheder fandt *Saladin* det betimeligt at prøve sin Lykke og Udfaldet veed vi, men *Jerusalems* Tilbage-Fald i de Vantroes Vold ansaaes i hele Christenheden for saa stor en Skam og Skade og var et Hjerte-Stød, der i en heel Menneske-Alder saaledes giennemrystede *Europa,* at vi i det Mindste maae være nysgierrige efter at kiende Sammenhængen dermed.

Her, som allevegne, er det imidlertid Spørgsmaalet, ikke hvad Man i Løbet af det næste Aarhundrede fandt paa at fortælle, men hvad *Samtidige,* der ikke var for langt borte, har berettet os, og vi maatte da nøies med hvad *Bohadin,* som dengang endnu var i *Mosul,* havde hørt hos *Saladin,* hvis der ikke mellem de kronragede Pillegrime havde været en forvoven *Engelsk-Mand,* der, istedenfor at holde sin Næse hos sig selv, stak den saa langt frem i *Jerusalems* Beleiring, at han fik en Piil igiennem den, hvoraf Spidsen blev

siddende der, saalænge han levede[639]. Samme Pillegrim traf nemlig til at være den i sin Tid vellærde og velbekiendte Abbed *Radolph* af *Coggeshall* (i Essex), som kun paa hele Christenhedens Vegne tog Deel i den sørgelige Begivenhed, og hans Beskrivelse deraf er da den eneste ret Troværdige, vi har, saa det kan aldrig feile, den maa følges.

Radulf tager ogsaa netop fat, hvor *Vilhelm* slipper, ved Spliden nemlig, som *Saladin* benyttede sig af til at prøve Nyt med en talrig Hær af alle muselmanske Farver, men for ikke at brænde sig, skikkede han først 7000 Mand ind at plyndre *Galilæa* og vilde see hvad Modtagelse de mødte. De kom som en Tyv om Natten, men næste Morgen tidlig, da Taarn-Vægterne i *Nazareth* blev de omstreifende *Tyrker* vaer, giorde de strax Anskrig og da baade |A:513*Tempel-Herrernes* og *Johanniternes* Stor-Mester *(Gerhard* Betfort og *Roger Moulin)* traf til at være i Byen, kom der snart en lille Hær paa Benene af 130 Ryttere og tre, firehundrede Fod-Folk, som modig gik Fienden i Møde. Da Tyrkerne imidlertid ikke holdt Stand, forsømde de Christne at holde Trop og faldt i et Bag-Hold, som afskar Fod-Folket og nedsablede dem, hvorpaa Rytterne saae sig trindt omringede og faldt eller fangedes Allesammen, saa nær som *Tempel-Herrernes* Stor-Mester, der frelste sig |US7:245med Flugten. Hans Marschal derimod *(Jaqvelin* Mailly) og Johanniteren *Henrik* gjorde vel Underværker af Tapperhed, saa Ingen tilsidst turde komme dem nær, men, overvældede med Kaste-Spyd og Pile, sank dog ogsaa de ved Siden ad den fromme *Roger* Moulin, saa paa den Dag undkom slet Ingen med Æren[640].

Dette var imellem *Paaske* og *Pindsdag* (1187), og da Grev *Raimund* hørde det, forligde han sig strax med Kong *Hvid* og hjalp ham at samle hele Rigets Styrke mod den truende Fare. Ved saa godt som at blotte alle Stæder for stridbare Mænd, fik de ogsaa snart Samling paa en Hær af 1200 Riddere og henved 20000 Fodfolk, foruden en Mængde *Turkopuler* (Tyrke-Unger), og slog Leir, som ved slige Leiligheder sædvanlig, i *Saphor-Dalen* vestenfor den *Galilæiske* Sø, hvor *Saladin* ikke vovede at angribe dem, men derimod lagde han sig for *Tiberias,* der kun var svagt besat, saa Grev *Raimunds* Frue, som var i Byen, skikkede strax Bud til den Christne Leir, at kom der ikke Undsætning næste Dag, var Haabet ude. Det var Thorsdagen, den anden *Juli,* om Aftenen, den Tidende kom til Leiren, og Krigs-Raadet, som strax blev sammenkaldt, besluttede hardtad eenstemmig at bryde op næste Morgen tidlig |A:514og undsætte *Tiberias*. Kun forgiæves besvor Grev *Raimund* Kongen og dem Alle, dog ei at giøre den Daarlighed, sigende: vel er Byen min og Faren kan Ingen gaae nærmere til Hjerte, end mig, som ovenikiøbet har min Kone derinde; men i den hede Sommer at føre Folket herfra til *Tiberias,* hvor der underveis ei engang findes *Vand,* er Galmands Værk; thi Man tog det gode Raad for en Ræve-

Streg og brød op. Omsværmet af drillende *Tyrker* og udmattet af Hede og Tørst, fik Hæren endelig henimod Aften *Søen* i Sigte og Grev *Raimund,* som havde For-Troppen, vilde nu havt alle Kræfter opbudt for at naae Søen og faae Tørsten slukket, men Kongen slog Leir, og næste Morgen tidlig, da *Saladin* rykkede frem, flygtede hele det vansmægtede Fod-Folk op paa en Bjerg-Aas og var ikke at formaae til Sværd-Slag. Nu var der ingen Redning, *Tyrkerne* brød paa i Tusind-Tal fra alle Sider, slagtede Fod-Folket, afskar For-Troppen under Grev *Raimund,* som derpaa strax tog Flugten, og sammenpressede Resten saaledes, at selv Flugt var umuelig. Kongen prøvede vel derpaa, men grebes af *Takeddin* og faldt, tilligemed Korset, sin Broder og mange af de ypperste |US7:246Riddere, i Tyrkisk Fangenskab. Alle *Tempel-Herrer* og *Johanniter* lod Man næste Dag springe over Klingen og Fyrst *Rainald* dræbde Saladin med egen Haand[641].

I den første Forskrækkelse faldt baade *Akre* og *Bairuth,* ja, allerede i Begyndelsen af *September* overgav *Askalon* sig paa det Vilkaar, at *Kongen* og hans Broder og Tolv foruden af de ypperste Fanger skulde sættes i Frihed, hvad dog først skedte næsten et heelt Aar efter og kun paa den Maade, at Kongen afsvor Kronen og lovede at rømme Landet[642].

Den *tyvende* September slog *Saladin* Leir for |**A:515***Jerusalem,* og Lærd saavelsom Læg greb til Vaaben for den hellige Stad, men da Fienden opdagede, at Muren var svagest paa den Nordre Side, flyttede han Leiren did og brød Gab, saa der var intet Raad uden enten at giøre et almindeligt Udfald eller lade sig taalmodig offre ved den hellige Grav. Det Første forbød imidlertid *Saladin* ved at stille 10000 Ryttere for Portene og det Andet forhindrede de Rige, som hemmelig traadte i Underhandling med Sultanen og forraadte den hellige Stad, imod at alle de skulde have fri Udgang, som kunde betale for sig: ti Byzantier for en voxen Mand, fem for en Kvinde og een for et Barn under syv Aar. Den *tredie October* holdt *Saladin* sit Indtog, hvorpaa *Tyrkerne* strax rensede Templet paa deres Viis, rev det store *Guld-Kors* ned fra Spiret og fyldte Staden med deres Vederstyggelighed[643].

Med den *Engelske Pillegrim* stemmer her den *Muselmanske Cadi* i Henseende til Kiends-Gierningerne saa nøie overeens, at vi, som fra vore Dages Krigs-Skueplads er vant til noget ganske Andet, fristes til høilig at beundre, hvad dog slet ikke er Andet end Spor af den sunde Menneske-Forstand, der lærer, at Ærlighed varer længst og at Falskhed er ligesaa daarlig stædt i Krig som Hykleri paa en Val-Plads[644]. Grav-Riget faldt altsaa hverken ved sine Forsvareres Feighed eller ved Seier-Herrernes Tapperhed, men ved et af de besynderlige Tilfælde, der soleklart vise, at Vedkommende har *Lykken,* altsaa, i det Mindste indtil videre, *Forsynet* imod sig, og den Haan, hvormed *Bohadin* stempler Grev *Raimunds* tidlige Flugt,

frikiender endog ham for at have spillet under Dække med *Saladin*.

|US7:247Neppe var *Raimund* kommet hjem til *Tripolis,* |**A:516**før han overiledes af den Død, han ved *Tiberias,* eller efter *Bohadin,* ved Lands-Byen *Hittin* (Hutti), første Gang i sit Liv flygtede for, og det vilde da snart været aldeles ude med *Frankerne* i *Palæstina,* hvis der ikke var traadt nye Riddere i Skranken, men de kunde heller ikke let udeblive, saalænge Moder-Landet, den Vestlige Christenhed, endnu vrimlede af dem; thi var end Begeistringen for det hellige Land og de Vantroes Ødelæggelse lunknet, saa maatte dog Grav-Rigets pludselige Fald og *Saladins* Pral nødvendig bringe meget Kæmpe-Blod i Kaag, saa det gjaldt kun om, at Moder-Landet ei blev aldeles afskaaret fra Kolonien, hvad omtrent vilde været Tilfældet, hvis det havde lykkedes *Saladin* at indtage *Tyrus,* som han endnu samme Aar (1187) i *Jule-Maaneden* for Alvor prøvede paa.

Tyrus, som endnu under Kors-Togene var en stor Handels-Stad og stærk Fæstning, havde trodset *Baldvin* den *Førstes* seierrige Vaaben og blev i den *Andens* Tid (1124) kun ved *Venetianernes* kraftige Understøttelse og efter *fire* Maaneders Beleiring indtaget; men under Forfippelsen efter Slaget ved *Tiberias* vilde den dog sikkert deelt Skæbne med *Akre* og *Askalon,* hvis den ikke i Mark-Grev *Conrad* fra *Montferrat* havde faaet en udmærket djærv og krigsvant Høvding. *Conrad,* som regnede sig i Slægt med den gamle *Vittekind,* nedstammede i alt Fald fra en *Sachsisk* Adels-Mand, som *Otto* den *Store,* da han vandt den *Lombardiske* Krone, forlenede med *Montferrat,* og hans Fader blev fanget ved *Tiberias,* men selv havde han lagt Veien om ad *Konstantinopel,* og der enstund kæmpet mandelig for en kvindagtig Keiser, saa han kom først paa Høiden af *Akre,* da den alt var faldet i *Saladins* Haand. Nær var det gaaet ham, som det gik adskillige Pillegrimme, der trøstig løb ind i den fiendtlige Havn, men han fik dog til Lykke endnu tidsnok |**A:517**Syn paa de *Tyrkiske* Faner og dreiede af til *Tyrus,* hvor han fandt Alt i yderste Forvirring, men bragde snart Tingene i Orden, saa *Saladin* fandt Folk oppe, da han kom. Sultanen blev vel liggende for Byen en Maaneds-Tid og gjorde sit Bedste, men da Mark-Greven ikke blot slog hans Flaade, men lukkede Portene op mens han stormede, da blev *Saladin* saa ærgerlig, at han brændte sine Redskaber og ophævede Beleiringen[645]. Dermed opgav han imidlertid |US7:248ikke Haabet, thi *Bohadin* fortæller, at da han i det ny Aar reed med ham fra *Askalon* til *Akre,* og tænkde med Forfærdelse paa det vilde, oprørte Hav, han her første Gang i sit Liv havde for Øine, da overraskede *Saladin* ham med de Ord: jeg har endnu ikke fortalt dig, hvad jeg har isinde, naar jeg faaer *hele Sø-Kysten* undertvunget, thi saa vil jeg skrive mit Testamente, dele mine Lande og hjemsøge Øerne i Havet, til jeg enten finder min Død, eller faaer udryddet alle de *Vantroe* til Verdens Ende[646]. Om

det var hans ramme Alvor, og hvordan i saa Fald dette Halvmaane-Tog til Gien-Giæld for Kors-Toget vilde spændt af, kan nu vist nok Ingen vide, men det var dog godt, han ei kom i Fristelse, og dertil skal Mark-Grev *Conrad,* efter *Bohadins* Sigende, mægtig have bidraget, i det han, som var ei mindre trædsk end tapper, sendte et Maleri til *Europa* af *"den hellige Grav",* nedtrampet af en Muselmansk Rytter, hvis Hest endog staldede deri[647]. Vissere og langt vigtigere er det imidlertid, at *Ærke-Bispen* af *Tyrus,* rimeligviis den titnævnte Historie-Skriver, *Vilhelm,* drog selv til Vester-Leden og talde *Gravens* Sag; thi han var aabenbar den levende Røst, som bevægede de tre ypperste Fyrster i |A:518Christenheden: den *Tydske Keiser* nemlig og *Kongerne* i *Frankrig* og *England,* til at tage Korset op og følge hvad dem syndes var Herrens Vink[648].

Vi kan da ikke blive staaende ved Maleriet, men maae i Tankerne følge med Ærke-Bispen, hvis Skrift vel, ved at følges for troelig, har gjort Kors-Togenes Historie mere Skade end Gavn, men vækker dog Formodning om gode Tale-Gaver, og vi bemærke da i Forbigaaende, at Pave *Urban* den *Tredie* døde af Græmmelse over, at den hellige Stad, der blev vundet under hans Navner, *Urban* den *Anden,* gik tabt under ham. Hans Efter-Mand (Gregor den Ottende), der kun i et Par Maaneder beklædte det *Apostoliske* Sæde, udmærkede sig vel ved sine Klage-Breve over *Jerusalem,* hvorover Man græd og blegnede selv i det høie Norden, men det paafølgende Kors-Togs rette Paver var dog den ældgamle *Cælestin* og den ungdommelige, men i alle Maader udmærkede *Innocens* den *Tredie.*

Betragte vi nu de tre store Herrer, som antog sig Grav-Rigets Sag, da see vi strax, det var ikke de bedste *Kirke-Patroner;* thi *Fredrik Rødskiæg* havde næsten i hele sin Keiserlige |US7:249Menneske-Alder (fra 1152) ligget i Strid med den hellige Fader, især om Arve-Godset efter hans Tydske Sønner (Bisperne), som *Fredrik* fandt, han var nærmest til; hans Jævn-Aldrende, *Henrik* Lyng-Stilk (Plantagenet) i *England,* havde ladt den berømte Ærke-Bisp af *Canterbury, Thomas Becket,* myrde (1170), og den unge *Philip August* i *Frankrig* kom vel til at overgaae alle sine *Kapetingiske* Fædre i Navnkundighed men ingenlunde i Fromhed. Paa Begeistring for Korset var her altsaa neppe at tænke, og fandtes der en Gnist hos nogen af dem, maa det ene have været hos den gamle *Keiser,* der i sin Ungdom havde gjort Keiser *Conrads* bedrøvelige Tog |A:519med og ønskede i Alderdommen aabenbar at afstryge det *Tydske* Navns Skam og afsone sine mange Synder ved den hellige Grav, men maatte lægge sine Been i *Natolien,* hvor han, efter megen Besværlighed med *Græker* og *Tyrker,* druknede (1190) ved at sætte over en Flod. Af hele den stolte Hær, han med forbausende Krigs-Tugt førde til *Asien,* og hvis Rygte vakde megen Uro i *Saladins* Leir, naaede kun en sørgelig Levning *Antiochien* og

Akre, men dog gav Keiseren, før han sank, den *Seldschukiske* Magt i *Koniah,* der igien begyndte at reise sig, Naade-Stød[649].

Med det *Fransk-Engelske* Tog, som Man allerede har ondt ved at udtale, saae det ogsaa kun maadeligt ud, thi efter, paa Korsets Vegne, at have inddrevet en svær Krigs-Styr i deres Riger, ragede Kongerne i Krig med hinanden, og skiøndt denne blev afbrudt ved *Henriks* Ydmygelse og Død (1189), og Kors-Toget paa en Maade kom istand, var Høvdingerne dog ikke nær saa misundelige paa *Saladin,* som paa hinanden. Udfaldet kunde derfor umuelig blive ærefuldt og Toget blev kun glimrende som et *Ridder-Spil,* fordi *Rikard* Løve-Hjerte var en Mester i det, som ei fandt sin Mage blandt *Tyrker* og *Kurder,* men kun, først til sin store Ærgrelse og siden til en god Nød-Hjelp, i den *Franske* Ridder *Vilhelm Barr*[650].

Et saadant *Ridder-Spil* med den "hellige Landse" kan vi nu vist nok hverken sætte ved Siden ad det *Store Kors-Tog* eller skrive synderlig paa *Aandens* Regning, der, langt fra at slaae Alvor hen i Spas, selv naar den skiemter har Alvor bag Øret; men enhver Ting, der i det Store drives mesterlig, bliver dog historisk mærkværdig, og Dy|**A:520**sten mellem *Rikard* og *Saladin* |US7:250viser netop soleklart, hvad Man endelig maa lægge vel Mærke til, at det *Christelige Ridderskab* var *ægte* og det *Muselmanske uægte,* fra Hoved indtil Hale. Lad nemlig *Saladin* have havt alle de *Dyder,* hans Lov-Taler, og *Rikard* alle de *Lyder,* hans Avinds-Mand tillægger ham, da var det unægtelig godt for den *Babyloniske* Sultan og slemt for den *Engelske* Konge; men det er netop den største Triumph for Christenhedens *"Løve-Mod",* at dets Mangel ei kan erstattes af alle *Saladins* Dyder og dets Glands ei skjules af alle *Rikards* Feil!

Dog, det er Kiends-Gierningerne, der i Historien skal tale for dem selv, og vil vi see dem, maae vi følge *Rikard* baade til og fra den store Skue-Plads for Ridder-Spillet mellem *Kurder* og *Christne:* paa Sletten mellem *Karmels-Bjergene,* hvor *Æren* langt meer end *Akre* var *Prisen,* hvorom de kæmpede saa haardnakket, at Offerne kan Ingen tælle.

Akre eller *Ptolomais* var imidlertid særdeles skikket til at bære Skylden for alle de Kræfter, der udtømdes, og alt det Blod, der flød i Strømme for dens Porte; thi vel er Dens Besiddelse blevet meget vigtigere, siden de *Phøniciske Havne* forstoppedes, men den kunde dog alt da med Rette kaldes Nøglen til det hellige Land, da den var *Dets* eneste taalelige Havn og beherskede Dets eneste Adel-Vei. Som en Bjerg-Fæstning, *Saladin* havde gjort sit Bedste med at istandsætte og maatte anstrænge sig til det Yderste for at beholde, var *Akre* tillige et Tvistens Æble, hvorom Man længe kunde drages og hvorved Man fandt Leilighed til at bruge alle sine Kræfter og vise alle sine Konster, saa ingen *Odysseus* kunde snildere nødt den *Kurdiske Snap-Hane* til at holde Stand og *Christenhedens Riddere*

til at holde Trop, end ved, som den afsatte Kong |A:521*Hvid,* paa Lykke og Fromme at aabne Løbe-Gravene for *Akre.* Kaldte Kong *Hvid* selv det imidlertid end ikke siden, som Man har sagt, en dum Streg, saa var det hos ham dog aabenbar kun et ridderligt Indfald han fik, da han omsider kom paa fri Fod, fik lidt Hjelp, og syndes han maatte benytte den til om mueligt at faae visse Værelser, som han ude af Fængselet aldeles fattedes. Ved *Askalons* Overgivelse havde nemlig *Saladin* vel lovet med det Allerførste at sætte baade Kongen og hans Broder og Tolv af de Ypperste dernæst i Frihed, men han vilde dog ingenlunde forhaste sig, og slap dem nødig, før han havde hele Landet i sin Magt. Da der imidlertid ingen Udkomme var med *Tyrus,* maatte *Saladin* for Skams |US7:251Skyld, da snart et heelt Aar var gaaet, giøre Alvor af det og nøies med at pine den Eed af Kongen, at han var Sultanens "Mameluk og Træl", der havde forsvoret at føre Vaaben imod ham[651]. *Udvexlet,* som han var for *Askalon,* gjorde Kongen sig naturligviis ei megen Samvittighed over den med Uret aftvungne Eed, men holdt sig kun rolig i *Antiochien* og *Tripolis,* saalænge han var nødt dertil.

Den første Hjelp han nu fik, var fra *Sicilien,* hvis ægte *Normanniske* Kong *Vilhelm* nu, da de Vantroe jublede, fortrød ei at have understøttet *Jerusalems* vaklende Throne og sendte sin berømte Admiral *Margarit,* sædvanlig kaldt "Sø-Kongen" eller den anden *Neptunus,* til *Tyrus* og *Tripolis* med 50 Galeier og 500 Riddere. Vel foer der Skræk i *Tripolitanerne,* da de skimtede den store Flaade, som de tog for Fiendens, men da den kom nærmere med sine vaiende Kors-Bannere og andre visse Mærker, forvandlede Angesten sig til ubeskrivelig Glæde, og det med Rette; thi "Sø-Kongen" satte ikke blot Mandskab |A:522i Land, men holdt Far-Vandet ryddeligt og beskyttede Tilførselen, saa ham maatte baade *Tripolis* og *Antiochien* takke for deres Redning[652].

Kun forgiæves vilde nu Kong *Hvid* gjort *Tyrus* til sin Vaaben-Plads, thi Mark-Greven lukkede Portene for ham, og da var det, han besluttede, med Levningen af troe Tjenere, de *Sicilianske* Hjelpe-Tropper og Endeel *Pisaner* fra *Tyrus,* at prøve sin Lykke for *Akre.* Det Puds havde *Saladin* mindst ventet og laae derfor ganske rolig og beleirede en lille Borg i *Galilæa,* da der kom Bud paa Bud om Kong *Hvids* flyvende Fart fra Tyrus til Lands og Vands, og det Sidste til Sultanens store Forbauselse meldte, at *Frankerne* alt laae i Leir for Akre[653]. Saaledes begyndte da (i August 1189) den berømte, næsten *toaarige* Beleiring, og vi har den saa udførlig beskrevet af to *Øien-Vidner: Engelsk-Manden Galfred* Viinprøve (Vinsauf) og *Mosul-Manden Bohadin,* at vi kan faae en meget levende Forestilling derom; men deels er saadanne lange Beleiringer, der tilsidst endog kiede de muntreste Kæmper, sjelden morsomme at læse meget om, og deels tillader saavel Rummet som Haand-Bogens Natur os kun at pege paa det Mærkværdigste.

Hvor mandstærk Kong *Hvid* egenlig var, da han tog sig saa |US7:252store Ting for, veed vi ikke, men at han var for svag til at omringe Byen eller hindre *Saladin,* der strax var ved Haanden, fra at forstærke og forsyne Besætningen, og dog for stærk til at *Sultanen,* efter sit inderlige Ønske, kunde kvæle Beleiringen i Fødselen, det beviiste sig selv, og snart blev der Folk Nok paa begge Sider, stundum Fleer end Man enten kunde bruge eller føde[654]. Da nemlig Rygtet om den |**A:523***Tydske Keiser* kom *Saladin* for Øre, sendte han *Bohadin* til *Mesopotamien* og *Chaldæa, Mosul* og *Bagdad,* om Hjelp, og til ham strømmede da hele Østens Magt, og om den *Christne* Leir siger *Galfred* med et godt Skin, at der opfyldtes de Prophetiske Ord til *Jerusalem:* jeg vil hente dig Sæd fra *Norden* og samle til dig fra *Vesten,* jeg vil sige til *Norden:* giv hid og til *Syden:* læg ingen Hindring i Veien[655]. De Allerførste der kom, var, som det med *Kirke-Folk* pleier at gaae, de der havde den længste Vei, og *Galfred* kan ikke beskrive den Trøst, det var i et fortvivlet Øieblik fra *Karmel* at opdage de 50 Snekker fra *Norden* med *tolvtusinde* Mand, deels *Danskere* og *Friser,* og deels *Engelsk-Mænd* og *Flæminger,* som aldrig saasnart saae det gode Exempel, før de fulgde det, og Natten efter kom Ridder *Jakob* fra *Avesne* (i Hennegau), til hvis Roes *Galfred* ei troer at kunne sige formeget, ved at sætte ham ved Siden baade ad *Hector* og *Achil* og foretrække ham for *Regulus*. Blandt de Følgende, som var utallige, maae vi først lægge Mærke til Landgrev *Ludvig* af *Thyringen,* ikke fordi der er skrevet en heel Rim-Krønike om hans Helte-Gierninger, thi var de kun tigange bedre end den, var de ikke værd at nævne[656], men fordi han overtalde Mark-Grev *Conrad* i *Tyrus* til at gaae med, og var selv tilligemed *Jakob* fra *Avesne* En af *Høvdingerne* i Beleiringens *første* Aar, uden Sammenligning, det *Ridderligste*[657]. Vel kan vi her ikke opholde os ved det saakaldte store Slag (i October 1189), som Ridderne baade vandt og tabde[658]; men maae dog ved |**A:524**denne Leilighed anmærke, at hverken der eller nogensteds finde vi *Saladin* i *Spidsen,* men immer, som en forsigtig General, blandt de Bageste, saa det eneste *Sværd-Slag* af ham selv hans Lov-Taler ihukommer, næst det hvorved han stjal Livet |US7:253af den *Ægyptiske* Vezir, er det, hvormed han Dagen *efter* Slaget ved *Hittin* huggede Armen af den fangne Fyrst *Rainald,* der baade engang havde bespottet *Mahomed* og ved *Ramla* beskiæmmet *Troes-Helten*[659]. Dernæst maae vi lægge Mærke til, at skiøndt Ridderne i ovennævnte Slag, til Musel-Mændenes store Forundring, der allerede for en Sikkerheds Skyld havde plyndret deres egen Leir, slap Seiren af Hænderne og tog Hugg til Giengiæld, trak dog *Saladin* sig tilbage i Vinter-Leir, og gav dermed Ridderne frit Spille-Rum, som de, især efterat den *Tyriske* Flaade havde slaaet den *Ægyptiske,* brugde saa godt, at Fæstningen stod paa Nippet at overgive sig. Hvad der fornemmelig jog Skræk i Musel-

Mændene var tre Beleirings-Taarne paa Ruller, som Bjerge at see til, og som det syndes, uforgiængelige, saa det eneste Haab var den "Græske Ild," hvortil Chalifen i *Bagdad* havde sendt *Saladin* alt Tilbehør, undtagen Folk, der ret forstod at lave og haandtere den; men i det sidste Øieblik var der dog en *Kaabber-Smed* fra *Damask,* som tog sig Arbeidet paa, slap ind i Byen og stak Ild paa alle tre Uhyrerne, saa de til Musel-Mændenes store Fryd og Riddernes Kvide sank i *Aske*[660]. Ulykken kommer sjelden ene, og efter Nederlaget paa de døde Hjelpere fulgde et langt føleligere paa de Levende, da Fod-Folket, som var kied ad Lange-Legen, paa deres egen Haand angreb *Saladin* og faldt som Fluer i Tusind-Tal, medens *Akres* Besætning benyttede Forvirringen til et kiækt Ud|**A:525**fald, som førde den Græske Ild midt ind i Riddernes Leir[661].

Dette skedte ved Sommer-Soelhverv (1190) og dermed endtes *Land-Grevens* Anførsel just ikke glimrende; thi nu var Alle saa modfaldne, at de Intet turde begynde paa, førend Grev *Henrik* fra *Troyes* kom, berømt og mandstærk, og han som bragde Modet med sig, fik naturligviis ogsaa Anførselen, hvorover Land-Greven blev saa stødt at han pakkede ind og reiste, men fandt allerede paa Cypern sin Grav[662].

Grev *Henriks* Regierings-Tid, hvoraf Man ventede saa meget, udmærkede sig imidlertid kun ved lutter Ulykker, og havde nær endt med hele Hærens Undergang; thi at *Pisanernes* Storm mod *Flue-Taarnet* mislykkedes og at de nye Beleirings-Redskaber gik samme Vei som de Gamle, var kun Lidet; |US7:254men at der udbrød et bittert Fiendskab mellem *Franskmændene* og *Tydskerne,* at Mark-Grev *Conrad* stræbde at skille Kong *Hvid* ved hans fattige Krone, og at der endelig kom *Pest* og *Hungers-Nød* i Leiren, det var en Hær af Ulykker, som det var et stort Vidunder, der dog levnede Liv i Ridder-Skaren. Uden her at kunne indlade os videre paa Omfanget af *Mark-Grevens* Brøde, hvem Man i Leiren gav Skyld for Alt og bandede daglig ned i Helvede, vil vi kun erindre, at Hertug *Fredrik* af *Schvaben,* som *Mark-Greven,* for at opveie det *Franske* Parti, der var ham *imod,* fik slæbt til Leiren med Keiser-Hærens Levninger, fik selv sin Helsot for *Akre,* og derhos vil vi, til Ære for den ridderlige Taalmodighed, anmærke, at midt under den gruelige Hungers-Nød fik |**A:526**de *Pisanske Korn-Pugere,* som med Flid frembragde den, dog ikke blot Lov at leve, men Lov at beholde deres Hvede-Dynger, til de om For-Aaret af dem selv faldt i Prisen eller sank i Aske[663].

Vaaren (1191) var glædelig, thi den bragde strax, med Føde-Varene, den visse Tidende, at Kongerne af *Frankrig* og *England* laae paa *Sicilien* og kunde ventes hvert Øieblik med Alt hvad Man fattedes, fra Mod til Mad, og da der ingen Ting skedte, før de kom Begge, maae vi i Tankerne gaae dem imøde og see, hvad de nølede efter saa længe.

Allerede i *September* forrige Aar (1190) var begge Kongerne kommet til *Messina: Philip August,* der saae paa Skillingen, aldeles ubemærket, og *Rikard,* der vilde glimre, med høieste Bram; men deels vilde Vinden ikke strax blive føielig og deels ragede *Rikard* snart i Klammeri med By-Mændene, og bemægtigede sig med væbnet Haand *Messina,* hvorved Venskabet mellem ham og *Philip,* der immer vaklede, nær var gaaet reent overstyr. Da *Rikard* nu desuden paa sin *Systers* Vegne, der var Enke-Dronning efter Kong *Vilhelm,* havde en svar Afregning med hans Eftermand *Tankred,* blev det Vinter, før Man vidste det, og det hellige Land maatte da skiøtte sig selv til Foraaret[664]. Hvor nær det da kunde været bagefter med Hjelpen, har vi seet, men nu kom da endelig *Philip August* til Leiren *Paaske-Løverdag,* og blev modtaget med stor Høitid, skiøndt Musel-Mændene smiilde lidt spodsk, da de hørde at han, der var udraabt for den største Konge i Christenheden, landede kun med *sex* Skibe[665]. Nu maatte |US7:255Man da trøste sig og see at skræmme Musel-Mændene med den *Engelske Konge,* |**A:527**om hvem det hedd i Leiren, at vel var han ikke saa stormægtig som den *Franske,* men meget baade rigere og anderledes daadfuld end han[666]; men ham maatte Man endnu vente paa til Pinds-Dag; thi han fik Forfald underveis.

Den store og stadselige Flaade, hvormed *Rikard* i Dimmel-Ugen løb ud fra *Messina,* blev nemlig allerede *Lang-Fredag* adsplittet i en stærk Storm, og selv blev han forslaaet først til *Kreta* og siden til *Rhodos,* hvorpaa han anløb *Kypern,* for at see, om Nogle af hans vildfarende Skibe var flydt op der, hvor Man paa *Rhodos* havde sagt ham, der var for Christne Folk ikke godt at komme. Her traf han ogsaa ganske rigtig paa Rheden ved *Limissa* (Amathusa) blandt Andet det Skib, hvorpaa hans *Syster* fra Sicilien og hans *Kiæreste* var, og befriede dem fra en dødelig Angest, da *Keiseren* endelig vilde have dem i Land, og de ingenlunde troede hans søde Ord, der kun stemmede daarlig med den Behandling, nogle strandede Engelsk-Mænd nys havde nydt[667].

Denne *Kypriotiske Keiser* hedd ellers *Isak,* og nedstammede paa Moders Side fra *Comnenerne,* men havde, siger Man, blandet Blod med *Saladin,* saa Pillegrimene havde kun Ulykke af ham, og da nu *Rikard* skikkede sine visse Bud til ham for at kræve Fyldest-Giørelse, fik han kun et grovt Svar. Her traf *Isak* imidlertid for den Urette, thi ***Rikard*** gjorde paa Timen Land-Gang og kiørde saaledes i Ring med hans Keiserlige Majestæt, at havde vi Stunder til at opholde os derved, vilde det strax blive os ligesaa indlysende, at *Rikard* var en vældig Kæmpe, som at *Isak* var en ussel Kryster; men da det egenlig følger af sig selv, vil vi indskrænke os til at melde, hvad Udfaldet blev. Da nemlig Keiser *Isak* havde flygtet saalænge han kunde paa sin |**A:528**gule Hingst, saa let som en Vind, og forgiæves i Bag-Hold skudt to giftige Pile efter *Rikard,* faldt han til

Føie, afstod Riget og frabad sig kun Bolt og *Jern,* hvorpaa *Rikard* lod ham binde med *Sølv-Lænker,* tog alle hans Grunker, der var uhyre, indsatte Kong *Hvid,* som var kommet at søge Trøst hos ham, til sin Fuld-Mægtig paa *Kypern,* holdt Bryllup med Kongens Daatter af *Navarre,* og stak saa i Søen med sine *hundrede* Snekker[668].

Endnu slap han dog ikke til *Akre* uden et lille Æventyr, som |US7:256hører saa naturlig til Beleiringens Historie, at ogsaa vi i Forbigaaende maae tage det med; thi paa Høiden af *Bairuth* praiede han en Tre-Master, som først gav sig ud for en *Franskmand* og saa for en *Genueser,* men var en *Saladiner,* bestemt til *Akre* med allehaande Fornødenheder, og saasnart *Rikard* mærkede det, var han ved Haanden. Der var, efter *Bohadins* Sigende, 650 dygtige Karle ombord med Mesteren for dem Alle: *Jakob* fra *Aleppo,* og *Galfred* nægter det ikke heller at de sloges fortvivlet, saa der var ikke andet Raad, end at *Rikard* maatte lade alle sine 40 Galeier løbe Snablerne, der var til det Samme, ind i Tre-Masteren og bore den i Grund. *Bohadin* paastaaer, at Mandskabet hjalp selv til, og det kan gierne være, men naar han siger, der blev kun *een* levende Mand, som *Rikard* sendte til Byes for at give ordenlig Beskeed, da maae vi desuagtet følge *Galfred,* der *selv* gjorde Konge-Reisen *med* og melder, at *Rikard* levnede *Fem* og *Tredive,* som deels var *Emirer* og deels udlærte Tømmer-Mænd[669].

Saa kom da *Rikard* endelig og endelig til *Akre* i Pindse-Ugen (1191), og det var ubeskriveligt, al den Stads, der blev gjort ad ham, der ikke blot havde Pungen og lod den |A:529staae aaben, men havde ved Kyperns Indtagelse nys opfrisket sit Helte-Ry og sikkret Tilførselen, ja, *Bohadin* tilstaaer selv, det giøs i Musel-Mændene, da de saae Ridder-Leiren ligesom staae i lys Lue hele Natten af Glædes-Ild[670]. Vel faldt *Rikard* snart i en svær Sygdom, men *Akres* Besætning meldte dog *Saladin,* det var blevet reent galt, siden han kom, saa nu mærkede de, det hjalp ikke at brænde "Vædere og Katte" og andet Beleirings-Tøi, naar den Græske Ild brændte uslukkelig i Fiendens Bryst. De holdt imidlertid ud en Maaneds-Tid endnu, da *Saladin* hjalp til, saa godt han kunde, uden at vove sig for yderlig; men dermed var det ogsaa forbi, og en af de første Fredager i *Juli* overgav *Akre* sig paa de Vilkaar, at Besætningen skulde have fri Afgang, som den gik og stod, naar *Saladin* udleverede det *hellige Kors,* han tog ved *Tiberias,* løslod et vist Antal Christne Fanger og betalde 200000 Gylden, hvortil *Bohadin* endnu regner 14000 Gylden, som Besætningen havde lovet *Mark-Greven* i *Tyrus* for at frelse deres Liv[671]. Disse Betingelser blev imidlertid aldrig opfyldte, og derfor lod Kong *Rikard* i Tyrke-Hærens Paasyn 2700 af *Gidslerne* |US7:257springe over Klingen, hvorover han endnu den Dag i Dag, saavidt døde Folk kan, maa høre meget ilde, skiøndt det er vanskeligt nok at sige, hvad han skulde gjort med de *Tyrker,* naar han ei kunde kiøbe Christne for dem og han ingen Trælle brugde[672].

Saaledes endtes da *Akres* Beleiring, uden at Nogen veed Tal paa de Liv, den kostede, men af de *tolvtusinde* |A:530Danskere og Friser, Engelsk-Mænd og Flæminger, som havde holdt ud fra Først til Sidst, siger *Galfred,* der var neppe "Hundrede" tilbage[673], saa dersom *Tyrkerne* ei havde tabt Andet end *Akre,* havde de unægtelig faaet Strømme af Christen-Blod for Røver-Kiøb; men de havde aabenbar tabt *Modet* med *Akre,* som *Trojanerne* med *Hektor,* og dermed var Toget betalt.

Neppe var *Akre* taget, før den *Franske* Konge fik Hjem-Vee og lod sig ikke holde, saa nu stod *Rikard* for saavidt Ene, men dog blev en stor Deel af de Franske Riddere, under *Hertugen* af *Burgund,* hos ham, og hans Hu stod nu nærmest til *Askalon;* men vi kan ikke nøies med saa lidt og vilde derfor reise hjem med *Philip August,* naar ikke *Rikard* Løve-Mod (coeur lion) var af det Slags Folk, man har ondt ved at holde Øinene fra, fordi de, hardtad uden selv at vide det, giør imellem i en Time, hvad Man ei seer Mage til i mange Aar.

Det lønner imidlertid dog ikke Umagen at følge *Rikard* Skridt for Skridt fra *Akre* til *Jaffa,* med *Saladin,* som *Hannibal* med *Fabius,* ved *Siden;* thi *Rikard* vilde aabenbar meget heller glimre end giøre Gavn og heller beundres af *Saladin* end slaae ham, hvorfor han ogsaa, ligefra sin Ankomst til *Akre,* stod i Underhandlinger med Sultanen, og lod Ingen blive klog paa, om han virkelig havde i Sinde at indtage *Jerusalem,* som han vel to Gange forskrækkede, men aldrig angreb[674]. Fra *Saladin,* der aldrig vovede at giøre ham Laurbær-Krandsen stridig, vandt *Rikard* vel ogsaa *Borger-Krandsen,* da han opbygde *Askalon* igien, som *Saladin,* med *Tyrkisk* Lands-Faderlighed, for at sikkre, havde ødelagt, men det gik den for|A:531fængelige Ridder med sine Krandse, ligesom det gaaer Damerne med deres, de binde med Lyst og bære for Løier men kaste for Alvor; thi før endnu *Rikard* forlod det hellige Land, sluttede han en Stil-Stand med *Saladin,* hvorved *Askalons* Ødelæggelse udtrykkelig bestemdes. Sligt kan let synes |US7:258os ubetydeligt, fordi *Askalons* Tilværelse i vore Øine er det; men naar vi nu see alle de blomstrende Sø-Stæder paa *Syriens* og *Lille-Asiens* Kyst, saanær som *Smyrna,* i Bund og Grund ødelagte, ja, see Ødelæggelsen udbredt, saavidt som *Osmannernes* Hel-Hest kom, da maa det ikke glemmes, at *Osmannerne* i denne Henseende er Discipler af den berømte *Saladin,* som snildt opdagede, det var nemmere at ødelægge end at forsvare sit Land, og skiøndt *Rikard* fandt denne Tanke-Gang afskyelig, plettede han dog unægtelig sit og *Christenhedens* Skjold ved at give sit Minde til, hvad Man vel maa lade skee, naar Man ei kan forhindre det, men aldrig befordre. Længe krympede *Rikard* sig ogsaa og var nær sluppet bort med Christenhedens udødelige Ære, ei at have brugt sin Magt til at nedrive men til at opbygge; men just som han i *Akre* stod med den ene Fod i Skibet, kom der Bud fra *Jaffa,* at *Saladin* var krøbet ud af

sit Muse-Hul og angreb med langt overlegen Styrke den slet befæstede By, og det var en Næsvished, *Rikard* umuelig kunde taale, saa han indskibede sig paa Timen med nogle faa Riddere og endeel Pisanske og Genuesiske Bue-Skytter[675]. Vinden var ham imod, saa *Saladin* fik Stunder til at bryde ind i *Jaffa,* men mødte der saa fortvivlet Mod-Stand, at han omsider, meget imod sin Villie, nødtes til at gaae paa Forlig med Besætningen, som da trak sig tilbage til Borgen og skulde, hvis den ikke blev undsat til næste *Lørdag-Morgen,* have samme Kiøb paa sit Liv |A:532som *Jerusalems* Indbyggere[676]. Natten imellem *Fredag* og *Lørdag* ankrede imidlertid *Rikard* paa Rheden ved *Jaffa,* og skiøndt *Saladin* mærkede Uraad, saa *Bohadin* maatte ind i Byen i Mørke, banke Tyrkerne op og see til at faae Borgen rømmet før Dag, saa lykkedes det dog ikke, fordi, efter *Galfreds* meget rimelige Oplysning, de første Syv, der forlod Borgen, fik Hovederne hugget af, saasnart de havde betalt Løse-Pengene, hvad Resten naturligviis fandt, var en daarlig Handel og vilde heller sælge Livet til enhver Priis end kiøbe *Døden* saa dyrt. Handelen gik i alt Fald tilbage, og saasnart *Rikard* af en *Præst,* der med Livs-Fare svømmede ud til ham, fik at vide, at Borgen holdt sig endnu, raabde han strax: ja, skal vi da end døe med vore Brødre, saa gid dog den skee en Ulykke, der ikke vil frem! Dermed foer han buus paa med sin rødmalede Snekke, sprang ud til Belte-Stedet og vadede i Land, skiøndt Strand-Bredden |US7:259vrimlede af Tyrker, men han vidste ogsaa nok, de kiendte ham, og havde ingen Lyst til at bides med hans Sværd og ad en Løn-Gang, som var ham bekiendt, slap han ind i Staden, lod sit Banner vaie og gjorde med Borgmændenes Hjelp i et Øieblik ryddeligt. *Saladin* laae vel i Leir tæt udenfor Byen, men saasnart *Bohadin* kom farende med den Beskeed, at *"Engelsk-Manden"* var *selv* med, blev han saa bange som en Hare og skyndte sig afsted med alle sine Tusinder, saa det var hans store Lykke, at *Rikards* Rytteri kun bestod af tre Heste, der knap kunde gaae, end sige løbe[677] Da *Tyrkerne* imidlertid fik Stunder til at samle sig imellem Bjergene og hørde, at den *Engelske* Vove-Hals laae rolig i Leir udenfor *Jaffa* kun med en Haand-Fuld Folk, da besluttede de at hevne Skade, og den Arabiske *Røver-Trop,* som *Saladin* ved *Akre* havde oprettet til ved |A:533Nattetid at stjæle Allehaande, selv Patte-Børn, ud af Franke-Leiren, skulde nu gjort sit Mester-Stykke, ved at stjæle Kong *Rikard,* hvorpaa *Saladin,* som var ved Haanden med hele sit Rytteri, vilde gjort det af med Resten. Dette Skielm-Stykke mislykkedes imidlertid saa fuldkommen som Man kan tænke sig; thi først spildte Røverne den kostbare Tid paa at trættes om, hvem af dem der skulde gribe *Rikard,* ligesom Musene i Fabelen trættedes om, hvem der skulde hænge Bjelden paa Katten, og dernæst fik en *Genueser* Øie paa dem i Dagningen, saa *Rikard* blev i en Hast lysvaagen, foer i Harnisk med de bare Been, og gjorde saa god

Anstalt til at tage imod de Fremmede, at *Bohadin* takker sin Gud, han den Dag var blevet ved Trosset. *Rikard* havde, efter *Tyrkernes* Formodning, ikke uden i det Høieste *sytten* Riddere og henved tusinde Fod-Folk, og skiøndt vi hos *Galfred* see, han fik dog Samling paa lidt meer end det Dobbelte, stadfæster det sig dog, at det var kun *Femten* til Hest, der ikke alene bød hele det Tyrkiske Rytteri Spidsen, men foer tilsidst, da de blev kiede af Lange-Legen, midt igiennem det, huggende ned til Høire og Venstre, saa der laae 700 Tyrker og dobbelt saamange Heste paa Pladsen, da Resten flygtede[678]. Dette var imidlertid endnu ikke *Rikards* hele Dag-Værk, thi mens han holdt og ærgrede sig over Fienden, der immer truede, men turde ikke slaae til, kom der Bud fra *Jaffa,* at der var trængt en Slump Tyrker ind i Byen, og efterat have betroet Budet, at det skulde koste hans Hals, hvis han mælede et Ord derom til nogen Anden, gjorde |US7:260*Rikard* sig blot med et Par Riddere et Ærinde ind i Byen, slog tre Emirer og jog Resten paa Porten[679].

|A:534Man seer nok, at denne Tirsdag eller Onsdag (August 1192) har været En af de mest glimrende Dage, ei blot i *Rikard* Løve-Mods Levnet, men i hele Ridderskabets Historie, saa da han efter den uhyre Anstrængelse faldt i en Sygdom, laae han unægtelig paa Ærens Seng, og da *Saladin* var philisteragtig nok til at melde ham, at *nu* vilde han besøge ham i *Jaffa,* svarede *Rikard* ridderligt nok, at han skulde finde ham lysvaagen, om ikke paa Benene saa dog paa Knæerne; men da han Ingen kunde faae til at blive i *Jaffa,* mens han drog til *Akre* for at have *Ro til at* komme sig, beed han dog i det sure Æble og overgav, for en kort Stilstand, *Askalon* til Nedbrydelse[680].

Saaledes gik det til, siger *Rikards* gode Ven og Ledsager, *Galfred* Vinsauf, saa hvem der siger andet, de lyver, og vi vil hverken trættes med ham, eller nægte, at de *Franske, Tempel-Herrerne* og *Johanniterne,* som lod en saadan knæsunken Kæmpe i Stikken, da han ei meer kunde staae ene, har meget mere Skam af *Saladins-Freden* end han; men det giør Altsammen i Grunden slet ingen Forskiel; thi naar vi pege paa *Rikards* Glimre-Syge, Vankelmodighed og Letsind, da er det ingenlunde for at faae Sag med den i sin Tid hardtad mageløse Ridder, men for i denne Kong *Folkes* Sønne-Søn, paa Moders Side af *Angel-Sachsisk* og *Normannisk* Blod-Blanding, som i et klart Speil at betragte *Christenhedens Ridderskab* paa Overgangen til det *Trettende* Aarhundrede, der blev Graven baade for Dets Ære og Lykke. Selv faldt *Rikard* paa Hjem-Reisen i den Østerrigske Hertug *Leopolds* Kløer, med hvem han havde lagt sig ud i det hellige Land, maatte, til Hertugens og den Tydske Keiser *Henrik* den *Sjettes* uslukkelige Skam, kiøbe sig løs fra |A:535dem Begge i dyre Domme (1194), og sloges siden med *Philip August* om *Normandiet,* til han fik sit Bane-Saar af en Piil (1199); men var dog end i Døden ridderlig nok til at

give sin Bane-Mand (Bertrand Gerdon) fem Pund for Skuddet, da han hørde det var kun Giengiæld for Sværd-Slag, der fældte baade Skyttens Fader og begge hans Brødre[681]. *Saladin* var død for længe siden, Aaret efter Freden, saa hans sidste Daad var *Askalons* anden Ødelæggelse[682], |US7:261og naar Man, uden at lægge de Dyder i Vægt-Skaalen, hans Lov-Talere paa *fri* Haand tillægge ham, kun spørger om *"Kiends-Gierninger",* da har det ingen Nød, hans Rygte skal fordunkle *Rikards,* som, med alle sine Feil, dog aabenbar var en høimodig Helt, der lærde *Saladin* og alle hans Musel-Mænd igien at respektere Christenheden, og søgde vel sin egen Ære men slet ikke sin egen Fordeel. Hvem der betragtede *Jerusalem* som Christenhedens Æres-Punkt, maatte vel finde, han udrettede Intet, men Tiden viiste, at *Kypern,* som han med *meer* end *Engelsk* Gavmildhed skiænkede Kong *Hvid,* var et langt bedre Ryg-Styd for *Frankerne* i *Palæstina* end den *hellige Grav,* og vi, som ei kan misunde Musel-Mændene Graven, naar vi beholde Livet, maae da regne *Rikard* det til en stor Fortjeneste, at *Kors-Togene* endnu et heelt Aarhundrede lod sig fortsætte. Sligt klinger vist nok urimeligt, naar Man betragter Kors-Togene i sig selv som en Plage, der kun ved enkelte Helte-Gierninger fik en glimrende Side, og ved et lykkeligt Tilfælde nogle gavnlige Følger; men har Man faaet Øiet op for den store Kamp i Middel-Alderen mellem *Christenheden* og *Barbariet,* hvorunder en nydannet Verden opstaaer af den Gamles Ruiner, da seer Man let, at *Kors-Togene,* som den eneste tænkelige Art af Fælles-|**A:536**Kamp mod *Tyrker* og *Mogoler,* og en mageløs stor *Olympisk Leeg* for alle de menneskelige Kræfter, var den største Lykke, der i *Middel-Alderen* kunde times vor Slægt. Paa de faste Besiddelser, som derved vandtes, kom det saalidet an, at Man tvertimod maatte sige: jo færre, des bedre, naar kun Modet ikke tabdes, eller Leiligheden afskares; thi *Grav-Rigets* Historie viser tydelig nok, at *Vestens Kæmper* hverken forstod at behandle Øster-Lænderne uden paa Val-Pladsen, eller baadede selv ved at nedsætte sig i Øster-Leden, og hvor nødvendig end *Palæstina* maatte blive Skue-Pladsen for Ridder-Tidens mest glimrende Optrin, laane Kors-Togene dog ingenlunde deres Vigtighed fra Det, men Det netop sin fra dem. Havde *Saladin* derfor afstaaet *Jerusalem* for *Akre* og ladet Pilegrimene lande der ligesaa frit, som han nu lod dem tilbede ved Graven, da havde han rimeligviis derved gjort Ende paa *Kors-Togene* og dysset Vester-Leden i Søvn, til den selv fik uventet Tyrke-Besøg; men da *Jerusalem* blev i *Tyrkernes* og *Sø-Stæderne* tilligemed *Kypern* i de *Christnes* Vold, kunde Freden, som *Pullanerne* aabenbar og selv Moder-Landet hemmelig ønskede, til Lykke aldrig komme ret i Stand, og Christenheden |US7:262nødtes til, hvad det gjaldt om, at holde *Middel-Havet* ryddeligt og, saalænge mueligt, spille Mester paa *Syriens* og *Ægyptens Kyster,* hvorfra Faren nu, da begge disse Lande forenedes, øiensynlig truede.

Naar vi med disse Tanker følge *Rikard* hjem, da er vi langt fra at ærgre os over alle de Hjul, Pave *Innocens* den *Tredie* satte i Bevægelse for at frembringe ret et stort, almindeligt Kors-Tog for den hellige Grav, men fristes snarere til at ærgre os lidt over, at det kun lykkedes saa smaat. Det nytter imidlertid, som Man daglig kan see paa gamle Kiæreste-Folk, aldrig at gaae i Rette med Nogen om den Lunkenhed, der klæder saa stygt, hvor Alt engang var Fyr |A:537og Flamme, thi trods den bedste Villie har det dog ingen Art med de Kiær-Tegn, Man viser for Skams Skyld, og at Man nu i Vester-Leden slet ikke brød sig om at besidde den hellige Grav, naar Man kun frit kunde besøge den, blev netop soleklart, da Kors-Prækenen dreiede sig om *"den Skam"* det var, at lade de Vantroe beholde *Jerusalem;* thi paa det følgende Tog gjorde Man end ikke Mine til at befrie den hellige Grav. Derimod indtog Man *Konstantinopel* og *Damiette* i Ægypten, under den Forud-Sætning, at Resten da vilde falde af sig selv, men dog i Grunden med Lyst til at indtage Noget, der i sig selv var værdt at eie, hvordan det saa end gik med den lille vandløse, ufrugtbare Jord-Plet, paa hvis Besiddelse Prædikanterne vel, som det syndes, af gode Grunde, satte umaadelig Priis, men hvis Værdi dog var en stor Hemmelighed. De Eneste, der endnu med Prædikanterne sværmede for *Jerusalem,* var de halvvoxne *Franske* og *Tydske* Drenge, der flokkedes i Tusind-Tal med Hyrde-Stav og Taske, og haabede at *Middel-Havet* skulde aabne sig for dem, som det *Røde Hav* for Israels Børn, og *Jerusalems* Mure falde som *Jerichos*[683]*,* Noget, der kun skal nævnes i Verdens-Historien til en lærerig Oplysning om, at naar de *halvvoxne* Drenge med Hurlumhei springe op og ruste sig til at udføre, hvad deres Olde-Fædre sværmede, men deres Fædre blev ligegyldige for, da kan Man være ligesaa rolig for Stort i *den* Retning, som Musel-Mændene nu kunde være for *store* Kors-Tog, hvor høit saa den hellige Fader end raabde: see, Børnene beskiæmmer os!

Dette være for Resten sagt uden al Fornærmelse mod *Lothar* fra *Segni* (i Kirke-Staten), en adelig Romerindes Søn, der |US7:263i sin blomstrende Alder (kun 37 Aar gammel) under Navn af *Innocens* den *Tredie* nu (1198) |A:538besteg det Apostoliske Sæde; thi han var en dygtig Mand i sin Tid, og ei blot En af de myndigste men ogsaa af de klogeste Paver, som godt indsaae, at kom Man først af Vane med at giøre Kors-Tog, da tabde Man snart al levende Forestilling om det store *Kirke-Rige,* hvis fuldmægtige Stat-Holder han var, og af hvis Soel-Skin dog, efter den hellige *Hildebrands* Ord, som *Innocens* udtrykkelig tilegnede sig, hvert Christent Konge-Rige skulde laane sin Glands. Glimrende var unægtelig denne Paves Regiering, saa glimrende, at han i Stats-Historien bør kaldes *Innocens* den *Store,* thi ved Siden ad ham blev alle Christenhedens Konger smaa, og selv Kongen paa *Øen,* Rikard Løvemods Broder

Johan, maatte bogstavelig kaste sig i Støvet for hans Sende-Bud, medens *Keiseren* i *Konstantinopel* søgde Beskyttelse under hans Vinger. Lægge vi hertil, at *Innocens* aabenbar havde den *Romerske Keiser-Krone* i sin Haand og gav den til hvem han vilde, at han, som Formynder for *Fredrik* Rødskiægs Sønne-Søn og Navner, var saa godt som enevældig i *Italien,* og at Pave-Thronen i hans Dage, ved Oprettelsen af *Dominikaner* og *Fransiskaner-Ordenen,* fik en staaende Geistlig Hær, der lød ubetinget og indtog snart baade *Kirken* og *Skolen,* da kunde Man fristes til at tænke, at det store *Kirke-Rige* under ham grundfæstedes for Evigheden; men ogsaa her beviiste imidlertid Erfaringen snart, at det er ikke Guld Alt hvad der glimrer, thi netop med *Innocens* opgav Kirke-Riget sin *Aand,* og var siden kun et Liig, hvorom Paverne, som verdslige Skillings-Fyrster, sloges med Konger og Kiættere og med hverandre, til de, som *Chaliferne* i *Bagdad,* lærde at nøies med en tom Titel og et godt Leve-Brød. Selv de ypperste Afguder blive ligesom de mest fortryllende Drage-Dukker nødvendig til Spot, naar deres Tilbedere kiedes ved dem, og hvor tungt det end naturligviis |A:539faldt Christi selvgjorte Stat-Holdere at finde sig deri, var det dog en fælles Skiæbne "mod hvilken de omsonst sig stræbde at bevæbne" undtagen med Taalmodighed; men *Verdens-Historien* vilde ligefuldt beklage deres Fald, hvis de ikke, ved at forkynde *Folke-Frihed* og *Oplysning* aaben Feide, selv havde udæsket Menneske-Aanden til en Kamp paa Liv og Død. Det gjorde imidlertid allerede *Innocens* den Store, ved at lade *"Kors-Tog"* prædike mod *Albigenserne* i *Languedoc* og deres Beskytter Grev *Raimund,* en Ætmand af det store Kors-Togs *Nestor*. |US7:264Paa *Kiætteriet* og *Fanatismen,* som *Albigenserne* beskyldtes for, kan vi her nemlig saameget mindre indlade os, som deres Lands-Herre ei var deres Anklager men Beskytter, og er det nu aldrig engang Rettens men altid Urettens Sværd, en Lands-Herre blotter mod sine Undersaatter for *Troes* og *Tankers* Skyld, da er Uretten himmelraabende, naar Høvdingen i *Aandens* Rige ei blot opfordrer det verdslige Sværd til at fuldende paa Kiætterne hvad det Geistlige har begyndt, men prædiker *Kors-Tog* mod hele Landskaber som befængte med Kiætteri; thi kun en hjerteløs Tyran slaaer ihjel paa Slump for at ramme den Skyldige, og den Trøst "at Herren kiender Sine," som Hans Helligheds Legat (Abbed Arnold) skal have givet Kors-Dragerne, der gjorde sig Samvittighed over at storme *Bezieres* (1209)[684], smager unægtelig langt meer af Svovl end af Manna. Dette meer end forfløine Ord kan imidlertid gierne være usagt, uden at det derfor ved Nedsablingen i *Languedoc* blev mindre klart, at Uskyldigheden herefter ei maatte søge sin Beskytter i Paven, men iblandt hans Fiender, og dermed var Pave-Thronen saaledes rystet i sin Grund-Vold, at de Støtter, den fik i Tigger-Munkene, baade Graa og Sorte, vel som et frygteligt *Politi* under Hel|A:540ligheds Maske

kunde forsinke, men umuelig afværge dens Fald. Dette synes *Innocens* selv at have følt, men at sidde i Grunden afmægtig paa en glimrende Verdens-Throne er en fortvivlet Stilling, thi mens Man paa den ene Side nødes til at blotte sin Svaghed, fristes Man paa den Anden kun alt for meget til med Grusomhed at dække den, og saaledes gik det nu Paven, da det *Geistlige Sværd* vel glimrede over Kongers og Fyrsters Hoved, men tørnede af mod Riddernes Hjelm og Spids-Borgernes Skjold.

Denne sørgelige Erfaring havde *Innocens* gjort og det for hele Verdens Øine, før han i Fortvivlelse udøste sin Harme paa *Albigenserne;* thi *Venetianerne,* med Frankrigs stolte Ridder-Skare i sine Garn, havde ikke blot trodset den Pavelige Ban-Straale, men havt den Triumph, at *Hans Hellighed,* for at faae Deel i Byttet, velsignede dem for det, og gjorde derved selv det *"Geistlige Sværd"* til Latter. Fra denne Side er det da især det *bagvendte* Kors-Tog, hvormed det *Trettende* Aarhundrede aabnedes, maa tildrage sig vor Opmærksomhed; thi er Bedriften end ikke stor i sig selv, saa maatte den dog giøre stor Opsigt, som Beviis paa, at enten var det "Geistlige Sværd" en Død-Bider, levende Folk kunde lee ad, eller ogsaa |US7:265kunde de Døde, efter Pavens egen Dom, øve større Helte-Gierninger end de Levende, og kunde altsaa lee ad dem.

Aar 1198, da *Innocens* den *Tredie* var Apostoliker i Rom, *Philip* (August) Konge i *Frankrig* og *Rikard* i *England,* da var der i den lille By *Nully,* mellem *Lagny* ved Marne og *Paris,* en hellig Mand ved Navn *Folke,* en stor Prædikant, ved hvem vor Herre gjorde mange Mirakler, og den samme Guds Mand kom derved saaledes for Orde, at det spurgdes til *Rom,* hvorpaa Apostolikeren strax skikkede Bud til Frankrig og gav *Folke* Befaling og Fuld-Magt til at være *Kors-Præ*|**A:541***dikant*. Hermed fulgde da ogsaa slig *Aflad,* som jeg nu skal fortælle, for alle dem der korsede sig og tjende vor Herre i Marken paa hin Side Havet et heelt Aar om; thi dem skulde alle deres forrige Synder, naar de vilde skrifte ærlig, være forladte, og fordi den Aflad hun var saa stor, blev Mangfoldige rørt i deres Hjerte og lod sig korse med gudelig Agt. Aaret efter, først i Advent, var der et *Ridder-Spil* (en Turnering) i *Champagne,* ved Slottet *Ecry,* og der lod baade Grev *Theobald* (Thibaut) af Champagne og Brie, knap 22 Aar gammel, og Grev *Ludvig* af Blois og Chartres, 27 Aar gammel, dem korse, og disse to Grever var i Slægt baade med Kongen i *Frankrig* og med Kongen i *England,* og det gjorde saameget des større Opsigt allevegne, som de to store Franske Baroner: *Simon* Montfort og *Rainald* (Renaud) Montmirail, tog Korset med det Samme. Foruden alle de mange Lehnsmænd der nu lod dem korse med disse Høvdinger, fulgde ved Fastelavn Grev *Baldvin* af *Flandern,* med sin Frue, sin Broder *Henrik* og mangfoldige Riddere det samme gode Exempel.

Saaledes begynder Marsken i *Champagne, Gotfred Ville-*

Hardouin, som selv hørde til fornævnte Ridder-Skare, sin berømte Historie om det *Byzantinske Kors-Tog,* og heraf see vi, det var langt mere den "store Aflad" end Udsigt til Stor-Værk, der nu lokkede Grever og Baroner med deres Riddere, og derfor gjorde det saamegen Opsigt, at de to *unge* Grever, især *Theobald* knap *toogtyve* Aar, hvis *Synde-Register* følgelig endnu kun var kort, vilde giøre saa tidlig Bod og tjene Herren et heelt Aar for saa knap en Sold, som den Aflad, de trængde til. Det var altsaa egenlig disse to Grever og deres Følge-Svende, Man kunde forudsætte nogen Begeistring hos og vente Storværk af, men før endnu Toget begyndte, henrev Døden Grev *Theobald,* begrædt af sine Undergivne, savnet |A:542af alle Kors-Dragerne, der frivillig |US7:266havde valgt ham til Anfører, og lige til det Sidste saa begeistret for Sagen, at han bestemde hele sin Formue til dens Fremme[685]. Handelen om Over-Farten til det hellige Land var netop dengang paa alle Riddernes Vegne sluttet med *Venedig,* hvis berømte *Doge* (Hertug), *Henrik Dandolo,* siden til stor Opbyggelse for Ridderne selv tog Korset op i Markus-Kirken, men, som en Blind kan see, med Skielmen bag Øret[686].

Da nemlig Toget skulde gaae for sig (1202), laae vel den *Venetianske* Flaade prægtig udrustet og seilfærdig, men da en heel Deel af de *Franske* og *Flamske* Riddere, trods deres hellige Løfte, enten var blevet hjemme eller indskibede sig andensteds, og *Venetianerne* dog ikke vilde slaae en Skilling af paa de 86000 Mark Sølv, den *hele* Skares Overfart og Underholdning skulde koste, saa kom de ordholdne Riddere derved i største Forlegenhed, og da de havde strakt dem saa vidt de kunde, fattedes der endnu 34000 Mark. Da imidlertid *Venetianerne* havde faaet Alt hvad der var at finde, besluttede de at vise dem ædelmodige, saavidt det uden deres egen Skade lod sig giøre, og sagde til Ridderne: velan! I kan ikke betale os reent ud og vi havde da, efter Aftale, Ret til at beholde hvad vi har faaet, som reen Gevinst, men det var Synd, og derfor vil vi opfylde alle vore Forpligtelser, naar I blot vil lægge Veien om ad *Dalmatien* og hjelpe os at tugte *Zara,* som har sat sig paa Bagbenene, og ved den Leilighed tør der vel vanke Bytte Nok til at betale hvad vi borge jer saalænge. Det Forslag hugede nu vel slet ikke en stor Deel af Ridderne, men de der raadte, beed dog i det sure Æble og for at forsøde det og, saavidt mueligt, besmykke det Hele, var det nu, den gamle og blinde, men snilde og driftige *Dandolo* overraskede Tilskuerne ved baade |A:543selv at korse sig og prædike Kors-Tog for sine *Venetianer*[687].

Allerede herved tog dette Kors-Tog aabenbar en skiæv Retning, og det blev snart reen bagvendt, da Kors-Dragerne sluttede Handel med en landflygtig Prinds fra *Byzants* om ogsaa i Forbigaaende at indtage *Konstantinopel* og sætte ham paa Thronen. Vel fraraadte Pave *Innocens,* som var i god Forstaaelse baade med Kongen i

Ungern og Tyrannen i *Byzants,* paa det Faderligste alle disse Optøier, ja, bansatte tilsidst *Venetianerne;* men disse *Kiøbmænd,* der, trods Kirkens Forbud, |US7:267var blevet rige ved at handle med de Vantroe, brød sig kun lidt om det, saa Toget gik ligefuldt sin Gang, *Zara* blev baade taget og plyndret og *Konstantinopel* gik det ikke bedre, men saameget værre, som den i et halvhundrede Aar maatte huse Halv-Barbarerne og være Hoved-Staden for en *Latinsk* eller rettere *Frankisk* Keiser.

De nærmere Omstændigheder ved denne Tildragelse er nu vel hverken vigtige eller ridderlige nok til her at fængsle vor Opmærksomhed; men saa flygtig, som Man i Haand-Bøgerne pleier, tør vi dog ikke overfare en Begivenhed, der er langt vigtigere end den seer ud. Det er nemlig intet Mindre, end det *Byzantinske* Riges *Opløsning,* og at den gik for sig i Begyndelsen af det *Trettende* Aarhundrede, uden at dog enten *Tyrker* eller *Mogoler* før seent i det *Fjortende* vandt Noget derved, var unægtelig en stor Fordeel for *Christenheden,* hvorfor den maa takke det *Venetianske Kors-Tog,* der naturligviis, som et Handels-Foretagende, ikke var beregnet paa Ære men paa Vinding.

Den *Byzantinske* Prinds *Alex,* der tyede til Kors-Dragerne, var en Søn af den *Isak Angelos,* der |**A:544**havde stødt *Comnenerne* fra Thronen (1185), men var nu ikke blot Høisædet men Friheden og sine Øines Lys berøvet af sin egen Broder, og Handelen med Ridderne blev sluttet paa de Vilkaar, at naar *Alex* kom paa Thronen, skulde han ikke blot give sine Hjelpere Kost og Løn (200000 Mark Sølv), men i det Mindste 10000 Mand Hjelpe-Tropper til at indtage *Ægypten,* og derhos nøde den *Græske Kirke* til at hylde *Paven* i Rom[688].

Den samtidige Byzantiner *Nikitas* tilstaaer selv, at *Venetianerne,* som, siden de hjalp *Kyri-Alax* mod *Normannerne,* skulde nyde Handels-Frihed hele Riget over, havde lidt store Skaar deri under de sidste Tyranner, saa de havde Fristelse Nok til Selv-Tægt, om det end ikke, som Man har sagt, var for hans Dyds Skyld, *Dandolo* havde faaet sine Øine stukket ud i *Maglegaard*[689]*,* og at de, ligesom Keiserne, tog haandfaste Hjelpere, hvorfra de kunde, er ikke at fortænke dem i, saa naar det ikke skulde giælde for et *Kors-Tog* og vi turde haabe at *Frankerne* vilde føre dem anstændig op i den *Græske* Hoved-Stad, kunde vi med Fornøielse giøre dem Selskab, ja, selv med Alt hvad der er at udsætte paa Bedriften, |US7:268maae vi dog altid heller unde *Venetianer* og *Flæminger* end *Bulgarer* og *Wallacher* Riget.

Det var lige Dagen før *Santhans-Dag* (1203), den stolte Flaade kastede Anker ved Dardanellerne, og *Gotfred* Marsk kan ikke beskrive det mageløse Indtryk, Keiser-Staden, med sine kæmpehøie Mure og sine utallige Kirke-Taarne og Paladser, gjorde paa ham og hans Stal-Brødre, men det maa han ærlig bekiende, at der var ingen

Ridder saa kiæk i hele Flokken, hans Hjerte jo bankede lidt uroelig ved Tanken om, hvad der hørde til at indtage saadan en *Magle-*|A:545*By*[690]. Heller intet Under, lægger Marsken til, thi saalænge Verden har staaet, saae Man aldrig saa lille en Hob tage sig saa store Ting for, og skiøndt vi, der er lidt bedre hiemme i Verdens-Historien, end Marsken fra *Champagne,* just ikke tør give ham Ret heri, kan vi dog godt begribe, at baade *Franskmænd* og *Flæminger* maatte korse sig for saadan en Stad, og at Riddere, der var vant til at ligge for et lille Bjerg-Slot hele Aar, maatte være bange for at blive graa, før de vandt Bjerg-Staden ved Hellespont. Den blinde *Doge* derimod blev naturligviis ikke bange for hvad han saae, *Venetianerne* havde været i *Konstantinopel* før og Sky-Haarene blæse desuden snarest af Sø-Folk, saa ved deres Opmuntring fik Ridderne Mod til at begynde med Havne-Taarnet i *Galata,* og skiøndt *Væringerne,* som forsvarede det, var raske Karle, lykkedes det dog Kors-Dragerne ved det første Udfald, som Byzantinerne løb fra, at slaae Kæmperne tilbage og slippe ind med i Borgen, som saaledes blev taget uden Beleiring[691]. Derpaa sprængde *Venetianerne* den berømte *Jern-Kiæde,* hvormed *Byzantinerne* havde spærret Havnen, og som er os Nord-Boer velbekiendt fra *Harald Haardraade,* der, hvis han ikke pralede, sprang lukt over den paa sin "Hav-Hest", den Nat, han flygtede fra Orme-Gaarden i Konstantinopel[692], og nu kunde Man da begynde at tænke paa en ordenlig Beleiring baade til Lands og Vands. Denne havde imidlertid sine store Vanskeligheder, en Storm fra Land-Siden mislykkedes, ved de *Engelske* og *Danske* Troppers (Væringernes) Tapper|A:546hed, og skiøndt endeel Taarne ved Havnen kom i *Venetianernes* Vold, havde det dog langt Udseende, indtil den |US7:269selvgjorte *Kyri-Alax,* under Skin af et kraftigt Udfald, gjorde en Afstikker af sig, hvorpaa den blinde *Isak,* der strax blev taget ud af Fængselet og sat paa Thronen, naturligviis indbød Prinds *Alex* i Franke-Leiren til at dele sin Faders Pragt og Herlighed[693].

Saaledes syndes da allerede i Juli-Maaned den Sag afgjort; men Ridderne blev dog ved at ligge i Leir ved *Pera,* deels fordi de ikke nær kunde faae hele deres Løn i en Haande-Vending og deels fordi den vaklende Throne selv følde Trang til saadanne Støtter. Det gik ogsaa godt til en Tid og den Frankiske Hoved-Anfører, Markgrev *Bonifas* af *Montferrat,* ledsagede endog med endeel Riddere den unge Keiser paa Jagten efter sin Farbroder, der vilde bygget Rede i *Adrianopel*; men allerede mens de var borte, brød Hadet mellem Græker og Latiner eller rettere dog mellem *Byzantiner* og *Franker* ud i lys Lue, da nogle *Flamske* Kors-Dragere ikke fik Lov til at plyndre den *Moskee,* Musel-Mændene fra *Saladins* Tid havde i *Konstantinopel,* og stak desaarsag Ild paa Staden, hvorved mange Gader lagdes i Aske[694], Forbittrede herover drev *Byzantinerne* de hos dem bosatte *Latinere* ud i Tusind-Tal, og da den unge *Alex* nu

ogsaa tænkde, han kunde nok undvære *Frankerne* og bød dem Spot til fuld Betaling, erklærede de ham tilsidst aaben Feide[695]. Paa denne unge Herre, der aldrig vaagnede uden til Leg og Lystighed, var nu vel Bjarkemaalet spildt, men hans Navner, *Alexios Dukas,* hvis Hjerte vel ikke duede stort, men sad dog paa det rette Sted, smed sin |A:547keiserlige Svire-Broder i Hullet, satte sig selv paa Thronen og bød Frankerne Brodden[696]. Da imidlertid hans natlige Brander-Tog mod den *Venetianske* Flaade mislykkedes, var det ikke Kors-Dragerne ukiært, at Septeret kom i en Mands Haand, de ikke skyldte Andet end Sværd-Slag; thi nu turde de haabe, ved *Konstantinopels* Indtagelse og Rigets Deling som et Bytte, at faae deres Umage godt betalt, og skiøndt den første Storm blev afslaaet, fulgde dog den Anden rask derpaa og alle de Tappre kappedes for Alvor ikke blot om Æren at være den Første paa Muren, men ogsaa om Prisen af *hundrede* Mark Sølv, som var udlovet for det Mester-Stykke[697]. Begge Dele |US7:270vandt den Franske Ridder *Andreas Urboise,* thi vel var *Venetianeren Pedro Alberti* egenlig Første-Mand, men ham tog En af de andre Riddere for en *Græker* og fældte, saa han maatte nøies med at æres i Graven ved en Lig-Tale af *Dandolo* selv[698]. Ingen af Vove-Halsene kom imidlertid til at fattes Følgeskab, og da Man nu tillige med Magt sprængde Tre af Stads-Portene, kom *Frankerne* snart saavidt, at de kunde slaae Leir inden Voldene. Det gjorde de ogsaa virkelig i den Tanke, at der endnu godt kunde behøves en heel Maaned, før deres 20000 Mand blev Mestere af den uhyre Stad med meer end 400000 Indbyggere, som kunde giøre dem hvert Skridt stridigt; men saa haardnakkede var *Byzantinerne* langt fra at være, og Man kan ikke bare sig for at smile, naar Man hører Geheimeraad *Nikitas* fortælle, hvorlunde den tappre Keiser *Dukas,* eller, som han for sine Olympiske Øienbrynes Skyld sædvanlig kaldtes: *Murzuflos,* med alle sine tusinde Vældige flygtede for en eneste Frankisk |A:548Ridder (Peter Plantz ellers Braccuel) hvem de beskrev som hardtad ni Alen lang med en Hielm som et Kirke-Taarn[699].

Det var om Mandagen i Dimmel-Ugen (1204) *Frankerne* tog *Konstantinopel,* paa hvis Udplyndring og øvrige Medfart vi ei her kan indlade os, men naar *Nikitas,* der selv kun med Nød og Neppe undgik Blod-Badet, for ret at beskiæmme *Frankerne,* sammenligner deres grumme Adfærd i *Byzants* med *Saladins* Mildhed i *Jerusalem,* da maae vi dog aldrig glemme, at i det *Nittende* saavelsom i det *Tolvte* Aarhundrede giør det en mærkelig Forskiel, om en beleiret Stad overgiver sig eller tages med *Storm;* thi skiøndt hvad der er dyrisk og djævelsk bliver det under alle Omstændigheder, saa staaer det dog ingenlunde *altid eens* i Menneskets Magt at tæmme Furierne hos sig selv, end sige hos Andre.

Kort efter *Paaske* skred Frankerne til et Keiser-Valg, som faldt

paa Grev *Baldvin* af *Flandern* og Hennegau, der vel ikke nedstammede fra *Robert Friser,* men dog fra den gamle *Baldvin* med Staal-Armen, der i det *Niende* Aarhundrede bortførde en Enke-Dronning og Keiser-Daatter, hvad Man, i en Lignelse, ogsaa kunde sige om hans Ætmand, der indtog Keiser-Staden med Staal-Handsker og *latiniserede* det Byzantinske |US7:271Rige. Havde det ikke været for Ærens Skyld, maatte *Baldvin* imidlertid langt heller nøiedes med sit Grevskab; thi han fik efter Aftale kun *"Fjerde-Parten"* saavel af *Konstantinopel* som af den *Balkanske* Halv-Øe, der udgjorde hele det Latinske Keiserdom, medens de tre Fjerde-Parter deeltes mellem *Ridderne* og *Venetianerne,* og den Smule han blev raadig over var endda langt meer end han kunde forsvare, som havde baade *Byzantinerne* og deres naturlige Fien|A:549der imod sig. Inden Aaret var omme, blev *Baldvin* fanget af Kongen i *Bulgarien* og *Vallachiet,* med hvem han sloges om *Adrianopel,* og Man maa snarere forundre sig over at de *Frankiske Riddere* dog beholdt *Konstantinopel* over *halvtredsindstyve* Aar (til 1261), end at de ikke gjorde Umueligheder, hvortil det aabenbar hørde at skabe et kraftigt Byzantinsk Rige enten af slet ingen Ting eller dog af en aldeles ubekvem Materie. Hvor lidt Vester-Ledens Folk endnu forstaae at behandle og oplive *Græker,* har det sidste Aar-Tiendes Erfaring kun alt for tydelig viist, og i det *Trettende* Aarhundrede, da de to første Forholds-Regler maatte blive at give den *Græske* Kirke en *Latinsk* Patriark og udstykke Landet mellem *Frankiske* Riddere, kan Man neppe tænke sig nogen gavnlig Indflydelse af det ny Herskab, uden for saavidt der endnu hos *Byzantinerne* ulmede en lille Gnist af den Græske Ild eller fandtes et lille Korn aandig Kraft, saa de, ved den uhyre Skam, der overgik og det utaalelige Aag, der nedtrykde dem, kunde vækkes til en fortvivlet Anstrængelse. At der imidlertid fandtes noget Saadant lære vi ikke blot af *Nikitas,* den fnysende Hof-Mand, men især af de *Græske* Keisere i *Nikæa* og Despoten i *Epiros,* som trodsede og tilsidst fordrev *Latinerne,* men det kan her kun berøres, da det hører til den Døds-Kamp, der slutter Middel-Alderen.

Saalænge Keiseren i Konstantinopel var *Frankisk,* var *Patriarken* naturligviis ogsaa en *Latiner,* og for dette Blændværk, der skulde forestille den *Romerske* Kirkes afgiørende Seier over den *Græske,* opoffrede *Innocens* den Tredie ikke blot det forsvarlige Begreb om Kors-Tog, som *Christenhedens* Fælles-Kamp mod *Tyrkiet,* men ogsaa hvad Bid der endnu var i det Geistlige Sværd, saa enten maatte nu Kirke-Riget blive et blot Mahomedansk Navn paa et despotisk Verdens-Rige eller ogsaa det maatte opløses. |A:550Det Sidste, som var det mindste Onde, gik virkelig for sig giennem det *Trettende* Aarhundrede, saa netop hundrede Aar efter Konstantinopels Indtagelse af de |US7:272"bandsatte" Kors-Dragere, uddøde de virkelig *regierende* Paver (1305) med *Bonifas* den

Ottende. Med hans Eftermand, *Clemens* den *Femte,* der tog sit Sæde i *Avignon,* begynder nemlig den *Franske* Pave-Række, der kun var Redskaber i de *Franske* Kongers Haand, og kunde da umuelig være Herrer i hele Christenheden, men maatte lade hvert Riges Geistlighed see til at hytte sig selv.

Kort før *Bonifas* den *Ottendes* Thron-Bestigelse indtog den Babyloniske Sultan *Akre,* som var den sidste Levning af Grav-Riget, og vi maae da nu see til kort og godt at tage Afsked med *Kors-Togene,* der i det *Trettende* Aarhundrede, naar de var bedst, kun kan betragtes som *Ridder-Aandens* sidste Suk.

Slet saa bagvendte som det *Venetianske,* eller *kræmmeragtige* Kors-Tog var vel ikke Parret til *Ægypten,* men allerede den skiæve Retning viser dog, der var en Hage ved dem, og deres rette Navne er det *"Hovedløse"* og det *"Sygelige",* medens det saakaldte *Frederik* den *Andens,* der falder midt imellem, ærlig fortjener Navn af det *"Modbydelige."*

Man vil erindre, at allerede ved det Store Kors-Tog stod endeel Ridderes Hu mere til *Ægypten* end til *Jerusalem,* og siden *Saladin* havde slaaet *Syrien* og *Ægypten* sammen til eet Sultanat, var det en ganske rimelig Formodning, at det angrebes bedst i Hjertet ved Nilen, hvor dets Liggendefæ var. Ridderne fra Champagne havde derfor ogsaa fragtet Venetianerne til *Alexandrien,* og da deres Tog var gaaet avet om til *Konstantinopel,* tænkde *Innocens* for Alvor paa dog at faae Et istand, der gik den rette Vei til *Tyrkens* Skade og *Christenhedens* |A:551Gavn, men just som det skulde gaae for sig, døde den hellige Fader (1216), som Man troede fra Æren, men som det viiste sig, fra Skammen for det "hovedløse" Kors-Tog. De berømte Prædikanter ved denne Leilighed var i *Frankrig Jakob Vitry* (fra Champagne) og i *Tydskland Holger* (Oliver) *Skolemester* fra *Køln,* som baade selv fulgdes med og har beskrevet Toget[700], saa dersom de har glemt Hoved-Sagen, maae de tage Skade for Hjemgiæld. Egenlig var det vel *Kongen* af *Jerusalem,* der skulde ført an ved *Nilen,* hvor Man ventede at erobre et fedt Land og faae "det Hellige" for Intet; men Kongen af *Jerusalem,* der altid havde været en Skygge-Konge, |US7:273var nu i allerstrængeste Forstand blevet en Konge-Skygge, der ikke engang raadte selv for Titelen, men bar den kun som sin Kones Mand. Det Samme var nu vel i Grunden allerede Tilfældet med Kong *Hvid,* men Sligt bliver værre, jo længere det varer, og saa reent et Nul havde dog Ingen af Skygge-Kongerne været, som *Johan* af *Brienne,* der nu sleed Fløiel for Armod. Han var en dygtig Ridder, men hans Fader havde gjort ham arveløs, fordi han løb ud af Klosteret, Man tidlig havde puttet ham i, og det tomme Konge-Navn var omtrent Alt hvad han fik i Medgift med Mark-Grev *Konrads* Daatter af *Tyrus,* hans, der var saa forgabet i Kong *Hvids* Krone, at han tog en Kone fra sin Mand, for at faae Krav paa den, men myrdedes af et Par *Assasiner,* just da den

faldt ham i Hænderne.

Denne østlige Kong *Johan uden Land,* samtidig med den *Vestlige* (i England), var det som skulde føre an i *Ægypten,* der endnu tilligemed *Syrien* beherskedes af *Saladins* Broder *Malek Adel,* en dygtig Krigs-Mand, |A:552som havde skudt sine Broder-Sønner tilside; men neppe havde *Johan,* især ved de *Frisiske* og *Tydske* Kors-Drageres overordentlige Kiækhed, erobret *Nil-Taarnet,* der spærrede Floden ved *Damiette,* og dermed kyst Livet af *Malek Adel* (1218), før han fik en farlig Med-Beiler til Høvding-Skabet i den *Spanske* Kardinal og *Pavelige* Fuld-Mægtig, *Pelagio Galvani,* som paastod, at han maatte nødvendig være Sjælen i et Tog, der gjordes paa Kirkens Vink og Bekostning[701]. Der var ogsaa virkelig Noget i det, og havde Pavens Anskuelse af sin Ufeilbarhed og timelige Almagt været ægte, kunde Anførselen aabenbar aldrig kommet i bedre Hænder end hans Fuld-Mægtigs; men just derfor spillede han et høit Spil ved at tiltage sig den; thi var Toget løbet ulykkelig af for Kong *Johan,* da kunde Paven dristig have givet hans og de Andres grove Synder Skylden; men da nu hans egen Fuldmægtig var den kloge Høne, kom han naturligviis selv til at bære Skylden, enten han vilde eller ikke, og deraf fulgde, at enten hængde det galt sammen med Christi Rige eller med hans Romerske Stat-Holder. Vel fik Paven og hans Fuld-Mægtig ganske rigtig Æren for *Damiettes* Indtagelse (1219), som Kardinalen meget hemmelighedsfuld besørgede ved *Natte-Tid,* da Besætningen omtrent var uddød[702]; men deels saae neppe Andre end Præsterne et Mirakel i denne *Natte-Vandring,* |US7:274deels faldt det Mange mistænkeligt, at *Christi* Statholder satte mere Priis paa *Damiette,* end paa *Jerusalem* og hele det "hellige Land", som Sultanen under Beleiringen havde budt for sin gode Handels-Stad, og endelig giøs det i hele *Christenheden,* da Man hørde, at *Apostolikerens* Høire-Haand havde ført de *Christne* over Nilen, som Pharao førde Ægypterne over det røde Hav. Det skedte nemlig i |A:553Sommeren 1221, at Kardinalen, trods Kong *Johans* Advarsel, drev Krigs-Hæren afsted langs *Nilen,* for i en Haande-Vending, som han lovede, at holde Indtog i *Kairo,* men kom ikke længer end til Kanalen ved *Aschmum,* hvor Sultan *Kamel* ikke blot forbød ham Over-Gangen, men tilintetgjorde hans Flaade og ængstede ham saa hardt, at han sneg sig bort i Mørke og lod sin Leir i Stikken. Ja, selv Flugten mislykkedes saa reent, at efter meget Folke-Tab, baade ved Tyrke-Sværd og konstig Oversvømmelse, maatte *Legaten* kiøbe sit og Restens Liv for *Damiette* og selv tilligemed Kong *Johan* og alle de tre Ridder-Ordeners *Stor-Mestre* være Gidsel i Tyrke-Leiren[703].

Efter et saa iøinefaldende Beviis paa, at Apostolikeren, trods alle sine Bønner, ingen "Engle-Legioner" havde til sin Tjeneste, kunde Man vist nok hverken fortænke Keiser *Fredrik* den *Anden* eller noget kronet Hoved i, at de krympede sig ved at kæmpe under

hans Banner, hvor det saakaldte "ægte Kors" vel var tungt nok men slet ikke straalende, saa Keiseren kunde med Rette leet ad Ban-Straalen, der skulde drive ham, dersom han ikke ved sine Lyve-Stævner havde kraftig bidraget til det Pavelige Kors-Togs sørgelige Udfald. Nu derimod loe han aabenbar som en *Tyrk* og holdt ikke blot Paven men hele Christenheden for Nar, især, da han omsider paatog sig en hellig Mine, reiste Kors-Banneret, holdt Indtog i *Jerusalem* og kronede sig selv, i *Kirkens Band,* ved den hellige Grav.

For en Menneske-Alder siden vilde dette Par Ord om de Protestantiske Historie-Skriveres udkaarede Yndling vel giældt for Beviis nok paa gruelig hierarchiske og papistiske Grund-Sætninger; men da det er en tør historisk Sandhed, vilde deraf i det Høieste følge, at *Historien* selv var gruelig |A:554hierarchisk og papistisk, i hvilket Tilfælde hendes underdanige Tjenere jo var nødt til at synes ligesaa. Nu derimod, da Man har lært, det gaaer i Tankens som i Tingenes Verden, at naar Man kan slippe |US7:275godt fra det, har Man allermest Fordeel af, mens To trættes, at tage fra dem Begge; nu maa Man vel ogsaa have lært at *protestere* baade mod *"Keiseren og Paven,"* som den eneste Maade, hvorpaa Man kan blive Begges Universal-Arving.

Her lade vi det da ganske staae ved sit Værd, hvem der havde meest Uret: enten *Hohenstauferen,* som vilde herske enevældig baade i *Tydskland* og *Italien,* eller Paverne, som syndes det Halve var meer end Nok, og holde os blot til, hvad Historien melder om Keiser *Fredriks* Forhold til *Christenheden* og *Tyrkiet.* Han havde nemlig ladt sig korse allerede i sin Pavelige Formynder, *Innocens* den Tredies Dage (1215), og havde lovet ganske vist at komme selv til *Damiette,* men da der blev Intet af, lovede han igien meget høitidelig at giøre Alvor af det 1225 og forlovede sig, til ydermere Sikkerhed, med *Jolante,* Kongens Daatter af *Jerusalem,* men da saa Tiden kom og Bruden med, og Keiseren havde nødt sin Sviger-Fader, Kong *Johan,* til at afstaae ham sin Titel, lod han det dermed beroe og fik paa Ny to Aars Udsættelse. Da saa igien de to Aar var gaaet (1227), og Kors-Dragere fra alle Lande havde samlet sig i *Brindisi* for at giøre Følgeskab, da holdt Keiseren dem først op med Snak den hele Sommer, for hvis uvante Hede mange Tusinde bukkede under, og da han saa omsider lettede Anker, var det kun for at seile til *Otranto,* hvor han meldte sig syg og opgav Toget[704]. Vel havde *Innocens* den *Tredies* Broder-Søn *Ugo*|A:555*lino,* der just nu, under Navn af *Gregor* den *Niende,* blev Apostoliker, været Keiserens gode Ven, men dette, hvorover hele Christenheden knurrede, fandt han dog, var for grovt og satte *Frederik* i Band; men nu satte Keiseren sig for at giøre et Kors-Tog paa Trods (1228) og stak i Søen med tyve Galeier og i det Høieste "eet Hundrede" Riddere. Hans første Helte-Gierning var at lande paa *Kypern* og

opkaste sig til Formynder for dens Barne-Konge, og den Anden var at fortsætte sine alt længe drevne Underhandlinger med den *Ægyptiske* Sultan, til Samme, for Venskabs Skyld, overlod ham det nu aldeles forstyrrede *Jerusalem,* dog med Forbeholdenhed af Tempel-Kirken som en Mahomedansk Moskee. I Selskab med en Ægyptisk Emir og under hans Vinger holdt nu Keiseren sit Indtog i *Jerusalem,* kronede sig selv, da Patriarchen Intet vilde have |US7:276med ham at skaffe, udstædte et latterlig pralende og modbydelig prækende Brev om sine Bedrifter til alle Fyrster i Christenheden, spillede i *Akre,* som magtesløs Despot, en bedrøvelig Rolle og reiste saa hjem (1229) med hvad kun han selv kaldte velforrettet Sag.[705]

Om det nu virkelig var denne Keisers Lyst, som ikke blot Paven lastede, men de Arabiske Historie-Skrivere roste ham for: at drive Spot med alt *Christeligt,* det er hans egen Sag, som det neppe lønner Umagen for os at tvistes om, men at hans saakaldte *Kors-Tog* gjorde *Christenheden* al den Skam, det kunde, og at Grav-Riget i den Tydske Keiser fik en Konge, der ikke blot dybt foragtede Dets ringe Levninger, men hadede og forgreb sig paa Dets fri Forfatning, det var *Menneskehedens* Sag, der vist nok kan hæve sig over alle saadanne Smaa-Ting, som de største Enkelt-Mænd dog i Grunden er, men hævner sig **|A:556**dog nødvendig paa sine Fiender ved at optage den Handske de kaste.

Hermed vende vi os da fra det *"modbydelige"* til det *"sygelige"* Kors-Tog, der klarlig viiste at Ridder-Aanden gik med sin Hel-Sot, men viser os den dog selv under saa uheldige Omstændigheder fra en saare elskværdig Side; thi baade Kong *Ludvig* den *Hellige,* som stod i Spidsen for det, og hans Lov-Taler, som tillige var hans tro Følge-Svend, *Johan Joinville,* er aabenbar kiække, ædle og fromme Ridders-Mænd, der kun fattes Ørne-Blikket og Bjørne-Kræfterne for at gaae i Lag med det Store Kors-Togs Helte.

Anledningen til *Ludvigs* Tog var ogsaa, efter alle Samtidiges Vidnesbyrd, en svær Sygdom, han faldt i, og *Joinville* fortæller os saaledes, efter Kongens egen Mund, at Man troede, han havde opgivet Aanden, saa En af Fruerne, der stod ved Sengen, vilde dækket hans Ansigt til, men saa stod der, til Lykke, en Frue ved den anden Side ad Sengen, som ingenlunde vilde tillade det, men blev ved at paastaae, der var Liv i ham endnu, og mens Fruerne trættedes, lukkede vor Herre hans Øine op og gav ham hans Mæle igien. Det første Ord, han da sagde, var at de skulde række ham *Korset,* som de ogsaa gjorde, og vel blev hans kiære Fru Moder usigelig glad, da hun hørde, han havde faaet sit Mæle igien, men da hun saae, han havde taget Korset op, da giøs det i hende, som om hun saae en Dødning[706].

|US7:277Disse trohjertige Ord af den vakkre Seneschal fra Champagne, der give os en rigtig Forestilling om hele den rare Bog,

han med ridderlig Pen skrev paa sit *Moders-Maal,* er i dobbelt Henseende mærkelige; thi deels indskyde de os venlig Deeltagelse i et Tog, hvoraf Frugten dog iblandt Andet |A:557var en munter og livlig Bog paa et levende Sprog i det *Trettende* Aarhundrede, og deels speiler Toget sig forunderlig klart i den simple Tale om dets Anledning, saa Ludvigs Kors-Tog staaer i Historien virkelig som en uformodenlig Opvækkelse af den hensovne Ridder-Aand, uden at Middel-Alderen selv ret vidste, om den skulde fryde sig over den eller grue for den.

Det var en Skik ved det Franske Hof, siger *Mathæus* Parisius, at *Jule-Morgen* tidlig fik alle Hofmændene nye Klæder af Kongen, som de da trak første Gang paa i Mørke, og ved at lade sye *Kors* paa dem narrede *Ludvig* (1245) Mange til at følge med[707]; og uagtet samme *Mathæus* er en Anekdot-Jæger, Man kun tør troe paa det Halve, er Fortællingen dog mærkelig; thi selv om den er opdigtet, giver den os ligefuldt en klar og rigtig Forestilling om det Franske Ridderskabs Deeltagelse i *Ludvigs* Kors-Tog, der næsten udelukkende reiste sig af Kiærlighed til Kongens Person og Undseelse for at holde sig tilbage, hvor han gik i Spidsen.

Kun forgiæves gjorde naturligviis *Ludvig* sig al optænkelig Umage for at faae et stort *Europæisk Kors-Tog* istand, og først efter adskillige Aars Tilberedelser og efter Overvindelse af mange Hindringer fik han selv sin Krigs-Magt paa Benene (1248), og stak i Søen fra *Aigues-Mortes* (i Languedoc), den eneste Havn ved Middel-Havet, der traf til at være *hans egen*[708]. Hans Vinter-Leie paa *Kypern* og Vaar-Landing i *Ægypten,* Mamelukkernes Forfippelse, der overlod Franke-Kongen *Damiette* uden Sværd-Slag, og endelig den Øine-Forblindelse, der bragde *Ludvig* til, som han var forhexet, at træde Skridt for Skridt i Kardinal *Pelagios* bedrøvelige Fod-Spor, til han mistede hele sin Hær og faldt selv i *Tyrkisk* Fangenskab; |A:558alt dette beskriver nu vel *Joinville,* der deelde Ondt og Godt med Kongen, saa jævnt og kiønt[709], at Man læser derom med Fornøielse, men store Ting seer Man strax, det er ikke, og hverken Vilderede eller Vanheld er saadanne Sjeldenheder i Verden, at dens Historie kan opholde sig |US7:278derved. Vi maatte da her tage Afskeed baade med Kong *Ludvig* og hans vakkre Lov-Taler, dersom Skiæbnen ikke havde været dem Begge saa god, at de beholdt Livet, blev udvexlede for *Damiette* og en Slump Penge, kom til *Akre* og havde endnu Mod paa at giøre og lide noget for det hellige Land; men især det *Sidste* er saa smukt og i det *Trettende* Aarhundrede saa mageløst, at vi nødvendig maa pege derpaa. Stort var det naturligviis ikke, hvad *Ludvig,* selv kun en svagelig Mand af Middel-Størrelse, med et lille mismodigt Følge kunde udrette, men dog havde Sultanerne af det *Saladinske* Huus, ved saavidt mueligt at ødelægge *Sø-Stæderne,* givet veltænkende Konger en Leilighed til gode Gierninger, som *Ludvig* (1250–54) flittig benyttede. *Askalon,*

for hvis Ødelæggelse vi nok huske den store *Saladin* stred saa haardnakket, at han tilsidst seirede over *Rikards* Løve-Hjerte, den havde alt (1240) faaet Opreisning af *Rikards* Broder-Søn og *Navner,* Grev *Rikard* af Cornwall, som, mærkeligt nok, synes ene at have gjort sit lille Kors-Tog for at viske Pletten af sin Far-Broders Ridder-Skjold[710]. *Ludvig* stræbde nu at giøre sig fortjent af hele Christenheden ved ei blot at forbedre Befæstningerne ved *Akre* og *Jaffa,* men ved paa ny at opbygge og befæste baade *Kæsarea* og *Sidon,* som var i Bund og Grund forstyrrede, og det maa Ingen kalde unyttigt, skiøndt Stæderne snart igien nedsank i det Gruus, der end skjuler dem; thi deels forsinkedes dog ved *Ludvigs* Bestræbelser Grav-Rigets |A:559fuldkomne Undergang henved et halvt Aarhundrede, og deels er netop de *Ædles Utrættelighed* til at *opbygge* hvad *Fienden nedriver* et *guddommeligt* Træk hos Menneske-Slægten, der skal æres overalt hvor det mødes. Dette kan ikke tit nok indskiærpes i vore Dage, med en Tids-Alder bag os, da det selv midt i Christenheden, ved et stort Uheld, gjaldt for den største Helte-Gierning at *nedrive,* skiøndt endog Hvem der forstyrrer en *Røver-Kule,* hører selv til den, hvis han ikke har noget *Bedre* i Arbeide, han derved stræber at sikkre, saa vi maae baade *kirkelig, borgerlig* og *videnskabelig* vandre "i et nyt Levnet," dersom *Forsynet* ikke skal angre at have gjort os til sine Fortroelige og aabnet os den mest glimrende Bane som Dets forsigtige Med-Arbeidere. Istedenfor da, at det nu allevegne i Christenheden er blevet til et Ord-Sprog: Fædrene bygde op, men vi brække ned, maa det herefter, om vi skal |US7:279redde vor Ære, blive øiensynligt, at vore *Stæder* og *Skoler virkelig* fordunkle Middel-Alderens *Kirker* og *Borge,* som vi og vore nærmeste Fædre nedbrød; thi Hvem der er "i Slægt med Guddommen," nedbryder og forstyrrer aldrig noget Stor-Værk, uden de føle baade Drift og Kraft til at skabe noget Bedre. Al Tapperhed til blot at ødelægge skal vi da betragte ligesom de vilde Dyrs og *Assasinernes* (Bærsærkernes) paa *Libanon* der med Fornøielse lod sig partere, naar de havde gjort den Ulykke, de kunde, og skiøndt dette Niding-Laug ikke havde Lykken med sig, gjorde det dog i Kors-Togenes Dage saa *forskrækkelig* en Opsigt, at vi i det Mindste maa vide, hvad *Joinville* fortæller om dem.

Blandt andre Gesandtskaber til Kong *Ludvig* i *Akre* kom der nemlig ogsaa Et fra Morder-Engelen paa *Libanon,* hvem de kaldte "den Gamle paa Bjerget" og spurgde, hvor hans Foræringer blev af, da han jo dog, ligesaavel som |A:560*Keiseren* i *Tydskland,* Kongen af *Ungarn* og Sultanen af *Babylon* maatte vide, hans Liv stod i Herrens (Morder-Herrens) Haand. Kongen havde maaskee ogsaa ladt sig kyse til at kiøbe sit Liv, hvis han ikke havde hørt, at "den Gamle" var bange for *Johanniter* og *Tempel-Herrer,* som Uhyrer, det ikke nyttede at hugge Hovedet af; men nu viiste han *Emiren* til dem, og Enden blev da, at "den Gamle" sendte først Kongen "Venne-

Gaver" og fik saa Giengiæld, efter Ord-Sproget: Man skal giøre et Skarn Godt for ikke at have Ondt af ham[711]. Anderledes tænkde imidlertid *Mogolerne,* som under *Hulaku* udryddede de Persiske *Assasiner*[712]*,* og at *Tempel-Herrerne* ei længe før gjorde det Samme ved de *Syriske,* er en af denne Ordens dødelige Synder; thi hvem der *beskatter* Morder-Handteringen, beskytter den, ja, driver den egenlig paa anden Haand.

Hermed slutter da Kors-Togenes *Historie,* thi hvad Man end kaldte den Reise til *Tunis,* Kong *Ludvig* gjorde, da han gik i Barndom (1270), saa fik den dog *ingen* Historie, blandt Andet, fordi Historie-Skriveren (Joinville) betakkede sig for at følge med[713], saa der staaer kun tilbage at melde hvordan *Akre* og de andre Sø-Stæder sank i Gruset, hvor Man nu maa lede efter dem.

Det *Saladinske* Rige i *Ægypten* og Syrien var egenlig |US7:280*Mamelukisk,* altsaa kun arveligt paa *"Sværd-Siden"* i allerstrængeste Forstand, og det var ingenlunde for deres gode Families Skyld, men for det gode Hande-Lag de havde til at føre Sværdet, at Malek *Adel,* hans Søn *Kamel* og Sønne-Søn *Eiub,* i det Mindste beholdt *Ægypten.* Da derfor Sultan *Eiub* døde, strax efter |**A:561**Kong *Ludvigs* Ankomst til *Ægypten,* blev hans Søn *Turanschah,* hvem Bæger-Klang gik over Vaaben-Gny, ikke gammel paa Thronen, thi før endnu Kong *Ludvig* slap løs, blev Sultanen myrdet saa godt som for hans Øine af den *sorte* Mameluk Rokneddin *Bibar,* som siden (1260) ved nok et Sultan-Mord banede sig Vei til Thronen[714].

Denne *Bibar,* Træl af Herkomst og Menneske-Slagter af Handværk, var ellers, efter de *Tyrkiske* Historie-Skrivere, en Mand af "rene Sæder", som nøiedes med fire Koner og smagde aldrig Viin, men drak sig kun en uskyldig Ruus i *Kumis* (af Hoppe-Mælk), og slige Ting skal Man lægge vel Mærke til, ikke for at kives med de Tyrkiske Sultaner og deres Lov-Talere, men for at lade den *Christenhed* vederfares Ret, hvis *sletteste Kæmper* er som Tyrkernes de Bedste. En Kæmpe var nemlig *Bibar,* som, før han blev Sultan, huggede drabelig ind baade i Slagene med Kong *Ludvig,* og i det store Slag med *Mogolerne* (1260) ved *Goliaths* Brønd, der indtil videre afgjorde *Syriens* Skæbne, og i de sytten Aar, han beklædte Sultanatet, fik de *Christne* at føle, han hverken døsede eller dovnede. Han beleirede nemlig ikke blot *Akre,* men indtog og ødelagde med Flid baade *Jaffa, Kæsarea* og (1268) de Christnes stolte Ære-Port: *Antiochien,* der nu ikke holdt sig i ti Maaneder, men kun i ti Dage[715]. Vel kom *Bibar* ikke videre før han blev forgivet (1277), men kort efter besteg en anden stridbar *Mameluk, Kalavun,* Thronen, og han blev navnkundig ved (1289) i Bund og Grund at ødelægge *Tripolis,* den berømte Bauta-Steen paa Grev *Raimunds* ligesom *Antiochien* paa *Boemunds* |**A:562**Grav, og denne Helte-Gierning er udførlig beskrevet af *Abulfeda,* den store Tyrkiske

Historie-Skriver af *Saladins* Æt, som her var *selv tilstæde*[716].

Tre Aar senere havde *Akre, Tyrus, Sidon* og *Bairuth* samme Skæbne, under *Kalavuns* Søn *Aschraf,* og skiøndt herved naturligviis er næsten kun lutter Ynk at see, maae vi dog standse et Øieblik ved Forstyrrelsen af *Akre,* der i et heelt |US7:281Aarhundrede (1191–1291) var Grav-Rigets Hoved-Stad og i alle Maader det *Trettende* Aarhundredes Magle-By eller Stor-Stad. Vel har vi nok ingen Beskrivelse af denne By i sin Velmagt uden af *Tydskere,* der aldrig selv har havt nogen Hoved-Stad ved Havet og Alt hvad dermed følger, saa de kunde ikke ligne den ved Andet end "Cøln am Rhein", men des vissere har den kun sig selv at takke for al den Pragt og Herlighed, den skinner af i Tydske Bøger. *Akre* eller *Ptolomais* er desuden En af de faa Stæder, som aldrig kan ødelægges saa tit, den jo reiser sig igien, saa vi kan godt forstaae, at mens den var Middel-Punkten for alle Kors-Farere og Pillegrimme, og Residentsen for alle tre Ridder-Ordeners Stor-Mestere og næsten alle Grav-Rigets Lehns-Mænd, maa det have været en stolt Stad, hvor det gik stadseligt til fremfor noget andet Steds, selv *Konstantinopel* iberegnet, som vi maae huske var i det *Trettende* Aarhundrede, under Latinernes Aag, sin hele Glands berøvet[717]. Hvor fornøieligt og tillige forbausende det imidlertid maatte være især for en *Tydsker* at giennemvandre saadan en Stabel-Stad, med alle sine Skibe, Kirke-Taarne og Spir, store deilige Paladser med klare Ruder og Blomster-Haver paa de flade Tag, med Mure saa brede at to Vogne kunne magelig mødes, og med Indbyggere og Giæster af alle |**A:563**Folk under Himmelen; saa kan Man dog ogsaa nok vide, at *Akre* var ingenlunde en Undtagelse fra Regelen: store Stæder, store Synder, og at det maatte see gruelig forvirret ud i en Hoved-Stad, der var deelt mellem mangfoldige strunke, balstyrige Herremænd og rige, storagtige Kjøbmænd. For nærværende Tid førde vel Kong *Henrik* paa *Kypern* ogsaa Titel af Grav-Riget, men vi har forhen bemærket, at allerede *Johan* af Brienne var blot en *Konge-Skygge* og hans Efter-Mænd, snart *Sicilianske* og snart *Kypriske* Konger, var i *Akre* ligedanne Skygger, der kun gjorde Opsigt, naar de modtog Kronen ellers sloges om den. Hvor nu Konge-Magten er en Skygge, bliver Kongens Bedrift og Deeltagelse i Rigets Skæbne naturligviis derefter, og naar en Stad er splidagtig med sig selv, maa den jo falde, saa under disse Omstændigheder bliver *Akres* Fald meget forklarligt, hvor urimeligt det end ellers klinger, at en *Ægyptisk* Sultan *uden Flaade* skulde indtage saa stærk en Fæstning, med "al den ganske Christenhed" i Baghaanden. *Akre* blev |US7:282nemlig denne Gang ingenlunde overrumplet, men med ordenligt Kald og Varsel forkyndt aaben Feide af Sultan *Kalavun* (1290), og da Patriarken af *Jerusalem* havde sat Mod i Borgerne, blev der gjort de bedste Anstalter til at udholde en lang Beleiring. Folk i Vester-Leden var vel ingenlunde saa opsatte paa at

forsvare *Akre* som for hundrede Aar siden paa at indtage den, men der samledes dog 900 Riddere og 18000 Fod-Folk, og havde de holdt dem saa brav, som de var mange til, vilde de vist ikke kommet til at fattes Undsætning. Der var imidlertid alt for mange om Raadet til at der kunde skee noget Klogt, efter det sande Ord-Sprog "Faa om Raad, Mange om Daad": thi foruden det *Geistlige* Hoved (Patriarken), var der ikke mindre end *Otte* verdslige *Høvdinger,* og deriblandt den *Franske* |A:564og *Engelske Minister,* som en Samtidig giver det Lov at de var mageløse Helte i Munden, men store Krystere i Grunden, der ikke engang lod sig slæbe i Strid, men flygtede godvillig. Midt i Marts (1291) blev Staden indsluttet og stod sig godt den første Maaned, men imidlertid var *Kalavun* død, og nu kom hans Søn, Sultan *Aschraf,* med hele sin Magt og reiste 666 Blider, hvormed han fra den fjerde Mai beskiød Staden baade Dag og Nat. Da sank Modet hos de Beleirede, saa de sendte ikke blot *Koner* og *Børn* til *Kypern,* men Kong *Henrik* stjal sig en Nat samme Vei med sine 3000 Mand, og næste Morgen (16de Mai) stormede Fienden hvor *han* skulde staaet, brød et Gab paa Muren, tyve Favne bredt, og rykkede ind. Hidtil havde de *Geistlige Riddere* kun brudt sig lidt om Kampen, men nu vaagnede *Johanniterne,* og deres Marsk, *Mathæus Clarimont,* tumlede den Dag sin Hest og sin Landse saa ridderlig, at Besætningen, med ham i Spidsen, drev Fienden tilbage fra Gade til Gade, og ud ad Gabet med Tab af Tusinder. Herved vandtes imidlertid kun Natte-Frist, som Besætningen vilde nyttet til at flygte, hvis der havde været meer end *to* Skuder i Havnen, og næste Morgen begyndte den sidste Strid, som endtes med afgiørende Seier paa Fiendens og næsten fuldstændigt Nederlag paa de Christnes Side. Vel var Gabet stoppet, saa godt som mueligt, men dog brød Fienden saavel derigiennem som giennem En af Portene, han sprængde, og Kampen blev da fortvivlet, skiøndt ingenlunde uhæderlig for de Christne; thi nu kæmpede baade *Johannitere* og *Tempel-Herrer* som Løver, saa Fienden flere Gange maatte rømme Byen og seirede kun tilsidst ved sit alt for overlegne Antal. Denne Dag turde ingen Tyrk staae for *Mathæus* |US7:283*Clarimont,* men tilsidst var hans Ganger saa træt, at den ei meer vilde lystre Sporen, men blev stædig midt i en Gade, hvor da Kaste-Spyd i Snese-|A:565Tal ei var sene til at giennembore dens herlige Rytter. Den Ene af Skuderne, hvorpaa Patriarken var slæbt ombord af andre Flygtninger, blev saa overladet, at den sank i Havnen med Top og Tavl, og af Ridderne undkom kun *ti* Tempel-Herrer -->Herrer og *syv* Johanniter[718].

Saaledes faldt *Akre,* og de andre Byer enten flygtede Indbyggerne fra eller overgav strax, saa hermed endtes det sælsomme historiske Efter-Spil, hvorved *Jerusalem* og *Tyrus* og *Sidon,* som opstandne Dødninger, igjen kom for Orde, men kunde selv ved at drikke Millioners Blod ei holdes i Live. Alt dette Blod har

nu *Protestanterne* meent, maatte komme over den *hellige Fader* og hans Børns Hoved, men da det aabenbar er Prisen, hvorfor hele den ny Verden har kiøbt sin Dannelse, seer Man let, det vilde være meer end *Jødisk* af os, der skumme Fløden, at skyde Skylden paa dem, der især havde Skaden, og naar vore Skrivere ordenlig give *"Kirken"* Regning paa alle de Millioner Mennesker, der giennem *to Aarhundreder* satte Livet til paa Kors-Togene, da er det, som om en Bogholder gaaende i Barndom gav et stort Handels-Huus Regning paa Summen der i 20 Aar gik igiennem Dets Hænder. Vist nok er *Mennesker* ligesaalidt at forvexle med klingende Mynt som med Regne-Penge, men vi maae dog endelig huske, at var alle hine Millioner blevet hjemme, da havde de derved kun undgaaet Daaden, *ikke Døden,* og da nu de *"Frivillige"* aldrig i nogen Krige saaledes som paa Kors-Togene har udgjort *Hoved-Styrken,* har vi al Ret til at betragte *dem* som nødvendige *Offere,* der *opoffrede sig selv* for *Christenheden,* men vistnok ogsaa den dyre Forpligtelse at ære og takke dem i deres Grav. Stræbe vi derfor at undgaae det *Sid*|A:566*ste* ved at sigte Kors-Dragernes Bevæg-Grunde, Hensigter og Tro paa den hellige Grav, da ligne vi aabenbar langt meer den *Onde,* der vilde sigte *Peder* som Hvede, end den *Gode,* der bad for ham, at hans Tro ei maatte tabe sig, men luttres i Skiærs-Ilden.

Vi forudsætte nemlig her, at *Kors-Togene,* som en Daad i rette Tid, ei blot var et Ridder-Spil til Stads og ørkesløs Beundring, men fremfor Alt et *Stor-Værk* til uberegneligt Gavn |US7:284for alle følgende Slægter, ved Faren, de afvendte, og Synet, de udviklede, Livet, der vakdes og Lyset, der tændtes, og Beviserne for denne Sætnings Rigtighed føre vi ikke med Pen og Blæk, men pege kun paa det *Ny Europa,* der under Kors-Togene gestaltede sig med sine gienfødte *Riger* og *Tunge-Maal, Markeder* og *Værk-Steder, Raad-Stuer* og *Høi-Skoler,* kort sagt: fremtryllede igien al den menneskelige Virksomhed med Haand og Mund, til Lands og Vands, for *Himmel* og *Jord,* som udmærkede den gamle Verden og pryder den Ny, men truede giennem mange Aarhundreder, i *Konstantinopel* som i *China,* med at udarte til et Abe-Væsen, hvis dyriske Lighed med det Menneskelige netop giør det væmmeligt.

De næste Aarhundreder efter Kors-Togene: det *Fjortende* og *Femtende,* er vist nok hverken glimrende paa den store Skue-Plads, eller i sig selv fornøielige; thi det er en *Undertrykkelses* og *Oprørs-Tid,* hvorigiennem det store *Kirke-Rige* opløses og de nye *Konge-Riger* hæve sig, uden at det tegner til, at Menneske-Aanden skal faae andre Redskaber i de faldne Ridderes Sted end vindtørre Magistre, eller Friheden bedre Hjem-Stavne end *Florens, Venedig* og *Alpe-Hytten,* eller Vester-Leden anden Vinding af Kors-Togene end Penge og Penges-Værd. Det er imidlertid ingenlunde *Ridder-Tidens* Skyld, at den afløses af *"Tigger-Munkenes",* med al dens aandelige |A:567Sløvhed og verdslige Gridskhed, det er kun en

ubehagelig Følge af den gamle Uorden i Menneske-Naturen, som hver opmærksom Enkelt-Mand kan spore hos sig selv og Andre, at *Middel-Alderen* slutter lavt ligesom *Iliaden,* hvad der er saameget ærgerligere, som den begynder *himmelhøit,* og vi maae da ligesaavel i vort som i vort *Folke-Færds* og i *Menneske-Slægtens* Levnets-Løb, trøste os med, at hvor der har været noget Dygtigt, er samme Dalen kun en *Overgang,* som fra den *synkende Iliade* til den *stigende Odyssee,* eller fra den forældede Følelse til den opvoxende Forstand. Vi vil da ikke være saa uforstandige at skiælde paa Ridder-Tiden, fordi den ikke bedre overlevede sig selv, men vi vil takke den for, at vi fik en *Vidskabs-Tid,* der vel endnu er tarvelig nok, men dog kiendelig i Tilvext, og allerede et *Haars-Bred* høiere end *Grækernes* nogensinde blev. Dette er saameget des fornøieligere, som vi har al Grund til at formode, at vor Vidskab, hvor den naaer sin Høide, vil overgaae *Grækernes* ligesaameget, som *Kors-Togene* |US7:285overgik det *Trojanske,* og Hvormeget det var, see vi endda først, naar vi til Bedrifterne i *Asien* lægge dem i *Spanien,* og atter til Kampen om *Middel-Havet* føie Kampen om *Øster-Søen,* der vel ingenlunde i Udstrækning kan maale sig med Hiin, men var dog Blus af samme Ild og Løb til samme Maal. Først naar Man sammenfatter hele denne kolossalske Kamp af *Christenheden* mod *Tyrki* og *Hedenskab,* og seer de samme Kæmpe-Kræfter og Kvinde-Længsler aabenbare sig i *Saga-Skrifter* og *Kæmpe-Viser* som i Dysterne med *Tyrker, Mohrer* og *Slaver,* da først faaer Man et fuldstændigt Begreb om *Ridder-Tiden* i det *Tolvte* og *Trettende* Aarhundrede, og skiøndt baade Rum og Regel forbyde os her at gaae ind i det Enkelte, maae vi dog nød|**A:568**vendig lade Øiet løbe over *Spanien* og *Nørre-Leden,* og fæste det paa den mageløse Tids-Alder i det Hele.

Da *Saracenerne* er døde fra det, bliver det ene *Spaniernes* Sag at see, om de kan hitte Rede i Halv-Øens forvirrede Middel-Alder, og da de endnu ikke har bragt det vidt i *Historisk Vidskab,* maae vi endnu lade den Gaade uløst, hvordan det egenlig gik til, at de gamle Folk med Kors-Banneret oppede sig mellem Bjergene i *Norden* og samlede Kræfter til at faae Bugt med de selvbudne Giæster, som havde *Afrika* til Ryg-Styd. Den første Modstander i *Galicien,* de *Arabiske* Krøniker nævne, skal imidlertid være *Anfus* eller *Alanfus* i Begyndelsen af det *Niende* Aarhundrede[719], altsaa *Alfons* den *Kydske,* om hvem de *Spanske* Krøniker blandt Andet melde, at han fik *Oviedo* ophøiet til et *Ærke-Sæde* af Pave *Leo* den *Tredie* og slog *Roland,* med hele *Karl* den *Stores* Bag-Trop, i *Giæste-Dalen* (Hospita Vallis), som vi kalde *Ronceval*[720].

I Begyndelsen af det *Tiende* Aarhundrede nævner *Kastilien* med Stolthed *Ferdinand Gonzales,* som sin første Greve[721], og skiøndt Man forgiæves leder om hans Navn hos *Araberne,* seer Man dog ogsaa af deres Krøniker, at de allerede dengang havde ondt ved

at forsvare sig ved *Duero* og *Zamora,* saavel som ved *Ebro* og *Zaragossa*[722]; men dog |US7:286var det først i det *Ellevte* Aarhundrede Over-Vægten klarlig blev paa de Christnes Side da *Ommiadernes* Throne i *Cordova* faldt (1031) og det *Spanske Chalifat* aldeles opløstes, medens *Ferdinand* den Første (Arabernes *Ferdelan*), en *Navar*|A:569*resisk* Prinds, forenede *Kastillien* og *Leon* (1037), indtog *Coimbra* med en heel Deel af *Portugal* og gjorde Adskillige af Nabo-Emirerne skatskyldige[723]. Endnu mægtigere blev hans Søn, *Alfons* den *Sjette,* som indtog *Toledo* (1085), og føiede sin Deel af *Spanien* til det store *Kirke-Rige* under *Gregor* den *Syvende,* ved at indføre den *Romerske* Alter-Bog istedenfor den *Gothiske*[724].

Under disse to Konger tilkæmpede *Rodrigo Vivar* sig den sjeldne Udødelighed, han under Navnet "Cid" (Herren) har siden nydt i *Spaniens Kæmpe-Viser,* og medens Man naturligviis i dem har ondt ved at tælle hans Bedrifter, nævne de ældste Krøniker *Valencias* Indtagelse og tappre Forsvar som hans egenlige Stor-Værk, hvad det og saameget vissere maa have været, som det kun er i Anledning af *Moravidernes* Huseren i *det* Nabo-Lag, *Araberne* nævne den frygtelige *Kampador* eller Kæmpe-Høvding[725].

Disse *Moravider* var en *Afrikansk* Horde, som Emiren af *Sevilla* kaldte til Hjelp, og indrømmede *Algezira,* hvorfra de, under Stifteren af det *Marokkanske* Rige, den frygtelige *Joseph* (Juzef ben Taxfin), oversvømmede Landet og bragde, allerede i det berømte Slag ved *Zalacca* (fire Mile fra Badajoz) 1086, *Alfons* paa Randen af sin Undergang, men maatte dog nøies med *Syd-Spanien*[726]. *Moraviderne* gik altsaa jævnsides med *Seldschukerne,* og vilde aabenbar gjort en Ulykke paa Christenheden fra *Vesten* ligesom Hine fra *Østen,* |A:570hvis de ikke hos *"Kampadoren"* og hans Stal-Brødre havde mødt en Deel af samme Begeistring for *Korset* som luede hos *Gotfred* og *Tankred*. Hvormegen Deel Kors-Dragerne fra det øvrige *Europa* tog i denne Side-Træfning, lader sig vel ikke bestemme, men at de ingenlunde betragtede den med Ligegyldighed, er dog vist nok, og det var naturligviis især de *Nordiske* og *Engelske,* som underveis til *Palæstina* |US7:287landede i *Portugal* og hjalp til Oprettelsen af dette ny Konge-Rige. En saadan Hjelp med *Norden-Vind* var det iblandt Andet, der vristede *Lissabon* ud af de Vantroes Hænder, og her kan det være os det Samme, enten *Lissabons* Indtagelse var en Bisag paa *Sigurd Jorsalfars* Kæmpe-Færd til *Akre* og *Sidon,* eller en Undtagelse i det daadløse Kors-Tog, som bærer Navn efter Keiser *Konrad* af *Schwaben*. Kun vil vi gribe Leiligheden til at bemærke, at *Snorro* siger *ikke, Sigurd* indtog *Lissabon,* men blot at han vandt et Slag i Nærheden, saa *Engelskmænd, Flæminger* og *Tydskere* kan rolig dele Æren, som de er Venner til, skiøndt det er løierligt nok, at Munken fra *Lüttich,* ligesom bare for at drille dem, vil fortælle os:

"den *Norske* Konge" var med, da de tog Staden[727].

I Slutningen af det *Tolvte* Aarhundrede havde de *Afrikanske Mohader* afløst *Moraviderne* i Spanien, ligesom *Kurder* afløste Seldschukerne i *Syrien,* og mellem dem fandt den store *Saladin* en berømt Jævn-Aldrende i *Jakob Almanzor,* som ved *Alarkos* (ei langt fra Cuenza) kiørde saaledes i Ring med Kongen af *Kastilien* (1195), at Denne, i Arabernes høitravende Stil, af hele sin stolte Krigs-Hær kun beholdt sin Gangers |A:571Tøile[728]. Snart (1198) fik imidlertid den *Almanzor* afseiret, og *Alfons* den *Ottende* oplevede endnu ved *Tolosa* at faae Bod for Banen ved *Alarkos*.

Dog, hvormeget Hast-Værk vi end har, maae vi standse et Øieblik ved dette berømte Slag, der efter *Arabernes* egen Tilstaaelse ei blot gav *Alfons* men det Christne Spanien Bod for Bane, saa det kun er at ligne ved Slaget, som netop *Femhundrede Aar* før gav Araberne vundet. *Roderik Ksimenes,* som dengang nylig var blevet *Ærke-Bisp* i *Toledo* og fulgde sin Konge til Seier, slutter derfor ogsaa sin Spanske Krønike med Fortællingen om dette Lykke-Skifte, og er naturligviis her saa omstændelig, at vi med hans Øine kan see det Hele. Lidt fortinnede har hans Øine nu vel sagtens været, siden han ikke kunde *see Blod* paa Val-Pladsen, hvor der var Lig i mangetusind Tal, og savnede ikke Flere end *fem og tyve* Christne, hvor der faldt henved et Par hundredetusinde Musel-Mænd; men han har dog i det Hele brugt sine Øine meget bedre end |US7:288de fleste *Slag-Malere,* baade paa Papir og Lærred; thi hos ham staaer Døden i Skygge og Livet i Lys. At der til dette store Ridder-Spil var kommet mange Med-Beilere fra *Frankrig,* som dog for største Delen faldt fra i Fristelsens Tid, og at de ypperste Christne Fyrster paa Halv-Øen nu dog endelig havde forenet sig mod den fælles Fiende, saa Kong *Peter* af *Arragon* og *Sancho* af *Navarra* kæmpede broderlig hver ved sin Side ad *Alfons* i *Kastilien,* det har "Hyrden fra Tolosa" nylig fortalt os *Danske* saa smukt, at Historien kun behøver at lægge til: det er sandt, og tør Historien end ikke indlade sig paa den aldeles ubekiendte "Hyrdes" Slægt-Register, som viste Kors-Hæren en bedre Vei ned ad *Sjerra Morena,* end Snevringen ved *Losos,* |A:572saa stadfæster den dog med Fornøielse, at det stolte *Spanien* skylder, næst Gud, en Stodder at see til, men dog en Engel i Grunden, sin vigtigste Seier og skiønneste Triumph[729].

Dette Hoved-Slag stod 1212 nærved *Ubeda* i *Jaen,* og kaldes hos Araberne Slaget ved *Alacab,* hvad blandt Andet er værdt at mærke, fordi det *bekiendte* Spanske *Tolosa* ligger i den anden Ende af Riget, og Borgen, hvoraf Kæmpe-Sletten bar Navn (Navas de Tolosa) sagtens for længe siden er sunket i Gruus.

Hertil er nu kun at føie, at Kong *Peter* af *Arragon* faldt Aaret efter mod den Pavelige *Kors-Hær,* der angreb hans Svoger Grev *Raimund* af *Toulouse,* som *Albigensernes* Beskytter, og at hans Søn *Jakob,* skiøndt han med det Samme som Barn faldt i Fiendens

Hænder, dog ei blot blev gammel paa *Arragoniens* Throne (til 1276), men tog baade *Valencia* og de *Baleariske* Øer fra *Saracenerne,* og var (1269) paa Vei til "det Hellige Land," da en Storm under Sicilien drev ham tilbage.

Blikket vender sig nu til *Øster-Søen,* og skiøndt det er en farlig Sag, at komme Fædrenelandet saa nær i *Forbigaaende,* maa Historie-Skriveren dog vove det, flittig mindes, at Fædrene-Landet er ham aldrig saa nær, Læseren jo er Bogen nærmest, og saaledes see til nogenlunde upaaklagelig at giennemgaae en Fristelse, der ei lader sig undgaae.

At nu *Danmark* i gamle Dage maa have havt Nøglen til *Øster-Søen,* derpaa hentyder ikke blot *Kron-Borg* og Vagt-Skibet i *Øre-Sund,* men Alt hvad vi veed om *Nordens* Old-Tid; |US7:289men allerede i *Sven Tveskiægs* og *Knud* den *Stores* Tid seer det dog meget |**A:573**betænkeligt ud, saavel med de store *Norske* Flaader i dette Far-Vand, som med *Jomsborg* og *Julin,* der, i hvad Sammenhæng de end stod med *Danmark* og hinanden, dog gjorde baade Havet og Danmarks Kyster meget usikkre. Vel havde baade *Henrik Fugle-Fænger* og *Otto* den *Store* alt i det Tiende Aarhundrede gjort deres Bedste for baade at christne og fortydske *Slaverne* i Nord-Tydskland; men da hele Syd-Randen af Øster-Søen var besat med dem, naaede de *Sachsiske* Keisere ikke stort meer end at afskiære *Strand-Sidderne* fra de mange *Oplændinger* i Syd-Ost, medens de i Nord-Ost beholdt Sammenhæng med *Preuser* og *Kurer, Letter, Esther* og alle de andre grove Hedninger. Dette, lærde Man snart, var en farlig Sag ei blot for de nærmeste Naboer, men for hele *Nørre-Leden;* thi vel var disse *Slaver* deelt i mange smaa indbyrdes uenige Stammer, som syndes ganske at mangle *"Aand"* eller den høiere Livs-Kraft, der skaber stærke Samfund, men Tiden viiste dog, de var snilde nok til efterhaanden at lære alt det af dannede Folk, hvormed Man kan giøre Skade, og blandt Andet Nødvendigheden af, naar Man vil røve fra tappre Folk og slippe vel fra det, da, trods mange smaa Ubehageligheder, at slaae sig sammen saa mange mueligt. Under saadanne Omstændigheder faaer *Christenheden* kun daarlig Tak for sine milde Forsøg paa at udbrede en høiere Anskuelse; thi for den er Barbarerne blinde, men benytte sig af den dermed følgende Oplysning til at handle snuere og slaae vissere, som Man med stor Forskrækkelse saae, de havde lært, da de i Begyndelsen af det *Ellevte* Aarhundrede næsten samtlig gav *Christendommen* Afskeed og optog, med deres gamle, grove Afguderi, alle deres gamle Uvaner[730]. Vel standsede den unge og drabelige Slave-Fyrste *Gotskalk* pludselig i sit Raseri mod *Christenheden,* gav sig i |**A:574***Knud* den *Stores* Tjeneste, ægtede en Daatter af ham, og blev i *England* en meget dannet Mand; men hans Lands-Mænd speilede sig ingenlunde i hans Exempel, og fik først igien en Smule Lyst til Rolighed, da Kongen af *Danmark* og

Norge, Magnus den *Gode* (omt. 1043) havde slaaet dem, "som Bønder slaae Korn," paa *Leirskov-Hede*[731]. Selv det forslog imidlertid ingenlunde til at skaffe *Christenheden* Fred paa |US7:290den Kant, thi vel hyldede nu *Slaverne* ved *Elben* og *Traven Gotskalk,* ja, lige til *Peene* taalde de en Snees Aar Christendommen hos sig; men deels holdt *Pomerinker* og *Rygboer* dog fast ved deres gamle Barbari, og deels lurede de Andre aabenbar kun til de havde forvundet Skrækken fra *Leirskov-Hede,* thi ikke blot *Gotskalk* myrdede de i *Lenzen* (1066) men offrede derpaa alle de Præster, de kunde overkomme, til deres gamle Ugle-Billeder, og forbandt sig med *Pomerinkerne* under Rygbo-Høvdingen *Krukke*[732].

Over *Firsindstyve* Aar henrandt nu, inden der igien blev en Biskop i *Oldenborg,* siger *Helmold,* og uden her at kunne nærmere indlade os paa denne Mellem-Tid, maae vi bemærke, at Omstændighederne var *Slave-Magten* særdeles gunstige; thi *Sachserne* havde i lang Tid ondt nok ved at forsvare sig selv mod de *Frankiske* Keisere, *Christenhedens* hele Opmærksomhed blev spændt paa Øster-Leden, og i *Norden* blev Tilstanden efter *Erik Eiegods* og *Sigurd Jorsalfars* Dage, saa forvirret, at Man i Danmark og Norge, langt fra at kunne tugte Slaverne, maatte grue for dem. Det var nemlig ikke dermed nok, at de spillede Bas i *Øster-Søen* og paa de *Danske* Kyster, men de blev omsider saa dumdristige, at de (omt. |A:575 1135) med en stor Flaade løb ind i Kattegat, overrumplede, indtog og ødelagde Kiøbstæden *Kong-Hell,* som *Sigurd Jorsalfar* havde gjort til en Grændse-Fæstning, og meende at have gjort uindtagelig med den Splint af det ægte *Kors,* han vandt i det hellige Land[733]. I det daadløse Kors-Tog rykkede nu vel ogsaa (1147) en stor Hær, baade *Tydsk* og *Dansk,* imod *Demmin* og *Dubin,* men kun omtrent med samme Held, som Keiser *Konrad* og Kong *Ludvig* mod *Damask*. Somme vil sige, at *Tydskerne* reentud solgde de *Danske* til Slaverne[734], men *Saxo* tilstaaer ganske ærlig, at *Danskerne,* som dengang skulde tjene to Herrer, var selv Skyld i den Skam, deres Flaade fik af *Rygboerne,* og *Helmold* giør med et Kul begge Parter lige kiønne, paa det nær, at det naturligviis var *Sachserne* som tog Penge for deres Part, og *Danskerne* som betalde Gildet[735].

Ikke desmindre var dog nu alle Slavernes berømte Tugte-Mestre |US7:291voxne, thi den *Sachsiske* Hertug *Henrik Løve,* Svoger til *Richard Løve-Hjerte* (ligesom Keiser *Otto* til Kong *Ædelsteen),* var allerede med paa det daadløse Kors-Tog, og det varede nu ei længe før *Danmarks* Krone kom paa den store *Valdemars* Hoved og Hoved-Banneret saavelsom Hyrde-Staven i den nok saa store Biskop *Axels* (Absalons) Haand.

Hvorledes nu den *Danske Konge* og den *Sachsiske Hertug* deelde Besværligheden, Æren og Byttet, deels med hinanden og deels med deres tappre Følge-Svende, det lader sig ikke her fortælle,

hvor det kun skal meldes, at hele *Venden* |A:576eller *Slavenland,* fra *Traven* til hinsides *Oderen,* nu blev undertvunget, christnet og tildeels ny befolket, saa *Christenheden* vandt i disse Egne om ei nogen virkelig Tilvext, saa dog en vigtig og varig Fred. Forties bør det imidlertid dog ikke, at *Tydskerne* naturligviis tog Broder-Parten og fortrængde efterhaanden med deres platteste Mund-Art det *Slaviske* Maal i disse Egne, men at *Danskerne,* som indtog og christnede *Rygen,* den Slaviske Guds-Dyrkelses og Sømagts Hoved-Sæde, havde den haardeste Dyst at bestaae, og vandt forsaavidt den meste Ære, som hverken *Helmolds* eller *Arnolds* Omrids af Slave-Krigen taaler mindste Sammenligning med *Saxo Grammatikers* meer end classiske Historie om "Valdemar den Store og hans Mænd", det velbekiendte Navn, hvormed Digteren i vore Dage døbde Danmarks bedste Ridder-Skare[736].

Endelig maa det i Forbigaaende mindes, at efter *Henrik Løves* Fald (1180) vandt de *Danske* Konger frie Hænder, og *Valdemar* den *Anden,* Seiersæl, udstrakde sine Erobringer over hele *Øster-Søens* Syd-Rand, lige til den *Finske* Bugt, ved hvilken Leilighed *Dannebrogs-Fanen* første Gang vaiede i *Esthland,* som et Kors-Banner, faldet ned fra Skyerne, og Alting tegnede da til, at *Danmark* skulde indtaget en Plads blandt de store Magter. Det var imidlertid kun som et Veirlys i Begyndelsen af det *Trettende* Aarhundrede; thi fanget ved List (1223) af sin egen Lehns-Mand, Greven i Schwerin, overlevede *Valdemar Seier* længe sin Triumph, og selv *Esthland,* som enstund forblev under Dansk Høihed, føiedes omsider til det ny Rige, den *Tydske Ridder-Orden* stiftede i disse Egne.

Ogsaa dette Rige maa imidlertid her nøies med et flyg|A:577tigt |US7:292Øiekast; thi vel regner Man nu *"Preusen"* til "de store Magter", men i Middel-Alderen var det kun Navnet paa et Landskab fuldt af vilde Hedninger, som Ridderne af den *Tydske Orden* i det Trettende Aarhundrede (1230–80) mindre christnede end udryddede[737]. Kun i Forbigaaende vil vi tilføie, at paa samme Tid reiste sig i Slave-Landet Mark-Grevskabet *Brandenburg* og Hertugdømmet *Pommern,* der nu, tilligemed det gamle *Preusen* og endeel Brud-Stykker af andre Riger, findes saa at sige sammenloddede til et Politisk Konst-Værk under Navn af det *Preusiske Monarchi.*

Vi behøvede da neppe engang at vide, at ogsaa *Polen, Böhmen* og *Ungern* i dette Tids-Rum føiedes til det store *Kirke-Rige,* for at see, hvorledes *Vestens Christenhed,* medens Den i det Fjerne beviiste sin kraftige Tilværelse, ogsaa i Hjemmet afrundede og omgjærdede sig til den ny Folke-Kreds, hvis Idræt, Skæbne og Vexel-Virkning i de følgende Aarhundreder gav Menneske-Historien et Indhold, ei mindre mærkværdigt og lærerigt end det der findes i de gamle Frasagn. Det er altsaa ingenlunde vore Penne, der give *Ridder-Tiden* eller det *Ellevte, Tolvte* og *Trettende*

Aarhundrede Præg af den ny Verdens Helte-Tid, men det er kun Manglerne ved vore Penne, der hidtil har kunnet tillade betænksomme Læsere at drage dens forbausende Storhed i Tvivl. Først nu begynde vi at fuske paa *Kirke-Rigets* Historie, som Verdens største Vidunder, hvis Æventyrlighed er noksom iøinefaldende, men hvis sande Beskaffenhed og Værdi nødvendig miskiendes, naar Man istedenfor at tage det som det var, stirrer sig blind paa dets uhyre Afstand fra det Himmerig paa Jorden, det selv vilde ansees for. Med Rette kan Man ligne Riget ved en *Drøm* og |A:578det store Kors-Tog ved en *Natte-Vandring,* men skiøndt dette skal lære os at oppebie en langt dybere Indsigt i Slægtens *Natur-Historie,* end vi nu har, før vi prøve paa at sætte dem i klar Forbindelse med de forrige og følgende Dages Begivenheder, saa maae vi dog ingenlunde oversee, hvad der allerede har klaret sig, at *Natte-Vandringen* var nødvendig, for at Dagen, vi nu see, kunde oprinde, og at *Drømmen* var En af dem, vore Kæmpe-Viser kalde *"de Stærke",* hvori Frem-Tiden ikke blot foresvæver det lukte Øie, men Fortidens Aand giør et levende Indtryk paa Hjertet, saa der fødes Nyt paa Jorden. *Nyaars-Tidens* Fødsel af *Middel-Alderen* er nemlig |US7:293fuldt saa æventyrlig som Tusind-Konstneren *Merlins* i de Bretske Sagn, saa kun af de stærke Drømme i den *"Almindelige"* Kirke lader sig *Almeen-Vidskaben* (Universaliteten), med Alt hvad dertil hører, udlede, hvorfor da ogsaa *Pariser-Universitetet* er, saa at sige, Tvilling-Broder med det *Store Kors-Tog,* og Kors-Toget det mageløse Stor-Værk, i hvis Beskrivelse *Anna Comnen* og *Abulfeda* mødes ei blot med *Vester-Ledens* Munke men selv med *Islands* Lagmand. Det er da kun videnskabeligt Børne-Værk at give Pavedommets Aar-Bog for *Kirke-Rigets* Historie, og støve op i Bog-Hylderne efter *Kors-Togenes Følger,* og kan vi endnu ikke giøre noget Bedre, saa kan vi dog forberede det ved at pege paa de store Virkninger giennem hele den følgende Tid, som borge os for ei mindre Aarsager i den Foregaaende.

Naar vi derfor slutte Kirke-Rigets og Kors-Togenes Historie med *Akres* Indtagelse og *Bonifas* den *Ottendes* Død, da er det ingenlunde fordi de er dermed til Ende, men kun fordi de, efterat have været det Største og Bedste, blive det Ringeste og Sletteste paa den store Skue-Plads, som Menneske-Aanden med Flid unddrager sin Opmærksomhed og |A:579værdiger kun et Øiekast for Sammenhængens Skyld, ved Overgangen til noget Bedre. Med den sidste Plet af det hellige Land tabe nemlig *Kors-Togene* hvert Spor af det høie Sving og dybe Almeen-Præg, de fra Begyndelsen bar, og det Samme er Tilfældet med *Kirke-Riget,* fra den Dag, en *Fransk Hof-Præst* i Avignon afløste *Bispen* i *Rom,* som St. Peders Efter-Mand og Christi Stat-Holder paa Jorden. Fra den Tid af tjener begge Deles Historie kun til at vise, hvor *grundfalsk* Forestillingen var om et *verdsligt Christus-Rige,* der skulde udvides og forsvares med

Staal og Jern, saa hvad der i sin sværmeriske Dragt og blomstrende Ungdom, lig en begeistret Digter, blændede og henrev netop de kraftigste og dybeste Naturer, blev nu, lig en tidlig falmet, daarlig sminket, hykkelsk og rænkefuld Skiøge, daglig mere til Gru og Væmmelse ikke blot for de Bedre, men for alle dem, der end følde Kraft og havde mindste Sands for aandelige Ting. Men hvor hurtig end denne Forvandling skedte, var den dog intet Øiebliks Værk, og vi har alt bemærket, at Bladet vender sig paa Over-Gangen fra det *Tolvte* til det *Trettende* Aarhundrede, da Pave *Innocens* den *Tredie* velsignede de *bandsatte* Venetianer, fordi de udraabde ham til Pave i *Konstantinopel,* opsminkede |US7:294Slagteriet af *Albigenserne* til et *Kors-Tog* og straffede et heelt *Folk* med *Messe-Fald* for at hevne sig paa *Fyrsten*. Fra nu af vaier nemlig *Kors-Banneret ikke* meer til *Christenhedens Værn* men til dens Skræk og Ødelæggelse, fra nu af er *Christi Stat-Holder* ikke meer for Folkene en hellig Fader men en frygtelig Hersker, og medens det nu er den grove Misbrugs naturlige Følge, at det *"Geistlige Sværd",* hvor det *Verdslige* ikke er med, bliver daglig mere til Latter, da giør det *Forsynet* Ære, at Kirken, forvandlet fra Bede-|**A:580**Huus til Røver-Kule, daglig meer kommer til at savne den *verdslige Arm* og nedbrydes tilsidst deraf. Istedenfor *Ridderne* fik Kirke-Fyrsten i det *Trettende* Aarhundrede *Tigger-Munke* til sin Livvagt, og skiøndt de var meget bedre til *Speidere* og *Politi-Mestere* (Inqvisitorer), duede de dog hverken til at føre eller døve det *verdslige* Sværd, og *Provencalerne,* som i *Neapel* skulde erstattet *Normannerne,* trængde lige saameget til Paven som han til dem. Ved Hjelp af Disse, af de tvetydige Bunds-Forvandte i *Italiens Fri-Stæder* og af gammel Vane, listede imidlertid *Pavedommet* sig dog igiennem til det *Fjortende* Aarhundrede, men da *Bonifas* den *Ottende,* en Skabning af Kongerne i *Frankrig* og *Neapel,* vilde bevise, det ingen Skygge var, beviiste han netop soleklart det Modsatte. Vel var han selv baade for vantro og verdensklog til at tænke, Man enten i *Frankrig* eller *Italien* gjorde Meer for den hellige Stol, end Man fandt sin Fordeel ved; men han troede, *Philip* den *Smukke* vilde været Herre nok over sig selv til at bevare det *Skin* af *"Kirkens lydige Søn",* hvorpaa *Kapetinger,* saavelsom *Merovinger* og *Karolinger,* havde sat saamegen Priis, og hvoraf de tillige havde høstet saamegen Fordeel, at de for at miskiende dets Værd maatte staae sig selv i Lyset. Da der imidlertid *virkelig* er *"Aand"* til, maa Alt hvad der, i Forudsætning af det Modsatte, tilegner sig dens Navn og vil spille dens Rolle, nødvendig forregne sig, saa de der kappedes om at narre hinanden og hele Verden, narrede sig vel i Grunden begge To selv, men *Paven* som vilde gaae for *Aanden* dog især. Da han nemlig (1303) umuelig kunde Andet end sætte Kong *Philip* i Band, skikkede denne Stor-Herre ham uden videre Omstændigheder *sine* Politi-Betjenter, *Nogaret* og *Plasian,* med en Trop haandfaste Karle paa Halsen, der

i *Anagni* (midt i Kirke-|A:581Staten) ret egenlig piinde ham Sjælen ud af Livet; thi, saavidt Man veed, gik Paven fra Forstanden af Ærgrelse og døde |US7:295ynkelig[738]. *Philip* var desuagtet slet ikke blind for *Skinnet* af "Kirkens lydige Søn", han meende kun, det lod sig redde med mindre Opoffrelse end den storagtige *Bonifas* forlangde, og det lykkedes ham virkelig (1305) ei alene at faae Pave-Valget i sin Haand, men i Biskop *Bertrand (Villani* kalder ham *Raimund) de Goth* af *Bourdeaux,* at finde en Kræmmer-Sjæl, der for det *største Leve-Brød* i *Christenheden* bød Alt hvad *Philip* enten strax eller siden vilde forlange[739]. *Philip* vidste imidlertid godt hvad *Løfter* havde at sige hos saadanne Folk, derfor maatte *Clemens* den *Femte,* som Kræmmeren kaldte sig, smukt blive i *Frankrig,* hvor han kunde holde ham Fingeren paa Øiet og i Nødsfald sætte ham Kniven paa Struben, men skiøndt det var ganske klogt for Øieblikket, var det dog alt for grovt til at lykkes i Længden, saa de *Franske Hof-Paver* i *Avignon* gjaldt naturligviis blandt alle fornuftige Folk kun for dens Stat-Holdere, de aabenbar var. Vel kaldte Man nu dette Ophold (1305–75) den *Babyloniske Udlændighed,* og trøstede hinanden med, at naar *Rom* igien fik *sin Biskop,* fik Kirken ogsaa sit Hoved og Christenheden sin aandelige Fader paa Ny, men havde det været meer end et Munds-Veir, vilde Man naturligviis ikke fundet sig saa taalmodig i den hovedløse Tilstand, og da nu endelig *Gregor* den *Ellevte* traf til at døe i *Rom* (1379), fik Staden rigtig nok en *Italiensk Biskop,* men da *Frankrig* vilde have sin egen Pave, fik *Christenheden* to saakaldte Hoveder og fandt da |A:582snart, de var Begge overflødige. Denne Opdagelse gjorde Man paa de store *Kirke-Stævner* (Concilier) i *Costniz* og *Basel* (1414–16 og 1431–48), under *Keiserlig* Beskyttelse, thi her viiste det sig tydelig, at *Kirke* og *Stat* var meget nemmere at adskille end at forene, og de forsamlede Fædre fandt naturligviis at *Kirken* i *dem* havde Hoveder Nok, saa et *virkeligt Over-Hoved* var ligesaa overflødigt som utaaleligt. De fleste verdslige Fyrster fandt derimod, at naar Paven lod dem giøre hvad de vilde, var det godt i ham at have en Tugte-Mester til deres Bisper og en Busse-Mand til deres Almue, og derved blev det, hvor ikke ved Reformationen det Hele vendtes om, saa *Kirken,* ligesom i det *gamle Rom,* blev en *Stats-Indretning,* med Fyrsten til Ypperste-Præst.

|US7:296Heraf maae vi nødvendig slutte, at Christenhedens Stats-Begivenheder egenlig alt fra det *Trettende* og især fra det *Fjortende* Aarhundredes Begyndelse har staaet i *Modsætning* til *Kirke-Riget,* saa Man har stræbt at samle sine Kræfter om en ganske anden Middel-Punkt og at udvikle dem i en anden Retning, men de aabenbare Oprør, det *Albigensiske* i det Trettende, det *Lollardiske* i det Fjortende og det *Hussitiske* i det Femtende Aarhundrede, er dog alle saa ubetydelige, at de kun som For-Spil til Revolutionen i det *Sextende* faae verdenshistorisk Mærkværdighed. Løsrivelsen fra det

æventyrlige Kirke-Rige hører da, ligesom Oprettelsen deraf, *statshistorisk* til Middel-Alderens skjulte Ting, som kun efterhaanden i Nyaars-Tiden komme for Lyset, medens Rigets virkelige Tilværelse ved det *Store Kors-Tog* og giennem hele det Tolvte Aarhundrede er en Kiends-Gierning, der beviser sig selv. Ved dette Aarhundredes Slutning maae vi da gjøre ligesom *Kors-Dragerne:* lade det hellige Land skiøtte sig selv og see hvordan vi er vendt paa den hjemlige Skue-Plads, Folke-Vandrin|A:583gen og Folke-Blandingen skabde. Uagtet vi derfor af Nysgierrighed har giennemløbet det *Trettende* Aarhundrede i Øster-Leden, indtil Sultanen af Babylon tog *Akre* og nødte os til enten at følge med ham til *Tyrkiet* eller at vende Næsen hjem, saa var dog alle det *Trettende* Aarhundredes saakaldte Kors-Tog kun Roman-Streger og vil vi rigtig ind i Stats-Historien igien, maae vi gaae Krebs-Gang tilbage til *Akre* i Slutningen af det *Tolvte* Aarhundrede. I den *Christne* Leir for *Akre* finde vi nemlig for *sidste* Gang en Samling, det store Kirke-Rige værdig, deels fordi Udfaldet slet ikke svarede til Folkenes Forventning, og deels fordi de der tydelig mærkede, at *Franskmænd* og *Engelskmænd, Tydskere* og *Italienere* var dog egenlig hver et Folk for dem selv, som i Længden slet ikke kunde spændes, end sige da sammensmelte med hinanden. Med den Opdagelse og med den Beskeed, at selv *Richard Løve-Hjerte* enten ikke vil eller ikke kan tage *Jerusalem* og den hellige Grav fra *Saladin,* reiser nu hver hjem til Sit, og vi kan neppe være tvivlraadige om, hvem vi maae følge med, naar vi vil see Noget, der er værdt at tale om. *Tydskerne* har nemlig ikke giort Andet end Splid, *Pisanerne* kan være brave nok, men *Korn-Pugeriet* under Kors-Banneret, mens Hungersnøden rasede i Leiren, betager os dog Lysten til at fare med dem, og de Modigste saavel af dem som af *Fransk-Mændene* holde desuden Trop med *Richard,* |US7:297saa han er aabenbar Hoved-Manden og borger os for, der er mest at see, hvor han kom fra. Vel høre vi baade i Østen og Vesten meget tale om *Hohenstauferne,* som de største Helte for Øieblikket, men deres Spor i det hellige Land giør os dog slet ikke gridske paa deres nærmere Bekiendskab, og den af dem, vi underveis med *Richard* støde paa, er vi nødt til at korse os for. Paa Lykke og Fromme maae vi da lande med *Richard* ved *Sandwich* (1194) |A:584og lade Tiden vise, hvad der er paa Færde og hvordan vi slippe skikkelig fra Øen, over til Fast-Landet, hvor vi nok kan vide, Slaget skal staae.

491

Baldriks Jerusalems-Krønike hos *Bongars* S. 84.

492

Annas Alexiade S. 284–85.

493

Vibert hos Bongars S. 470.

494

Sammest. S. 471.

495

Vilhelms Englands-Krønike IV. hos *Savile* S. 133.

496

Annas Alexiade S. 285. 87–89.

497

Vibert kalder nemlig sin Kors-Krønike: Gesta Dei per Francos.

498

Barons Kirke-Bøger A. 1073.

499

Gregors Breve VII. 25. hos Hardouin VI. 1444.

500

Bullen om Pave-Valget hos Hardouin VI. 1064 og i Barons Kirke-Bøger A. 1059.

501

Barons Kirke-Bøger A. 1061–62.

502

Sammest. A. 1073.

503

Lamberts Aarbog A. 1074. hos *Pistor* I. 212.

504

Barons Kirke-Bøger A. 1080.

505

Gregors Breve VII. 25. VIII. 20. hos Hardouin VI. 1447. 1493.

506

Barons Aarbøger A. 1080.

507

Gregors Breve IX. 4. 11. 17. hos Hardouin VI. 1481. 87. 91.

508

Cassino-Krøniken III. 48–49. 52. Bertholds Aarbog (hos Urstisius I.) og Barons Aarbøger A. 1081–84.

509

Galfreds Sicilianske Krønike III. 37.

510

Gregors Breve I. 49. Barons Kirke-Bøger A. 1074.

511

Albert fra Aix hos *Bongars* S. 185.

512

Anna Comnens Alexiade S. 283–87. Robert Munk hos Bongars S. 32–34. Baldrik sammest. S. 89–90.

513

Barons Kirke-Bøger A. 1095.

514

Robert Munks Jerusalems-Krønike, hos Bongars. S. 31–32.

515

Sachse-Krøniken A. 1096.

516

Sachse-Krøniken A. 1096.

517

Vilhelms Englands-Krønike hos Savile S. 143.

518

Sammest. S. 133. 43–44.

519

Abbed Vibert hos *Bongars* S. 485.

520

Vilhelm Tyrier hos *Bongars* S. 766–67. og ellers ingensteds, *før* midt i det *Trettende* Aarhundrede *kiendelig* udskrevet af Ælfrik (Alberik) Munk hos Leibniz S. 181–82.

521

Ordriks Kirke-Historie hos Düchesne S. 639.

522

Vilhelms Englands-Krønike hos Savile S. 152.

523

Abbed Vibert hos Bongars S. 475–76.

524

Annas Alexiade S. 201–2. Vilhelms Englands-Krønike hos Savile S. 105.

525

Ordrik hos Düchesne S. 644–45.

526

Vilhelms Englands-Krønike hos Savile S. 130.

527

Peer Tudebod hos Bongars S. 2–3.

528

Galfred Malterre IV. 24. hos Muratori V. 599.

529

Tankreds Levnet hos Muratori V. 285–86.

530

Annas Alexiade S. 289–93.

531

Sammest. S. 485–86.

532

Ny-Grækeren Koumas Menneske-Historie IV. 401.

533

Annas Alexiade S. 271.

534

Berthold hos Urstisius I. 373.

535

Annas Alexiade S. 283.

536

Zonaras XVI. 25–26

537

Annas Alexiade S. 95.

538

Zonaras XVIII. 10–15.

539

Zonaras XVIII. 16.

540

Annas Alexiade S. 96–97.

541

Annas Alexiade S. 282–83.

542

Annas Alexiade S. 298.

543

Annas Alexiade S. 293–98.

544

Annas Alexiade S. 299–300.

545

Sammest. S. 289.

546

Annas Alexiade S. 300–301.

547

Sammest. S. 317.

548

Gibbon K. 58. Wilkens Historie af Kors-Togene I. 134.

549

Hos Bongars S. 1. 673.

550

Annas Alexiade S. 306. 309–10.

551

Annas Alexiade S. 310–14.

552

Sammest. S. 314–15. 317.

553

Kors-Krønikerne hos *Bongars* S. 6. 40. 97. 142. 387.

554

Annas Alexiade S. 316–17.

555

Tankreds Levnet af Radulf hos Muratori V. 292–93.

556

Annas Alexiade S. 317–18.

557

Kors-Krønikerne hos *Bongars* S. 7. 40–43. 142. 387–89.

558

Annas Alexiade S. 168–69.

559

Annas Alexiade S. 319. Kors-Krønikerne hos *Bongars* S. 9–13. 46–53. 143–48. 390–91.

560

Kors-Krønikerne hos *Bongars* S. 14–15. 53–55. Annas Alexiade S. 319–20.

561

Kors-Krønikerne hos Bongars S. 15–17. 55–60. 392. Annas Alexiade S. 321–24.

562

Annas Alexiade S. 322–26. Kors-Krønikerne hos Bongars S. 19–20. 60.

563

Raimund Agil fra Puy hos Bongars S. 150–51.

564

Kors-Krønikerne hos *Bongars* S. 18. 20. 60–62.

565

Kors-Krønikerne hos Bongars S. 21–22. 63–65. 154–155. Annas Alexiade S. 326–27.

566

Raimund Agil hos Bongars S. 156–160. 165–69. 171.

567

Raimund Agil hos Bongars S. 160.

568

Raimund Agil hos Bongars S. 170–71.

569

Sammest. S. 172–73.

570

Raimund Agil hos Bongars S. 173.

571

Robert Munk hos Bongars S. 74.

572

Raimund Agil hos Bongars S. 174–77.

573

Sammest. S. 178.

574

Kors-Krønikerne hos Bongars S. 27. 28. 75–76. 178–79. 398–99.

575

Raimund Agil hos Bongars S. 176.

576

Raimund Agil hos Bongars S. 179.

577

Kors-Krønikerne hos Bongars S. 76–179. 399. 537. 48.

578

Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 774.

579

Wilkens's Historie af Kors-Togene I. 307–424.

580

Folker hos Bongars S. 402–3.

581

Folker hos Bongars S. 389–90.

582

Sammest. S. 400–1.

583

Kors-Krønikerne hos Bongars S. 301. Tankreds Levnet hos Muratori V.

584

Annas Alexiade S. 340–42.

585

Ordriks Kirke-Historie hos Duchesne S. 817. Annas Alexiade S. 345–46.

586

Annas Alexiade S. 271–79.

587

Annas Alexiade S. 404.

588

Ordriks Kirke-Historie hos Duchesne S. 817.

589

Annas Alexiade S. 404.

590

Annas Alexiade S. 372. 75. 79. 404.

591

Annas Alexiade S. 376–79.

592

Annas Alexiade S. 387–89.

593

Sammest. S. 387–99. Ordriks Kirke-Historie hos Duchesne S. 823.

594

Anna S. 403–16. Ordrik S. 824. Folker hos Bongars S. 420.

595

Annas Alexiade S. 419.

596

Ordriks Kirke-Historie hos Duchesne S. 817. Saxo ved Stephanius S. 104. Snorres Edda (Stokholmer-Udgaven) S. 195.

597

Annas Alexiade S. 332–33. 422–23.

598

Annas Alexiade S. 424–29.
599

Folker hos Bongars S. 423.
600

Ordriks Kirke-Historie hos Duchesne 789–93. Vilhelm af Malmsbury hos Savile S. 149. *Wilken* om Kors-Togene II. 114–48.
601

Ordrik S. 831–38. Vilhelm S. 159. Wilken II. 23–25.
602

Annas Alexiade S. 505. 29–32. 415. Wilken om Kors-Togene II. 197–200.
603

Albert fra Aix hos Bongars S. 233.
604

Folker fra Chartres hos *Bongars* S. 421.
605

Sigurd-Jorsalfars Saga i Heimskringle K. 10–11.
606

Saxos Danmarks Krønike ved Stephanius 126–127.
607

Cassino-Krøniken IV. 48.
608

Sammest. IV. 39–42.
609

Den Sachsiske Annalist hos *Eccard* I. 647–49.
610

Hos Byzantineren *Nikitas* og Biskop *Vilhelm* af *Tyrus*.
611

Folker af Chartres hos Bongars S. 407–9.
612

Bohadin ved Schultens S. 136.
613

Folker fra Chartres hos Bongars 415–16.
614

Folker fra Chartres hos Bongars S. 403–28.
615

Folker fra Chartres hos Bongars S. 424–27. Vilhelm Tyrier sammest. S. 808.
616

Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 808–9. 815.
617

Folker fra Chartres hos Bongars S. 428–29. Rogers egen Kantsler sammest. 449–66. *Wilken* om Kors-Togene II. 426–39.
618

Folker fra Chartres hos *Bongars* S. 431–40.

619

Wilken om Kors-Togene II. 435.

620

Wilken om Kors-Togene II. 645–47. Vilhelm Tyrier hos Bongars. S. 866–67. Wilken II. 576–84. 645–47.

621

Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 849–50. 56–57. 64–65. 66. 69–74. 83–85. Nikitas om Johan Komnen K. 7–8. 11.

622

Vilhelm Tyrier hos *Bongars* S. 891–92. 898–900. Wilken om Kors-Togene II. 719–34.

623

Otto af Freysingen i Fredrik Rødskiægs Levnet I. 34–36. Wilken om Kors-Togene III. 33–54.

624

Sammest. III. Bilag 1.

625

Wilken om Kors-Togene III. 55–76.

626

Otto af Freysingen i Barbarossas Levnet I. 58.

627

Wilken om Kors-Togene I. 222. II. 525–27. 685–90.

628

Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 910–14. Wilken om Kors-Togene III. (1). 234–57. Bilag 2.

629

Saladins Levnet af Bohadin S. 5. i Schultens's Oversættelse.

630

Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 959–60. 962–74. 978–82. Bohadin ved Schultens S. 30–34.

631

Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 981.

632

Wilken om Kors-Togene III. (2.) 127–33.

633

Bohadin i Schultens's Oversættelse S. 40.

634

Bohadin ved Schultens S. 41–43. 45. Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 981.

635

Bohadin ved Schultens S. 46.

636

Sammest. S. 38. 55–56. 58.

637

Sammest. S. 49–52. 56–57.

638

Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 974.

639

Radulf af Coggeshall i Martene og Durands *Mindes-Mærker* V. 568.

640

Radulf Coggeshall hos Martene og Durand V. 548–52.

641

Radulf hos Martene og Durand V. 552–58. 811–12.

642

Sammest. V. 559–65. 73–74. 812.

643

Radulf hos Martene og Durand V. 567–73.

644

Bohadin ved Schultens S. 67–74. 90.

645

Bohadin ved Schultens S. 72. 75. *Galfred* Vinsauf hos Gale II. 252–54.

646

Bohadin ved Schultens S. 17.

647

Sammest. S. 135–36.

648

Galfred Vinsauf hos Gale II. 257–58.

649

Galfred Vinsauf hos Gale S. 258–66. Bohadin ved Schultens S. 119–25. 35–36.

650

Roger Howden hos Savile S. 687. Galfred Vinsauf hos Gale II. 350.

651

Galfred Vinsauf hos Gale II. 253–66. Bohadin ved Schultens S. 90–91.

652

Galfred Vinsauf hos Gale II. 255–56.

653

Sammest. II. 266–68. Bohadin ved Schultens S. 91–93. 97–98.

654

Bohadin ved Schultens S. 98–102.

655

Galfred hos Gale II. 266–68.

656

Wilken om Kors-Togene IV. Bilag 7.

657

Galfred hos Gale II. 268–80.

658

Sammest II. 269–71. Bohadin ved Schultens S. 103–10.

659

Bohadin ved Schultens S. 27–28

660

Sammest. S. 109–10. 114. 16–17. Galfred hos Gale II. 273–76.

661

Bohadin ved Schultens S. 125–28. Galfred hos Gale II. 377–78.

662

Bohadin ved Schultens S. 128–59. Galfred hos Gale II. 279–99.

663

Galfred hos Gale II. 280. 92–93. 98–99.

664

Sammest. II. 306–15.

665

Sammest. II, 318. Bohadin ved Schultens S. 159.

666

Bohadin ved Schultens S. 160–61.

667

Galfred hos Gale II. 316–21.

668

Galfred hos Gale II. 321–23.

669

Sammest. II. 329–30. Bohadin ved Schultens 166.

670

Galfred hos Gale II. 331–32. Bohadin ved Schultens S. 165.

671

Galfred hos Gale II. 333–41. Bohadin ved Schultens S. 167–79.

672

Galfred hos Gale II. 341. 45–46. Bohadin ved Schultens S. 179–84.

673

Galfred hos Gale II. 368.

674

Sammest. II. 370–418. Bohadin ved Schultens S. 184–243.

675

Galfred hos Gale II. 411–13.

676

Bohadin ved Schultens S. 243–50. Galfred hos Gale II. 413.

677

Galfred hos Gale II. 414–15. Bohadin ved Schultens S. 251.

678

Galfred hos Gale II. 416–20. Bohadin ved Schultens S. 23–24. 254.

679

Galfred hos Gale II. 419. Radulf Coggeshall hos Martene V. 824.

680

Galfred hos Gale II. 422. Bohadin ved Schultens S. 243. 58–62.

681

Roger Howden hos Savile 717. 34–35. 91.
682

Bohadin ved Schultens S. 262.
683

Ælfrik (Alberik) Munk hos Leibniz A. 1212. Wilken om Kors-Togene VI. 71–83.
684

Schrøckhs Kirke-Historie XXIX. 626.
685

Ville-Hardouin hos Ducange S. 13–15.
686

Sammest. S. 6–12. 25–26.
687

Ville-Hardouin hos Ducange S. 21–26.
688

Ville-Hardouin hos Ducange S. 35–36. Nikitas Choniatas Alex Comnen III. 9.
689

Wilken om Kors-Togene V. 142–43.
690

Ville-Hardouin hos Ducange S. 48–49.
691

Sammest. S. 60–61. Wilken om Kors-Togene V. 217. Nikitas om Alex Comnen III. 10.
692

Villehardouin hos Ducange S. 61. Harald Haardraades Saga i Heimskringle K. 15.
693

Ville-Hardouin S. 65–73. Nikitas Alex III. 10.
694

Ville-Hardouin hos Ducange S. 76–82. Nikitas Isak og Alex K. 2.
695

Ville-Hardouin S. 82–86.
696

Nikitas Isak og Alex K. 5.
697

Ville-Hardouin S. 88–97. Wilken V. 290.
698

Ville-Hardouin S. 98. Wilken V. 290–91.
699

Ville-Hardouin S. 99–100. 103. Nikitas Alex Murzuflos K. 2. Wilken V. 292.
700

Damiettes Historie af *Holger Skolemester* (Oliverius Scholasticus) hos *Eccard* II. 1398. *Jakob Vitrys* Jerusalems-Historie hos Bongars

S. 1125.

701

Wilken om Kors-Togene VI. 56. 61. 97–102. 180–215.

702

Sammest. VI. 278–89.

703

Holger Skolemester hos Eccard Ic. 1427–37. Wilken om Kors-Togene VI. 318–45.

704

Rikard af St. Germano hos Muratori VII. 395–98. 1003. Wilken om Kors-Togene VII. 370–72. 91–96. 401–5. 23–26.

705

Wilken om Kors-Togene VI. 452–505.

706

Ludvig den Helliges Levnet af Joinville (Menards Udgave) S. 42–43.

707

Wilken om Kors-Togene VII. 27–28.

708

Sammest. VII. 63–64.

709

Joinville (ved Menard) S. 49–131.

710

Wilken om Kors-Togene VI. 614–15.

711

Joinville (hos Menard) S. 182–88.

712

Wilken om Kors-Togene VII. 405.

713

Joinville (hos Menard) S. 269.

714

Wilken om Kors-Togene VII. 232–36. 422–25.

715

Sammest. VII. 424–28. 74–75. 517. 519–23.

716

Wilken om Kors-Togene VII. 651–52. 699–705.

717

Herman Korner hos *Eccard* II. 941–46. Wilken om Kors-Togene VII. 737–41.

718

Beretningen om Akres Indtagelse hos Martene og Durand (store Samling) V. 761–83. Wilken om Kors-Togene VII. 719–70.

719

Conde's Mauriske Historie i Rutschmans Oversættelse I. 244. 280.

720

Roderik Ksimenes i *Bell's* Spanske “Scriptores” S. 202–6.

721

Sammest. S. 214.

722

Conde's Mauriske Historie i Rutschmans Oversættelse I. 342–44.

723

Rodrik Ksimenes hos Bell S. 226. 230–35.

724

Sammest. S. 235–42.

725

Sammest. S. 213. 35. 38. 44. Conde's Mauriske Historie i Rutschmans Oversættelse II. 158. 178.

726

Conde's Mauriske Historie II. 73–146. Rodrik Ksimenes S. 245.

727

Sigurd Jorsalfars Saga i Heimskringle K. 5. Ælfrik (Albericus) Munk hos Leibniz A. 1149. Wilken om Kors-Togene II. 219. III. (1.) 264–69.

728

Conde's Mauriske Historie ved Rutschman II. 385–416. Rodrik Ksimenes Spanske Krønike hos Bell S. 262–63.

729

Rodrik Ksimenes hos Bell S. 266–75. Conde's Mauriske Historie ved Rutschman II. 420–32.

730

Helmolds Slave-Krønike I. 9–18.

731

Helmolds Slave-Krønike I. 19. Saxos Danmarks-Krønike X. Magnus den Godes Saga i Heimskringle K. 25. 27–29.

732

Helmolds Slave-Krønike I. 20–25.

733

Sigurd Jorsalfars Saga i Heimskringle K. 40–41. Magnus den Blindes Saga K. 9–11.

734

Tillægget til *Anselm* af Gemblours Aar 1158.

735

Saxos Danmarks Krønike B. XIV. Helmolds Slave-Krønike I. 59–65.

736

Saxos Danmarks-Krønike B. XIV. Ingemans Helte-Digt: Valdemar den Store og hans Mænd.

737

Den *Preusiske* Krønike af Peter *Duisburg*.

738

Den Pavelige Kirke-Bog A. 1301–3. Sismondis Franske Historie VIII. 490. 513 IX. 10. 28. 70–133.

739

Villani hos Muratori XIII. 416–20. Sismondis Franske Historie IX. 158–62.

Engelsk-Mænd og Fransk-Mænd.

Det var egenlig først en halvsnees Aar før det store Kors-Tog (1087), da *Villum Erobrer* døde, vi forlod *England,* for at følge den anden *Normanniske* Erobrer *Robert Viskard* til sin Grav (1084), og derpaa, ligesom deres drabelige Sønner, *Robert* og *Boemund,* giøre Franskmændene *Gotfred* og *Raimund* Selskab til den *hellige Grav,* saa naar den er taget og tabt igien, maatte vi i alle Tilfælde tye tilbage til *Franker* og *Normanner* og see til at finde en Traad, der førde videre. For at det imidlertid ei skulde skee alt for hovedkulds, førde Skæbnen Træ-Brødrene *Richard Løve-Hjerte* og *Philip Stærblind,* eller, som hans Lov-Taler har omdøbt ham, Philip *August,* til os ved *Akre,* hvor det daadfulde Kors-Tog, ligesom *Iliaden,* endtes med glimrende Ridder-Spil. Naar vi nu vende tilbage med dem, kan det vel ved første Øiekast synes, som vi maatte begynde med de *Franske Kongers* og *Ridderes* Bedrifter i Hjemmet, da det unægtelig var blandt dem *Kors-Toget* fødtes og fandt mest Deeltagelse, men naar vi opdage at i *Hjemmet* har de *ingen Historie,* da forbyder det sig selv, og da slaaer det os, at *før Normannerne* kom, havde de heller ingen, saa *Normannerne* har rimeligviis taget den med dem til *England.* Gaae vi nu over *Kanalen,* da stadfæster Formodningen sig ogsaa ganske rigtig, thi der giver *Villum* af *Malmsbury*, *Roger* af *Howden* og andre Flere os god Beskeed baade om *England* og dets Forhold til *Frankrig,* saa Fransk-Mændene maae tilskrive sig det selv, at vi baade betragte deres Forhold til *Normandiet* |**A:585**|US7:298og *England* som Hoved-Sagen og betragte det med *Engelske* og *Normanniske* Øine.

Tage vi nu vort Stade paa den mærkværdige Øe, hvor *Christendom* og *Boglig Konst* med det *Syvende* Aarhundredes Begyndelse, i *Araber-* og *Longobarder-Tiden,* ei blot fandt et *Fristed* men en frugtbar Jord-Bund, saa de nye Skud udbredte sig over *Tydskland* og *Norden;* da see vi den ved den *Normanniske* Erobring i alle Maader lænket til *Frankrig,* men dog ingenlunde let at rokke, saa stærke Drag var uundgaaelige og Udfaldet saare tvivlsomt. Dette blev den lange Trætte mellem *London* og *Paris,* som vel egenlig begyndte med Slaget ved *Hastings* (1066), men antog dog først i *Vinter-Leiet* paa *Sicilien,* i *Leiren* ved *Akre* og i *Ridder-Spillet* paa Kysten af det hellige Land (1190–92), sin rette Skikkelse, som en Kamp paa Liv og Død mellem to stridbare Blandings-Folk, paa begge Sider af *Gallisk, Tydsk* og *Nordisk* Rod, men i et saare forskjelligt Forhold, som *Sprogene* vise, saa i *Frankrig* havde det *Galliske* opslugt alt Andet men i *England* gjorde

det undertrykte *Nordiske* Opstand og tilkæmpede sig Over-Vægten. Kun fra denne *folkelige* Syns-Punkt kan vi lære at forstaae den ellers ubegribelige Haardnakkenhed, hvormed *Engelsk-Mænd* og *Fransk-Mænd* i sex Aarhundreder har bekæmpet hinanden, som det synes, blot af Lune, men aabenbar af den Følelse, at de med Grund-Lighed tog en modsat Retning, som det var dem en Slags Saligheds-Sag at giøre seirende paa begge Sider af Kanalen. Vel synes det i Slutningen af Middel-Alderen (1200–1450) egenlig kun at være *Engelsk-Mændene,* der ei vil lade *Fransk-Mændene* have Fred, men det synes dog kun saa, naar Man glemmer, at *Fransk-Mændene* i det *Ellevte* Aarhundrede *har indtaget* England, udryddet dets gamle |A:586Adel, paatvunget det *Fransk Herskab* og, saavidt mueligt, *Fransk Tunge-Maal* og *Tanke-Gang,* hvoraf hele Kampen udvikler sig, ikke fordi *Engelsk-Mændene* vil indtage *Frankrig,* men fordi de vil afkaste og sønderbryde det *Franske Aag,* medens deres *Franske Herskab* vil forevige det ved at blive enevældigt paa begge Sider af Kanalen. *Engelsk-Mændene,* som *Angel-Sachsernes* Børn, bekæmpe i Hjemmet det *Franske Herskab,* fordi de hade det, men de *saakaldte Engelske* Konger og Baroner stride i Frankrig, fordi de elske det, og haabe ved Hjelp derfra at faae Bugt med det trodsige Engelske Væsen, hvorpaa det var langt lettere at knække |US7:299Halsen end at bøie Nakken. I den lange Strid mellem *Kapetinger* og *Plantageneter,* først om *Normandiet* og *Guienne* og siden om den *Franske Krone,* er der da slet intet andet ægte *Engelsk* end *Pengene,* den koster, og det er *Engelsk-Mændenes* Triumph, at Kapetingerne vinde Spillet, skiøndt de endda, med et *Vælsk* Konge-Huus, en *Fransk-Normannisk* Adel og *Latinsk* Videnskabelighed, har ondt nok ved at beholde deres *Moders-Maal* og forsvare deres *Frihed.*

Betænke vi nu, hvad *dette* Moders-Maal og *denne* Frihed i Nyaars-Tiden har været og virket, ja, er og virker endnu i denne Time, da seer vi let at Kampen mellem *Engelsk* og *Fransk* i Middel-Alderen vilde være En af de største Stats-Begivenheder, om end Mærkværdigheden var aldeles eensidig, men nu opvoxde *Frankrig* ogsaa under Striden til en *Stor-Magt,* hvis verdenshistoriske Indflydelse er lige vis, hvordan Man end bedømmer den, og hvis Uundværlighed til *Europas Lige-Vægt* Tiden klarlig har viist, saa vi maatte være aldeles ligegyldige ved den Verden, hvori vi leve, hvis Oprindelsen til Alt hvad der ligger i Ordet *"London* og *Paris",* var os ubetydelig. Ligger nem|A:587lig end *ikke,* som Engelsk-Mænd og Fransk-Mænd sædvanlig mene, *hele* den *nyskabte Verden* deri, saa opvoxde dog virkelig *London* og *Paris* i det *Trettende* Aarhundrede til *Verdens Hoved-Stæder* og holdt aldrig op at være det, skiøndt Man med Rette i den Ene savner *Øiet* for det *Store* og i den Anden *Smagen* for det Skiønne. At *Paris,* uagtet sin store Mangel, ei blot af *Romanske* Folk agtes for en fuldkommen *Hoved-Stad,* men har selv

for de *Gothiske* hidtil vundet Prisen fra *London,* ligger nu vel tildeels deri, at Man kun hos sig selv finder det Stygge smukt og det Smagløse nydeligt, medens Man hos Andre let tilgiver det Smaalige, men Hoved-Grunden er dog den *Aandløshed,* der altid hersker, hvor *Latinen* seirer.

Denne *Latin-Seier* i hele sin gruelige Udstrækning var det nu *Villum Erobrer,* efter Slaget ved *Hastings,* vilde bevirket i England, ved at dele Landet mellem sine *Franske* Baroner, udelukke alle *Angel-Sachser* fra geistlig og verdslig Hæder og afskaffe deres Sprog baade i *Kirken,* i *Skolen* og for *Retten,* og det er frygteligt at see, hvor vidt det lykkedes, thi ikke blot syndes snart al Frihed og folkelig Dannelse |US7:300forsvundet, men endnu bærer Sproget og Alt i Kirken, i Skolen og for Retten dybe Spor af det *Fransk-Latinske* Tyranni. Tiden viiste imidlertid, at det var ikke *Villums* Magt men de *dannede Angel-Sachsers* (Adelens og Geistlighedens) Afmagt, der fremmede den sørgelige Forvandling, som alt var begyndt, før han kom, thi da der ved Kors-Togene igien kom Ild i hvad der var brændbart, reiste den *Angel-Sachsiske Almue* strax Hovedet i Veiret, og vandt sin første Triumph, da *Borgermands*-Sønnen fra *London,* Thomas *Becket* (1162) blev Ærke-Biskop i *Canterbury*. Vel var denne fordum saagodtsom regjerende *Ypperste-Præst* under de |A:588Normanniske Volds-Mænd nedsunket til en underdanig Hof-Præst, og da *Henrik Lyngstilk* (Plantagenet) gav *Thomas,* sin Kantsler, den høie Titel, var det netop hans Haab at han ikke vilde misbruge den til at forsvare hvad Man kaldte Kirkens Friheder, men han tog mærkelig Feil, og skiøndt han derfor lod *Thomas* slaae ihjel for Alteret (1170), saa gjorde han dog derved kun Ondt værre, thi *Engelsk-Mændene* fik nu i ham en folkelig Martyr og Skyts-Helgen, ved hvis Grav selv Kong *Henrik* maatte lade sig hudflette. Endnu i hans Dronning *Eleonores* Dage gjorde *Layamon,* eller hvad han egenlig hedd, Over-Gangen til det *Ny-Engelske Skrift-Sprog* i en stor Riim-Krønike, der vel endnu er utrykt, men desuagtet lige mærkelig, og kun en Menneske-Alder senere (1208) fik *London* sin første *Lord-Major* i *Alvins* (Ælfvins) Søn *Henrik*[740]*,* hvoraf de rimelige Følger ingenlunde udeblev.

Hvad nu Forholdet til *Frankrig* angaaer, da maae vi huske, at *Villum Erobrers* yngste Søn, *Henrik Præste-Lærd,* skildte sin fra det Store Kors-Tog navnkundige Broder saavel ved *Normandiet* som ved Kronen og Friheden, og da *Erobrerens* Mands-Linie uddøde med denne *første Henrik* (1135), blev snart hele det *vestlige* Frankrig, fra *Kanalen* til *Pyrenæerne,* forbundet med den *Engelske* Throne. *Henrik* Præstelærds Daatter-Søn og Navner, *Richard* Løve-Hjertes Fader, var nemlig en Greve-Søn af *Anjou* og giftede sig syv andre Grevskaber til ved at ægte Dronning *Eleonore,* som *Philip Augusts* Fader, *Kapetingen Ludvig* den *Syvende,* efter det daadløse

Kors-Tog forskiød.

|US7:301Veed vi nu fremdeles, at det *sydlige* og *østlige* Frankrig for en stor Deel regnedes til *Keiserdommet* og |A:589at *Greven* af *Flandern* viiste sig langt mere selvstændig end underdanig, da see vi strax at *Kapetingerne* i deres første to Aarhundreder (987–1180) var egenlig kun Nisse-Konger i *Isle de France,* men under *Philip August* (1180–1223) vendte Bladet sig pludselig, saa *Kapetingerne* snart fik hele Frankrig til deres *Stam-Gods.* Selv *Richard* kunde ikke meer end netop holde *Philip* Stangen, og under hans elendige Broder, *John uden Land,* bemægtigede *Philip* sig ikke blot *Normandiet* og hele Resten, paa *Guienne* nær, men greb endogsaa med gode Udsigter efter den *Engelske Krone.* Dette beviser nu vel ikke, at *Philip* var nogen stor Mand, men dog at han var *"Rigets Formerer",* og at han var født i en lykkelig Tid, da ikke blot alle de, der talde *Fransk* begyndte at ansee sig for eet Folk, men da *Universitetet* i *Paris,* som et nyt Verdens Under-Værk, alt gjorde Opsigt over hele Vester-Leden, saa hans Lov-Taler, Mester *Rigord,* forsikkrer paa sin Ære, at Mage til Søgning havde hverken *Ægypten* eller *Athenen* havt[741]. For at giøre *Philips* Lykke fuldstændig, mistede *Flandern* i hans Dage sin sidste *Baldvin,* der til sin Ulykke blev Keiser i Konstantinopel, medens gamle Grev *Raimunds* Ætmænd i *Toulouse* fik deres Rest ved det *Albigensiske* Kors-Tog, og *Kapetingen* vandt den berømte Seier ved *Bovines* (1214) saavel over sine kryeste Lehns-Mænd som over Keiseren selv i det hellige Romerske Rige[742].

Herved blev da *Philip August* udødelig i Verdens-Historien, med den *Franske Throne* og *Universitetet* i *Paris,* medens *John uden Land* (1199–1216) kun blev slemt berygtet for *Normandiets* Tab, for *Hyldings-Eden,* han svor den hellige Fader, og for *Magle-*|A:590*Brevet* (Magna Charta), han gav sine studse Baroner, men alle disse Ting er dog, som Betingelserne for den *Engelske Frihed,* langt fornøieligere end *Philips* og Pariser-Universitetets Storhed, der kun avlede det *Franske Tyranni.* De *Normanniske* Baroner i *England* maatte nemlig afskiæres fra deres *Franske* Hjem-Stavn, før de lærde at tale *Engelsk* og nærmede sig Folket, og *Ærke-Bispen* i *Canterbury* maatte have et Ryg-Styd i Paven istedenfor |US7:302en Svøbe i Kongen, naar *Borger-Friheden* i ham skulde faae en Tals-Mand, den ei kunde undvære, saa *Normandiets Tab* og *Pavens Lehns-Høihed,* som de *Engelske* Historie-Skrivere sædvanlig ømme sig ved, var i Grunden langt større Vinding end *Magle-Brevet,* som de juble over, men maae dog selv bekiende, trængde i *tohundrede* Aar til at fornyes *fem og tredive* Gange og skreves derpaa under *Tudor-Slægten* reent i Glemme-Bogen[743]. Naar Man ogsaa i det *Brittiske Museum* betragter dette den Engelske *Friheds* saakaldte *Palladium,* og seer, det er *kun* et *Stykke Papir,* der ikke engang har kunnet forsvare sig selv mod alskens

Ulæmpe, da begriber Man let, det er *kun* vigtigt, som et *Vidnedsbyrd* om, at der i det *Trettende* Aarhundrede var *levende Folk* til, som havde Friheden kiær og Kraft til at hævde den, og at deres Æt, hvortit den saa daanede, dog aldrig uddøde.

Det gik for Resten kortelig saaledes til, at under en Strid om Ærkebispe-Valget (1205) tog Pave *Innocens* den *Tredie* sig den Frihed selv at udnævne *Engelsk-Manden Steeven Langton,* en god Bekiendter ad ham og berømt ved *Pariser-Universitetet,* til den høie Værdighed, hvad Kong *John* tog meget ilde op og stampede enstund imod Brodden, men da *Paven* tilsidst erklærede |A:591ham for afsat og udnævnede *Philip August* til sin verdslige Arm ved denne Leilighed, saa krøb *John* til Korset (1213) og blev, hvad han vel agtede for en stor Skam, men hvad de gamle *Angel-Sachsiske* Konger havde anseet for en Ære, den hellige Faders Lehns-Mand[744]. Hermed var nu *Paven* fornøiet, men *Steeven Langton* stillede sig i Spidsen for Baronerne, som forlangde "Kong *Edvards* gode Lov" istedenfor det Franske Tyranni, og da *Johns* Bunds-Forvandte havde tabt Slaget ved *Bovines,* saae han sig (1215) nødt til at love Alt hvad *Ærke-Bispen, Baronerne* og *Londons Borgerskab* forlangde, skiøndt han selv kaldte det at gaae i Slaveriet[745].

Heraf blev da *Væddeløbs-Engen* (Runnymead i Surrey) ei langt fra *Windsor,* hvor Kong *John* underskrev *Magle-Brevet,* et Classisk Sted i den ny Verden, og Man maa ingenlunde troe, at dette Brev var stilet paa at binde Kongens Hænder, |US7:303som i England er en meget senere Opfindelse, thi hvad det forbyder, er kun saa grove Misbrug af Magten, som ingen skikkelig Konge vilde fristes til, og *den Frihed* i Huus og Hjem, Handel og Vandel, det lovede, var saa aabenbar til Landets Gavn, at den umuelig kunde være til Nogens Skade, som saae paa det. Dette var imidlertid ikke Kong *Johns* Anskuelse, og da han ikke blot bestred Magle-Brevet med Pave-Buller, men Baronerne med Leie-Tropper, lærde de snart, hvad det nytter at have "Sort paa Hvidt" for Friheden og kaldte tilsidst i Fortvivlelse *Philip August* til Hjelp, som ogsaa med stor Fornøielse sendte dem sin Søn *Ludvig* til en Konge efter deres Hjerte. Den *Franske* Thron-Følger holdt nu virkelig Indtog i *London,* men da lagde baade Kong *John* og Pave *Inno*|A:592*cens* dem meget beleiligt til at døe (1216), thi da saavel den ny Pave som *Henrik* Konge-Søns Formyndere var kloge nok til at bekræfte *Magle-Brevet,* blev *Ludvig* snart tilovers og maatte være glad, han slap heelskindet hjem[746]. Rigtignok stod Friheden allermest Fare under den følgende Regiering, da den herskesyge Grev *Simon* af *Montfort,* selv en *Franskmand* og Søn af *Albigensernes* Skarp-Retter, opkastede sig til *Borger-Frihedens* og de *Indfødtes* Beskytter mod Kongens *Franske* Yndlinger, thi af saadanne Folke-Ledere blive de ægte Tyranner; men ogsaa med *Simon* legede Lykken, saa hvad han vandt ved *Lewes* (i Sussex), hvor han fangede hele Konge-Huset, var

Intet imod hvad han Aaret efter (1265) tabde ved *Evesham* (i Worcestershire), hvor han faldt[747], og tog naturligviis hverken Engelsk-Mændenes fri *Folke-Stemme* eller *Moders-Maal* med sig i Graven. Disse to gode Ting, som Gud aabenbar har sammenføiet og Mennesker aldrig maatte adskille, er det imidlertid *vi* fæste Øie paa, thi havde end *Baronerne* Lyst til at beherske baade Kongen og Folket, kan vi dog ei beklage, at det mislykkedes, saa det *Engelske Under-Huus* (The House of commons), som ligefra *Edvard Langbeens* til vore Dage har givet alt det *Folkelige Mund* og *Mæle,* staaer nødvendig for os som *Frihedens virkelige* i det *Trettende* Aarhundrede vundne *Palladium*. Dette Under-Parlament af *Smaa-Herremænd* og *Kiøbstæd-Borgere* sammenkaldtes vist nok hverken dengang eller i de første tre Aarhundreder, |US7:304som nu, for at give Riget og tildeels *Europa* |**A:593**Love, thi Meningen var kun at tale med dem om Byrderne, de skulde bære, og at høre, om de havde Noget at klage, men et *lovgivende* Under-Huus (regierende Undersaatter) er ogsaa langt fra at være nogen Herlighed, det var kun, under Frihedens Kamp med herskesyge Konger og en rovgierrig Adel af fremmed Herkomst, et nødvendigt Onde.

Angel-Sachsernes Folkelige og Borgerlige *Opstandelse* gik da for sig under *Henrik* den *Tredie,* og naar Man derfor kalder hans lange Regieringstid (1216–72) daadløs, da leger Man kun med Ord, thi Alt hvad der skedte i hans Søn *Edvard* Langbeens Dage (1272–1307) er hverken i *Englands* eller i *Verdens* Historie at sammenligne med dette Vidunder, uden hvilket der, under *Latinens* og *Romer-Rettens* Aag, ingen Redning vilde været for *Nørre-Ledens* Folke-Aand og Moders-Maal. Det *Angelsachsiske* Konge-Navn, *Edvard* bar, er imidlertid selv et Vidnesbyrd om *Engelskhedens* Seier, og kan vi end ikke beundre hans Herre-Færd, maae vi dog tilstaae, den var *folkelig,* hvorfor det ogsaa lød halv pudseerlig men dog klagelig ved hans Grav:

Og var min Tunge end gjort af Staal,
Og Hiertet af Malm deslige,
Saa kunde dog ikke mit Tunge-Maal
Hans Fromhed tilgavns udsige[748]!

Samme *Edvard,* hvem de urimelige Engelsk-Mænd, der dog vilde have *gamle* Kong *Edvards* "gode Lov", kalde *"den Første",* var nemlig med eet Ord en *Krigs-Mand,* men skiøndt han sagtens talde bedre *Fransk* end *Engelsk,* brød han sig dog, paa godt *Angel-Sachsisk,* kun lidt om *Frankrig,* og stræbde kun af *hele Øen* at danne et *Stor-Britannisk* Keiserdom for sig selv. |**A:594**Dette lykkedes nu vel først *trehundrede* Aar senere, men det første Skridt til hvad der falder saa vanskeligt og virker dog saa meget, som Forbindelsen mellem *England* og *Skotland,* er derfor lige

mærkværdigt, og Undertvingelsen af *Wales,* der heller hverken var let eller ubetydelig, fuldendte *Edvard* saa omtrent.

Hvad nu *Kymrerne,* eller som de, morsomt nok, hedde paa *Engelsk, Vælsk-Mændene ɔ: de Fremmede*, i de *ottehundrede* Aar mellem Angel-Sachsernes Indvandring og Edvards Triumph, egenlig tog dem for, Andet end at vogte Faar |US7:305paa *Snowdon* og nappes med Naboerne, det er endnu en Hemmelighed, hvorom *Engelsk-Mænd* og *Vælsk-Mænd* slet ikke kan enes, men de Første har dog aabenbar Ret i, at *"Stort"* kan det neppe have været, da det gaaer med alle store Ting paa Jorden, ligesom med Staden paa Bierget "der *kan ikke* skjules!" *Haandhævelsen* af *Frihed* og *Moders-Maal* ved Siden ad saa vældige, glubske og nærgaaende Folk som Angel-Sachser og Normanner, er imidlertid ogsaa en *Kiends-Gierning,* som Man ei maa forlange, *Vælsk-Mændene* skal finde lille, og det kan nok være, de *Vælske Barder* har større Fortjeneste af *Moders-Maalets* Opstandelse i *England,* end der endnu lader sig bevise. *Galfred* fra *Monmouth* er vist nok ilde berygtet for sin *Brittiske Historie,* med alle dens Æventyr om Kong *Arthur* og Tusind-Konstneren *Merlin,* men den beviser ligefuldt, at der var *Barder* til *før* hans Tid (det *Tolvte* Aarhundrede), og saavel paa ham som paa hans Lands-Mand Sylvester *Girald,* der har beskrevet *Wales,* seer Man tydelig, at de studerede Vælskmænd kom Old-Tiden levende ihu, mens deres Naboer glemde den, saa de har sikkert bidraget til at vække *Engelsk-Mændene,* der i denne Henseende altid har trængt til Sporen. Naar *Kymrerne* |**A:595**derimod beskylde *Edvard* for at han lod alle deres *Barder* nedsable og gjorde dermed Ende paa Sangen, da giør de ham sikkert Uret, thi deels vilde det være lettere at udrydde Fuglene under Himmelen end at giøre et poetisk Folk til det Modsatte, og deels var *Barderne* udentvivl uddøde før Edvard blev født. Baade skal nemlig den saakaldte *"Sorte-Bog",* som indslutter *Kymrernes* poetiske Herlighed, klarlig være fra det *Tolvte* Aarhundrede, og tillige omtaler *Girald* fra *samme* Aarhundrede den berømte *Fabel-Digter Bledherk* som allerede død og borte[749], medens *Historien* lærer os, at hvor det gaaer naturligt til, kommer *Fabelen* først naar *Æventyret* er ude.

Fra *Henrik* Lyngstilks Tid, som huserede slemt i *Wales,* faldt Fyrsterne der sædvanlig til Føie, naar Kongerne satte dem Kniven paa Struben, men det varede aldrig længer end til Ulykken var ovre, og i den urolige Tid under *Henrik Johnsen* var især Fyrsten af *Nord-Wales,* eller som han sædvanlig kaldtes "Herren paa Snowdon ɔ: Sne-Hætten" blevet vant til |US7:306at raade sig selv. Havde *Edvard* imidlertid været nøiet med ordenlig Lehns-Høihed, vilde det i hans Dage neppe kommet til det Yderste, thi Herren paa *Snowdon, Levelin,* følde sin Afmagt, bukkede strax for sin Overmand (1277), og afstod ham ganske *Flint* og *Denbigh* Shire, men da her nu, med

Engelsk Lov og Dom, førdes Krig mod alle Vælske Sæder og Skikke, blev Indbyggerne naturligviis fortvivlede, giorde Opstand og fandt Medlidenhed hos alle deres Lands-Mænd, saa Kampen blev haardnakket (1282 og 83) og Udfaldet tvivlsomt. Engang sendte derfor *Edvard* Ærke-Bispen af *Canterbury* op |A:596til *Snowdon* for at underhandle, og lod imidlertid en Trop snige sig over fra *Anglesea* for at overrumple *Levelin,* men det kostede meget *engelsk* Blod, og først da *Levelin* ved et særdeles Lykke-Træf fik sit Bane-Saar, kom *Edvard* til at spille Mester. Da saa *Levelins* Broder *David,* ved Forræderi, faldt i Seier-Herrens Hænder, lod han ikke blot hans Hoved hugge af og sætte paa Stage ved Siden af *Levelins,* men Kroppen blev firkløvet, for at *Winchester* og *York, Bristol* og *Northampton* kunde hver faae sin Part, og saa reves de to Første endda om den *høire* Skulder, til *Winchester* endelig vandt Seier[750].

Saaledes uddøde da Herrerne paa *Snowdon* med *Levelin,* Griffins Søn, der i tolvte Ledd nedstammede fra *Roderik* den Store, som eiede hele Landet, og naar Krønikerne tilføie, at saaledes blev *Kymrernes* Ære, med alle deres Helligdomme og Kong *Arthurs* Krone, *Engelsk-Mændene* til Deel, da faaer Man vel for denne Gang slaae en Streg over Æren, og bede dem nøies med Fordelen, skiøndt det er ganske rigtigt, hvad *Mathæus* af *Westminster* anmærker, at Man heri klarlig sporer "Guds Forsyn", der fandt for godt, at de vilde Kræfter skulde tæmmes og den Engelske Thron-Følger være den eneste *"Prinds af Wales"!* Herom overbevises vi nemlig ei blot ved den lange Række af Vælske Oprør, under *Rese* og *Conan, Morgan* og *Madok,* i *Edvards* Dage, men især derved, at endnu et *Aarhundrede* senere behøvede Herremanden *Owen Glendour,* rasende over Rettens Fornægtelse, blot at reise Opstands-Banneret, for at see alle *Vælsk-Mænd,* selv fra *London* og *Oxford,* strømme til sig og derved |A:597sættes istand til at trodse, saa den drabelige *Henrik* den *Femte* vidste tilsidst ikke bedre Raad end at lade, som han ikke vidste, *Owen* kaldtes |US7:307Herre paa Snowdon[751]. At en anden *Vælsk* Herremand, Owen *Tudor,* vovede sin Hals ved at ægte samme *Henriks* Enke-Dronning, og blev derved *Stam-Fader* til *Englands* strængeste *Herrer* og største *Tyran,* er ogsaa mærkværdigt, deels som et Tegn paa *Kymrernes* Anlæg og deels som et Glimt af Gjengjældelsens Ret.

Vi maae nu, ligesom *Edvard,* vende os til *Skotland,* og hvad enten han, som *Skotterne* skylde ham for, har ødelagt Rigets gamle Historie eller ikke, maae vi dog ogsaa efterligne ham deri, ikke at bryde os om den, men kun passe paa *Vallas* og *Bruus,* hvis Virkelighed vi imidlertid er langt fra at finde saa ubeleilig som han. Vi, som kun med Øinene vil indtage Landet, finde det nemlig vakkert af vore Frænder op imod de *Grampianske* Bjerge, at de, ligesaavel som Angel-Sachserne, vaagnede i det *Trettende* Aarhundrede og lod sig ligesaalidt træde paa Nakken af deres

sydlige Naboer, som tages ved Næsen af deres *Galiske* Formyndere, og hvad vi har imod dem er da kun, at de var værst mod dem selv, saa deres Opstandelse (ligesom *Walther Skots* Muse) fødte mange smukke Romaner men kun en daarlig Historie.

Dog, uagtet vi endnu mindre kan befatte os med den *Pharaoniske* Prindsesse *Skota* i *Norden,* end med den Classiske Mester *Brutus* i *Syden,* og maae lade alle baade lærde og læge Trætter om *Kaledonier, Pikter* og *Skoter* skiøtte dem selv, saa maa vi dog bemærke, at der fra Arilds-Tid var og er endnu to Slags Folk i *Skotland* saavelsom i *England,* saa kun de i *Syd-*|A:598*Ost* ligner Angel-Sachserne, medens de i *Nord-Vest* klarlig har Sprog og Herkomst tilfælles med *Irlænderne*. Disse *Bjerg-Skotter* havde aabenbar, i det Mindste hvad Aand og Kundskab angaaer, Overhaand lige til i det *Trettende* Aarhundrede, da deres Præste-Kaste, *Kuldeerne,* forsvinder, *Nordiske* Navne komme til Ære og det første bekiendte Vers lyder i *Lavlændernes* Sprog, thi det er Klage-Sangen over *Alexander* den *Tredie,* med hvem Mands-Linien uddøde af den Konge-Slægt, der i *halvtrediehundrede* Aar, eller fra *Knud* den *Stores* Dage, havde regieret i *Skotland*. Ved denne Kong *Alexanders* Død (1286) var det, der blev Trætte om Thron-Følgen, som *Edvard* betjende sig af til |US7:308at annamme Riget, under det Paaskud, at de *Skotske* Konger fra Arilds-Tid havde erkiendt de *Engelske* for deres *Lehns-Herrer,* og vi behøve saameget mindre at indlade os i Trætten om denne dunkle Sags Rigtighed, som det er klart, at hverken vilde *Edvard* udfægte sin Sag for Retten, ikke heller vilde han nøies med saamegen eller saaliden Hylding, som Skotte-Kongen havde ydet sin Nabo i den Tid, Man kiender Noget til: fra den første *Dunkan* til den sidste *Alexander*. Det skal imidlertid ikke nægtes, at *Alexander,* ved at reise til *London* og hylde *Edvard* og modtage 175 Pund for Kost og Tæring, spillede en meget underordnet Rolle, om han endogsaa udtrykkelig erklærede, at Hyldingen ei skulde giælde det *Skotske* Rige, men kun de Grevskaber i England, han gjorde Fordring paa og ventede engang at faae[752]. Ikke heller kan det undgaae vor Opmærksomhed, at hvis *Skotterne* ikke betragtede *Edvard* som deres Lehns-Herre, da lukkede de selv Ulven ind i Faare-Stien, ved at vælge den stridbare og herskesyge Nabo-Konge til *Vold*|A:599*gifts-Mand* mellem Beilerne til en Brud, han selv havde Øie paa.

Egenlig var det den saakaldte *"Norske Pige",* der skulde arvet den *Skotske* Krone, thi efter en aaben Feide af tre, fire hundrede Aar, som sluttede med det Tog, hvorpaa *Hakon* den *Gamle* satte Livet til (1260), var Kong *Erik Præste-Hader* i *Norge* til godt Forligelse-Maal blevet gift med en Skotsk Prindsesse, hvis lille Daatter *Margrete* nu kaldtes til Thronen, men døde paa Over-Farten (1290) og gjorde derved en Streg i *Edvards* Regning, som havde klappet et Giftermaal sammen med hende og sin ældste Søn.

Da han imidlertid fik Lov til at dømme mellem de tretten Beilere, der nu meldte sig til Kronen, erklærede han sig for en *John Baliol,* men satte ham paa samme Fod som sine Engelske Jarler, fradømde ham Kronen igjen, da han mukkede, og tilkiendte sig selv det *Skotske Rige,* som et hjemfaldent Lehn[753].

See, det *Sidste,* som var Hoved-Sagen, paastod *Edvard* aldrig, havde været Skik fra Arilds-Tid, men grundede det kun, som Mathæus af Westminster udtrykkelig siger, paa Spydstage-Retten (lege belli), hvorved han unægtelig selv tilkiendte *Skotterne* samme Ret, skiøndt han fandt det ugudeligt af dem, at de, selv efter store Nederlag, blev ved at pukke paa den[754].

|US7:309*John Baliol* lod nemlig strax efter Slaget ved *Dunbar* (1296) Sagen falde og fik frie Værelser i *Tower,* men desuagtet var *Skotterne* halstarrige nok til, under Anførsel af en fattig Ridders-Mand: *Villum Vallas* (Wallace), ei alene at drive *Engelsk-Mændene* ud, men selv at hjemsøge dem paa deres egne Ene-Mærker. |A:600Derpaa stod Slaget ved *Falkirke-Skov* i *Tweed-Dalen* (1298), hvor *Skotterne* faldt som Fluer, og *Vallas* tabde meer end Livet: hele sin Anseelse, saa Man hører ikke mere til ham, før han (1305) falder i *Edvards* Hænder, værre for ham end nogen Tigers Kløer, thi vilde Man sige, han blev parteret Ledd for Ledd, da var det endnu meget for lidt[755]. Desuagtet varede det ikke længer end til næste Aar, før der var nye Optøier, som gik saavidt at *Skotterne* endog satte *Kronen* paa Jarlen af *Carrick, Robert Bruus,* hvis Fader havde været *Baliols* Med-Beiler, da de Begge paa Mødrene-Side nedstammede fra den *Skotske* Prinds *David,* der var med Richard Løve-Hjerte i det hellige Land. Dette var jo høist ærgerligt for en Herre, der med Sværdet saa klarlig havde beviist sin Ret, men Døden tillod ham dog ikke at føie Hovedet af *Bruus* til det af *Vallas,* og vi maatte være urimelige Engelsk-Mænd, for ei i dette Stykke at være enige med Døden. *Edvards* Søn, der ei havde Andet af Faderen end *Navnet,* mødte vel siden (1314) *Robert Bruus* ved *Bannakborn,* ei langt fra *Dunbar,* med en talrig Hær, men maatte paa Flugten nøies med et meget lille Følge, og skiøndt *Engelsk-Mændene* krympede sig længe ved at opgive *Edvard* Langbeens klare Ret til den *Skotske* Throne, bragde dog *Robert Bruus* dem endnu før sin Død til (1328) at erkjende hans ligesaa klare og for Øieblikket langt strængere Ret til at beholde hvad han besad[756].

See, det er i en Sum Beskrivelsen af *Skotternes* haarde men dog heldige Kamp giennem en heel Menneske-Alder for deres Selvstændighed, og det er naturligt, at de bande *Edvard* ned i Helvede og løfte saavel *Vallas* som *Bruus* til Skyerne, men det er Skade, at vi kun af *Engelsk-*|A:601*Mænd* har *samtidige* Efterretninger om Kampen, thi skiøndt Folk, der selv vil være fri, nødig skulde hjelpe en Tyran til at overvælde deres Naboer, tog dog i det Mindste de Engelske Krøniker hans Parti, og skamskiændte

baade *Vallas* og *Bruus* saaledes, at vi i de *Skotske* Lov-Taler og Ære-Vers slet ikke kan adskille deres |US7:310naturlige Ansigt fra Skilderierne paa fri Haand[757]. Hvad vi derimod veed, er at skiøndt *John Barbour* fra *Aberdeen* skrev en stor *Riim-Krønike* om *Robert Bruus,* i hans Daatter-Søn Robert *Stuarts* Tid, som ret egenlig blev Skotternes *Helte-Bog*[758]*,* saa var det dog langt fra at Folke-Stemmen paa Moders-Maalet gjorde sig saaledes giældende som i *England,* og Skotland har i de tre følgende Aarhundreder kun en Lidelses-Historie. Forbindelsen med *England* var da vist nok ønskelig, men *Edvard* havde saa aldeles forregnet sig, at det blev ingen *Plantagenet* men tvertimod en *Stuart,* paa hvis Hoved Kronerne mødtes.

Der fulgde i *England tre Edvarder* efter hinanden og under den Sidste (1327–77) var det, den saakaldte *Hundredaars-Krig* (1346–1453) udbrød mellem *England* og *Frankrig* og tiltrak sig hele *Europas* Opmærksomhed, men for at møde *Edvard* den *Tredie* og *Henrik* den *Femte* paa deres Helte-Bane, maae vi begive os til *Frankrig,* da de ingenlunde satte deres Ære i at være *Engelske* men i at kaldes *Franske Konger* og glimre sydenfor Kanalen.

Ludvig den *Hellige,* en Sønne-Søn af *Philip August,* og *Philip* den *Smukke,* en Sønne-Søn af ham igien, var *Henrik* den *Tredies* og *Edvard* den |**A:602***Førstes* Samtidige, og ei mindre mærkværdige i *Verdens-Historien,* da *Frankrig* under dem, ligesom *England* under Hine, vandt sin velbehagelige Skikkelse, hvorunder det i sex Aarhundreder har spillet en af Hoved-Rollerne og omsider fordunklet alle sine Medbeilere til Mængdens Bifald paa den store Skue-Plads. Hvorledes en saadan Hoved-Magt opkom og i en Hundredaars-Kamp paa Liv og Død forsvarede sin Selvstændighed, maae vi da nødvendig tage os Stunder til at betragte, skiøndt der er ikke meget Overdrevent i Rigets nyeste Historie-Skrivers Jammer-Klage, naar han siger: *Philip* den Smukke var, efter Slægt-Registerne, den *fem* og *fyrretyvende* Franske Konge og vi finde Forskiel Nok baade paa Evner og Tilbøieligheder, men giennem *otte* Aarhundreder hverken hos Kongerne eller Folket hvad *Hjertet* kan deeltage i, og vi har endnu en lang Vei at tilbagelægge, uden at skulle sige, vi dandse paa Roser[759].

|US7:311I Midten af det Trettende Aarhundrede, denne store Vende-Punkt i Middel-Alderens Historie ligefra *Hekla* til *Ætna,* kunde det ikke falde *Ludvig* den *Hellige* (1226–70) vanskeligt at sætte Skik paa det ny Franke-Rige, og da han baade uden al Sammenligning var den Bedste mellem *Carl* den *Store* og *Henrik* den *Fjerde,* og blev i femhundrede Aar godvillig dyrket som Landets Skyts-Helgen, kan vi ikke tvivle om, at hans Stats-Konst jo baade var folkelig og var den bedste, der paa Tid og Sted lod sig med Held anvende. *Thronens Glands* og *Kirkens Lov-Tale,* med *Skin* af den strænge *Ret* og Retfærdighed, maae vi altsaa troe, har i

Franskmændenes Øine været det *"almindelige Bedste",* thi derpaa stilede alle Kong *Ludvigs* Foretagender og understøttedes paa det Kraftigste af de *Latinske Jurister,* som i hans Dage med glimrende |A:603Bifald satte *"Romer-Retten"* i Kraft[760]. Den *Franske Konge* blev imidlertid herved de gamle Romerske Keiseres udtrykte Billede, og naar Fyrster over andre end *Slaviske* eller *Romanske* Folk tog ham til Mønster, kom de derved naturligviis i Modsætning til Alt hvad der i deres Riger var fribaarent og folkeligt, og ramde da ingenlunde der det *almindelige Bedste*. Desuagtet blev det Franske Væsen i Tidens Løb ei blot efterlignet men lovsunget i alle Lande, og det med en vis Nødvendighed, fordi ligesom den sidste virkelige Greve af *Provence,* Raimund Berengar, havde *fire* Døttre, der alle bleve Dronninger (i *Frankrig* og *Neapel, England* og *Tydskland*[761]*),* saaledes blev den *Provencalske Dannelse* og *Smag* ogsaa den herskende lige til Reformationen, og afløstes derpaa af den *Parisiske,* hvis Herredømme, Man veed, var ikke mindre fransk men anderledes vist og varigt end *Napoleons*.

Giør dig elsket af dit Folk, thi jeg saae heller, der kom en *Skotte* eller en anden Udlænding, som regierede godt og folkelig end at du skulde regiere slet og skammelig[762], det var *Ludvig* den *Helliges* Ord til sin ældste Søn, som døde før han, og skiøndt vi, ved at betragte hans Ætmænds Færd, fristes til at tænke, han glemde at sige det til den, der overlevede ham, saa var dog alle de Franske Historie-Skrivere giennem fem Aarhundreder saa inderlig vel fornøiede med den Hellige Ludvigs Børn og saa stolte af dem, at *Frankrig* i det Hele maa have fundet dem elskværdige. At nu ogsaa selv *Philip* den *Smukke* |US7:312har havt en elskværdig Side at betragtes fra, tillader hans Kiendings-Navn os neppe at tvivle om, saa det var kun hans og i det Hele de Franske Kongers |A:604historiske Uheld, at "Skiønhed forgaaer" og at ikke blot "Dyden" men ogsaa *Lasten* bestaaer.

Philips Maade at vinde *Kirkens Lovtale* paa kiende vi for Resten, og hans Midler saavel til at skaffe Thronen Glands, som til at give selv *Tempelherre-Baalet* Skin af den strænge Ret og Retfærdighed, var naturligviis de *Franske Paver,* Soldaternes *Sværd* og Juristernes *Pen,* men hvor snildt og smukt det end Altsammen kan have taget sig ud paa den Tid, falder det dog efter femhundrede Aars Forløb baade for lavt og for smaat til at sættes blandt de store Begivenheder. Vi skulde da her neppe have nævnet *Philip* den *Smukke* (1285–1314), hvis ikke hans Daatter *Isabelle* var blevet Moder til Kong *Edvard* den *Tredie,* men deraf reiste sig *Edvards* Krav paa den Franske Throne, som hans Fætter *Philip* af *Valois,* en Broder-Søn ad *Philip* den *Smukke,* mens han var umyndig (1328) havde bemægtiget sig. At der imidlertid omsider virkelig blev en Krig om den *Franske* Throne, maae vi vel kalde tilfældigt, thi hverken synes *Edvard* egenlig at have gjort sig

mindste Haab om den, ikke heller havde han mindste rimelig Udsigt til den, da saagodtsom hele *Frankrig* var ham imod og det Engelske *Under-Huus* udtrykkelig erklærede at de paa ingen Maade vilde have Konge tilfælles med *Frankrig*. *Edvard* førde da aabenbar Krigen mest for sin egen Fornøielse, og naar vi desuagtet nævne Slagene ved *Cressy* (1346) og *Poitiers* (1356)[763], da er det ogsaa mere for deres egen end for Følgernes Skyld, thi uagtet Fransk-Mændene i dem Begge leed forbausende Nederlag, og deres Konge, *Johan Philipsen,* blev selv i det Sidste en fangen Mand, saa forandrede de dog ikke synderlig Rigernes Stilling, ei heller |A:605forlangde *Edvard* engang Kronen i Løse-Penge. Den store Opsigt, Slagene gjorde, og Deeltagelsen, de siden fandt, reiser sig da kun deraf, at i dem Begge kæmpede *Edvards* Søn og Navner, den saakaldte *sorte Prinds,* mod en for Tapperhed saa berømt og i Tal saa overlegen Hær, at hans Seier maatte forundre ham selv og skaffe enten ham eller dog hans besynderlig gode Lykke almindelig Beundring. For en stor Deel af de Lærdes maa han |US7:313imidlertid takke *Froissart,* som var en Yndling af Huset og for sin Tid en Mester i Roman-Stil og Slag-Maleri, thi uagtet han kun var et Barn, da de sloges ved *Cressy* og voxde først op til Pennen *efter* Seiren ved *Poitiers,* følger Man dog sædvanlig nøie hans Beskrivelse, fordi den er saa regelret og omstændelig, *som om* han selv kunde have været med og bragt Alting til at gaae efter Ønske. Efter Slagene ved *Lodi* og *Marengo,* ved *Jena* og *Waterlo,* og overalt efterat en *Napoleon* har spillet Helte-Rollen i den Franske Tragoedie paa Krigs-Skue-Pladsen, og alle de Konster, som dertil høre, er steget til det Høieste, da taber sig naturligviis daglig baade Tilliden til *Froissart* og Beundringen for den sorte Prinds, saa naar Man herefter nævner Seirene ved *Cressy* og *Poitiers,* vil Man især forundre sig over, at de blev saa kræmmeragtig benyttede. Efter Slaget ved *Cressy* gav nemlig Kong *Edvard* sig til at beleire *Calais,* som han efter Indtagelsen stræbde at befolke med Engelsk-Mænd og befæste tilgavns, især for at have et Oplags-Sted til sine Kram-Vahre, og efter Seiren ved *Poitiers,* der slog hele Frankrig med Lamhed, skyndte den sorte Prinds sig tilbage til *Bourdeaux,* for at sætte Byttet og sin dyrebare Fange i Sikkerhed[764].

Det var imidlertid et mærkeligt Held, *Edvard* den *Tredie* (1327–77) havde baade til at vinde Slag og fange |A:606Konger, thi ogsaa *Skotterne* leed under ham to berømte Nederlag (ved Halidon-Hill og Nevils Cross) og i det Sidste, kort efter Slaget ved *Cressy,* blev Kong *David,* en Søn af *Robert Bruus,* fanget, saa dersom Kronerne var fulgt med Kongerne, havde *Edvard* faaet alle dem han forlangde, og selv nu skaffede naturligviis disse Lykke-Træf ham glimrende Fred-Slutninger. Kong *Johan* maatte saaledes, da han blev kied ad det ellers ret morsomme Ophold i *London,* i Freden til *Bretigny* (1360) afstaae *Edvard* et godt Stykke af *Frankrig* med *fuld*

Eiendoms-Ret, hvad unægtelig vilde gjort en væsenlig Forandring i Rigernes Stilling, hvis det virkelig var gaaet i Opfyldelse, men nu kom det kun til at staae paa Papiret, thi efter Slaget ved *Poitiers* havde Rigs-Forstanderen, *Carl* den *Kloge,* givet Landet til Priis for Fjenden og derved gjort hele Folket saa forbittret paa *Engelænderne,* at vilde de have Fred, maatte de staae under Vaaben eller rømme Landet[765].

|US7:314Denne Klogskab, som vi just ikke kan finde elskværdig, og det deraf udspringende *Folke-Had,* var altsaa Hoved-Følgen af Slaget ved *Poitiers,* men hvor Folket paa saa følelig en Maade bringes til Bevidsthed, pleier det ogsaa at gaae ud over deres indfødte Plage-Fogeder, saa Oprøret under Kong *Johans* Fangenskab er ganske i sin Orden og bør for sit eiendommelige Prægs Skyld ihukommes.

Frankrig havde nemlig paa den Tid, ligesaavel som *England,* sit *Parlament,* og *Philip* den *Smukke* havde ligesaavel som *Edvard* nødt *Stæderne* til at skikke ham deres Fuldmægtiger, som han kunde handle med om Skatter og Afgifter og hvad han behagede, og paa *Klager* kunde det ved denne Leilighed umuelig fattes, hvor Kongerne ikke blot beskattede hvert *Salt-Korn,* men forandrede *Mynt-*|**A:607***Foden* hvert Øieblik, for at kunne give slette Penge ud og tage gode ind; men det Hele havde dog kun været et tragicomisk Skue-Spil, indtil det virkelige Liv i og efter Slaget ved *Poitiers* gjorde sig selv giældende[766].

Kron-Prinds *Carl,* som i god Tid var flygtet fra *Poitiers,* sammenkaldte nemlig strax Stænderne i *Paris* for at faae mange *Penge,* men han fik først mange ubehagelige Spørgsmaal, baade om hvad de Forrige var brugt til og hvad Sikkerhed han vilde stille for et bedre Brug og for Afskaffelsen af de grove, utaalelige Misbrug herefter, og Formændene for de Næsvise var Biskoppen af *Laon,* Robert Lecock, og Older-Manden for Kræmmerne i Paris *Steffen* (Etienne) *Marcel.* Kun forgiæves søgde *Carl* at stoppe den slemme Mund ved at opløse Forsamlingen, thi derved gjorde han kun Ondt værre, og det gik tilsidst saavidt, at den *Parisiske* Folke-Leder (1358) med 80 Hjelpere trængde ind i Paladset og slog Marskerne af *Champagne* og *Clermont* ihjel ved Prindsens Side, hvorover denne blev saa elendig, at han faldt paa Knæ for *Steffen,* tog med Taksigelse mod den *halvrøde Hue,* der dengang, ligesom i vore Dage den *heelrøde,* var Mærket paa de ægte *Parisere,* lod sig føre paa *Raad-Stuen* (Hotel-de-Ville) og raabde ud af Vindvet til Folket paa *Greve-Pladsen,* at de *Marsker* var nogle slemme Forrædere, saa de kun havde faaet Løn som forskyldt. Saaledes seirede da *Pariserne* indtil videre, men at de og deres Older-Mand herefter skulde give Riget Love, stødte dog Mange og oprørde *Adelen,* ved hvis Opmuntring *Carl,* som var sluppet |US7:315fra Raad-Stuen, snart blev saa dristig, at han ikke blot sønderrev *Steffen Marcels*

Lede-Baand, men forlangde hans Hoved til Bod af sin gode Stad *Paris,* før han vilde forlige sig med den. Det |A:608*Hoved* faldt da ogsaa i et Opløb og endeel andre Hoveder sprang efterhaanden, og Alt kom igien i sine gamle Folder men dog lidt mere efter *Ludvig* den *Helliges* end efter *Philip* den *Smukkes* Hoved; thi Saameget havde dog Carl lært, at den *falske Myntning* paa offenlig Bekostning lønner sig i Tidens Længde, selv for Lands-Herren, kun slet, og at Man ved en *uordenlig* Udsuelse snart udtømmer sine Hjelpe-Kilder. Da *Carl* nu desuden havde langt mere Lyst til at samle Penge, end, som hans Fader og Farfader, til at giøre Stads, blev Despotiet under ham ret taaleligt, og da han tillige fik plukket alting, saanær som *Bayonne, Bourdeaux* og *Calais,* fra *Engelsk-Mændene,* kaldte Man ham *Carl* den *Vise*[767]. Hvad Man end ellers har tænkt om den Franske Salomons Viisdom, seer det Sidste ogsaa virkelig ud som et Mester-Stykke, især naar Man betragter, at *Carl,* efter Vende-Reisen ved *Poitiers,* aldrig mere vovede sig saa yderlig; men Sær-Synet lader sig dog forklare, uden at forudsætte noget Hexeri enten hos *Carl* selv eller hans *stjernekyndige* Raadgivere. *Edvard* den *Tredie* blev nemlig, som næsten alle Erobrere, tidlig gammel og den *sorte Prinds* nedsank, efter Slaget ved *Poitiers,* i en Døs, hvoraf han kun en enkelt Gang ligesom vaagnede for at giøre sig mindre frygtet end forhadt, og naar *Carl* da hverken brød sig om *Æren* eller om *"de Smaa",* da var det en meget simpel Klogskab at sætte Borge og Stæder i Forsvars-Stand, undgaae alle Slag, og naar Engelsk-Manden paa et stort Sommer-Tog havde spildt sin Tid og tømt sin Pung, da at benytte Øieblikket og den i det hærgede og brandskattede Land immer stigende For|A:609bittrelse mod de Fremmede, til smaa Erobringer[768]. Hertil fandt ogsaa *Carl* en Krigs-Mand efter sit Hjerte i den ligesaa snu som dristige *Bertrand Vesklin* (Guesclin) fra *Bretagne,* som (1357–70) steg fra Røver-Kaptein til Rigets Marsk (Connetable) og gjorde Intet for *Ærens* Skyld, men gjorde, lige til *Carl* i sit Døds-Aar vilde anmasse sig Bretagne, Alt hvad hans Herre forlangde[769].

|US7:316Dog, hvor vederkvægende end *Fransk-Mændene* fandt det, dog engang at kunne giælde for Herrer i deres eget Land, og at være nogenledes frie for den daglige Plage af Soldater og Hofmænd, der plyndrede paa deres *egen Haand,* saa var dog selv i *Carl* den *Femtes* gyldne Tid (1364–80) Forfatningen slavisk og Regjeringen lovløs, efter den smukke Romerske Grund-Sætning, at Fyrsten *eier* baade Landet og hele Folket med Hud og Haar og har Lov til at gjøre med Sit hvad han vil, saa om han end flaaer Folket og ødelægger Landet, har han dog *Ret,* mens hvem der mukker, har, som en Majestæts-Forbryder, den klareste *Uret.* I disse Grund-Sætninger blev *Carl* den *Sjette,* som kun var paa tolvte Aar, da Faderen døde, med Flid opdraget, havde alt som kronet Dreng sin store Fornøielse af at see, hvordan der trillede Hoveder i Hundrede-

Viis, saasnart han vinkede, og blev snart vanvittig af Forfængelighed, Feighed og Udsvævelser, saa det var intet Under, at Frankrig under denne Konge (1380–1422) kom paa Randen af sin Undergang. Naar nemlig en Folke-Tyran gjør "Pagt med Døden og Forbund med Helvede", da gjør han det ingenlunde, som han indbilder sig, blot i sit eget og sine gode Venners, men ligesaavel i sine indenlandske og udenlandske Fienders Navn; thi *Døden* kommer med Nødvendighed alle dem til Gode der vil undertrykke og mis|A:610handle Folket. Det vilde nu ikke blot Kongen i *Frankrig,* men ogsaa *Kongen* af *England* og *Hertugen* af *Burgund,* som ikke alene var ved Samlingen, men fandt i deres Kreds de store Hjelpe-Kilder, der kun aabne sig, hvor de menneskelige Kræfter kan i fri Luft bevæge og udvikle sig.

Hertug *Philip* den *Dristige* af Burgund var vel Broder til *Carl* den *Femte,* men skildte sig alt tidlig fra ham, ved at døie Ondt og Godt med sin Fader ved *Poitiers,* skiøndt hans ældre Brødre flygtede, og han blev en mægtig Fyrste, ved at tilgifte sig *Flandern,* som lige indtil hans Dage havde været Handelens og Borger-Frihedens ypperste Sæde, og kæmpede giennem hele det *Fjortende* Aarhundrede for begge Dele vel med foranderligt Held men med sjelden Standhaftighed. Det var de *Franske* Konger, som ligefra *Philip* den *Smukke* til *Carl* den *Vanvittige* stræbde at sønderknuse *Flæmingerne,* for det slette Exempel, de ved deres Virksomhed, Rigdom og Selv-Raadighed gav *Franske* Borger-Mænd, og uagtet der var mange Lyder ved Friheds-Begrebet i *Brügge* og *Ghent,* |US7:317tager Menneske-Aanden dog ganske anderledes Deel i Livets Kamp for sin Tarv end i Dødens for sin Ære og for Gravens Fred.

For nu at sætte os ind i denne, trods sin snævre Kreds, store Begivenhed, maae vi huske at *Flandern,* halv tydsk og halv fransk, regnedes fra Carolingernes Dage til *Frankrig* og tog levende Deel i *Kors-Togene,* men mistede under dem sine *Baldviner,* som siden Midten af det *Niende* Aarhundrede havde regieret Landet. Da nemlig *Baldvin* den *Syvende,* Søn af den *Robert* Flæming, som det *Store Kors-Tog* har gjort udødelig, faldt uden Afkom (1119), blev først Prinds *Carl* af *Danmark,* Hellig-Knuds Søn, Grevskabets Arving, men havde samme Skæbne i *Brügge,* som hans Fader i *Odense,* |A:611og siden kom det ved tre *Margrether* stedse meer i *Franskmænds* og omsider i *Kapetingernes* Vold.

Den *første Margrethe,* fra *Elsas,* bragde nemlig (1191) *Flandern* til Greven af *Hennegau,* som vel traf til at være af en *Baldvinsk* Side-Linie, men saa forfransket, at begge hans Sønner glemde *Flandern* over *Konstantinopel.*

Den *anden Margrethe* var en Daatter af Keiser *Baldvin* den Første, og giftede sig ind i den gammelfranske Adels-Slægt *Dampierre,* som dybt foragtede det *Tydske* Borgerskab, hadede med Folke-Friheden Alt hvad der hørde til *England,* og kiendte

ingen høiere Lyksalighed end at glimre i *Paris*. *Margrethe* blev imidlertid gammel, og var en Dame, som vilde raade saalænge hun kunde, saa hendes Søn *Hvid* (Guido) kom seent (1278) til Regieringen, og skiøndt allerede han var lidt usaattes med Stæderne, holdt han dog Venskab med Kong *Edvard Langbeen,* men blev derfor baade Land og Frihed berøvet af *Philip* den *Smukke*. Denne smukke Herre, som har faaet Ord for at ophjelpe Borgerskabet, havde rigtig nok styrket de *Flamske* Borgere i deres Splid med Greven, som vilde stække deres Vinger, men saasnart han ved en lumpen List fik Greven i sin Vold, og havde tildømt sig selv *Flandern* som et hjemfaldent Lehn (1300), da fik Piben en ganske anden Lyd, og *Philips* Plage-Foged, *Jakob Chatillon,* behandlede Flæmingerne saa ægte fransk, at Handværkerne i *Brügge,* under Anførsel af *Peer Væver* og *Hans Slagter* (Peter Kønig og Jean Bride) gjorde formelig Opstand og det med saadant Held, at det spurgdes over hele Christenheden. Der stod nemlig (1302) ved *Courtrai* et Slag mellem Blomstret af den *Franske Adel* under Greven af Artois og de *Flamske Borgere,* med En af |US7:318Grev *Hvids* Sønner |**A:612**i Spidsen, som sveed hele Frankrig i Hjertet og findes bedst beskrevet af *Florentineren Johan Villani*[770]. Hermed var Lodden kastet, ikke fordi *Philip* den *Smukke* jo meget bedre lod sig tale til Rette med det Onde end med det Gode, men fordi det fra nu af blev en *Æres*-Sag for den Franske Adel og en *Slags* Saligheds-Sag for Stor-Herren i *Paris* at faae dette farlige Borgerskab udryddet, ligesom paa den anden Side Flæmingernes Omhug for deres Frihed, saavelsom for deres Handel, maatte giøre dem til *Engelændernes* bestandige Bunds-Forvandte. Havde nu kun de *Flanderske* Grever taget samme Parti, eller havde dog *Flæmingerne* været indbyrdes enige, da vilde *Frankrigs* Fiendskab ei havt stort at betyde, men nu var Ingen af Delene Tilfældet, saa Greverne kaldte selv de Franske Konger til Hjelp mod deres Undersaatter, medens *Ghent* og *Brügge,* der Begge vilde være Hoved-Staden, sjelden eller aldrig gjorde fælles Sag. Følgen var, at *Brügge,* som i *Philip* den *Smukkes* Tid spillede Hoved-Rollen, blev efter Nederlaget ved *Cassel* (1328) næsten tilintetgjort, og at *Ghent,* som øiebliklig fandt sin Fordeel derved, siden for at bestaae Kampen, maatte kaste sig i *Englands* Arme og undgik dog kun halvt at dele Skæbne med Brügge[771]. Hvor mærkværdige Mænd derfor end Bryggeren *Jakob Artfeld* (Arteveld) og hans Søn *Philip* var i deres Tid, og hvormegen Ære end Kampen under den Sidste mod hele Frankrigs Magt (1379–84) giør baade Kraften og Modet i *Ghent,* saa har dog hverken Friheden eller Helte-Daa|**A:613**den i *Belgien* nogensinde været af det Slags, Andre end Franskmænd og Nederlændere kan løfte til Skyerne.

Den tredie *Margrethe,* en Daatter af Grev *Ludvig* den *Tredie,* bragde nu (1384) sin Gemal, Hertug *Philip* den *Dristige* af *Burgund, Flandern* i Medgift, og skiøndt der endnu flød endeel Blod, før han

kom i Besiddelse deraf, fandt dog *Flæmingerne* sig temmelig godt i den ny Regiering, der ønskede at være selvstændig og følde derfor Trang til en blomstrende Handel og Borgerskabets Yndest[772]. Da nu saavel *Philip* den *Dristige* som hans Søn *Johan Bravkarl* (sans-peur) |US7:319tillige vilde ene være den vanvittige Franske Konges Formyndere og laae derfor bestandig i Kiv med de andre Prindser af Blodet, saa gav Hertugerne af *Burgund* sig naturligviis Skin af Borgerskabets og Folke-Frihedens Velyndere, medens deres farligste Medbeilere, Hertugerne af *Orleans,* syndes at sværme for det uindskrænkede Konge-Dømme og Adelens Fortrin. Det var saaledes ingenlunde som Bravkarl, men som Patron for *Universitetet* og Oldermand for *Slagter-Lauget,* Hertug *Johan* engang (1413) spillede Mester i *Paris,* hvorfor de patriotiske Slagtere heller ikke denne Gang til Friheds-Tegn bar den halvblaa og halvrøde, men den *kridhvide,* som var den Ghentske, Nat-Hue[773].

Under disse Omstændigheder, da *Frankrig* alt i en heel Menneske-Alder (1380–1415) havde været et Tvistens Æble mellem Prindserne af Blodet og en Skue-Plads for al muelig Vold og Forvirring, see, da var det Kongen af *England* paany stræbde at tage *Guienne* og *Normandiet,* og, om mueligt, den Franske Krone med Staal-Handsker, og et beleiligere Øieblik kunde han aldrig valgt, saa da Planen des|**A:614**uagtet strandede, maatte *Engelsk-Manden* vel formode det gik til med Hexeri.

Dog, førend vi gaae videre, maae vi kaste et Blik over Kanalen, for at giøre den ny Konges Bekiendtskab, som vel var en Ætmand af *Edvard* den *Tredie,* men ingenlunde af den *Sorte Prinds,* hvis eneste Søn, *Richard* den *Anden,* kun er blevet navnkundig ved sit ulykkelige Endeligt og *Shakspears* mesterlige Skildring. Hans Fætter, *Henrik* af *Lancaster,* som var landsforviist, kom nemlig tilbage uden Forlov (1399), fandt mange Tilhængere, lokkede *Richard* til sig, nødte ham troløs til at nedlægge Regieringen; lod ham for en Sikkerheds Skyld tillige afsætte ved *Parlamentet* og kastede ham i Fængsel, hvor han snart (1400), Man veed ei ret hvorledes, endte sine Dage[774].

Saaledes besteg da *Henrik* den *Fjerde* Thronen, og videre gik hans Ærgierrighed ikke, men hans Søn og Navner var anderledes udsvævende i sine Ønsker, saavelsom i sine Fornøielser, og saasnart han derfor ved Faderens Død (1413) fik Raade-Rum, sagde han ikke *"Falstaf"* men kun Svir og Sværm Farvel |US7:320for at beruse sig i Vaaben-Gny og Seier-Skrig[775]. Han fik ogsaa fuldtop af begge Dele, da han efter Land-Gangen i *Normandiet* og Indtagelsen af *Harfleur* (1415), med en lille Magt traadte i Vovehals-Sporet fra *Edvards* Dage; thi vel havde *Franskmændene* lige siden Slaget ved *Poitiers* omhyggelig undgaaet Sammen-Stød i aaben Mark, men deels havde Carl den Gale afløst Carl den Kloge, og deels syndes Leiligheden til

at oprette de Franske Vaabens Ære saa indbydende, at selv de klogeste Høvdinger vist vilde grebet den, men naturligviis baaret sig |A:615meget klogere ad end de Franske Prindser, som meende at Folke-Mængde og Fremfusenhed var Seiren vis. De fik imidlertid Andet at vide ved *Azincourt* (ei langt fra *Cressy*), hvor alle de Franske Høvdinger faldt, uden at Man engang veed, hvad de Fleste gjorde, og Hæren efter et rædsomt Nederlag aldeles opløstes. For Resten var det kun i en Tid, da det Glimrende fordunkler det Grundige, at Slaget ved *Azincourt* kunde vinde og beholde sin store Navnkundighed, thi Seieren blev endnu mindre benyttet end de ved *Cressy* og *Poitiers,* undtagen til Stads i *London,* hvor alle Franske Ridderes Over-Mand naturligviis blev baaret paa Hænderne og løftet til Skyerne[776]. Vel rykkede *Henrik* i Marken paa Ny, men kun for at sætte Penge og Kræfter til paa Beleiringer i *Normandiet,* saa hans Franske Tog vilde staae for os som et blot Lapseri, hvis de ikke ved et nyt Nidings-Værk i det Franske Konge-Huus havde faaet Skin af en stor Erobring.

Carl den *Sjettes* yngste og nu eneste Søn, siden bekiendt under Navn af *Carl* den *Syvende,* var nemlig faldet i Hænderne paa det *Orleanske* Parti, som førde Navn efter sin dygtigste Krigs-Mand Grev *Bernhard* den Syvende af *Armagnac* (i Gascogne), medens Dronningen, *Isabelle* af *Baiern,* mishandlet af *Armagnac,* havde taget sin Tilflugt til Hertug *Johan* af *Burgund.* Dauphinen og hans Raadgivere lod nu, som denne Splid, der beskæmmede Konge-Huset og lammede Rigets Kraft, gik dem til Hjerte, forsonede sig høitidelig med Hertugen og myrdede ham saa under Venskabs Maske (1419), hvorpaa hans Søn, *Philip* den *Gode,* og Dronning *Isabelle* sluttede Fred med *Henrik* den *Femte* (1420), under de |A:616Vilkaar, |US7:321at han skulde ægte Kongens Daatter *Cathrine,* være *Rigs-Forstander* og *Thron-Følger*[777].

Saaledes hængde det sammen med den berømte "Fred til *Troyes",* som altsaa kun var et lille Mellem-Spil i det lange Franske Sørge-Stykke, uden virkelige Følger; thi da begge Kongerne to Aar efter (1422) døde, stod Sagerne i Grunden ligesom før, saa *nordenfor Loire* spillede *Burgunderne* og *sydenfor Armagnakerne* Mester. Selv om *Henrik* den Femte havde levet sin Alder ud, vilde da formodenlig hans Magt i Frankrig staaet og faldet med det meget usikkre *Burgundiske* Venskab, og da han nu kun efterlod sig et Svøbelse-Barn til at lege med to Kroner, var det slet intet Under, han tabde dem Begge. Det er imidlertid ret mærkeligt, at *England,* under *Henrik* den *Sjette* (1422–71), fik en Plage-Tid, der ganske svarer til *Frankrigs* under *Carl* den *Sjette,* skiøndt naturligviis som det Engelske Sørge-Spil til det Franske, eller som *Shakspear* til *Racine.* Medens Kongen af Navn, *Henrik* den *Sjette,* var først umyndig og siden fjollet, reves og sloges nemlig Prindserne af Blodet om Rangen og Regieringen, og deri bestod Kampen mellem

den “røde og hvide Rose”, eller *Lancaster* og *York,* men det Hele fik et høiere Præg, fordi de Engelske Konge-Brødre og Frænder var dygtigere Kæmper end Hertugerne af *Anjou* og *Orleans, Berry* og *Burgund,* og fordi det *Engelske Borgerskab,* som bestandig kæmpede under den *Yorkske* Fane, var en ganske anderledes *Magt* end det *Franske*. Lægge vi endnu hertil, at Henriks Dronning, *Margrethe* af *Anjou,* forholdt sig til *Isabelle* af *Bayern,* som Ælve-Dronningen (The fairy-queen) til en Kokke-Pige, da kan vi forstaae, hvi Forvirringen i England |A:617begeistrede Skjalden, medens Den i Frankrig maatte kiede Historie-Skriveren fordærvet, hvis den ikke endte med det berømte Hexeri.

Kong *Carl* den *Syvende,* eller, som han endnu sædvanlig kaldtes “Dauphinen”, sad nemlig, sex Aar efter sin Faders Død (1428), paa Borgen i *Chinon* (ved *Tours*) som i et Muse-Hul, lod baade Venner og Fiender giøre hvad de vilde og gav ikke mindste Livs-Tegn fra sig, da han pludselig blev hjemsøgt af “Pigen fra *Lothringen”,* den siden saa navnkundige *Jeanne d'Arc,* tyve Aar gammel og fast i den Tro, at det var Guds Villie, hun skulde undsætte *Orleans,* som *Engelsk-Mændene* af al *Magt* beleirede, og føre Dauphinen til *Rheims,* som var |US7:322i Fiende-Haand, for at han der kunde ordenlig salves og krones til Frankernes Konge. Det var længe siden, Man ved det Franske Hof for Alvor havde tænkt paa vor Herre, saa Man ventede allermindst saa god en Tidende fra Ham, og holdt Pigen for vanvittig, men efter et Par Maaneders Forløb fandt dog *Carls* Raadgivere, det var nok værdt at prøve, om Himlen og den lille Drømmerske kunde oprette de forfaldne Sager, og Udfaldet overgik langt deres Forventning; thi ved *Orleans* tog hun den ene Skandse efter den Anden, til Fienden ophævede Beleiringen, og under hendes Anførsel holdt *Carl* endnu samme Aar sit Indtog i *Rheims*. Han var imidlertid for dorsk til at drage mere Fordeel af Folkets Flamme og Fiendens Skræk, end der fulgde af sig selv, og Aaret efter faldt *Jeanne d'Arc* ved et Udfald fra *Compiegne* i *Burgundisk* Fangenskab, hvorfra hun blev udleveret til Engelsk-Mændene og Kiætter-Retten, der i *Rouen* (1431) lod hende brænde som en Hex[778].

Dette er Fortællingen af en samtidig Krønike-Skriver, |A:618der selv saae Pigen i Kæmpe-Dragt strax efter hendes Fangenskab[779], og vel har han behandlet det Hele saa skiødesløs, at han let kan have glemt det Bedste, men det er dog Alt, hvad Man med nogen Sikkerhed veed om denne Franske Ælve-Pige, der naturligviis er blevet saaledes sminket paa den ene og sværtet paa den anden Side, at vi kun forgiæves ønske at see hendes naturlige Ansigt. Kan vi for Resten tænke os, hvordan den velbekiendte Franske Ære-Kiærhed *(point d'honneur)* maatte tage sig ud i Skjoldmø-Dragt, da har vi Billedet af hende, thi det var aabenbar denne Ridderlighed med en lille Tanke af Fromhed, hvis Mands-Linie var uddød, der i Kvinde-

Skikkelse lod sig Mands-Klæder skiære og frelste Riget.

Uagtet nemlig Skjold-Møens Bane var kort, blev hendes Daad dog uforglemmelig, og skiøndt *Carl* den *Syvende* helst vilde undvære hvad han ei kunde komme sovende til, saa havde han dog blandt mange dygtige Parti-Giængere en sjelden Kæmpe i *"Bastarden fra Orleans",* som indtog baade *Normandiet* og *Guienne* (1449–51), og samme Aar som *Tyrken* tog *Konstantinopel* (1453), faldt den gamle *Talbot* Jarl af *Shrewsbury,* som gjorde det sidste Forsøg paa at tilbagevinde Over-Magten[780]. Hertug *Philip* af *Burgund* |US7:323havde for længe siden (1435) forligt sig med *Carl,* og Krigen endtes uden Fred-Slutning med at *Englænderne* mistede Alt saanær som *Calais,* og Frankrig blev et stort *Sultanat,* som allerede under *Carls* Søn, *Ludvig* den *Ellevte* (1461–83), indjog alle Naboer Skræk.

Med denne værdige Efter-Følger af Philip August og Philip den Smukke har vi imidlertid her, til Lykke, ei Andet at giøre end at anmærke det herlige thermopyliske Nederlag, |A:619hvorved *Schweitserne* bedre end ved glimrende Seire hævdede deres Frihed imod ham, saa hverken han eller Historien glemde Dagen ved *Basel.*

Vel kan disse *Schweitsere,* halvfranske og halvtydske, knap i egenlig Forstand siges at udgiøre *"et Folk",* men de forbandt sig dog giennem det *Fjortende* Aarhundrede til en Slags *Fri-Stat,* der aftvang Naboerne Høiagtelse og har selv i Verdens-Historien en egen Betydning, som et *Sydligt Island,* hvor den fredløse Frihed giennem Aarhundreder fandt et Tilflugts-Sted, hvor Hyrde-Fløiten stemde ligesaa godt overeens med Luren som med Jæger-Hornet, og hvor Saga vel ikke fandt saamange Dyrkere som i Norden, men dog i *Johannes Müller* en Ypperste-Præst, som igien mellem *Alperne* opbygde det Høi-Alter, der fordum med *Polyb* sank i Gruus ved *Kyllene.*

Naar vi nu nævne *Schweits,* tænke vi især paa det tydske *Zürich* og det franske *Bern,* der i Nyaars-Tiden blev navnkundige, men dog var det ingenlunde mellem deres Kiøbstæd-Borgere, men mellem Hyrderne i de snevre Dale omkring Skovby-Søen (Waldstätter-See), saavel Forbundet, som Friheds-Kæmperne i Middel-Alderen udklækkedes. Ved Rütli er det nemlig Sagnet gaaer endnu om *Vilhelm Tell,* der, ligesom vor *Toke,* maatte skyde Æblet af sin Søns Hoved, men ramde ogsaa Plage-Fogeden *Gesler* med en Pil i Hjertet, og Historien vidner, det var *Uri, Schweits* og *Unterwalden,* som i Begyndelsen af det *Fjortende* Aarhundrede ved *Morgarten* (1315) heltemæssig forsvarede deres Frihed mod Hertug *Leopold* i Østerrig, og optog foruden endeel andre Stæder, i Midten af samme Aarhundrede, *Bern* og *Zürich* i deres Forbund. Da det Østerrigske Huus, der aldrig kunde glemme at deres Stam-Fader, Keiser *Rudolf* af *Habsburg,* var mægtig i Bjerg-Egnen, greb enhver Leilighed til at prøve disse Frimænds Standhaftighed, |A:620indlagde *Dølerne* fra

Skovby-Søen sig udødelig Ære i Slaget ved *Sempach* (1386), og nu fordobblede Selv-Opoffrelsen |US7:324ved *Basel* alle Naboernes Frygt og Beundring for de mageløse Kæmper.

Der var paa denne Tid yppet en farlig Kiv mellem det lille *Schweits* og det store *Zürich,* thi da de andre Forbundne holdt med Schweits, kom Züricherne tilkort og kastede sig i Armene paa *Østerrig,* hvis Hertug, *Frederik* den *Tredie,* tillige var Keiser i *Tydskland.* Selv var *Fredrik* imidlertid ingen Krigs-Mand, og hans Keiserskab havde kun lidt at betyde, saa han vidste ikke bedre Raad end at bede Kongen af *Frankrig* om en Trop øvede Soldater som turde prøve Styrke med Dølerne, og efter den evige Krig havde Man i *Frankrig* Nok af dem, saa *Ludvig* Dauphin havde nemt ved at bringe en Hær paa Benene, som Man skattede paa 50000 Mand, og som skulde slaae to Fluer med eet Smæk: underkue de stolte *Alpehyrder,* og adsplitte Kirke-Fædrene i *Basel,* som sad og holdt Raad om at ydmyge Paven.

Schweitser-Hæren, nogle og tyve tusind Mand stærk, laae dengang (1444) og beleirede baade *Zürich* og *Farnsberg,* en Borg i Basler-Egnen, men istedenfor at samle sig, sendte de der laae for *Farnsberg* blot sextenhundrede Mand op til *Birs-Floden* at udspeide den Franske Hær, og denne Haandfuld Kæmper gik imod Befaling over Birs og indlod sig i Slag med den frygtelige Over-Magt. Kampen varede i ti Timer og 8000 Soldater beed i Græsset; men alle Schweitsere gjorde ligesaa, paa Ti nær, hvoraf endda kun Een var uden Saar og agtedes for æreløs[781].

Lysten forgik herved aldeles *Ludvig* til at gaae *Schweitserne* paa Klingen, og hans Soldater var blevet saa tamme, at de ved Hjemkomsten til *Frankrig* lod sig behandle som |A:621Huus-Dyr, saa *Carl* den *Syvende* dannede af dem en lille staaende Hær, der blev forlagt omkring i Stæderne og gjorde i Freds-Tid ypperlig Tjeneste, ved at holde baade Fri-Bytterne og de vaabenløse Borgere i Ave. Dette var en Indretning, der hænger nøie sammen med alle Nyaars-Tidens borgerlige Forhold, og har bidraget betydelig til at give de sidste tre Aarhundreders Stats-Historie sit eiendommelige Præg, hvad dog først klarer sig for os, naar vi overskue Kampen og Giæringen i *Italien,* hvor ligesaavel den nyere *Krigs-Konst* og *Stats-Konst,* som *Romer-Retten* og den *Latinske* Videnskabelighed har hjemme.

740

Fabyan Klæde-Kræmmers Engelske og Franske Krønike (i Optrykket) S. 318.

741

Rigord hos Duchesne V. 58.

742

Sammest. 58–65. Sismondis Franske Historie VI. 356–66.

743

Lingards Engelske Historie II. 259.

744

Lingards Engelske Historie II. 219–38.

745

Radulf Coggeshall hos Martene og Durand V. 872–82. Humes Engelske Historie II. 77–91. Lingards II. 240–60.

746

Robert af Glocesters Rim-Krønike. Mathæus af Westminster A. 14–17. Lingards Engelske Historie II. 261–82. Sismondis Franske VI. 444–73.

747

Robert af Glocesters Rim-Krønike. Mathæus af Westminster A. 1258–65. Lingards Engelske Historie II. 322–58.

748

Kæmpe-Viserne (Relicks of ancient poetry) hos *Percy* II. 171.

749

Girald hos *Camden* S. 891. Humes Engelske Historie II. 247. Lingards II. 403. Conybears Oplysninger (illustrations) om Angel-Sachsisk Poesi S. LXI.

750

Aarbøgerne hos *Gale* II. 110–11. 234–38. Mathæus af Westminster A. 1282–83. Lingards Engelske Historie II. 73. 228. 295. 395–402.

751

Mathæus af Westminster A. 1287. 92. 94. Lingards Engelske Historie III. 301–4.

752

Humes Engelske Historie II. 254–60. Lingards II. 394. 408–10.

753

Mathæus af Westminster A. 1290–92. 1295. Humes Engelske Historie II. 249–53. 59–67. Lingards II. 405–6. 410–19.

754

Mathæus af Westminster A. 1296–1305.

755

Mathæus af Westminster A. 1305–6.

756

Lingards Engelske Historie III. 3–4.

757

Humes Engelske Historie II. 309–29. 348–53. Lingards II. 429–35. 443–49. 77–84. 501–6.

758

Robert Bruce i tyve Sange, efter mange Optryk for Folket, udgivet for de Lærde af *Pinkerton* 1790.

759

Sismondis Franske Historie IX. 4–6.

760

Sismondis Franske Historie VIII. 61–117.

761

Sammest. VII. 134. 38. 287. 334.

762

Sammest. VIII. 43. Joinville i Indledningen.

763

Brødrene *Villani* hos Muratori XIII. 943–51. XIV. 409–18. Sismondis Franske Historie X, 287–303. 458–75.

764

Robert af Avesbury i Edvards Levnet. Sismondis Franske Historie X. 307–10. 18. 24–34. 475.

765

Matteo Villani hos Muratori XIV. Sismondis Franske Historie X. 570–80.

766

Sismondis Franske Historie IX. 83–89. 177–80. 279–84. X. 30. 46. 141. 270. 315. 86. 408. 26. 44.

767

Aarbogen hos d'Achery i Pilleriet (Spicilegium) III. 115–21. Matteo Villani hos *Muratori* XIV. 436. 76. 84. 92. 505. 16. 20. Sismondis Franske Historie X. 476–541.

768

Sismondis Franske Historie XI. 5–150.

769

Sammesteds X. 504. XI. 16. 83. 142. 260. 90–556.

770

Villani hos Muratori XIII. 382–91. *Meyers* Flanderske Aarbog. Sismondis Franske Historie VII. 296. 370. 484. VIII. 29. 495. IX. 8. 13. 17–23. 29–32. 50–55. 92–101.

771

Sismondis Franske Historie IX. 421–28. X. 17–25. 111-14. 134–35. 55–60. 259–64. 319–21. 51–53. XI. 261–79. 341–58. 379–403. 417–34.

772

Sismondis Franske Historie XI. 451–67.

773

Sammest. XII. 221–23. 29–42. 70–92. 309. 349–433.

774

Walsingham hos Camden S. 356–63. Lingards Engelske Historie III. 250–82.

775

Lingard III. 313. 33–34.

776

Walsingham hos Camden S. 390–93. Monstrelets Krønike I. 218–

27. Sismondi XII. 479–90. Lingard III. 343–56.

777

Sismondis Franske Historie XII. 499. 508–10. 516–22. 37–55. 68–99.

778

Monstrelets Krønike II. 41–49. 57–58. 70–71. Sismondis Franske Historie XIII. 115–61. 80–94.

779

Monstrelet II. 58.

780

Monstrelets Krønike III. 55–57. Sismondis Franske Historie XIII. 484–519. 548–59.

781

Johannes Müllers Schweitser-Historie IV. 1–93.

|US7:325

Italien og Konstantinopel.

Italien har altid været et Land, der aad Mennesker, som Brød, det see vi ikke blot paa *Romernes* men ogsaa paa *Gothers, Longobarders* og *Normanners* Historie, saa der skal Man kun reise hen, naar Man er kied ad Livet og vil see Døden i al sin Kraft og Glands; derfor maatte vi opsætte Betragtningen af de Italienske *Fri-Stæder,* hvor tidlig de end reise sig, til vi med det Samme kan sige *Middel-Alderen* Farvel. Denne Nødvendighed giver sig da ogsaa udvortes tilkiende, i det vi har nemt ved at komme fra *Frankrig* til *Italien,* med *Provencaler* saavelsom med *Normanner,* men ondt ved at komme tilbage over Alperne, og det giælder nu kun om at kunne samle de *Italienske* Begivenheder under een Syns-Punkt, hvad der paa denne som paa alle *Kirke-Gaarde* vel maa falde vanskeligt, men kan dog ikke være umueligt, hvis de har havt nogen kiendelig Indflydelse paa Folke-Livet i den øvrige Verden. Naar derfor selv *Italiens* bedste Historie-Skriver, *Sismondi,* finder sig nødt til at opgive al Sammenhæng, da er det kun fordi han krymper sig ved at udstrække til det Hele hvad han dog er klarøiet nok til at see hardtad i alt det |A:622Enkelte, Mord og Mand-Slæt, nemlig, Død og Forraadnelse. Denne Krympelse er nu vel saa sædvanlig hos de Bog-Lærde allevegne, at den i *Genf* maa synes uundgaaelig, men uden derfor at laste en god Historie-Skriver, som selv har havt værst af Vilde-Redet, maae vi dog see, vi faae Mod til at bekiende, at *Bogstaver, Skilderier* og *Billed-Støtter* er ligesaavel *døde* Ting, som Penne-Fier, Lærred og Steen, og at *Bogstaverne,* der ei engang er Billeder eller Skygger, men kun meget tvetydige *Tegn,* ligge allerlængst fra Livet, saa den *Videnskabelighed,* der har Pennen til Fader og Blæk-Hornet til Moder er ikke blot død, men dræbende.

Først naar dette staaer levende for os, kan vi see, at den saakaldte "Videnskabernes Gienfødelse" i det *Trettende* og *Fjortende* Aarhundrede hænger nøie sammen med alle Dødens italienske Mester-Stykker, og er ret egenlig *"den sorte Død"* i Aandens Verden, der heller ikke mindre end dens legemlige Frænde udstrakde sine dræbende Virkninger lige op til det høie Norden.

Det *hedenske Roms* Gienfødelse, eller rettere Opvækkelse fra de Døde, det var aabenbar Drive-Hjulet i hele den *Italienske* Virksomhed, baade med Hensyn paa *Kirken,* paa *Skolen* |US7:326og paa det *Borgerlige Selskab,* og Følgerne blev naturligviis derefter: i Kirken et tomt Ceremoni-Væsen; i Skolen en grammatikalsk Classiskhed og i det Borgerlige Selskab Hof-Holdning, Politi og staaende Hære, som opslugde Alt, hvor ikke den *Tydsk-Nordiske* Reformation dog i en vis Grad hævdede *Livets* og *Menneske-Aandens* umistelige Rettigheder. Dette var, hvad det Italienske Verdens-Aars store Prophet og første Classiker, *Dante,* spaaede, da han i Drømme giennemvandrede *Helvede* og *Skiærs-Ilden* med *Virgils* Gienfærd, men vi vil trøste os ved, at Digteren dog under bedre Ledsagelse endte i *Paradis,* thi det hentyder paa den bedre Nyaars-|**A:623**Tid, da *Menneske-Aanden* nedmaner det Romerske Gjenfærd og beklæder selv den Throne, Uvætten anmassede sig.

Hvad nu i Særdeleshed den *Italienske Frihed* angaaer, som er hvad der i *Stats-Historien* tildrager sig vor Opmærksomhed, da maatte den vel nødvendig udvikle *Tyranni,* fordi det Italienske Friheds-Begreb var aldeles Romersk, altsaa tyrannisk og grundfalsk, men saalænge der var *Livs-Kraft,* fandt den dog i Fri-Stæderne Leilighed til at yttre sig og gjorde i Alt hvad Man kan kalde *Konst* og *Handværk* forbausende Frem-Skridt, uden hvilke den ny Folke-Verden hverken kunde forstaae den Gamle eller blive Dens Arving. Derfor samler Italiens Stats-Historie sig selv, naar vi følge Stædernes Frihed til Graven og ei fordybe os i denne, begynde med *Pisa* og slutte med *Venedig*. Kun fordi Man ikke har ændset dette: ei fæstet Øie paa *Kræfternes levende Virksomhed,* og kastet Jord paa Ligene istedenfor som Bog-Orme at opgnave dem, kun derfor blev Italiens Stats-Historie fra det *Tolvte* til det *Femtende* Aarhundrede hidtil saa forvirret og trættende, at end ikke Skriveren og langt mindre Læseren vidste enten Begyndelse eller Ende derpaa. Kilderne er vistnok baade for mange og hidtil for slet adskildte og benyttede, til at det første Forsøg kan blive meer end Fuskeri, men det er i Grunden med Nødvendighed alle første Forsøg i Konstens og Vidskabens Rige, uden derfor at være mindre ønskelige. *Venedig* maa da nu være hvor gammel, den vil, saa er *Pisa* dog den *ældste Sømagt* i det ny *Italien* og tager anderledes Deel i dets Skæbne end *Venedig,* der seiler sin egen Sø, og lader *Italien* skiøtte sig selv, til dens Time kommer med de andre Rov-Dyrs, og *Toskana* er desuden aabenbar Hoved-Sædet |US7:327for *Aands-Kraften,* saa det maa

baade først og sidst tages i Betragtning.

Ved Old-Tidens Slutning siger *Strabo* om *Pisa,* |A:624at det *engang* har været en blomstrende Handel-Stad og er endnu bekiendt af Egnens Frugtbarhed, sine skiønne *Steen-Brudd* og sit gode *Skibs-Tømmer, fordum* berømt i Orlogs-Færd[782], og naar Man læser det, faaer Man dobbelt Yndest for en Stad, Man igien ved *Middel-Alderens* Slutning maa give samme Skuds-Maal. Vi see nemlig heraf, at *Pisa* har været den gamle *Etruriske* Hav-Dronning, styrtet fra Thronen af *Karthago* og bragt i Trældom af *Romerne,* men dog ei dybere nedbøiet, end at den efter halvandet Aar-Tusindes Forløb kæmper som en Skjold-Mø for sin gamle Høihed og vinder i det Mindste ny Berømmelse. Noget Blænd-Værk er her vel i, da det sikkert er med splinternye Indbyggere, ventelig af *Gothisk* Blod, det ny *Pisa* hæver sig, men naar en Stad to Gange udmærker sig *eens,* er Aanden dog den samme, og skulde *Livorno* i Nyaars-Tiden vinde en ligedan Rang, vilde dens Historie ogsaa falde sammen med *Pisas,* thi *Livorno* var *Pisas Havn* fra Arilds-Tid[783], som de Lærde kun, fordi de ikke læste rigtig efter, har søgt i *Arnos* sandige Munding.

Hvordan nu det ny *Pisas* Opkomst var, skal vi lade være usagt, da dets Krøniker for det Meste endnu ligge utrykte og gaae neppe heller saa langt tilbage, men vi skimte den dog ligefra *Otto* den *Stores* Tid, og den stod tidlig op med Ridderne til Christenhedens Værn; thi alt i Begyndelsen af det *Ellevte* Aarhundrede tog den *Sardinien* fra *Saracenerne*[784].

Den *Pisanske Flaade* paa hundrede og tyve Skibe |A:625er da ogsaa den Første, der efter *Jerusalems* Indtagelse (1100) giør Opsigt i de *Tyriske* Farvande, Admiralen, Biskop *Dagverd* (Daibertus), bliver den første *Latinske Patriark* ved den hellige Grav, og endnu beundrer Man de skiønt bemalede Bue-Gange om Kirke-Gaarden (Campo Santo) i *Pisa,* bedækket med Jord fra det hellige Land[785].

Herpaa følger nu det, desværre, kun paa Latin besungne Kors-Tog til de *Balearisk Øer* (1114–16), som *Pisanerne* i Forbindelse med *Katalonierne* fravristede Musel-Mændene[786], |US7:328og nu havde *Pisa* naaet sin høieste Glands, som Den ei længe bevarede uplettet, thi i Krigen med den Normanniske Kong *Roger* overfaldt og udplyndrede *Pisanerne* paa Sørøver-Viis den berømte Handel-Stad *Amalfi* (1136 og 38), istedenfor, om mueligt, at hjelpe den igien til sin af samme Kong *Roger* berøvede Frihed[787].

Uagtet vi nemlig ingen nærmere Beskeed kan give om *Amalfi,* skimte vi den dog alt i det *Tiende* Aarhundrede, som et Fri-Sted for Handel og Søfart og dermed for al borgerlig Virksomhed, og maae ikke have glemt, at det store Kors-Tog frelste den fra at indtages af *Robert Viskards* Broder og Sønner, i det baade *Boemund* og alle Kierne-Tropperne greb Korset og ophævede Beleiringen, for herefter kun at slaaes med de Vantroe[788]. Nylig havde den

imidlertid maattet bukke under for Kong *Roger,* og at *Pisanerne* fra forrige Tider kunde have et Horn i Siden paa denne Medbeilerske er begribeligt nok, men det var dog lavt, |A:626under Skin af at skade Tyrannen, helst at knuse den undertrykte Fri-Stad. Det er derfor et mærkeligt Sagn, at mellem Byttet fra *Amalfi* fandtes den Haand-Skrift af *"Romer-Retten",* der blev Kilden til al vor *"Latinske Jura",* thi billedlig udtrykker det i alt Fald godt den historiske Sandhed, at naar *Fri-Stæder* ødelægge hinanden, da vinde de Intet vissere end *Tyranni.* Sagen er nemlig den, at hvem der ikke under Næsten sin Frihed, er i Grunden selv en Tyran, hvor nødig han end vil tyranniseres, saa, kan de herskesyge Fri-Stæder undgaae fremmede Tyranner, undgaae de dog aldrig dem, de selv opklække, men kan de vinde Frist til de hjemfødte Tyranner blive voxne, da skeer der Endeel imidlertid, thi Virksomheden under *Kræfternes Frihed* forholder sig til den Ypperste i Slaveriet, som Hestens Løb under Sporen til Æselets Trav under Stokken.

Hvorledes nu Italiens Fri-Stæder fik Lov til at oppebie deres egne Tyranner, lærer det *Tolvte* og *Trettende* Aarhundredes Historie, og vi kan desværre ikke tilskrive *Pisa* det Mindste af Æren derfor; thi skiøndt dens Borgere synes at have hørt til de mindst herskesyge, var den dog, ikke blot som *Hohenstaufernes* Vaaben-Plads en Skræk for de andre Stæder, men som deres Bundsforvandt med sjelden Troskab et farligt Vaaben i |US7:329de fremmede Tyranners Haand. Hvad der bevægede en Stad, der saa godt som *Pisa* kiendte Frihedens Fordele og skattede dem saa høit, til at spille saa uværdig en Rolle og med store Opoffrelser grave sin egen Grav, vilde derimod være aldeles ubegribeligt, naar Man ikke paa den ene Side vidste, hvordan *Italienere* kan tyranniseres af Misundelse og Hevngierrighed, og paa den Anden saae, hvilken Forvirring der stadig herskede i de nye *Italieners* Begreber om det gamle *Rom,* hvis *republikanske* og *keiserlige* Storhed de slet ikke kunde adskille. Vil Man |A:627ret klarlig see denne Forvirring, da skal Man læse det nybagte *"Romerske Raads"* Sende-Brev til Keiser *Conrad* af *Schwaben* og samme Raads Tale til *Barbarossa* ved hans første Besøg, hvori Raadets Ret til at beherske Keiser, Pave og hele Verden paa den latterligste Maade er forbundet med Indbydelse af hans Keiserlige Majestæt til at reise *Constantins* og *Justinians* Throne paa de syv Høie[789]. Med det Samme kommer Man da ogsaa midt ind i Begivenheden og seer, at det *ingenlunde* var en stolt og mægtig Pave, *Barbarossa,* i Frihedens og Oplysningens Navn, kom til Italien for at bekæmpe; men at det tvertimod var *Romernes Opstand* mod *Paven* der kaldte ham did, som det Apostoliske Sædes Beskytter imod hvad Paven kaldte Kiætteri og Ugudelighed, men Italienerne *Frihed* og *Oplysning*.

Der var nemlig opstaaet en *Italiensk Reformator,* ved Navn *Arnold* fra *Brescia,* hvis *Christendom* vi saameget bedre kan lade

staae ved sit Værd, som hverken han selv eller hans samtidige Lands-Mænd lagde synderlig Vægt paa den, men hvis Torden mod alt *Præste-Herskab* og Lovtale over *Demokratiet* gjorde dybt Indtryk allevegne og bragte blandt Andet *Romerne* til at jage *Paven* paa Porten og skabe et nyt *Senat* ikke blot til Byens men til hele Verdens Dronning. Denne Kiætter lod *Barbarossa* høitidelig brænde paa St. Angelo (1155) og da vi veed, det var ingenlunde af Sværmeri for *Pavedømmet,* maa det vel have været af Ømhed over Tyranniet i alle Skikkelser, og lærde i alt Fald, tilligemed hans Keiserlige Svar til det Romerske Raad og den grusomme Ødelæggelse af det uskyldige *Tortona,* Italienerne, at de kun havde Valget mellem at trædes paa Nakken eller vende |A:628Kløer mod denne baade stolte og snilde, strænge og nærige Herre[790].

|US7:330See vi nu Øvre- og Mellem-Italien deelt i hardtad ligesaamange borgerlige Selskaber, som der var Kiøbstæder, og see dem uenige med Kirken og for det Meste med hinanden, see især *Lombardiets* Hoved-Stæder, *Mailand* og *Pavia,* i en evig Feide, og *Pavia* saavelsom Italiens største Sø-Magt *Pisa* paa *Barbarossas* Side, da synes det umuelig Andet end at *Frederik* med hele *Tydsklands* Magt maatte snart være istand til at undertvinge Landet, og naar derfor, efter et heelt Aarhundredes Kamp, *Hohenstauferne* gaae til Grunde og de Tydske Konger opgive *Italiens* Erobring, er det unægtelig en stor Triumf for Menneske-Aanden og det borgerlige Selskab, der ligner Hin i *Hellas* over *Perserne,* og forbittres kun endnu meer end den ved *Italienernes* gruelige *Romerskhed*.

Vist nok var Kongerne i *Tydskland* langt fra at herske saa vidt eller saa vældig som *Kserxes* og *Hystaspis,* men ved at dele Bytte med *Sachsens* og *Baierns* tappre og mægtige Hertug, *Henrik Løve,* vandt dog *Frederik* Barbarossa langt større Magt end Nogen af hans Formænd siden *Otto* den *Store,* og saavel i de *Italienske Riddere,* tildeels af Tydsk Herkomst, som i *Pisa* og *Pavia* havde han anderledes mægtige Bundsforvante, end Kserxes i *Thessaler* og *Thebaner*. Saalidet ogsaa, som de *Tydske* Hertuger, Grever og Baroner havde Lyst til at opoffre sig for den Konge, de selv kun skabde til en Freds-Mægler, saa havde de dog slet intet imod at beriges ved *Italiens* Bytte og underkue de stolte Fri-Stæder, men det smigrede dem endog at see deres Konge paa Verdens-|A:629Thronen, uden at de saae, hvad Følgen maatte blevet for dem selv.

Vel var de befæstede Stæder i hine Dage langt lettere at forsvare end at indtage, især af *Tydskere,* som endnu stod langt tilbage i Beleirings-Konsten, men i denne var netop *Pisanerne* Mestre, og længe kunde dog ingen *Land-Stad* trodse en Krigshær, der hærgede By-Marken, afskar Tilførselen og spærrede alle de Borgerlige Nærings-Veie. Derfor see vi ogsaa at *Mailand* og *Tortona,* de eneste

Lombardiske Stæder, som vovede at trodse, maatte bukke, saasnart de alvorlig beleiredes, og det udbredte aabenbar langt mere Skræk og Modløshed end brændende Harme, at *Barbarossa* mishandlede disse Stæder med barbarisk Grusomhed. Da nemlig *Mailand,* Dronning-Staden i Lombardiet, efter at have underkastet sig al mulig Ydmygelse, blev sløifet (1162) og hele Befolkningen, saavidt den ei lagdes i Bolt og Jern, blev husvild og landflygtig, |US7:331da skedte der ingen almindelig Opstand, men en almindelig Underkastelse, og selv *Genueserne,* der bedst kunde trodset, kyssede Riset og stødte i Trompet for den almægtige *Romerske* Keiser[791]. Havde derfor Barbarossa kun nu holdt gode Miner med Paven og Sø-Stæderne og skaanet de fra Trældom afvante Borgere en lille Smule, da havde sikkert *Ankona* og *Venedig,* der endnu holdt sig fremmede, fulgt Strømmen og understøttet Verdens-Thronen; men det gik med *Hohenstauferne* som i det Hele med *Minne-Sangerne,* de hørde til, at vel gjorde de deres Bedste for at blive Følelsen kvit og klogelig tilegne sig det gyldne Skin, men Naturen gik dog over Optugtelsen, saa enten fordærvede de, som *Barbarossa,* i Hidsighed Legen, eller de satte, som *Frederik Sultan,* Kræfterne til før de naaede Maalet. Det var |**A:630**desuden kun den mindst formaaende *Tydske* Stamme, nemlig *Frankerne,* der var flak og flygtig nok til allerede nu at vende Middel-Alderen Ryggen og arbeide paa et Romersk-Keiserligt Gylden-Aar, thi saavidt kom *Sachserne* og de egenlige *Schwaber* først trehundrede Aar senere, og var selv da for dybe til at nøies med saa overfladelig og for inderlige til at kunne ret tilegne sig saa ugudelig en Oplysning, som den *Italienske*.

Anledningen til det siden saa berømte *Lombardiske Forbund,* siger En af *Barbarossas* egne Skabninger og Lovtalere, Acerbi *Morena,* var nu den, at de Keiserlige Embeds-Mænd flaaede Folket og at *Barbarossa* vel, da der kom Klage derover, først syndes at blive meget rørt, men endte dog med at *lee* ad det Hele, hvorved Blod-Iglerne naturligviis blev endnu værre[792]. I deres Fortvivlelse sluttede da Borgerne i *Bergamo* og *Brescia, Mantua* og *Ferrara* Forbund med de fordrevne *Mailændere,* hjalp dem i en Hast til ei blot at faae Huus over Hovedet men Vold og Værn mod Tyrannen[793], og med *Mailands* Opreisning (1167) vendte Bladet sig ret aabenbar, thi fra nu af sammensvor Alt sig imod *Barbarossa,* og selv *Pisanerne,* som han skammelig narrede ved at sælge *Sardinien* snart til dem og snart til deres Arve-Fiender, *Genueserne,* fornyede nu deres Venskab med hans Fiende, Keiseren i *Konstantinopel,* og lod *Tydskerne* hytte sig selv[794].

|US7:332Toskaneren *Roland,* som under Navn af *Alexander* den *Tredie* beklædte Pave-Stolen og gjorde fælles Sag med Normanner og *Lombarder,* havde *Barbarossa* |**A:631**stræbt at fortrænge og nødt til at rømme *Italien,* men han var nu vendt tilbage til *Rom,* og

samme Aar, som *Mailand* reiste sig af sit Gruus, mistede Keiseren under Roms Beleiring sine bedste Hjelpere og saagodtsom hele sin Krigshær af Pest, saa han som en Flygtning maatte snige sig hjem til *Tydskland.*[795] Det satte naturligviis Mod i *Lombarderne,* som nu hardtad Alle gjorde Eet og bygde en ny Stad til Bolværk mod Keiseren, som de ret paa Trods kaldte op efter *Paven,* hans Hoved-Fiende, og de havde Lykken med sig; thi denne Stad (Allessandria), som det var *Barbarossa* baade en Æres og Velfærds Sag at forstyrre, maatte han, efterat have udtømt baade List og Magt for dens Mure, gaae fra med Skamme[796]. Ærke-Biskop *Christian* af *Mainz,* hans Høire-Haand, havde imidlertid drukket samme Skaal for *Ankona,* dengang en prægtig Fri-Stad, under *Byzantinsk* Beskyttelse, som vel bragtes til det Yderste, da *Venetianerne,* skiøndt de hørde til det *Lombardiske* Forbund, leiede *Christian* deres Flaade, men som dog stod sig med Ære[797], og nu fattedes der da ikke mere, end at Keiseren ogsaa skulde rømme Marken for den Frihed, han saa længe havde beleiret. Dette skedte ved *Legnano* (1176), hvor *Mailænderne* saagodtsom alene gjorde Sagen klar og adsplittede Keiser-Hæren som Avner for Vinden, saa man i flere Dage slet ikke vidste hvor *Barbarossa* var støiet eller fløiet[798].

Efter tyve Aars aaben Feide mod Kirkens og det Borgerlige Selskabs Frihed, maatte Keiseren nu opgive Haabet om med Magt at naae sit Maal, som, efter hans egen Forklaring var, at Pavens Ban-Straale kun skulde ramme hvem Kei|A:632seren pegede paa og Borgerne aldrig drømme om anden Lov end hans Villie. Om Pave *Alexander* virkelig ved Mødet i *Venedig,* hvor Freden sluttedes (1178), traadte ham paa Nakken med de Ord "paa Løver og Hugorme skal du gaae", maae vi lade staae ved sit Værd, skiøndt den samtidige *Saxo* sikkert allerede havde hørt ymte om det[799], men Nok er det, at Keiseren krøb til Korset og fandt under det, som vi har seet, kun en sørgelig Helsot.

|US7:333*Barbarossa* havde imidlertid ikke sovet de tolv Aar fra han bukkede i *Venedig* til han druknede i *Natolien,* men fulgt *Amlets* Raad "at oversee og gaae fuldsagt, hvor Man kan ei komme frem med Magt", og det lykkedes ham virkelig ad en Omvei at berede *Italiens* Frihed en langt mere overhængende Fare end den, hvori Samme under ham havde svævet. Han giftede nemlig sin Søn, *Henrik* den *Sjette,* med den *Normanniske* Prindsesse *Constance,* indsat til Arving af *Neapel* og *Sicilien,* Brylluppet stod i Mailand, til stor Glæde for de nærsynede Borgermænd, og kunde det ret lykkedes at forbinde "det Arabiske Guld med det Tydske Staal", da havde aabenbar baade *Kirke-Staten, Lombardiet* og *Toskana* været om en Hals; men det skulde nu ikke saa være, og den unaturlige Forbindelse tjende kun til at skille Jern-Spiret fra Haanden, der havde sjeldne Gaver og glimrende Udsigter til at udstrække det over hele Vester-Leden.

Efter det Skuds-Maal Man eenstemmig har givet Richard Løve-Hjertes Taarn-Giemmer, *Henrik* den *Sjette,* for oprørende Grusomhed og aabenbar Falskhed, skulde Man vel ikke troe, han var farlig for Verdens Frihed, efterat *Hohenstauferne* med hans Fader og Broder havde tabt deres hundredetusinde Følge-Svende i *Asien;* men Penge giør |A:633Meget i denne Verden, hvad Haand de saa end findes i, og da *Henrik,* som vilde gjort *Tydsklands* Krone arvelig i sin Æt, alt tidlig havde *to* og *halvtredsindstyve* Fyrster i sin Lomme[800], skal Man aldrig sige, hvad der kunde blevet af, hvis han ikke var bortrykket i sin Ungdom (1197), med et spædt Barn til sin Arving, som i Pave *Innocens* den *Tredie* fik en klog Formynder med langt anderledes Planer.

Dette Kirkens Skiøde-Barn blev imidlertid intet Hænge-Hoved, men den verdenshistorisk berømte Fri-Tænker *Frederik* den *Anden,* og en mere afsagt Fiende kunde hverken Kirken eller Fri-Stæderne lettelig faae, saa Lykken var kun den, at han slægtede sit Mødrene-Folk formeget paa, til enten ret at kunne behage *Tydskerne* eller finde sig i dem, thi derved indskrænkedes hans Tyranniske Midler til List og Penge, som hverken *Paver* eller *Fri-Stæder* fattedes, og til en Hob *Saracenske* Trælle, der vel kunde kudske *Neapolitanerne* og gjøre Ulykker Nok i Kirke-Staten, men dog aldrig undertvinge *Italien*. Man har derfor ikke blot gjort meget Uret i at fremstille |US7:334denne *Frederik Roger* som en Kæmpe og Martyr for *Frihed* og *Sandhed,* men ogsaa gjort meget formeget Væsen af hans Kamp, der i *Neapel* udførtes af Bødlerne og derudenfor mest kun var Penne-Feider og Rov-Jagter, medens de Neapolitanske og Sicilianske *Fruer-Bure, Dyre-Haver, Fugle-Gaarde,* og Alt hvad der ellers hører til en *Sultans* paradisiske Lyksalighed, aabenbar var Hoved-Skuepladsen for hans Bedrifter.

Dette er i det Mindste Forestillingen, Man faaer om denne forroste Keiser, naar Man opmærksom gjennemgaaer hans Bedrifters Aar-Bog af den samtidige Byskriver (notarius) *Rikard* i *St. Germano,* der, langt fra at ville sværte |A:634Keiseren, roser ham det bedste han kan, men har det Uheld at modsiges af alle de Kiends-Gierninger, han opregner[801]. Hvor smukt nemlig end *Frederiks Love* kan tage sig ud paa Papiret, seer Man dog strax, det var kun *Spydstage-Retten,* der gjaldt i hans Arve-Lande, thi Alt hvad Indbyggerne havde, lige indtil Kirke-Kar og Prydelser, tog han saa frit til, som det var hans Eget, *Ene-Handel* drev han med *Salt, Jern, Kobber* og selv med *Svine-Børster,* Korn-Priserne maatte rette sig efter ham, *Farverierne* lod han drive for sin Regning, sin Mynt fornyede han hveranden Dag og gjorde gangbar med Eftertryk, Stædernes Mure rev han ned og bygde Trælle-Borge af Stenene, Folk flyttede han som Fæ fra den ene Ende af Riget til den Anden, og af *Saracener* fra Sicilien skabde han en Soldater-Koloni i *Lucera,* som med Fynd og Klem gjendrev alle Indvendinger.

Alt Dette, Keiserens udstrakte Handels-Forbindelser med de *Saracenske* Fyrster, hans idelige Kvaklerier med Paverne om de Kors-Tog, han bragde til at gaae overstyr og det Modbydelige, han omsider foretog sig, og endelig vist nok Mangel paa Mod, afholdt ham i sine første tyve Regierings-Aar (1215–35) fra at bryde løs mod Fri-Stæderne, men nu synes han paa een Gang at have opdaget, han i Nord-Italien havde saa sjelden godt et Krigs-Redskab som nogen Sultan kunde ønske sig, og nu see vi ham da rykke i Marken med den frygtelige *Ezelin* di Romano, med hvem han skal have formælet En af sine uægte Døttre.

Denne *Ezelin,* Stamherre til *Bassano* (ved *Padua*) var den Tredie af sit Døbe-Navn, men ene om sit Kiendings-Navn "den Grumme", og ham var det, som i |A:635Slaget med *Mailænderne* |US7:335ved *Corte Nuova* (1237), da alt *Saracenerne* veeg, foer ind og gjorde Beskeed, saa Borgerne maatte tilsidst endog lade deres Helligdom, *Banner-Vognen* (Caroccio), i Stikken, hvorover Keiseren ei blev lidet kry, men skikkede den med en pralende Indskrift til *Rom* at opstilles paa Kapitolet og forevige hans Triumf[802].

Nederlaget ved *Corte Nuova* (ei langt fra Oglio) syndes ogsaa virkelig at være ligesaadant et Dommedags-Slag for den *Italienske* Frihed, som Det ved *Legnano,* 60 Aar tilbage, var for Tyranniet; thi Paven selv fandt det nu raadeligst at holde gode Miner, og saavel *Mailand* som *Brescia, Piacenza* og *Bologna,* de eneste Stæder, der endnu holdt deres Porte lukte, stod paa Nippet at overgive sig, saa de hindredes kun deri ved *Frederiks* Overmod, som slet *Intet* vilde høre om *Vilkaar*. Da tænkde Borgerne naturligviis: galere end at vælte kan det ikke gaae, og nu lærde *tre* mærkværdige *Beleiringer* Keiseren, at kunde end hans Kantslers og andre Godt-Folks Penne stukket alle Paver af Sadlen, saa gjorde de dog ei mindste Gab paa *Brescias, Faenzas* eller *Parmas* Mure, og allerede den Førstes tappre Forsvar (1238) gav baade *Genua* og *Venedig* Mod til at bryde med Keiseren[803].

Faenzas Beleiring havde vel ikke saa glimrende et Udfald, thi efter henved otte Maaneders heltemodig Kamp maatte den overgive sig paa Naade og Unaade (1241), men hvad Indtryk det maatte giøre, deels at saadan en Smule By kunde saalænge holde den Stormægtige varm, og deels at den Romerske Keiser, Christenhedens Skjold og Kirkens Værge, havde saa travlt med at beleire Byer i *Kirke-Staten,* at han slet ikke fik Stunder til at ændse de frygtelige *Mogoler,* der paa samme Tid nedsablede det *Schlesiske* |A:636Lande-Værn med Hertug *Henrik* af *Liegniz* (1241) og truede med at lægge *Tydskland* til *Rusland;* det er dog uberegneligt, og det Sidste skulde i det Mindste lært de *Tydske* Historie-Skrivere ei at løfte denne "Rigets Formerer" til Skyerne[804].

Det var imidlertid *Parmas* Beleiring, der gjorde Udslaget og trykde saa at sige Seiglet paa den store Ban-Bulle fra *Lyon,* hvormed

Keiserens utro Ven, *Sinibald Fieschi,* som Pave *Innocens* den *Fjerde,* (1244) høitidelig havde fradømt ham Kronen.

|US7:336*Parma* havde enstund været i Keiserens Hænder, og pleiede desuden af Nag til *Piacenza* sjelden at gjøre fælles Sag med Nabo-Stæderne, og derfor var det vel at *Frederik* opbød hele sin Magt for i en Hast at udrydde Dens Ihukommelse af Jorden; men i alt Fald var dette hans Forsæt, som han kun alt for klart kundgjorde, ved, et Par Bøsse-Skud derfra, at anlægge en ny Stad, som skulde afløse *Parma* og under Navn af *Seiers-Staden* (Vittoria) forevige hans Stor-Værk. Andet stod imidlertid skrevet i Stjernerne, thi mens *Sultanen* en Dag i Beleiringens sjette Maaned var paa Jagt (1248), gjorde *Parmesanerne* et almindeligt Udfald, tog hans Seiers-Stad med Storm og lod den gaae op i Luer, saa han saae aldrig siden meer end Røgen af den og savnede, tilligemed sin *Krone* og sine Ædel-Stene, udentvivl Modet til at fortsætte Kampen[805]. Han overlod i det Mindste fra nu af Æren til sin Slegfred-Søn *Henze,* den saakaldte Konge af *Sardinien,* og da *Henze* Aaret efter faldt i *Bolognesernes* Hænder, stræbde *Frederik* |A:637kun forgiæves at redde ham fra evigt Fængsel; thi Borgerne besvarede hans Trudsler saavelsom hans Bønner med den grove Spas, at Ulven faaer ikke alle de Faar han løber efter og Man har før seet en lille Hund slaae Tand i en stor Vild-Basse[806].

Snart (1250) blev nu ogsaa *Fredriks* Død den store Dagens Nyhed, og de to sidste Mærkværdigheder, Man læser om ham, var langt fra at giøre Alting godt, thi den Ene er, at han nær havde knækket Halsen paa En af sine Blod-Igler (justitiarius) fordi han kun havde bragt ham 700 Unzer Guld og kaldte Landet forarmet; og den Anden, at han virkelig lod Øinene stikke ud paa sin berømte Kantsler, *Peter Vingaard* (de Vinea), som havde forfattet hans Lov-Bog og alle hans Forsvars-Skrifter[807]. At den Sidste, som Anekdot-Jægeren *Mathæus Pariser* nok ene melder, vilde forgivet Keiseren, kan Man troe, om Man vil, men det var i det Mindste *ikke Dantes* Mening, der kun giver *Peter* en Plads i sit Helvede, fordi han, trods al sin Retfærdighed, dog i Fortvivlelse tog sig selv af Dage. For Resten priste *Frederik Østerledens* Herskere lykkelige, som kunde nyde Livet, uskriftede af herskesyge Præster og uforstyrrede af den pestilentialske Borger-Frihed, men vi prise naturligviis *Vester-Ledens* Folk lykkelige, fordi saadanne Sultaner |US7:337ei kunde trives iblandt dem, og vil Man finde Kilden til det stolte Efter-Mæle, mange Penne omsonst har stræbt at give Tyrannen, da maa Man læse Lovtalerne af ham selv og hans Redskaber, eller det korte Udtog deraf, hvormed en Navnløs har indledt *Manfreds* Berømmelse og hidtil virkelig paa Papiret vedligeholdt *Frederik Rogers*[808].

Hvordan nu *Ezelin* den Grumme stræbde at høste for |A:638sig selv, hvad han havde saaet i Keiserens Tjeneste, men gik til Grunde,

det falder her for smaaligt at fortælle, og vi kan ikke engang opholde os ved, hvordan *Manfred,* en Slegfred-Søn af Keiseren, som fik Skyld for at have befordret baade ham og hans ægte Søn, *Konrad,* ud af Verden, ved *Saracenernes* Hjelp i *Lucera,* kom i Besiddelse af *Neapel* og *Sicilien,* først som Vezir for sin umyndige Broder-Søn, *Konradin,* og siden som Sultan paa egen Regning, men nævnes maa dog denne "Sultan i *Nocera",* fordi hans Trods mod den hellige Stol bragde *Provencalerne* til *Neapel,* hvor de blev *Normannernes* rette Hoved-Arvinger.

Det vilde nemlig slet ikke batte med det Kors-Tog, Paven lod præke i *Italien* mod denne unge og smukke, tappre og lystige Lykke-Ridder, saa hans Hellighed (*Fransk-Manden Urban* den Fjerde) maatte raabe om Hjelp over Alperne, men selv *der* var Man i *Ludvig* den *Helliges* Dage ei synderlig opsat paa at fægte blot for Kors og Afløsning, saa *Carl* Konge-Broder, Greven af *Provence,* forlangde *Neapels* og *Siciliens* Kroner i Tilgift, naar han for sine Synders Skyld skulde bestride *Manfred.* Saaledes blev da Kiøbet sluttet, *Carl* af Anjou (som han sædvanlig kaldtes) reiste Kors-Banneret, *Neapolitanerne* var det ligegyldigt, hvad deres Sultan hedd, og Rigets Skiæbne afgjordes da paa een Dag i Slaget ved *Benevent* (1266), hvor *Manfred* tilsidst i Fortvivlelse styrtede sig i Fiendernes Sværd og faldt uændset. To Aar efter gjorde vel den unge *Conradin,* ved *Pisanernes* Hjelp, et dristigt Indbrud og havde Grund til at ansee Hoved-Slaget ved *Tagliacoza* (i Abruzo) for vundet, men han lod sig dog Seieren rive af Hænderne, faldt i Fangenskab og blev offenlig henrettet som en Oprører imod Gud og Kongen[809].

|A:639*Konradin* var den sidste Ætmand af *Barbarossa,* saa det tog ret en bedrøvelig Ende med den *Hohenstaufiske* Herre-Stamme, |US7:338der over hundrede Aar (1138–1250) havde glimret paa *Tydsklands* Throne og havt Udsigt til at grunde et Verdens-Rige langt større og varigere end *Carl* den *Stores,* men hvor lumpent end alle Ædlinger i det *Trettende* Aarhundrede saavelsom i det *Nittende* har fundet *Carls* Mord paa sin Medbeiler, saa bliver dog Hohenstauferen aldrig Menneske-Aandens Helt i det Trettende Aarhundredes store Sørge-Spil; thi han havde aabenbar (som Gunther i Niflunge-Kvadet) kun Ridder-*Gebærden,* mens han stræbde at nedbryde Alt hvad der virkelig udgjorde Ridder-Tidens Ære. Middel-Alderen har overalt ingen egenlige Helte men kun, som "Vor Frues Tid", Heltinder, og skiøndt den *Italienske* Frihed og den *Pavelige* Hellighed var Ingen af de Ædleste, saa deres Død med Rette kaldes "Syndens Sold", saa var de dog Begge af ædel Byrd og kæmpede mod de nybagte Romerske Keisere saa djærvt paa Menneske-Aandens Side, at deres Seier er Dens Triumf og Deres Undergang Dens Kvide.

Provencalernes Indtog i *Neapel* taaler nu vist nok ligesaalidt at sammenlignes med *Normannernes,* som den prægtigste Lig-

Begængelse med Aabningen af et mageløst Ridder-Spil, men dog er det vigtigt nok til, at vi et Øieblik maa dvæle ved det; thi *Provencalerne* var dengang *Smagens* Lov-Givere og *Carl* af *Anjou,* som havde fulgt sin Broder til Ægypten, var en diærv, høihjertet Herre, der kun betragtede Indtoget i *Neapel* som For-Spil til et anderledes Glimrende i *Konstantinopel. Carl* var Svoger til Kongen i *Ungern,* hvor hans Æt skulde throne, og *Provencalerne* fik *Genueserne* til Tje|A:640neste, hardtad som Hohenstauferne havde havt *Pisanerne,* saa den Italienske Frihed, med Alt hvad dertil hørte, kunde snart kommet af Asken i Ilden; thi giennem det *Trettende* Aarhundrede var *Genueserne* steget paa *Pisanernes* Bekostning og deelde i Konstantinopel Herredømmet med *Palæologerne,* og hvad Man kunde vente af *Carls* Ædelmodighed, lærde hans Venner omtrent ligesaa godt at kiende paa det *Tunesiske* Kors-Tog, som hans Fiender ved *Konradins* Henrettelse. *Carl* fulgde nemlig kun sin Broder, *Ludvig* den *Hellige,* til *Tunis* (1270) som Ravne og Krager de faldende Kæmper, thi han kom først bagefter, tog strax Penge for sin Part og holdt sig, da Guldet i en Storm gik til Bunds, skadesløs ved at plyndre de Kors-Dragere i hans Følge, der havde det Uheld at strande paa *Sicilien*[810].

|US7:339Det var altsaa ret tilpas, at *Carls* store Erobrings-Planer ogsaa strandede paa *Sicilien,* og Følelsen heraf har ophøiet den *"Sicilianske Aftensang"* til Rang med de store Verdens-Begivenheder, da den ellers vilde tabt sig i det forvirrede Bulder og Brag, Man bestandig var vant til at høre, uden at ændse, fra Kyklopernes det gamle Værk-Sted.

Peter den *Tredie* i Aragon, Søn af Kong *Jakob* Seiersæl, havde tvertimod Pavens faderlige Advarsel besvogret sig med "Sultanen i Nocera", og Man har nu en heel lang Historie om en vis *Neapolitaner, Johan* af *Procida,* der af sværmerisk Hengivenhed til *Frederik* den *Anden* og hans Slegfred-Søn, skal have begivet sig i Udlændighed til *Manfreds* Daatter, *Constance,* og hendes Aragoniske Gemal, begeistret dem for *Hohenstauferne,* reist til *Rom* og *Konstantinopel* for at skaffe Penge og vinde Bistand, og saa endelig med al Snildhed |A:641forberedt *Sicilianernes* Opstand[811], men det falder ikke saa lidt mistænkeligt, og det gjorde i alt Fald for os hverken fra eller til, da denne hemmelige Haand slet ikke sees at have havt nogen Deel i Begivenheden, som den ligger for vore Øine. Det hændte sig nemlig, som uden alle Forberedelser let kunde skee, en Anden Paaske-Dag (1282), da *Palermitanerne* efter gammel Skik valfartede til *Montreal,* for at høre Aften-Sang og med det Samme forlyste sig i det Grønne, at en kaad *Franskmand* fornærmede en smuk Pige, der som Brud blev ledt til Kirke, hendes nærmeste Paarørende slog ham ihjel paa Timen og dermed begyndte et almindeligt Blodbad paa alle *Franskmænd,* der ligesaavel ved Haardhed og Udsuelse, som ved deres Forfængelighed og Kaadhed

havde giort sig yderlig forhadte[812].

Denne *Palermitanske* Retter-Gang fandt Efterligning i de andre Stæder paa Sicilien, og stækkede Vingerne paa *Carl* af *Anjou,* som alt havde sendt en Deel af sin Flaade over det *Adriatiske* Hav, for at aabne hvad hans gode Ven Paven (Martin den Fjerde) med ham kaldte et *Kors-Tog,* men hvad dog kun gjaldt *Byzants,* hvor *Carl* vilde sat sin Sviger-Søn, den fordrevne Latin-Keisers Arving paa Thronen. Vel syndes Uveiret ikke saa farligt, at det skulde standse ham paa saa vigtig en Reise; thi *Sicilianerne* krøb strax til Korset og bad |US7:340om Naade, men det Ord synes *Carl* slet ikke at have forstaaet og bad dem forsvare sig, om de kunde[813].

Messina havde nu vel forbrudt mindst, men den laae næst for Haanden og var kun slet befæstet, derfor blev |**A:642**den først beleiret baade til Lands og Vands, og da *Carl* ei ved gientagne Bønner var at bevæge til billigt Forlig, svor ikke blot alle Borgerne at holde ud til sidste Blods-Draabe, men de fornemste Fruer tog selv Haand i med, for at faae Muren bødt, som det hedder i Visen:

Fruer til *Messinas* Gavn
Lokkerne lod flagre,
Kalk og Steen de tog i Favn,
Tykdes dobbelt fagre[814]!

Carl stolede imidlertid paa, at *Hunger* er et haardt Sværd, og han havde ventelig faaet den Triumf at see de Tappre, baade Mænd og Kvinder, falde for det, hvis ikke Staden efter ti Ugers Trængsel var blevet undsat af den Aragoniske Admiral *Roger Loria,* hvem *Genueseren,* som *Carl* havde leiet, ei turde maale sig med.

Fornævnte Kong *Peter* af *Aragon* havde nemlig hele Tiden ligget under Afrika med sin Flaade og smaahuggedes med *Maurerne,* og laae han virkelig paa Lur, da spilde han sin Rolle fiint, thi han lod sig længe bede og vente, før han endelig kastede Anker ved *Trapani,* modtog Kronen i *Palermo* og sendte saa Hjelpen til *Messina,* der alt underveis havde den vidunderlige Virkning at kyse *Carl* og hele hans Krigs-Hær, saa de foer tilbage over Sundet, og havde der baade den Sorg og Skam at see *Roger Loria* tage alle de tomme Galeier og brænde Skuderne[815].

Saaledes blev da *Sicilien* skildt fra *Neapel,* til *Provencalerne* havde udspilt deres Rolle, thi vel varede Krigen endnu en Snees Aar, og *Peters* ældste Søn *Jakob* gav engang aldeles Afkald paa *Sicilien,* men hans Broder *Frederik,* som ikke vilde give Slip, beholdt dog |**A:643**Byttet ved den endelige Fred-Slutning (1302), og for at have Rygstyd nødtes nu Kongerne i Neapel til at holde gode Miner med *Fri-Stæderne,* opgive Over-Magten og arbeide paa en *Lige-Vægt,* som tjende Alle bedst. Denne Veierbod-Klogskab, som skaffede *Carls* |US7:341Sønne-Søn, Robert (1309–43), Navn af den *Italienske*

Kong *Salomon,* var nemlig nu i sin Orden, da begge de store Magter, som giennem Aarhundreder havde stridtes om det Hele: den *Romerske Keiser* og den *Romerske Pave,* var saa godt som tilintetgjorte; thi vel blev *Tydskland* lige til *Napoleons* og vore Dage ved at bære Navn af det *"Hellige Romerske Rige",* og vel seer Man endnu Mange bøie Knæ for det *"Apostoliske Sæde"* i Rom, men lige siden *Hohenstaufernes* Undergang og *Bonifas* den *Ottendes* Død var begge Dele dog kun magtesløse Skygger af sig selv. Det var nemlig ikke blot en *Snees* Aar i Træk (1252–72) *Tydskerne* nærede sig *uden Konge* og *Verden* stod *uden Keiser,* men alle de *Tydske* Adel-Stammer: *Franker, Sachser* og *Schwaber,* havde nu aabenbar enten udtømt deres Kræfter eller dog styret deres Lyst til med Staal-Handsker at tage Verdens-Kronen, og stræbde nu kun at bevare *Lige-Vægten,* saa om end senere en *Bairer* eller *Luxemburger* vilde flyve tilveirs, var det dog kiendeligt nok at den Keiserlige Ørn, de førde i Skjoldet, havde hverken Vinger, Neb eller Kløer. Ei bedre gik det *Paverne,* naar Man seer paa den *verdslige* Virkning af Himmel-Nøglerne og det Geistlige Sværd, hvortil vi i *Stats-Historien* maae holde os; thi Bansættelsen af *Frederik* den *Anden* virkede allerede kun saare svagt og den af *Philip* den *Smukke* i *Frankrig,* hvormed *Bonifas* den *Ottende* fristede Lykken, faldt aabenbar tilbage paa ham selv og knuste sit Redskab; saa de |A:644Ban-Buller mod *Konger* og *Fyrster,* enkelte Paver, som Værktøi i den Herres Hænder under hvis Vinger de sad, siden udstædte, var dem kun til Skam og Verden til Latter.

Det er ogsaa mærkeligt at see, hvordan Verden selv følde, at Bladet havde vendt sig, at Stor-Værkets Dag var forbi og Natten kommet, da Man ei kan arbeide, men maa enten hvile sig i Graven eller spøge paa Kirke-Gaarden; thi hvad enten Man betragter det store *Jubel-Aar, Bonifas* den *Ottende* (1300) lod udraabe, eller *Dantes* guddommelige Lyst-Spil (Divina Commedia), da seer Man at Slægten, som jublede over begge Dele, i Følelse af sin dybe aandelige Afmagt gjorde Pagt med Døden og Helvede. *Jubel-Aaret,* hvormed fuld Afløsning og Brev paa Himlen skiænkedes alle dem, der knælede femten Dage i Træk ved Apostel-Gravene, var nemlig aabenbar ligesaalidt i *Nordens* som i *Christendommens* Aand, men et Gienfærd af de gamle Romeres Jubel-Fester (ludi seculares), og naar *Dante* |US7:342i dette Gylden-Aar lader sig ledsage giennem *Helvede* og *Skiærs-Ilden* af *Virgils Gienfærd,* da er dette Sværmeri ogsaa unægtelig baade saa spøgelseagtig og saa *Romersk* som muligt. Vilde Man imidlertid ikke ændse disse Varsler for *daadløs* Fromhed og *dødfødt* Vidskab, som dog siden kun alt for virkelig har spøget i *Kirke* og *Skole,* saa nødes Man dog til at see et *virkeligt* Gienfærd af det *gamle Rom* i de *"staaende Hære",* der, ligesom i Kraft af den ubetingede Afløsning, under *Dantes* Sang opsteg fra Helvede, for trindt i Christenheden at udmatte og udmarve det

Borgerlige Selskab.

Dog, før vi verdenshistorisk kan betragte de Italienske Stats-Begivenheder, enten fra Land-Siden, som er den *Florentinske,* eller fra Sø-Siden, som er den *Venetianske,* maae vi fremfor Alt see at stifte lidt nøiere Bekiendtskab med *Florens* og *Venedig,* de eneste betydelige Fri-Stæder |A:645i denne Egn, der nogenlunde holdt Pinen ud, til det ny Lys oprandt i *England, Tydskland* og *Norden*.

Hvad nu først *Florens* angaaer, dette saakaldte ny *Athenen:* Frihedens, Poesiens og alle skiønne Konsters Helligdom, da udgives den af sine ældste Historie-Skrivere for et *Romersk* Anlæg fra *Julius Cæsars* Dage, sønderknust af de *Hunniske* og *Gothiske* Barbarer, og først helbredt under Keiser *Carl* den *Store*[816]*,* men *Strabo* nævner ikke Byen, og vi kan saameget mindre ændse hine hemmelige Efterretninger fra det *Trettende* og *Fjortende* Aarhundrede, som det aabenbar først er paa denne Tid Staden indtræder i Historien. Saalidt vi derfor end vil nægte, at *Florens* ofte minder os om de *Romerske Plebeier,* ligesom *Venedig* om *Patricierne,* saa er *Toskana* dog aabenbar det *mindst* Romerske Landskab i Middel-Alderens *Italien,* der sikkert skylder Blod-Blandingen mellem *Gother* og *Etrusker* sin Navnkundighed.

Det Første, *Florentinerne* for Resten veed af dem selv at sige, er at de blev hjemme og passede paa Huset, mens *Pisanerne* gjorde deres berømte Tog til *Majorca* (1114–16), og at *Pisanerne* desaarsag forærede dem nogle smukke *Marmor-Støtter* af Byttet[817], et mærkeligt Sagn, fordi det tydelig peger paa det oprindelige Forhold mellem Med-Beilerinderne til Dronning-Stolen. Vel ymte nu *Florentinerne* om at *Pisanerne* dog kanskee nok narrede dem med de samme Støtter, |US7:343men det er aabenbar kun en Undskyldning, Ternen hitter paa, for Studsheden mod sin gamle Frue, og *Malespini* tilstaaer selv, der havde |A:646aldrig været et ondt Ord mellem *Pisa* og *Florens* førend i Keiser *Frederik* den *Andens* Tid.

Grunden til den Kiv, som nu yppedes og egenlig aldrig endtes, men dæmpedes kun slet i det *Femtende* Aarhundrede ved *Pisas* Undertvingelse, har naturligviis ligget deels i den Enes Ny og den Andens Næde og deels i den naturlige Modsætning, der maatte opstaae, da *Gibellinerne* eller den *gamle Adel,* som vedblev at herske i *Pisa,* undertrykdes i *Florens;* men Anledningen, paastaaer *Malespini,* var en kiøn lille *Hunde-Hvalp,* som En af Cardinalerne ved *Frederik* den *Andens* Kroning af Glemsomhed forærede *begge* Stæders Gesandter. Derover, siger Man, kom nemlig Gesandterne ordenlig i Totterne paa hinanden, og da *Florentinerne,* ved at kalde endeel Byes-Børn, som var i Rom (ventelig Gaards-Karle), til Hjelp, løb af med Seieren, see, da blev *Pisanerne* saa forbittrede, at de lagde Beslag paa alle de Vahre, *Florentinerne* havde liggende hos dem paa Told-Boden[818].

Dette faaer nu staae ved sit Værd, men vist er det, at vi i Midten af det *Trettende* Aarhundrede see Fiendskabet mellem Stæderne i lys Lue og *Florens* i Livs-Fare, og dertil gav Keiseren Anledning, thi mens han laae for *Parma* æggede han *Gibellinerne* i *Florens* til at fordrive deres *Guelfiske* Modstandere, og efter Flugten fra Parma samlede han sine sidste Laurbær ved at udhungre de ypperste *Guelfer* i *Capraia,* som han derpaa tog med sig til *Apulien* og lod drukne, paa en *Buondelmonti* nær, der ved sin mandige Skiønhed rørde hans Hjerte, saa han slap med at miste *Øinene* og sættes i Kloster[819].

|A:647Denne grove Spas førde nemlig til Giengiæld, saa strax efter *Frederiks* Død blev *Gibellinerne* fordrevne, men de fik Hjelp fra *Pisa* og fra *Manfred* og lokkede deres Bymænd i en opstillet Fælde ved *Arbia* og *Monte Aperto* (1260), hvor de leed saa gruelig et Nederlag, at Fienden kunde gjort ved *Florens* Alt hvad han vilde. I det overordenlige Stats-Raad, der i den Anledning blev holdt, var de fleste Stemmer paa *Pisanernes* Side, som forklarede, at *Toskana* fik aldrig Fred, med mindre den urolige By, saa stolt at den lugtede, blev |US7:344aldeles sløifet og tilintetgiort; men da reiste sig Hoved-Manden for de uddrevne Gibelliner, *Farinata Uberti,* slog i en Hast to Ord-Sprog sammen og holdt saa paa staaende Fod en fyndig Tale over den Text:

Om ogsaa Asenet veed,
Hvor der gaaer en lam Geed,
Kan den for Ulven sig vare,
Har det dog ingen Fare,

thi, sagde han til Beslutning, jeg skal i alt Fald forsvare *Florens* til sidste Blods-Draabe[820]. Det var et Ord i rette Tid, som frelste Byen i sin Barndom, og skiøndt dette Træk af gammel Adel hverken reddede *Farinata* fra *Dantes* Helvede eller hans Slægt, efter *Manfreds* Nederlag (1266), fra evig Forviisning, saa bør det dog nok, tilligemed hans aldeles *uromerske* Binavn (Hubert ɔ: Hugverd) rense ham fra den for Resten *classisk* velmeente Beskyldning at være nedstammet fra *Catilina*[821].

Ved *Manfreds* Undergang antog nu *Florens* sin demokratiske Skikkelse, hvorunder den i *to Aarhundreder* |A:648udviklede store Kræfter, spillede en *Italiensk* Hoved-Rolle og vandt *Europas* Beundring, men ved idelig at fordrive flere *Adels-Mænd,* naturligviis dens bedste Krigs-Folk, kom Staden i mange Farer, og undgik kun ved en særdeles Lykke det Uveir, der i Begyndelsen af det *Fjortende* Aarhundrede ogsaa trak op over *Toskanas* Fri-Stæder.

Paa samme Tid nemlig, som *Matteo Visconti* fra *Mailand* og *Can* della *Scala* fra *Verona* opkastede sig til Enevolds-Herrer i

Lombardiet og *Treviso-Marken,* da prøvede ogsaa et Par Aands-Frænder, *Uguccio Faggivola* og *Castruccio Castracani,* deres Lykke i *Toskana,* hjalp de Tydske Keisere til at give *Pisa* Naade-Stødet og bragde selv *Florens* i stor Forlegenhed.

Det er rigtig nok kiedsommeligt at læse om *Henrik Luxemburger* og *Ludvig Bairers Italienske* Tog (1310 og 27) uden Hoved og Hale, men da det især skal have været af deres Følge-Svende, det første Friskytter-Lag eller Soldater-Selskab |US7:345paa Halv-Øen dannede sig, nødes vi dog til at nævne dem og bør vel ogsaa vide, hvad Løn *Pisa* fik for al sin *Tydskhed.*

Denne ulykkelige Stad havde i Slutningen af det *Trettende* Aarhundrede, under sin gamle Vædde-Strid med *Genua,* lidt to store Nederlag til Søes, hvoraf det Sidste ved *Livorno,* sædvanlig kaldt Slaget ved *Meloria* (1284), var saa afgiørende, at det med Rette blev til et Mundheld: Man maatte reise til *Genua* for at see *Pisa;* thi efter dette Skib-Brudd opgav den gamle Sø-Magt Havet, og maatte da nødvendig døe af Sult, ligesom Grev *Ugolino,* der fik Skyld for Nederlaget, og blev *Pisas* Fuldmægtig i *Dantes* Helvede[822]. Vist nok ventede Staden Bod, da *Henrik* |**A:649***Luxemburger* kom og plantede sit Keiser-Banner hvor hans Støv endnu hviler, men Krøniken melder, at der var aldrig i *Pisa* seet Mage til Sorgen og Graaden ved Keiserens Baare, som havde kostet Byen to Millioner Gylden og ikke gjort den Gavn for en halv Skilling[823]. Raget i Krig for hans Skyld baade med *Florens* og Kongen af *Neapel,* leiede imidlertid *Pisa* Saamange af *Henriks Tydskere,* som var fal, og i Spidsen for dem var det *Faggivola* opkastede sig til Herre baade i *Pisa* og *Lukka,* og slog *Florentinerne* saa aldeles ved *Montecatini* (1315), at han, berømt som sin Tids bedste Hugaf, havde Udsigter til at blive Herre over hele Toskana[824]. Dette forpurrede nu vel snart den snu og djærve *Lukkenser Castruccio,* som Aaret efter nødte *Faggivola* til at søge Naadsens-Brød i *Verona* hos *Can* della *Scala, Dantes* og alt det Glimrendes store Velynder, men *Castruccio,* som slog *Florentinerne* ved *Altopascio* (1325), trak Rus med *Ludvig Bairer* og bemægtigede sig baade *Pisa* og *Pistoia,* blev endnu meget frygteligere, saa *Toskanerne* maatte (1328) nok takke Gud for hans tidlige Død[825].

Samme *Castruccio,* siger den samtidige *Villani,* var en stolt og vældig Tyran, klog og listig, kiæk og forsigtig, og han havde Lykken med sig, saa han gjorde mange skiønne og mærkelige |US7:346Ting i sine Dage, men Man maatte skiælve og bæve for ham, thi i de femten Aar han beherskede *Lucca,* var han et stort Riis for sine Medborgere, for *Pisaner* og *Florentiner* og for hele *Toskana.* Slem var |**A:650**han baade til at myrde og til at pine Folk, utaknemmelig mod hvem der havde hjulpet ham i hans Nød og Trang, immer kiær ad nye Koste og saa opblæst af sin Magt og Vælde, at han i sine egne Tanker var allerede Herre over *Florens* og Konge i *Toskana.*

Saavidt *Florentineren,* som vist nok end ikke selv forlangde at kaldes upartisk i denne Sag, men er dog et gyldigt Vidne, fordi han sikkert ikke paadigtede Fienden hvad Storhed han fattedes, og Resten følger af sig selv hos hvem der kun kiæmper for at herske og glimre. Det skal imidlertid have ahnet *Castruccio,* at med hans Død var Hersker-Timen i denne Egn udrundet, og han spaaede sandt, thi Børnene af *Pisas, Luccas* og *Pistoias* Herre blev tiggefærdige og *Toskana* fik efter hans Dage ingen navnkundige Tyranner, før *Mediceerne* i *Florens* omsider nemmede den Konst at slynge Lænker og selv at svinge Øxer med *Smag*. Vist nok maa dette langt mere tilskrives Lykken end *Florentinernes* Anstrængelser, som for det Meste kun kiæmpede med forlorne Hænder, og maatte i *Faggivolas* og *Castruccios Dage* to Gange kaste sig i Armene paa *Kongen* af *Neapel,* men hvor Tyranniet saa almindelig som i Italien har Lykken med sig, giør Forsynet dog aabenbar kun en Undtagelse med dem, der forholdsviis er Friheden værd, og det viiste *Florentinerne* sig iblandt Andet derved, at de, giennem et heelt Aarhundrede, stundum med betydelige Udgifter, trindt i *Italien* stræbde at opholde Fri-Stæder og at fornedre dem, der sig selv ophøiede.

Blandt de Sidste har vi alt i Forbigaaende bemærket de to Fremragende: Matteo *Visconti* i *Mailand* og *Can* della *Scala* i *Verona,* og skiøndt vi ikke kan indlade os paa den indvortes Forfatning i de stygge *Stam-Huse,* det lykkedes dem at oprette, maae vi dog lægge Mærke til dem, for *Fri-Stædernes* Skyld, som de |**A:651**truede, og for *Soldaternes,* som de holdt i Virksomhed og skulde arves af.

Begge Patriarcherne forbandt sig (1318) med *Castruccio* og alle *Italiens Gibelliner* mod *Genua,* som dengang vel var udvortes mægtig men indvortes sønderrevet af Splid, og i dette farlige Øieblik var det Kong *Robert* i Neapel, der endnu klarere frelste *Genua* end *Florens,* men siden, da *Mastino Scala,* en Broder-Søn af *Can,* begyndte at udvide sig ei blot i |US7:347Lombardiet, men selv i *Toskana,* var det ligesaa aabenbar *Florens* og *Venedig,* der tugtede ham (1336–39), og fra nu af stod *Florens* bestandig med Vægt-Skaalen i den ene Haand og Pungen i den Anden, for at bevare en Slags Lige-Vægt, saavel mellem *Tyranniet* og *Friheden,* som mellem *Italiens* Magter i det Hele. Hvor nu Lige-Vægten med det Værste er det Bedste, Man veed, og det Høieste, Man tragter efter, der er det naturligviis kun smaat hvad Nyt Man spørger, saa Verdens-Historien faaer ikke Stort at fortælle, men forholdsviis spillede dog *Florens* virkelig en stor Rolle i den *sorte Døds* og den *gyldne Bulles,* i *Colas Rienzis* og *Tigger-Munkenes* aandløse Dage.

Den Romerske Old-Grandsker *Colas Rienzi* (Niels Larsen), som med sine Negle vilde gravet hele den *Ciceronianske* Tid skinbarlig op igien, skulde vi her neppe have nævnet, hvis ikke de Lærde havde

sat ham paa Helgen-Listen, som en Martyr for den *Classiske Frihed,* men dog hører hans Abe-Spil paa Kapitolet i Midten af det Fjortende Aarhundrede (1347) unægtelig til Tidens Skilderi, og viser iblandt Andet paa det Klareste Pavernes verdslige Afmagt. Under den saakaldte "Babyloniske Udlændighed" i *Avignon* gik det nemlig hulter til bulter i Kirke-Staten, Landet vrimlede af Smaa-Tyranner og hvad *Rom* i Grunden altid var, det var den nu ret aabenbar: en *Røver-Kule,* hvor især de |A:652to høiadelige Slægter, *Orsini* og *Colonna,* beskyttede Handteringen og sloges om Byttet. Da reiste *Colas* sig, smækfuld af Romerske Borger-Dyder og Ciceroniansk Veltalenhed, skildrede med levende Farver paa den ene Side Røver-Kulen, som den var nu, og paa den Anden de gyldne Dage, da Keiser *Vespasianus* gav Borgerskabet Sort paa Hvidt for, at han ene skyldte deres Gunst alle sine Hæders-Navne, sin Krone og sin Vælde, og see, sagde *Colas,* denne gyldne Tid er jeg Mand for at føre tilbage. Det gad den Romerske Pøbel for Løiers Skyld ogsaa nok seet og udraabde *Colas,* under Navn af *Tribun,* til Stadens og hele Verdens Herre, hvorpaa han i en Hast uden Lov og Dom lod de meest berygtede Røvere og Sti-Mænd henrette, jog Adelen paa Porten og meldte saa al Verden sin Thron-Bestigelse og sine Helte-Gierninger, i Sende-Breve med den majestætiske Over-Skrift: *Niklas* den Strænge og Milde, Frihedens, Fredens og Retfærdighedens Tribun, den hellige Romerske Republiks berømmelige Frelser. Langt fra herved at vække almindelig Latter, fik han varme Lyk-Ønskninger ei blot fra sin gode |US7:348Ven *Petrark,* men fra det halve *Italien* og fra mange kronede Hoveder, hvoriblandt Kongen i Ungern og Dronningen i Neapel valgde ham til Voldgifts-Mand i deres Trætte, saa, kunde *Colas* blot nogenlunde skikket sig i Tøiet og i Tiden, da skal Ingen sige hvad der kunde blevet af ham. Han var imidlertid en umaadelig opblæst og blodtørstig Bog-Orm, som indstævnede baade *Keiser* og *Pave* for sin Dom-Stoel, vilde ladt Hovedet hugge af hele den Romerske Adel, fordi den gamle Steffen *Colonna* sagde en lille Spydighed om hans *guldbroderede Kappe,* og nedlagde som en Kryster Regieringen efter syv Maaneders Forløb, da Pøbelen var kied ad hans Abespil[826]. Vel gik han siden engang (1354) igien paa samme Skue-Plads, men kun som Pavelig Harlekin, og den |A:653Rolle kom han endnu værre fra, thi i et Opløb tog Pøbelen og hængde ham paa en Knag i Slagter-Boderne[827], og havde Man ikke i de følgende Aarhundreder under Ferle og Riis tilbedende knælet for hver Skygge af det classisk vederstyggelige Rom, da vilde saa topmaalt og dog saa kraftløs en Nar naturligviis strax været glemt med sine utallige Brødre, men nu har *"Latinerne"* naragtig nok gjort *Colas Rienzi* udødelig.

En anderledes dygtig og driftig Mand var *Johan Visconti,* Ærke-Bisp i *Mailand,* som paa denne Tid (1349) tillige blev Fyrste over sexten Stæder og kiøbde den Syttende af to Herrer i *Bologna,*

hvad i det Mindste for saavidt er mærkeligt, som *Bologna,* alt siden tidlig i det *Tolvte* Aarhundrede de *"Latinske Juristers"* Moder-Skiød, dog var Den af alle Land-Stæderne uden for *Toskana,* der længst undgik og tiest afrystede Aaget. Dens første Tyran var *Taddeo Pepoli,* en Søn af *Crassus* den Anden, *Italiens* største *Aager-Karl,* og at Æblet ei faldt langt fra Stammen, saae *Bologneserne* med afmægtig Fnysen, da nu *Taddeos* Sønner solgde hele Republiken til *Visconti* for 200000 Gylden[828]. Ærke-Bispen vilde imidlertid endnu ikke nøies med de sytten Stæder, men rakde efter hele *Toskana,* og for denne store Begiærligheds Skyld er det egenlig vi, i Mangel af anden Storhed, nævne ham, hvad vi dog giør saameget desheller, som det var Alt hvad han fik for den. *Florens,* som fandt sig meget ilde |US7:349stædt, da talrige Tropper uden foregaaende Krigs-Erklæring gik over *Apenninerne* og ingen Hyre-Kaptein (Condottiere) turde lade sig leie mod *Visconti,* vilde gierne afgjort Sagen i Mindelighed og forlangde derfor af Generalen, Visconti-Oleggio, som Man sagde, var Ærke-Bispens egen Søn, at vide Aar|A:654sagen til den uventede Fiendtlighed, men her hjalp hverken Løn eller Bøn, thi *Oleggio* svarede, det var paa ingen Maade i *fiendtlig* Hensigt, han kom, men kun for at indføre og befæste den mageløse Retfærdighed, Fred og Enighed, som udbredte sig overalt, hvor den gode Hyrde udstrakde sin Stav til Spir, og som især det *splidagtige Florens* kunde høilig behøve. Det geraader imidlertid *Pisanerne* til Ære, at de standhaftig vægrede sig ved at giøre fælles Sag med Tyrannen mod deres farlige Medbeilerske, og *Oleggio* kom ikke engang til at skyde en Piil ind i *Florens,* men maatte med Skamme ophæve Beleiringen for den lille Borg *Scarperia,* der heltemodig trodsede hele hans Magt i tresindstyve Dage. Derved var det nu vel ikke blevet, hvis Ærke-Bispen havde faaet gode Stunder, men i Mangel deraf sluttede han Fred for det Første, trøstede sig med at *Genua,* under en ulykkelig Krig med *Venedig,* selv kastede sig i hans Arme og døde saa ganske uformodenlig (1354) til Bedste for Lige-Vægten[829]. Hans Høiærværdigheds Broder-Sønner, *Barnabas* og *Galeazo,* havde jo nok Villien til at træde i hans Fod-Spor, men Evnen fattedes, deels fordi der endnu mindre i Tyranni end i Kort-Spil er noget Broderskab, og deels fordi *Oleggio* løb af med *Bologna, Genua* rev sig løs, og saavel Mark-Greven af Montferrat, som Pavens Statholder, den Spanske Cardinal *Albornas* var meget urolige Naboer[830]. Først i næste Slægt blev der da igien en *Visconti,* der ordenlig kunde tænke paa at udvide sig, og det var *Johan Galeazo,* navnkundig som *Mailands* første *Hertug,* dertil ophøiet af Keiser *Venceslav,* og som en Skræk for hele *Italien,* men han fik ikke frie Hænder før han blev sin slemme Farbroder, *Barnabas,* |A:655kvit (1385), saa *Florens* i en heel *Menneske-Alder* ei fra denne Side havde stort at frygte.

Et saadant Puste-Rum var ogsaa aabenbar Stor-Staden i *Toskana* nødvendigt, thi den havde endda ondt nok ved at staae |US7:350sig mod *Pisa,* Keiser *Carl* den *Fjerde,* og, hvad der endda var det allerværste, sine egne Indbyggere.

Det er nemlig Fri-Stædernes gamle Ulykke, at naar de fornemme Slægter enstund har gjort hinanden Indflydelsen og Rangen stridig, da faaer Bærmen af Folket ogsaa Lyst til at flyde ovenpaa, og finder gierne de Fornemme saa forkiælede og magtesløse, at de med Lethed bemægtige sig det Herredømme, de hverken forstaae at bruge eller bevare. Jo bedre Exempler imidlertid de Fornemme har givet, og jo mere gradviis Indflydelsen synker, des snarere vil der selv mellem de Ringeste findes baade Hoved og Hjerte for ordenlig Frihed, og forholdsviis har derfor baade *Florens* og *Athenen* samme Ære af deres Pøbel, som af deres Adel og Borgerskab.

Med det store Oprør af *"Knoldene"* (Ciompi) 1378 hængde det nu kortelig saaledes sammen, at vel havde *Adelen* i et heelt Aarhundrede været *udelukt* fra Bestyrelsen, uden forsaavidt en Enkelt kunde vinde Borgerskab, men med den fuldkomne *Lighed* vilde det dog heller ikke flaske sig i *Florens,* saa endeel Handteringer gialdt for saa grove eller trælbundne, at Ingen af deres Drivere kunde komme i Vælgten. Det maatte nu vel *Barberere, Skræddere* og *Haarskiærere* finde sig i, men *Slagterne* var udentvivl ogsaa udelukte fra Æres-Posterne, og det var i alt Fald baade *Uldkæmmere, Overskiærere, Farvere* og alle de, der havde Sliddet ved *Klæde-Virkningen,* som udgjorde En af Stadens bedste Nærings-Veie, men hvoraf da *Klæde-Kræmmerne* tog baade Æren og Profiten. Nu havde der for en Menneske-Alder siden været en lille *Tyran* i *Florens,* som vel kun blev en *Aars-Unge* |**A:656**(1342–43), men havde dog plantet den *treskaftede* Fane og oplyst *Slagtere, Værtshusmænd, Uldkæmmere* og de andre Smaamænd, med hvem han, meget nedladende, helst søgde Selskab, om den store *Uret* der skedte dem af de Storagtige[831], og skiøndt disse Bestræbelser for Almeen-Oplysningen og den strænge Retfærdighed ikke frelste Tyrannen, som, besynderlig nok, traf til at hedde "Hertug af *Athenen",* fra at jages paa Porten, saa groede det dog i *Knoldene* hvad han havde saaet, og opæggede af en *"Mediceer",* som kom for tidlig, gjorde de et frygteligt Oprør, der kun blev værre ved det Øvrigheden tilstod dem Alt hvad de forlangde. Da de imidlertid havde gjort Raad-Stuen ryddelig og udnævnt deres barbenede |US7:351Mærkes-Mand, Uld-Kæmmeren *Michel Lando,* til Alt i Alt, da traf det sig saa vel, at han var baade en kiæk og rimelig Mand, som kun narrede dem, der baade hemmelig og aabenbar vilde fisket i rørte Vande. I lidt over 24 Timer dæmpede nemlig *Michel* Oprøret og bragde Sagerne i deres gamle Orden, kun med den Forskiel, at de ringeagtede Handteringer fik ogsaa en Finger i Bestyrelsen, hvad

han ved sin Helte-Gierning klarlig havde viist var ikke mere end billigt[832]. Vel mistede de den nu snart igien, et tusind Stykker af *Knoldene* blev jaget paa Porten og selv *Michel Lando* maatte snart gaae samme Vei, for at de Kalkunske Borgere igien kunde brede sig i Sædet, men det var dog ligefuldt den ædle *Uldkæmmer,* der frelste Staden og forsinkede Tyranniet et Par Menneske-Aldere[833].

Galeazo Visconti døde netop samme Aar som Knol|A:657dene gjorde Oprør i *Florens,* men hans navnkundige Søn, *Johan Galeazo,* til hvem han havde kiøbt en Fransk Prindsesse og Greve-Titel af *Carl* den *Vise* for 500000 Gylden[834], fik, som sagt, først nogle Aar senere (1385) frie Hænder, og han havde dem enstund begge fulde ved Sammen-Styrtningen af *Scala-Huset,* da det for nærige Naboer gjaldt om at gribe Øieblikket. Uden nu at kunne værdige dette *Tugt-Huus* i Treviso-Marken, hvortil *Ezelin* den Grumme lagde Grund-Stenen, synderlig Opmærksomhed, har vi dog i Forbigaaende nævnet Byg-Mesteren, *Dantes* Velynder, *Can* della *Scala,* som Italienerne kalde *"den Store"* og maae her tilføie, at hans berømte Helte-Gierning var Indtagelsen af *Padua,* som haardnakket forsvarede sin Frihed[835]. Efterat have fuldendt Markens Erobring (1311–29), som var hans Ønskers Maal, døde han pludselig under Seiers-Gildet[836], og hans Broder-Søn, *Mastino,* som gjorde sine Fingre for brede, fik saadan en Rap over dem af *Florens* og *Venedig* (1336–39), at han ikke blot tabde hvad han havde taget men ogsaa Hælvten af sit Arve-Gods: *Padua* og *Treviso,* saa han beholdt kun *Verona* og *Vicenza*[837]. Derimod lykkedes det nu *Johan Galeazo* at lægge det Hele til *Lombardiet, Venedig* hjalp ham selv dertil, og |US7:352*Florens,* den eneste Magt som holdt ham Stangen, kom tilsidst i den yderste Forlegenhed, da han, som Herre over *Bologna,* Perugia, Siena og *Pisa,* afskar den blomstrende Handel-Stad aldeles fra Havet[838]. Lykkeligviis bortrev Pesten *Johan* |A:658*Galeazo* fra al hans Herlighed (1402), og nu var der Nok, der vilde skifte og dele efter saa hovedriig en Mand, som kun efterlod umyndige Børn, og ved denne Leilighed var det *Florens* bemægtigede sig *Pisa,* og *Venedig Treviso-Marken,* som de siden i en Række af Krige maatte forsvare mod *Philip Marie,* den sidste Visconti, som vel i Grunden var en stor Stymper, men havde dog arvet Endeel af sin Faders Lykke og Verdens-Klogskab.

Her staae vi paa Kors-Veien, hvor vi maae tage Afsked med den Italienske *Borger-Frihed,* thi vel havde den aldrig havt andet i *Venedig* end *Galeier* og *Pine-Bænke,* men i *Toskana* havde den aabenbar giennem hele det *Fjortende* Aarhundrede havt sin eneste Hjem-Stavn, urolig nok, men dog frugtbar paa megen Nytte og Fornøielse, Man andensteds forgiæves søger. Ved at tilhandle og voldsom bemægtige sig *Pisa,* traadte derimod *Florens* aabenbar over paa Tyranniets Side, hvoraf vi ret strax skal see Følgerne, naar vi har skiænket den gamle navnkundige Sø-Stads Undergang et

Øiebliks Opmærksomhed.

Efter Dommedags-Slaget ved *Livorno* (1284) forsvandt egenlig *Pisa* af Sø-Magternes Tal, og anstrængede sig aabenbar over Evne ved endnu i Begyndelsen af det *Fjortende* Aarhundrede at ville forsvare sit gamle Herredømme paa *Sardinien* mod Kongerne af *Aragon*[839]. Paa samme Tid forsvandt den indvortes Enighed, der havde udmærket *Pisa* fra alle Italiens Stæder, i det Familien *Gherardesca,* hvortil ogsaa den ulykkelige Grev *Ugolino* hørde, ved Mængdens Gunst havde hævet sig over de gamle Adels-Slægter, som, med Aarhundreders gyldige Hævd paa Bestyrelsen, umuelig kunde vige uden Kamp. I den første Halv-Deel af det Fjortende Aarhundrede havde *Gherardescas* Parti, *Raspanti* kaldet, Overhaand og skaffede ei blot *Pisa* en |A:659Enevolds-Herre i den selvgjorte *Doge Johan Agnello,* men udtømde Stadens Hielpe-Kilder, blandt Andet for at bemægtige sig *Lucca*[840]. Da det imidlertid traf sig saa |US7:353vel, at *Agnello,* just som han stod paa et Stillads i *Lucca* og gjorde Stads ad Keiser *Carl* den *Fjerde,* faldt ned og brækkede Laaret (1368), see, da greb *Pisa* Leiligheden til at afkaste hans og *Raspanternes* (Snydernes) Aag og tilbagekaldte det fordrevne Parti, *Bergolini* kaldet, hvis Hoved-Mand, *Peter Gambacorta,* saa i en heel Menneske-Alder stod for Styret og vandt almindelig Høiagtelse. Omsider (1392) blev han imidlertid forraadt og myrdet af et gammelt Skarn, Cantsleren *Jakob Appiano,* som gjaldt for hans bedste Ven, men havde af *Johan Galeazo* Visconti faaet Løfte paa Tyranniet i *Pisa*[841]. *Johan Galeazo* vilde jo rigtig nok narret ham for det, men han blev selv narret og maatte siden (1399) kiøbe Sønnen ud med 200000 Gylden og et lille Fyrsten-Dømme, bestaaende af *Elba* og *Pjombino*. Da nu *Johan Galeazo* døde, kunde hans Slegfred-Søn, *Gabriel-Marie,* som skulde arve *Pisa,* ikke hytte sig der, og solgde derfor (1406) den ulykkelige Stad til *Florentinerne,* hvorover *Pisanerne* vel blev reent fortvivlede, indkaldte en Broder-Søn ad *Gambacorta,* og værgede sig haardnakket, men bragdes dog ved Udhungring snart til det Yderste, og blev saa endda forraadt af *Hans Gambacorta,* hvem *Florentinerne* gav et Par Skilling for at giøre Pinen kort[842]. |A:660Hvor opsatte Florentinerne var paa denne skidne Handel, har "Mægleren", Gino *Capponi,* selv betroet os, thi efterat have fortalt, hvordan Pisas Gesandter gjorde Indsigelse mod Kiøbet og tilbød at erstatte *Florentinerne* deres udlagte Penge, lægger han til, at ved at høre paa al den "kiedsommelige" Snak, besluttede hans Bymænd just, at *Pisa* vilde de have, om saa deres sidste Trøie skulde springe[843].

Saaledes indførde da ogsaa *Florentinerne* "Spydstage-Retten" i deres Lov-Bog og frakiendte sig derved selv al Anden, saa nu har vi kun alt for gode Stunder til at betragte, hvordan det *ny Rom,* efter Tidens Leilighed, opkom og udviklede sig til et Tugtens Riis for alle

Folkene, der ei vilde forstaae, at det er med *Friheden,* som med alt Himmelsk, der ei vil holdes for et Rov men æres og elskes hvor Det skal dvæle.

|US7:354At de *"staaende Hære"* er en egen Stat i alle Stater, der truer det Borgerlige Selskab med en sørgelig Helsot, det har *Europa* giennem Aarhundreder saa godt lært at føle, at den Sætning alt enstund har hørt til vor Børne-Lærdom; men Man har dog hidtil taget det meget for løselig baade med deres Historie og med deres Farlighed, saa det er den høie Tid, vi lære at kiende Spiren til en Stamme, der har saa dybe Rødder, at Jorden neppe taaler, den ryddes, men kun at den kappes og podes til at bære lidt bedre Frugt.

Ligesom nemlig *Pavedommet* var en kiødelig Opfattelse af "den hellige, almindelige Kirke", saaledes er Nyaars-Tidens Krigs-Væsen en aandelig Opfattelse af "det Romerske Verdens-Rige", som løber derpaa ud, at giøre sig hele Menneske-Livet underdanig, saa alle fredelige Sysler kun blive en Trældom i *Krigens* Tjeneste, for at vedligeholde og belønne den. Saaledes syndes jo virkelig fordum hele den dannede Verden kun at være til og virke for at vedligeholde og belønne |**A:661**den *Romerske Krigs-Hær,* og hvor sværmerisk det nu end maa synes med Konst at ville fremtrylle noget Lignende i hele Christenheden, saa er det dog til en forbausende Grad lykkedes; thi vi veed, at i hvormange udvortes selvstændige Selskaber end vor dannede Verden er deelt, finde de sig dog Alle i den sørgelige Nødvendighed at staae paa Krigs-Fod i Freds-Tid og anvende Saameget paa Landets Forsvar, at Man tilsidst neppe veed, hvad der er at forsvare.

Imidlertid, hvor urimeligt end dette maa synes og hvor utaaleligt det end i Længden virkelig maa findes, saa har det dog været et nødvendigt Onde, saalænge hele vor Dannelse var Latinsk og hele vor Vidskab boglig Konst, ikke blot fordi det ene Romerske drager det Andet efter sig, men ogsaa fordi det kun var ved en overlegen *Krigs-Tugt* og *Krigs-Konst,* Christenheden i aandløse Dage kunde forsvare sig mod *Tyrkerne,* det *naturlige Krigs-Folk,* der i det *Femtende* Aarhundrede oversvømmede Øster-Leden og indjog hele Vester-Leden en Skræk, der først nys er forvundet. Havde nu Aanden været uddød i Christenheden, da vilde en Nødhjelp, der kun ved Konst forsinkede Barbariets Seier, været alt for kostbar, men slumrede kun Aanden og vaagner nu igien i betimelig Tid, til at vise sin Overlegenhed og fortsætte sin Virksomhed, da kiøbdes den uundværlige Frist ingenlunde for dyrt.

Angaaende nu de staaende Hæres Opkomst, da har vi alt i Forbigaaende bemærket, at Hundredaars-Krigen i *Frankrig* |US7:355førdes mest med Leie-Tropper, som, naar de aftakkedes, tit trak om i store Flokke og brandskattede Landet, men endnu tidligere havde Man seet et langt mere glimrende Exempel paa, hvorledes Krigs-Standen kan leve paa sin egen Haand og høste

Fredens Frugter. Da nemlig *Fredrik* af *Aragon* var blevet *Sicilien* vis og aftakkede *sine Spanske* Leie-Tropper, traadte en stor Hob af dem, under Anførsel af |A:662Lykke-Ridderen *Roger Flor,* i *Byzantinsk* Tjeneste, men blev snart usaattes med Keiseren, erklærede ham aaben Feide, satte sig fast i *Gallipoli* og førde i *tretten* Aar, paa *Trakiens* og *Makedoniens* Bekostning, et regelmæssigt Røver-Liv, som kronedes (1317) med Besiddelsen af *Athenen* og *Theben*[844]. Denne Helte-Gierning af de saakaldte *Almogavarer* og *Catalonier* gjorde især i Italien overordenlig Opsigt, og kunde ingensteds friste meer til Efterligning end i et saa veldyrket, rigt og frugtbart Land, hvor hardtad hver Stad udgjorde en egen lille Stat, og hvor Borgerne fra det *Fjortende* Aarhundredes Begyndelse helst overlod Krigen til Leie-Tropper. Det varede heller ikke længe, før Man her saae et saadant *Fribytter-Lag,* der (1339) vilde tjent sine Sporer ved at plyndre *Mailand*[845]*,* og skiøndt det var en ulykkelig Prøve, hvorved det brækkede Halsen, saa afskrækkedes Soldater-Standen i sin Helte-Tid dog ei af Sligt, men det ene *"Store Compagni"* efter det Andet enten dannede sig i Italien eller indvandrede over *Alperne,* som Karavaner, der, hvor de kom, kiøbde Guld for Staal og havde kun hjemme i Leiren. Mellem disse Helte udmærkede sig især Engelsk-Manden Sir John *Hawkwood* fra *Essex,* som, efterat være bleven udlært i *Frankrig,* drev Haandværket i det Store i en heel Menneske-Alder (1360–94) med saamegen Alvor og Æresfølelse, at Man i *Florens,* hvor han indslumrede paa sine Laurbær, gav ham en fyrstelig Begravelse[846], men han blev dog alt før sin Død afløst af *Italieneren Alberik Barbiano,* som op|A:663rettede et Fribytter-Lag af lutter *Indfødte,* og slog dermed (1379) det saakaldte *Bretske Kompagni,* der ved sin Styrke og Grusomhed havde gjort sig almindelig frygtet[847]. Hermed begynder et nyt Tids-Rum i Krigs-Standens Udvikling, thi |US7:356da det mest oplyste og dannede Folk i *Europa* fik et Fri-Corps af sine egne Børn, traadte Soldaterne nødvendig det Borgerlige Selskab nærmere, og Leiren blev, hvad Italienerne ogsaa kaldte den, *"en Skole",* ikke blot for *Krigs-Tugt* og *Krigs-Konst,* men i det Hele for den Konst at udsue et Land, uden at udtømme sine Hjelpe-Kilder, og at sætte alle Kræfter og Kundskaber i Krigs-Magtens og Krigens Tjeneste.

Allerede *Johan Galeazo* var nu saa klog at trække *Barbiano* og alle hans udmærkede Discipler til sig, og, naar han for Øieblikket ingen Krig førde, da at afskedige dem med *Vart-Penge* og med Anviisning for Resten paa sine Medbeilere; men han var ingenlunde klog nok til at passe Krigs-Standen ind i Stats-Forfatningen, thi det var, som sagt, hvad selv de bedste Hoveder maatte gaae Skolen igiennem for at lære[848]. Saalænge der desuden var saadant et Røre ligefra Alperne til Sundet ved Messina, som i Slutningen af det Fjortende og Begyndelsen af det Femtende Aarhundrede, maatte

Man nødvendig have *to* forskiellige Kameradskaber at sætte mod hinanden, saa det var til sin egen Tarv i alle Maader, at den Italienske *Krigs-Skole* deelte sig i to udvortes modsatte Partier, der gjorde hinanden Rangen stridig og kappedes om, saavidt mueligt uden at skade hinanden, at vinde glimrende Seire paa Andres Bekostning.

Saaledes opkom i Begyndelsen af det *Femtende* Aarhundrede de to berømte *Krigs-Skoler* under aaben Himmel, som førde Navn efter *Braccio* og *Sforza,* og gjorde |A:664Kæmpe-Skridt til det store Maal. *Braccio,* en Fordreven fra *Perugia,* vandt sig snart et bekvemt Borge-Leie i sin Føde-By, men han var en Vild-Basse, som intet Varigt kunde stifte, saa *Sforza* Attendolo fra *Cotignola* (en Landsby i Kirke-Staten) har efter Døden aldeles fordunklet sin ellers i aaben Mark mere glimrende Medbeiler[849]. Denne *Sforza,* som alt ved *Pisas* Indtagelse stod i *Florentinernes* Tjeneste, nedsatte sig vel ingensteds, men grundede et Fyrstendømme i Leiren, som gik i Arv til hans Søn, *Frants Sforza* (1424), og denne *Skolens Første-Fødte* forstod sin Konst saa godt, at han i *Republikernes* Tjeneste blev Sviger-Søn til *Hertugen* i *Mailand,* og ved *Florentinernes* Hjelp (1450) Tyrannens Hoved-Arving[850].

Hermed slutter *Krigs-Standens* Helte-Tid i *Italien,* thi |US7:357da Hoved-Manden havde skaffet den *Borgerskab,* betragtede og behandlede han naturligviis alle Fribytterne som urolige Hoveder, der maatte springe til Ære for *Krigs-Tugten,* saa det var egenlig kun i *Tydskland,* Krigs-Standen endnu bevarede et Efter-Skin af Glandsen til *Vallensteins* Fald. Siden gik det naturligviis med *Soldaterne* som med *Tigger-Munkene,* der udsuede alle Folk, mens kun deres *Generaler* blev fede, men Udviklingen heraf hører ganske til *Nyaars-Tidens* Historie.

Hvad Knolde-Oprøret spaaede og *Pisas* Undertrykkelse fortjende, det viiste Indsættelsen af *Sforza* til Tyran i *Lombardiet,* nemlig at *Florens* nu ogsaa havde faaet et Herskab, som kun forbeholdt sig *Tyranniet* i *Toskana* og saae helst at de andre italienske Landskaber havde en Forfatning, *Florentinerne* umuelig kunde |A:665misunde dem, og dette Herskab var *Frants Sforzas* Hjertens-Ven, *Mediceeren Cosmo*.

Naar Man nu veed, og hvem veed ikke det, hvilke Konge-Speile *Mediceerne* er udraabt for, og i hvilken blændende Straale-Glands især "Lands-Faderen" *Cosmo* snart i fire Aarhundreder har staaet, see, da maa vel Haanden skiælve ved at indskrive ham iblandt Tyrannerne; men det er dog lige vist, at Krage søger Mage, og at *Frants Sforzas* berømte Hjertens-Ven og Raad-Giver umuelig kan have yndet og fremmet virkelig Borger-Frihed, saa, kan hans mangfoldige Lov-Talere ikke rive ham ud af *Sforzas* Arme, da nødes de til at lade ham hvile i *Tyrannernes* Favn. Mellem dem var han imidlertid virkelig en Phønix, en lille *August,* altsaa en fyrstelig

Mæcenas, klog nok til at læmpe sig efter Omstændighederne, menneskelig nok til at sætte sin Ære i bedre Ting end Pragt, Udsuelse og Blod-Bad, og lykkelig nok til at leve paa en Tid, da hans Bymænd vel ei kunde fare bedre end lyde hans Vink[851]. Efter Knolde-Oprøret, som Salvestro *Medici* var En af Hoved-Mændene for, havde *Familien Albizi* været næsten enevældig og var kun *udenfor* Toskana Friheden gunstig, saa hvem der blot med Varme talde de Ringes Sag, var saa godt som forloren, *Cosmo* selv havde kun ved Bestikkelse reddet sit Liv, og den strænge Republikaner *Albizi* havde ikke været mindre igaaet med *Braccio* end *Cosmo* var med *Sforza*[852]. Det var derfor slet ikke at fortænke *Cosmo* i, at han greb Leiligheden til |US7:358at ende sin Forviisning og afløse *Albizi* (1434), ja, selv at han fra nu af betragtede Republiken som sit Stam-Gods og sin Families Flor som det "almindelige Bedste", var |**A:666**paa hans Tid i sin Orden[853], men Lovtalerne over ham er ingenlunde saa paa Vores, og derfor skal de ophøre. At han var en hovedrig og driftig Handels-Mand, havde Smag for Læsning og de skiønne Konster, kiøbde mange Bøger og Billeder, madede endeel Bog-Orme og opmuntrede alle gode Hoveder, som ikke var ham eller hans Familie iveien, det er nemlig deels hans Fyrstelige Rolle uvedkommende, og deels hvad *Florens* ikke skulde takke ham men han takke Florens for; thi kun hvad han *høstede* var værdt at saae, og han skabde ikke sin Føde-Byes Berømmelse men tog den snarere med sig i Graven, hvori han nedsteg (1464) kort før sin gode Ven *Sforza,* efterladende sig kun en Søn, som sin Skygge, og *Florens* beredt til et Skygge-Rige for ham[854]. At saavel *Dante, Petrark* og *Boccaz,* som Frænderne *Villani,* tilhøre det *Fjortende* Aarhundrede, og har, selv efter *Italienernes* Dom, aldrig siden fundet deres Lige-Mænd end sige deres Mestere paa Halv-Øen, det skulde dog de Lærde have lært os at glemme, før de stødte i Basun for *Mediceernes* Dage; thi nu kan det godt være sandt, at Konsters og Videnskabers *Op-Blomstring* er Folks og Fyrsters Ære, uden at dog *Mediceerne,* der høitideligholdt deres *Af-Blomstring* i Florens, faae af Historien Andet end Skam til Takke derfor. Gialdt det kun *Mediceernes* Efter-Mæle, da var det i Verdens-Historien ei værdt at opholde sig ved, men det giælder den aldeles bagvendte Syns-Maade, som deres lærde Lov-Talere har gjort giældende, at naar Man kun heier paa Bøger og Billeder, og holder en Flok tamme Bog-Orme i sin Gaard, som Man føder af Haanden og roser, for de krybe saa kiønt, da er Man en guddommelig Lands-Fader (pater patriæ), om Man end af Egen-Kiærlighed og Herske-Syge hader, undergraver og, saavidt muligt, tilintetgiør den *"Kræfternes* |**A:667***Frihed",* som dog er den eneste Kilde til alt virkeligt Stor-Værk, altsaa ogsaa til en Videnskabelighed og boglig Konst, som er Menneske-Livet og Lov-Talen værd. Den *Italienske* Reformation, Poesi og Videnskabelighed, kom hardtad dødfødte til Verden, og

selv de bedste Læger kunde neppe holdt Liv i dem, men de der, som *Mediceerne,* i alle Maader satte Døden over Livet, Gravens Ro over Livets Røre og de døde |US7:359Sprog over Moders-Maalet, ja, forraadte og snigmyrdede alt det Fri, Naturlige og Folkelige, til hvis Mærkes-Mænd de opkastede sig, de har unægtelig optaget deres Løn og maae ikke vente større Naade af Historien end at kastes i Dens Helvede, som Glemselen er.

Dette er da ogsaa det Bedste vi kan giøre ved den *Italienske Konst, Vidskab* og *Borgerlige Lyksalighed* fra Mediceernes Tid, som vi kun har lært alt for godt at kiende, og vi vil derfor vende os til *Konstantinopels* Indtagelse af *Tyrkerne,* som netop fandt Sted i *Cosmos* og *Sforzas* Dage, tre Aar efter Fribytternes Indtog i den *Lombardiske* Kaserne. At nu disse Stats-Mænd betragtede *Konstantinopels* Fald med Ligegyldighed, uagtet det spaaede deres nye Fyrste-Huse meget ilde, beviser nu vel, at med al deres Verdens-Klogskab stak de dog ikke dybt, men da de ikke kunde sat en Alen til deres Vext, om de end havde bekymret sig derfor, maatte naturligviis *Genueser* og *Venetianer* blive de eneste *Italienere,* vi kunde gaae irette med om *Konstantinopels* og *Grækenlands Ulykke,* som de aabenbar tog sig alt for let. Der vindes imidlertid Lidt nok ved Retter-Gang med de Levende end sige med de Døde, saa naar vi forbinde det *Byzantinske* Riges Historie i sine sidste halvtredie Aarhundrede med *Venedigs* og *Genuas,* da er det blot fordi Sammenhængen kræver det, saa Man kun har forvirret det Hele ved at skille dem ad.

|**A:668**Spørge vi nu om *Venedigs* Ophav og Tilvæxt, da hviler derover ikke blot samme naturlige Dunkelhed, som over *Pisas* og *Genuas,* men ogsaa det konstige Slør, som denne Stads Raads-Herrer var Mestere i at væve, udbrede og folde, saa at skiøndt *Venedigs* udbredte Handel og betydelige Sø-Magt gjorde langt tidligere Opsigt og bragde Staden i nær Forbindelse med *Konstantinopel,* saa begynde dog dens egne Optegnelser langt senere og er langt magrere end *Genuas* og *Pisas*. Uden nemlig engang at regne det Brev af *Cassiodor* fra den *Gothiske* Tid, hvorigiennem vi alt synes at skimte Skibe og Søfolk mylre som Fiske omkring Lagunerne, saa sætter dog *Lodbrand* i det *Tiende* Aarhundrede aabenbar *Venedig* ved Siden ad *Amalfi,* og *Anna Comnen* lærer os, at hendes Fader i det *Ellevte* leiede den *Venetianske Sø-Magt* til at møde *Normannen* og belønnede dens Tjeneste med *Handels-Frihed* i hele det *Byzantinske Rige;* men desuagtet er den ældste *Venetianske* Historie en Aarbog fra Midten |US7:360af det *Fjortende* Aarhundrede, og saa tørt et Navne-Register paa *Latin* af *Dogens* egen Haand, at vi ei engang der finde nær saamegen Oplysning om *Venetianernes* Kamp med *Robert Viskard,* som hos den *Byzantinske* Prindsesse. Ja, skiøndt den skrivende Doge (Andreas Dandolo) var af samme Slægt som den blinde

Veileder paa det bagvendte Kors-Tog, er det dog langt fra, han giver saa god Beskeed derom som *Ville-Harduin,* saa vi maae tage *Venedig,* som vi finde den ved Begyndelsen af det *Trettende* Aarhundrede, da Den, ved *Konstantinopels* Indtagelse, blev navnkundig over hele Christenheden, var rig af sin Smug-Handel med de Vantroe og mægtig i Mørket paa *Dalmatiens* og *Kroatiens* Kyster.

Fra denne Dag af skrev *Venedigs Doge* (Hertug) sig blandt Andet "Herre over tre Ottende-Dele" af det *By*|A:669*zantinske* Rige og Henrik *Dandolo* lagde selv sine Been i *Konstantinopel,* hvoraf ogsaa de tre Ottende-Dele tilhørde *Venetianerne,* men det var Synd at sige, Republiken anstrængede sig over Evne for at vedligeholde det Latinske Keiserdom i Østen, thi selv da en Haand-Fuld Græker uden Skibe ved Overrumpling havde bemestret sig Staden, gjorde den *Venetianske* Flaade, der i samme Øieblik ankom, ei mindste Forsøg paa at vinde den tilbage, men nøiedes med at beholde sit Kræmmer-Leie.

Det var, som bekiendt, *Michael Palæologos,* der havde opkastet sig til Keiser i *Is-Nik* (Nikæa), som (1261) reiste den *Græske Throne* paa Ny i *Konstantinopel,* og om han alt dertil havde nogen Hjelp af *Genueserne,* er vel uvist, men dog høist rimeligt[855], og i alt Fald var det naturligt, at han begunstigede *Venetianernes* mægtige Medbeilere, som fra nu af grundede en Coloni i *Pera,* der lige til Stadens Indtagelse af Tyrkerne var de Byzantinske Keiseres bedste Støtte, men naturligviis ogsaa deres Kors og tit deres Skræk. Hele Handelen paa det *sorte Hav* faldt herved i *Genuesernes* Hænder, som gjorde *Kaffa* (paa Krim) til en berømt Handels-Stad, og langt mindre behøvedes der for at vække *Venetianernes* Misundelse, der allerede i *Tyrus* og *Akre* havde fundet Grund nok til at harmes over *Genuesernes* tiltagende Magt[856].

Det var imidlertid dog først i Midten af det *Fjortende* Aarhundrede, at Undergangs-Krigen mellem de nye Sø-Magter udbrød, saa *Venedigs* Glands begynder netop med den *Sorte* |US7:361*Død,* som i Venetianernes Helte-Tid udbredte en Ødelæggelse over hele Europa, Man ei, siden *Ju*|A:670*stinian* og *Gregor* den *Stores* Dage havde hørt Mage til[857].

Den første store Tørning, i Anledning af Handelen paa det *Sorte Hav,* syndes omtrent lige uheldig for begge Parter, thi i det store Sø-Slag ved *Konstantinopel* (1352), hvor Genueseren *Paganino Doria* og Venetianeren *Nicolo Pisani* gjorde deres Bedste for at ødelægge hinanden, overvandt Stormen dem Begge, og siden tabde hver af dem en Flaade, men *Genua* tabde saaledes Modet, at den satte sig under den Mailandske Tyrans (Ærke-Biskop Viscontis) Vinger, og skulde da ei rose sig af de Smaa-Offere, Venedig maatte giøre[858]. Vel fattede *Genueserne* snart Mod igien, rev sig løs fra Mailand (1356), og bragde i den saakaldte *Chioza-Krig* Venedig til

det Yderste, men kun for dermed at forlade den store Skue-Plads og glemmes over sin lykkelige Medbeilerske, der i det *Femtende* Aarhundrede blev, i høiere Grad end siden *Carthagos* Fald Nogen havde været, Dronning paa Havet.

Genueserne, hvis Herredømme i Konstantinopel naturligviis steeg i samme Forhold, som Keiserens derudenfor tilintetgjordes af Tyrkerne, havde ved et Keiser-Skifte, som ganske var deres Værk (1376), ladt sig afstaae Øen *Tenedos,* for at kunne spærre Indløbet til det Sorte Hav, men Befalings-Manden der, langt fra at lystre, overgav Øen til *Venetianerne,* og det blev Løsenet til en Krig, hvori mange Fyrster tog Deel og deriblandt Herren af *Padua, Fransesco Carrara,* hvem *Venetianerne* nys havde nødt til at giøre Afbigt. Ved hans Hjelp agtede *Genueserne* aldeles at ødelægge *Venedig,* og efter en stor Seier over den fiendtlige Flaade under *Vettor Pisani,* |A:671lykkedes det dem ogsaa virkelig (1379) at indtage *Chioza,* hvorover Venetianerne blev saa forskrækkede at de bad om Fred, og lovede at indgaae alle Vilkaar, naar Staden kun beholdt sin Frihed, men den overmodige *Genueser Peter Doria* erklærede, der blev ingen Fred af, før han paa *St. Markus-Pladsen* havde lagt sit Bidsel i de vælige Hestes Mund, og nu fortsattes da Kampen, til *Genueserne* ikke blot mistede *Chioza,* men Kiernen af deres Sø-Magt og Lysten til at holde den vedlige[859]. Det var de gamle Adels-Slægter, *Spinola* og *Doria,* |US7:362*Grimaldi* og *Fieschi,* under hvis Vimpler *Genuas* Sø-Magt havde glimret, men disse havde alt oftere været fordrevne, indkaldtes kun et Øieblik, for, om mueligt, at knuse *Venedig,* og maatte strax derpaa rømme Pladsen for rige, storagtige Kiøbmænd, der reves saaledes om Rangen, at Staden, for at faae Ro, overgav sig til den vanvittige Konge af Frankrig (1396) og siden (1419) til den sidste Visconti i Mailand. Vel rev den sig løs igien, men fik kun Frihedens Uro, aldrig dens Kraft og Glands tilbage, og *Konstantinopels* Indtagelse af Tyrkerne, hvorpaa snart fulgde Kaffas Ødelæggelse, udslettede *Genua* af Magternes Tal[860].

Venedig derimod, som maatte rømme *Tenedos* og mistede alle sine Besiddelser paa Kysten af det *Adriatiske* Hav, begyndte netop fra nu af sin glimrende Løbe-Bane, vel ikke med synderlig Kraft eller Ære, men med de store Midler, Verdens-Handelen skiænkede, med Romersk Udholdenhed og sjelden Lykke. Lykken spillede saaledes snart Venetianerne *Durazo,* Endeel af *Morea* og Øen *Corfu* i Hænderne, og saavel ved *Scala-Husets* Fald som ved Forvirringen |A:672efter *Johan Galeazos* Død, aabnede der sig den bedste Leilighed for dem, ei blot til gruelig at styre deres Hevn paa Huset *Carrara,* men ogsaa til at bemægtige sig *Padua* og *Verona* (1406), hvorved de grundede deres Magt paa Fast-Landet[861]. For rede Penge fik de *Zara* og deres andre *Dalmatiske* Besiddelser igien (1409), og ved Leie-Tropper udvidede de i Forbund med *Florens* deres *Italienske* Landskab i Strid med den sidste *Visconti,* som

Sforza dog hindrede dem fra ret at arve[862].

Medens nu Verdens største Sø-Magt satte Himmel og Jord i Bevægelse for at lægge *Brescia* til *Padua, Bergamo* til *Brescia,* og, om mueligt, hele *Lombardiet* til en Stump deraf, da var det, den *Ottomanniske Port,* der ikke viiste mindste Anlæg til at blive en Sø-Magt, stormede frem i *Europa,* kom tidlig til Portene af *Konstantinopel* og tidsnok derind, og *Venetianerne,* der saa godt som slet Intet gjorde for at hindre det, var da aabenbar slaaede med Blindhed, eller rettere: de som var blevet rige ved Smug-Handel med de Vantroe, ventede formodenlig at vinde ved *Tyrkernes* Frem-Skridt.

|US7:363Dog, hvilket Dommedags-Slag end *Konstantinopels* Indtagelse var, og hvilken Pestilens der end med Tyrken nedsatte sig i det deilige *Grækenland,* saa kan vi dog sagtens betragte det med Rolighed, vi som slet ikke bryde os om, at *Venetianernes* store Planer strandede, da vi veed, hvilke nye Veie og Kæmpe-Skridt der var baade Vidskab og Verdens-Handel beredte, ja vi, for hvis Øine Tyrkiet hensmuldrer og Grækenland dukker op, vel tangklædt endnu, men dog med den bedste Leilighed til at vise, om det var Hav-|**A:673**Fruen med Sølver-Fod eller kun hendes Skygge, Stor-Herren over tre Aarhundreder holdt indspærret i sit fule Harem.

Ved at omtale *Konstantinopels* Indtagelse af *Latinerne* (1204), bemærkede vi, at Grækerne endnu en Gang samlede deres Kræfter for at afstryge den store Skam og afryste det utaalelige Aag, men naar vi see Thronen, Theodor *Lascari* reiste i *Nikæa,* daglig styrkes, mens den Latinske i *Konstantinopel* vakler, ja see Michael *Palæologos* seierrig holde sit Indtog i den tilbagevundne Hoved-Stad (1261), da overskatte vi let *Grækernes* Kraft og Anstrængelser, fordi de glimre ved Siden ad de *Flamske* Lykke-Riddere, der, overladte til sig selv, omringede af Fiender og forhadte af deres Undersaatter, nødvendig maatte spille en elendig Rolle. At fordrive dem var nemlig hele Grækernes Helte-Gierning, saa med Konstantinopels Indtagelse ende deres Seire, og langt fra at kunne rense *Grækenland* og *Øerne* fra de mange Smaa-Herrer, som der havde sat sig fast, kunde *Palæologerne* hverken i *Europa* eller *Asien* forsvare hvad de havde. Allerede under Michaels Søn *Andronikos* oversvømmede nemlig de Osmanniske Tyrker Lille-Asien, og da Keiseren leiede Almogavarerne til at fordrive dem, saae Man ikke blot disse sætte sig fast i *Gallipoli* og trodse hele Rigets Styrke, men en Klat *Tyrker,* som forbandt sig med dem, spillede siden paa egen Haand hele to Aar Mester i Trakien, og deres Anfører *Kalil* prøvede som et ulykkeligt Forvarsel endog Keiser-Kronen paa sit Hoved, da den ved et vundet Slag faldt ham i Hænderne. Det er da kun Tyrkernes Raahed, og navnlig deres Ukyndighed i Beleirings-Konsten, der kan forklare os det Særsyn, at *Konstantinopel* først 150 Aar senere faldt i deres Hænder, og naar *Grækerne* paa ingen

Maade længer kunde forsvare sig selv, var det bedre de kom under *Tyrkernes* Aag, der |A:674dog kun plagede Kroppen, end i *Latinernes* Vold, der vilde slaae Sjælen ihjel. Sagen var da kun, at Undergangen forsinkedes, til Vester-Leden kunde |US7:364modtage den *Græske Pebling-Skole,* der for Frem-Tidens Skyld maatte holdes vedlige, og til *Tyrkerne* ved *Donau* og det *Adriatiske* Hav kunde finde deres Skranker. Hvorledes disse Skranker reistes i de staaende Hære med Krigs-Tugt og Krigs-Konst og i *Venedig,* har vi seet, og maae kun tilføie, at *Krudtets* Anvendelse, som først i det *Femtende* Aarhundrede begyndte at spille sin Hoved-Rolle, staaer hermed i nøieste Forbindelse. Uagtet nemlig *Edvard* den *Tredie,* efter Samtidiges gyldige Vidnesbyrd, betjende sig af Krudtet baade i Slaget ved *Cressy* og paa de *Skotske* Grændser[863], saa var det dog først *Frands Sforza* i Italien og Brødrene *Bureau* i *Frankrig,* der ved Midten af det *Femtende* Aarhundrede tilgavns lod Kanonerne spille saa Murene sprang[864]. Denne Konst blev nu vel ingenlunde Tyrkerne forborgen, da de meget mere ved *Konstantinopels* Indtagelse med forbausende Held betjende sig af den, men den stod dog for dem som en fremmed Trolddom, de hverken havde Lyst eller Hoved til selv at bemestre sig.

Uden nu her videre at indlade os med den *Ottomanniske Port,* maae vi erindre, at allerede i Midten af det *Fiortende* Aarhundrede havde *Osmannerne* sat sig fast i *Europa* og stod i Slutningen deraf, under den frygtelige *Bajazet Lynild* (Ilderim), paa Nippet at bemægtige sig *Konstantinopel.* Kun forgiæves drog en Fransk Ridder-Skare, og deriblandt *Johan Bravkarl* af Burgund, med stort Bram og endnu større Indbildninger den Tydske Keiser og |A:675Ungarske Konge, Sigismund af *Luxemburg,* til Hjelp mod *Bajazeth;* Nederlaget ved *Nicopolis* i Bulgarien (1396) blev en af Tyrkernes største Triumpher, og kun *Mogolen Tamerlan* frelste *Konstantinopel* ved (1400) at slaae og fange *Bajazet*[865]. I den følgende Menneske-Alder hindrede Slagsmaal mellem Bajazets Arvinger Tyrkerne fra at giøre Pinen kort, og selv den seierrige *Amurad* den Anden (1421–51) fandt haardnakkede Modstandere i *Albaneseren Georg Castriota* eller *Scander-Beg* og *Ungaren* Johan *Huniad,* men efter den berømte Tyrke-Seier |US7:365ved *Varna* (1444), og den endnu større paa *Drossel-Marken* eller Rigomzrye, blev det et almindeligt Sagn, at de *Christnes* Lykke-Stjerne ei kunde meer oprinde, før Heste-Halerne hængde ud over *Konstantinopels* Mure[866].

Disse Fryndser vævede, som bekiendt, Amurads Søn *Mahomed* den *Anden,* og hans Helte-Gierning er beskrevet af flere samtidige Byzantinere, og deriblandt af et Øien-Vidne, den sidste *Palæologs* Garderobe-Mester (Protovestiarius) og gode Ven *Georg Phranze,* saa endnu i Graven fortsatte Grækeren sin Historie og varslede dermed om sin Opstandelse fra de Døde. Vist nok beskrev *Phranze*

Undergangen hverken som en *Herodot* eller som en *Polyb,* men som en gammel *Byzantinsk* Hof-Mand, paa hvem det mærkes mindre, at han er gaaet i Kloster end at han gaaer lidt i Barndom, men desbedre passer Pennen til Materien, thi fra det *Trettende* Aarhundredes Begyndelse var *Kon*|A:676*stantinopel* slet ikke meer nogen Hoved-Stad i Christenheden, men kun en Hof-Stad, der opholdtes af *Venetianer* og *Genueser,* som gamle Hof-Mænd saa tit af rige Kiøbmænd, der dog gierne see at Døden skiller dem ved deres høibaarne men afmægtige Velyndere.

Det Første nu *Mahomed* den *Anden* gjorde, da han (1451) arvede Sultanatet, var at bygge en Fæstning paa den *Europæiske* Side af Strædet, der tilligemed hans Faders paa den *Asiatiske* ei blot skaffede ham en god Sund-Told af alle de Skibe, der foer paa det *Sorte Hav,* men sikkrede Samkvemmet mellem de to Verdens-Parter, som en *Italiensk* Flaade ellers let kunde forstyrret. Derpaa skreed han ufortøvet til Beleiringen af *Konstantinopel,* som tilligemed *Morea* og nogle Smaa-Byer ved det Sorte Hav nu udgjorde hele det *Byzantinske Rige,* og *Phranze* forsikkrer, at medens *Mahomed* omringede Staden med 250000 Mand, havde den i Alt kun *Syvtusinde* til Forsvar. Beleiringen varede ikke fuldt to Maaneder (fra anden April til 29de Mai 1453), og skiøndt især de 2000 *Venetianer, Genueser* og *Catalonier,* under Anførsel af Keiseren selv og *Genueseren* Johan *Justiniani,* skal have gjort Under-Værker af Tapperhed, var det dog ikke af dem, der enten frelse betrængte Stæder eller engang fæste sig i Hukommelsen. Den eneste Helte-Gierning paa de *Christnes* Side var |US7:366da den, at tre *Genuesiske* og et *Byzantinsk* Skib, ladte med Levnets-Midler, kom for en strygende Vind fra *Chios* og *Sicilien* og trodsede hele den *Tyrkiske* Flaade, der vel talde Seil i hundrede Viis, men duede kun til at stadfæste den Tyrkiske Bemærkning, at vor Herre gav Musel-Mændene Landet men de Christne Søen. Om *Tyrkerne* virkelig, som *Phranze* siger, han har hørt af dem selv, ved denne Leilighed tabde 12000 Mand, maae vi lade staae ved sit Værd, da Ingen kan beregne hvad "Søen |A:677tærer", men paa hans Ord kan vi godt troe, at Sultanen, som holdt til Hest kun et Steen-Kast fra Val-Pladsen, havde i sin rasende Forbittrelse nær ridt ud og druknet sig, for ei at see paa Korsets glimrende Seier over Halv-Maanen. Hvad nu fremdeles *Phranze* fortæller om de Tyrkiske Galeier, som førdes over Land bagom Genueser-Byen *Galata* ind i Havnen, for ogsaa fra denne Side at angribe og beskyde Staden, er vel Noget, hverken han eller hans Efterfølgere har forklaret os; men Tingen har dog upaatvivlelig sin Rigtighed og maa forklares deels af *Genuesernes* Frygt for at bryde med Ny-Maanen, og deels af de store *Kanoner, Mahomed* plantede paa *Theodors-Høien,* saa de bestrøg det Inderste af Havnen.

Dette var den første *Tyrkiske* Helte-Gierning under

Beleiringen, vi læse om, og den Anden var Stormen, som begyndte en Tirsdag ved Hane-Gal, og hvorved *Janitskaren Chazan,* saa høi som et Huus, var Første-Mand paa Muren, men fandt dog med mange Andre sin Død i Graven. Allerede tidlig blev *Justiniani* saaret af en Piil i det høire Been og forlod da strax, trods Keiserens indstændige Bønner, sin Post for at finde en Saar-Læge i *Galata,* hvor han dog snart fandt Døden og tabde, skiøndt dog maaskee uforskyldt, det priselige Efter-Mæle, der havde været ham vist ved at falde med *Keiseren* og *Staden*. Alt enstund før Middag var nu Begges Skæbne afgjort, *Tyrkerne* brød ind ved St. Romani-Porten, hvor deres uhyre Kanon havde skudt Gab paa Muren, og i tre Dage gaves Alt til Priis for de Grumme. *Phranze* og hele hans Huus var selv mellem Fangerne, som solgdes til de Høist-Bydende, og hans fjortenaars Søn, som ei vilde føie *Sultanens* skændige Lyster, maatte løskiøbe sig med Livet, men den Gamle slap dog snart fri, besøgde Apostlernes Grave i Rom og samledes omsider med sin Hustru i et Kloster paa *Corfu,* hvor han |A:678(1477) skrev op |US7:367hvad han bedst kom ihu om sin Medgang og Modgang i den meer end tusindaarige Keiser-Stad, hvis store Bede-Huus, Sophie-Kirken, som *Byzantinerne* kaldte Engle-Skibet og Jordens Himmel med Ærens Throne, blev nu forvandlet til en Røver-Kule[867].

Efter nu at have hørt Øien-Vidnet, er det ingenlunde afveien at see, hvad den samtidige *Franske* Krønike-Skriver *Monstrelet* siger om *Konstantinopels* Indtagelse; thi vel kan Man derefter hverken rette eller øge Fortællingen, men deels lærer Man dog strax deraf, hvad efter Phranze kunde synes tvivlsomt, at *Krudtet,* hvoraf der daglig brugdes *tusind Pund,* spillede en vigtig Rolle ved Beleiringen, og deels er det nok værdt at vide, hvordan Man i *Vesten* betragtede det Tyrkiske Indtog i Keiser-Staden. Studse maa Man vel ved at see et aabenbar falsk Brev fra Sultanen til Paven indrykket som en Troes-Artikel, men dette Stymper-Værk, hvori Muselmanden truer med sine Guder "Pallas og Jupiter", er sikkert indsmuglet i Bogen, hvor Man ellers sporer ganske ordenlig Beskeed om *Tyrken* og *Konstantinopel,* med Forslag til snart igien at skille dem ad[868].

At Christenhedens Folke-Færd imidlertid slet intet Forsøg gjorde herpaa, medens den saakaldte "hvide Ridder" (Johan Huniad) og den lille *Alexander* (Skanderbeg) endnu levede og kæmpede, er et slaaende Beviis paa, at *Middel-Alderen* uddøde med dem, men kunde vi endnu tvivle, da maatte vi dog overbevises, ved at see *Paven* for ramme Alvor og dog aldeles omsonst arbeide paa saa rimeligt et Kors-Tog.

Det var *Toskaneren* Thomas *Sarzani,* som, under Navn af *Nikolai* den *Femte,* beklædte det Aposto|A:679liske Sæde, da *Konstantinopel* blev taget, og han har et stort Navn blandt de Lærde, baade som Grunderen af det *Vatikanske Bibliothek* og som en udmærket Kiender og Velynder af *Grækernes* Skrifter, men

Romernes Balstyrighed gav ham netop da Andet at tænke paa end fjerne Kors-Tog[869]. Hans Landsmand derimod, *Æneas Sylvius Piccolomini,* ogsaa berømt blandt de Lærde, besteg den hellige Stol, under Navn af *Pius* den *Anden,* med det faste Forsæt, om mueligt, at bringe hele Vester-Leden i Harnisk mod de Vantroe, og han holdt til den Ende |US7:368(1459) en stor Herre-Dag i *Mantua,* hvor Man saae mange italienske Fyrster, Sende-Bud snart fra alle Riger, og ydmyge Bønfaldere fra *Albanien* og *Illyrien,* fra *Kypern* og *Rhodos,* fra *Lesbos* og *Morea*. Det fattedes ogsaa her hverken paa *Latinske* Taler, efter Tilhørernes Dom en *Cicero* værdige, paa Taarer eller Løfter, og Man blev enig om at Hæren skulde være *Tydsk,* Solden *Franske, Spanske* og *Italienske* Penge, og Høvdingen Hertug *Philip* af *Burgund;* men det var Altsammen kun et Skue-Spil, Man opførde til *Ære* for den hellige Fader og havde glemt næste Morgen. Da *Pius* mærkede det, og fik Puste-Rum efter de *Italienske* Krige, der fulgde paa Mødet i *Mantua,* besluttede han vel selv at stille sig i Spidsen for et Kors-Tog, men Ingen ændsede det, undtagen *Ungarer* og *Venetianer,* som alligevel laae i Krig med *Tyrken,* og da han desuagtet stod i Begreb med at indskibe sig paa en *Venetiansk* Flaade, døde han pludselig (1464) i *Ancona*[870].

Saa udslukt var da nu Følelsen af Troens Fællesskab, saa dybt var Kirkens Aflad sunket i Prisen, saa ubetydelig en Person var Paven blevet, og saa ligegyldig var Man nu baade |A:680for Stor-Værk og Frem-Tid, at Ingen meer vilde røre sig til Christenhedens Værn, Ingen heller blot for Ridder-Ærens Skyld bryde skarpe Landser, saa det maa vel forundre os, at *Tyrken* ikke opfyldte sin Trudsel at stalde sine Heste i *Peters-Kirken*. Det var da ogsaa ligesaalidt hans, som Italienernes Skyld, det ikke skedte, thi endnu i *Mahomed* den *Andens* Dage indtog En af hans Basser *Otranto,* og Sultanens Død i det Samme (1481) var for vore Øine det Eneste, der drev Bassen ud og frelste *Italien* fra *Tyrke-Aaget*.

Dog, paa Navne kommer det kun Lidet an, og vi har seet, det gik i Grunden omtrent ligesaa tyrkisk til i *Rom* som i *Konstantinopel,* saa *Middel-Alderens* Historie ender slet ikke fornøieligere end *Old-Tidens,* men, som det synes, endnu bedrøveligere, da den ny Livs-Kraft, der kom med *Christendommen,* synes udtømt, de nye Folk, der kom fra *Norden,* udtærede, og dermed al Udsigt til bedre Tider afskaaret. Uagtet nemlig *Konstantinopels* Fald, ligesaalidt som *Jerusalems* Forstyrrelse, i sig selv er nogen Ulykke for Menneske-Slægten, afbilder det dog kun alt for træffende hele Christenhedens |US7:369Tilstand i Midten af det *Femtende* Aarhundrede. Under *Jerusalems Forstyrrelse* var der alt kommet Nyt til Jorden, langt bedre end det Gamle, en Kraft, hvis mindste Konst det var at vinke sjunkne Stæder op af Gruset og reise alle Propheter bedre Mindes-Mærker, end Grav-Stederne af deres Børn, som slog dem ihjel; men *Christendommens* Skæbne synes at

have været som *Konstantinopels,* der hævede sig til Christenhedens Hoved-Stad, og forsvarede sig, ved *Gothers* og *Væringers* Hjelp, mod *Barbarer, Hedninger* og *Musel-Mænd,* til det *Trettende* Aarhundrede, men overvældedes saa af bandsatte *Latinere* og opslugtes omsider af *Tyrker*. Saaledes har vi nemlig seet |A:681*Christenheden,* ved Hjelp af de fra *Norden* udvandrede Folk, i det Store forsvare sig kiækt mod *Islamisme, Barbari* og *Hedenskab,* til det *Trettende* Aarhundrede, men da at underkues med *Latin* og *Romer-Ret,* og omsider forvandles til en heel Hob *Sultanater,* hvor Retten sidder i Spyd-Stagen og hvor Hof-Mænd og Krigs-Folk, som Pharaos svange Ax og magre Kiør, opsluge Landenes Fedme. Gaae vi til *Kirken* at søge Trøst, da finde vi ogsaa der først og fremmerst et Hof og en staaende Hær: *Pave-Hoffet* og *Tigger-Munkene,* der netop har været de andre Hoffers og Hæres Forbilleder, og for Resten findes Vantro mod alt Aandeligt, Overtro paa det Haandgribelige, og *Latin* som fortrænger alle Folkenes Moders-Maal, bandlyser hver levende Røst. Skal der altsaa være nogen Hjelp, maa den vel komme fra *Skolen,* og det er vist nok klart, at kan derfra udgaae en kraftig *Oplysning* om hvad der hindrer *Christendommen* fra at fortsætte sine velgiørende Virkninger paa Jorden, da vil de Folk, der end har noget Hjerte for den, rimeligviis være hjulpne.

Sætte vi os imidlertid tilbage i den Tid, vi tale om, i Midten af det *Femtende* Aarhundrede, da aabner sig kun liden Udsigt til en saadan Oplysning, i Pagt med den *Christne Tro* og Folkenes *Moders-Maal;* thi vel har der i Aarhundredets Begyndelse lydt en mærkelig Røst for begge Dele, mod Pave og Tigger-Munke, Røsten af *Johan Huss,* som blev brændt paa Kirke-Stævnet i *Costniz* (1415), men han havde hjemme i *Bøhmen,* et ellers i Verdens-Historien ubekiendt Land, hans Moders-Maal (Slavonisk) laae langt baade fra de *Gothiske* og *Romanske,* og det Sværd, hans Tilhængere førde, drog de vel med Rette for deres Samvittigheds-Frihed, men kunde dog |US7:370umuelig overbevise Nogen med om Ægtheden af deres Oplysning. Og giæste vi nu Sædet for den herskende Oplysning, som *Pari*|A:682*ser*-Høiskolen var i stræng videnskabelig, men *Italien* baade i *poetisk* og *borgerlig,* og derved i en Alt giennemgribende Retning, da aabner det kun bedrøvelige Udsigter; thi medens Man i *Paris* sædvanlig trættes om Keiserens Skiæg og altid om Rangen i Spidsfindighed, er Tanke-Gangen i *Italien* saa aandløs *Romersk,* vantro og tyrannisk, at Skolen der kun synes skikket til at giøre Ondt værre. I det *Fjortende* Aarhundrede har *Toskana* vel havt *Digtere* og *Historie-Skrivere* paa *Moders-Maalet,* som den lærde Verden endnu beundrer, og saadanne splinternye Classiske Skribenter, som *Dante, Petrark, Boccaz* og Brødrene *Villani,* er tilvisse *Sær-Syn* i den sene Middel-Alder, men om deres Retning end havde været den allerfortræffeligste, vilde det dog ikke trøste os,

da *Latinen* efter deres Tid selv i *Florens* fortrængde *Moders-Maalet*. Naar Man imidlertid veed, det var ingenlunde af Spydighed men af dyb Beundring *Dante* valgde *Virgil* til sin Veileder giennem Helvede og Skiærs-Ilden, og veed at *Petrark* ventede Udødelighed ingenlunde af sine italienske Smaa-Digte, men af sit *Latinske* Helte-Digt over *Romeren Scipio,* da følger det af sig selv, at de *Italienske Classikere* var saa *Latinske* og *Romerske* som mueligt, og at *Boccaz* tillige var en stor Velynder af det *Græske,* giør ingen Forskiel, da det kun var Græsken betragtet med *Romerske* Øine og forklaret af *Byzantinere*. Den *Italienske Oplysning* var da ganske den os kun alt for vel bekiendte fra *Augusti* "gyldne Dage", at *Menneske-Livet* er et *Skue-Spil,* hvor Slumpe-Lykke uddeler Rollerne, saa Konsten er kun den at spille med Smag især til eget Morskab; at *Religion* er et Foster af *Præste-Bedrag* og i oplyste Tider kun en Pøbel-Klemme, *Vidskab* er *Klogskab* paa sin egen *Fordeel, Poesi* |A:683og *Konster Stads* for de *Rige,* den største *Uret* behøver blot ordenlig at giøres til *Lov* for med det Samme at blive *Ret,* og den største *Tyran* behøver blot at smigre for Pøbelen, besolde de Lærde og beskiæftige Konstnerne, for at blive en *"Lands-Fader",* Forgudelsen værdig. Lægger Man nu hertil, at *Latinen* ei engang i Italien var *Folke-Sprog,* at derfor *Over-Troen* paa *"Bøger og Penne",* som langt bedre Oplysnings-Midler end Munde og levende Røster, tog daglig til, og |US7:371at de *Byzantinske Drenge-Skoler* havde ynglet saaledes, at blot i *Florens* regner Man 10000 *Børn* lærde aarlig at læse; da har Man Forestillingen om den *sletteste* og *dødeste* Oplysning, der lader sig tænke, en Oplysning, der bestandig gjorde Bedragerne snuere, Tyrannerne dristigere, Lærdommen dødere og Folket dummere, forværrede, med et Ord, Alt hvad den berørde. De lærde *Byzantinere,* som under Tyrkernes Fremgang og ved *Konstantinopels* Fald flygtede til *Italien* og *Frankrig,* bidrog vist nok til at udbrede lidt *Græsk* Sprog-Kundskab i en videre Kreds, men *Græsk* var endnu mindre end *Latin* de nye Folks Moders-Maal, og Flygtningerne fra de Dødes Rige bragde naturligviis ikke Livet med sig, de Indfødte i Tyranniets tusindaarige Hjemstavn duede kun slet til at være Rettens og Frihedens Tals-Mænd.

Saa sort saae det ud baade paa de Christnes og paa hele Menneskehedens Side, og at Faren var ægte, det veed vi godt, som kan huske den Tid, da hin *Italienske Oplysning* var herskende hardtad over hele den nye *Christenhed,* og som drages endnu med en Lærdom, efter hvilken den *Latinske Grammatik* er al Vidskabs Kilde, den *Romerske Bogsamling* alle Dyders Moder, Bog-Læsning Livets Krone og Drenge-Skolen Oplysningens Palladium!

Trods alt dette var dog Faren i det *Femtende* Aar|A:684hundrede ei nær saa stor, som den syndes, fordi *Menneske-Slægtens* Oplysnings-Tid og Vidskabs-Alder virkelig var kommet, og saavel *Tydskland* som *England* og *Norden* for en stor

Deel beboet af *fribaarne,* kraftige Stammer, der elskede deres *Moders-Maal* for høit til at lade det ustraffet fortrænge og forhaane, og havde følt for dybt baade hvad *Gud og Menneske* er, til enten at forgude Tyranner eller hjertelig tilegne sig en halvdyrisk, halvdjævelsk Oplysning.

Disse to *Hoved-Grunde,* baade til Reformationen i det *Sextende* og Vidskaben i det *Nittende* Aarhundrede, har Man vel sædvanlig overseet og aldrig hidtil noksom ændset, men de er dog aabenbar Kilden til al den *Forskiel,* der i de sidste tre Aarhundreder fandtes mellem de *Romanske* og de *Gothiske* Folk, baade i *Kirken, Staten* og *Skolen;* thi at Alting hos Protestanterne gestaltede sig *mere aandelig, frit* og *levende* end hos *Papisterne,* og at vi nu endelig |US7:372forkynde Dyriskheden, Døden og Trældommen under alle Skikkelser aaben Feide, det kan dog umuelig komme deraf, at vi i *Latinen* og *Vantroen,* i *Selv-Klogskab* og *Selv-Raadighed,* i *Bog-Forgudelse* og *Drenge-Lærdom,* overgik de gamle *Italienere,* som tvertimod i alt Dette var vore Mestere og uopnaaelige Mønstre.

At nu ogsaa den rette *Oplysnings-Tid* var en Tvilling-Broder til *Bogtrykker-Konsten,* hvis Opfindelse falder ved Midten af det *Femtende* Aarhundrede, det burde vel *de* Bog-Lærde, der slet ikke kan begribe, hvordan *Grækere* og *Romere* kunde undvære den Konst, allermindst overseet, men de var dog nødvendig blinde for denne Sandhed som for enhver, der udsprang af *Livets* umiddelbare Betragtning; thi naar Man anseer *Bøger* for Kilden til Oplysning, uden engang at tænke paa, *hvad han* havde *læst* |**A:685**som *skrev* den *første Bog,* da mener Man naturligviis, at Folk til alle Tider kunde blive lige kloge, naar de blot gik i Skole og læste flittig, især *Latin.* Ja, at Menneske-Slægten skulde blive *gammel,* før den egenlig duede til *Videnskabelighed,* maatte synes de Bog-Lærde aldeles bagvendt, der indbildte sig, Man *vidste* Alt hvad Man kunde *udenad,* men heller intet Andet; thi at *Drenge* baade havde en stærkere *Hukommelse* og lod sig lettere drive til at *lære udenad* end *Oldinger,* antog de med Rette for en afgjort Sag.

Saasnart vi imidlertid har fattet, at den Lærdom der skal være Vidskab for andre end for Papegøier, maa være *Forstand* paa de Ting den angaaer, og menneskelig Vidskab altsaa først og sidst være *Forstand* paa *Menneske-Naturen* og *Menneske-Livet* i deres mangfoldige Retninger, da finde vi det ligesaa naturligt, at *Slægten* som at *Enkelt-Manden* først ved *Aar* og *Erfaring* samler *Forstand,* og maa desuden, ligesom vi Alle, vinde en vis *Koldsindighed* og *Lige-Vægt,* før Den er istand til upartisk at veie Grundene for og imod sin Børne-Lærdom, sine Yndlings-Tanker og sine stærke Tilbøieligheder, hvad dog unægtelig er *Viisdoms* Betingelse. Forholdet mellem *Aarsag* og *Virkning* giælder nemlig ei mindre i det Store end i det Smaa, og *Menneske-Livet* maa nødvendig ligne sig selv i det *Hele* som i alt det *Enkelte,* saa vel kan et Folk i Old-

Tiden have været klogere end Mange nutildags, men kun ved bedre Anlæg eller større |US7:373Anstrængelse, ligesom en Ung derved kan giøre mange Gamle tilskamme, men forstaaer dog aldrig meer af *Livet,* end han af Erfaring kiender, og kiender saare lidt dertil, hvis han alt som *Yngling* blev *koldsindig* og *upartisk!*

Vi finde det derfor aldeles i sin Orden, baade at *Old-Tidens* Vidskab var i alle Henseender meget for *stakket* |**A:686**til at slaae Bund i Menneske-Naturen, og var hos *Romerne,* som det koldsindigste Folk, netop mest overfladelig, og at de Oldtids-Folk, der vilde udgrunde Livet, blev, som tidlig kloge Børn, ikke gamle derved, men nedsank, naar det gik bedst, som *Jøder* og *Græker,* i borgerlig Død og aandelig Dvale.

Endnu mindre forundrer det os, at *Vidskab* i *Middel-Alderen* slet ikke vilde trives, thi hvad der i den var *aandeligt,* var ligesom hos *Kvinden* en dyb men dunkel Følelse, saa da maatte Lærdom nødvendig blive Udenads-Kram og Vidskab tom Spidsfindighed, der kun tækkedes dem, som fattedes det Bedste.

Dette var nu ogsaa, som vi veed, den *Byzantinske* Lærdom og Vidskab, saavelsom Vester-Ledens *Skolastik,* og hvad den *Italienske Oplysning* var Andet og Mere, var kun det Dyriske og Lave, der med *Romersk* Tanke-Gang og Borger-Ret laae *Italienerne* nærmest. Var nemlig *Italien* ikke blevet hærget og tildeels ny befolket af *Gother* og *Longobarder,* da vilde *Latinen* med Alt hvad dertil hører holdt sig der, omtrent som *Græsken* i *Byzants,* hvad vi tydelig kan spore hos *Paverne* og den *Italienske Geistlighed,* men nu forstyrredes Skole-Gangen og fordunkledes Romer-Retten en Tidlang af de stridbare, stærke, hidsige og bogskye *Tydskere* og *Nordboer,* og først da de begyndte at sammensmelte med Landets gamle Indbyggere, kunde den *Latinske* Dannelse igien reise Hovedet, men fandt sig da ogsaa istand til med de friske Kræfter, den i de Fremmede havde vundet, snart at fordunkle den *Byzantinske.*

Men fordi de fra *Tydskland* og *Norden* udvandrede Folk, der lod sig *romanisere,* ogsaa tilsatte deres Kræfter paa at opmane *Roms Gienfærd* og nøiedes med det til Aand i deres ubetimelige Tragten efter Vidskab, derfor kunde det Samme ingenlunde være Tilfældet enten med |**A:687**de *Tydskere* og *Nordboer,* som blev ved Hjem-Stavnen, eller med dem der i *Bretland* dog bestandig kæmpede for at beholde deres *Moders-Maal,* den gode Kong *Edvards* Love og *Angel-Sachsernes* |US7:374Tanke-Gang, saa om de end for en Deel og til en Tid lod sig mestre af *Italienere* og *Franskmænd* og forkue med *Latinen,* maatte Disse dog nødvendig giøre Opstand og have Magt til at afkaste Aaget.

Hoved og *Hjerte* er nemlig saa langt fra oprindelig eller naturlig at staae i Modsætning til hinanden hos Mennesket, at *Hovedet* i Grunden altid udspringer af *Hjertet,* ligesom Træets og Blomstens Krone af Roden, saa naar de ligge i Strid, er det kun en slem

Uorden, sædvanlig frembragt ved sorte Konster, og ligesom de hjertelige Mødre gierne føde kloge Sønner, kan Man være sikker paa, at ethvert Folk, som lever sin Alder ud, faaer en *Nyaars-Tid,* der svarer til dets *Middel-Alder,* eller at ligesaa dyb, som Følelsen var, ligesaa høit vil *Forstanden* stige. Hvor derfor *Christendommen* i Middel-Alderen saa godt som indførde sig selv, og hvor *Folke-Livet,* som i *England, Tydskland* og Norden, med Kraft udbrød i Kæmpe-Viser og mindedes sig selv i fortløbende Sagn, der maatte nødvendig, naar Vidskabs-Timen slog, baade Troen findes rimelig og Livet giøre Paastand paa Forklaring. Og hvad nu især os Nord-Boer angaaer, hvis *Arilds-Riger* gik ufortærede giennem Skiærs-Ilden, hvis *Arilds-Love* trodsede *Romer-Retten,* den hellige saavelsom den søgne, og hvis *Brage-Maal* og *Old-Sagn* endelig har gjort sig giældende i Middel-Alderen ei blot paa *Nordisk* men selv paa *Latin,* da maatte Nord-Stjernen synke i Havet, før vi kunde ombytte Fædrenes Aand med det Romerske Gienfærd, eller vort levende, dybe og deilige *Moders-Maal* med den to Gange døde, iiskolde, dræbende *Latin*. Et godt |**A:688**Exempel gav vore Fædre os i *Kirken,* da de lod *Latinen* gaae Pokker i Vold tilbage til *Christi* selvgjorte Stat-Holder i *Rom,* men istemde en Lov-Sang for Herren selv paa Moders-Maalet, og alle Mærker maatte da slaae feil, om vi ei følge Exemplet i Skolen, smide en af Dagene den *Latinske Grammatik* og *Romer-Retten* overbord, synge den ny Vise "Kong Christjan stod ved høien Mast", tone Flag for *Christendommens Aand* og seile vor egen Sø.

Forudsat nu, det skeer, hvad egenlig slet ikke kan glippe, at vi, med alle dem, der giennem *Middel-Alderen* beholdt deres *Moders-Maal* og havde i det *Sextende* Aarhundrede baade Mod og Magt til at knække det *Romerske Aag,* i det |US7:375*Nittende* aldeles afkaste det, og stræbe under Fortsættelsen af *Folke-Livet,* at vinde *Forstand* saavel paa det, som paa *Menneske-Livet* i alle Henseender, da er det klart, at medens de gamle Børn legede og de Unge plagedes med de døde Sprogs Gloser og Regler, da havde *Forsynet* et Kæmpe-Maal i Sigte, selv Det maatte tjene.

Skal nemlig vi og vore Børn lære at kiende Menneske-Livet heelt, da maae vi kunne overskue Slægtens Levnets-Løb og sætte os levende ind i alt det Forbigangne som vor egen Fortid, thi var *Indbildnings-Kraften Old-Tidens Konge* og var *Følelsen Middel-Alderens Dronning,* da maa den tredie Alder blive en virkelig *Nyaars-Tid,* da Aand og Hjerte leve op igien i *Forstanden,* saa den kan bevise sin Odels-Ret til Riget. Derfor maatte *Old-Tidens Hoved-Sprog* giennem Middel-Alderen bevares hos *Jøder, Græker* og *Latinske Munke,* og derfor maatte vi og vore Fædre trælle under Skole-Aaget, fordi Oldtidens Ihukommelse vilde ellers i den aandløse Tid gaaet uigienkaldelig tabt, istedenfor at den nu øiensynlig opstaaer lyslevende af *Skole-Graven* og kaster den kun

til, fordi den er afbrugt, og passede kun til de *Bog-Orme,* der |A:689vel i *Aandens Fraværelse* var uundværlige, men er nu aldeles overflødige. Det var vist nok en latterlig *Over-Tro,* vi havde paa de *Gamles* skriftlige Efterladenskab (Reliqvier), paa Skole-Graven, hvori det var lagt, og paa de Mirakler, der skedte med alle de aandelige Krøblinger, der lod sig pidske i Graven og pilfingrede Been-Raden, men det gik med denne Levning af Middel-Alderens *Over-Tro* ligesom med hele Oplaget, at den var bygt paa Sandheds Tro, saa det gjaldt kun om, naar Man forkastede *Æventyret,* at beholde *Historien* som laae til Grund, og ei lade den herlige Spaadom undgiælde, hvad dens usle Fortolkere havde forbrudt. Saaledes sprang *Morten Luther* ud af *Munke-Buret* med den *Tro,* der bygde det, og overvandt netop med den al den *Over-Tro,* hvoraf det var fuldt, og saaledes bryde vi ud af *Latin-Skolen* med *Vidskabs-Aanden,* som der havde hvilet sine Been, og skal netop med den overvinde alle de tomme Indbildninger, Skolen har udklækket. Alle levende Folk vil i et Øieblik fatte, det er langt bedre at fornøie og forædle Ungdommen med Old-Tidens lyseste Anskuelse og ypperste Værker paa *Moders-Maalet,* end at plage og dræbe den med *Grammatik* og |US7:376*døde Sprog,* der aldrig kan gavne Andre end hvem der besjæles af Aanden, gienkiender den i Gaade-Skriften, og har paa naturlig Maade vundet baade Koldsindighed og Livs-Erfaring Nok til at forstaae de Gamle, og sammenligne saavel deres Tanke-Gang som deres Tunge-Maal med sit Eget. Den *Boglige Konst,* hvorpaa Man hidtil i Tusind-Tal har fusket, vil da blive øvet af faa men virkelige *Mestere,* medens Old-Tiden, for nogle tusinde Trælle vinder Millioner fribaarne Velyndere, og skiænker *Christenheden,* istedet for Latinske Disputatser, sine store For-Billeder til folkelig Anvendelse paa alle Menneske-Livets Forhold!

782

Strabo B. V. S. 222. 25.

783

Pisas Krønike hos Muratori XV. 1047. 71.

784

Aarbøgerne hos *Muratori* VI. 107–8. 167. Udtog af Pisas Beskrivelse (Compendio di Pisa illustrata) i Indledningen S. XXXVI og XLIII.

785

Aarbøgerne hos Muratori VI. 1008–9. Folker hos Bongars 401. Udtoget af Pisas Beskrivelse 46–54.

786

Cassino-Krøniken VI. 59. Helte-Digtet og Aarbøgerne hos Muratori VI. 101–5. 111–62.

787

Aarbøgerne hos Muratori VI. 110. 70. Sismondi I. 307–18.
788

Foran S. 243 og 424.
789

Otto Freisinger hos Muratori VI. 662–64. 720–21.
790

Otto Freisinger hos Muratori VI. 662. 719. 25. De Italienske Republikers Historie af *Sismondi* II. 30–33. 41. 59–67.
791

Caffara, Borkard og Morena hos Muratori VI. 278–79. 915–18. 1097–1105. Sismondi II. 129–39.
792

Morena hos Muratori VI. 1125–31. Sismondi II. 147–50.
793

Morena hos Muratori VI. 1133–35.
794

Pisa-Krøniken hos Muratori VI. 186. Raumers Hohenstaufer B. IV. K. 6.
795

Sismondi II. 163–78.
796

Sismondi II. 204–7. Raumer B. IV. K. 7.
797

Ankonas Leir-Krands hos Muratori VI. 917–46.
798

Sismondi II. 214–18. Raumer B. IV. K. 7.
799

Saxos Danmarks Krønike ved Stephanius S. 360. Malaspini og Villani hos Muratori VIII. 937. XIII. 132.
800

Raumers Hohenstaufer B. VI. K. 3.
801

Rikard af St. Germano hos Muratori VII. 996. 97. 99. 1001. 5. 14. 18. 24. 26. 27. 29. 30. 32–33. 1035. 39. 44. 46–48.
802

Sismondi III. 1–27. Raumer B. VII. K. 11.
803

Sismondi III. 27–28. Raumer B. VII. K. 12.
804

Rikard af St. Germano hos Muratori VII. 1045–48. Raumer B. VII. K. 13.
805

Rolandini og den Parmesanske Aarbog hos *Muratori* VIII. 248–50. IX. 770–75. Sismondi III. 84–93. Raumer B. VII. K. 20.
806

Raumer B. VII. K. 21. Sismondi III. 103–8.
807

Spinelli hos Muratori VII. 1067. Sismondi III. 76–81. Raumer B. VII. K. 21.
808

Den saakaldte Nicolaus de Jamsilla hos Muratori VIII. 491–96.
809

Malaspini og Villani hos Muratori VIII. 997–1004. 14–15. XIII. 225–35. 46–54. Sismondi III. 340–67. Raumers Hohenstaufer. B. VIII. K. 9–10.
810

Sismondi III. 410–25.
811

Sismondi III. 475–88.
812

Malaspini og Sicilianeren hos Muratori VIII. 1029. XIII. 1027–28.
813

Sismondi III. 474. IV. 3–4.
814

Malespini hos Muratori VIII. 1030–32.
815

Malespini og Villani hos Muratori VIII. 1032–34. XIII. 284–87.
816

Malespini og Villani hos Muratori VIII. 899. 908. XIII. 39. 59. 82–87.
817

Sammest. VIII. 933–34. XIII. 123–24.
818

Malespini og Villani hos *Muratori* VIII. 953–54. XIII. 156–58.
819

Malespini hos *Muratori* VIII. 945. 67–71. Sismondi II. 339–45. III. 96–101.
820

Malespini hos *Muratori* VIII. 971. 84. 87–94. Sismondi III. 174–79. 227–49.
821

Sismondi III. 249–53. Malespini hos *Muratori* VIII. 897–900.
822

De Genuesiske Aarbøger og Pisaner-Krøniken hos Muratori VI. 580–88. XV. 979–80. Sismondi IV. 22–42.
823

Pisaner-Krøniken hos *Muratori* XV. 986.
824

Villani og Pisaner-Krøniken hos *Muratori* XIII. 470. 75–78. XV. 987–96. Sismondi IV. 372–84.
825

Villani og Pisaner-Krøniken hos *Muratori* XIII. 484. 94. 570–79. 648–55. XV. 996. 999–1000. Sismondi IV. 384–87. V. 74–118. 144–63.

826

Sismondi V. 406–42.

827

Sismondi VI. 201–15.

828

Sammest. V. 97–102. 35. 231. 70–77. VI. 44–60.

829

Sismondi VI. 60–80. 137–40. 86–92. 216–21.

830

Sammest. VI. 221–22. 68–74. 90–317. 74–84. 415–17. 29–31.

831

Johan Villani hos *Muratori* XIII. 872–94. Sismondi V. 338–63.

832

Gino Capponi hos *Muratori* XVIII. 1103–26. Sismondi VII. 130–58.

833

Sismondi VII. 158–59. 164–69. 177–84.

834

Sismondi VI. 384–85.

835

Sammest. IV. 394–417. 428–29. V. 200–1.

836

Villani hos *Muratori* XIII. 665–87.

837

Sismondi V. 260–63. 266.

838

Sammest. VII. 260–64. 267–78. 344–48. 395–401. 409. 444–57.

839

Pisa-Krøniken hos Muratori XV. 998. Sismondi V. 119–28.

840

Pisa-Krøniken hos *Muratori* XV. 1003–47. Sismondi V. 326–38. VI. 26–28. 225–54. 408–44.

841

Pisa-Krøniken hos Muratori XV. 1048–87. Sismondi VII. 24–44. 292–96. 341–48. VIII. 47–53.

842

Pisa-Krøniken og Gino Capponi hos Muratori XV. 1088. XVIII. 1127–48. Sismondi VII. 395–402.

843

Gino Capponi hos Muratori XVIII. 1131.

844

Gibbon K. 63. *Moncados* Fortælling om Cataloniernes Tog mod Tyrker og Græker, i *Spaziers* tydske Oversættelse.

845

Villani hos Muratori XIII. 830–31. Sismondis Italienske Historie V. 278–84.

846

Sismondi VI. 388. 417–27. 33–35. VII. 59. 71–73. 97. 311. 327–36. 56.

847

Sismondi VIII. 64–70. 91.

848

Sammest. VIII. 72–74.

849

Sismondi VIII. 20. 192. 267–70. 74–87. 300–6. 340–63.

850

Sammest. VIII. 151. 353. 420. IX. 86–89. 116. 157–63. 199–364.

851

Sismondi IX. 367–76.

852

Sammest. VII. 159. 65–69. 78–86. 351–52. 78–82. 94–95. 424–25. VIII. 290–97. 302–5. 26–29. 410–27. IX. 34–41.

853

Sismondi IX. 41–45. 78–82. 367–76. 84–89.

854

Sammest. IX. 369–74. X. 160–74. 276–94.

855

Villani hos Muratori XIII. 202–3. Gibbon K. LXI.

856

Sammest. Dandolo hos Muratori XII. 365–67.

857

Sismondi VI. 1–23.

858

Fortsættelsen af Dandolos Aarbog hos Muratori XII. 420–24. Sismondi VI. 88–146.

859

Fortsættelsen af Dandolos Aarbog og Chioza-Krigens Historie hos *Muratori* XII. 442–68. XV. 699–804. Sismondi VII. 188–236.

860

Sismondi VII. 237–41. 366–75. X. 50–78. XI. 37–43.

861

Sismondi VII. 259–79. 297–316. VIII. 99–134.

862

Sismondi VIII. 166–67. 371–83. 403. 428–38. IX. 92. 106–63. 243–365.

863

Villani hos *Muratori* XIII. 947. Barbours Riim-Krønike om *Bruce,* Sang XVII. 250–52. XIX. 394–401.

864

Sismondis Italienske Historie IX. 293. Sammes Franske Historie XIII. 495.

865

Thurocz Ungerske Krønike S. 125–26. Froissart IV. 67–69. 72–74. 79–80. Sismondis Franske Historie XII. 72–78. 86–91.

866

Thurocz S. 150–56. Gibbon K. LXVII. Nygrækeren Koumas Menneske-Historie V. 524–26.

867

Phranze (i Pontans Latinske Omskrivning) Tredie Bog. Gibbon K. LXVIII. Kouma V. 526–31.

868

Monstrelets Franske Krønike III. 59–62.

869

Sismondis Italienske Historie X. 1–27.

870

Sammest. X. 95–97. 109–13. 213–25.

|[A:690]

Rettelser.

S.	53,	sidste Linie,		ikke	Antiochenserne	men	Antiochenseren
–	95	L.	9	ikke	208de	men	308de
–	133	–	20	–	livløs	–	*lovløs*
–	159	–	13	–	Saphian	–	Sophian
–	203	–	14	–	regnet	–	*rettet*
–	268	–	25	–	36	–	26
–	309	–	22	–	som saadan, der	–	*der, som saadan,*
–	319	–	23	–	et	–	at
–	347	–	26	–	Croeland	–	*Crowland*
–	550	–	4	–	1305	–	1303.